

คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วารสาร

มจร

มนุษยศาสตร์
ปริทัศน์

ISSN: 2586-9817

VOL.8 NO.1

VOL.8 No.1 [JANUARY - JUNE] 2022

ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน) 2565

ก

บทบรรณาธิการ

วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ (ISSN: 2586-9817) ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม – มิถุนายน 2565 นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการและผลงานวิจัยด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ภาษาศาสตร์ ภาษาไทย จิตวิทยา พุทธจิตวิทยา ชีวิตและความตาย และพระพุทธศาสนาเชิงประยุกต์กับศาสตร์ต่าง ๆ แก่นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา คณาจารย์ และผู้สนใจทั่วไป โดยเปิดรับบทความวิชาการทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ท่ามกลางกระแสวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) หลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVI-19) และสภาพความผิดปกติของเศรษฐกิจ ส่งผลให้ผู้คนดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างยากลำบากและส่งผลให้เกิดความทุกข์หลายประการ วารสารฉบับนี้ มีบทความวิจัยและบทความวิชาการทั้งภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและภายนอกมหาวิทยาลัยหลายเรื่องที่จะช่วยชี้แนวทางการดำเนินชีวิตให้มีความสุข ที่นักวิชาการส่งเข้ารับการพิจารณาเพื่อตีพิมพ์ กองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิเฉพาะด้านได้พยายามคัดกรองบทความที่ดีมีคุณภาพมานำเสนอให้ผู้สนใจใคร่รู้ได้ใช้ในการศึกษาค้นคว้าทั้งสิ้น จำนวน 29 เรื่อง เป็นบทความวิจัย จำนวน 18 เรื่อง บทความวิชาการ จำนวน 11 เรื่อง ผู้สนใจและผู้ต้องการใช้ประโยชน์สามารถค้นคว้าได้ตามประสงค์

หากมีข้อผิดพลาดในประการใด กองบรรณาธิการขออภัยและพร้อมจะพัฒนาวารสารฉบับนี้ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้นไป

ด้วยความขอบคุณ

รองศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง

บรรณาธิการวารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์

วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์

ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน) 2565

ISSN: 2586-9817

กำหนดเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ

จำนวน 500 เล่ม

ฉบับที่ 1 : มกราคม – มิถุนายน

ฉบับที่ 2 : กรกฎาคม – ธันวาคม

วัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการและผลงานวิจัยด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ภาษาศาสตร์ ภาษาไทย จิตวิทยา พุทธจิตวิทยา ชีวิตและความตาย และพระพุทธศาสนาเชิงประยุกต์กับศาสตร์ต่าง ๆ แก่นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา คณาจารย์ และผู้สนใจทั่วไป โดยเปิดรับบทความวิชาการทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ประเภทบทความที่รับตีพิมพ์ || บทความวิชาการทั่วไป บทความวิจัย ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ประเภทของการ Peer-review || Double Blinded

จำนวนผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ || 2 คน

ที่ปรึกษา

พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร. อธิการบดี

พระสุธรรมเมธาภรณ์, ผศ. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

พระเมธีธรรมมาจารย์, รศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา

รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป

พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินโน, ผศ.ดร. อดีตคณบดีคณะมนุษยศาสตร์

พระครูกลุณยาสีทวิวัฒน์, ผศ. อาจารย์ประจำภาควิชาจิตวิทยา

พระมหาสุริยา วรเมธี, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย

พระมหาสุเทพ สุทธิญาณ, ผศ.ดร. รองคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์

ผศ.ดร.เมธาพันธ์ โพธิ์ธีรโรจน์ อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาต่างประเทศ

บรรณาธิการ || รศ.ดร.สิริวัฒน์ ศรีศรีครอง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยบรรณาธิการ || ผศ.ดร.สุวัฒน์ รักขันโท มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ ||

กองบรรณาธิการภายใน

พระมหาถาวร ถาวรเมธี, ดร.

พระใบฎีกากิตติพงษ์ สีลสุโข, ผศ.ดร.

ผศ.ดร.วิชชุดา ฐิติโชติรัตนนา

ผศ.ดร.เจน นคร

ดร.ณัด ไชยพันธ์

กองบรรณาธิการภายนอก

รศ.ไพฑูรย์ เทวรักษ์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

รศ.ดร.สำเนียง เลื่อมใส มหาวิทยาลัยศิลปากร

ดร.สิงห์คำ รักษ์ป่า มหาวิทยาลัยพะเยา

ผศ.ดร.สาระ มุขดี มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช

ผศ.ดร.อภิษฎา ศรีศรีครอง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

ผศ.ดร.มนตรี เพชรนาจักร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผศ.ดร.ภริมา วินัยสถิตกุล มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

อ.ดร.ธีระวัฒน์ แสนคำ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

กองงานวารสาร || สมศักดิ์ สงวนดี และ กิตติศักดิ์ สุดสะกรี

สำนักงาน || สำนักงานวารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ ภาควิชาจิตวิทยา ชั้น 3 (A303) โชน A
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ 79 หมู่ที่ 1 ต.ลำไทร
อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา 13170
Website : <https://www.tci-thaijo.org/index.php/human/index>

สถานที่พิมพ์ || ห้างหุ้นส่วนจำกัด เซน พรินต์
เลขที่ 7/414 หมู่ที่ 5 ต.บางใหญ่ อ.บางใหญ่ จ.นนทบุรี 11140 โทร.02-927-8194

ผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความ (Peer Review)

ภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

1. พระปลัดระพี พุทธิสารโร, ผศ.ดร.
2. พระมหาสุเทพ สุทธิญาโณ, ผศ.ดร.
3. พระมหาถาวร ถาวรเมธี, ดร.
4. ผศ.ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ
5. ผศ.ดร.ประเสริฐ อิลาว
6. ดร.ศักดิ์ชัย โพธิ์สัย
7. ดร.วสันต์ ลิ้มรัตนภัทรกุล
8. ดร.สายรุ้ง บุบผาพันธ์
9. ดร.จักษุภาณุ ภูฤกษ์

ภายนอกมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

1. รศ.ไพบูลย์ เทวรักษ์	มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต
2. รศ.ดร.สำเนียง เลื่อมใส	มหาวิทยาลัยศิลปกร
3. ผศ.ดร.สาระ มุขติ	มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช
4. ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน	มหาวิทยาลัยมหิดล
5. ผศ.ดร.มนตรี เพชรนาจักร	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
6. ผศ.ดร.ชนสิทธิ์ สิทธิสูงเนิน	มหาวิทยาลัยศิลปากร
7. ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
8. ผศ.ดร.ณัฐพัชร สายเสนา	มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
9. ผศ.ดร.เรงชัย หมิ่นชนะ	นักวิจัย / นักวิชาการอิสระ
10. ผศ.ดร.อภิษฎา ศรีเครือคง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
11. ดร.ธีระวัฒน์ แสนคำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
12. ดร.ธานี ชูกำเนิด	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
13. ดร.สิงห์คำ รักป่า	มหาวิทยาลัยพะเยา
14. อาจารย์ประสิทธิ์ รัตนมณี	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
15. ดร.สุภัททิ จันทรสว่าง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

จริยธรรมในการตีพิมพ์บทความ (Publication Ethics)

ผู้พิมพ์บทความ (Authors)

1. ผู้พิมพ์บทความต้องรับรองว่า ผลงานที่ส่งมานั้นเป็นผลงานที่ดี มีประโยชน์และไม่เคยตีพิมพ์ที่ไหนมาก่อน
2. ผู้พิมพ์บทความต้องรายงานข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจากการวิจัย ไม่บิดเบือนข้อมูล หรือให้ข้อมูลที่เป็นเท็จ
3. ผู้พิมพ์บทความต้องอ้างอิงผลงานของผู้อื่น หากมีการนำผลงานเหล่านั้นมาใช้ในผลงานของตนเอง รวมทั้งต้องจัดทำอ้างอิงท้ายบทความด้วย
4. ผู้พิมพ์บทความต้องเขียนให้ถูกต้องตามรูปแบบที่วารสาร มจร มนุษยศาสตร์กำหนดไว้
5. ผู้พิมพ์บทความที่มีชื่อปรากฏในบทความ ต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินการวิจัยหรือเขียนบทความทุกคน
6. ผู้พิมพ์บทความต้องระบุแหล่งทุนที่สนับสนุนการวิจัย (ถ้ามี)
7. ผู้พิมพ์บทความวิจัยต้องระบุผลประโยชน์ทับซ้อน (ถ้ามี)

บรรณาธิการวารสาร (Editors)

1. บรรณาธิการวารสารมีหน้าที่พิจารณาคุณภาพของบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารที่ตนรับผิดชอบ
2. บรรณาธิการวารสารต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้พิมพ์และผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ
3. บรรณาธิการวารสารต้องตีพิมพ์บทความที่ผ่านการประเมินบทความจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้วเท่านั้น และต้องไม่ตีพิมพ์บทความที่เคยตีพิมพ์ที่อื่นมาแล้ว
4. บรรณาธิการวารสารต้องไม่ปฏิเสธการตีพิมพ์บทความเพราะความสงสัยหรือไม่แน่ใจ แต่ต้องให้เขาพิสูจน์ข้อมูลเพื่อคลายความสงสัยนั้น ๆ ก่อน
5. บรรณาธิการวารสารต้องไม่มีผลประโยชน์ร่วมกับผู้พิมพ์บทความ ผู้ประเมิน และทีมผู้บริหาร
6. บรรณาธิการวารสารต้องตรวจสอบการคัดลอกผลงานของผู้อื่น (Plagiarism) อย่างจริงจัง โดยใช้โปรแกรมที่เชื่อถือได้ เพื่อให้แน่ใจว่าบทความที่ตีพิมพ์นั้น ไม่ได้คัดลอกผลงานของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาตหรือไม่มีการอ้างอิงถึง
7. หากตรวจพบการคัดลอกงานของผู้อื่น บรรณาธิการวารสารต้องหยุดการประเมินบทความและติดต่อผู้พิมพ์บทความทันที เพื่อชี้แจงประกอบการ “ตอบรับ” หรือ “ปฏิเสธ” การตีพิมพ์บทความนั้น ๆ

ผู้ประเมินบทความวารสาร (Reviewers)

1. ผู้ประเมินบทความ ต้องรักษาความลับและไม่เปิดเผยข้อมูลใด ๆ เกี่ยวกับบทความที่ส่งมารับการพิจารณาตีพิมพ์แก่บุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ (Confidentiality)
2. หลังจากได้รับบทความจากบรรณาธิการวารสารแล้ว ผู้ประเมินบทความระลึกได้ว่า ตัวเองอาจมีส่วนได้ส่วนเสียใด ๆ กับผู้พิมพ์บทความ เช่น เป็นผู้ร่วมโครงการ หรือรู้จักเป็นการส่วนตัว หรือเหตุผลอื่น ๆ ที่ทำให้ไม่สามารถให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างอิสระได้ ผู้ประเมินบทความควรแจ้งให้บรรณาธิการวารสารทราบและปฏิเสธการประเมินบทความนั้น ๆ
3. ผู้ประเมินบทความ ควรประเมินบทความในสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ ไม่ควรใช้ความคิดเห็นส่วนตัวโดยไม่มีข้อมูลรองรับเป็นเกณฑ์ในการตัดสินบทความ
4. ผู้ประเมินบทความ ต้องระบุผลงานวิจัยที่สำคัญและสอดคล้องกับบทความที่กำลังประเมิน แต่ผู้พิมพ์บทความไม่ได้อ้างอิงในบทความด้วย และหากมีส่วนใดที่มีความเหมือนหรือซ้ำซ้อนกับผลงานของผู้อื่น ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการวารสารทราบด้วย

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

บทบรรณาธิการ

ก

บทความวิจัย

1. โปรแกรมพุทธจิตวิทยาพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณรนักเรียน
แผนกนักธรรม-บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรมในเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร
(Program of Buddhist Psychology for the Development of Resilience
for Samanseras of Pali-Dhamma of Phrapariyattidhamma School in
Bang Phlat District, Bangkok)

|| พระครูศรีวิรุฬห์กิจ (วสันต์ ฐานวโร), ประยูร สุธะใจ และ
วิชชุดา ฐิติโชติรัตนนา

1

2. ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทกับประสิทธิผล
การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร
(Relationship Between the Performance of the Principle of Iddhipāda
and Effectiveness Academic Administration of School Administrators
under Secondary Educational Service Area Office Suratthani Chumphon)

|| ศศิพิมพ์ กองสุข, พระปลัดโมฆิต ไขลิตโต และ มะลิวัลย์ โยธารักษ์

19

3. การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนคุณภาพ
ประจำตำบลในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3
(Building a Relationship with Communities According to the Four
Saṅgahavatthu Dhammas of Sub-district Quality Schools under
Roi Et Primary Educational Service Area Office 3)

|| ก้องไกล เหมันต์, สมบัติ รัตนคร และ สุรศักดิ์ จันทผลา

35

4. แนวทางการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ในโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสิชล 1 สังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4
(Guidelines For Promotion Of Career Skills According To The
Sufficiency Economy Philosophy In Sichon Educational Quality
Development School Network Group 1 Under Nakhon Si Thammarat
Primary Educational Service Area Office 4)
|| เสาวลักษณ์ ขาวเขียว, กษมา ศรีสุวรรณ และ บุญเลิศ วีระพรกานต์ 57
5. วิธีการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุของนักเรียน
โรงเรียนอนุบาลบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี
(Method for Creating Incentives for Merit-making According to
the Bunkiriyawattthu of Students of Bang Rachan Kindergarten School,
Singburi Province)
|| พระสมพร ตีสวโร (สุรสิทธิ์), สมชัย ศรีนอก และ นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ 75
6. การพัฒนาการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
โรงเรียนบ้านกูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขต 3
จังหวัดสุรินทร์
(Study of Buddhist Learning of Secondary Students Bankoon School
for Educational Department area 3 Surin Province)
|| พระวีระวัฒน์ กตปุญโญ (ใจศล) และ ขวาล ศิริวัฒน์ 91
7. ศึกษาและฟื้นฟูโครงการมัคคุเทศก์น้อยกับการรองรับการท่องเที่ยว
ของแหล่งท่องเที่ยวในฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร
(The Study and Rehabilitation for the Little Guides Project to
Support Tourism Location in Thonburi, Bangkok)
|| อีรภัค ไชยชนะ, พระมหาวิเชียร ปรีชาโน และ ธัชชนันท์ อิศรเดช 103
8. ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 ที่มีต่อความสามารถ
ในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3
(The Effects of Learning Active Package According to Ariyasacca 4
Method on Ability for Discretion Thinking and Achievement of
the 3rd Secondary Students)
|| พระรุ่งโรจน์ ธิรปุญโญ (รักษารักษ์), สมชัย ศรีนอก, นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ
และ อภิวัฒน์ พิมพ์วง 123

9. การพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียน

โรงเรียนเวียงสะอาดพิทยาคม ตำบลเวียงสะอาด อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย
จังหวัดมหาสารคาม

(Development of Morality about Honesty of Students at
Wiang Sa-at Phithayakom, Wiang Sa-at Sub-district,
Phayakkhaphuphisai district, Mahasarakham Province)

|| สุธาศินี ศิริกิจ, พระวิเทศพรหมคุณ และ สมชัย ศรีนอก

141

10. การใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

ในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
ปทุมธานี เขต 1

(The Power Usage of School Administrators in Expansion School
in Amphoe Khlongluang under the Secondary Educational
Service Area Office Pathum Thani 1)

|| ชลันดา คำจันทร์ และ ศักดิ์ฤทธิ์ ศิลาฉาย

155

11. การศึกษากภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตาม

ความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
กรุงเทพมหานคร เขต 2

(A Study of Innovative Leadership of School Administrators in
the Opinions of the Teachers under the Secondary Educational
Service Area Office Bangkok 2)

|| วิชุดา บุญเทียม และ ศิริพงษ์ เสาภายน

173

12. ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบการสร้างศรัทธาตามหลักโยนิโส-
มนสิการที่มีต่อความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 6

(Result of Learning Activity by Faith Creation according to
Yônîsômanasikan as Effective for Solution of 6th Primary
Students)

|| พระสมุห์สมลักษณ์ ติคุชปญโญ (รักษน้อย), นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ
และ สมชัย ศรีนอก

191

13. การศึกษาแนวโน้มความต้องการหลักสูตรสาขาวิชาภาษาไทย
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยของ
นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดนครปฐม
(A Study of Trends of Demand for Thai Program in Faculty of
Humanities in Mahamakut Buddhist University of the
Upper-Secondary School in Nakhon Pathom Province)
|| สานิตย์ สีนาค และ สมาน แก้วเรือง 205
14. การศึกษาความต้องการการใช้งานระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุน
การบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคล
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
(A Study of the Needs for Using Management Information system
(NSRU MIS) Individual Level at Nakhon Sawan Rajabhat University)
|| กาญจน์วรีน ลิทธิปริชาพงษ์ 223
15. รูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรม
ในอุตสาหกรรมก่อสร้าง
(The Potential Development Model of Engineering System
Contractors in the Construction Industry)
|| ศักดิ์สิทธิ์ ปัญญาแวว, ชุติวรรณ โชติวงษ์ และ ปรีดา อัครวิจิตรระการ 237
16. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
(The Factors Affecting Working for Academic Supporting Personnel
of Nakhon Sawan Rajabhat University)
|| อังศนา อินแดน 255
17. Guideline for the Development of Teaching and
Learning Management in the Disruptive Era of Teachers
In Mahachulalongkornrajavidyalaya University
|| Phra Bounlerd Silatecho (Chanthalar), Phrakruwirunsuttakun
and Peerawat Chaisouk 273
18. Cultural Terms and Translation Strategies in Dissertation
Abstracts of a Buddhist University
|| Phra Kriattikorn Pormrat and Singkham Rakpa 291

บทความวิชาการ

1. การฟังอย่างลึกซึ้งเพื่อเยียวยาความทุกข์ตามหลักพุทธจิตวิทยา
(Deep Listening to Remedy Suffering following Buddhist Psychology Path)
|| กัญญกร คำพรรณณ, สิริวัฒน์ ศรีเครือดง และ สุวัฒน์ รักขันโท 309
2. สูงวัยอย่างสง่างามตามหลักพุทธจิตวิทยา
(Dignified Elderly Person with Buddhist Psychology)
|| สุวรรณี ไวท์, สุวัฒน์ รักขันโท, สิริวัฒน์ ศรีเครือดง, พุทธชาติ แผนสมบุญ และ เมธาวิ อุดมธรรมมานภาพ 329
3. การพัฒนาตนจากจิตที่องงามด้วยหลักภavana 4
(Development Oneself from the Mind that Grows With Prayer Four Bhavanas)
|| ขวัญใจ ทองศรี, สิริวัฒน์ ศรีเครือดง และ กมลาศ ภูวนาธิพงศ์ 341
4. แนวทางการเทศนาสาธิตาป้อนเหยื่อวัดประยุรวงศาวาส
(Method Guideline Salika Deshana of Preaching Introduced by Wat Prayurawongsawas)
|| พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ, สุวัฒน์ รักขันโท และ เซน นคร 355
5. พลังความคิด เนรมิตสุขภาพที่ดี
(The Power of Thought for Good Health)
|| พรทิพย์ เกศตระกูล, กมลาศ ภูวนาธิพงศ์ และ สิริวัฒน์ ศรีเครือดง 371
6. ก้าวสู่สูงวัยใจแกร่ง เต็มพลังชีวิตที่มีคุณค่าด้วยพุทธจิตวิถี
(Upcoming Older with Strong-Minded Life in Buddhist Pathway)
|| นรินทร์ชิตา ศิลประชาวงศ์, สิริวัฒน์ ศรีเครือดง และ วิชชุดา ฐิติโชติรัตน์ 385
7. การใช้ตำรับยาแพทย์แผนไทยร่วมกับหลักพุทธจิตวิทยาเพื่อรักษาผู้ติดเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด - 19)
(The Use of Thai Traditional Medicine Formulas with Buddhist Psychology to Treat the Coronavirus (COVID-19))
|| ธนศวรรณ ยิ่งยง และ สุวัฒน์ รักขันโท 399

8. มิติรูปแบบการเรียนรู้การสอนภาษาอังกฤษในยุควิถีชีวิตใหม่

(Dimension of English Teaching and Learning Styles in the New Normal)

|| ธนาภัสสร สนิธิรักษ์, รังสรรค์ หล้าคำจา, วิมลพร ระเวงวัลย์,
วันวิสาข์ พูลทอง และ เวณิกา ตาลาน

413

9. สุขภาวะองค์รวม: ผู้สูงวัยป่วยกาย ไม่ป่วยใจ ตามแนวพุทธจิตวิทยา(Holistic Well-Being: Elderly Physically Ill but not Mentally Ill
Buddhist Psychology style)

|| อัจฉรา วิเศษวร และ พุทธชาติ แผนสมบุญ

433

10. ศรัทธากับปัญญา : วิเคราะห์มุมมองในพุทธปรัชญาเถรวาท(Faith and Wisdom : An Analysis in the Vision
of Theravada Buddhist Philosophy)

|| พระมหาไพจิตร อุตตมธมโม

449

11. พุทธจิตวิทยา : การให้คำปรึกษาในพระพุทธศาสนา

(Buddhist Psychology: Counseling in Buddhism)

|| พระมหาสายัณห์ วงศ์สุรินทร์, สำราญ ศรีคำมูล และ
พระมหาญญฤทธิ์ ทำพะพันธ์

467

ภาคผนวก

484

โปรแกรมพุทธจิตวิทยาพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณรนักเรียน
แผนกนักรธรรม - บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรมในเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร
Program of Buddhist Psychology for the Development of Resilience
for Samanseras of Pali-Dhamma of Phrapariyattidhamma School
in Bang Phlat District, Bangkok

พระครูศรีวิรุฬหกิจ (วสันต์ ฐานวโร)¹, ประยูร สุยะใจ² และ วิชชุดา ฐิติโชติรัตน³
PhrakhrusriVirunhakit (Wasan Thanawaro), Prayoon Suyajai and
Witchuda Titichoatrattana
(sriwirulkij@gmail.com)

Received: January 27, 2022
Revised: March 08, 2022
Accepted: March 09, 2022

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณรนักเรียนนักรธรรม บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรม 2) เพื่อสร้างโปรแกรมพุทธจิตวิทยาพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร นักเรียนนักรธรรม บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรม และ 3) เพื่อศึกษาผลการใช้โปรแกรมฯ ในเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับสภาพความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร ทดลองใช้อบรมสามเณร 30 รูป ติดตามประเมินความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณรหลังการทดลองไปแล้ว 15 วัน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา และข้อมูลเชิงประมาณด้วยสถิติ ประกอบด้วย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่า T-Value (t-test)

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร ถูกกลทอนด้วยปัญหา คือ 1) การปรับตัวต่อสภาพสังคมใหม่ 2) การเรียนภาษาบาลีเป็นเรื่องยาก เอาใจใส่ในการเรียนน้อย 3) บางรูปไม่กล้าแสดงออก ไม่ยอมตอบคำถาม 4) ไม่ค่อยแสดงออกถึงการใช้ความคิดในการแก้ปัญหาต่าง ๆ 5) การถามอะไรแล้วไม่ค่อยพูด

¹ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา ภาควิชาจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Ph.D. Buddhist Psychology Department of Psychology Mahachulalongkornrajavidyalaya University
^{2,3} ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Department of Psychology Faculty of Humanities Mahachulalongkornrajavidyalaya University

2. สร้างโปรแกรมพุทธจิตวิทยาพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร โดยบูรณาการหลักจิตวิทยาด้านการพัฒนาจิตใจ และพละ 5 ออกแบบการฝึกตามหลักไตรสิกขา ประกอบด้วย 9 กิจกรรม

3. ผลการทดลองใช้ พบว่า ความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณรหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. การติดตามผล พบว่า สามเณรกล้าที่จะพัฒนาตัวเองและมีคุณค่ามากขึ้น สามารถยอมรับความจริงของชีวิต เข้าใจธรรมชาติของตนเองและผู้อื่น เกิดกำลังใจที่จะมุ่งสู่เป้าหมายชีวิตและพยายามให้สำเร็จ

5. องค์ความรู้ที่เกิดจากการพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร ทำให้สามเณรเกิดคุณลักษณะ ดังนี้ 1) ด้านการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง 2) ด้านการพัฒนาตนเอง 3) ด้านความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น 4) ด้านการมีเป้าหมายในชีวิต

คำสำคัญ : พุทธจิตวิทยา, ความเข้มแข็งทางจิตใจ, โรงเรียนพระปริยัติธรรม, สามเณร

Abstract

The research aimed 1) to study the state of resilience of Samaneras of Pali-dhamma of Phrapariyattidhamma Schools in Bang Phlat District of Bangkok; 2) to build a program of Buddhist Psychology for the development of resilience for Samaneras of Pali-dhamma of Phrapariyattidhamma Schools in Bang Phlat District of Bangkok; and 3) to study the consequence of using a program in Bang Phlat District of Bangkok. This research was a mixed method research, using an in-depth interview key informants to develop a program of Buddhist Psychology for the development of resilience for Samaneras, and the program was used for training 30 Samaneras, and then following up the developmental consequence of resilience of Samaneras in four aspects regarding self-Awareness, self-development, good relation with others and goals in life. A content analysis was used for analyzing qualitative data, and the statistics including Percentage, Mean, Standard Deviation and T-Value (t-test) was used for analyzing quantitative data. Results of the study were as follows:

1. The state of resilience of Samaneras were reduced by problems, namely 1) adaptation to new social conditions, 2) learning Pali was difficult, little attention paid to learning, 3) reluctance to express and refusing to answer questions, 4) rare expressing the use of ideas to solve problems resulted in low responsibility, 5) being introvert resulted in preventing

2. To construct a Program of Buddhist Psychology for resilience for Samaneras used knowledge from the psychology of mental development and Buddhadharma of Five Powers (Bala 5) for integrating the construction of 9 activities.

3. A consequence of using a Program found that Samaneras' resilience after experiment was significantly higher than before the experiment at the level of .05.

4. A follow-up found that Samaneras dared to develop themselves and had quality, was able to accept the truth of life, understood the nature of themselves and others, was encouraged to aim for life goals, and tried to achieve them.

5. The body of knowledge that arose from the Samaneras' resilience development resulted in the following characteristics, namely 1) self-awareness 2) self-improvement 3) good relationship with 4) having goals in life

Keywords : Buddhist Psychology, Resilience, PhraPariyattidhamma Schools, Buddhist Novice

บทนำ

การเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปอย่างฉับพลัน ทั้งในด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และบทบาทหน้าที่จากเด็กวัยรุ่นที่เป็นบุคคลธรรมดา กลายมาเป็น สามเณร จึงเป็นประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดความเครียดอย่างมาก การขาดวุฒิภาวะที่เพียงพอจะทนต่อความยากลำบากในการเป็นนักบวช ซึ่งเป็นการชีวิตที่แตกต่างจากเด็ก วัยรุ่นโดยทั่วไปอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากต้องอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย และยังต้องอยู่ในกรอบของการบังคับบัญชาอีกด้วย สามเณรที่บรรพชาเข้ามาอยู่อาศัยในพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นวัยรุ่นเช่นกัน แม้สภาพภาพจะ

แตกต่างจากวัยรุ่นทั่วไปก็ตาม ซึ่งนอกจากต้องปรับตัวในฐานะวัยรุ่นเช่นเดียวกันกับผู้อื่นแล้ว จะต้องมีความเข้มแข็งทางจิตใจในสถานภาพของการเป็นสามเณรด้วย เพราะสามเณรยังต้องจากบิดา มารดา มาอยู่ร่วมกับสังฆะ ต้องพบการเปลี่ยนแปลงทั้งสภาพแวดล้อมและสังคม หากสามเณรไม่สามารถจัดการกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเองได้ จะนำมาซึ่งปัญหา และพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม

จากการศึกษางานวิจัยในอดีต พบว่า มีงานวิจัยที่กล่าวถึงปัญหาของสามเณร ตัวอย่างเช่นสุนทร บุญสถิต ได้สรุปและวิเคราะห์ “ทัศนคติและสภาพปัญหาของสามเณรในสังคมไทยปัจจุบัน” พบว่า ปัญหาที่น่าจะมีผลกระทบต่อสามเณรที่บวชเรียนในจำนวน 3 ลักษณะคือ ปัญหาที่เกิดจากสามเณร ได้แก่ การขาดความอบอุ่น เนื่องจากพบว่าส่วนใหญ่ รู้สึกว่า ตนเองได้รับความอบอุ่นน้อยกว่าในขณะเป็นฆราวาส ปัญหาความสนใจเพศตรงข้าม (สุนทร บุญสถิต, 2543) พบว่า ส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดาเพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดแก่สามเณรทั้งด้านจิตใจและด้านพฤติกรรม ซึ่งจะนำความเสื่อมเสียมาสู่พระศาสนา และปัญหาที่สามเณร

กรมสุขภาพจิต กล่าวถึง Resilience โดยใช้คำว่า พลังสุขภาพจิต (Resilience Quotient) ให้ความหมายไว้ว่า เป็นความสามารถทางอารมณ์และจิตใจในการปรับตัว และฟื้นตัวกลับสู่ภาวะปกติ หลังจากเจอสถานการณ์วิกฤตหรือเหตุการณ์ที่ลำบากในชีวิต อันเป็นคุณสมบัติหนึ่งที่จะช่วยให้บุคคลผ่านพ้นไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข (กรมสุขภาพจิต, 2552) ความเข้มแข็งทางจิตใจมีความสำคัญต่อการปรับตัวของสามเณร อีกประการหนึ่งก็คือ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เมื่อสามเณรตัดสินใจบรรพชาและใช้ชีวิตอยู่ในสมณะเพศแล้ว ต้องทำหน้าที่ศึกษาเล่าเรียน เพื่อเตรียมตัวเป็นศาสนทายาทที่ดีมีคุณภาพ โดยสมัครใจเรียน หรือจำเป็นต้องเรียนในสายการศึกษาฝ่ายปริยัติธรรมและฝ่ายสามัญศึกษา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกฎระเบียบของวัดซึ่งสามเณรสังกัดอยู่ซึ่งบางวัดให้สามเณร ได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมหรือบาลีเท่านั้น ส่วนวัดอีกหลายแห่งเห็นความจำเป็นของการศึกษาทางโลก จึงให้โอกาสสามเณร สามารถศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญทั้งในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาได้ ต่อเมื่อสอบผ่านการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือบาลีที่ทางวัดกำหนดไว้ (กรมสุขภาพจิต, 2552)

ในพระพุทธศาสนาแนวคิดความเข้มแข็งทางใจ คือแนวทางการพัฒนาทางจิตใจหรือจิตตภาวนา หรือการพัฒนาจิต เป็นวิธีการที่พระพุทธเจ้าคิดค้นขึ้น แล้วตรัสสอนให้พุทธสาวก ปฏิบัติตามสิ่งที่พระพุทธองค์ได้ค้นพบ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวว่าการพัฒนา

ทางจิตใจ (Emotional Development or Psychological Development) คือ การเจริญจิต พัฒนาจิตการฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็ง มั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย มีการเมตตา มีฉันทะ ขยันหมั่นเพียร อุตทน มีสมาธิและสดชื่นเบิกบานเป็นสุขผ่องใส เป็นการพัฒนาทางจิตใจ คือ ให้สมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต คือ งอกงามด้วยคุณธรรม เช่น มีน้ำใจเมตตา กรุณา เพื่อแม่ เอื้ออารี มีเมตตา มีศรัทธา อ่อนโยน สมบูรณ์ด้วยสมรรถภาพจิต คือ มีสติจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง ไม่เลือนล่อยหมั่น และสมบูรณ์ด้วยสุภาพจิต คือ มีจิตใจร่าเริง เบิกบาน สดชื่น เอิบอิ่ม โปร่งโล่ง ผ่องใส และสงบเป็นสุข โดยความสัมพันธ์ของจิตตภาวนาสามารถแสดงให้เห็นได้ในเชิงประจักษ์ แบ่งออกได้เป็น 3 ด้าน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2540)

การที่มนุษย์ที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลครอบงำของตัณหา มานะทิฐิคือ ถูกตัณหา มานะทิฐิครอบงำน้อยลงเมื่อครอบงำน้อยลงก็เป็นอิสระแก่ตัวมากขึ้นสามารถทำสิ่งที่ตั้งใจได้มากขึ้น การที่จะสร้างสันติก็มีทางเป็นไปได้โดยการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ก็คือการศึกษาซึ่งได้แก่สิกขานั่นเอง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543) ความสามารถของมนุษย์ที่พัฒนาแล้วอย่างหนึ่ง คือ การทำความแตกต่างกลายเป็นเกิดประสานเสริมเติมเต็มกลมกลืนซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความสมบูรณ์และดุลยภาพ พระพุทธศาสนามองว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นธรรมชาติที่มีอยู่และเป็นไปตามธรรมชาติในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย และหลักธรรม พละ 5 เป็นธรรมที่เป็นกำลังภายในตนให้เกิดกำลังใจที่เข้มแข็งซึ่งเป็นเครื่องต่อต้านอกุศลธรรมที่เป็นปฏิกิริยา คือเมื่อใดธรรมที่เป็นกำลังภายในเกิดขึ้นในใจ เมื่อนั้นอกุศลธรรมฝ่ายปฏิกิริยาจะไม่มีโอกาสเกิดขึ้นได้อีกเพราะธรรมที่เป็นกำลังนี้จะต่อต้านหรือต้านทานไว้เพื่อป้องกันไว้อย่างมั่นคงและแข็งแรงไม่หวั่นไหว ไม่เปิดโอกาสให้อกุศลธรรมที่เป็นปฏิกิริยาครอบงำ ซึ่งผู้ใดมีพระธรรมทั้ง 5 ประการนี้เป็นกำลังภายใน ตนผู้นั้นย่อมมีกำลังใจเข้มแข็งไม่อ่อนแอและไม่ยอมให้ความไม่ศรัทธา ความเกียจคร้าน ความประมาท ความฟุ้งซ่าน และความโง่ความหลงครอบงำ ย่ำยีจิตใจได้

จากสถานการณ์ดังที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ศึกษาวิจัยเรื่อง โปรแกรมพุทธจิตวิทยาพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร นักเรียนมัธยมศึกษา บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร เพื่อให้สามเณรมีความสามารถในการยับยั้งเฉยวิฤต ความสามารถในการจัดการปัญหา ให้สามารถฟื้นตัวและกลับสู่ สภาพปกติได้ในเวลารวดเร็ว เกิดการเรียนรู้และเติบโตจากการเผชิญหน้ากับปัญหาและวิฤตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร นักเรียนนักรธรรม บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อสร้างโปรแกรมพุทฺธิจิตวิทยาพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร นักเรียนนักรธรรม บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาผลการใช้โปรแกรมพุทฺธิจิตวิทยาพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร นักเรียนนักรธรรม บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi - experimental research) วัดผลก่อนและหลังการทดลอง (The pretest - posttest control group design) ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง หลักธรรมละ 5 และ ไตรสิกขา หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และองค์ประกอบทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งทางจิตใจและนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์ความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร ในด้านประชากรประกอบด้วยสามเณรที่กำลังศึกษานักเรียนนักรธรรม-บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร จำนวน 200 รูป กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ การเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยใช้ขั้นตอนการเลือกแบบเจาะจง (Purposive or Judgmental Sampling) โดยพิจารณาจากการตัดสินใจของผู้วิจัยและพระสงฆ์ฝ่ายปกครองในวัดที่สามเณรอาศัยอยู่ เป็นผู้คัดเลือกให้เข้าร่วมโปรแกรม และสามเณรสมัครใจเข้าร่วมโปรแกรมวิจัยและสามารถเข้าร่วมตลอดทั้งโครงการ โดยการใช้เกณฑ์หรือการประมาณจากจำนวนประชากรหรือเกณฑ์ประมาณการ 15 เปอร์เซนต์จากจำนวนประชากรหลักร้อย (บุญชม ศรีสะอาด, 2535) ได้กลุ่มตัวอย่างจากประชากรจำนวน 30 รูป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) แบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาสภาพความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร นักเรียนนักรธรรม บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร 2) แบบประเมินความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณรนักเรียนนักรธรรม บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร 3) แบบสนทนากลุ่มย่อยเพื่อศึกษาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณรนักเรียนนักรธรรม บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร 4) โปรแกรมพุทฺธิจิตวิทยาพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการและเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย 1) การรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาสภาพความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร นักเรียนนักรธรรม บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร 2) การรวบรวมข้อมูลจากแบบประเมินความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร และ 3) การรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ในระยะติดตามผล ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มย่อย เพื่อให้ผู้ที่เข้าสนทนามีส่วนร่วมและสามารถแสดงออกทางความคิดเห็นได้อย่างแท้จริงและเปิดเผย โดยอาศัยแนวคำถามที่สร้างขึ้น และใช้คำถามย่อยเพื่อเจาะลึกข้อมูลให้ผู้ให้ข้อมูลเล่าประสบการณ์ของตนอย่างลึกซึ้ง และครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทั้งนี้ระยะเวลาในการให้ข้อมูลขึ้นอยู่กับผู้เข้าร่วมสนทนา

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิค 6' C โดยวิธีการเปลี่ยนข้อมูลดิบ เป็นสารสนเทศการวิจัย เป็นบทสรุปของการวิจัย ให้ระบบความคิดและเป็นกรอบแนวคิดผลการวิจัยที่เกิดจากการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ มีขั้นตอน ดังต่อไปนี้ ได้แก่ 1) Concept กำหนดประเด็นการวิเคราะห์ 2) Contents สรุปประเด็นสำคัญ 3) Classify ทำการจำแนกกลุ่มเนื้อหา จัดกลุ่มระบบข้อมูล แยกองค์ประกอบหลัก และองค์ประกอบของข้อมูล 4) Category จัดกลุ่มข้อมูลใหม่ จัดกลุ่มความสัมพันธ์ของข้อมูล สรุปเนื้อหาใหม่ 5) Conceptualize การจัดทำกรอบระบบความคิดการวิจัย กำหนดกรอบความสัมพันธ์ของประเด็นหลักด้วยตรรกะเหตุผล เชื่อมโยงข้อมูลเป็นแผนภูมิ 6) Communication การแปลความ ตีความข้อมูล อธิบายความหมายของกรอบการคิด อธิบายความสัมพันธ์ของแต่ละปัจจัย สรุปความเป็นความรู้ใหม่ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ตามขั้นตอน และตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูล ตลอดจนจำนวนของแบบประเมินทั้งก่อน-หลังการทดลองโปรแกรม

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง โปรแกรมพุทธจิตวิทยาพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร นักเรียนนักรธรรม บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร ผู้เขียนขอเสนอแนะตามวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1. ผลการศึกษาสภาพความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณรนักเรียนนักรธรรม บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร จากผู้เชี่ยวชาญนักรธรรม บาลี เป็นพระมหาเปรียญธรรม 9 ประโยค จำนวน 11 รูป จากข้อคำถามจำนวน 8 ข้อ สามารถสรุปเป็นประเด็นในการศึกษาได้ 2 ประเด็นคือ

ประเด็นที่ 1 สภาพความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณรนักเรียนนักรธรรม บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร พบว่า

1) สามเณรมีปัญหาในการปรับตัวจากสภาพสังคมใหม่ ภาษาบาลีเป็นภาษาที่เรียนยาก สามเณรเกิดความท้อแท้อยากกลับบ้าน สามเณรบางรูปไม่สามารถอ่านและเขียนได้ทำให้สามเณรไม่อยากไปเรียนหรือบางรูปยอมไม่เข้าเรียนหรือขาดการเรียน สามเณรขาดความรับผิดชอบ ใส่ใจในการเรียนน้อย ไม่กล้าแสดงออก เวลาถามไม่ค่อยพูด ไม่ค่อยใช้ความคิด เวลาเกิดปัญหาถามอะไรไม่ค่อยพูดจึงไม่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาได้

2) สภาพปัญหา คือ เรียนแบบไม่มีแรงจูงใจ ไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาภาษาบาลี เกิดความท้อแท้ สอดตกบ่อยหมดกำลังใจ ความใส่ใจในการเรียนน้อย มักดูถูกตนเองแต่ไม่ปรับปรุงพัฒนาตนเอง

3) ลักษณะของสามเณรที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจ คือ มีความมุ่งมั่นฝึกความอดทน การมีวินัย พัฒนาตนเองเสมอมีวินัยในตนเอง รู้จักรับผิดชอบมีความพอใจในการเรียน รักการเรียนมุ่งมั่นสู่เป้าหมาย ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค รู้จักพลิกแพลงวิทยาการสมัยใหม่ประยุกต์ใช้กับการเรียนพร้อมเผชิญปัญหาอุปสรรค มีความอดทนเข้าใจตนเองอยู่ร่วมกับสังคม มีความคิดเชิงบวก มีจิตใจสงบ มีความอดทน เข้มแข็ง หนักแน่น มีความสามัคคี มีความเคารพอ่อนน้อมฝึกฝนตนเองมีเป้าหมายในการเรียนอย่างชัดเจนมุ่งมั่นให้ประสบผลสำเร็จ

4) ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งทางด้านจิตใจของสามเณรนักเรียนนักรธรรมบาลี คือ การให้กำลังใจจากพ่อแม่ครูอาจารย์ การได้รับความยอมรับจากเพื่อนร่วมชั้นเรียน การศึกษาเล่าให้เกิดความรักมีศรัทธา การให้รางวัล การนำธรรมะส่งเสริมการเรียนนักรธรรมบาลี การดูแลการให้ความช่วยเหลือที่ดี วินัยในการอยู่ร่วมกันที่ดี มีศรัทธาในพระพุทธศาสนามั่นคง มีวัตรปฏิบัติในการดำรงชีวิตประจำวันที่ดี มีศรัทธา มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีเมตตาต่อกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

5) การส่งเสริมให้สามเณรเกิดความเพียรพยายามในชีวิตและการเรียน ได้แก่ การยกตัวอย่างบุคคลที่ประสบความสำเร็จที่ดีสร้างแรงบันดาลใจ ปลุกฝังศรัทธาให้มากขึ้น และกระตุ้นให้มีใจรักในการในการเรียน สร้างระบบให้เกิดเป็นวินัยมีความเคารพ มีความเพียร มีสมาธิต่อการเรียน มีวินัยเข้มแข็งมองประโยชน์ของความพากเพียรพยายาม สร้างความชัดเจนของเป้าหมายในการเรียน

ประเด็นที่ 2 ผู้วิจัยออกแบบโปรแกรมฯ จากการสังเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจ

1) หลักการเสริมสร้างการตระหนักรู้คุณค่าในชีวิตของสามเณร คือ การให้กำลังใจ ยอมรับความเข้าใจในสิ่งที่เป็นอย่างอยู่ ปลุกฝังให้เกิดความรักในสถาบันศาสนา รักในการบวชรักในการเรียนอย่างมีคุณค่าเพื่อสืบทอดพระศาสนา เกิดความสุขในการเรียน ใส่ใจดูแลการดำเนินชีวิตเห็นคุณค่าในการบวช เห็นคุณค่าในการเป็นสมณะ สงบเรียบง่าย

2) การเสริมสร้างความสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างสามเณรกับบุคคลอื่น สามารถพัฒนาจิตใจของสามเณร คือ ในวัยของสามเณรเป็นวัยที่กำลังติดเพื่อนจึงต้องให้การส่งเสริมและดูแลอย่างใกล้ชิดเพื่อให้สามเณรก้าวไปสู่ความหวังของตนเอง พระอาจารย์ต้องสอนแบบเมตตาตระมัดระวังเอาใจใส่ทุกส่วนและเป็นตัวอย่างที่ดี

3) การเสริมสร้างให้สามเณรนักธรรมบาลีมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการพัฒนาชีวิตและการเรียน ได้แก่ การส่งเสริมให้ความรู้ สามเณรต้องรู้จักมองตัวอย่างที่ดีประสบผลสำเร็จก่อนเพื่อดำเนินแนวทางตาม ปรับทัศนคติเชิงบวกเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จ พาไปดูงานที่สำนักโศดเด่นของการเรียนบาลีเข้าเรียนตามระบบกำหนดเวลา และความมีวินัยในการเรียนของจะส่งผลต่อความมุ่งมั่นในการเรียน

4) แนวทางในการฝึกฝนหรือส่งเสริมให้สามเณรมีความสามารถในการวิเคราะห์และวางแผนเป้าหมายในการดำเนินชีวิต สรุปความว่าสามเณรต้องรู้จักตนเอง รวมถึงการสังเกตสิ่งรอบข้างและนำมาเรียนรู้ แกไข พัฒนาตนเอง ส่งเสริมจุดเด่นของตนเองให้มากขึ้น การเรียนบาลีสามารถประยุกต์ใช้กับชีวิตจริงได้ เช่นการแยกแยะบุคคล รู้เหตุผล รู้ตน รู้กาลเทศะ มีสัมพันธ์ภาพกับบุคคลรอบข้างและสังคม เป็นต้น ซึ่งสามารถนำไปใช้ดำเนินชีวิตให้ถูกต้อง เพื่อการพัฒนาและการวางแผนเป้าหมายชีวิตให้ชัดเจน

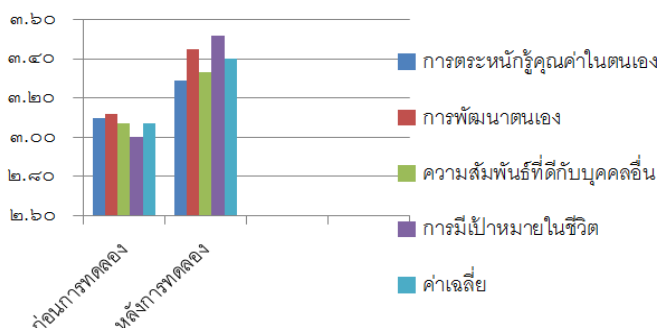
วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การสร้างโปรแกรมพุทธจิตวิทยาพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร นักเรียนนักรธรรม บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร

การพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร ประกอบด้วย องค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น และด้านการมีเป้าหมายในชีวิต ส่วนหลักพุทธจิตวิทยาที่นำมาใช้ในการพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจ ประกอบด้วย หลักการพัฒนาทางจิต (จิตภาวนา) หลักกรรมพละ 5 และหลักไตรสิกขาและโปรแกรมพุทธจิตวิทยาพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร นักเรียนนักรธรรม บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรม ประกอบด้วย กิจกรรมที่ 1 ปลุกใจ ด้วยพลังความสำเร็จ กิจกรรมที่ 2 การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง กิจกรรมที่ 3 คิดดีๆ มีทางออก กิจกรรมที่ 4 การพัฒนาตนเอง กิจกรรมที่ 5 เส้นด้ายชีวิต กิจกรรมที่ 6 ความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น กิจกรรมที่ 7 นาฬิกาชีวิต กิจกรรมที่ 8 การมีเป้าหมายในชีวิต และกิจกรรมที่ 9 สรุปกิจกรรมกลุ่มพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลการใช้โปรแกรมพุทธจิตวิทยาพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร นักเรียนนักรธรรม บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร

1) ผลการวิเคราะห์ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับ ลำดับ และค่า p-value ในการทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบระดับค่าเฉลี่ยศึกษาผลการพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง การพัฒนาตนเอง ความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น และการมีเป้าหมายในชีวิต พบว่า คะแนนเฉลี่ยโดยภาพรวมของความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณรที่เรียน นักรธรรม บาลีก่อนทดลอง ก่อนและหลังการทดลอง โดยภาพรวมเพิ่มขึ้น จากก่อนการทดลองที่ระดับค่าเฉลี่ย 3.07 และหลังการทดลองเพิ่มขึ้นที่ระดับค่าเฉลี่ย 3.40

ภาพที่ 1 สรุปผลการวิเคราะห์ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณรที่เรียน นักรธรรม บาลีก่อนทดลอง ก่อนและหลังการทดลอง

เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการมีเป้าหมายในชีวิตเพิ่มขึ้นสูงสุด จากก่อนการทดลองค่าเฉลี่ย 3.00 และหลังการทดลองเพิ่มขึ้นที่ระดับค่าเฉลี่ย 3.52 ด้านการพัฒนาตนเอง เพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลองค่าเฉลี่ย 3.12 และหลังการทดลองเพิ่มขึ้นที่ระดับค่าเฉลี่ย 3.45 ด้านความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น เพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลองค่าเฉลี่ย 3.07 และหลังการทดลองเพิ่มขึ้นที่ระดับค่าเฉลี่ย 3.33 ส่วนด้านการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลองค่าเฉลี่ย 3.10 และหลังการทดลองเพิ่มขึ้นที่ระดับค่าเฉลี่ย 3.29

2) สรุปผลการวิเคราะห์ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่า p-value ทดสอบเปรียบเทียบผลการใช้โปรแกรมพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณรที่เรียน นักรธรรม บาลีกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการทดลอง

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ทดสอบความแตกต่างผลการใช้โปรแกรมพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณรที่เรียน นักรธรรม บาลีกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการทดลอง

ที่	ความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ	N= 30		t	p-value
		ก่อนการทดลอง	หลังการทดลอง		
		$\bar{X}$	$\bar{X}$		
1	การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง	3.10	3.29	2.09	0.05*
2	การพัฒนาตนเอง	3.12	3.45	3.28	0.00*
3	ความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น	3.07	3.33	3.70	0.00*
4	การมีเป้าหมายในชีวิต	3.00	3.52	4.72	0.00*
ค่าเฉลี่ยรวม		3.07	3.40	4.20	0.00*

* หมายถึง นัยสำคัญที่ระดับ .05

จากตารางพบว่า โดยภาพรวม หลังการทดลองสามเณรที่เรียน นักรธรรม บาลีกลุ่มทดลอง มีค่าเฉลี่ยความเข้มแข็งทางจิตใจในตามแนวพุทธจิตวิทยาที่ 3.40 สูงกว่าก่อนการทดลอง ที่ค่าเฉลี่ย 3.07 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า สามเณรที่เรียน นักรธรรม บาลีกลุ่มทดลอง มีความเข้มแข็งทางจิตใจตามแนวพุทธจิตวิทยา ด้านการมีเป้าหมายในชีวิต ด้านความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง และ สูงกว่าช่วงก่อนการทดลองทุกด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3) การติดตามผลของโปรแกรมฯ ผู้วิจัย พบว่า ความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณรนักเรียนนักรธรรม บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรม ซึ่งโปรแกรมฯ ทำให้เกิดการพัฒนาคุณลักษณะดังนี้ ด้านการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง คือ การยอมรับความเป็นจริง การรับรู้ความสามารถของตนเอง เชื่อมั่นคุณค่าของตนเอง มีความยับยั้งชั่งใจ และรู้จักรับผิดชอบ ด้านการพัฒนาตนเอง คือ เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น มีความมุ่งมั่นอดทน สามารถจัดการอารมณ์เชิงลบ เคารพในสิทธิ์และการตัดสินใจของผู้อื่น และทักษะในการจัดการปัญหา ด้านความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น คือ มีการคิดอย่างมีเหตุผล มีความรักความเมตตาต่อบุคคลอื่น สามารถแก้ปัญหาได้เหมาะสม และมีทัศนคติค่านิยมเชิงบวก และด้านการมีเป้าหมายในชีวิต คือ มีตั้งเป้าหมายในชีวิต เกิดแรงจูงใจและแรงบันดาลใจ มีความกระตือรือร้นเรียนรู้ต่อสิ่งใหม่ๆ และมีเป้าหมายในชีวิตชัดเจน

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย

บทความวิจัยเรื่องโปรแกรมพุทธจิตวิทยาพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณรนักเรียนนักรธรรม-บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรมในเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร ผู้เขียนขอสรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ไว้ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สภาพความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร นักเรียนนักรธรรม บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร พบว่า สามเณรมีปัญหาในการปรับตัวจากสภาพสังคมใหม่ ภาษาบาลีเป็นภาษาที่เรียนยาก สามเณรเกิดความท้อแท้ยากกลับบ้าน สามเณรบางรูปไม่สามารถอ่านและเขียนได้ทำให้สามเณรไม่อยากไปเรียนหรือบางรูปยอมไม่เข้าเรียนหรือขาดการเรียน สามเณรขาดความรับผิดชอบ ใส่ใจในการเรียนน้อย ไม่กล้าแสดงออก เวลาถามไม่ค่อยพูด ไม่ค่อยใช้ความคิดเวลาเกิดปัญหาถามอะไรไม่ค่อยพูดจึงไม่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาคได้ ซึ่งสอดคล้องจากการศึกษางานวิจัยในอดีต พบว่ามีงานวิจัยที่กล่าวถึงปัญหาของสามเณร ตัวอย่างเช่นสุนทร บุญสถิต ได้สรุปและวิเคราะห์ “ทัศนคติและสภาพปัญหาของสามเณรในสังคมไทยปัจจุบัน” พบว่า ปัญหาที่น่าจะมีผลกระทบต่อสามเณรที่บวชเรียนในจำนวน ๓ ลักษณะคือ ปัญหาที่เกิดจากสามเณร ได้แก่ การขาดความอบอุ่น เนื่องจากพบว่าส่วนใหญ่รู้สึกว่ ตนเองได้รับความอบอุ่นด้อยลงกว่าในขณะเป็นฆราวาส ปัญหาความสนใจเพศตรงข้าม พบว่าส่วนใหญ่เห็นว่า เป็นเรื่องปกติธรรมดา เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจ

เกิดแก่สามเณรทั้งด้านจิตใจและด้านพฤติกรรม ซึ่งจะนำความเสื่อมเสียมาสู่พระศาสนา และปัญหาที่สามเณรมีพื้นฐานแตกต่างกันเหล่านี้ ต้องมาบวชเรียนอยู่ร่วมกัน และต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบเดียวกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับ สุนทร บัญญัติ (2543) ที่ได้ศึกษาเรื่อง สถานภาพ บทบาท และปัญหาของสามเณรในสังคมไทย พบว่า ความเข้มแข็งทางจิตใจมีความสำคัญต่อการปรับตัวของสามเณร คือ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เมื่อสามเณรตัดสินใจบรรพชาและใช้ชีวิตอยู่ในสมณะเพศแล้ว ต้องทำหน้าที่ศึกษาเล่าเรียน เพื่อเตรียมตัวเป็นศาสนทายาทที่ดีมีคุณภาพ โดยสมัครใจเรียนหรือจำเป็นต้องเรียนในสายการศึกษาฝ่ายปริยัติธรรมและฝ่ายสามัญศึกษา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกฎระเบียบของวัดซึ่งสามเณรสังกัดอยู่ซึ่งบางวัดให้สามเณร ได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมหรือบาลีเท่านั้น ส่วนวัดอีกหลายแห่งเห็นความจำเป็นของการศึกษาทางโลก จึงให้โอกาสสามเณร สามารถศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญทั้งในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาได้ ต่อเมื่อสอบผ่านการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือบาลีที่ทางวัดกำหนดไว้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การสร้างโปรแกรมพุทธจิตวิทยาพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร นักเรียนนักธรรม บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร การพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร ประกอบด้วย องค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น และด้านการมีเป้าหมายในชีวิต ส่วนหลักพุทธจิตวิทยาที่นำมาใช้ในการพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจ ประกอบด้วย หลักการพัฒนาทางจิต (จิตภาวนา) หลักกรรมพละ 5 และหลักไตรสิกขา และโปรแกรมพุทธจิตวิทยาพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร นักเรียนนักธรรม บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรม การสร้างโปรแกรมฯ แนวทางในการสร้างโปรแกรมฯ ได้แก่ ด้านการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น และด้านการมีเป้าหมายในชีวิต มาสร้างกรอบแนวคิดเพื่อนำมาสู่การสร้างโปรแกรมพุทธจิตวิทยาพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร เพื่อพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร ให้มากยิ่งขึ้น และหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การพัฒนาทางจิต หลักกรรมพละ 5 และหลักไตรสิกขาซึ่งเป็นหลักกรรมที่สอดคล้องกับความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร เพื่อให้ได้โปรแกรมพุทธจิตวิทยาพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร และสามารถพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร จุดเด่นของโปรแกรมโปรแกรมฯ สามารถสร้างความเชื่อที่ทำให้

สามเณรรู้สึกว่าชีวิตมีจุดหมายและมีคุณค่าและการมีความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับเป้าหมายในชีวิต รู้สึกว่าชีวิตของตนเองมีความหมายเนื่องจากตนมีเป้าหมาย ส่วนรองลงมาคือ การความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิธิพิบูลย์ กาญจนพิพิธและคณะ (2555) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิถีชีวิตของสามเณรในวัดเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าปัจจัยที่ทำให้สามเณรสามารถมั่นคงอยู่ได้ในพุทธศาสนาคือความศรัทธาในพระรัตนตรัย ซึ่งจะทำให้ สามเณรมีความมั่นใจในกฎแห่งเหตุผล มีความเพียรพยายามมีความเข้มแข็งทางจริยธรรม และเห็นคุณค่าในตนเอง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลการใช้โปรแกรมฯ จำแนกตามองค์ประกอบ พบว่าโปรแกรม ฯ ทำให้เกิดคุณลักษณะ ด้านการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง คือ การยอมรับความเป็นจริง การรับรู้ความสามารถของตนเอง เชื่อมั่นคุณค่าของตนเอง มีความยับยั้งชั่งใจ และรู้จักรับผิดชอบ ด้านการพัฒนาตนเอง คือ เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น มีความมุ่งมั่นอดทน สามารถจัดการอารมณ์เชิงลบ เคารพในสิทธิ์และการตัดสินใจของผู้อื่น และทักษะในการจัดการปัญหาด้านความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น คือ มีการคิดอย่างมีเหตุผล มีความรักความเมตตาต่อบุคคลอื่น สามารถแก้ปัญหาได้เหมาะสม และมีทัศนคติค่านิยมเชิงบวก และด้านการมีเป้าหมายในชีวิต คือ มีตั้งเป้าหมายในชีวิต เกิดแรงจูงใจและแรงบันดาลใจ มีความกระตือรือร้นเรียนรู้ต่อสิ่งใหม่ๆ และมีเป้าหมายในชีวิตชัดเจน หลังจากเข้าร่วมกิจกรรม พบว่า สามเณรค้นพบการมีเป้าหมายในชีวิต รู้สึกพึงพอใจในชีวิตมีความหวัง มีความเข้มแข็ง และมีพลังในการดำเนินชีวิต บุคคลที่มีเป้าหมายชัดเจนและใช้ชีวิตอย่างมีความหมาย จะมีความกระตือรือร้นในการค้นหาตนเอง ตลอดจนมีการกระทำด้วยความทุ่มเท เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจน์สุนภัส บาลทิพย์ และคณะ (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการใช้แนวคิดเป้าหมายในชีวิตและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพแบบองค์รวมของวัยรุ่นไทย พบว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 40 ราย สะท้อนประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ “การประกอบอาชีพในอนาคต” และ “สิ่งที่อยากให้เกิดขึ้นในอนาคต” สำหรับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้เป้าหมายในชีวิตที่สำคัญ ได้แก่ การมีบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตที่รู้สึกประทับใจ ภาคภูมิใจ และช่วยจุดประกายความฝัน ดังที่กล่าวว่า “การมีแบบอย่างหรือไอดอล เป็นสิ่งที่ช่วยจุดประกายความฝัน” ซึ่งบุคคลที่เป็นแบบอย่างมาจากทั้งบุคคลในครอบครัว บุคคลใกล้ชิด เพื่อนบ้าน หรือบุคคลอื่นที่ประกอบอาชีพที่ใฝ่ฝันหรือประสบความสำเร็จในชีวิต

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากผลการวิจัย ได้องค์ความรู้ใหม่ดังนี้

ภาพที่ 2 องค์ความรู้จากการวิจัย

โปรแกรมพุทธจิตวิทยาพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร นักเรียนนักรรรม บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตบางพลัด กรุงเทพมหานครที่พัฒนาขึ้นสามารถพัฒนาการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง การพัฒนาตนเอง ความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น และการมีเป้าหมายในชีวิต ความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณรโมเดล ซึ่งเป็นการค้นพบความลงตัวของวิชาการความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณรจึงเป็นองค์ประกอบเชิงจิตวิทยาสาขาระบวนการพัฒนาจิตใจทางพุทธจิตวิทยาสู่โมเดลการพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร ตอบโจทย์การพัฒนาตน พัฒนาคน และวิชาการเพื่อสังคม

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) สำนักเรียนนักรธรรม บาลีควรมีโครงสร้างในเชิงของยุทธศาสตร์ในการดูแลสามเณรที่มีปัญหาในการปรับตัว ท้อแท้ ขาดแรงจูงใจในการศึกษา เพื่อสนับสนุนนำโปรแกรมพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณรไปใช้อบรมพัฒนาสามเณรในสถานศึกษา

2) ส่งเสริมปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณรนักรธรรมบาลี เพื่อให้สามเณรเกิดความเพียรพยายามในชีวิตและการเรียนร่ำให้เกิดความรักมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีวัตรปฏิบัติในการดำรงชีวิตประจำวันที่ดี มีศรัทธา มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีเมตตาต่อกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

3) ปรับทัศนคติเชิงบวกเสริมสร้างความสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างสามเณรกับบุคคลอื่นให้เกิดความมุ่งมั่นตั้งใจในการพัฒนาชีวิต

4) ฝึกฝนหรือส่งเสริมให้สามเณรมีความสามารถในการวิเคราะห์แก้ไข พัฒนา และส่งเสริมจุดเด่นของสามเณรให้มากขึ้น เพื่อให้สามเณรสามารถวางแผนเป้าหมายในการดำเนินชีวิตให้ถูกต้อง

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) งานวิจัยนี้เป็นองค์ความรู้เพื่อพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณรที่เรียนนักรธรรม บาลี ยังสามารถช่วยส่งเสริมจุดมุ่งหมายของสามเณรให้เกิดคุณค่าและความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับเป้าหมายในชีวิต

2) งานวิจัยนี้เป็นการบูรณาการองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ทฤษฎีทางจิตวิทยา ซึ่งสำนักเรียนนักรธรรม บาลี หรือวัดต่าง ๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร

3) โปรแกรมพุทธจิตวิทยาพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจของสามเณร จำนวน 9 ครั้ง ผู้ที่มีความประสงค์นำไปใช้ควรมีความเข้าใจในทฤษฎีและกระบวนการ ก่อนนำไปใช้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) โปรแกรมฯ ควรมีการติดตามผลโปรแกรมในระยะยาวหลังเสร็จสิ้นการทดลองไปแล้ว โดยอาจใช้เวลาในการติดตามในระยะ 3 – 6 เดือน

2) สามารถนำโปรแกรมฯ ไปปรับปรุงพัฒนาเพื่อทดลองใช้ในกลุ่มวัยรุ่น เพื่อพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจ

เอกสารอ้างอิง

- กาญจน์สุนักส์ บาลทิพย์ และคณะ. (2559). การพัฒนารูปแบบการใช้แนวคิดเป้าหมายในชีวิตและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพแบบองค์รวมของวัยรุ่นไทย. *วารสารพยาบาลสงขลานครินทร์*, 36(3), 111-127.
- กรมสุขภาพจิต. (2552). *แนวทางการดูแลเฝ้าระวังโรคซึมเศร้าระดับจังหวัด*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2535). *หลักการวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาสน.
- ประเวช ตันติพิวัฒนสกุล. (2550). *คู่มือการจัดกิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพใจสำหรับบุคลากรสาธารณสุข*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- “_____”. (2551). *คู่มือจัดกิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพใจ สำหรับบุคลากรสาธารณสุข*. กรุงเทพฯ : สถาบันราชานุกูล.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2550). *ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ* (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2553). *ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎกหมวดศึกษาศาสตร์*. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- พิธิบูลย์ กาญจนพิพิธ. (2555). *การศึกษาวิถีชีวิตการดำรงสมณเพศของสามเณรในวัดเขตกรุงเทพมหานคร* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พัชรินทร์ นินทจันทร์. (2558). *ความแข็งแกร่งในชีวิต: แนวคิด การประเมิน และการประยุกต์ใช้*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุดทอง.
- สุนทร บุญสถิต. (2543). *สถานภาพ บทบาท และปัญหาของสามเณรในสังคมไทย* (ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล : กรุงเทพฯ.

ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทกับประสิทธิผล

การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร

Relationship Between the Performance of the Principle of Iddhipāda and Effectiveness Academic Administration of School Administrators under Secondary Educational Service Area Office Suratthani Chumphon

ศศิพิมพ์ กองสุข¹, พระปลัดโฆษิต โฆสิต² และ มะลิวัลย์ โยธารักษ์³

Sasipim Kongsuk, PhrapaladKosit Kosito and Maliwan Yotharak

(sasipim.k@tnk.ac.th)

Received: February 01, 2022

Revised: February 26, 2022

Accepted: March 01, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ศึกษาประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและหัวหน้ากลุ่มบริหารงานวิชาการสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยให้ข้อมูลแต่ละ 2 คน รวมทั้งหมด 114 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติทดสอบความสัมพันธ์ใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า

1. การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านจิตตะ คือ ความเอาใจใส่รับผิดชอบงาน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านฉันทะ คือ ความรักงาน - พอใจกับงานที่ทำอยู่ ส่วนด้านวิมังสา คือ การพินิจพิจารณา หรือ ความเข้าใจทำงาน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

^{1, 2, 3} หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Master of Education Program Buddhist Education Administration Mahachulalongkornrajavidyalaya University

2. ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา โดยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการวัดผลประเมินผลการศึกษา ส่วนด้านการจัดการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

3. สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทกับประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวก อยู่ในระดับค่อนข้างสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทกับประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวกในระดับค่อนข้างสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกค่า

คำสำคัญ : หลักอิทธิบาท 4, การบริหารงานวิชาการ, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

This research study aimed to focus these 3 main objectives 1) To study the performance of the principle of Four Iddhipāda in academic administration of school administrators. 2) To study effectiveness in academic administration of school administrators 3) To study relationship between the performance of the principle of Four Iddhipāda and effectiveness in academic administration of school administrators. This research is quantitative research which was collected data from the sample group including educational institute administrators and heads of educational administration groups under the Secondary Education Service Area Office, Surat Thani Chumphon. The data were provided by 2 persons from each school, a total of 114 persons. The research tool was a questionnaire. The statistics used in the research were percentage, mean, standard deviation. The correlation test was performed using the Pearson correlation.

The research result showed that:

1. The performance of the principle of Four Iddhipāda of the principle of Four Iddhipāda and effectiveness in academic administration of school

administrators was overall showed at the highest level. When considering each aspect, it was found that *Citta*: thoughtfulness of work, showed mean at the highest level, while *Chanda*: an intention and satisfaction with the work, showed the lower mean and *Vimamsa*: reasoning and understanding of work, showed the lowest mean, respectively.

2. The effectiveness in academic administration of school administrators was overall showed in the highest level. When considering each aspect, it was found that the program curriculum and curriculum administration showed mean at the highest level, while the evaluation of educational outcomes showed lower mean and teaching management had showed mean in the lowest level, respectively.

3. The correlation coefficient between relationship between the performance of the principle of Four Iddhipāda and effectiveness in academic administration of school administrators, was overall showed a positive relation in a relatively high level of a statistical significance at the .01 level. The relationship between the performance of the principle of Four Iddhipāda and effectiveness in academic administration of school administrators was overall showed a positive relation at a rather high level at the statistical significance of 0.1 in all value.

Keywords : Four Iddhipāda, Academic Administration, School Administrators

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2553 ได้กำหนดหลักการจัดการเรียนรู้ไว้ในมาตรา 8 ว่าการจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ 1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิต 2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และ 3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 ถึง พ.ศ. 2579 ได้กำหนดวิสัยทัศน์ ไว้ดังนี้ คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิต อย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

และการเปลี่ยนแปลงของ โลกศตวรรษที่ 21 โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา 4 ประการ คือ 1) เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการ จัดการศึกษาที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ 2) เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นพลเมืองดี มีคุณลักษณะ ทักษะและสมรรถนะที่สอดคล้องกับทบบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและยุทธศาสตร์ชาติ 3) เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคม แห่งการเรียนรู้ และคุณธรรม จริยธรรม รู้รักสามัคคี และร่วมมือผืนีกกำลังมุ่งสู่การพัฒนาประเทศ อย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 4) เพื่อนำประเทศไทยก้าวข้ามกับดัก ประเทศที่มีรายได้ปานกลาง และความเหลื่อมล้ำภายในประเทศลดลง จากนโยบายดังกล่าวจึงส่งผลให้การจัดการศึกษาต้องเร่งดำเนินการพัฒนางานวิชาการในสถานศึกษา ตามความเปลี่ยนแปลงที่มาพร้อมกับโลกาภิวัตน์ เกิดกระบวนการทัศน์ใหม่ที่แปรเปลี่ยนไปสู่การแข่งขันทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ นำพาความเจริญเกิดความได้เปรียบแก่ประเทศที่พัฒนาแล้ว และเสียเปรียบกับประเทศที่ยังขาดการเตรียมพร้อมที่ดี สร้างปัญหาทั้งระบบ ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงจากกระแสวัตถุนิยมและวัฒนธรรม (ราชกิจจานุเบกษา, 2553)

คุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งจะทำให้เป็นที่เคารพยกย่องนับถือแก่ผู้ร่วมงาน ทำให้การบริหารงานเป็นไปด้วยความราบรื่น ผู้ร่วมงานอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ผู้บริหารควรมีคุณธรรม จริยธรรม มีเมตตา เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวม ไม่เอาเปรียบผู้ร่วมงาน มีความยุติธรรม มีเหตุผล มีความห่วงใยผู้ร่วมงาน ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีความซื่อสัตย์ต่อองค์กร ต่อผู้อื่นและต่อตนเองไปพร้อมๆ กับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารตามบทบาทและความรับผิดชอบที่มากมาย แต่ในทางปฏิบัติผู้บริหารก็เป็นปุถุชนคนหนึ่งที่มีความต้องการ อยากมี อยากได้ โกรธ หลงเหมือนบุคคลทั่วไป ฉะนั้นโอกาสที่จะกระทำตนอันกระทบต่อคุณธรรม จริยธรรมของผู้บริหารมีมาก (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2554)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร ได้จัดการศึกษาตามนโยบายของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสถานศึกษาจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 โดยมีโครงสร้างการบริหารงานสถานศึกษาแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มงาน คือกลุ่มบริหารงานวิชาการ กลุ่มบริหารงานบุคคล กลุ่มบริหารงานงบประมาณ และกลุ่มบริหารงานทั่วไป ผล

จากการประเมินการประกันคุณภาพการศึกษาภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) พบว่ากลุ่มบริหารงานวิชาการอยู่ในระดับพอใช้ เพื่อปรับปรุงสภาพการเรียนรู้การสอนการจัดกิจกรรมนักเรียนการสนับสนุนและส่งเสริมงานวิชาการการพัฒนาการเรียนการสอนการวัดและประเมินผล ผู้บริหารการศึกษาจึงควรรับผิดชอบในฐานะผู้นำของครูในด้านวิชาการเป็นอันดับแรกเพราะหน้าที่ของโรงเรียน คือ การให้ความรู้แก่นักเรียนในด้านวิชาการและประสานงานให้ครูทุกคนทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพในการเรียนการสอน การบริหารงานด้านวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำหลักอิทธิบาท 4 ทางพระพุทธศาสนามาปฏิบัติร่วมกันเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารงานวิชาการให้ประสบความสำเร็จเพราะหลักอิทธิบาท 4 คือธรรมแห่งความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) ฉันทะ คือความพอใจในการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด 2) วิริยะ คือ ความขยันหมั่นเพียรและอดทนในการทำสิ่งต่าง ๆ 3) จิตตะ คือ ความตั้งใจที่จะทำงานให้สำเร็จไม่ทอดทิ้งงาน 4) วิมังสา คือ ความคิดพิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผลในสิ่งที่ทำอยู่เสมอโดยทำในสิ่งที่เราคิดว่าได้ผลดีสามารถช่วยได้ ซึ่งหลักอิทธิบาททั้ง 4 ประการนี้เป็นเครื่องมือที่ทำให้บรรลุถึงผลสัมฤทธิ์ในการบริหารงานด้านวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพได้ ทั้งยังส่งผลต่อการจัดการศึกษา การปฏิบัติงานของครู

ด้วยเหตุดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานในสถานศึกษาให้มีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น และสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติงานต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร
2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร

2. ประชากร คือสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร ปีการศึกษา 2564 จำนวน 66 แห่ง กลุ่มตัวอย่าง คือสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร ปีการศึกษา 2564 จำนวน 57 แห่ง ซึ่งการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างคำนวณจากสูตรของทาโรยามาเน (Taro Yamane) โดยมีผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและหัวหน้ากลุ่มบริหารงานวิชาการสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยให้ข้อมูลแต่ละ 2 คน รวมทั้งหมด 114 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เป็นแบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยได้ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยการศึกษาและรวบรวมเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาแนวทางรูปแบบในการสร้างแบบสอบถามและกำหนดกรอบเนื้อหาตามขอบเขตและวัตถุประสงค์ของการวิจัย แล้วจึงสร้างแบบสอบถาม จากนั้นทำการตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity) ของเครื่องมือ โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน พิจารณาตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา ความครอบคลุมทางเนื้อหาและความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ในแต่ละข้อคำถาม โดยนำมา วิเคราะห์หาดัชนีความสอดคล้อง (Index of item-Objective Congruence : IOC) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหา มีค่าอยู่ระหว่าง 0.80 ถึง 1.00 ซึ่งมีความเที่ยงตรงใช้ได้

นำแบบสอบถามมาปรับปรุง แก้ไข ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญและนำไปทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability Test) กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 35 ชุด (Try-Out) โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Method) ได้ค่าความ

เชื่อมั่น เท่ากับ 0.982 ซึ่งมากกว่า 0.7 แสดงว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นสามารถนำไปใช้ได้ จากนั้นนำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้วจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ในการนำไปใช้แจกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลการตรวจสอบข้อมูลความถูกต้องสมบูรณ์ของแบบสอบถาม และแยกแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์ออก การลงรหัสตามที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้าการประมวลผลข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ลงรหัสแล้วมาบันทึกและประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ วิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยแจกแจง ความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) นำเสนอเป็นตารางประกอบคำบรรยาย วิเคราะห์การปฏิบัติตามหลักอหิมาทและประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ ของผู้บริหารสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักอหิมาทกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปผลได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักอหิมาทของของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.62 (S.D.= 0.34) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด โดย มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.67– 4.56 สามารถเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้ดังนี้ เห็นด้วยมากที่สุดอันดับหนึ่ง คือ ด้านจิตตะ ความเอาใจใส่รับผิดชอบงาน ($\bar{X}$ = 4.67, S.D.= 0.37) รองลงมาคือ ด้านฉันทะ ความรักงาน พอใจกับงานที่ทำอยู่ ($\bar{X}$ = 4.64, S.D.= 0.39) และน้อยที่สุดคือด้านวิมังสา การพิจารณาพิเคราะห์ หรือ ความเข้าใจทำงาน ($\bar{X}$ = 4.56, S.D.= 0.41) ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.55 (S.D.= 0.38) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน

พบว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด โดย มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.65–4.55 สามารถเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้ดังนี้ เห็นด้วยมากที่สุดอันดับหนึ่งคือ ด้านหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร ($\bar{X} = 4.65$, S.D.= 0.38) รองลงมาคือ ด้านการวัดผลประเมินผลการศึกษา ($\bar{X} = 4.59$, S.D.= 0.43) และน้อยที่สุดคือ การจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.45$, S.D.= 0.41) ตามลำดับ

3. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร พบว่าโดยรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวก อยู่ในระดับค่อนข้างสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าความสัมพันธ์ .740 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าสัมพันธ์สหสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวกในระดับค่อนข้างสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกค่า

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร" ผู้วิจัยขอเสนอการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยแบ่งเป็นรายประเด็น ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร

จากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทของของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านฉันทะ ผู้บริหารยินดีรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย ด้านวิริยะ ผู้บริหารไม่ละทิ้งงาน ด้านจิตตะ ผู้บริหารเมื่อพบปัญหาที่พร้อมที่จะแก้ไข และด้านวิมังสา ผู้บริหารนำความรู้ที่ได้จากการทำงานครั้งนี้ที่ผ่านมาเพื่อเป็นเกณฑ์ปรับปรุงประสิทธิผลการทำงานในครั้งต่อไป ทั้งนี้ เป็นเพราะการปฏิบัติงานตามภาระหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาวางอยู่บนพื้นฐานของหลักอิทธิบาท สอดคล้องกับสมมติฐานที่ว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีการปฏิบัติ

ตามหลักอิทธิบาทในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับผลการวิจัย พระมหาวุฒิกิจ บัวทอง (2557) ที่พบว่า ครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษากลุ่ม 7 มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้อิทธิบาท 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับผลการวิจัย กานดา สังข์ชุม (2556) ที่พบว่า ระดับการปฏิบัติงานตามแนวทางอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร ในภาพรวมอยู่ระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากด้านมากที่สุดลงมา คือ ด้านฉันทะ ด้านจิตตะ ด้านวิริยะ และด้านวิมังสา นอกจากนั้นผลการวิจัย พบว่า การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทของของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านจิตตะ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด สะท้อนให้เห็นการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร ปฏิบัติงานด้วยการใส่ใจใฝ่รู้ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับงานทั้งในและนอกเวลางาน เอาใจใส่ในงาน และเพื่อนร่วมงานเมื่อพบ ปัญหาที่พร้อมที่จะแก้ไข ตั้งมั่นและตั้งใจจริงที่จะปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย สามารถปฏิบัติงานให้สำเร็จและไม่เกิดความขัดแย้ง มีจิตใจจดจ่อกับงานที่ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง คำนึงถึงความสำเร็จของงานมากกว่าปริมาณงาน ทั้งนี้เป็นเพราะความเอาใจใส่รับผิดชอบงาน

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร

จากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่าประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร พบว่าผู้บริหารมีการจัดทำโครงสร้างหลักสูตรและสาระต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ภารกิจเป้าหมายและสอดคล้องในภาพรวมทั้งหมด ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า ผู้บริหารมีการจัดการเรียนการสอนตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด ด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา พบว่า ผู้บริหารมีการรายงานผลการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ผู้ปกครองได้ทราบเมื่อสิ้นสุดปีการศึกษาทุกปี ด้านการนิเทศภายใน พบว่า ผู้บริหารมีการกำหนดนโยบายและแนวทางการนิเทศที่ชัดเจนมีการประชุมชี้แจงผู้เกี่ยวข้อง และมีการเยี่ยมชั้นเรียน เพื่อทราบปัญหา และติดตามให้ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานหลังการนิเทศ ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา พบว่า มีการทำ

แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย ตัวชี้วัดความสำเร็จ และวิธีการดำเนินงานสอดคล้องกับมาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ เป็นข้อบ่งชี้งานบริหารวิชาการถือเป็นหัวใจสำคัญในการบริหารสถานศึกษา สอดคล้องกับ สมมติฐานที่ว่าประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับผลการวิจัย พระมหากษัตริย์ จักรแก้ว (2558) ที่พบว่า การบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เมื่อพิจารณาโดยรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมาก 4 ด้าน คือการวางแผนงานวิชาการ การบริหารหลักสูตร การพัฒนาและส่งเสริมงานด้านวิชาการและการวัดประเมินผลการเรียนรู้ในระดับปานกลางสองด้าน คือ การจัดการเรียนรู้และการจัดสื่อการเรียนรู้และ สอดคล้องกับผลการวิจัย พระเทพ ภาวนาธุระ (2557) ที่พบว่า ประสิทธิภาพในการบริหารงานวิชาการด้านการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เป็นเพราะโรงเรียน ประถมศึกษา ในเขตสวนหลวง มีการสนับสนุนให้ครูจัดทำแผนการสอนเพื่อเตรียมการสอนล่วงหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพและส่งเสริมให้ครูจัดกิจกรรมการสอนหลายวิธีได้อย่างดีโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ประสิทธิภาพในการบริหารงานวิชาการด้านการวัดและประเมินผล อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะโรงเรียนประถมศึกษาในเขตสวนหลวง มีการรายงานผลการวัดผลประเมินผลให้นักเรียนและ ผู้ปกครองทราบเป็นระยะ ๆ ต่อเนื่องตลอดปีและมีการ สนับสนุนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพต่อไป และสอดคล้องกับผลวิจัย พระวัชรินทร์ ชินวโร (2555) ที่พบว่า ระดับการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนสังกัด เทศบาลนครนครราชสีมาทั้ง 5 ด้านโดยภาพอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครราชสีมาอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้แก่ ด้านการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาด้านการจัดการหลักสูตรแผนการเรียนรู้ และด้านการวัดผลและ ประเมินผลด้านการนิเทศและด้านการจัดสื่อการเรียนการสอนอยู่ในน้อยที่สุด และสอดคล้องกับผลวิจัย Gutman, Mary (2564) ที่พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการโดยรวมอยู่ ระดับมากผู้บริหารมีการบริหารงานวิชาการเพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นและมีประสิทธิผลในการทำงานประกอบด้วย การปฐมนิเทศ การปรับตัว การลำดับขั้นตอนในการทำงาน การ วิเคราะห์งาน และความสามารถในการเป็นผู้นำของผู้บริหาร บริบททางการศึกษา และ วัฒนธรรมองค์กรนำไปสู่การบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

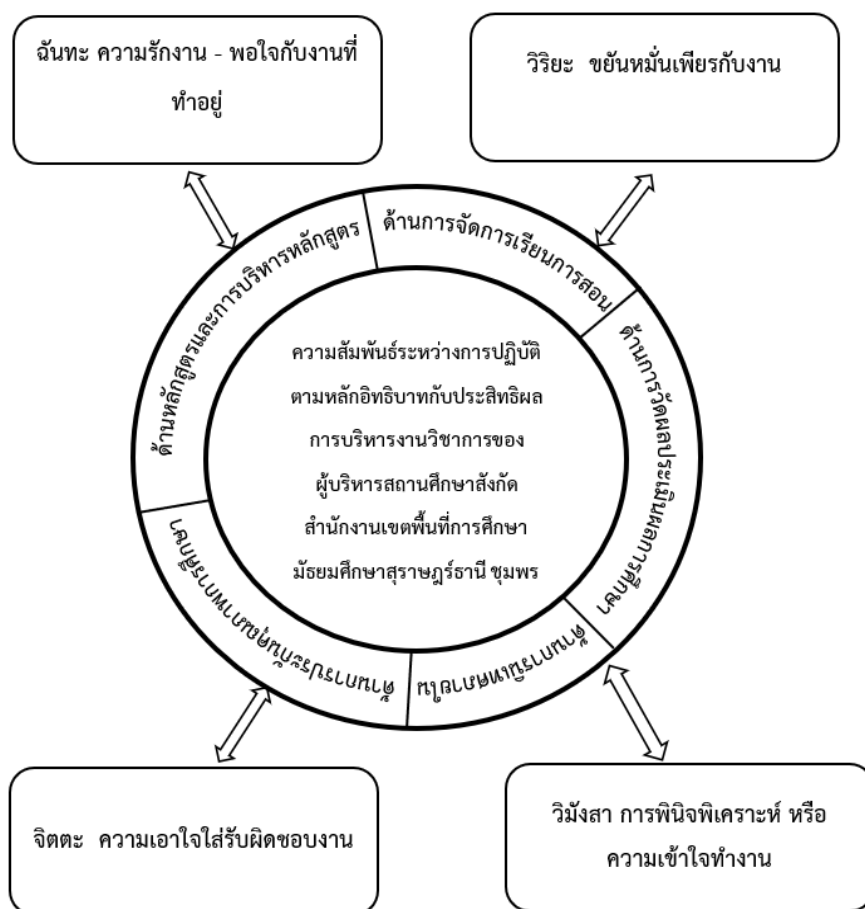
3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร

จากผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยรวม มีความสัมพันธ์กันทางบวก อยู่ในระดับค่อนข้างสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับสมมติฐานที่ว่า การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร ซึ่งทั้งนี้ เป็นเพราะหลักอิทธิบาท 4 ในทางพระพุทธศาสนา ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการทำภารกิจทั้งปวงและถ้าหากมีการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4 ในการทำงานก็ย่อมส่งผลถึงประสิทธิผลในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ รวมถึงประสิทธิผลการบริหารงานด้านวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ดังนั้นจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัย เนติกานต์ พัทบุรี (2557) ที่พบว่า การปฏิบัติงานตามกระบวนการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพัทลุง โดยรวมอยู่ในระดับมาก หากพิจารณารายชั้นตอนอยู่ในระดับมาก ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารงานกับการปฏิบัติงานตามกระบวนการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง พบว่า มีความสัมพันธ์กันทางบวก โดยมีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างสูง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สภาวดี บริกุล (2557) ที่พบว่า การปฏิบัติงานตามหลักอิทธิบาท 4 ของพนักงานบริษัทดูเม็กซ์จำกัด (ประเทศไทย) โดยรวมและรายด้านได้แก่ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ ด้านฉันทะ และด้านวิมังสา มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ประสิทธิภาพการทำงานของพนักงานบริษัทดูเม็กซ์จำกัด (ประเทศไทย) โดยรวมและรายด้านได้แก่ด้านการปฏิบัติตนด้วยความซื่อสัตย์เปิดเผยด้านการบริการลูกค้าด้านความเป็นเลิศในทางธุรกิจด้านการทำงานเป็นทีมและด้านพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่องมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมากการปฏิบัติงานตามหลักอิทธิบาท 4 โดยรวมและรายด้านมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการทำงานเชิงบวกในระดับสูง และสอดคล้องกับผลการวิจัย ทศนีย์ กรรณิกา (2558) ที่พบว่า การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวม

เมื่อพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ สรุปได้ว่ามีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลทางวิชาการด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยรวมทุกช่วงชั้น กับกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิจัยสามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักอริยาบทกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร สรุปได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักอริยาบทกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ระดับการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร ด้านวิมังสา ที่ว่าพิจารณาใคร่ครวญหาข้อดี – ข้อด้อยในการปฏิบัติงานทุกครั้งเพื่อเป็นแนวปฏิบัติในครั้งต่อไป ยังมีการประยุกต์ใช้น้อยที่สุด ควรมีการอบรมให้กับผู้บริหารสถานศึกษาได้เรียนรู้ถึงข้อดีและข้อด้อยในการปฏิบัติงานเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานครั้งต่อไป

2) ประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร ด้านการจัดการเรียนการสอน ที่ว่าประสานความร่วมมือในการจัดการเรียนการสอนร่วมกับโรงเรียนในเครือข่าย ผู้บริหารควรส่งเสริมประสานความร่วมมือการจัดการเรียนการสอนร่วมกับโรงเรียนในเครือข่ายเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพต่อไป

3) การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยรวม มีความสัมพันธ์กันทางบวก อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ควรพัฒนาให้ถึงระดับสูง โดยการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักอิทธิบาท เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษานำมาใช้เป็นแนวทางในการบริหารงานด้านอื่น ๆ ในสถานศึกษาควรรนำความรู้ที่ได้มานั้นวางแผนในการพัฒนาให้การทำงานเกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่องต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1) ควรมีการอบรมให้ผู้บริหารสถานศึกษาได้เรียนรู้ทักษะการพิจารณาแผนการปฏิบัติงานเพื่อสร้างระบบและขั้นตอนการปฏิบัติงานให้มากขึ้น

2) ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้คำปรึกษาแก่คณะครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชาเพื่อให้เกิดประสิทธิผลมากขึ้น

3) ควรมีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักอิทธิบาทแก่ผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารงานวิชาการต่อไป

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) เลือกทำการศึกษาตัวแปรอื่น ๆ หรือศึกษาวิจัยด้านอื่นที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการกับหลักอริยบท 4 เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความหลากหลายมากขึ้น และเป็นแนวทางในการปรับปรุงด้านประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ
- 2) ควรศึกษาวิจัยเรื่องการปฏิบัติตามหลักการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารงานวิชาการต่อไป

รายการอ้างอิง

- กานดา สังข์ชุม. (2556). *ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติงานตามแนวทางอริยบท 4 กับสมรรถนะการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร* (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี : กรุงเทพฯ.
- ทัศนีย์ วรรณิกา. (2558). *ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลทางวิชาการของโรงเรียนเอกชนในจังหวัดนครสวรรค์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ : นครสวรรค์.
- เนติกานต์ พัทบุรี. (2557). *ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพัทลุง* (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา : ยะลา.
- พระเทวา ภทราวาโจ (2557). *ประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาเขตสวนหลวงสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานครเขต 2* (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย :พระนครศรีอยุธยา.
- พระมหาอุดมกร บัวทอง. (2557). *การใช้หลักอริยบท 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในกลุ่ม 7* (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย : เลย.
- พระมหาอภิสิทธิ์ จักรแก้ว. (2558). *การศึกษาบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกลุ่ม 1* (ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ : กรุงเทพฯ.

- พระวัชรินทร์ ชินาโร. (2555). *บริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนสังกัด เทศบาลนครศรีธรรมราช* (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : นครศรีธรรมราช.
- ราชกิจจานุเบกษา. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 เล่ม 127/ตอนที่ 45 ก/หน้า 1/2 กรกฎาคม 2553.
- สภาวะดี บริกุล. (2557). *ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติงานตามหลักอิทธิบาท 4 กับ ประสิทธิภาพการทำงาน : ศึกษากรณีบริษัทดุเม็กซ์จำกัด* (ปริญญาพุทธศาสตร มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : พระนครศรีอยุธยา.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2554). *คู่มือบริหารวิชาการระดับ ประถมศึกษา*. กรุงเทพฯ : ครูสภา.
- Gutman, Mary. (2021). *Retrospective View of the Early Career: Three Landmarks in Building Resilience in Academic Administration among Israeli Teacher Training College Principals*. Israeli.

การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4
ของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด
เขต 3

Building a Relationship with Communities According to the Four
Saṅgahavatthu Dhammas of Sub-district Quality Schools
under Roi Et Primary Educational Service Area Office 3

Received: April 18, 2022
Revised: June 02, 2022
Accepted: June 06, 2022

ก้องไกล เหมันต์¹, สมบัติ รัตนคร² และ สุรศักดิ์ จันทลา³
Kongkai Heman, Sombat Rattanakorn and Surasak Chanpla
(kongkaik1993@gmail.com)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพความสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 2) เพื่อเสนอแนวทางการสร้างสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้จำนวน 268 คน และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95 และแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพความสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ดเขต 3 โดยภาพรวมอยู่ใน

^{1,2,3} หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Master of Education Program Buddhist Educational Administration Program, Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khon Kaen Campus

ระดับมากที่สุด และด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุด ได้แก่ ด้านการประชาสัมพันธ์โรงเรียน รองลงมา ได้แก่ ด้านการให้บริการชุมชน ด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่น ด้านการได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน และด้านการร่วมกิจกรรมของชุมชน ตามลำดับ

2. แนวทางการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียน คุณภาพประจำตำบลในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ดเขต 3 ได้แก่ โรงเรียนควรมีการประชุมผู้ปกครองนักเรียน ออกเยี่ยมบ้านนักเรียน และประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของโรงเรียนผ่านช่องทางต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ ควรให้บริการด้าน อาคารสถานที่ในการจัดกิจกรรมของชุมชนและอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาติดต่อด้วยความ สุภาพเป็นกันเอง โดยไม่เลือกปฏิบัติ บุคลากรในโรงเรียนควรมีส่วนร่วมกับกิจกรรมงานบุญ ประเพณีของชุมชนตามความเหมาะสม โดยไม่กระทบต่อการจัดการเรียนการสอน โรงเรียน ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ และโรงเรียนควรมีการประสานงานสร้าง เครือข่ายกับหน่วยงานอื่น ๆ ในชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาโรงเรียนและชุมชนไปพร้อมกัน

คำสำคัญ : โรงเรียนกับชุมชน, หลักสังคหวัตถุ 4, โรงเรียนคุณภาพประจำตำบล

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the relationship with the communities according to the Four Saṅgahavatthu Dhammas of the sub-district quality schools under the Roi Et Primary Educational Service Area Office 3; 2) to propose a guideline for building a relationship with communities according to the Four Saṅgahavatthu Dhammas of sub-district quality schools under the Roi Et Elementary Education Service Area Office 3. This study was carried out by means of mixed-method research. The sample group used in this study consisted of 268 people and five key informants. The instruments used were: questionnaires with a reliability value of 0.95 and a structured interview form. The statistics used in the quantitative data analysis were: Frequency, Percentage, Mean, Standard Deviation. The qualitative data were interpreted by the content analysis.

The research results were as follows:

1. The overall relationship with the communities according to the Four Saṅgahavatthu Dhammas of the sub-district quality schools under the Roi Et Primary Educational Service Area Office 3 was statistically rated at the highest level. The highest mean value was seen in school public relations, followed by community service, strengthening relationships with communities and other agencies, receiving help and support from the communities, and participating in community activities.

2. The guideline for building a relationship with communities according to the Four Saṅgahavatthu Dhammas of sub-district quality schools under the Roi Et Elementary Education Service Area Office 3 was that the schools should have a parent-student meeting, visit student homes and publicize and disseminate information about the schools through various channels regularly. Building services should be provided to organize community activities and facilitate visitors with politeness and friendliness without discrimination. School personnel should participate in community merit-making activities as appropriate without affecting teaching and learning management. Schools should allow the community to participate in various fields, and schools should coordinate to create a network with other agencies in the community to develop schools and communities along the way jointly.

Keywords : Schools and Communities, Four Saṅgahavatthu Dhammas,
Sub-district Quality Schools

บทนำ

การบริหารงานความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียน เป็นแนวทางการบริหารตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กล่าวคือ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น นอกเหนือจากรัฐ เอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีสิทธิ์ในการจัดการศึกษา ขั้นพื้นฐาน โดยคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดหลักสูตร

แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดสาระหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ การส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาภารกิจของโรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543)

การบริหารงานการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียนถือเป็นงานที่สำคัญยิ่งงานหนึ่งเนื่องจากโรงเรียนเป็นสถาบันการศึกษาที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนประถมศึกษาในชนบท ดังนั้น การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในการดำเนินงานของโรงเรียนประถมศึกษา การละเลยไม่เห็นความสำคัญของชุมชนเป็นการมองข้ามทรัพยากรที่สำคัญที่จะอำนวยความสะดวกต่อการดำเนินงานของโรงเรียนไปอย่างน่าเสียดาย และบางที่อาจจะก่อให้เกิดอุปสรรคต่อการดำเนินงานได้ งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจึงเป็นภารกิจสำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งของผู้บริหารและข้าราชการครูภายในโรงเรียนประถมศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2529)

โรงเรียนและชุมชนนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การที่จะดำเนินการจัดการศึกษาโดยรัฐ หรือประชาชนเพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนั้นย่อมประสบผลสำเร็จได้ยาก ทั้งนี้เพราะการที่มีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นก็เพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชนในชุมชน แต่การศึกษาไม่จำกัดอยู่ในเฉพาะโรงเรียนเท่านั้น โรงเรียนเป็นเพียงสถานที่จัดการศึกษาอย่างมีแบบแผนให้แก่ผู้เรียนเพื่อเป็นสมาชิกที่ดีและมีประสิทธิภาพของสังคม โรงเรียนจะทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่ผู้เรียนได้ครบถ้วนทุกสิ่งนั้นเป็นไปได้ไม่ได้ ซึ่งโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่จะต้องที่จะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน เพราะคนในชุมชนจะต้องพึ่งบริการในการให้การศึกษาแก่บุตรหลานของตน โรงเรียนมีบทบาทหน้าที่ให้การศึกษาและอบรมแก่คนในชุมชนให้มีความรู้ ความเป็นพลเมืองดีสามารถประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนและครอบครัวได้ และยังมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนให้เจริญอีกด้วย โรงเรียนจะเจริญก้าวหน้าจะต้องได้รับความร่วมมือช่วยเหลือ สนับสนุนจากชุมชน โรงเรียนและชุมชนจึงต้องพึ่งพาอาศัยกัน มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน (บรรเทา กิตติศักดิ์, ม.ป.ป.)

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คือการบริหารหรือการดำเนินการติดต่อสื่อสาร การแจ้งข่าวคราวความเคลื่อนไหวทางการศึกษา การขอความช่วยเหลือ

สนับสนุนจากชุมชนกระบวนการสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับสังคมภายนอกโรงเรียน การใช้แหล่งทรัพยากรของชุมชน ทั้งทางด้านการเงินสิ่งของวัสดุอุปกรณ์อันเกี่ยวข้องกับโรงเรียน และชุมชน เพราะทั้งการบริหารและการดำเนินการติดต่อสื่อสารเป็นกระบวนการที่สำคัญที่จะทำให้งานการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนเป็นไปโดยสะดวกและบรรลุเป้าหมายตามที่โรงเรียนได้ตั้งไว้ โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเพื่อประโยชน์ร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน ดังนั้น การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง (เทวินทร์ ก้องเสนาะ, 2552) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมีความสำคัญต่อการบริหารโรงเรียน ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ดีต่อกันช่วยเหลือเกื้อกูลกันเกิดความร่วมมือกันซึ่งจะทำให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมกับโรงเรียน เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 และทำให้การดำเนินการต่าง ๆ ของโรงเรียนทั้งในด้านการจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (กมล กำลังหาญ, 2546)

การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 มีความสำคัญอย่างยิ่งที่ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องตระหนักถึงความสำคัญ เพราะชุมชนมีบทบาทในการช่วยเหลือโรงเรียนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การปรับปรุงดูแลอาคารสถานที่และทรัพยากร การจัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอน การช่วยเหลือดูแลกวาดขึ้น ความประพฤติของนักเรียนและช่วยเหลือร่วมกิจกรรมในโครงการต่าง ๆ ของโรงเรียน โรงเรียนคุณภาพประจำตำบล ในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 มีจำนวน 52 โรงเรียน รับผิดชอบในการจัดการศึกษาใน 3 ระดับ คือ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีสภาพการปกครองและเศรษฐกิจโดยทั่วไปอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ทำงานโรงงานอุตสาหกรรม ค้าขาย การประมง ทั้งนี้ ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนพื้นที่และย้ายมาจากถิ่นฐานอื่น จากสภาพดังกล่าวพบว่า ผู้บริหารและครูส่วนใหญ่ อาศัยอยู่นอกพื้นที่ จึงต้องใช้เวลาในการเดินทาง การอุทิศเวลาให้กับราชการจึงน้อยลง และยังพบปัญหาการไม่ได้รับความช่วยเหลือจากชุมชน ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ ปัญหาการขาดเรียนบ่อย ๆ ของนักเรียน ปัญหาการออกกลางคัน ปัญหาสุขภาพอนามัยของนักเรียน ปัญหายาเสพติด สื่อลามกและการพนัน ทั้งนี้อาจเป็นสาเหตุจากสภาพปัญหาของชุมชนเอง หรือผลจากการบริหารงานและปฏิบัติงานของโรงเรียนที่จะส่งผล

กระทบต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นอย่างยิ่ง จึงจำเป็นจะต้องให้ความสำคัญต่อการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียนและเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในการพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

ดังนั้น จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยสนใจทำวิจัยเรื่อง การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 เพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยไปใช้ในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพความสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3
2. เพื่อเสนอแนวทางการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์ (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

2. ขอบเขตงานประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

2.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรได้แก่ ผู้บริหารและครูของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ดเขต 3 ในปีการศึกษา 2564 จำนวน 52 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น จำนวน 884 คน ซึ่งกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางจี้ซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 268 คน

2.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 จำนวน 5 ท่าน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) แบ่งเป็น 5 ระดับตามวิธีของลิเคิร์ท การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์ (Interviews) เกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด (Open ended Questionnaire)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีทางสถิติในเชิงปริมาณ โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์และเสนอค่าสถิติการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นเชิงปริมาณของผู้ตอบสอบถาม โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการวิเคราะห์ข้อมูลคุณภาพเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ทั้งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ซึ่งอาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เพื่อนำไปอธิบายข้อมูลเชิงพรรณนาต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบล ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 พบว่า การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 ทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ลำดับที่ 1 ด้านการประชาสัมพันธ์ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ลำดับที่ 2 ด้านการให้บริการชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ลำดับที่ 3 ด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่นตามหลักสังคหวัตถุ 4 ลำดับที่ 4 ด้านการได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน และลำดับที่ 5 ด้านการร่วมกิจกรรมของชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ตามลำดับเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อในแต่ละด้าน ดังนี้

1. ด้านการประชาสัมพันธ์โรงเรียน พบว่า ระดับการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 ด้านการประชาสัมพันธ์โรงเรียน โดยรวมเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุดทุกข้อ โดยข้อที่มีระดับการสร้างสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 สูงสุดคือ โรงเรียนมีการประชุมผู้ปกครองนักเรียนเพื่อชี้แจงนโยบาย ประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลต่าง ๆ พบปะพูดคุยด้วยความสุภาพอ่อนโยนและเป็นกันเอง รองลงมา คือ โรงเรียนมีการจัดประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลงานของนักเรียนและโรงเรียน โรงเรียนจัดให้มีการออกเยี่ยมบ้านนักเรียน เพื่อทำความรู้จักกับผู้ปกครอง บุคคลในชุมชน และเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน โรงเรียนมีการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์เผยแพร่ให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ แก่ชุมชน โรงเรียนมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ โรงเรียนมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารโดยผ่านเสียงตามสาย หรือสื่อต่าง ๆ ด้วยถ้อยคำที่สุภาพ ไพเราะ น่าสนใจ และโรงเรียนมีการติดต่อสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ผู้ปกครองนักเรียน และศิษย์เก่าอย่างสม่ำเสมอ ตามลำดับ

2. ด้านการให้บริการชุมชน พบว่า การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 ด้านการให้บริการชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยรวมเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ อยู่ในระดับมากที่สุด 7 ข้อและระดับมาก 1 ข้อ โดยข้อที่มีระดับการสร้างสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ด้านการให้บริการชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 มากที่สุดคือโรงเรียนให้บริการแก่ชุมชนและผู้มาติดต่อด้วยความเสมอภาคเท่าเทียม โดยไม่แบ่งแยกหรือเลือกปฏิบัติ รองลงมาคือ โรงเรียนให้การต้อนรับ ตอบข้อซักถาม ให้ข้อมูล และอำนวยความสะดวกแก่บุคคล หน่วยงานอื่น ๆ ที่มาติดต่อ ด้วยความสุภาพเป็นกัลยาณมิตร และข้อที่มีค่าเฉลี่ยเท่ากันมี 2 ข้อได้แก่ โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมบริการวิชาการแก่ชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และโรงเรียนมีการจัดอบรมให้ความรู้ทางวิชาการต่าง ๆ ตามที่ชุมชนต้องการ โรงเรียนให้บริการและอำนวยความสะดวกในการใช้อาคารสถานที่ หอประชุม สนามกีฬาในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน โรงเรียนจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของท้องถิ่น ส่วนข้อที่มีระดับการ

สร้างความสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 โรงเรียนเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและคนในชุมชนเข้ามาศึกษาหาความรู้ในห้องสมุด ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ และใช้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน

3. ด้านการร่วมกิจกรรมของชุมชน พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ อยู่ในระดับมากที่สุด 6 ข้อและระดับมาก 2 ข้อ โดยข้อที่มีระดับการสร้าง ความสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ด้านการร่วมกิจกรรมของชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 มากที่สุดคือ โรงเรียนมีการจัดทำแผนงานหรือกิจกรรมที่จะจัดร่วมกับชุมชน รองลงมา คือ บุคลากรของโรงเรียนได้เข้าร่วมเป็นกรรมการตัดสินกิจกรรมการแข่งขันต่าง ๆ ของชุมชน บุคลากรในโรงเรียนให้ความสำคัญและเสียสละเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน บุคลากรในโรงเรียนไปร่วมงานประเพณีและงานสังคมในชุมชนอยู่เสมอ มีการประชุมปรึกษาหารือระหว่างโรงเรียนกับผู้นำชุมชนในเรื่องกิจการของชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมงานบุญประเพณีต่าง ๆ ในชุมชน เช่น แห่เทียนพรรษา เข้าพรรษา ออกพรรษา และลอยกระทง เป็นต้นและอยู่ในระดับมาก 2 ข้อ ได้แก่ โรงเรียนจัดให้มีกิจกรรมอาสาพัฒนาชุมชน เช่น การให้นักเรียนร่วมพัฒนาทำความสะอาดในบริเวณเขตชุมชนและสำรวจความต้องการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมของบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ ในชุมชน

4. ด้านการได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน พบว่า การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 ด้านการได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดจำนวน 4 ข้อ และอยู่ในระดับมากจำนวน 4 ข้อ โดยข้อที่มีระดับการสร้าง ความสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 ด้านการได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชนสูงสุด คือ ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เช่น เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน รองลงมาคือทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมสำคัญต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น เช่น กิจกรรมวันขึ้นปีใหม่ วันเด็ก และวันแม่ เป็นต้น โดยมีข้อที่มีค่าเฉลี่ยเท่ากันจำนวน 2 ข้อ คือ เปิดโอกาสให้ชุมชนได้สนับสนุนและมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการแก่นักเรียน เช่น บริการสุขภาพอนามัย และการบริการแนะแนว เป็นต้น การได้รับความช่วยเหลือจากชุมชนด้านวิชาการ เช่น เป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียน เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เป็นต้น ตามลำดับ

ส่วนข้อที่มีระดับการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 ด้านการได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน ในระดับมาก มี 3 ข้อ ได้แก่ การได้รับความช่วยเหลือจากชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น การขนส่ง และแรงงานในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน การได้รับความช่วยเหลือจากชุมชนในด้านทุนทรัพย์ เช่น ทุนการศึกษา การบริจาคเงินเพื่อสนับสนุนการศึกษา เป็นต้น และโรงเรียนจัดให้มีการยกย่องแก่ผู้ให้ความช่วยเหลือโรงเรียนในด้านต่าง ๆ ตามลำดับ

5. การเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่น พบว่า การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่นตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากและมากที่สุด โดยข้อที่มีระดับการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่นตามหลักสังคหวัตถุ 4 สูงสุด คือ การดำเนินกิจกรรมของโรงเรียนได้รับการสนับสนุนจากบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนด้วยดีเสมอ รองลงมา คือ บุคลากรในโรงเรียนสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองในการติดต่อประสานงานและขอความร่วมมือกับคนในชุมชน โรงเรียนมีการสร้างความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ ในการส่งเสริมกิจกรรมงานบุญประเพณีของชุมชน หน่วยงานและสถาบันต่าง ๆ เห็นความจำเป็นและให้ความสำคัญในการร่วมกิจกรรมกับทางโรงเรียน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยเท่ากันจำนวน 2 ข้อ ได้แก่ โรงเรียนร่วมมือกับหน่วยงานอื่นในการพัฒนาชุมชนในโอกาสสำคัญต่าง โรงเรียนร่วมกับหน่วยงานอื่นในการส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ส่วนข้อที่มีระดับการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่นตามหลักสังคหวัตถุ 4 ต่ำที่สุด คือ โรงเรียนมีการส่งเสริมการสร้างสัมพันธ์ที่ดีของบุคลากรในโรงเรียนกับผู้ปกครองและบุคลากรของหน่วยงานอื่น ๆ

ผลการวิเคราะห์แนวทางการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 โดยบูรณาการจากการสัมภาษณ์ด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างกับผู้บริหาร 5 คน ในแต่ละด้านพบว่า

1. ด้านการประชาสัมพันธ์โรงเรียน อันดับแรก โรงเรียนมีการประชุมผู้ปกครองนักเรียนเพื่อชี้แจงนโยบาย ประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลต่าง ๆ พบปะพูดคุยด้วยความสุภาพ อ่อนโยนและเป็นกันเองตามหัวข้อธรรมในหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำอ่อนหวานและจริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะกับกาลเทศะ จากนั้นโรงเรียนควรมีการจัดประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลงานของนักเรียนและโรงเรียน ควรจัดให้มีการออกเยี่ยมบ้านนักเรียนเพื่อทำความรู้จักกับผู้ปกครอง บุคคลในชุมชน และเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนตามหลักสังคหวัตถุธรรม คือ สมานัตตตา ความเป็นผู้เสมอต้นเสมอปลาย เป็นกันเองกับผู้ปกครองและชุมชน การวางตัวที่ดีต่อกัน และควรมีการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์เผยแพร่ให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ แก่ชุมชน โรงเรียนมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ มีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารโดยผ่านเสียงตามสาย หรือสื่อต่าง ๆ ด้วยถ้อยคำที่สุภาพ ไพเราะ น่าสนใจ มีการติดต่อสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ผู้ปกครองนักเรียน และศิษย์เก่าอย่างสม่ำเสมอ

2. ด้านการให้บริการชุมชน อันดับแรก โรงเรียนควรให้บริการแก่ชุมชนและผู้มาติดต่อด้วยความเสมอภาคเท่าเทียม โดยไม่แบ่งแยกหรือเลือกปฏิบัติและควรให้การต้อนรับตอบข้อซักถาม ให้ข้อมูล และอำนวยความสะดวกแก่บุคคล หน่วยงานอื่น ๆ ที่มาติดต่อ ด้วยความสุภาพเป็นกัลยาณมิตร ตามหลักสังคหวัตถุธรรม คือ สมานัตตตา ความเป็นผู้เสมอต้นเสมอปลาย เป็นกันเองกับผู้ปกครองและชุมชน การวางตัวที่ดีต่อกัน ควรมีการจัดกิจกรรมบริการวิชาการแก่ชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และจัดอบรมให้ความรู้ทางวิชาการต่าง ๆ ตามที่ชุมชนต้องการ ให้บริการและอำนวยความสะดวกในการใช้อาคารสถานที่ หอประชุม สนามกีฬาในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน โรงเรียนจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและคนในชุมชนเข้ามาศึกษาหาความรู้ในห้องสมุด ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ และใช้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนตามหลักสังคหวัตถุธรรมคือ ทาน การแบ่งปันผลประโยชน์แก่คนในชุมชน ให้บริการวิชาการแก่ชุมชน ช่วยปลูกฝังให้เป็นคนไม่เห็นแก่ตัว และอดทนอดกลั้น การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สามัคคีกัน

3. ด้านการร่วมกิจกรรมของชุมชน อันดับแรกโรงเรียนควรมีการจัดทำแผนงานหรือกิจกรรมที่จะจัดร่วมกับชุมชน บุคลากรของโรงเรียนได้เข้าร่วมเป็นกรรมการตัดสินกิจกรรมการแข่งขันต่าง ๆ ของชุมชน ควรให้ความสำคัญและเสียสละเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมของ

ชุมชน บุคลากรในโรงเรียนไปร่วมงานประเพณีและงานสังคมในชุมชนอยู่เสมอ มีการประชุมปรึกษาหารือระหว่างโรงเรียนกับผู้นำชุมชนในเรื่องกิจการของชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมงานบุญประเพณีต่าง ๆ ในชุมชน เช่น แห่เทียนพรรษา เข้าพรรษา ออกพรรษา และลอยกระทง เป็นต้น จากนั้น โรงเรียนจัดให้มีกิจกรรมอาสาพัฒนาชุมชน เช่น การให้นักเรียนร่วมพัฒนาทำความสะอาดในบริเวณเขตชุมชน และสำรวจความต้องการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมของบุคลากรฝ่ายต่างๆ ในชุมชน ตามหลักสังคหวัตถุธรรม คือ สมานัตตตา ความเป็นผู้เสมอต้นเสมอปลาย เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ วางตัวที่ได้อย่างเหมาะสมตามกาลเทศะ

4. ด้านการได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน อันดับแรก ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เช่น เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน รองลงมาคือทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมสำคัญต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น เช่น กิจกรรมวันขึ้นปีใหม่ วันเด็ก และวันแม่ เป็นต้น เปิดโอกาสให้ชุมชนได้สนับสนุนและมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการแก่นักเรียน เช่น บริการสุขภาพอนามัย และการบริการแนะแนว เป็นต้น ตามหลักสังคหวัตถุธรรม คือ อตถจริยา การช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน การได้รับความช่วยเหลือจากชุมชนด้านวิชาการ เช่น เป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียน เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เป็นต้น การได้รับความช่วยเหลือจากชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น การขนส่ง และแรงงานในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน การได้รับความช่วยเหลือจากชุมชนในด้านทุนทรัพย์ เช่น ทุนการศึกษา การบริจาคเงินเพื่อสนับสนุนการศึกษา เป็นต้น และโรงเรียนจัดให้มีการยกย่องแก่ผู้ที่ให้ความช่วยเหลือโรงเรียนในด้านต่าง ๆ และทาน คือ การบริการวิชาการ การให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน

5. ด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่น อันดับแรก คือ การดำเนินกิจกรรมของโรงเรียนได้รับการสนับสนุนจากบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนด้วยดีเสมอ บุคลากรในโรงเรียนควรสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองในการติดต่อประสานงานและขอความร่วมมือกับคนในชุมชน โรงเรียนมีการสร้างความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ ในการส่งเสริมกิจกรรมงานบุญประเพณีของชุมชน หน่วยงานและสถาบันต่างๆ เห็นความจำเป็นและให้ความสำคัญในการร่วมกิจกรรมกับทางโรงเรียน โรงเรียนควรร่วมมือกับหน่วยงานอื่นในการพัฒนาชุมชนในโอกาสวันสำคัญต่างและร่วมกับหน่วยงานอื่นในการส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ โรงเรียนมีการส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของบุคลากรในโรงเรียนกับผู้ปกครองและบุคลากรของหน่วยงานอื่น ๆ ตามหลักสังคหวัตถุธรรม

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยได้นำเสนอประเด็นที่สำคัญนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ด้านการประชาสัมพันธ์ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลและครูผู้สอนโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลในปัจจุบัน ได้ให้ความสำคัญต่อการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ซึ่งชุมชนนั้นเป็นส่วนสำคัญในการบริหารและการจัดการโรงเรียน ทั้งในด้านทรัพยากรและด้านบุคลากร ล้วนแต่เป็นส่วนสำคัญในการให้ความร่วมมือของโรงเรียนและชุมชนให้พัฒนาไปพร้อมกันและจำเป็นจะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ อริญา พึ่งป่า (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการสถานศึกษาด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนหลายสัญชาติของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร” ผลการวิจัยจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่า 1) ระดับการบริหารจัดการสถานศึกษาด้าน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนหลายสัญชาติของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาครในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อยคือ การจัดกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การติดต่อสื่อสาร การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ตามลำดับ 2) การเปรียบเทียบการบริหารจัดการสถานศึกษาด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนหลายสัญชาติของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร ในภาพรวมพบว่า บุคลากรภายในโรงเรียนมีความคิดเห็นแตกต่างจากบุคลากรนอกโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ด้านการประชาสัมพันธ์ตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด โดยข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ โรงเรียนมีการประชุมผู้ปกครองนักเรียนเพื่อชี้แจงนโยบาย ประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลต่าง ๆ พบปะพูดคุยด้วยความสุภาพอ่อนโยนและเป็นกันเอง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลเล็งเห็นถึงความจำเป็นและความสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่างๆ ของ

โรงเรียนไปสู่ชุมชน โดยใช้หลักสังคหวัตถุธรรม 4 ประการ ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตมา มาใช้ในการประชาสัมพันธ์ กล่าวคือ มีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน ผ่านช่องทางต่าง ๆ ด้วยการใช้ถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน น่าสนใจ ไม่ใช้คำหยาบก้าวร้าว เหมาะกับกาลเทศะ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุนทร ขอบท่าดี (2534) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของคณะกรรมการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดอ่างทอง พบว่าคณะกรรมการศึกษาส่วนใหญ่มีบทบาทในด้านการประชาสัมพันธ์โรงเรียนและมีส่วนร่วมในการประชุมผู้ปกครองนักเรียน เป็นผู้ประสานงานและแสวงหาความช่วยเหลือจากประชาชนและหน่วยงานอื่น ๆ ให้เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน หรือพัฒนาโรงเรียน อีกทั้งยังเป็นผู้ให้ข้อมูลและการให้บริการของโรงเรียนแก่หน่วยงานอื่น คือ วัด สถานีนามัย สภาตำบล ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานตามบทบาทของคณะกรรมการศึกษา พบว่า กรรมการศึกษามีปัญหาการประกอบอาชีพส่วนตัวไม่มีเวลาให้คำปรึกษาแนะนำเสนอแนะประสานงาน แสวงหาความช่วยเหลือและความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และไม่ทราบว่าหน้าที่ประชาสัมพันธ์โรงเรียน ส่วนเรื่องประชาชนไม่กล้าบอกกิจกรรมและมีความยากจน ไม่อาจช่วยเหลือได้

3. ด้านการให้บริการชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด โดยข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ โรงเรียนให้บริการแก่ชุมชนและผู้มาติดต่อด้วยความเสมอภาคเท่าเทียม โดยไม่แบ่งแยกหรือเลือกปฏิบัติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารโรงเรียนคุณภาพประจำตำบล เล็งเห็นความสำคัญของชุมชน และจัดให้มีการบริการในด้านต่างๆ เช่น การบริการวิชาการแก่ชุมชน เพื่อการบริการด้านอาคารสถานที่ เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามาใช้ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน การให้บริการห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ เป็นการแบ่งปันประโยชน์แก่บุคคลอื่น ตามหัวข้อ ทาน และ อตถจริยา การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในหลักสังคหวัตถุธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิรัช มั่นตะสูตร (2548) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการสร้างความสัมพันธ์แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและ ชุมชนของโรงเรียนวัดดงป่าคำ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจิตร เขต 1” ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัญหาของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียน วัดดงป่าคำ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจิตร เขต 1 ในทัศนะครู รวมทุกด้าน สภาพปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับ

ชุมชนทุกด้านอยู่ในระดับน้อย โดยมีการให้บริการชุมชน ด้านต่าง ๆ มีปัญหาน้อยสุด รองลงมา คืองานประชาสัมพันธ์ 2. สภาพปัญหาของการสร้างความสัมพันธ์แบบมีส่วนร่วมระหว่าง โรงเรียนกับชุมชน ของโรงเรียนวัดดงป่าคำ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจิตร เขต 1 ในทัศนะของผู้ปกครอง นักเรียนรวมทุกด้าน โดยภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับน้อย โดยมีการสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่น มีปัญหาน้อยสุด รองลงมาคือการรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน 3. การพัฒนางานความสัมพันธ์ความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียน วัดดงป่าคำกับชุมชนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจิตร เขต 1 ผู้วิจัยได้จัดทำร่าง แนวทาง การพัฒนาการสร้างความสัมพันธ์แบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยการให้ชุมชนมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษาในรูปคณะกรรมการ การจัดกิจกรรมด้านการศึกษาในโรงเรียน การประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจแก่บุคลากรในสถานศึกษาและชุมชน ให้ความสำคัญ ในการจัดการศึกษาร่วมกันทุกเดือน การประชาสัมพันธ์กิจกรรมของสถานศึกษาต่อชุมชน อย่างสม่ำเสมอ และให้ผู้ปกครอง ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการศึกษาและ ประเมินผล การจัดการศึกษา

4. ด้านการร่วมกิจกรรมของชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด โดยข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ โรงเรียนมีการจัดทำแผนงานหรือกิจกรรมที่จะจัดร่วมกับชุมชน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลได้ ให้ความสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และมีการส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียน สละเวลาเข้าร่วมกิจกรรม งานบุญประเพณีต่างๆ ของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และมีการวางแผนงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะจัดร่วมกับชุมชน ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมจิตอาสา พัฒนาชุมชน เช่น ให้บุคลากรครูและนักเรียนร่วมกันทำกิจกรรม ร่วมกันพัฒนาทำความสะอาดในบริเวณชุมชนและมีการสำรวจความต้องการของชุมชนในการจัดกิจกรรม งานบุญ และประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน ตามหลักสังคหวัตถุธรรม 4 ประการ ได้แก่ การให้ การเสียสละ การแบ่งปันเพื่อผลประโยชน์แก่บุคคลอื่น ช่วยปลูกฝังให้ผู้อื่นไม่เห็นแก่ตัว ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความเสมอต้นเสมอปลาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ กอบเกียรติ เจริญพานิช (2540) ได้วิจัยเรื่อง “กิจกรรมของโรงเรียนที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษา ในเมืองและในชนบทจังหวัดเพชรบูรณ์” ผลการวิจัยพบว่า 1) โรงเรียนประถมศึกษา มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็นไปตาม

นโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติกำหนด 2) คุณลักษณะของกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คือ สร้างความสนุกประทับใจก่อประโยชน์แก่คนในชุมชนและนักเรียน สร้างทัศนคติที่ดีแก่ผู้ร่วมกิจกรรม เผยแพร่ข่าวสารนโยบายของโรงเรียน 3) การเตรียมกิจกรรมมี 3 แบบ คือ โรงเรียนเตรียมกิจกรรมฝ่ายเดียว คือ กิจกรรมประชาสัมพันธ์โรงเรียนให้บริการชุมชน กิจกรรมของโรงเรียนที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมชุมชนจัดเตรียมการฝ่ายเดียว ได้แก่ กิจกรรมการจัดโรงเรียนเป็นศูนย์กลางระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนโรงเรียนและชุมชนร่วมจัดเตรียมการ ได้แก่ กิจกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางชุมชนจัดขึ้น 4) การดำเนินกิจกรรมส่วนใหญ่จะดำเนินการซ้ำ ๆ กันทุกปีระยะเวลาในการปฏิบัติจะใช้เวลาเสร็จสิ้นเพียง 1 วัน 5) ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการนิเทศและประเมินผลกิจกรรมโดยวิธีการสังเกต 6) ปัญหาในการดำเนินกิจกรรม ผู้บริหารและครูมีภาระงานมาก น้ำท่วมอาคารสถานที่เวลาการจัดกิจกรรม กระทบเวลาเรียนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ ขาดบ้านพักครู คนในชนบทอพยพแรงงานสู่เมืองหลวงจึงไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม

5. ด้านการได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด โดยข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เช่น เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะ ในการบริหารงานโรงเรียนในด้านการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน โรงเรียนได้มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน เช่น ให้ผู้นำชุมชนมาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา ให้ผู้ปกครองหรือคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น กิจกรรมวันแม่ วันเด็ก เป็นต้น หรือการช่วยเหลือทางด้านทุนทรัพย์ ทุนการศึกษาของนักเรียน การบริจาคเงินเพื่อช่วยสนับสนุนการศึกษา การช่วยเหลือในด้านการขนส่ง แรงงานในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน การจัดสวัสดิการด้านสุขภาพ การบริการการแนะแนวแก่นักเรียน เป็นต้น ตามหลักสังคหวัตถุธรรม 4 ประการคือ ทาน ได้แก่การเสียสละเวลามาช่วยกิจการงานโรงเรียน อตถจริยา การให้ความช่วยเหลือ การเอื้อประโยชน์แก่โรงเรียน สมานัตตตา ความเสมอต้นเสมอปลาย ช่วยเหลือกิจการของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540) ทำการวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษา” ในเขตปริมณฑล

กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า คนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนมากที่สุด คือ กลุ่มกรรมการศึกษา โดยชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการบริจาคทรัพย์สินและวัสดุสิ่งของมากที่สุด สำหรับวิธีการที่เข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อมนั้น เมื่อโรงเรียนมีกิจกรรมสำคัญและร้องขอความร่วมมือแล้ว ชุมชนจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี สำหรับปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนนั้นก็มีปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่ เศรษฐกิจการเมืองสังคมวัฒนธรรมและเทคโนโลยีปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ ประวัติความเป็นมา ลักษณะและองค์ประกอบของชุมชนและคุณลักษณะของบุคคลในชุมชน ปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหาร ครู ผลงานและวิธีปฏิบัติงานและปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียนด้านอื่น ๆ

6. ด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่นตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด โดยข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ การดำเนินกิจกรรมของโรงเรียนได้รับการสนับสนุนจากบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน ด้วยดีเสมอ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารโรงเรียนคุณภาพประจำตำบล เล็งเห็นถึงความสำคัญของการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่น ส่งเสริมให้บุคลากรของโรงเรียนสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและบุคลากรของหน่วยงานอื่น บุคลากรในโรงเรียนมีการสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองในการติดต่อสื่อสารประสานขอความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นหรือคนในชุมชน ด้วยวาจาที่สุภาพและเป็นกันเอง เหมาะกับกาลเทศะ เสมอต้นเสมอปลาย ตามหลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อส่งเสริมกิจกรรม งานบุญประเพณีต่างๆ ของชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนกร ไชยาค (2560) ได้ทำวิจัยเรื่อง “แนวทางการสร้างความสัมพันธ์ตามหลักพุทธบริหารการศึกษาระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 3 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 3 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกรายด้านโดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและภาคีเครือข่ายด้านการให้บริการชุมชนด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ด้านการได้รับการสนับสนุนจากชุมชน และด้านการประเมินผลการดำเนินงานชุมชนและภาคีเครือข่าย 2) ศึกษาหลักการและวิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหลักพุทธบริหาร

ที่ส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 3 จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยรวมอยู่ในระดับมากระวังลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และภาคีเครือข่ายด้านการให้บริการชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนด้านการได้รับการสนับสนุนจากชุมชน และ ด้านการประเมินผลการดำเนินงานชุมชนและภาคีเครือข่าย 3) แนวทางการสร้างสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 3 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีดังนี้ ด้านการสร้างสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและภาคีเครือข่าย คือ โรงเรียนมีการประชุมผู้ปกครองนักเรียนเพื่อชี้แจงนโยบายและการดำเนินงานของโรงเรียนคณะกรรมการสถานศึกษาเข้าร่วมประชุมกับโรงเรียนเพื่อวางแผน และพัฒนาการจัดการศึกษาและมีการประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับนโยบายการดำเนินงานจัดการศึกษาของโรงเรียนร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาโดยยึดถืออุดมคติอันเดียวกัน

องค์ความรู้จากการวิจัย

การบริหารงานโรงเรียนในด้านการสร้างสัมพันธ์กับชุมชนถือเป็นเรื่องที่สำคัญมากด้านหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับภาระงานของโรงเรียนในหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ การให้ความช่วยเหลือทางด้านบุคลากร วัสดุ รวมไปถึงทุนทรัพย์ ซึ่งจำเป็นจะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

จากการศึกษาเรื่องการสร้างสัมพันธ์กับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 เป็นการศึกษาโดยนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อการสร้างสัมพันธ์กับชุมชน โดยสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการประชาสัมพันธ์ตามหลักสังคหวัตถุ 4 โรงเรียนมีการประชุมผู้ปกครองนักเรียนเพื่อชี้แจงนโยบาย ประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลต่าง ๆ พบปะพูดคุยด้วยความสุภาพอ่อนโยนและเป็นกันเอง 2) ด้านการให้บริการชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 โรงเรียนให้บริการแก่ชุมชนและผู้มาติดต่อด้วยความเสมอภาคเท่าเทียม โดยไม่แบ่งแยกหรือเลือกปฏิบัติ 3) ด้านการร่วมกิจกรรมของชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 โรงเรียนมีการจัดทำแผนงานหรือกิจกรรมที่จะจัดร่วมกับชุมชน 4) ด้านการได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เช่น เป็น

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 5) ด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับหน่วยงานอื่นตามหลักสังกัด 4 การดำเนินกิจกรรมของโรงเรียนได้รับการสนับสนุนจากบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนด้วยดีเสมอ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะระดับนโยบายสำหรับเขตพื้นที่การศึกษา

เขตพื้นที่การศึกษา ควรกำหนดนโยบายแนวทางในการพัฒนาการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนในด้านการร่วมกิจกรรมของชุมชน เพื่อส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษาต่อไป

2. ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติสำหรับสถานศึกษา

2.1 ด้านการประชาสัมพันธ์โรงเรียน โรงเรียนควรมีการติดต่อสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ผู้ปกครองนักเรียน และศิษย์เก่าอย่างสม่ำเสมอ

2.2 การให้บริการชุมชนโรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและคนในชุมชน เข้ามาศึกษาหาความรู้ในห้องสมุด และใช้โรงเรียนนี้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน

2.3 ด้านการร่วมกิจกรรมของชุมชน โรงเรียนควรมีการสำรวจความต้องการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมของบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ ในชุมชน

2.4 ด้านการได้รับการสนับสนุนจากชุมชน โรงเรียนควรจัดให้มีการยกย่องแก่ผู้ที่ให้ความช่วยเหลือโรงเรียนในด้านต่าง ๆ

2.5 ด้านการการสร้างความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับหน่วยงานอื่น โรงเรียนควรมีการส่งเสริมให้มีการติดต่อประสานงานร่วมมือในการจัดกิจกรรมกับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในพื้นที่และกลุ่มตัวอย่างอื่น ๆ

3.2 ควรศึกษาหลักธรรมอื่น ๆ มาประยุกต์ใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

3.3 ควรมีการศึกษาปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เช่น สภาพแวดล้อมของชุมชนและโรงเรียน ความผูกพันของชุมชนต่อโรงเรียน เป็นต้น

รายการอ้างอิง

- กอบเกียรติ เจริญพานิช. (2540). *กิจกรรมของโรงเรียนที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษาในเมืองและในชุมชนจังหวัดเพชรบูรณ์* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ : กรุงเทพฯ.
- กมล กำลังหาญ. (2546). *ปัญหาและความต้องการในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน กรณีศึกษาโรงเรียนศึกษานารี* (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี : กรุงเทพฯ.
- ชูชาติ พ่วงสมจิตร. (2540). *การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษา* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : กรุงเทพฯ.
- เทวินทร์ ก้องเสนาะ. (2552). *ศึกษาสภาพปัญหาการบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 2* (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา : ชลบุรี.
- บรรเทา กิตติศักดิ์. (ม.ป.ป.). *โรงเรียนชุมชน*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- รณกร ไช้นาค. (2560). *แนวทางการสร้างความสัมพันธ์ตามหลักพุทธบริหารการศึกษา ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : พระนครศรีอยุธยา.
- วิรัช มั่นตะสุตร. (2548). *การพัฒนาการสร้างความสัมพันธ์แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและ ชุมชนของโรงเรียนวัดดงป่าคำ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจิตร เขต 1* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ : เพชรบูรณ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2543). *แนวทางการดำเนินงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ : ครูสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2529). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535*. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์ พรินต์ติ้ง.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2547). *เอกสารประกอบการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง หลักสูตรผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการพัฒนาข้าราชการครูเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารในสถานศึกษา ปีงบประมาณ 2547*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สุนทร ขอบทำดี. (2534). บทบาทของคณะกรรมการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอ่างทอง (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : กรุงเทพฯ.

อริญา พึ่งป่า. (2561). การบริหารจัดการสถานศึกษาด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนหลายสัญชาติของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี : กรุงเทพฯ.

แนวทางการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน
โรงเรียนกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสิชล 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4

Guidelines For Promotion Of Career Skills According To The
Sufficiency Economy Philosophy In Sichon Educational Quality
Development School Network Group 1 Under Nakhon Si
Thammarat Primary Educational Service Area Office 4

เสาวลักษณ์ ขาวเขียว¹, กษมา ศรีสุวรรณ² และ บุญเลิศ วีระพรกานต์³
Saowalak Khaokhiao, Kasama Srisuwan and Boonlert Weeraponkan
(saowalak494@gmail.com, toy.kasama2503@gmail.com and
lert2502@gmail.com)

Received: February 22, 2022
Revised: March 06, 2022
Accepted: March 07, 2021

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการดำเนินงานทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ใช้ระเบียบการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 11 คน ครูผู้รับผิดชอบโครงการสถานศึกษาพอเพียงจำนวน 8 คนศึกษานิเทศก์จำนวน 2 คน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 3 ตัวแทนผู้ปกครองจำนวน 1 คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสัมภาษณ์ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการดำเนินงานทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีกระบวนการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลในการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วม เน้น

^{1, 2, 3} หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Master of Education Program in Buddhist Education Administration, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

การส่งเสริมทักษะอาชีพทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียนโดยครูผู้รับผิดชอบดำเนินการจัดการเรียนการสอนยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาที่จำเป็นต่อการส่งเสริมอาชีพและการมีงานทำ มีการพัฒนาสถานที่และมีการวัดและประเมินผลเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงาน

2. แนวทางการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 1) กระบวนการบริหาร 2) เครือข่ายความร่วมมือ 3) การจัดการเรียนรู้ ผู้ 4) การพัฒนาหลักสูตร 5) การพัฒนาครู 6) การจัดสภาพแวดล้อม 7) การวัดและประเมินผล

3. ผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบแนวทางการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสิชล 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ มีความเป็นประโยชน์ สามารถนำไปใช้ได้

คำสำคัญ : การส่งเสริมทักษะอาชีพ, หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสิชล 1

Abstract

The study consisted of the following objectives: 1) to study the operational conditions of career skills according to the sufficiency economy philosophy; 2) to study the guidelines for promoting career skills according to the sufficiency economy philosophy; and 3) to propose the guidelines for promoting career skills according to the sufficiency economy philosophy. The study applied qualitative research method. The in-depth interviews were conducted among those involved, 11 educational institution administrators, 8 teachers responsible for the Sufficiency education project, 2 supervisors, 3 basic education committees, 1 representative of parents were purposive sampling, The research instruments were an in-depth interview and a focus group.

From the study, the following results have been found:

1. The operational conditions of career skills according to the sufficiency economy philosophy refers to the process of improving learners' career skills so that they can work and create opportunities for educational institution personnel and those involved in educational management to participate in expressing opinions, taking responsibility in decision-making, and implementation planning in order to meet the objectives.

2. The guidelines for promoting career skills according to the sufficiency economy philosophy consist as follows: 1) the implementation 2) the collaboration network 3) the learning management 4) curriculum development 5) teacher development 6) setting up an environment 7) assessment and evaluation.

3. After the experts has examined the guidelines for promoting career skills according to the sufficiency economy philosophy in Sichon educational quality development school network group 1 under Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 4, it has been found that the guidelines are of propriety, feasibility, utilization, and applicable.

Keywords : Promotion Of Career Skills, The sufficiency economy philosophy, Sichon educational quality development school network group 1

บทนำ

การปรับเปลี่ยนทางสังคมที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีพของคนในวงกว้าง ทำให้ต้องมีการปรับตัวในหลาย ๆ ด้าน สำหรับการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ต้องเปลี่ยนแปลงทักษะจากกระบวนการแบบดั้งเดิม ไปสู่กระบวนการทัศนใหม่ที่ให้โลกของเยาวชนและนักเรียนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ สู่การเน้นพัฒนาทักษะและทัศนคติ ซึ่งการเป็นเยาวชนและนักเรียนในศตวรรษที่ 21 นั้นจำเป็นต้องมีทักษะสำหรับการดำรงชีวิตและสามารถเลี้ยงชีพของตนเอง สถานศึกษาจึงควรจัดการศึกษาที่มีการเสริมทักษะชีวิตและทักษะอาชีพของนักเรียน มุ่งเน้นการให้องค์ความรู้ การฝึกทักษะ สร้างความเชี่ยวชาญและสมรรถนะที่เกิดกับตัวนักเรียนเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมแห่งความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้น้อมนำพระบรมราโชบายด้านการศึกษาในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณบดินทรเทพยวรางกูร ในหลวงรัชกาลที่ 10 ในการสร้างพื้นฐานให้แก่นักเรียนด้านการมีงานทำมีอาชีพประกอบกับ แผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการ สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้มีวัตถุประสงค์หนึ่ง คือ เพื่อให้คนทุกช่วงวัยได้รับการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัยโดยนักเรียนได้รับการพัฒนา อย่าง มีคุณภาพทั้งความรู้ทักษะอาชีพ ทักษะชีวิต ทักษะการทำงานที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงาน (สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2554) ประกอบกับสำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำแนวทางการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษาขึ้นโดยได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 3 ด้าน ได้แก่ 1) มีความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตและตระหนักในความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและ 3) ปฏิบัติตนและดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยให้สถานศึกษาพัฒนาหรือบูรณาการเนื้อหาสาระของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่สถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2557) การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้จัดการเรียนการสอนของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นแนวทางสำคัญที่จะทำให้การดำเนินงานนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้จัดการเรียนการสอนเข้าสู่สถานศึกษามีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลได้ดี อันจะส่งผลให้นักเรียนสามารถได้เรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างมีคุณภาพและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขสืบไป

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 ได้กำหนดนโยบายด้านการจัดการศึกษาเพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันด้านทักษะอาชีพ ทักษะการมีงานทำเพื่อตอบสนองความต้องการของประเทศ โดยมีเป้าประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนทุกระดับมีความเป็นเลิศ มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ผู้เรียนมีความเป็นเลิศตามความถนัดและความสนใจ นำไปสู่การพัฒนาทักษะวิชาชีพ เป็นนักคิด เป็นผู้สร้างนวัตกรรม เป็นนวัตกรรม ผู้เรียนได้รับโอกาสเข้าสู่เวทีการแข่งขันระดับนานาชาติโดยกำหนดให้สถานศึกษาน้อมนำพระบรมราโชบายด้านการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว และ

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสนับสนุนการจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อม และจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อผู้เรียนแสดงออกถึงความรักในสถาบันหลักของชาติ ยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (สำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 4, 2564)

จากผลการดำเนินงานตามนโยบายของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราชเขต 4 ที่ผ่านมา พบว่า มีการส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการพัฒนาทักษะอาชีพ ทักษะการมีงานทำตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สถานศึกษาทุกแห่งมีการเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สู่ชุมชน ภูมิปัญญา/ปราชญ์ชาวบ้าน สถานศึกษาได้น้อมนำพระบรมราโชบายด้านการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณฯ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดอย่างมีประสิทธิภาพในระดับดี และยังพบว่านักเรียนระดับชั้นประถมศึกษามีทักษะการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงสู่อาชีพและการมีงานทำตามความถนัด และความต้องการของตนเอง มีทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของประเทศวางแผนชีวิตทางการเงินที่เหมาะสมและนำไปปฏิบัติได้ในระดับดีเยี่ยม แต่ยังขาดระบบการนิเทศ ติดตาม และครูผู้สอนไม่ได้นำกระบวนการเรียนจัดการเรียนรู้ไปใช้อย่างต่อเนื่อง ครูส่วนใหญ่ มุ่งเน้นให้เด็กท่องจำเนื้อหา การออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับตัวชี้วัด นักเรียนขาดความรู้พื้นฐาน ไม่สะท้อนพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน และไม่สอดคล้องการวัดและประเมินผลในชั้นเรียน สถานศึกษาขนาดเล็กมีข้อจำกัดในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ขาดความร่วมมือจากผู้ปกครอง (สำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 4, 2564)

จะเห็นได้ว่าสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 4 ให้ความสำคัญกับพัฒนาทักษะอาชีพ ทักษะการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงสู่อาชีพมีงานทำตามความถนัด และความต้องการของตนเอง ส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการพัฒนาทักษะการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพและพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาตลอดแต่ยังไม่มีข้อค้นพบที่ชัดเจนว่าสภาพของการดำเนินงานทักษะอาชีพเป็นอย่างไร มีแนวทางการส่งเสริมทักษะอาชีพเป็นอย่างไร สมควรได้รับการแก้ไขปรับปรุงหรือพัฒนาให้ดีขึ้นอย่างไร

จากความสำเร็จและปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาแนวทางการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสิชล 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันจะนำไปสู่การปรับปรุง และพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนให้มีคุณภาพนำไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตลอดจนการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขในยุค new normal

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสิชล 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4
2. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสิชล 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสิชล 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4

วิธีการดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสิชล 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4” ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาตามลำดับ 5 ขั้นตอน

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นตอนการศึกษาสภาพดำเนินงานใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าทางเอกสาร (Documentary investigation) และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่

มีส่วนเกี่ยวข้อง (In-depth Interview) 2) ขั้นตอนศึกษาแนวทาง ใช้วิธีการการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (In-depth Interview) 3) การนำเสนอแนวทาง ใช้วิธีการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group)

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 11 คน ครูผู้รับผิดชอบโครงการสถานศึกษาพอเพียงจำนวน 8 คน ศิกษานิเทศก์จำนวน 2 คน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 3 ตัวแทนผู้ปกครอง 1 คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง

3. เครื่องมือที่ใช้ 1) ขั้นตอนการศึกษาสภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์การดำเนินงานทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) ขั้นตอนศึกษาแนวทาง ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แนวทางการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสิชล 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 3) ขั้นตอนการนำเสนอ ได้แก่ ร่างแนวทางการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และแบบประเมินการสนทนากลุ่ม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล 1) ขั้นตอนการศึกษาสภาพนี้ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indept Interview) โดยวิธีการสัมภาษณ์โดยตรง (Face-to-Face) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการรวบรวมข้อมูลประกอบเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก โดยการศึกษาค้นคว้าเอกสารวิเคราะห์เนื้อหาและถอดความออกมาเรียบเรียงต่อไป 2) ขั้นตอนศึกษาแนวทางใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indept Interview) ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยตรง(Face-to-Face) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3) ขั้นตอนการนำเสนอแนวทางดำเนินการประชุมกลุ่มสนทนา (Focus Group Discussion) เพื่อขอความเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการสถานศึกษาพอเพียงจำนวน ศิกษานิเทศก์จำนวน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 5 คน

5. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) นำข้อมูลมาเรียบเรียง และจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่าง ๆ ได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่าง ๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และนำข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยง ความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่องแนวทางการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสิชล 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 ผลการวิจัยพบว่า

ตอนที่ 1 การศึกษาสภาพการดำเนินงานทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สภาพการดำเนินงานทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสิชล 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 พบว่า การดำเนินงานทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกระบวนการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนให้มีทักษะในการทำงาน มีกระบวนการบริหารจัดการภายในสถานศึกษาในการส่งเสริมทักษะอาชีพตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักธรรมาภิบาล เปิดโอกาสให้บุคลากรในสถานศึกษาและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ การรับผิดชอบ การวางแผนการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ เน้นการส่งเสริมทักษะอาชีพทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียนให้มากที่สุด โดยผู้รับผิดชอบทางการศึกษาต้องพยายามจัดให้มีดำเนินการจัดการเรียนการสอน ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และเน้นการส่งเสริมทักษะอาชีพให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน มีการพัฒนาหลักสูตรที่เปรียบเสมือนเข็มทิศช่วยในการนำทาง ช่วยให้การฝึกทักษะอาชีพมีทิศทางสามารถปฏิบัติได้จริง รวมถึงมีการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาที่จำเป็นต่อการส่งเสริมอาชีพและการมีงานทำ ซึ่งครูมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้นักเรียนมีการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ โดยใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อสร้างการทำงานเป็นกลุ่มได้และปลูกฝังคุณธรรม ความมีระเบียบวินัย มีการพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นสถานที่ที่น่าเรียน และมีการวัดและประเมินผลเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงาน

ตอนที่ 2 การศึกษาแนวทางการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การศึกษาแนวทางการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสิชล 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 พบว่า มีกระบวนการดำเนิน 7 ขั้นตอน ดังนี้ 1) กระบวนการบริหาร 2) เครือข่ายความร่วมมือ 3) การจัดการเรียนรู้ 4) การพัฒนา 5) การพัฒนาครู 6) การจัดสภาพแวดล้อม 7) การวัดและประเมินผล

1. **กระบวนการบริหาร** มีขั้นตอนในกระบวนการบริหาร ดังนี้ 1) ขึ้นวางแผน (P) 2) ขึ้นปฏิบัติงาน (D) 3) ขึ้นตรวจสอบงาน (C) 4) ขึ้นปรับปรุงงาน (A)

2. **เครือข่ายความร่วมมือ** มีขั้นตอนในการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือ ดังนี้ 1) สร้างความตระหนักถึงความจำเป็นของเครือข่าย 2) การบริหารจัดการเครือข่าย 3) การประสานแสวงหาผู้ร่วมพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือ 4) การสร้างพันธสัญญาร่วมกัน 5) สนับสนุน ส่งเสริมด้านเทคโนโลยีให้เครือข่ายความร่วมมือ 6) การติดตามผลพัฒนาการปฏิบัติงานของเครือข่ายความร่วมมือ 7) การธำรงรักษาความต่อเนื่องของเครือข่าย

3. **การจัดการเรียนรู้** มีขั้นตอนในการดำเนินงานการจัดการเรียนรู้ ดังนี้ 1) การทำความเข้าใจเอกสารหลักสูตรและพัฒนาหลักสูตร 2) การจัดทำรายวิชาเพิ่มเติม 3) จัดทำหน่วยการเรียนรู้ 4) ศึกษาวิเคราะห์ผู้เรียนรายบุคคล 5) จัดการเรียนรู้การสอนด้วยวิธีและเทคนิคที่หลากหลาย 6) จัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในและนอกห้องเรียน 7) การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา 8) นำผลการประเมินผู้เรียนมาใช้ในการพัฒนาผู้เรียน

4. **การพัฒนาหลักสูตร** มีขั้นตอนในการดำเนินงานการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้ 1) การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานในด้านต่าง ๆ 2) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 3) การตรวจสอบคุณภาพหน่วยการเรียนรู้ 4) การนำหน่วยการเรียนรู้สู่การปฏิบัติ

5. **การพัฒนาครู** มีขั้นตอนในการดำเนินงานการพัฒนาครู ดังนี้ 1) ศึกษาและวิเคราะห์ความรู้และคุณภาพของครู 2) ประเมินครูว่ามีความรู้และคุณภาพตามที่กำหนดหรือต้องการหรือไม่ 3) วิเคราะห์ผลการประเมินครู 4) จัดกลุ่มครูที่จะพัฒนา 5) กำหนดรูปแบบและกิจกรรมการพัฒนา 6) ปฏิบัติการพัฒนาตามแผนงานที่กำหนด 7) ร่วมสะท้อนจากผลลัพธ์

6. **การจัดสภาพแวดล้อม** มีขั้นตอนในการดำเนินงานการจัดสภาพแวดล้อม ดังนี้ 1) สร้างสรรค์แนวปฏิบัติทางการเรียนมีการรับการสนับสนุนจากบุคลากรและสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เอื้อหนุน 2) สนับสนุนทางวิชาชีพชุมชนทั้งในด้านการให้การศึกษาการมีส่วนร่วม การแบ่งปันการปฏิบัติที่เป็นเลิศระหว่างกัน รวมทั้งการบูรณาการหลอมรวมทักษะหลากหลายสู่การปฏิบัติในชั้นเรียน 3) สร้างผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบ Active Learning 4) สร้างโอกาสในการเข้าถึงสื่อเทคโนโลยี เครื่องมือแหล่งการเรียนรู้ที่มี 5) ออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมทั้งการเรียนเป็นกลุ่ม และการเรียนรายบุคคล 6) นำไปสู่การพัฒนาและขยายผลสู่ชุมชนทั้งในรูปแบบการเผชิญหน้าหรือระบบออนไลน์

7. การวัดและประเมินผล มีขั้นตอนในการดำเนินการวัดและประเมินผล ดังนี้

1) การสร้างความสมดุลในการประเมินผลเชิงคุณภาพ 2) เน้นการนำประโยชน์ของผลสะท้อนจากการปฏิบัติของผู้เรียนมาปรับปรุงแก้ไขงาน 3) ใช้เทคโนโลยีเพื่อยกระดับการทดสอบวัดและประเมินผลให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด 4) สร้างและพัฒนาระบบแฟ้มสะสมงาน (Portfolios) ของผู้เรียนให้เป็นมาตรฐานและมีคุณภาพ

ตอนที่ 3 ผลการนำเสนอแนวทางส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาเสนอแนวทางการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้ทรงคุณวุฒิในการร่วมสนทนากลุ่มซึ่งทุกคนเห็นว่า มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และมีความเป็นประโยชน์ และมีโครงสร้างตามองค์ประกอบที่ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะ โดยถือเป็นแนวทางที่เน้นกระบวนการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จัดทำขึ้นเพื่อเป็นรูปแบบในการจัดการศึกษาที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมให้ครูและผู้เรียนพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตน ผู้เรียนสามารถสะสมประสบการณ์การเรียนรู้ และนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติได้ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักตนเอง มีชีวิตอยู่ในโรงเรียน ชุมชนและสังคมอย่างมีความสุข โดยเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้ผู้เรียนสามารถมีทักษะอาชีพ เรียนรู้ด้วยการกระทำจริง มาใช้ในการแก้ปัญหาผู้เรียน ให้นักเรียนสามารถสร้างรายได้ระหว่างเรียน และเกิดประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้ทักษะอาชีพ นักเรียนกลายเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ปรับปรุง และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และมีการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน โดยประสานความร่วมมือจากบุคลากรทุกฝ่ายภายในสถานศึกษา เพื่อให้การดำเนินการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียน มีความชัดเจน ถูกต้องและตรวจสอบได้ ตามหลักการบริหารงานแบบ PDCA

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง "แนวทางการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาสิชล 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4" ผู้วิจัยขอเสนอการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยแบ่งเป็นรายประเด็น ดังนี้

ตอนที่ 1 การศึกษาสภาพการดำเนินงานทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สภาพการดำเนินงานทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลการศึกษา พบว่า การดำเนินงานทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกระบวนการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนให้มีความรู้ทักษะในการทำงาน เปิดโอกาสให้บุคลากรในสถานศึกษาและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจการรับผิดชอบ การวางแผนการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ เน้นการส่งเสริมทักษะอาชีพทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียนให้มากที่สุด โดยผู้รับผิดชอบทางการศึกษาต้องพยายามจัดให้มีดำเนินการจัดการเรียนการสอน ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และเน้นการส่งเสริมทักษะอาชีพให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน มีการพัฒนาหลักสูตรที่เปรียบเสมือนเข็มทิศช่วยในการนำทาง ช่วยให้การฝึกทักษะอาชีพให้มีความสามารถปฏิบัติได้จริง ซึ่งมีสอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ (2554) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาได้เสนอการจัดการเรียนการนั้นต้องให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของผู้เรียน เน้นการปฏิบัติจริงทั้งในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ภายนอกสถานศึกษา เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตนที่เหมาะสมในวิถีชีวิตประจำวัน ควรมีการพัฒนาสูตรสถานศึกษา มีแนวทางจัดอาคารสถานที่ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ การจัดระบบบริหารจัดการของสถานศึกษา และการพัฒนาคุณภาพบุคลากรให้มีคุณภาพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของปิย สดิสสุตติ (2562) ได้ศึกษายุทธศาสตร์การบริหารหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีงานทำในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาแนวตะเข็บชายแดนจังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ค้นพบ 4 ยุทธศาสตร์ คือการสร้างเครือข่าย การพัฒนาผู้สอน การบริหารโดยให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วม และการจัดการศึกษาที่ปฏิบัติจริงตามบริบทท้องถิ่น

ตอนที่ 2 การศึกษาแนวทางการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การศึกษาแนวทางการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลการศึกษา พบว่า มีขั้นตอนกระบวนการดำเนินงานทั้งหมด 7 ด้าน ประกอบด้วย

1. กระบวนการบริหาร มีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้ (1) ขั้นวางแผน (P) (2) ขั้นปฏิบัติงาน (D) (3) ขั้นตรวจสอบงาน (C) (4) ขั้นปรับปรุงงาน (A) ทั้งนี้เพราะกระบวนการ

บริหาร โดยใช้วงจรคุณภาพ PDCA นั้นทำให้การบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะอาชีพเป็นระบบ มีลำดับขั้นในการดำเนินงานที่ชัดเจนเริ่มตั้งแต่การวางแผนการบริหารงาน พร้อมทั้งตรวจสอบการดำเนินงานเพื่อให้ทราบว่าการดำเนินงานประสบผลสำเร็จเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้มากน้อยเพียงใด เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแก้ไขในลำดับถัดไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สายพิณ บุญทองแก้ว (2563) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพสำหรับนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพสำหรับนักเรียน ด้านกระบวนการการบริหารสถานศึกษา เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพใช้วงจรการบริหารคุณภาพ 4 ขั้นตอน คือการวางแผน การลงมือปฏิบัติ การตรวจสอบ และการปรับปรุง

2. เครือข่ายความร่วมมือ มีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้ (1) สร้างความตระหนักถึงความจำเป็นของเครือข่าย (2) การบริหารจัดการเครือข่าย (3) การประสานแสวงหาผู้ร่วมพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือ (4) การสร้างพันธมิตรสัญญาร่วมกัน (5) สนับสนุน ส่งเสริมด้านเทคโนโลยีให้เครือข่ายความร่วมมือ (6) การติดตามผลพัฒนาการปฏิบัติงานของเครือข่ายความร่วมมือ (7) การธำรงรักษาความต่อเนื่องของเครือข่าย ซึ่งมีความสอดคล้องกับวิจัยของ อติศร บุญโนนแต่ (2559) ได้ศึกษาการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานสู่สถานศึกษาพอเพียงต้นแบบสำหรับโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 ผลการวิจัย พบว่า ด้านความสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอก มีการดำเนินงานโดยการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้และขอรับการสนับสนุนในการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เชิญชวนและเปิดโอกาสให้สถานศึกษาอื่นมาศึกษาดูงาน โดยการสร้างเครือข่ายและขยายผลสู่โรงเรียนเครือข่าย

3. การจัดการเรียนรู้ มีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้ (1) การทำความเข้าใจเอกสารหลักสูตรและพัฒนาหลักสูตร (2) การจัดทำรายวิชาเพิ่มเติม (3) จัดทำหน่วยการเรียนรู้ (4) ศึกษาวิเคราะห์ผู้เรียนรายบุคคล (5) จัดการเรียนการสอนด้วยวิธีและเทคนิคที่หลากหลาย (6) จัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในและนอกห้องเรียน (7) การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา (8) นำผลการประเมินผู้เรียนมาใช้เพื่อพัฒนาผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุชาดา ปลื้มฤทธิ์ (2561) ผลการวิจัย พบว่า ด้านการจัดการเรียนการสอนประกอบด้วย

จัดประชุมเชิงปฏิบัติการในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เช่น สำรวจความต้องการของนักเรียน และผู้ปกครองนักเรียนเกี่ยวกับความต้องการในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และเปิดโอกาสให้ผู้รับการนิเทศ มีส่วนร่วม ในการประเมินผล และเผยแพร่ผลการนิเทศในรูปแบบต่าง ๆ

4. การพัฒนาหลักสูตร มีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้ (1) การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานในด้านต่างๆ (2) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา (3) การตรวจสอบคุณภาพหน่วยการเรียนรู้ (4) การนำหน่วยการเรียนรู้สู่การปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับกับวิจัยของ ปิย สติสุสติ (2562) ได้ศึกษายุทธศาสตร์การบริหารหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีงานทำในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาแนวตะเข็บชายแดนจังหวัดเชียงราย ผลการศึกษา พบว่า ยุทธศาสตร์เน้นโครงสร้างหลักสูตรควรพัฒนาหลักสูตรเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน มีทักษะพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพที่สนใจ ที่ใช้ได้จริง และเห็นความสำคัญของการสร้างอาชีพสุจริต

5. การพัฒนาครู มีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้ (1) ศึกษาและวิเคราะห์ความรู้และคุณภาพของครู (2) ประเมินครูว่ามีความรู้และคุณภาพตามที่กำหนดหรือต้องการหรือไม่ (3) วิเคราะห์ผลการประเมินครู (4) จัดกลุ่มครูที่จะพัฒนา (5) กำหนดรูปแบบและกิจกรรมการพัฒนา (6) ปฏิบัติการพัฒนาตามแผนงานที่กำหนด (7) ร่วมสะท้อนจากผลลัพธ์ มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ อติศร บุญโนนแต่ (2559) ได้ศึกษาการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานสู่สถานศึกษาพอเพียงต้นแบบสำหรับโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 ผลการศึกษา พบว่า ด้านบุคลากร สนับสนุนให้บุคลากรน้อมนำหลักคิดและหลักปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา โดยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ผู้บริหารและครูถ่ายทอดประสบการณ์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงส่งเสริมให้ครูได้เป็นวิทยากร เพื่อถ่ายทอดและเผยแพร่ความรู้

6. การจัดสภาพแวดล้อม มีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้ (1) สร้างสรรค์แนวปฏิบัติทางการเรียนมีการรับการสนับสนุนจากบุคลากรและสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เกื้อหนุน (2) สนับสนุนทางวิชาชีพชุมชนทั้งในด้านการให้การศึกษาการมีส่วนร่วม การแบ่งปันการปฏิบัติที่เป็นเลิศระหว่างกัน รวมทั้งการบูรณาการหลอมรวมทักษะหลากหลายสู่

การปฏิบัติในชั้นเรียน (3) สร้างผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบ Active Learning (4) สร้างโอกาสในการเข้าถึงสื่อเทคโนโลยี เครื่องมือแหล่งการเรียนรู้ที่มี (5) ออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมทั้งการเรียนเป็นกลุ่ม และการเรียนรายบุคคล (6) นำไปสู่การพัฒนาและขยายผลสู่ชุมชนทั้งในรูปแบบการเผชิญหน้าหรือระบบออนไลน์ มีความสอดคล้องกับผลวิจัยของ ทาร์บัทเทิน และ ทัณญา (Tarbutton and Tanya, 2561) ได้ศึกษาการสร้างสภาพแวดล้อมในห้องเรียนที่หลากหลายสำหรับนักเรียนทุกคนโดยใช้เทคโนโลยีที่เป็นนวัตกรรมเป็นแรงผลักดัน ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารและครูในหลายรัฐได้ทำงานโดยบูรณาการผลลัพธ์การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

7. การวัดและประเมินผล มีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้ (1) การสร้างความสมดุลในการประเมินผลเชิงคุณภาพ (2) เน้นการนำประโยชน์ของผลสะท้อนจากการปฏิบัติของผู้เรียนมาปรับปรุงแก้ไขงาน (3) ใช้เทคโนโลยีเพื่อยกระดับการทดสอบวัดและประเมินผลให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (4) สร้างและพัฒนาระบบแฟ้มสะสมงาน (Portfolios) ของผู้เรียนให้เป็นมาตรฐานและมีคุณภาพเป็นไปตามการวัดและประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับวิจัยของ อนุวัติ คุณแก้ว (2562) ได้ศึกษาการวิจัยและพัฒนารูปแบบการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สู่การศึกษา 4.0 ผลการวิจัย พบว่า ความต้องการจำเป็นที่สูงที่สุดในการวัดและประเมินผล คือ การใช้เทคโนโลยีสำหรับการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ รองลงมา คือ การสร้างแบบทดสอบออนไลน์ และการประเมินที่เน้นการประเมินตามสภาพจริง ประเมินการปฏิบัติ การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน ตามลำดับ ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะว่าการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต้องนำเทคโนโลยีมาใช้ในการทดสอบ มีการทดสอบที่หลากหลาย เน้นการประเมินตามสภาพจริง และการปฏิบัติ ให้มีการประเมินด้วยบุคคลหลายกลุ่ม

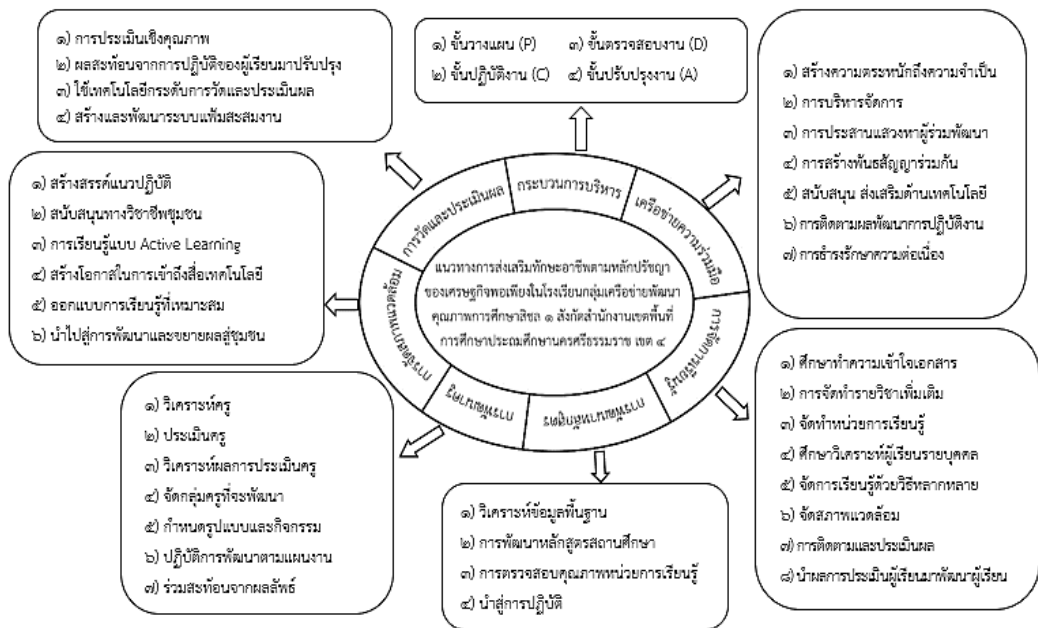
ตอนที่ 3 การนำเสนอแนวทางส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาแนวทางการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า แนวทางมีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้และมีความเป็นประโยชน์ และมีโครงสร้างตามองค์ประกอบที่เป็นแนวทางที่เน้นกระบวนการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจัดทำขึ้นเพื่อเป็นรูปแบบในการจัดการศึกษาที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมให้ครูและผู้เรียนพัฒนา

ไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตน ผู้เรียนสามารถสะสมประสบการณ์การเรียนรู้ และนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติได้ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักตนเอง มีชีวิตอยู่ในโรงเรียน ชุมชนและสังคมอย่างมีความสุข โดยเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้ผู้เรียนสามารถมีทักษะอาชีพ เรียนรู้ด้วยการกระทำจริง มาใช้ในการแก้ปัญหาผู้เรียน ให้นักเรียนสามารถสร้างรายได้ระหว่างเรียน และเกิดประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้ทักษะอาชีพ นักเรียนกลายเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ปรับปรุง และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และมีการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน โดยประสานความร่วมมือจากบุคลากรทุกฝ่ายภายในสถานศึกษา เพื่อให้การดำเนินการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียน มีความชัดเจน ถูกต้องและตรวจสอบได้ ตามหลักการบริหารงานแบบ PDCA สอดคล้องกับงานวิจัยของ เจนเซน Jansen (2556) ได้ศึกษาทักษะชีวิตและอาชีพ ผลการศึกษา พบว่า มีการให้ความสำคัญกับการทำงานของช่วงวัยรุ่น โดยวัยรุ่นมีการปรับตัวเพื่อการเปลี่ยนแปลงและการดำเนินชีวิตที่ได้กำหนดไว้เพื่อความสำเร็จตามเป้าหมาย กลุ่มวัยรุ่นสามารถตัดสินใจและแก้ปัญหาได้ โดยคำนึงถึงเป้าหมายเพื่อพัฒนาการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภาณุพงษ์ ตะอ้าย (2557) ได้ศึกษาการเตรียมความพร้อมเพื่อรับการประเมินสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 2 ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารและครูควรมีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการ/กิจกรรมที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ติดตาม ตรวจสอบ ควบคุมการขับเคลื่อนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง สำหรับครูแกนนำเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ควบคู่ศึกษาหลักสูตร และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากสถานศึกษาต้นแบบ หรือสถานศึกษาที่ผ่านการประเมิน แล้วนำมาประยุกต์เข้ากับบริบทของสถานศึกษาตนเอง จัดทำหน่วยการเรียนรู้ และแผนการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และทุกระดับชั้น

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิจัยสามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้จากการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาเขต 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ควรกำหนดแนวทางการดำเนินงานส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นนโยบายและแผนปฏิบัติการให้ชัดเจนเพื่อส่งเสริมทักษะอาชีพให้กับผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม

2) ควรมีการส่งเสริมสนับสนุน การพัฒนาครูและบุคลากรของทางการศึกษา ให้มีความพร้อมในการดำเนินงานส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1) ควรมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนาทักษะการทำงานให้กับผู้เรียนและนำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่อง

2) ควรมีการดำเนินงานส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการส่งเสริมทักษะอาชีพที่มีประสิทธิภาพ

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบคุณภาพผู้เรียนก่อนและหลังได้รับการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความแตกต่างกันหรือไม่ เพื่อนำผลที่ได้ไปพัฒนาแนวทางการส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

2) ควรมีการวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

รายการอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2554). ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา (2553 - 2557). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ประสานงานกลางการดำเนินการโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินักพัฒนากิจการนักเรียนนักศึกษาและกิจการพิเศษ.
- ปิย สดิสสุด. (2562). ยุทธศาสตร์การบริหารหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีงานทำในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาตามแนวตะเข็บชายแดนจังหวัดเชียงราย. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 6(8), 59 – 69.
- ภาณุพงษ์ ต๊ะอ้าย. (2557). การเตรียมความพร้อมเพื่อรับการประเมินสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สถานศึกษาพอเพียง) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 2 (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยพะเยา : พะเยา.
- สายเพ็ญ บุญทองแก้ว. (2563) การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพสำหรับนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี : สุราษฎร์ธานี.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4. (2564). แผนปฏิบัติการประจำปี พ.ศ. 2564. นครศรีธรรมราช: งานแผนและนโยบาย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2557). เร็ยรู้...บูรณาการ. กรุงเทพฯ : ครูสภาลาดพร้าว.

- สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2554). *การพัฒนาทักษะชีวิตในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครศรีธรรมราช. (2562). *แผนพัฒนาการศึกษาประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2562– 2565*. นครศรีธรรมราช: สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครศรีธรรมราช.
- สุชาดา ปลื้มฤทัย. (2561). *การศึกษาการนิเทศภายในสถานศึกษาพอเพียงของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา : พระนครศรีอยุธยา.
- อดิศร บุญโนนแต้. (2559). *การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานสู่สถานศึกษาพอเพียงต้นแบบสำหรับโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม : มหาสารคาม.
- อนุวัติ คุณแก้ว. (2562). *การวิจัยและพัฒนารูปแบบการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สู่ การศึกษา 4.0 (รายงานการวิจัย)*. เพชรบูรณ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- Jansen. (2013). *Lift Skills that Enable Resilience: A Profile of Adolescents from a Coloured Community in Kimberley*. University of the Free State.
- Tarbuton and Tanya. (2018). Leveraging 21st Century Learning & Technology to Create Caring DiverseClassroomCultures. *MulticulturalEducation*, 25(2), 4–6.

วิธีการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุของนักเรียน โรงเรียนอนุบาลบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี

Method for Creating Incentives for Merit-making According to the Bunkiriyawattthu of Students of Bang Rachan Kindergarten School, Singburi Province

พระสมพร ดิษฐาโร (สุรสิทธิ์)¹, สมชัย ศรีนอก² และ นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ³

Phra Somporn Dhitsawaro (Surasit), Somchai Srinok
and Niwes Wongsuwan
(dachat94@gmail.com)

Received: September 16, 2021
Revised: May 18, 2022
Accepted: May 20, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง วิธีการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุของนักเรียน โรงเรียนอนุบาลบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการทดลองกลุ่มเดียว โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาวิธีการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุของนักเรียน โรงเรียนอนุบาลบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี 2) เพื่อเปรียบเทียบวิธีการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุของนักเรียน โรงเรียนอนุบาลบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี 3) เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์วิธีการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุของนักเรียน โรงเรียนอนุบาลบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี เป็นการวิจัยเชิงทดลองขั้นต้น (Pre-Experimental Research) กับกลุ่มประชากร จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แผนบทเรียน แบบทดสอบก่อนและหลังเรียนและแบบประเมินความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที่ การวิเคราะห์ตัวแปรทางเดียว และการเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วย LSD' Method

ผลการวิจัยพบว่า

¹ สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Department of Social Studies Teaching, Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

^{2,3} คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

1. ผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบบุญกิริยาวัตถุ สาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีค่าเท่ากับ 0.57 แสดงว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการ ความก้าวหน้าในการเรียนรู้ เพราะมีคะแนนทดสอบเพิ่มขึ้น

2. ประสิทธิภาพกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบบุญกิริยาวัตถุ สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 พบว่า แบบทดสอบก่อนเรียนรู้ โดยรวม คะแนน 521 ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 17.00 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 4.63 จาก คะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด 1,200 คิดเป็นร้อยละ 43.42

3. แบบทดสอบก่อนเรียนรู้ที่นักเรียนได้คะแนนมากที่สุด ได้แก่ แบบทดสอบการเรียนรู้ที่ 1 (ศีล) โดยคะแนน 139 ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.63 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 1.33 จาก คะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด 300 คิดเป็นร้อยละ 46.33

คำสำคัญ : วิธีการสร้าง, แรงจูงใจ, บุญกิริยาวัตถุ

Abstract

This research was Method for Creating Incentives for Merit-Making according to the Bunkiriyawatthu of Students of Bangrachan Kinderarten School Singburi Province. It was an experimental research that researcher wrote by one group testing. There were the objectives as follow. 1.To study motivation for Creating Incentives for Merit-Making according to the Bunkiriyawatthu of Students of Bangrachan Kinderarten School Singburi Province. 2. To compare Method for Creating Incentives for Merit-Making according to the Bunkiriyawatthu of Students of Bangrachan Kinderarten School Singburi Province. 3. To get achievement of Method for Creating Incentives for Merit-Making according to the Bunkiriyawatthu of Students of Bangrachan Kinderarten School Singburi Province for 1 classroom and students' number of 30 persons by Purposive Sampling.

The results of such research were found that

1. The achievement process of learning management according to the Bunkiriyawatthu social substantial religion and culture by Buddhist subject of 3rd primary students had average as 0.57 so that the learners had advance because of more level score.

2. The effective by process of learning management according to the Bunkiriyawatthu social substantial religion and culture by Buddhist subject of 3rd primary students had found that the pretest by overall points 521 by average as 17.37 then standard deviation as 4.63 from all pretest total 1,200 the calculate by percentage as 43.42.

3. The point from pretest that students got the most as the 1st paper test (Sila) by calculate as 139 then average as 4.63 and for standard deviation as 1.33 from all paper pretest total 300 then calculate by percentage as 46.33.

Keywords : Method for Creating, Incentives, Bunkiriyawatthu.

บทนำ

การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานสอดคล้องกับความต้องการของบุคคล และ สังคมมีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาคนในประเทศให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามกระแสโลกาภิวัตน์ ทั้งนี้ เพราะคุณภาพการศึกษาของคนในประเทศเป็นสิ่งชี้้นำการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจ การเมืองในอนาคตและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 49 ได้บัญญัติถึง สิทธิของบุคคลในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เสีย ค่าใช้จ่าย และมาตรา 80 (3) ได้บัญญัติให้มีการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาในทุกระดับทุก รูปแบบให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมโดยจัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ โดยจัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทยมีระเบียบวินัยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมและยึดมั่น ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2550)

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนไทยทุกช่วงวัย มีทักษะ ความรู้ความสามารถ และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มี

ระบบเศรษฐกิจที่มีโครงสร้าง ที่เข้มแข็ง มีเสถียรภาพ แข่งขันได้ ยั่งยืน มีความมั่นคงทางพลังงาน มีการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค มี โครงสร้างพื้นฐานที่มีคุณภาพ ได้มาตรฐานสากล รักษาทุนธรรมชาติ และคุณภาพสิ่งแวดล้อมสู่ความ สมดุลของระบบนิเวศ สร้างความมั่นคงภายในประเทศ ป้องกันและลดผลกระทบจากภัยคุกคามข้ามชาติ รวมทั้งให้ประเทศไทยมีบทบาทสำคัญต่อความร่วมมือในการพัฒนาภายใต้กรอบข้อตกลงต่าง ๆ ในระดับ อนุภูมิภาค ภูมิภาค โลก มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นมากขึ้นทำให้ภาครัฐมีประสิทธิภาพสูงขึ้น สามารถให้บริการประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทัวถึง ตรวจสอบได้ และปราศจากคอร์รัปชั่น ซึ่งได้กำหนดให้การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์เป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการขับเคลื่อนแผนให้บรรลุ เป้าหมาย การพัฒนาการศึกษาของชาติจึงเป็นภารกิจหลักในการพัฒนาคน อันเป็นรากฐาน ของการ พัฒนาประเทศในทุกกระบบ โดยมีกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) เป็นกรอบในการดำเนินการ เพื่อให้การพัฒนาประเทศในทุกกระบบมีความสอดคล้องกัน และนำไปสู่การบรรลุ เป้าหมายของการพัฒนาประเทศให้ “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” (แผนการศึกษาแห่งชาติ, 2560) การจัดการศึกษาอบรมที่ผดุงสังคมไว้ได้ คือ การจัดการศึกษาที่มีจริยศึกษาเป็นแกนหลักที่สำคัญ โดยผู้เรียนต้องได้รับการฝึกฝนให้รู้จักผิดชอบชั่วดี สังคมใดหากเต็มไปด้วยคนไร้ศีลธรรม สังคมนั้นย่อมเข้าสู่กลียุค ดังนั้นการที่บุคคลแต่ละคนมีความเข้าใจอย่างถูกต้องในหลักศาสนา ตามความศรัทธาที่พอเหมาะพอดี มีการฝึกตนตามหลักสัจจะธรรมย่อมช่วยให้บุคคลเกิดปัญญาจนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีสันติสุข

การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในอดีตจนถึงปัจจุบันยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรเพราะครูและบุคลากรทางการศึกษายังขาดทักษะในการคิด วิเคราะห์ ขาดความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ และเน้นการสอนโดยการบอกและให้เด็กท่องจำ เน้นวิชาความรู้มากกว่าการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม แก่เด็กและยังไม่สามารถสร้างบรรยากาศการเรียนรู้จากสิ่งต่าง ๆ ใกล้ตัวได้ ขณะเดียวกันครูได้รับการพัฒนาอย่างไม่เพียงพอและไม่ต่อเนื่อง (วิไล ตั้งจิตสมคิด, 2534) ทำให้ผู้เรียนไม่เกิดความซาบซึ้งพอที่จะนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณธรรม และคุณภาพทางจิต จึงมักจะส่งผลออกมาว่า เยาวชนไทยขาดระเบียบวินัย ติดยาเสพติด ก่อการทะเลาะวิวาทกัน

การศึกษาใด ๆ ในทางโลกอาจเป็นไปเพื่อการแข่งขันนั่นคืออาจมุ่งถึงเป็นการแพ้หรือชนะเป็นที่ตั้ง ความเมตตาอารี ถ้อยทีถ้อยอาศัยอาจด้อยถอยหายไป ซึ่งเป็นที่น่าห่วงใยอย่างยิ่งในระยะยาวโดยเฉพาะเด็ก ๆ ที่จะเติบโตเป็นความหวัง เป็นทรัพยากรบุคคล และเป็นอนาคตที่สำคัญของชาติบ้านเมือง หากเริ่มต้นได้ดีก็มีความสุข ความงาม ทั้งทางกาย

วาจาและใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกสังคม ทุกยุคสมัยต้องการอยู่เสมอ และสิ่งหนึ่งที่จะหล่อหลอมเขาเหล่านั้นเหมือนสังคมไทยในครั้งอดีตที่มีพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย พาลูกหลานเข้าวัด แบบชี้ให้น้ำ ทำดู อยู่ให้เห็น นั่นคือวิธีการทำบุญแล้วทำให้เกิดเป็นอานิสงส์ คือ ความสงบสุข

เรื่องการทำบุญในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่าบุญกิริยาวัตถุ อย่างย่อมี 3 อย่าง พิสดารมี 10 ดังจะมีรายละเอียดในบทต่อไป รวมทั้งในการศึกษาเรื่องกฎแห่งกรรมในพระพุทธศาสนานั้น ผู้ศึกษาจำเป็นต้องศึกษาให้เข้าใจในเรื่องการทำบุญประเภทต่าง ๆ ว่า มีอะไรบ้าง และการทำบุญประเภทนั้น ๆ ทำอย่างไรจึงจะถูกต้องและได้ผลมาก เพราะการทำบุญเป็นกรรมดีหรือกุศลกรรม ที่ทุกคนควรบำเพ็ญ ฉะนั้น ในตอนนี้จะพูดถึงบุญกิริยาวัตถุ คือ หลักแห่งการบำเพ็ญบุญ ในพระพุทธศาสนา เพื่อให้ท่านผู้อ่านได้เข้าใจกฎแห่งกรรมชัดเจนยิ่งขึ้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการพัฒนา เรื่องการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลบางระจันจังหวัดสิงห์บุรี เพื่อเป็นการศึกษาข้อเสนอแนะด้านการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น และนักเรียนสามารถนำหลักธรรมคำสอนไปใช้ในชีวิตประจำวันเป็นทั้งคนดี มีปัญญา เป็นคนเก่ง และมีความสุข เหมาะสมกับคนรุ่นใหม่เพื่อนำไปพัฒนาสังคมชาติไทยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลบางระจันจังหวัดสิงห์บุรี
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบวิธีการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลบางระจันจังหวัดสิงห์บุรี
3. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาวิธีการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลบางระจันจังหวัดสิงห์บุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี เป็นการวิจัยเชิงทดลองขั้นต้น (Pre-Experimental Research) โดยใช้แบบการวิจัย bone Group Pretest -Posttest Design (ล้วน สายยศ และอังคณา

สายยศ, 2542) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 1) ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนอนุบาล บางระจันที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 และ 2) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนอนุบาล บางระจันที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 ห้อง 1/2

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ ตามหลักสูตรกิริยาวัตร ในสาระหน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนอนุบาลบางระจัน จำนวน 4 แผน และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน แบบปรนัยเลือกตอบ ก ข ค ง แบบ 4 ตัวเลือกจำนวน 30 ข้อ

วิเคราะห์ข้อมูลจากการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน นำคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลัง เรียนด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรกิริยาวัตร 3 โดยใช้ t-test

ผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการบวนการตามแผนการเรียนการสอน ทั้งวิชาการ กิจกรรม และการปฏิบัติที่เหมาะสมกับวัยเวลาและสถานที่ ที่ผู้เรียนได้สัมผัสและร่วมกิจกรรมนั้น ๆ แล้วเกิดความประทับใจอย่างต่อเนื่อง การทำบุญ หมายถึง การเตรียมกาย วาจา ให้สะอาด สงบเรียบร้อย ที่จะให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา เพื่อให้เกิดเป็นความสุขกายสุขใจตามสมควรกับเหตุและผลแห่งความสุขนั้น ๆ

1. ศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักสูตรกิริยาวัตร เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน วิชา พระพุทธศาสนา นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนอนุบาลบางระจัน อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักสูตรกิริยาวัตร เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนอนุบาลบางระจัน อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี โดยใช้คู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักสูตรกิริยาวัตร มีขั้นตอนการนำเข้าสู่บทเรียน ดังต่อไปนี้

- 1) ครูให้นักเรียนนั่งสมาธิ 2 นาที

2) ครูแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้และขั้นตอนต่าง ๆ ของกิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุบุญ

3) ให้นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน

4) นำนักเรียนเข้าสู่บทเรียน เรื่องหน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ โดยครูร่วมตรวจสอบความถูกต้องสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในการเข้าร่วมกิจกรรมทั้งเดี่ยวและกลุ่ม ขึ้นสรุปและประเมินผล

5) นักเรียนและครูร่วมกันสรุปองค์ความรู้

6) ให้นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธ มารยาทชาวพุทธในช่วงต้นการจัดการเรียนรู้ นักเรียนขาดความตั้งใจในการเข้าร่วมกิจกรรม ครูจึงต้องทำข้อตกลงถึงระเบียบวินัยในการเรียนในห้องเรียน นักเรียนจึงให้ความร่วมมือทั้งเข้าใจในระเบียบการศึกษาในห้องเรียนโดยการนำหลักการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยา มาจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างดี การจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ มีความสอดคล้องกับเนื้อหาครอบคลุม เนื้อหา ผลการเรียนรู้ พฤติกรรม การเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ มีเวลาเรียนที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กระตุ้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง จัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหาสาระ เข้าใจง่าย ทำให้นักเรียนมีการพัฒนาทางด้านร่างกายจิตใจและสติปัญญาเป็นอย่างดี

2. ผลการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนอนุบาลบางระจัน อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ผลการวิจัย พบว่า การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักวิธีการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักวิธีการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ มีค่าเฉลี่ยหลังเรียน ($\bar{X}$) ที่ 15.13 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ที่ 2.08 สูงกว่าค่าเฉลี่ยก่อนเรียน ($\bar{X}$) ที่ 21.43 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ที่ 2.49

3. การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยก่อนเรียนและหลังเรียนและผลการเรียนทั้งหมด พบว่า ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ที่ 15.13 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ที่ 2.11 ของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนจากการจัดการเรียนรู้โดยหลักวิธีการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ เพื่อ พัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนอนุบาลบางระจัน อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์ มีค่าเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 21.43 สูง กว่าค่าเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 2.52 และเมื่อทดสอบค่าที (t – test) พบว่า t เท่ากับ - 11.22 มี คำนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. การจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักหลักวิธีการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนโรงเรียนอนุบาลบางระจัน อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ อาศัยกันและกัน ในองค์ประกอบทั้ง คือ การฝึกในด้านพฤติกรรม การจัดระเบียบระบบความ รับผิดชอบความ เสียสละการรู้จักช่วยเหลือผู้อื่น การมีระเบียบวินัยเคารพกฎกติกาสังคม การเคารพสิทธิ ของผู้อื่น การตรงต่อเวลาการดำ รงตนในสังคมอย่างเหมาะสม การฝึกในด้านจิตใจ ความมุ่งมั่นตั้งใจ เอาใจ ใส่ในการเรียน อย่างมีสมาธิ หมั่นปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ รวมถึงสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการ ความรู้ในองค์กร การฝึกหรือพัฒนาในด้านปัญญา การรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ความ เชื่อความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินิจฉัยไตร่ตรอง ตรวจสอบคิด การต่างๆ สร้างสรรค์ การจัดการ ความรู้ การคิดวิเคราะห์ ผู้สอนจะต้องคอยแนะนำ ให้ คำปรึกษาที่ดี จูงใจใฝ่เรียนรู้ กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด ลงมือ ค้นคว้า ชักถาม คิดวิเคราะห์ตาม ขั้นตอนของการเรียนรู้แบบวิธีการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุเมื่อนักเรียนมีความ พร้อม ได้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน ปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ควบคุมกาย วาจา เกื้อหนุนให้เกิดสมาธิมีใจจดจ่ออยู่กับการปฏิบัติกิจกรรม โดยไม่สนใจสิ่งรบกวนทั้งภายใน และภายนอก เมื่อจิตไม่ ฟุ้งซ่าน ไม่สับสน ไม่ฉุนเฉียว ไม่เครียดในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ ส่งเสริมทำให้เกิดปัญญา ทำให้ นักเรียนมีการพัฒนาทางด้านร่างกายจิตใจและสติปัญญาเป็น อย่างดี

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ โดยใช้หลักวิธีการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา เรื่องหน้าที่ชาวพุทธ มารยาทชาว พุทธ ผู้วิจัยได้ลงมือจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาก่อนเรียน – หลังเรียนมาเปรียบเทียบกัน จากกลุ่ม ตัวอย่างเดียวกัน ซึ่งคะแนนสอบหลังเรียนของนักเรียนสูงกว่า ก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผลการวิจัย

การจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักวิธีการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนโรงเรียนอนุบาลบางระจัน อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี เป็นกระบวนการที่เรียนรู้เป็นไปใน ลักษณะของการบูรณาการ การอาศัยซึ่งกันและกันที่สร้างและพัฒนาขึ้นเป็นคู่มือการจัดการเรียนการสอนตามหลักวิธีการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ อย่างเป็นขั้นตอนอาศัยหลักการและทฤษฎีการสอนตามหลักวิธีการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นการปฏิบัติฝึกหัดอบรมด้วยการพัฒนาพฤติกรรมและกระบวนการคิดเป็นการเรียนรู้ที่มาจากกระบวนการสังเกต สำรวจ การคิด การพิจารณาไตร่ตรองการตัดสินใจอย่างเป็นเหตุเป็นผลเป็นระบบ เกิดการคิดสร้างสรรค์ชิ้นงาน การจดบันทึกให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การคิดวิเคราะห์ ประมวลผล สามารถนำเสนอ ถ่ายทอดได้ทั้งแบบกลุ่มและรายบุคคล เกิดประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย พิระพงศ์ เจริญพันธุ์วงศ์ (2541) ได้ศึกษาเรื่องการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมใน โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา: ศึกษาเฉพาะกรณี โรงเรียนกระสังพิทยาคม อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่อาจารย์ที่ปฏิบัติงานในโรงเรียน จำนวน 38 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้จากการ สุ่มแบบเจาะจง ผลการวิจัยพบว่า

1. การสอดแทรกในการสอนรายวิชาต่าง ๆ ครูอาจารย์ผู้สอนในโรงเรียนได้ปลูกฝังคุณธรรม โดยในชั้นการนำ เข้าสู่บทเรียน การสอนรายวิชาต่าง ๆ ได้พูดถึงเนื้อหาหรือกิจกรรมที่ครอบคลุมหมายให้นักเรียนได้ปฏิบัติมากน้อยเท่าไร โรงเรียนกำหนดการปลูกฝังคุณธรรมทุกด้านในการสอนเนื้อหาวิชาในทุกรายวิชาและทุกครั้งที่ทำการสอน

2. การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมโดยตรง โรงเรียนได้ดำเนินการโดยการสอนรายวิชาที่มีเนื้อหาด้านคุณธรรมจริยธรรม มีการใช้สื่อการสอนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม มีการอบรมหน้าเสาธง มีการอบรมประจำสัปดาห์ เชิญวิทยากรภายนอกมาให้การอบรมมีการจัดกิจกรรมในวันสำคัญ ทางศาสนาและวันสำคัญอื่น ๆ

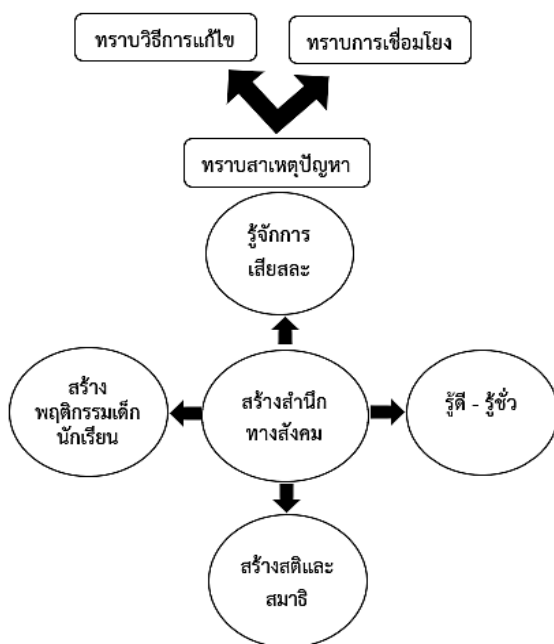
3. การบูรณาการกับวิถีชีวิตทั้งในและนอกโรงเรียน โรงเรียนได้มีการกำหนดกฎระเบียบ ในการอยู่ร่วมกัน อาจารย์ทุกคนและนักเรียนร่วมมือกัน การจัดกิจกรรมการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน มีการจัดกิจกรรมพิเศษที่นอกเหนือจากการเรียนการสอน จัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรม นอกจากนี้ได้สอดคล้อง กับผลการวิจัยของ ศิริชินทร์ ไชยนา และคณะ (2549) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบำเพ็ญบุญตามหลักบุญกิริยา วัตถุ ของนักเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาโดยการทำบุญเทศกาลเข้าพรรษา เช่น แห่เทียน ถวายเทียน ทำบุญตักบาตรขึ้น บ้านใหม่ การสงฆ์น้ำพระในวันสงกรานต์ การเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และนักเรียนได้บำเพ็ญบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ โดยจัดอาหารให้พ่อแม่ อยู่ระดับปานกลาง พุดจา ไพเราะอ่อนหวาน ไม่พูดเสียดสีโอ้อวด อยู่ระดับปานกลาง การงดเว้นจากเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์/บุหรี่ อยู่ระดับมาก การสวดมนต์ก่อนนอน อยู่ระดับปานกลาง การตั้งใจเล่าเรียนขวนขวายหาความรู้ตามวิชาที่เรียน อยู่ระดับมาก ส่วนการทำบุญตักบาตรยามเช้าอยู่ระดับน้อย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ กันตภณ หนูทองแก้ว (2556) ได้ศึกษาเรื่อง “การนำหลักบุญ กิริยาวัตถุมาใช้ในวิถีชีวิตของประชาชน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2556” พบว่า การนำหลักบุญกิริยาวัตถุมาใช้ในวิถีชีวิตของประชาชนอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2556 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ปัจจัยส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์กับการนำหลักบุญกิริยาวัตถุมาใช้ในวิถีชีวิตของประชาชน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2556 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ข้อเสนอแนะปัญหาพบว่า ข้อที่มีความถี่สูงสุดได้แก่ ไม่ค่อยมีเวลาในการไปวัดทำบุญ รองลงมาได้แก่ ไม่ค่อยมีเวลาในศึกษาธรรมะโดยเฉพาะเรื่องศีลภาวนา ส่วนแนวทางส่งเสริมพบว่า ข้อที่มีความถี่สูงสุดได้แก่ ประชาชนควหาเวลาในการไปวัดทำบุญ รองลงมาคือ ควรมีเวลาในศึกษาธรรมะโดยเฉพาะเรื่องศีล ภาวนา ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระครูปลัดกิตติวัฒน์ (เมธวัจน์ สีสกุลโต) (2560) ได้ทำการศึกษา เรื่องการปฏิบัติบุญกิริยาวัตถุของพุทธศาสนิกชน: ศึกษาเฉพาะกรณี พุทธศาสนิกชนวัดบางนาคอก ผลการวิจัยพบว่า พุทธศาสนิกชนวัดบางนาคอก มีการปฏิบัติโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.33$)

เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ด้านการให้ทาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41$) เมื่อพิจารณา รายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า พุทธศาสนิกชนวัดบางนาคจะคอยแนะนำให้ความรู้เกี่ยวกับการทำบุญให้แก่ผู้อื่น อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านการรักษาศีล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.37$) พบว่า การไม่นอกใจคู่ครองหรืออยากแย่งชิงคู่ครองของคนอื่นมาเป็นของตนอยู่ในระดับมาก ด้านการเจริญภาวนา โดย ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.20$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า เข้าร่วมกิจกรรมเมื่อทาง วัดจัดปฏิบัติธรรมรักษาศีลอุโบสถ ได้ฝึกสมาธิ ฝึกจิตให้สงบตามหลักของพุทธศาสนา ในเรื่องความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับหลักบุญกิริยาวัตถุของ พุทธศาสนิกชนวัดบางนาค พบว่า พุทธศาสนิกชนมีความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับหลักบุญกิริยาวัตถุของพุทธศาสนิกชนวัดบางนาค มีผู้ตอบถูกทั้งหมด 341 คน คิดเป็นร้อยละ 100 และที่ตอบผิดมากที่สุดคือ การให้ทานด้วยเงิน เป็นการให้ทานที่ดีที่สุดตามหลักพุทธศาสนา ตอบผิดร้อยละ 17.9 และตอบถูกคิดเป็นร้อยละ 82.1 แสดงให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 เป็นการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนได้เกิดความรู้ ทักษะ ได้คิดและลงมือปฏิบัติทำกิจกรรม โดยนักเรียนนำความรู้ความ จากชั้นศีล ด้วยการควบคุมสติให้ระลึกรู้ และมีใจจดจ่ออยู่กับการปฏิบัติกิจกรรม โดยไม่สนใจสิ่งรบกวนทั้งภายในและภายนอก จนนักเรียนทำกิจกรรมฝึก ทักษะด้วยความรู้ความ เข้าใจ ตามความเข้าใจในกฎเกณฑ์และความมุ่งหมายของสิ่งที่เกี่ยวข้อง ทำโดยมีการคิด พิจารณา ไตร่ตรองอย่างรอบคอบ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัย พระนำพล พลญาโณ (พลภักดี) (2560) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง ศึกษาการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของ นักเรียนโรงเรียนอนุบาลบ้านเพ็ญมิตรภาพที่ 138 จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาในแต่ละระดับได้กำหนดหลักสูตรรายวิชา หน่วยการเรียนรู้ไว้อย่างชัดเจน โดยเป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้และสาระสำคัญในการเรียนรู้ที่สอดคล้องกัน รวมทั้ง การบูรณาการทางด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมไว้ในวิชาพระพุทธศาสนา และวิชาอื่น ๆ อย่างได้สัดส่วน สมดุลกัน โรงเรียนจึงจัดการเรียนการสอนที่มีเนื้อหาและการปฏิบัติ เกี่ยวกับหลักไตรสิกขาโดยบูรณาการเชื่อมโยงกับศาสตร์ต่าง ๆ หลากหลาย เน้นการปฏิบัติ พัฒนาค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียน สาระสำคัญในการเรียนรู้มุ่งเน้นการพัฒนาสติปัญญามากขึ้น ด้วยการปลูกฝังให้ มีจิตสำนึกว่าศาสนาเป็นเรื่องของการพัฒนาคุณภาพชีวิต การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงามดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีคุณธรรม จริยธรรม ทำตัวเป็นแบบอย่างแก่นักเรียนและชุมชนได้เป็นอย่างดี

การจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักวิธีการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนโรงเรียนอนุบาลบางระจัน อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี เป็นการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาความรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ เพราะการจัดการเรียนรู้ตามหลักวิธีการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุเป็นการนำหลักธรรมมาบูรณาการ ด้วยการพัฒนาเชิงพฤติกรรมที่ส่งผลให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สามารถพัฒนาตนเอง ทำให้มีสติระลึกรู้มีความมุ่งมั่นและมีใจจดจ่ออยู่กับการเรียน โดยไม่สนใจสิ่งรบกวนทั้งภายในและภายนอก จนนักเรียนทำกิจกรรมฝึกทักษะด้วยความรู้ความเข้าใจ ตามความเข้าใจในกฎเกณฑ์และความมุ่งหมายของสิ่งที่เกี่ยวข้อง ทำโดยมีการคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบ จึงสามารถที่จะวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพตามที่ได้อ้างข้างต้น

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนอนุบาลบางระจัน อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี Mapping ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

สรุปได้ว่า โดยภาพรวมนักเรียนมีพฤติกรรม มีทักษะ เจตคติอยู่ในระดับที่ดี สะท้อนให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ มีความสอดคล้องกับเนื้อหา คลอบคลุมเนื้อหา ผลการเรียนรู้ พฤติกรรมการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ มีเวลาเรียนที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กระตุ้นให้ผู้เรียน เรียนรู้ด้วยตนเอง จัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหาสาระ เข้าใจง่าย ทำให้นักเรียน มีการพัฒนาที่ดีทางด้านร่างกายจิตใจและสติปัญญา เป็นอย่างดี

การจัดการเรียนการสอนโดยใช้หลักการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุเป็นกระบวนการที่เรียนรู้เป็นไปใน ลักษณะของการบูรณาการที่ทำให้เกิดความสัมพันธภาพการเรียนรู้โดยกำหนดกฎเกณฑ์กฎระเบียบใน ห้องเรียนทำให้บรรยากาศในห้องเรียนเกิดความน่าสนใจและใฝ่เรียนรู้ เป็นตัวกำหนดให้นักเรียนเกิด ความตั้งใจในการเรียนรู้ตั้งมั่นในการร่วมกระบวนการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนจัดกิจกรรมนั้น ๆ เมื่อนักเรียน มีสมาธิมีความมุ่งมั่นในการเรียน ผลที่ตามมาคือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหรือตัวปัญญานั้นเอง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักวิธีการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนโรงเรียนอนุบาลบางระจัน อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ในครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ภาครัฐและเอกชนควรมีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการทำวิจัยเกี่ยวกับการจัดการ เรียนรู้โดยใช้หลักวิธีการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุของนักเรียนระดับประถมศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) ควรจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง การแบ่งกลุ่มให้นักเรียนทำ กิจกรรมต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ความพร้อมทางด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สติปัญญาและพื้นฐานเดิมของนักเรียนแต่ละคน

2) ควรจัดกิจกรรมกลุ่ม ที่มีการเสริมแรงกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน โดยให้รางวัลกับความสำเร็จของกลุ่ม

3) ก่อนการใช้คู่มือครูควรศึกษาวางแผนและเตรียมตัวให้พร้อมก่อนการสอน เช่น การจัดเตรียมกิจกรรม สภาพแวดล้อม วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้ให้เหมาะสมเพียงพอกับการเรียนรู้ของ ผู้เรียน เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการทำกิจกรรมและเพื่อนำไปพัฒนาด้านอื่น ๆ ต่อไป

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรนำการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักวิธีการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น

2) ควรนำผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักวิธีการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุไปเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์กับกลุ่ม นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อื่นที่ไม่ได้ใช้หลักวิธีการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุในการจัดการเรียนรู้

3) ควรสำรวจความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักวิธีการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ

รายการอ้างอิง

- กันตภณ หนูทองแก้ว. (2556). *การนำหลักบุญกิริยาวัตถุมาใช้ในวิถีชีวิตของประชาชน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. ๒๕๕๖* (รายงานการวิจัย). นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). *คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง ศีลธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย*. กรุงเทพฯ : ครูสภาลาดพร้าว.
- พระครูปลัดกิตติวัฒน์ (เมธวัจน์ สีลภูโต). (2560). *การปฏิบัติบุญกิริยาวัตถุของพุทธศาสนิกชน : ศึกษาเฉพาะกรณีพุทธศาสนิกชนวัดบางนาค (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : พระนครศรีอยุธยา.
- พระนำพล พลญาโณ (พลภักดี). (2560). *ศึกษาการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลบ้านเพิมิตรภาพที่ 138 จังหวัดอุดรธานี* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : พระนครศรีอยุธยา.

- พระพงศ์ เจริญพันธุ์วงศ์. (2541). การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน
มัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม : มหาสารคาม.
- วิไล ตั้งจิตสมคิด. (2534). การศึกษาและความเป็นครูไทย. กรุงเทพฯ : โอ เอส พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579.
กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ. (2542). เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่3).
กรุงเทพฯ : สุวやさสสัน.
- ศิริขรินทร์ ไชยนา และ คณะ. (2549). การบำเพ็ญบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุของนักเรียน
วิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงใหม่ (รายงานการวิจัย). นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหามกุฏ
ราชวิทยาลัย

การพัฒนาการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
โรงเรียนบ้านกูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขต 3
จังหวัดสุรินทร์

Study of Buddhist Learning of Secondary Students
Bankoon School for Educational Department area 3
Surin Province

Received: September 16, 2021
Revised: June 03, 2022
Accepted: June 04, 2022

พระวีระวัฒน์ กตปุญโญ (ใจศล)¹ และ ชวาล ศิริวัฒน์²
PhraWeerawat Katapunyo (Jaisol) and Chawan Siriwat
(Napongthep20@gmail.com)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาการเรียนในวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านกูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จังหวัดสุรินทร์ 2) เพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนในวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านกูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จังหวัดสุรินทร์ ก่อนเรียนและหลังเรียน เป็นอย่างไร ใช้วิธีการดำเนินการวิจัยเป็นแบบเชิงทดลอง (Experimental Research) ซึ่งได้วางแผนการดำเนินการวิจัยแบบหนึ่งกลุ่ม ทดสอบก่อนเรียน - ทดสอบหลังเรียน E T1 X T2 (One Group Pretest – Posttest Design) เพื่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ที่เกิดจากทักษะ 5 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านสาระการเรียนรู้ 2. ด้านกระบวนการเรียนรู้ 3. ด้านสื่อการเรียนรู้ 4. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ 5. ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการศึกษาพัฒนาการเรียนในวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านกูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จังหวัด

¹ สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Social Studies Teaching Programe, Faculty of Education, Mahachulalongkomrajavidyalaya University
² คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Faculty of Education, Mahachulalongkomrajavidyalaya University

สุรินทร์ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ของเรียนรู้แบบอภิปาธ 4 สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านกูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จังหวัดสุรินทร์ เป็นผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบอภิปาธ 4 กลุ่มสารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีค่าเท่ากับ 0.57 แสดงว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการความก้าวหน้าในการเรียนรู้ เพราะมีคะแนนทดสอบเพิ่มขึ้น

2. ผลการศึกษาการเปรียบเทียบผลการเรียนในวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านกูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จังหวัดสุรินทร์ พบว่า การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้แบบอภิปาธ 4 สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเรียนรู้และหลังเรียนรู้ พบว่า การทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยแบบทดสอบจำนวน 40 ข้อ ดำเนินการหาค่าเฉลี่ยร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน และเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของนักเรียน ก่อนและหลังการเรียนรู้ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้หลังการเรียนรู้สูงก่อนการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5

คำสำคัญ : การพัฒนา, การเรียน, พระพุทธศาสนา

Abstract

The objectives of this research paper are 1) to improve learning in Buddhism of Mathayom Suksa 3 students at Ban Koon School. Under the Surin Elementary Education Service Area Office, District 3, Surin Province; of students in Mathayomsuksa 3 at Ban Koon School Under the Surin Primary Educational Service Area Office, District 3, Surin Province How was before and after school. The research method was used as an experimental method. (Experimental Research), which has planned to conduct research as a group. Pre-test - Post-test E T1 X T2 (One Group Pretest – Posttest Design) for achievement in Buddhism study arising from skills in 5 areas: 1. the subject matter of learning 2. The learning process 3. Learning media 4. Learning activities 5. Measuring and evaluating learning outcomes.

The results of research were found as follows:

1. Results of the study on learning development in Buddhism of students in Mathayomsuksa 3 at Ban Koon School Under the Surin Elementary Education Service Area Office, District 3, Surin Province, it was found that the achievement of the Itthibaht 4 learning method on social studies, religion and culture learning subjects in Buddhism subjects of students in Mathayomsuksa 3 at Ban Koon School Under the Surin Primary Educational Service Area Office, District 3, Surin Province It was the result of the process of learning management based on the power of 4 groups of social studies, religion and culture subjects in the course of Buddhism. For Mathayomsuksa 3 students, the value was 0.57, indicating that the learners had improved in learning progress. Because of increased test scores

2. The results of the study comparing the learning outcomes in Buddhism subjects. of students in Mathayomsuksa 3 at Ban Koon School Under the Surin Primary Education Service Area Office, District 3, Surin Province, it was found that the comparison of the learning achievement of the Itthibaht 4 subject matter of learning social studies, religion and culture in Buddhism subjects. Grade 3 students before and after learning found that the test to measure the learning achievement of the students as well. 40-item test, full score, average percentage score. Standard deviation, and compare the average scores of students. Before and after learning there was a statistically high pre-learning learning achievement at the 0.5 level.

Keywords : Development, Learning, Buddhism

บทนำ

สภาพของสถานการณ์สังคมไทยในปัจจุบันชี้ให้เห็นประเด็นปัญหาวิกฤตอันน่าเป็นห่วงจากการพัฒนาที่ขาดความสมดุล โดยมุ่งสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วทำให้บุคคลและสังคม รวมทั้ง โครงสร้างและกลไกการบริหารและการจัดการต่าง ๆ ปรับตัวตามไม่ทันเกิดความไม่สมดุลระหว่างการพัฒนาทางวัตถุกับการพัฒนาทางจิตใจ (สำนักงานคณะกรรมการ

การศึกษาแห่งชาติ, 2545) ก่อให้เกิดปัญหานานัปการ โดยเฉพาะต่อเด็กและเยาวชนในวัยเรียนปัญหาที่สำคัญที่พบมาก คือ การละเมิดศีล 5 ในประเด็นต่าง ๆ เช่น การทำร้ายกันจนถึงแก่ชีวิต หรือการเบียดเบียนกัน การฉ้อราษฎร์บังหลวง การล่วงละเมิดทางเพศ การไม่ มีความซื่อสัตย์ต่อกัน และการดื่มสุราหรือเสพยาเสพติด เป็นต้น จากการศึกษา พบว่า รากเหง้าแห่งปัญหาที่แท้จริงคือการที่นักเรียน ขาดการกล่อมเกลাজิตใจและปลูกฝังในเรื่องศีลธรรมจริยธรรม จนทำให้ความสำนึกต่อหน้าที่ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี การใช้สติพิจารณาถึงคิดลดน้อยถอยลง และแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมภายนอกที่ไม่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมรอบตัวของนักเรียนที่ ยุยงส่งเสริม ชักจูงและโน้มน้าวอย่างต่อเนื่องด้วย รูปแบบที่มีการพัฒนาอย่างหลากหลาย ทำให้ยากต่อการควบคุม ป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนให้สัมฤทธิ์ผลได้ภายใต้การเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ เว้นแต่นักเรียนจะถูกจัดระเบียบทางความคิด จนมีจิตใจที่ใฝ่ดีและมีพลังใจที่เข้มแข็งมีคุณธรรมและจริยธรรมเป็นภูมิคุ้มกันเหตุปัจจัยในทางเสื่อมที่จะเข้ามาทำลายคุณภาพชีวิตที่ดีงามได้ด้วยหลักธรรมทางศาสนา (รัตนะ บัวสนธ์, 2558)

การจะพัฒนาคนให้เป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่เด็ก เพราะเด็กจะต้องเติบโตเป็นผู้ใหญ่และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมต่อไป จากสภาพการณ์ทางสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วมีผลทำให้การศึกษาต้องพัฒนา และเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย รัฐบาลโดย กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดนโยบายการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งจุดมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ องค์การแห่งการเรียนรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น ให้ถึงจุดหมายสูงสุดที่กำหนดไว้คือ เพื่อให้ประชาชนมีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และพัฒนาประเทศให้สามารถอยู่ในสังคมโลกได้อย่างมีความสุข การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญในการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ

การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานการเรียนรู้สมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณสมบัติตามเป้าหมาย หลักสูตรผู้สอนพยายามคัดสรรกระบวนการเรียนรู้จัดการเรียนรู้โดยช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านสาระที่กำหนดไว้ในหลักสูตร 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้รวมทั้งปลูกฝังเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์พัฒนาทักษะต่าง ๆ อันเป็นสมรรถนะสำคัญให้ผู้เรียน

การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม การอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข การเป็นพลเมืองดี ศรัทธาในหลักธรรมของศาสนา การเห็นคุณค่าของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ความรักชาติและภูมิใจในความเป็นไทยสภาพปัญหา การจัดการเรียนการสอนของกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม พบว่าครูผู้สอนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง จึงต้องรู้จักนำวิธีการสอนหรือเทคนิคการสอนที่หลากหลายมาใช้ในการเรียนการสอน ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และจะต้องรู้วิธีการฝึกผู้เรียนให้มี ทักษะการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและผลของคะแนนสอบในรายวิชาต่าง ๆ

ในการสังเกตของผู้วิจัยในฐานะผู้สอนและจากการสอบถามครูชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า เด็กนักเรียนยังมีคะแนนที่ต่างขาดความรับผิดชอบในหลาย ๆ ด้านด้วยกัน ได้แก่ การเข้าเรียนไม่ตรงเวลา การทำงานอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเรียนขึ้นมาทำขณะครูสอน ส่งงานไม่ทันภายในเวลาที่กำหนด ขอบพูดคุยกันเวลาครูสอน การไม่ติดตามงานและแก้ไขงานให้ถูกต้อง พฤติกรรมเหล่านี้ ส่งผลกระทบต่อนักเรียน ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ไม่ประสบความสำเร็จในการเรียน และทำให้เกิดปัญหาตามมา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาต่อตนเอง คือ เรียนไม่บรรลุผลสำเร็จตามที่มุ่งหวังเอาไว้ และยังเป็นปัญหาในครอบครัวอีกด้วย จึงควรปลูกฝังและสนับสนุนให้นักเรียนมีความรับผิดชอบสูงขึ้น ด้วยการพัฒนาการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 5 ด้าน คือ 1. ด้านสาระการเรียนรู้ 2. ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ 3. ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ 4. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5. ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านกุน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจประสงค์ที่จะศึกษาการพัฒนาการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านกุน เพื่อศึกษาพัฒนาการเรียนในวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนและเพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนในวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียน ตามแนวทางการขยายพัฒนาแรงจูงใจในการเรียนของนักเรียนให้มีการพัฒนาในการเรียนมากขึ้น และประสบความสำเร็จในชีวิตต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการเรียนรู้ในวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านกูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อศึกษาการเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ในวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านกูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จังหวัดสุรินทร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านกูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนของการวิจัย โดยศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการวิจัย กลุ่มประชากรในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การสร้างเครื่องมือในการวิจัย การทดสอบเครื่องมือทางวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งเรียงตามลำดับ รูปแบบการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ซึ่งได้วางแผนการดำเนินการวิจัยแบบหนึ่งกลุ่ม ทดสอบก่อนเรียน - ทดสอบหลังเรียน E T1 X T2 (One Group Pretest – Posttest Design) กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนบ้านกูน สังกัดสำนักงานประกอบด้วยแบบสอบถามเกี่ยวกับแผนการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และแบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเรียนและหลังเรียนตามสาระ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านสาระการเรียนรู้ ด้านกระบวนการเรียนรู้ ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จังหวัดสุรินทร์ จำนวนทั้งหมด 63 คน และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านกูน สังกัดสำนักงานพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 30 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล 1) ประสานงานกับโรงเรียนที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย 2) ปฐมนิเทศและชี้แจงบทบาทนักเรียน 3) ดำเนินการทดสอบก่อนเรียน และ 4) ทำแบบทดสอบหลังเรียนเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

วิเคราะห์ข้อมูลการพัฒนาการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยการหาค่าเฉลี่ยจากการประเมินสังเกตพฤติกรรมนักเรียนรายกลุ่ม จากการประเมินพฤติกรรมนักเรียนรายบุคคล การทำแบบฝึกหัดในแต่ละแผน กับการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิเคราะห์ค่าดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดการเรียนรู้โดยนำคะแนนจากการทำแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนมาเปรียบเทียบ เพื่อการพัฒนาการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา และการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน นำคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์ โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยการสอนตามแผนการพัฒนาการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยใช้ t-test

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาพัฒนาการเรียนในวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านกูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ของเรียนรู้แบบอภិชาติ 4 สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านกูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จังหวัดสุรินทร์ เป็นผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบอภิชาติ 4 กลุ่มสารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีค่าเท่ากับ 0.57 แสดงว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการความก้าวหน้าในการเรียนรู้ เพราะมีคะแนนทดสอบเพิ่มขึ้น

การทดสอบผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียน สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 วิเคราะห์ได้ดังนี้ คะแนน แบบทดสอบความรู้ก่อนการเรียนรู้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีคะแนน 521 ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 17.37 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 4.63 จากคะแนนทั้งหมด 1,200 คะแนน คิด

เป็นร้อยละ 43.42 คะแนนแบบทดสอบความรู้หลังการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีคะแนน 908 ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 30.27 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 3.96 จากคะแนนทั้งหมด 1,200 คะแนน คิด เป็นร้อยละ 75.67 ความต่างของผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังการเรียนรู้แบบ อธิติบาท 4 สารระการ เรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยรวมต่างกัน 387 คะแนน ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 12.90 ส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 2.40

2. ผลการศึกษาการเปรียบเทียบผลการเรียนในวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านกุ่ม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ความต่างของผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังการเรียนรู้แบบอธิติบาท 4 สารระการ เรียนรู้สังคม ศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยรวม ต่างกัน 387 คะแนน ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 12.90 ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐานอยู่ที่ 2.40 เมื่อพิจารณาเป็นรายบุคคลโดยรวมแล้ว มีพัฒนาการความก้าวหน้าต่อการ เรียนรู้แบบอธิติบาท 4 คิดเป็นร้อยละ 59.55 ซึ่งหมายความว่า นักเรียนตอบสนองต่อ กระบวนการเรียนรู้แบบอธิติบาท 4 เพราะมี ความแตกต่างกันระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน

การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้แบบอธิติบาท 4 สารระการ เรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเรียนรู้ และหลังเรียนรู้ พบว่า การทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของนักเรียนด้วย แบบทดสอบ จำนวน 40 ข้อ ดำเนินการหาค่าเฉลี่ยร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน และเปรียบเทียบ คะแนนเฉลี่ยของนักเรียน ก่อนและหลังการเรียนรู้ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้หลังการเรียนรู้ สูงก่อนการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษา “การพัฒนาการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านกุ่ม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จังหวัด สุรินทร์”มีประเด็น อภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาพัฒนาการเรียนในวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านกุ่ม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จังหวัด สุรินทร์ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ของเรียนรู้แบบอธิติบาท 4 สารระการ เรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ

วัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านกุน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จังหวัดสุรินทร์ เป็นผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบอภิปาธ 4 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีค่าเท่ากับ 0.57 แสดงว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการความก้าวหน้าในการเรียนรู้ เพราะมีคะแนนทดสอบเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปลัดสาธิต อมโร (จินตารอง) (2558) ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชา พระพุทธศาสนาในโรงเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เขตบางคอแหลม สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลวิจัยพบว่า 1) ทุกด้านอยู่ในระดับมาก รายด้านเมื่อเรียงจากน้อยไปหามาก คือ ด้านกระบวนการเรียนรู้ ด้านกิจกรรม ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ด้านสื่อ ตามลำดับ 2) ปัญหาและอุปสรรคในด้านกระบวนการเรียนรู้ คือ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้น้อย เนื่องจากวิธีสอนของครูไม่เป็นระบบ ด้านสื่อการเรียนรู้ พบว่า ไม่มีการนำสื่อเทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์เท่าที่ควร ด้านกิจกรรม พบว่า กิจกรรมในการส่งเสริมอยู่ในระดับน้อย ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ พบว่า วัดผลและประเมินผลเน้นที่เนื้อหาวิชานั้น การทดสอบเนื้อหาของวิชายากเกินไป 3) กระบวนการเรียนรู้ครูควรให้ความใส่ใจมากขึ้น และควรจัดการเรียนการสอนให้ดึงดูดความสนใจ ด้านสื่อการเรียนรู้ ควรมีสื่อที่ทันสมัย ด้านกิจกรรม ควรมีกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมนักเรียนเพิ่มมากขึ้น ด้านวัดและประเมินผล ควรมีการวัดและประเมินผลให้ครอบคลุมเนื้อหาวิชา ข้อสอบเหมาะสมกับพื้นฐานของเด็ก

2. การศึกษาการเปรียบเทียบผลการเรียนในวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านกุน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ความต่างของผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังการเรียนรู้แบบอภิปาธ 4 สาระการเรียนรู้สังคม ศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยรวม ต่างกัน 387 คะแนน ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 12.90 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 2.40 เมื่อพิจารณาเป็นรายบุคคลแล้วโดยรวมแล้วนั้น มีพัฒนาการความก้าวหน้าต่อการเรียนรู้แบบอภิปาธ 4 คิดเป็นร้อยละ 59.55 ซึ่งนั่นหมายความว่า นักเรียนตอบสนองต่อกระบวนการเรียนรู้แบบอภิปาธ 4 เพราะมี ความแตกต่างกันระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จินตนา จรียานนท์ (2549) ได้ศึกษาวิจัย เรื่องความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโดยพระสงฆ์ พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนในด้านเนื้อหาวิชา เกี่ยวเนื่องด้วย ทั้งปรีชาและปฏิบัติโดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาการบริหารจิตเจริญปัญญา เช่น การเดินจงกรม และวิปัสสนากรรมฐานนั้นเป็นวิชาที่ต้องปฏิบัติ ผู้ที่

จะอธิบายเนื้อหาวิชาให้เป็นรูปธรรมได้ ต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มาเป็นเวลานานหลายปี จึงจะปฏิบัติได้ถูกต้อง หรืออธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมให้ เป็นรูปธรรมให้นักเรียนได้เข้าใจ ไม่เพี้ยนหาย สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องไม่่ง่ายสำหรับครูชรวาสหรือแม่ พระภิกษุผู้ขาดประสบการณ์ทางการศึกษาที่ดีพอ ดังนั้น พระภิกษุผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ จึงสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ที่ท่านได้ประพฤติปฏิบัติได้ดีกว่าผู้สอนที่เป็นชรวาสยกตัวอย่างเช่น เรื่องต่าง ๆ ที่เป็นนิทานชาดก ซึ่งมีอยู่หลายเรื่อง ครูชรวาสไม่สามารถที่จะถ่ายทอดได้ดีเท่ากับพระสงฆ์ นิทานชาดกนี้จะทำให้เด็กสามารถสร้างจินตนาการและสะสมเรื่องราวไว้ เมื่อเจอปัญหาในแบบของนิทานชาดกก็สามารถนำมาแก้ปัญหาได้ เช่น เรื่องพระมหาชนก ซึ่งได้แสดงถึงบารมีของผู้มีความเพียรพยายามอย่างสูงสุด หรือเรื่องนกแซกเต่าเลี้ยงพ่อแม่ ซึ่งแสดงถึงความกตัญญู

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ การพัฒนาการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านกุน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จังหวัดสุรินทร์ ” ได้องค์ความรู้ดังนี้

ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้แบบอภิยาบท 4 สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านกุน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จังหวัดสุรินทร์ ผู้เรียนมีพัฒนาการเรียนรู้ดีต่อกระบวนการเรียนรู้ ในด้านทักษะ พฤติกรรมและความรู้ที่ได้รับ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้แบบอภิยาบท 4 เป็นการพัฒนาผู้เรียนให้ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความรู้สำนึกคิดตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งองค์ความรู้ดังกล่าว

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ภาครัฐและเอกชนควรมีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนการทำวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านกุน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จังหวัดสุรินทร์

2. ข้อเสนอแนะต่อการนำไปใช้

1) การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาที่ดีควรที่จัดทำเป็นคู่มือที่ครูสังคมศึกษา สามารถจะนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริงโดยเฉพาะการเสนอแนวทางการนำพุทธวิธีและกระบวนการคิดแบบอหิทิบาท 4 ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) ผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ สามารถนำแนวคิดและรายละเอียดในประมวล สาระ การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะวิธีสอนที่เน้นพุทธวิธี และกระบวนการ คิดที่เน้นการคิดแบบอหิทิบาท 4 ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนรับผิดชอบอยู่

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการจัดการเรียนรู้เพื่อปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียน ให้เห็นความสำคัญของความสงบสุขอย่างแท้จริงควรนำแนวทางในการจัดการเรียนรู้ โดยใช้หลักธรรมต่าง ๆ มาประยุกต์ให้เหมาะสมแต่ละสถานการณ์ให้มากขึ้นเพื่อทดลอง เพื่อจะได้เป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยมุ่งให้นักเรียนเกิด ความก้าวหน้าและพัฒนาการทางกายและจิตใจ

รายการอ้างอิง

- จินตนา จิรียนนท์. (2559). ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีต่อพระสงฆ์ผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาในเขตกรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : พระนครศรีอยุธยา.
- พระปลัดสาธิต อมโร (จินดารอง). (2558). ศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ประถมศึกษาปีที่ 6 เขตบางคอแหลม สังกัดกรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : พระนครศรีอยุธยา.
- รัตนะ บัวสนธิ์. (2558). การประเมินโครงการ/การวิจัยเชิงปริมาณ. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

ศึกษาและฟื้นฟูโครงการมัคคุเทศก์น้อยกับการรองรับการท่องเที่ยว
ของแหล่งท่องเที่ยวในฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร
The Study and Rehabilitation for the Little Guides Project to
Support Tourism Location in Thonburi, Bangkok

ธีรภาค ไชยชนะ¹, พระมหาวิเชียร ปรีชาโน² และ ธัชชนันท์ อิศรเดช³

Teerapak Chaichana, Phramaha Wichian Parichano and

Thatchanan Issaradet

(wparichano@gmail.com)

Received: March 23, 2022

Revised: April 21, 2022

Accepted: April 22, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการบริหารการจัดการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร 2) เพื่อวิเคราะห์การบริหารการจัดการกับการรองรับการท่องเที่ยวทัวร์ศูนย์เหรียญ 3) เพื่อวิเคราะห์ความสามารถของบุคลากรในพื้นที่ 4) เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการความสามารถของบุคลากรในพื้นที่สู่การเป็นมัคคุเทศก์น้อย 5) เพื่อนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการโครงการมัคคุเทศก์น้อยสู่แหล่งท่องเที่ยวเครือข่ายกลุ่มประชากรได้แก่ พระสงฆ์ ประชาชนในชุมชนและนักเรียนในพื้นที่ 9 วัด รวม 7,792 รูป/คน ใช้เครื่องมือแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและการจัดระบบจำแนกชนิดข้อมูลเปรียบเทียบและวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

ประชากรในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว 9 วัดฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานครยังขาดความร่วมมือในการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบในการรองรับการท่องเที่ยว สำหรับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวยังเป็นการบริหารในส่วนพื้นที่วัดของตนเองเท่านั้น และยังไม่มี

¹ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Humanities Mahachulalongkornrajavidyalaya University

² คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Humanities Mahachulalongkornrajavidyalaya University

³ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Social Sciences Mahachulalongkornrajavidyalaya University

สร้างความร่วมมือระหว่างบ้าน วัดและโรงเรียนเข้าด้วยกัน นอกจากนั้นประสิทธิภาพด้านความสามารถของบุคลากรยังต่ำ เช่น การสื่อสารโดยเฉพาะภาษาต่างประเทศเป็นต้น เพราะฉะนั้นจึงได้มีการจัดฝึกอบรม ประกอบด้วย 1) มัคคุเทศก์น้อย 2) การจัดทำบัญชี 3) การประกอบอาชีพ และ 4) สิ่งแวดล้อม จากกลุ่มประชากรกลุ่มตัวอย่างผู้เข้าอบรมจำนวน 392 รูป/คน พบว่า ประชาชนในชุมชนได้นำไปประกอบอาชีพในการบริการนักท่องเที่ยวในพื้นที่การท่องเที่ยว 9 วัด อย่างเป็นระบบ สะอาดถูกหลักอนามัย มีการบริหารจัดการในการทำงานร่วมกัน โดยมี “เครือข่ายสมัชชาองค์กรชุมชนท่องเที่ยวสายวัฒนธรรม 9 วัด กรุงเทพมหานคร ศรีมหาสมุทร” เป็นแกนกลางในการขับเคลื่อน ส่งผลให้ประชาชนมีความพ่มี พออยู่ พอกิน พึ่งพาอาศัยตนเองได้ ภายใต้ชื่อ “เครือข่ายวัดวิถีสองแผ่นดินบนถนนสายวัฒนธรรม 9 วัด กรุงเทพมหานครศรีมหาสมุทร”

คำสำคัญ : มัคคุเทศก์น้อย, การท่องเที่ยว, แหล่งท่องเที่ยวฝั่งธนบุรี

Abstract

The study has the objectives 1) to study the tourist location management in Thonburi Bangkok, 2) to analyze the management for support Zero-Dollar Tour, 3) to analyze the personnel abilities and present in tour area, 4) to develop the personnel management abilities to be little guide and 5) to submit the management model of little guide project to network tourism; nevertheless, the population consists namely monks, people living community and students studying in school of 9 monasteries for 7,792 people.. The tools used the questionnaire in-depth interview and focus group discussion and analyze the data through frequency, mean, percentage, standard deviation and typological analysis, constant comparison and also content analysis.

The result of the study found:

The people living in nine temples in Thonburi Bangkok has lacked the cooperation for making tourist network system to support the tourism; moreover, they only manage the working the ones monastery and no cooperate between

the communities, temples and schools together with being low the personnel efficiency such as the foreign language communication. So, the researchers make the train including 1) little guide, 2) the account management, 3) the career and 4) the environment management. From the target group for 392 people found: the people living in community bring this to support the occupation for service the tourist in nine tourism temples area systematically, cleaning and cooperated management under “the network assembly of cultural tourist community of 9 temples in Krungthomburi Srimahasamuth” as the center of propulsion and also result the people about the sufficient economic until they can depend on themselves under the project named “visiting the new tourism of lands on cultural route in 9 temples Krungthomburi Srimahasamuth”.

Keywords : Little Guide, Tourism, Tourist Place in Thonburi Area

บทนำ

การท่องเที่ยวมีวิวัฒนาการมาจากการเคลื่อนย้ายของมนุษย์ในการแสวงหาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อตอบสนองแก่ความต้องการตามความจำเป็นของตนเอง เพราะในสมัยโบราณมนุษย์อยู่กับธรรมชาติ และพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ จึงไม่ได้มีการแสวงหาสิ่งที่เกินความจำเป็นในการใช้ชีวิตประจำวัน เพราะฉะนั้น การเดินทางของคนโบราณจึงเป็นการเดินทางเพื่อการหาอาหาร การโยกย้ายที่อยู่อาศัย การหลบภัยจากสัตว์ร้ายหรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ

เมื่อกล่าวถึง “ยุคการเดินทางที่ยิ่งใหญ่ โดยอังกฤษเป็นผู้นำให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวของคนหนุ่มสาวขึ้นประมาณศตวรรษที่ 8 เพื่อแสวงหาความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และด้านอื่น ๆ สถานที่ที่นักท่องเที่ยวไปในยุคนั้นคือ ประเทศอิตาลี ใช้เวลาในการเดินทางท่องเที่ยวประมาณ 4 ปี เพื่อเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมประเพณีและภาษา” (วันที สว่างอารมณ์, 2550) เพราะฉะนั้นการท่องเที่ยวจึง “เป็นปรากฏการณ์ของมนุษย์มาตั้งแต่ยุคโบราณ มีการเดินทางเพื่อไปค้าขาย พบปะญาติพี่น้อง” (ฉลองศรี พิมลสมพงศ์, 2554 – 2555) ส่วนประเทศไทยกล่าวได้ว่า จุดกำเนิดที่บ่งชี้ว่าเป็นการเริ่มต้นของการท่องเที่ยวของไทยนั้น ได้แก่ การเสด็จเยือนต่างประเทศของในหลวงรัชกาลที่ 5 พระองค์ได้นำเอาประสบการณ์จากการเสด็จต่างประเทศมาพัฒนาโดยการคิดค้นทำเส้นทางการเดินทางโดยรถไฟขึ้น ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2559) กล่าวว่า ประเทศสยามมีรถไฟสายแรกคือ หัวลำโพงถึงปากน้ำ

ในขณะเดียวกัน สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ยังรายงานอีกว่า “แนวโน้มการท่องเที่ยวในปี ค.ศ. 206 – 2026 ในอีก 0 ปีข้างหน้าคาดว่า GDP ภาคการท่องเที่ยวจะเติบโตโดยเฉลี่ยร้อยละ 4.0 ต่อปี ในปี ค.ศ. 2026 การท่องเที่ยวจะส่งผลให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้นทั้งหมด 470 ล้านตำแหน่งงานทั่วโลกซึ่งถือเป็น 1 ใน 9 ของตำแหน่งงานทั้งหมดทั่วโลกในปี ค.ศ. 2026” (สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2559) สำหรับ “ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวอยู่ที่ 2.9 ล้านล้านบาทในปี พ.ศ. 2559 คิดเป็นรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติจำนวน 8.9 ล้านล้านบาท ...และคาดว่าจะมีรายได้จากการท่องเที่ยวทั้งหมด 4.8 ล้านล้านบาทในปี พ.ศ. 2560 และ 5.98 ล้านล้านบาทในปี พ.ศ. 2570” (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์)

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์) รายงานว่า “กรุงเทพมหานครได้รับเลือกเป็นเมืองท่องเที่ยวที่ดีที่สุดในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในปี พ.ศ. 2558 โดย Master Card รางวัลชายหาดที่ดีที่สุดของเอเชีย ในปี พ.ศ. 2558 จาก World Travel Awards รางวัลประเทศท่องเที่ยวที่ดีที่สุด ในด้านการท่องเที่ยวครอบครัว การท่องเที่ยวเชิงพักผ่อน สถานที่ท่องเที่ยวเพื่อการวิวาห์ในปี พ.ศ.2557 รางวัลสถานที่เพื่อการประชุมและจัดงานยอดเยี่ยมจาก TTG Travel Awards ... จากการจัดอันดับของ World Economic Forum : WEF ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 6 ในด้านความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม...ในด้านความปลอดภัยประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 2 จาก 4 ประเทศทั่วโลก” ในขณะเดียวกัน “ทรัพยากรธรรมชาติได้เสื่อมโทรมไปมากส่วนหนึ่งมาจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย ขาดการบำรุงรักษา ซึ่งจะทำให้ความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยวลดลง” (ดวงรัตน์ ด่านไธยนา, 2553)

ในพื้นที่เขตบางกอกน้อย เขตบางกอกใหญ่และเขตธนบุรีนั้น เป็นพื้นที่ที่มีวัดที่สำคัญต่าง ๆ อยู่ในพื้นที่ไม่ห่างกัน และเป็นเขตพื้นที่เมืองหลวงเก่าในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานีประกอบด้วย 9 วัด (พระอารามหลวง) ได้แก่ 1) วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร 2) วัดพระยาพิชัยดาบหัก 3) วัดเครือวัลย์วรวิหาร 4) วัดนาครคกลาง วรวิหาร 5) วัดอรุณราชวราราม ราชวรมหาวิหาร 6) วัดโมลีโลกยาราม ราชวรวิหาร 7) วัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร 8) วัดกัลยาณมิตร วรมหาวิหาร 9) วัดประยุรวงศาวาส วรวิหาร เมื่อวัดเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวแล้วสิ่งสำคัญคือ การบริหารจัดการ การให้บริการอย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพ เฉพาะนั้น มัคคุเทศก์จึงเป็นบุคลากรที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นผู้สื่อสารกับคนที่เข้า

มาเยี่ยมชม และให้ความรู้ทุกอย่างเกี่ยวกับพื้นที่ สอดคล้องกับ ญัตติของสภา สังฆปริณายก, วรยา ธรรมกิตติภาพ และพนิต เข้มทอง (2556) กล่าวว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้ประกอบอาชีพคฤหัสถ์ที่เกี่ยวเนื่องด้วยมี 6 มิติ 1) ผู้ให้ความรู้ที่ดี 2) ผู้วางแผนและประสานงานที่ดี 3) ผู้สร้างความบันเทิงที่ดี 4) นักการสื่อสารที่ดี 5) ผู้ให้บริการและอำนวยความสะดวกที่ดี 6) ผู้นำกลุ่มที่ดี

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลของนักวิจัยในพื้นที่ 9 วัด โดยจัดประชุม การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์โดยใช้หลักของ ศาสตร์พระราชา (ร 9) (บวร.) ชาวบ้านในชุมชน โรงเรียน และพระสงฆ์ ได้พบปัญหาสำคัญที่ตรงกับจุดมุ่งหมายของการวิจัยที่จะต้องพัฒนาและแก้ไข ปัญหาในพื้นที่ดังกล่าวว่า 1) การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ยังไม่เป็นระบบ ประชาชนในชุมชน พระสงฆ์ ข้าราชการในพื้นที่ยังขาดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวร่วมกันอย่างถูกต้อง 2) พื้นที่ที่ยังไม่มีคฤหัสถ์ท้องถิ่นคอยให้บริการ นักท่องเที่ยว โดยที่คฤหัสถ์ดังกล่าวจะต้องมีการอบรมเรื่อง บุคลิกภาพ หลักการในการให้บริการที่ดี ข้อมูลประวัติศาสตร์เกี่ยวกับวัด และอื่น ๆ 3) สายสัมพันธ์ระหว่าง “บ้าน วัด และโรงเรียน” มีความห่างเหิน ขัดแย้งกัน เพราะผลประโยชน์หลายด้านเช่น “สังคม เศรษฐกิจ การศึกษา ครอบครัวและหน้าที่การงาน” 4) ประชาชนในพื้นที่ได้มีการเดินทาง ออกนอกชุมชนเพื่อไปหาทำงานมากขึ้น เหลือแต่ผู้สูงอายุเฝ้าบ้านเลี้ยงหลาน 5) โรงเรียนในชุมชนมีเด็กนักเรียนน้อย เพราะผู้ปกครองนำเด็กออกไปเรียนที่อื่นมาก

เพราะฉะนั้น จึงมองเห็นแนวทางหลักสำคัญในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยนำเอา หลักทฤษฎีของศาสตร์พระราชา ร่วมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและทฤษฎีตะวันตก เข้ามาผนวกกันเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย 1) ศาสตร์พระราชา ได้แก่ เศรษฐกิจพอเพียง และทฤษฎี บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) 2) หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักไตรสิกขา หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 หลักพรหมวิหาร 4 หลักอิทธิบาท 4 และหลักสังคหวัตถุ 4 และ 3) แนวคิดการมีส่วนร่วมเพื่อให้เป็นชุมชนต้นแบบในการพัฒนา ประเทศชาติไปสู่ไทยแลนด์ 4.0 และ 5.0 ในลำดับต่อไป โดยในเบื้องต้นนั้น จะต้องมีการจัดฝึกอบรมให้กับประชาชนในชุมชน 9 วัด จำนวน 4 โครงการ และการจัดตั้งคณะทำงาน ขับเคลื่อนการทำงานร่วมกันทั้ง 9 ชุมชน 9 วัด 9 โรงเรียนประกอบด้วย

1. การฝึกอบรมอาชีพ โดยการฝึกทำอาหารตามความถนัดของแต่ละชุมชนโดยผ่าน "โครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาอาหารไทยและภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่น เพื่อพัฒนา 9 ชุมชนฝั่งธนบุรี"

2. การฝึกอบรมมัคคุเทศก์ เป็นการผลิตบุคลากรด้านการให้บริการในพื้นที่การท่องเที่ยว 9 วัดภายใต้โครงการ “...โครงการอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว ...มรรควิธีสองแผ่นดิน บนถนนสายวัฒนธรรม 9 วัด กรุงเทพมหานคร...”

3. ฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อมเป็นการให้ความรู้ด้านพื้นที่การท่องเที่ยวเกี่ยวกับการจัดเก็บขยะ การทำความสะอาด จัดภูมิทัศน์ เป็นต้นผ่าน “โครงการอบรมสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนา 9 วัด กรุงเทพมหานคร ศรีมหาสมุทร”

4. ฝึกอบรมบัญชีครัวเรือนผ่านโครงการ “โครงการอบรมจัดทำบัญชีในครัวเรือนเพื่อพัฒนา 9 วัด กรุงเทพมหานคร ศรีมหาสมุทร” เพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้รู้จักการจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารการจัดการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อวิเคราะห์การบริหารการจัดการในแหล่งท่องเที่ยวฝั่งธนบุรีกับการรองรับการท่องเที่ยวทั่วรัศมีศูนย์เหรียญในแหล่งท่องเที่ยวฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร
3. เพื่อวิเคราะห์ความสามารถของบุคลากรในพื้นที่กับการรองรับการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร
4. เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการความสามารถของบุคลากรในพื้นที่สู่การเป็นมัคคุเทศก์น้อยกับการรองรับการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร
5. เพื่อนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการและโครงการมัคคุเทศก์น้อยสู่แหล่งท่องเที่ยวเครือข่ายในการรองรับการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

เพื่อให้ผลของการวิจัยได้มาซึ่งการพัฒนายอย่างเป็นรูปธรรม และยั่งยืนกับชุมชน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดรูปแบบของการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ แบ่งออกเป็น 2 ระยะคือ

ระยะที่ 1 การรวบรวมข้อมูลดำเนินการ

ศึกษาวิเคราะห์องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีในชุมชน 9 วัด ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตามเกณฑ์/ปัจจัยที่กำหนดไว้ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างข้างต้น โดยได้รับความร่วมมือจากทางวัด และชุมชนเป็นอย่างดี

ระยะที่ 2 การศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน 9 วัด คือ

1. การประชุมเตรียมความพร้อมของชุมชน 9 วัด เพื่อทำความเข้าใจในกระบวนการวิจัย การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแต่ละชุมชนท้องถิ่นของหมู่บ้านเป้าหมายของจังหวัดในภาคตะวันออก

2. การพัฒนาเสริมความรู้ ทักษะการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยภาพรวมทั้ง 9 ชุมชน ได้แก่ การอบรมเชิงปฏิบัติการเสริมความรู้ ทักษะการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในการประชุมอบรมเชิงปฏิบัติการ การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวของชุมชนด้วยการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวโดย ฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น อบรมทำอาหาร อบรมสิ่งแวดล้อม และอบรมจัดทำบัญชี ทั้ง 9 ชุมชน รวม 392 รูป/คน

3. การพัฒนาเสริมความรู้ และทักษะในการจัดการท่องเที่ยว การทดลองปฏิบัติการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาดูงานและการติดตามประเมินผลเป็นรายชุมชน ได้แก่

3.1 การประชุมทำความเข้าใจวัตถุประสงค์ วิธีการศึกษาวิจัย การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของคณะนักวิจัยกับประชาชน ผู้นำชุมชน และผู้เกี่ยวข้องภาคส่วนต่าง ๆ ของแต่ละชุมชน

3.2 การประชุมจัดทำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนและการประชุมจัดทำแผนผังเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชน ในแต่ละชุมชนหลังจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนด้วยการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 9 วัด ผังธนบุรี กรุงเทพมหานคร

3.3 การทดลองปฏิบัติการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การศึกษาดูงาน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการติดตามประเมินผลเป็นรายชุมชน

ระยะที่ 3 การจัดการประชุมกลุ่มสนใจ (Focus Group) ของคณะนักวิจัย ได้แก่

1. ประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจวัตถุประสงค์เป้าหมาย วิธีการดำเนินการ การเลือกกลุ่มตัวอย่างเป้าหมาย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์สังเคราะห์ การติดตามประเมินผล

2. ประชุมเพื่อดำเนินการสร้างเครื่องมือการวิจัย และการส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพ และการทดลอง
3. การประชุมเพื่อพัฒนาเสริมความรู้ ทักษะการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดทำคู่มือท่องเที่ยวและการทดลองปฏิบัติการท่องเที่ยวโดยชุมชน
4. การประชุมสรุปผลโครงการวิจัย การติดตามการนำไปใช้ประโยชน์ของชุมชนและการเขียนรายงานวิจัย
5. ประชุมเพื่อตรวจสอบรายงานการวิจัย จัดทำคู่มือท่องเที่ยว และถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ชุมชน 9 วัด

ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง

ประชากรประกอบด้วย ประชาชนท้องถิ่น พระสงฆ์ทั้ง 9 วัด จำนวน 1,018 รูป ประชาชนที่อยู่ชุมชนในพื้นที่ 9 วัด จำนวน 9,982 คน และนักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนในพื้นที่ 9 วัด จำนวน 6,647 คน รวม 17,647 รูป/คน ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างดำเนินการสุ่มแบบเจาะจงจากประชากรได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 392 รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยเครื่องมือรวบรวม 5 ฉบับ

1. แบบสำรวจบริบทชุมชน
2. แบบสัมภาษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งผ่านการวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน
3. แบบประเมินผลการพัฒนากิจกรรมการจัดการท่องเที่ยว 9 วัด
4. แบบประเมินผลการอบรม มัคคุเทศก์ กลุ่มผู้ฝึกอบรมอาชีพ กลุ่มจิตอาสาพัฒนาสิ่งแวดล้อม กลุ่มผู้ฝึกอบรมบัญชีครัวเรือน
5. แบบประเมินผลการทดลองจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โรงเรียน และวัด

การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย

1. การวิเคราะห์เชิงปริมาณ ใช้ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
2. การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารการจัดการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวผิงธนูบุรี กรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการสรุปผลการวิจัย ดังนี้

ลักษณะการท่องเที่ยวในพื้นที่ 9 วัด โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการศึกษาและการท่องเที่ยว เนื่องจากวัดมีโบราณสถาน วัตถุอันเก่าแก่และล้ำค่ามากมาย แต่ถึงอย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวในพื้นที่ดังกล่าวยังเป็นการท่องเที่ยวแบบกระจุก หมายถึง นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมแค่บางวัดบางวัด จึงนำมาสู่ผลของการกระจุกนักท่องเที่ยว กระจุกรายได้อยู่แค่บางวัดเท่านั้น เมื่อมีโครงการวิจัยนี้เข้าไปในพื้นที่ช่วยกระตุ้นให้ประชาชน พระภิกษุสามเณร ตลอดจนข้าราชการ ในโรงเรียนในพื้นที่ 9 วัด มีการตื่นตัวเข้ามามีส่วนร่วมสังเกตได้จากการประชุมครั้งที่ 1/2561 วันพุธ ที่ 24 มกราคม 2561 ณ ศาลา 7 วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร เป็นการประชุมครั้งแรกร่วมกับทางวัดและชุมชน หนึ่งในนั้นตัวแทนของชุมชนวัดระฆังโฆสิตารามได้แสดงความคิดเห็นต้องการให้มีการท่องเที่ยว 9 วัดในพื้นที่ผิงธนูบุรี กรุงเทพมหานคร โดยเพิ่มเข้ามาอีก 3 วัด ได้แก่ วัดพระยาทำวรวิหาร เขตบางกอกน้อย วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร และวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร เป็นจุดเริ่มต้นของการทำงานแบบเครือข่ายของบ้าน (ชุมชน) วัด และโรงเรียน “บวร” เกิดขึ้น แต่ปัญหาและอุปสรรคที่ตามมาคือ การให้ความร่วมมือของบางวัด ผู้นำชุมชนบางชุมชน โดยเฉพาะวัดที่มีผลประโยชน์มาก การไม่ลงตัวเรื่องผลประโยชน์ส่งผลให้การดำเนินงานในลักษณะการมีส่วนร่วมเป็นอุปสรรค หรือแม้กระทั่งตัวผู้นำชุมชนเองก็ยังไม่เข้มแข็งในการประสานงานนำหมู่คณะไปสู่การพัฒนาที่สูงขึ้นไป อีกปัจจัยหนึ่งที่เป็นประเด็นให้กระบวนการทำงานไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ คือ การที่มีบุคคลนอกชุมชนเข้ามามีอำนาจและบทบาทในการบริหารจัดการซึ่งขาดความรัก ความห่วงใยในพื้นที่ และความเอาใจใส่ในการอนุรักษ์ มรดก ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

2. เพื่อวิเคราะห์การบริหารการจัดการในแหล่งท่องเที่ยวผิงธนูบุรีกับการรองรับการท่องเที่ยวทั่วรัศมีในแหล่งท่องเที่ยวผิงธนูบุรี กรุงเทพมหานคร

การวิเคราะห์การบริหารการจัดการในแหล่งท่องเที่ยวผิงธนูบุรีกับการรองรับการท่องเที่ยวทั่วรัศมีในแหล่งท่องเที่ยวผิงธนูบุรี กรุงเทพมหานคร คือการรองรับนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวมาเป็นจำนวนมาก ตลอดจนการขยายการท่องเที่ยวทางน้ำโดยเฉพาะตามคลอง เพื่อให้มีการท่องเที่ยววัด คลอง และชุมชนจัดทำเป็นแผนที่เส้นทางของการท่องเที่ยว และบอกระยะทางจากวัดสู่วัดเพื่อให้เกิดความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวในการที่จะตัดสินใจในท่องเที่ยวทั้ง 9 วัด จึงได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่

1. ฝ่ายวิชาการ มีหน้าที่ในการตรวจสอบข้อมูลทางด้านเอกสาร ข้อมูลประวัติศาสตร์ และงานที่เป็นวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องสู่การอบรมมัคคุเทศก์น้อย

2. ฝ่ายสิ่งแวดล้อม มีรอบการทำงาน คือ การดูแลความสวยงาม การปรับภูมิทัศน์ ความเป็นระเบียบด้านการคมนาคมในพื้นที่ ความสะอาด เป็นต้น

3. ฝ่ายอาชีพ มีบทบาทความรับผิดชอบ ได้แก่ การควบคุมดูแลผู้ประกอบการด้าน อาชีพ อาหารที่มีความสะอาดถูกสุขอนามัย และผู้ประกอบการต้องผ่านการอบรม และมีใบ ประกาศนียบัตรประกอบอาชีพ

4. ฝ่ายบัญชี รับภาระในการตรวจเช็ครายรับ – รายจ่ายที่เข้ามาให้มีความโปร่งใส ชื่อ สัตย์ ยุติธรรม และตรวจสอบได้

3. เพื่อวิเคราะห์ความสามารถของบุคลากรในพื้นที่กับการรองรับการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวผิงธนบุรี กรุงเทพมหานคร

การวิเคราะห์ความสามารถของบุคลากรในพื้นที่กับการรองรับการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวผิงธนบุรี กรุงเทพมหานคร ความสามารถของบุคลากรในแหล่งท่องเที่ยว

ในพื้นที่การท่องเที่ยว 9 วัด ด้านบุคลากรยังขาดบุคลากรในระดับโรงเรียน ชุมชน รวมถึงพระภิกษุสามเณรที่จะมารองรับมัคคุเทศก์น้อยที่มีทักษะทางด้านภาษา โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ และภาษาจีน เป็นต้น เพราะฉะนั้น ปัจจัยการมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่สำคัญ การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การร่วมกันค้นหาปัญหา จนถึงการรับผลประโยชน์ ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ นั้นสามารถที่จะเกิดขึ้นได้ทุกสถานการณ์ เพราะฉะนั้นการมีส่วนร่วมจึงต้องมีการวางแผน การวางแผนที่ชัดเจนเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาดังกล่าวในระหว่างการดำเนินงาน การให้บริการของบุคลากรในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทั้ง 9 วัดยังมีประสิทธิภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมอยู่ในระดับหนึ่ง จึงได้มีการดำเนินการในการจัดฝึกอบรมบุคลากรในพื้นที่เพื่อพัฒนาให้มีความสามารถ และสมรรถนะมากขึ้นตามลำดับ ได้แก่

1. การอบรมมัคคุเทศก์น้อยเกิดขึ้นโดยการคัดสรรบุคคลที่อยู่ในชุมชน และส่วนหนึ่งเป็นบุคคลจากชุมชนภายนอกเข้าสู่กระบวนการของการอบรม โดยมีปราชญ์ชุมชน นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญเข้ามาเป็นผู้ให้การอบรม ผู้เข้าอบรมประกอบด้วยประชาชนในชุมชน พระภิกษุสามเณร และนักเรียนในโรงเรียน จำนวน 5 รุ่น มีผู้ผ่านการอบรม และได้รับใบประกาศนียบัตร พร้อมกับบัตรมัคคุเทศก์จำนวน 63 รูป/คน

2. การอบรมการประกอบอาชีพ เป็นการอบรมฝึกทำอาหารเพื่อนำไปประกอบอาชีพให้ชุมชนในการให้บริการนักท่องเที่ยวที่ถูกสุขอนามัยโดยมีผู้เชี่ยวชาญ และนักวิชาการเข้ามาให้การอบรม และมีคนในชุมชน และนอกชุมชนเข้ามาอบรม จำนวน 5 รุ่น และมีผู้ผ่านการอบรมจำนวน 101 คน

3. การอบรมสิ่งแวดล้อม เป็นการอบรมโดยกลุ่มจิตอาสาและผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเข้ามาให้การอบรม โดยมีประชาชนในชุมชนเข้ามาร่วมอบรม จำนวนผู้เข้าอบรมเป็นคณะกรรมการฝ่ายสิ่งแวดล้อม และจิตอาสาในชุมชน 9 วัด จำนวน 60 คน ผ่านการอบรม จำนวน 45 คน

4. การอบรมการทำบัญชี โดยที่ผู้เข้ารับการอบรมเป็นคณะกรรมการฝ่ายบัญชีของ 9 วัด ชุมชนละ 5 คน รวมจำนวน 45 คน ผ่านการอบรมทั้งหมด 30 คน โดยมีผู้เชี่ยวชาญเข้ามาให้การอบรม

4. เพื่อพัฒนาการบริหารการจัดการความสามารถของบุคลากรในพื้นที่สู่การเป็นมัคคุเทศก์น้อยกับการรองรับการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวผังธนบุรี กรุงเทพมหานคร

ในด้านมัคคุเทศก์ที่มาให้บริการนักท่องเที่ยวในพื้นที่ 9 วัด ผังธนบุรี กรุงเทพมหานคร ยังไม่มีการจัดการอย่างเป็นระบบ มีเพียงบางวัดที่มีการหน่วยงานจากภายนอกเข้ามาจัดฝึกอบรม โดยนำเอาเด็กจากภายในและภายนอกชุมชนเข้ามาอบรม และลงภาคปฏิบัติในการให้บริการนักท่องเที่ยวในพื้นที่วัดนั้น ๆ ไม่ได้ให้บริการอย่างเป็นระบบทั้ง 9 วัด แต่มาให้บริการนักท่องเที่ยวในช่วงมีเทศกาลเท่านั้น จึงได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการฝ่ายวิชาการโดยมีหน้าที่ในการดำเนินการเกี่ยวกับมัคคุเทศก์ โดยเริ่มจากการค้นหาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ของตนเอง ทั้งที่เป็นประวัติศาสตร์ วัด ชุมชน และโรงเรียนมาจัดทำเป็นคู่มืออบรมมัคคุเทศก์ และเด็ก ผู้สูงอายุ ที่อยากจะทำหน้าที่บริการมาเข้าสู่กระบวนการอบรมจำนวน 10 วัน โดยแบ่งเป็นภาคทฤษฎี 5 วัน และภาคปฏิบัติ 5 วัด มีด้วย 5 รุ่น มีผู้ผ่านการอบรม 63 รูป/คน หลังจากนั้น จัดระบบการบริการโดยให้จัดตั้งให้เป็นชมรมชื่อว่า “ชมรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น 9 วัด กรุงเทพมหานคร ศรีมหาสมุทร” โดยการทำงานขึ้นกับ “เครือข่ายสมัชชาองค์กรชุมชนท่องเที่ยวสายวัฒนธรรม 9 วัด กรุงเทพมหานคร ศรีมหาสมุทร” จัดตารางให้มีมัคคุเทศก์ปฏิบัติหน้าที่ให้บริการนักท่องเที่ยวแต่ละวัดทั้ง 9 วัด ประจำทุกวัน

5. เพื่อนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการและโครงการมัคคุเทศก์น้อยสู่แหล่งท่องเที่ยวเครือข่ายในการรองรับการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวผังธนบุรี กรุงเทพมหานคร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

รูปแบบการบริหารจัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่นในพื้นที่การท่องเที่ยว 9 วัด ได้มีการดำเนินการโดยการมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงาน ของชุมชน วัด และโรงเรียนได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นเพื่อวางแผนกำหนดนโยบาย วัดอุปประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงานด้านการจัดการอบรม และการระดมทรัพยากรที่จะต้องใช้ในการจัดการอบรม ซึ่งในขั้นตอนนี้เกิดขึ้นจากกระบวนการความร่วมมือของชุมชน วัด และโรงเรียน หน่วยงานในพื้นที่หรือที่เรียกว่า “บวร” โดยมีรูปแบบดังนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการเข้ามารับผิดชอบโดยเรียกว่า “ฝ่ายวิชาการ” มีหน้าที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับวัด ชุมชน และโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่นำมาจัดทำเป็นหลักสูตรเพื่อทำการอบรมมัคคุเทศก์ให้เกิดความรู้ ทำความเข้าใจในพื้นที่ดังกล่าวอย่างชัดเจน
2. สรรหาผู้ที่รักงานบริการที่อยู่ในชุมชนทั้งที่เป็นเด็ก ผู้ใหญ่ ผู้อาวุโส โดยไม่จำกัดอายุ เข้าสู่กระบวนการของการอบรมมัคคุเทศก์น้อย
3. จัดให้มีการอบรมโดยให้สอดคล้องกับขั้นตอนของการท่องเที่ยวทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติอย่างเข้มงวด
4. จัดตั้งผู้ควบคุมดูแลมัคคุเทศก์ในลักษณะเป็นชมรม เพื่อให้มีการควบคุมและดูแลการทำงานของมัคคุเทศก์น้อยอย่างใกล้ชิดเมื่อเกิดมีปัญหาก็บริการที่ไม่ถูกต้องเป็นต้น
5. จัดตารางให้มัคคุเทศก์น้อยลงพื้นที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวประจำแต่ละวัดทั้ง 9 วัดในแต่ละวันและติดตามการทำงานอย่างใกล้ชิดเพื่อให้มีการปรับปรุงรูปแบบของการให้บริการอย่างเหมาะสมแก่กับผู้ใช้บริการ

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิจัยได้องค์ความรู้ ดังนี้

1. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (วัด) ประกอบด้วย พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 เป็นคุณธรรมพื้นฐานของการทำงานระหว่างลูกน้องด้วยกัน ระหว่างเจ้านายกับลูกน้องระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นต้น ในการทำงานร่วมกันอย่างมีความสุขเพื่อไม่ให้เกิดการเอาเปรียบซึ่งกันและกัน
2. ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่การท่องเที่ยว 9 วัด จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนา การอนุรักษ์ การบริการ การแสดงออกซึ่งความเป็นเจ้าของพื้นที่ เพื่อช่วยกันทะนุบำรุง สร้างอาชีพหารายได้ให้ลูกหลานในชุมชนได้มีงานทำ มีรายได้อยู่ใกล้บ้าน และมีความสุขกับครอบครัว

3. โรงเรียน จะต้องเน้นให้มีการศึกษาด้านศาสตร์ของพระราชินีให้เข้าใจอย่างแท้จริงและนำมาปฏิบัติให้เกิดผลได้แก่ เศรษฐกิจพอเพียง และ “บวร” เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยว 9 วัดในการสร้างเครือข่ายเพื่อกระจายนักท่องเที่ยว กระจายรายได้ และมีการบริการที่มีมาตรฐานมากขึ้น

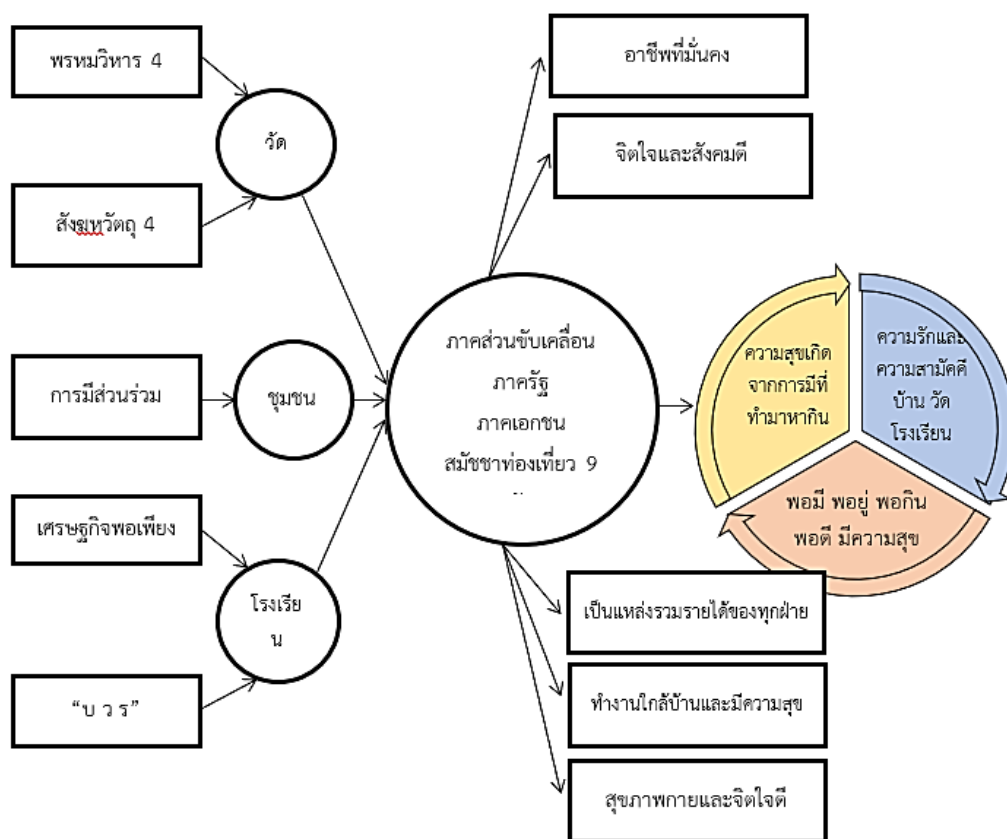
ภาคการขับเคลื่อน ประกอบด้วย 3 ส่วนได้แก่

1. หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรมการท่องเที่ยว กระทรวงวัฒนธรรม เป็นต้นจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนงบประมาณ การดำเนินการอื่น ๆ เช่น การออกบัตรรับรองผู้ผ่านการอบรมการเป็นมัคคุเทศก์ การอบรมการประกอบอาชีพ เป็นต้น

2. ภาคเอกชน คือหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งไปที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์หรือสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เช่น สถานที่ในการอบรม อุปกรณ์ที่ใช้ในการอบรม หรือมาเป็นวิทยากรช่วยอบรม เป็นต้น

3. สมัชชาท่องเที่ยว 9 วัดได้แก่ สมัชชาที่ประจำของแต่ละวัด เช่น สมัชชาวัดประยุรวงศาวาส สมัชชาวัดอรุณราชวราราม สมัชชาวัดนาคกลาง เป็นต้น ที่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการในการขับเคลื่อนการทำงานตามหน้าที่ช่วยประสานงานกับสมัชชาในวัดอื่น ๆ ในพื้นที่การท่องเที่ยว 9 วัดเพื่อให้เกิดการทำงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

จากการที่ผู้วิจัยได้ผนวกเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การมีส่วนร่วมของชุมชน โรงเรียนได้มีการศึกษาด้านเศรษฐกิจพอเพียง และ บ้าน วัด โรงเรียน “บ ว ร” นำเข้าสู่กระบวนการขับเคลื่อนโดยมีหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสมัชชาท่องเที่ยว 9 วัดเข้ามาร่วมกันในการพัฒนา ส่งผลให้มีการประกอบอาชีพที่มั่นคง มีรายได้มากขึ้น ลดการเดินทาง ลดค่าใช้จ่าย มีเงินเก็บ มีเวลาเป็นของตนเองมากขึ้น อยู่ใกล้ครอบครัว มีสุขภาพกายสุขภาพจิตที่ดี เกิดความพอกมี พอกอยู่ พอกกิน และสามารถขยายไปสู่พื้นที่การท่องเที่ยวอื่น ๆ ได้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว 9 วัด ผังธนบุรี กรุงเทพมหานคร

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์พื้นที่ ชุมชน วัด และโรงเรียน

การวิเคราะห์ในบริบทพื้นที่ ๆ ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ วัด/พระภิกษุสงฆ์ ชุมชน/ผู้นำชุมชน ประชาชนชุมชน ผู้บริหารโรงเรียนในพื้นที่ 9 วัด นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนในพื้นที่ 9 วัด เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเพื่อรองรับการท่องเที่ยวฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร จำนวน 392 รูป/คน โดยแบ่งกลุ่มในการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) สันทนา กลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) และสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) ดังนี้

1. พื้นที่การวิจัยประกอบด้วย 9 วัด 9 ชุมชน และ 9 โรงเรียน ได้แก่

1.1 วัด 9 วัด ใน 3 เขต ในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ เขตบางกอกน้อย ประกอบด้วย 2 วัดคือ วัดระฆังโฆสิตาราม วรมหาวิหาร และวัดพระยาทำ วรวิหาร เขตบางกอกใหญ่ ประกอบด้วย 5 วัดคือ วัดอรุณราชวราราม ราชวรมหาวิหาร วัดนาคกลาง วรวิหาร วัดเครือวัลย์ วรวิหาร วัดโมลีโลกยาราม ราชวรวิหาร และวัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร เขตธนบุรี ประกอบด้วย 2 วัดคือ วัดกัลยาณมิตร วรมหาวิหาร และวัดประยุรวงศาวาส วรวิหาร

1.2 ชุมชน ประกอบด้วย 9 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดระฆังโฆสิตาราม ชุมชนวัดพระยาทำ ชุมชนปรกอรุณ ชุมชนวัดโมลีโลกยาราม ชุมชนวัดหงส์รัตนาราม ชุมชนวัดกัลยาณมิตร และชุมชนวัดประยุรวงศาวาส

1.3 โรงเรียนประกอบด้วย 9 โรงเรียนได้แก่ โรงเรียนโฆสิตสโมสร โรงเรียนสตรีวัดระฆัง โรงเรียนวัดพระยาทำ โรงเรียนวัดนาคกลาง โรงเรียนทวีธาภิเศก โรงเรียนประถมทวีธาภิเศก โรงเรียนวัดหงส์รัตนาราม โรงเรียนวัดกัลยาณมิตร และโรงเรียนวัดประยุรวงศาวาส

2. วัฒนธรรมประเพณี ในพื้นที่ 9 วัด มีวัฒนธรรมประเพณีที่คล้ายกันโดยเฉพาะวันสำคัญทางศาสนา เช่น วัดพระ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา และสงกรานต์ วันส่งท้ายปีเก่า-ต้อนรับปีใหม่ เป็นต้น

3. แหล่งท่องเที่ยว ส่วนมากเป็นพื้นที่วัดเป็นหลักในการท่องเที่ยว เนื่องจากวัดมีวัตถุโบราณ โบราณสถาน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ จิตกรรมฝาผนัง และสิ่งอื่น ๆ ที่เป็นสถาปัตยกรรมมากมาย นอกจากนั้นในเขตพื้นที่ 9 วัดยังมีประวัติศาสตร์เรื่องเล่าที่น่าสนใจเนื่องจากเป็นพระราชธานีในสมัยกรุงธนบุรี (เมืองหลวง) มาก่อน

4. ประชากร ในพื้นที่การท่องเที่ยว 9 วัด 9 ชุมชน และ 9 โรงเรียนมีจำนวนประชากรทั้งหมด 17,647 รูป/คน

5. สถาปัตยกรรมสำคัญ ในพื้นที่ 9 วัด มีสถาปัตยกรรมสำคัญเช่น พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม พระเจดีย์วัดประยุรวงศาวาส เป็นมรดกโลก พระราชวังเดิม เป็นพระราชวังในสมัยกรุงธนบุรี สระน้ำมณฑลวัดหงส์รัตนาราม เจดีย์ยักษ์วัดพระยาทำ เป็นต้น

6. อาชีพของประชาชน ในพื้นที่ 9 วัดประชาชนทำอาชีพเป็นข้าราชการ และทำการค้าขายในชุมชนต้อนรับนักท่องเที่ยว

ส่วนที่ 2 การพัฒนาบุคลากรในพื้นที่การท่องเที่ยวให้เกิดการขับเคลื่อนโดยชุมชน

1. **มัคคุเทศก์**ที่เข้ามาอบรม ประกอบด้วย พระภิกษุสามเณร ประชาชนในชุมชน และนักเรียนในโรงเรียนในพื้นที่ 9 วัด จำนวน 195 รูป/คน
2. **กลุ่มผู้ฝึกอบรมอาชีพ** เป็นประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ 9 วัด และบุคคลภายนอก รวมจำนวน 122 คน
3. **กลุ่มจิตอาสาพัฒนาสิ่งแวดล้อม**ที่เข้ามารับการอบรม เป็นบุคคลที่เป็นจิตอาสาที่อยู่ในพื้นที่ 9 วัด จำนวน 45 คน
4. **กลุ่มผู้ฝึกอบรมบัญชีครัวเรือน**ที่เข้ามารับการอบรม เป็นคณะกรรมการฝ่ายบัญชีของชุมชน 9 วัด จำนวน 30 คน

อภิปรายผลการวิจัย

การมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ดังกล่าว ทางชุมชนก็เข้ามามีบทบาทในการเป็นคณะกรรมการและช่วยกันทำงาน และเลือกตั้งกันเข้ามาเป็นประธานฝ่ายฆราวาส โดยจัดตั้งเป็นเครือข่ายชื่อ “เครือข่ายสมัชชาองค์กรชุมชนท่องเที่ยวสายวัฒนธรรม 9 วัด กรุงเทพมหานคร” มีประธานคือ ประธานชุมชนวัดนาคกลาง และมีคณะกรรมการอีก 4 ฝ่าย ประกอบด้วย ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายสิ่งแวดล้อม ฝ่ายอาชีพ และฝ่ายบัญชี ทำงานอยู่ภายใต้เครือข่ายสมัชชาฯ ปัญหาคือ ผู้นำชุมชนไม่มีความหนักแน่น ขาดภาวะความเป็นผู้นำ ส่งผลให้การทำงานไม่มีความต่อเนื่อง

การมีส่วนร่วมของโรงเรียน ในพื้นที่การท่องเที่ยว 9 วัด ครูที่อยู่ในโรงเรียนก็เข้ามาเป็นคณะกรรมการฝ่ายวิชาการคอยตรวจสอบข้อมูลโดยเฉพาะประวัติศาสตร์ และสนับสนุนนักเรียนเข้ามารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เป็นบุคลากรด้านการให้บริการในพื้นที่การท่องเที่ยว 9 วัด สิ่งที่เป็นอุปสรรคคือ นักเรียนในโรงเรียนมีน้อยมาก ในการจัดฝึกอบรม และสร้างบุคลากรในพื้นที่วัดนั้น ๆ ไม่เพียงพอ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พิมพลภัส พงศกรรังศิลป์ (2557) สรุปเอาไว้ว่า กระบวนความคิดแบบยั่งยืนในด้านการมีจิตสำนึกที่ดีในการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และความยั่งยืนของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวมากกว่าการมุ่งเน้นที่ผลประโยชน์ ด้านรายได้ มุ่งที่จะใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

บุคลากรในพื้นที่การท่องเที่ยว 9 วัด ฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร ยังไม่มีความรู้และคุณสมบัติในการเป็นบุคลากรด้านการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพราะงานให้บริการจะต้องมีจิตวิญญาณ และรักในอาชีพในการให้บริการอย่างแท้จริงสอดคล้องกับงานวิจัยของ รุจิรา พลแพงขวา, สจี กุลธวัชวงศ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เจริญชัย พรไพโรเพชร (256) ได้สรุปเอาไว้ว่า แนวทางในการพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการในจังหวัดอุดรธานี พบว่า 3 อันดับแรก คือ ควรยกระดับทักษะการให้บริการ (Service Mind) ให้ได้มาตรฐานสากลและเป็นที่ประทับใจมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ มีการพัฒนาศักยภาพด้านภาษาต่างประเทศให้ดียิ่งขึ้นและหลากหลาย และสนับสนุนให้บุคลากรได้ศึกษาดูงานทั้งใน และต่างประเทศ นอกจากนี้ ชนินทร์ ศรีวิสุทธิ์ และพัทธยา หลักเพ็ชร (256) ได้สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการขับเคลื่อนคุณสมบัติบุคลากรวิชาชีพด้านการท่องเที่ยว 3 ประการ ได้แก่) การเป็นแกนกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ การพัฒนาบุคลากรวิชาชีพท่องเที่ยวอาเซียน 2) การพัฒนาระบบและกลไกสนับสนุนการพัฒนาสมรรถนะ บุคลากรวิชาชีพท่องเที่ยว ระดับอาเซียน และ 3) การพัฒนาหน่วยงานคลังสมองด้านการพัฒนาบุคลากรท่องเที่ยว

ในส่วนของมัคคุเทศก์ที่ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ 9 วัด ฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร ยังไม่มีมัคคุเทศก์มาให้บริการเป็นประจำ มีปรากฏเฉพาะช่วงเทศกาลสำคัญประจำปีเท่านั้น เช่น สงกรานต์ ปีใหม่ เป็นต้น เมื่อหมดช่วงเทศกาลแล้วก็มีแค่บุคลากรในส่วนอื่น ๆ เช่น รูปภ. เจ้าหน้าที่ประจำพระอุโบสถ เจ้าหน้าที่ประจำวิหาร เป็นต้น ซึ่งไม่สามารถให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวได้ และหากมีมาก็จะเป็นมัคคุเทศก์จากการท่องเที่ยว หรือกรู๊ปทัวร์ ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ 9 วัดนั้นเป็นสถานที่สำคัญและมีผู้มาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมากควรแก่การที่จะจัดระบบการให้บริการด้านมัคคุเทศก์ในการให้ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ที่ถูกต้อง และมีการอบรมอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ อธิดา คุณรัตน์ และคณะ (2560 : 353) ได้สรุปเกี่ยวกับองค์ประกอบหลักด้านคุณลักษณะโดยทั่วไปของมัคคุเทศก์มี 3 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ ฉะนั้นทางโครงการวิจัยได้ดำเนินการจัดฝึกอบรมโดยรับสมัครประชาชน และพระภิกษุสามเณรที่อยู่ในชุมชน 9 วัดเข้ามาอบรมจำนวน 5 รุ่น ใช้ระยะเวลาการอบรม 10 วัน ภาคทฤษฎี 5 วันและภาคปฏิบัติ 5 วัน มีผู้ผ่านการอบรมจำนวน 63 รูป/คน ได้รับใบประกาศนียบัตร และบัตรมัคคุเทศก์ที่สามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพได้จริง

ผลการวิจัยที่กล่าวแล้วนั้น เป็นรูปแบบพื้นฐานในการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยว 9 วัด ผังธนบุรี กรุงเทพมหานคร เพื่อรองรับการเจริญเติบโตในระดับประเทศ และระดับโลก ซึ่งจะต้องสร้างโมเดลในการบริหารจัดการด้านการประชาสัมพันธ์ และการนำเอนักท่องเที่ยวทั้งภายในประเทศ และภายนอกประเทศเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ และจัดระบบการคมนาคมรองรับให้ความสะดวก และการบริการที่มีประสิทธิภาพ และสมรรถนะสูงเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในภาคธุรกิจการท่องเที่ยวอย่าง โดยมีหลักธรรมพรหมวิหาร 4 สังฆวัตถุ 4 คุณธรรมในการทำงาน ประกอบกับความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนเข้ามาสนับสนุน เพราะฉะนั้นงานวิจัยนี้จึงสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งเอาไว้ ได้แก่ “เกิดการท่องเที่ยวแบบพลวัต มีความพร้อมใจกันระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน และราชการ มีการช่วยเหลือกันและกัน มีความยั่งยืนในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุ จิตรกรรมฝาผนัง และวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน” และทฤษฎีของศาสตร์พระราชา ได้แก่ เศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎี “บวร” โดยมีเครือข่ายสมัชชาองค์กรชุมชนท่องเที่ยวสายวัฒนธรรม 9 วัด กรุงเทพมหานคร ศรีมหาสมุทร” เป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนและประยุกต์หลักทฤษฎีการบริหารจัดการตามสถานการณ์

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาควรสนับสนุนในด้านการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวกับผู้นำทั้งชุมชน วัด และโรงเรียน ควรให้ความสำคัญหนักแน่นในการทำงานตามหลักพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าคือ หลักของพรหมวิหาร 4 เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา มอบโอกาสให้และเห็นถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมให้มากที่สุดเพื่อให้เกิดการทำงานอย่างเป็นระบบ และขับเคลื่อนไปพร้อม ๆ กัน
2. กระทรวงมหาดไทยและกรุงเทพมหานครควรเปิดโอกาสให้ ชุมชนหรือชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมกับการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน (บ้าน วัด และโรงเรียน) “บวร” ตามทฤษฎีศาสตร์พระราชา และจะต้องมีความเข้มแข็ง การบริหารจัดการด้านผลประโยชน์กับผู้ที่มีผลได้ผลเสียในพื้นที่ให้ได้ “พอเพียง” ตามทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง
3. ชุมชนจะต้องเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณี โบราณสถาน และสิ่งของอันมีค่าทางประวัติศาสตร์ และอื่น ๆ นำมาบอกกล่าว เผยแพร่ให้คนได้รู้จัก เพื่อเป็นการดึงดูดเอนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่

4. ผู้ที่จะมาทำงานในพื้นที่ควรให้ความสำคัญกับบุคคลในชุมชนก่อน เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ และรักษาวัฒนธรรมประเพณี และสิ่งดีงามในวัด และชุมชนของตนเอง และเมื่อชุมชนอยู่ดีกินดี ก็นำมาอุปถัมภ์บำรุงพระภิกษุสามเณรที่อยู่วัดให้เกิดความอุดมสมบูรณ์

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการบุคลากร การประชาสัมพันธ์ ในการนำเอาคนทั้งในประเทศและต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ และจัดระบบการคมนาคมเพื่อรองรับการเจริญเติบโตของนักท่องเที่ยวให้มีความพร้อม (R&D)

2. ควรทำวิจัยการแก้ไขพื้นฐานแนวคิด และพฤติกรรมของคนในชุมชน 9 วัด ให้มีความเสียสละ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เอาประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง หันมาช่วยกันพัฒนาชุมชนให้เกิดการพัฒนาต่อไป

รายการอ้างอิง

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 – 2564). กรุงเทพฯ : สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

ฉลองศรี พิมลสมพงศ์. (2555). การท่องเที่ยว : มิติแห่งศาสตร์บูรณาการ. วารสารวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 7(1), 1.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2559). รัชกาลที่ 5 กับการเสด็จฯ อินเดีย พ.ศ. 244 และความเข้าใจต่อการปฏิรูปแห่งรัชสมัย. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2559 ASEAN : Siam – Thailand + Japan + China and + India. (25 พฤศจิกายน 2559).

ชนินทร์ ศรีวิสุทธิ และ พัทธิยา หลักเพชร. (2561). แนวทางการขับเคลื่อนนโยบายตามข้อตกลงร่วมว่าด้วยการยอมรับคุณสมบัติบุคลากรวิชาชีพ การท่องเที่ยวไปสู่การปฏิบัติ : กรณีศึกษาเชิงเปรียบเทียบประเทศสมาชิกอาเซียน. วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี, 12(ฉบับพิเศษ), 99.

ณัฐณิชา สิงห์บุระอุดม, วรทยา ธรรมกิตติภพ และ พนิต เข้มทอง. (2561). สมรรถนะอาชีพมัคคุเทศก์นำเที่ยวทะเลชายฝั่ง ตามกรอบแนวคิดการวิเคราะห์หน้าที่. วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี, 12(2), 159.

- ดวงรัตน์ ด่านไธยนา. (2553). พฤติกรรมในการเลือกและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อ
คู่มือการท่องเที่ยวด้วยตนเอง (กรณีศึกษาชุมชนบางนกแขวก จังหวัดสมุทรสงคราม).
วารสารวิจัยและพัฒนา, 2 (1), 80.
- พิมพ์ภัส พงศกรรังศิลป์. (2557). การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาบ้าน
โคกไคร จังหวัดพังงา. *วารสาร Veridain E-Journal*, 7(3), 650.
- วันที สว่างอารมณ์. (2550). นวัตกรรมที่เกิดขึ้นในการพัฒนาการท่องเที่ยว. *วารสารก้าวหน้า
โลกวิทยาศาสตร์*, 7(1), 60.
- สภาพัฒน์แห่งชาติ. (2558). *วาระการพัฒนาที่ 1: การพัฒนาด้านการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ :
สำนักงานพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 ที่มีต่อความสามารถ
ในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3
The Effects of Learning Active Package According to Ariyasacca 4
Method on Ability for Discretion Thinking and Achievement of the
3rd Secondary Students

พระรุ่งโรจน์ ธิระบุญ (รักษาราชการ)¹, สมชัย ศรีนอก², นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ³ และ อภิวัฒน์ พิมพวง⁴

Received: September 16, 2021
Revised: September 30, 2021
Accepted: June 6, 2022

Phrasamuha Somlak Tikkhapañño (Raknoi), Somchai Srinok,
Niwes Wongsuwan and Apiwat Pimpuang
(dararatj864@gmail.com)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองเบื้องต้น (Pre Experimental Design) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน 2) เปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และ 3) ศึกษาระดับความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยวิธีการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดจันทราวาส ตำบลกระเจียน อำเภอบัวทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 11 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 วิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง พุทธปณิธาน 4 จำนวน 4 ชุด 2) แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 3) แบบวัดความสามารถในการคิดมีวิจารณญาณ และ 4) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยวิธีการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่า t-test dependent

¹ หลักสูตรสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Social Studies Teaching Programme, Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

^{2,3} คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

⁴ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดจันทราวาส ตำบลกระเจียน อำเภอบัวทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
Director of Wat Chantrawat School, Krachan Subdistrict, U Thong District, Suphan Buri Province

ผลการวิจัยพบว่า

1) นักเรียนที่เรียนรู้แบบอริยสัจสี่ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากวิธีการสอนแบบอริยสัจสี่เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ที่นักเรียนพยายามคิดค้นวิธีการแก้ปัญหาและวิธีการพัฒนาทักษะชีวิต โดยใช้ลำดับขั้นตอนของอริยสัจ 4 เป็นแนวทางการแก้ปัญหาและวิธีการพัฒนาทักษะชีวิตด้วยตนเอง เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ

2) ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนที่เรียนรู้แบบอริยสัจสี่หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากนักเรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ได้ศึกษาสถานการณ์ เริ่มกำหนดประเด็นปัญหา ร่วมกันพิจารณาจากข้อมูล มีการถกเถียงเพื่อกำหนดปัญหา ร่วมกันให้ความหมายของปัญหา การรวบรวมข้อมูลจากสถานการณ์จำลอง ร่วมกันพิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูล ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และ

3) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้แบบอริยสัจสี่อยู่ในระดับมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากนักเรียนรู้สึกว่าได้สัมผัสกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหาจากแบบฝึกทักษะหลายรูปแบบในเรื่อง พุทธปนิธาน 4 เป็นเรื่องที่สร้างแรงจูงใจให้อยากรู้และท้าทายความสามารถในการคิดแก้ปัญหา(ขั้นทุกข์) ร่วมกันค้นคิดหาสาเหตุของปัญหาภายใต้มุมมองที่เป็นอิสระ (สมุทัย) นักเรียนร่วมกันรวบรวมข้อมูลเพื่อสนับสนุนทางเลือกที่ตนเองนำเสนอให้กับกลุ่ม (นิโรธ) ร่วมกันตัดสินใจเลือกและปฏิบัติด้วยรูปแบบที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาที่เป็นสาเหตุแห่งทุกข์ (มรรค)

คำสำคัญ : การเรียนรู้แบบอริยสัจ 4, การคิดอย่างมีวิจารณญาณ, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

Abstract

This research work which was a kind of Pre-Experimental Design Research was presented with 3 objectives as follows: 1) to compare the achievement of students. 2) to compare the ability of thinking with judgment. And 3.) To study the level of satisfaction of students in the 3rd level of Secondary school towards Ariyasacca 4 learning. The sampling group of 11 students used in this research work

which was selected with specific selection methods is the students in the 3rd level of Primary School of Wat Chandrawat, Krachan Sub-district, U-thong District, Suphanburi Province.

The results of the research are as follows:

1) Students with the learning based on Ariyasacca have the posttest of learning achievement higher than the pretest with a statistical significance at 0.05 level. This is because the learning method based on Ariyasacca is the process for seeking knowledge on problem-solving and life skills development by following each step of the Ariyasacca as the guidelines. It is a learning management focusing on the students;

2) The ability for critical thinking of students, it is found that the posttest score is higher than pretest with a statistical significance at 0.05 level. This is because students get to learn from the real situations arising in daily life as they get to study the situation, to identify the cause of the problems, to contemplate the information, to discuss the problems, to define the problems, to gather information from the scenario, and to contemplate the credibility of the information. All of which is the process for developing the ability to think critically; and

3) Students have satisfaction towards the learning based on Ariyasacca at a high level with a statistical significance at 0.05 level. This is because students get to experience the real problem from practicing various skills on the topic of Buddha-paṇidhāna. This helps to motivate the curiosity of students and challenge their ability to solve problem (the stage of dukkha), to find out the cause of the problems (samudaya), to gather information in order to support the path one chooses to present to the group (nirodha), to make decision together and practice the best solution for problem-solving (magga).

Keywords : Ariyasacca 4 Learning Method, Ability for Discretion Thinking, Achievement.

บทนำ

ประเทศไทยจะต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งภายนอกและภายในประเทศที่ปรับเปลี่ยนเร็วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ย่อมเป็นทั้งโอกาสและความเสี่ยงต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการติดต่อสื่อสาร เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้โลกไร้พรมแดนและทำให้พลเมืองโลกมีการติดต่อสัมพันธ์กันได้อย่างรวดเร็วนำไปสู่การผสมผสานความคิด ค่านิยม ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษยชาติที่นำโลกเข้าสู่ยุคแห่งการกระจายอำนาจ เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งมีผลต่อทุกชาติทุกภาษาจึงจำเป็นต้องเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็ง สามารถรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม การสร้างภูมิคุ้มกันของประเทศที่สำคัญ คือ การพัฒนามนุษย์ ด้วยการให้การศึกษาซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาให้มนุษย์มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้คู่คุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุข

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กล่าวไว้ใน มาตรา 28 วรรคสอง “สาระของหลักสูตรทั้งที่เป็นวิชาการและวิชาชีพต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม” ดังนั้น การศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญต่อการแก้ปัญหาสังคมและการพัฒนาประเทศโดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในการเป็นพลเมืองไทย และเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐานรวมทั้งมีเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำหลักสูตรแกนกลางขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องเรียนรู้ และพัฒนาให้เกิดความสมดุล คำนึงถึงพัฒนาการทางสมอง และพหุปัญญา ได้กำหนดให้ผู้เรียนต้องเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระ และมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ โดยการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ประการหนึ่งที่สำคัญคือ ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การ

คิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศ เพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคม อย่างเหมาะสม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านกระบวนการคิดให้กับผู้เรียน มีอยู่หลายรูปแบบให้ครูได้เลือกจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างสอดคล้องกับสภาพการศึกษาของแต่ละห้องเรียน รูปแบบการสอนที่ช่วยในการสร้างความสามารถผู้เรียนให้เกิดสมรรถนะทางการคิดแบบมีวิจารณญาณ ได้แก่ วิธีการสอนแบบอริยสัจ 4 เป็นการนำพุทธวิธีการสอนแบบอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นวิธีการแห่งปัญญา และการแก้ไขปัญหาตามระบบแห่งเหตุผล มาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นการพัฒนากระบวนการคิดให้กับนักเรียนและฝึกให้นักเรียนรู้จักคิด มีระเบียบขั้นตอนในการคิด รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล และรู้จักตัดสินใจอย่างฉลาด (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2544) วิธีการสอนแบบอริยสัจ 4 เป็นการประยุกต์ปรุงแต่งเพื่อให้เหมาะสมที่นำไปใช้ในโรงเรียน เป็นกระบวนการหาความรู้ที่ผู้เรียนจะต้องพยายามค้นคิดหาสาเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดให้มีสิ่งนั้นหาวิธีแก้ปัญหาลักษณะต่างๆด้วยตนเองโดยอาศัยหลักการของอริยสัจสี่ในพระพุทธศาสนา สำหรับวิธีการสอนนี้ ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นผู้คิดค้นขึ้น (ทิตนา แคมมณี, 2546) ซึ่งขั้นตอนข้างต้นเป็นวิธีการสอนให้ผู้เรียนคิดเป็นกล่าวคือ เป็นการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถนำความรู้ความจำ ความเข้าใจ และประสบการณ์ที่สะสมไว้ ออกมาใช้แก้ปัญหาลักษณะต่างๆอย่างสร้างสรรค์และสามารถแก้ปัญหาคือเป็นอยู่ในสถานการณ์ที่แตกต่างกันได้โดยมีประสิทธิภาพ (สุนน อมรวิวัฒน์, 2530)

สภาพการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนวัดจันทราวาส ที่ผ่านมา เมื่อศึกษาจากรายงานการประเมินคุณภาพการศึกษา รอบที่ 3 (พ.ศ. 2554 – 2558) ผลการประเมิน พบว่า กลุ่มตัวบ่งชี้พื้นฐาน ตัวชี้วัดที่ 5 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน คะแนนเต็ม 20 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 57.35 และเมื่อศึกษารายงานผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายตัวบ่งชี้ย่อย 5.4 กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม คะแนนเต็ม 2.50 ผลคะแนนที่ได้ 1.32 ระดับคุณภาพ พอใช้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2555) ปัญหาการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา เด็ก ๆ กลับมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งครูผู้สอนขาดทักษะและเทคนิคการสอนที่เข้าถึง

ความสนใจของผู้เรียน การเรียนการสอนไม่มีความหมายต่อชีวิตของเด็ก การเรียนการสอนส่วนใหญ่มักจะให้ได้กตธรรม มากกว่าจะสอนให้มีทักษะการคิดขั้นสูง โดยนำพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตที่ดีในสังคม ดังนั้น ครูผู้สอน และพระสอนศีลธรรมควรเปลี่ยนมุมมองในการจัดการเรียนการสอนใหม่ที่ให้เด็กได้คิดและนำไปดำเนินชีวิตโดยใช้กระบวนการทางปัญญา ควรปรับตัวให้เป็นกัลยาณมิตรที่ดีให้อยู่ในใจของเด็ก เรียนรู้ร่วมกันกับเด็ก ๆ หันกลับมาคิดค้นรูปแบบการเรียนการสอนที่สามารถพัฒนาพฤติกรรมที่ดีของเด็ก พัฒนาจิตใจของเด็ก และเสริมสร้างปัญญาให้กับเด็ก หันกลับมาคิดค้นสื่อการสอนและใช้สื่อการเรียนการสอนที่หลากหลายและทันสมัย เพื่อให้เด็ก ๆ ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข (กิตติชัย สุธาสิโนบล, 2563)

วิชาพระพุทธศาสนา เป็นสาระหลักในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดให้ผู้เรียนในทุกระดับต้องเรียนโดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องมีเจตคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนา มีความสามารถในการคิด การแก้ปัญหา นำไปสู่การปฏิบัติและสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อเสริมสร้างคุณธรรม และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นการพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ เป็นคนดี เป็นไปตามจุดหมายของหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้ ส่งเสริมทางการคิด จึงเป็นกระบวนการที่จะทำให้ผู้เรียนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552) เพราะวิชาพระพุทธศาสนา เป็นสาระหลักในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ กำหนดให้ผู้เรียนในทุกระดับต้องเรียนโดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องมีเจตคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนา มีความสามารถในการคิด การแก้ปัญหา นำไปสู่การปฏิบัติและสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อเสริมสร้างคุณธรรม และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นการพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ เป็นคนดี เป็นไปตามจุดหมายของหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้ ส่งเสริมทางการคิด จึงเป็นกระบวนการที่จะทำให้ผู้เรียนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน เปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียน ศีรษะระดับความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยม เพื่อที่จะนำวิธีการสอนแบบอริยสัจ 4 มาจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความสามารถทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณและให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเพิ่มขึ้น โดยนำรูปแบบการสอนมาปรับใช้ให้เข้ากับวัย และวุฒิภาวะของผู้เรียน จัดกิจกรรมฝึกความสามารถทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ฝึกแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยเหตุและผล

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4
2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4
3. เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 ที่มีต่อความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองขั้นต้น (Pre-Experimental Research) โดยใช้รูปแบบ One Group Pre-test Post-test Design (สุรพล พรหมกุล, 2554) มีขั้นตอนการดำเนินการ (Research Process) ดังต่อไปนี้

1. ประชากร ได้แก่ ผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดจันทราวาส ตำบลกระเจียน อำเภอบางบาล จังหวัดสุพรรณบุรี ดำเนินการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เนื่องจากมีผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 11 คน ซึ่งกำลังเรียนในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563

2. ตัวแปรที่ศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 1) ตัวแปรอิสระ ได้แก่ กิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 2) ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และผลความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

3. เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรมชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มาตรฐานที่ ส 1.2 เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดีและธำรงรักษาพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ตัวชี้วัดที่ ม.3/3 ปฏิบัติหน้าที่ของศาสนิกชนที่ดี เรื่องการปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธตามพุทธปณิธาน 4 ไนมหาปรินิพพานสูตร (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551)

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) กิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 เรื่องพุทธปณิธาน 4 2) แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 3) แบบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และ 4) แบบวัดความพึงพอใจของนักเรียน

5. การจัดสร้างและหาคุณภาพชุดการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และแบบวัดความพึงพอใจของนักเรียน ประกอบด้วย

5.1 สร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม พร้อมทั้งตัวชี้วัด 3/3 เรื่อง พุทธปณิธาน 4

5.2 เสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้องแล้วนำไปปรับปรุงแก้ไข

5.3 นำชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 แบบวัดความสามารถในการคิดแบบมีวิจารณญาณ แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบสอบถามความพึงพอใจ เสนอผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา ด้านการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และด้านการวัดผลประเมินผลตรวจสอบความถูกต้อง ความตรงเชิงเนื้อหา แล้วคำนวณหาค่า IOC และได้ค่าเฉลี่ย 1.00 แล้วนำไปทดลองภาคสนาม

5.4 ทำการทดลองสอนภาคสนามกับกลุ่มทดลอง ครั้งที่ 1 กับผู้เรียนจำนวน 30 คน ทำการทดสอบก่อนเรียน (Pretest) กับผู้เรียนที่เป็นกลุ่มทดลองก่อนจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 ดำเนินการวัดผลด้วยแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ จากนั้นดำเนินการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา เรื่องพุทธปณิธาน 4

5.5 บันทึกคะแนนกิจกรรมของผู้เรียน สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนในการเข้ากลุ่ม การแสดงความคิดเห็น และทดสอบหลังเรียน (Posttest) ด้วยแบบวัดชุดเดียวกันกับชุดก่อนเรียน และแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียน

5.6 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการนำคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คะแนนวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ มาคำนวณหาค่าความยากง่ายของข้อสอบโดยเลือกข้อสอบที่มีความยากง่ายพอเหมาะที่มีค่าตั้งแต่ 0.40 - 0.70 และค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบที่มีค่าตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป แล้วคัดเลือกข้อสอบที่มีความยากง่ายพอเหมาะ และค่าอำนาจจำแนกที่ใช้ได้ เหลือแบบทดสอบอย่างละ 15 ข้อ

5.7 นำแบบทดสอบไปทดลองกับกลุ่มทดลองครั้งที่สอง เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่น ดังนี้ 1) ข้อสอบชุดที่หนึ่งมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.87 ชุดที่สองเท่ากับ 0.87 ชุดที่สามเท่ากับ 0.88 และ ชุดที่สี่เท่ากับ 0.88 ตามลำดับ

5.8 ผู้วิจัยได้ปรับปรุงข้อสอบบางข้อที่มีค่าอำนาจจำแนก 0.20 ดำเนินการปรับปรุงข้อคำถาม ข้อคำตอบลง แต่มีค่าความยากง่ายพอเหมาะ แล้วนำไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง ทำการสอนตามชุดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้ง 4 ชุด ใช้เวลา 2 วัน วันละ 2 คาบ แล้วนำคะแนนการทำกิจกรรม การทำแบบฝึกหัด การนำเสนอรายงาน และความมุ่งมั่นในการเรียน ในระหว่างเรียน และการทดสอบหลังการเรียนรู้ มาคำนวณทางสถิติ

6. ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ประกอบด้วย 1) การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 2) การเปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณก่อนและหลังเรียน และการทำกิจกรรม โดยใช้สถิติ t-test (Dependent Samples) เพื่อทดสอบสมมติฐานทางสถิติ (สมนึก ภัททิยธนี, 2558) โดยกำหนดนัยสำคัญที่ ระดับ 0.05 และ 3) ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 หลังการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1 ทั้งนี้เนื่องมาจากวิธีการสอนแบบอริยสัจ 4 เป็น

กระบวนการแสวงหาความรู้ที่นักเรียนพยายามคิดค้นวิธีการแก้ปัญหาและวิธีการพัฒนาทักษะชีวิต โดยใช้ลำดับขั้นตอนของอริยสัจ 4 เป็นแนวทางการแก้ปัญหาและวิธีการพัฒนาทักษะชีวิตด้วยตนเอง เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ประกอบไปด้วยขั้นที่ 1) ทุกข์ (การกำหนดปัญหา) นักเรียนมีความสนใจใคร่เรียน เมื่อได้พบกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหาจากแบบฝึกทักษะหลายรูปแบบในเรื่อง พุทธปนิธาน 4 ซึ่งสถานการณ์ที่เป็นกรณีตัวอย่างไม่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในบทเรียน เป็นเรื่องที่สร้างแรงจูงใจให้อยากรู้ และท้าทายความสามารถในการคิด ขั้นที่ 2) สมุทัย (การตั้งสมมติฐาน) นักเรียนได้ทำกิจกรรมกลุ่ม แสดงความคิดเห็นสาเหตุของปัญหาจากเนื้อหาความในแบบฝึก ซึ่งเป็นเนื้อเรื่องที่เกิดเป็นข่าวจริงทั้งในสื่อหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ ทำให้นักเรียนมีความสนใจที่ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล ร่วมแสดงความคิดเห็นหลากหลายแง่มุม สมาชิกในกลุ่มแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ภายใต้มุมมองที่เป็นอิสระ ประธานกลุ่มได้กระตุ้นให้สมาชิกร่วมกันทำกิจกรรม เลขาทำหน้าที่จดบันทึกความคิดเห็น ขั้นที่ 3) นิโรธ (การทดลองเก็บข้อมูล) จะพบว่า นักเรียนต่างรวบรวมข้อมูลเพื่อสนับสนุนทางเลือกที่ตนเองนำเสนอให้กับกลุ่ม และขั้นที่ 4) มรรค (การวิเคราะห์ข้อมูลและอุปสรรค) เป็นขั้นที่ส่งเสริมความเป็นอิสระในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เพราะเป็นการตัดสินใจเลือกและปฏิบัติด้วยรูปแบบที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาที่เป็นสาเหตุแห่งทุกข์ได้ตรงจุด การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 จึงเป็นการฝึกทักษะให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ได้มีเวทีแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระและกว้างขวาง เปิดใจรับฟังความเห็นต่าง และเสนอแนะวิธีแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล ดังนั้น นักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. การเปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 จากการวิจัย พบว่า ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่า เมื่อนักเรียนได้เรียนรู้จากชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 แล้วจะช่วยส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณจากการสังเกต การสนทนา และประเมินกิจกรรมรายบุคคล รายกลุ่ม และการนำเสนอรายงานหน้าชั้นเรียนของนักเรียน พบว่า ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนเกิดจากนักเรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของชุมชน เมื่อนักเรียนได้ศึกษาสถานการณ์แล้ว จะเริ่มกำหนดประเด็นปัญหา ร่วมกันพิจารณาจากข้อมูล มีการถกเถียงเพื่อกำหนดปัญหา ร่วมกันให้ความหมายของปัญหา ครูกระตุ้นให้ทุกคนเริ่มตระหนัก

ถึงปัญหา การรวบรวมข้อมูลจากสถานการณ์จำลอง เกี่ยวกับประเด็นปัญหาหรือข้อโต้แย้งที่คลุมเครือ กระตุ้นให้นักเรียนนำข้อมูลหรือความรู้จากประสบการณ์เดิมมาใช้ ร่วมกันพิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูล ความเพียงพอของข้อมูล และสามารถแยกแยะข้อมูล จัดลำดับความสำคัญของข้อมูล เพื่อเป็นแนวทางในการตั้งสมมติฐานแล้วนำข้อมูลที่ได้มาจัดระบบแล้วมาเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ กำหนดแนวทางการสรุปที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุด ดำเนินการพิจารณาทางเลือกที่สมเหตุสมผลที่สุด และดำเนินการประเมินสรุปอ้างอิงด้วยการนำเสนอหน้าชั้นเรียน ดังนั้น นักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนหลังการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ความพึงพอใจของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า ระดับความพึงพอใจจะแนบเฉลี่ยของนักเรียนโดยภาพรวมเท่ากับ 4.27 มีความพึงพอใจในระดับมาก มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่านักเรียนส่วนใหญ่ให้ความสนใจและมีความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้นี้ อาจเป็นเพราะนักเรียนรู้สึกว่าได้พบกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหาจากแบบฝึกทักษะหลายรูปแบบในเรื่อง พุทธปนิธาน 4 เป็นเรื่องที่สร้างแรงจูงใจให้อยากรู้ และท้าทายความสามารถในการคิดแก้ปัญหา (ขั้นทุกข์) ร่วมกันค้นคิดหาสาเหตุของปัญหาภายใต้มุมมองที่เป็นอิสระ (สมุทัย) นักเรียนต่างรวบรวมข้อมูลเพื่อสนับสนุนทางเลือกที่ตนเองนำเสนอให้กับกลุ่ม (นิโรธ) ร่วมกันตัดสินใจเลือกและปฏิบัติด้วยรูปแบบที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาที่เป็นสาเหตุแห่งทุกข์ (มรรค) ดังนั้น นักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจสี่ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจสี่ที่มีต่อความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปราย ดังนี้

1. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 จากการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่

เรียนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 หลังการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1 ทั้งนี้เนื่องมาจากวิธีการสอนแบบอริยสัจ 4 เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ที่นักเรียนพยายามคิดค้นวิธีการแก้ปัญหาและวิธีการพัฒนาทักษะชีวิต โดยใช้ลำดับขั้นตอนของอริยสัจ 4 เป็นแนวทางการแก้ปัญหาและวิธีการพัฒนาทักษะชีวิตด้วยตนเอง เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ประกอบไปด้วยขั้นที่ 1) ทุกข์ (การกำหนดปัญหา) นักเรียนมีความสนใจใคร่เรียน เมื่อได้พบกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหาจากแบบฝึกทักษะหลายรูปแบบในเรื่อง พุทธปณิธาน 4 ซึ่งสถานการณ์ที่เป็นกรณีตัวอย่างไม่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในบทเรียน เป็นเรื่องที่สร้างแรงจูงใจให้อยากรู้ และท้าทายความสามารถในการคิด ขั้นที่ 2) สมุทัย (การตั้งสมมติฐาน) นักเรียนได้ทำกิจกรรมกลุ่ม แสดงความคิดเห็นหาสาเหตุของปัญหาจากเนื้อหาในแบบฝึก ซึ่งเป็นเนื้อเรื่องที่เกิดเป็นข่าวจริงทั้งในสื่อหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ ทำให้นักเรียนมีความสนใจที่ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล ร่วมแสดงความคิดเห็นหลากหลายแง่มุม สมาชิกในกลุ่มแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ภายใต้มุมมองที่เป็นอิสระ ประธานกลุ่มได้กระตุ้นให้สมาชิกร่วมกันทำกิจกรรมเลขาทำหน้าที่จดบันทึกความคิดเห็น ขั้นที่ 3) นิโรธ (การทดลองเก็บข้อมูล) จะพบว่านักเรียนต่างรวบรวมข้อมูลเพื่อสนับสนุนทางเลือกที่ตนเองนำเสนอให้กับกลุ่ม และขั้นที่ 4) มรรค (การวิเคราะห์ข้อมูลและอุปสรรค) เป็นขั้นที่ส่งเสริมความเป็นอิสระในทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เพราะเป็นการตัดสินใจเลือกและปฏิบัติด้วยรูปแบบที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาที่เป็นสาเหตุแห่งทุกข์ได้ตรงจุด การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 จึงเป็นการฝึกทักษะให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ได้มีเวทีแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระและกว้างขวาง เปิดใจรับฟังความเห็นต่าง และเสนอแนะวิธีแก้ปัญหามีเหตุผล

สอดคล้องกับแนวคิดของคำสอนของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, (ป.อ. ปยุตโต), (2552) ได้กล่าวโดยสรุปว่า หลักการหรือสาระสำคัญของวิธีคิดแบบอริยสัจสี่คือการเริ่มต้นที่ปัญหาหรือทุกข์ที่ประสบโดยกำหนดรู้ ทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาหรือความทุกข์นั้นให้ชัดเจน แล้วสืบค้นหาสาเหตุเพื่อเตรียมแก้ไข ในเวลาเดียวกันก็กำหนดเป้าหมายของตนให้ชัดเจนว่าคืออะไร จะเป็นไปได้หรือไม่ จะเป็นไปได้อย่างไร แล้วคิดวางวิธีที่จะกำจัดสาเหตุของปัญหา โดยสอดคล้องกับเป้าหมายที่กำหนดไว้คือนักเรียนเป็นผู้ดำเนินกิจกรรม ครูทำหน้าที่คอยชี้แนะ ผลงานวิจัยฉบับนี้ยังสอดคล้องกับผลวิจัยของ อรอนงค์ ศรีชัยสุวรรณ และ

กิตติชัย สุธาสีโนบล (2558) ทำวิจัยเรื่อง ผลการใช้ชุดการสอนแบบอริยสัจสี่ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดการสอนแบบอริยสัจสี่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. การเปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 จากการวิจัยพบว่า ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่า เมื่อนักเรียนได้เรียนรู้จากชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 แล้วจะช่วยส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ จากการสังเกต การสนทนา และประเมินกิจกรรมรายบุคคล รายกลุ่ม และการนำเสนอรายงานหน้าชั้นเรียนของนักเรียน พบว่า ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนเกิดจากนักเรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของชุมชน เมื่อนักเรียนได้ศึกษาสถานการณ์แล้ว จะเริ่มกำหนดประเด็นปัญหา ร่วมกันพิจารณาจากข้อมูล มีการถกเถียงเพื่อกำหนดปัญหา ร่วมกันให้ความหมายของปัญหา คุรุกระตุ้นให้ทุกคนเริ่มตระหนักถึงปัญหา การรวบรวมข้อมูลจากสถานการณ์จำลอง เกี่ยวกับประเด็นปัญหาหรือข้อโต้แย้งที่คลุมเครือ กระตุ้นให้นักเรียนนำข้อมูลหรือความรู้จากประสบการณ์เดิมมาใช้ ร่วมกันพิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูล ความเพียงพอของข้อมูล และสามารถแยกแยะข้อมูล จัดลำดับความสำคัญของข้อมูล เพื่อเป็นแนวทางในการตั้งสมมติฐานแล้วนำข้อมูลที่ได้อาจจัดระบบแล้วมาเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ กำหนดแนวทางการสรุปที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุด ดำเนินการพิจารณาทางเลือกที่สมเหตุสมผลที่สุด และดำเนินการประเมินสรุปอ้างอิงด้วยการนำเสนอหน้าชั้นเรียน

ผลการวิจัยฉบับนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ ทิศนา ขัมมณี (2545) ได้เสนอขั้นตอนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ประกอบด้วย (1) ระบุประเด็นปัญหา หรือประเด็นในการคิด (2) ประมวลข้อมูลทั้งทางด้านข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง หลักฐาน และความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่คิด ทั้งทางกว้าง ลึกและไกล (3) วิเคราะห์ จำแนกแยกแยะข้อมูล จัดหมวดหมู่ของข้อมูล และเลือกข้อมูลที่จะนำมาใช้ (4) ตั้งเกณฑ์ในการพิจารณาข้อมูล และประเมินข้อมูล

จะใช้ตามเกณฑ์ (5) พิจารณาข้อมูลโต้แย้งหลักฐาน และความคิดเห็นตามหลักเหตุผล (6) แสวงหาทางเลือกหรือคำตอบที่สมเหตุสมผล (7) ชั่งน้ำหนักผลได้ผลเสียคุณ-โทษ ที่อาจจะเกิดขึ้นทั้งในระยะสั้นและระยะยาว รวมทั้งคุณค่าที่แท้จริงของทางเลือกต่าง ๆ (8) เลือกทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด (9) ไตร่ตรองทบทวน และ (9) สรุปคำตอบลงความเห็น ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 จึงเป็นกระบวนการส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เพราะจะนำไปสู่การคิดตัดสินใจอย่างรอบคอบ เพื่อให้เห็นว่าเรื่องใดควรเชื่อหรือไม่ควรเชื่อ สิ่งใดควรทำหรือไม่ควรทำ เพราะเหตุใด

สอดคล้องกับผลวิจัยของดำรงศักดิ์ สุดเสนห์ (2561: บทคัดย่อ) ทำวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างเสริมศักยภาพการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ตามธรรมชาติวิชาวิทยาศาสตร์ ผลการวิจัย จำแนกตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนา กระบวนการสร้างเสริมศักยภาพการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สรุปได้ดังนี้ หลังจากที่นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยกระบวนการสร้างเสริมศักยภาพการคิดอย่างมีวิจารณญาณ พบว่า นักเรียนมีศักยภาพการคิดอย่างมีวิจารณญาณอย่างมีตรรกะเป็นขั้นตอน ก่อนที่จะตัดสินใจ จะเชื่อหรือเห็นแย้งกับข้อมูลและสารสนเทศ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี (2.19)

3. ความพึงพอใจของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า ระดับความพึงพอใจคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนโดยภาพรวมเท่ากับ 4.27 มีความพึงพอใจในระดับมาก มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่านักเรียนส่วนใหญ่ให้ความสนใจและมีความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้นี้อาจเป็นเพราะนักเรียนรู้สึกว่าได้พบกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหาจากแบบฝึกทักษะหลายรูปแบบในเรื่อง พุทธปนิธาน 4 เป็นเรื่องที่สร้างแรงจูงใจให้อยากรู้ และท้าทายความสามารถในการคิดแก้ปัญหา (ขั้นทุกข์) ร่วมกันค้นคิดหาสาเหตุของปัญหามาได้ มุมมองที่เป็นอิสระ (สมุทัย) นักเรียนต่างรวบรวมข้อมูลเพื่อสนับสนุนทางเลือกที่ตนเองนำเสนอให้กับกลุ่ม (นิโรธ) ร่วมกันตัดสินใจเลือกและปฏิบัติด้วยรูปแบบที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาที่เป็นสาเหตุแห่งทุกข์ (มรรค) ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ อัญโอรินทร์ ราชวงศ์ (2558) ทำการวิจัยเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ตามวิธีสอนแบบอริยสัจสี่ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า ความพึง

พอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรมตามวิธีการสอนแบบอริยสัจสี่ เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 อยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับผลวิจัยของ ดำรงค์ศักดิ์ สุดเสนห์ (2561) เรื่อง กระบวนการสร้างเสริมศักยภาพการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ตามธรรมชาติ วิชาวิทยาศาสตร์ ผลการวิจัย จำแนกตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนากระบวนการสร้างเสริมศักยภาพการคิดอย่างมีวิจารณญาณ พบว่า เจตคติของนักเรียนต่อกระบวนการสร้างเสริมศักยภาพการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังเรียนรู้ นักเรียนมีเจตคติต่อกระบวนการสร้างเสริมศักยภาพการคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก 4.06 ที่สอดคล้องกับมาตรฐานเชิงปัญญาสากล (Universal Intellectual Standard)

องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อค้นพบในระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจสี่ ผู้วิจัยได้สังเกต สนทนากับนักเรียนและบันทึกผลระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า

1. ในระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจสี่ นักเรียนส่วนใหญ่ยังปรับตัวไม่ได้ และไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ไม่กล้าซักถาม ไม่กล้าสบตา แต่ผู้วิจัยได้ทำกิจกรรมละลายพฤติกรรม สร้างบรรยากาศในห้องให้มีความเป็นกันเอง บรรยากาศโดยรวมดีขึ้นจึงดำเนินการสอนต่อไปด้วยดี

2. ในการนำเสนอปัญหา(ขั้นทุกข์) เพื่อให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นโดยอิสระ ไม่คาดคั้น แต่ใช้วิธีถามคำถามประเภท ๑๐ คำถาม เช่น ฝนเคยทำไมจึงตก ฝนตกเพราะกบมันร้อง หรือ เราร้องให้เพราะอะไร คำตอบที่ได้ เพราะถูกตี หรือผิดหวัง แล้วก็ถามต่อไปจนครบ 10 คำถาม สังเกตนักเรียน พบว่า เริ่มกล้าแสดงความคิดเห็น และเมื่อมอบใบงานให้ นักเรียนมีความมุ่งมั่น กระตือรือร้นในการทำงาน มีบรรยากาศของความสุข มีอิสระในการแสดงออกเชิงสร้างสรรค์ การแสดงความคิดเห็นต่างที่มีเหตุผลรองรับอย่างสมเหตุสมผล

3. สื่อประกอบการเรียนการสอนใบงานจะนำเสนอสถานการณ์ที่สนุก สอดแทรกการฝึกคิดแบบวิจารณญาณ เช่น การตรวจสอบ การใ้รู้ การทำให้กระจ่าง การจัดระบบ การให้เหตุผล การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น การวิเคราะห์ ความรอบคอบ พร้อมทั้งมีการแจกแจงแล้วทำการสรุป ทำการเปรียบเทียบตั้งสมมติฐาน ทำนายคาดการณ์ ประเมินและสังเคราะห์

4. ในการจัดการเรียนรู้แบบอริยสัจสี่ เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนมีความคิดในชั้นการทำให้กระจ่าง ครู/ผู้สอนควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลที่อาจมีระดับความสามารถในการคิดแบบมีวิจารณญาณแตกต่างกัน เนื่องจากนักเรียนกำลังเรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ดังนั้น การคัดเลือกสถานการณ์มาฝึกควรเน้นข่าวที่พบเห็นในชีวิตประจำวันหรือใกล้เคียงกับชีวิตประจำวันและไม่มีความสลับซับซ้อนมากนัก

5. ความสัมพันธ์ระหว่าง กระบวนการอริยสัจสี่ กับ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (ขั้นตอนการจัดกิจกรรม)จากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบอริยสัจสี่เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ จากการปฏิบัติทดลองสอน การสนทนากับผู้เรียน ครูประจำวิชา และการสังเกตพฤติกรรมนักเรียน พบว่า

5.1 ทั้งสองกระบวนการมีความสัมพันธ์ในระดับสูงและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เนื่องจากการส่งเสริมความคิดที่แสวงหาเหตุปัจจัย กำหนดแนวทางแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ โดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์

5.2 ก่อนการเข้าสู่บทเรียน ครู/ผู้สอน ควรจัดกิจกรรมละลายพฤติกรรมนักเรียน ก่อน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนและคลายความกังวลใจกับครู/สอน

5.3 ในการนำเสนอปัญหา เป็นการนำเสนอสถานการณ์ปัญหา ควรให้สอดคล้องกับประสบการณ์เดิมของนักเรียนเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยง

5.4 ในการวิเคราะห์ปัญหา ครู/ผู้สอนควรกระตุ้นให้นักเรียนระบุปัญหาย่อย เพื่อมีแนวคิดและค้นหาข้อเท็จจริงได้ง่าย

5.5 ในขั้นวางแผนระดมความคิด ครู/ผู้สอน ควรสังเกตที่ประธาน/เลขานุการเป็นพิเศษ เพื่อกระตุ้นให้ทุกฝ่ายทำหน้าที่ให้สมบูรณ์

5.6 ในการนำเสนอแนวทางแก้ปัญหา ควรอยู่ในกรอบมรรคมีองค์แปดเป็นสำคัญ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 เมื่อมีการแบ่งกลุ่มนักเรียน ครู/ผู้สอนควรแนะนำให้นักเรียนมีการกระจายนักเรียนกลุ่มเก่ง กลุ่มกลาง และกลุ่มอ่อนให้คละกัน เพื่อสร้างโอกาสให้นักเรียนได้ทำงานเท่า ๆ กัน

2) ครู/ผู้สอนควรศึกษาและทำความเข้าใจในขั้นตอนการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ชัดเจนก่อนนำไปใช้ และควรเตรียมความพร้อมในบทบาทหน้าที่ของตนเอง จัดบรรยากาศการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการสืบค้นหาความรู้และความต้องการของนักเรียน รวมทั้งเตรียมสื่อที่เป็นเทคโนโลยีให้พร้อมใช้และแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม เพียงพอที่สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนได้ตามความสนใจ และความถนัดของนักเรียน เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีความน่าสนใจต่อนักเรียนตลอดระยะเวลาที่เรียน

3) ครู/ผู้สอนควรชี้แจงขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ชัดเจน รวมถึงบทบาทหน้าที่ของครูหรือผู้สอนในแต่ละขั้นตอน เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการทำกิจกรรมให้สะดวกและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ 4) ประเภทของปัญหาที่นำมาสร้างสถานการณ์เพื่อกระตุ้นนักเรียน ควรเลือกใช้ประเภทสถานการณ์ปลายเปิดที่มีความซับซ้อนพอเหมาะกับระดับชั้น เพื่อกระตุ้นนักเรียนให้เกิดความต้องการเรียนรู้ และมีความเชื่อมโยงครอบคลุมสาระการเรียนรู้ได้มากที่สุด

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบต่างๆ ที่พัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

2) ควรมีการศึกษาผลการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจสี่เพื่อพัฒนาสมรรถนะสำคัญของนักเรียนในกลุ่มสาระอื่น ๆ

รายการอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551*.

กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กิตติชัย สุธาสิโนบล. (2564). *การจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับผู้เรียนในสังคมไทยยุคปัจจุบัน*. สืบค้น 12 สิงหาคม 2564, จาก <https://www.facebook.com/krupmahachula/posts/>

ดำรงศักดิ์ สุดแสนห. (2561). *กระบวนการสร้างเสริมศักยภาพการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ตามธรรมชาติวิชาวิทยาศาสตร์* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

- ทิตินา แชนมณี. (2545). *ศาสตร์การสอน*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คันสนีย์ ฉัตรคุปต์ และอุษา ชูชาติ. (2544). *ฝึกสมองให้คิดอย่างมีวิจารณญาณ*. กรุงเทพฯ :
วัฒนาพานิช.
- สุนน อมรวิวัฒน์. (2530). *การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
โอ.เอส.พรินติ้ง เฮ้าส์.
- สุรพล พรหมกุล. (2554). *ระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐศาสตร์*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สุชีลา สวัสดิ์. (2560). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะการคิดเชิง
วิจารณญาณในรายวิชาภาษาและวัฒนธรรมสำหรับครู ของนักศึกษาชั้นปีที่ 3
คณะศึกษาศาสตร์สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตมหาสารคาม (รายงานการวิจัย).*
มหาสารคาม : สถาบันพลศึกษา วิทยาเขตมหาสารคาม.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2544). *พุทธวิธีในการสอน* (พิมพ์ครั้งที่ 4).
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก.
- “_____”. (2552). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมนึก ภัททิยธนี. (2544). *การวัดผลการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กทม. : ประสานการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลาง
การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา. (2555). *รายงานการประเมิน
คุณภาพภายนอกกรอบสาม (พ.ศ. 2554 - 2558) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. สุพรรณบุรี
: โรงเรียนวัดจันทราวาส จังหวัดสุพรรณบุรี.
- อรอนงค์ ศรีชัยสุวรรณ และกิตติชัย สุธาสีโนบล. (2558). ผลการใช้ชุดการสอนแบบอริยสัจสี่ที่
มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 4. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์*, 5(1), 37.
- อัญไอรินทร์ ราชวงศ์. (2558). ผลการจัดการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม
ตามวิธีสอนแบบอริยสัจสี่ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. *วารสารบัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 8(1), 148.

การพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียน
โรงเรียนเวียงสะอาดพิทยาคม ตำบลเวียงสะอาด อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย
จังหวัดมหาสารคาม

Development of Morality about Honesty of Students at
Wiang Sa-at Phithayakom, Wiang Sa-at Sub-district,
Phayakkhaphuphisai district, Mahasarakham Province

Received: September 16, 2021
Revised: September 30, 2021
Accepted: May 20, 2022

สุธาสินี ศิริกิจ¹, พระวิเทศพรหมคุณ² และ สมชัย ศรีนอก³
Sutasinee Sirikit, PhraWidesbrommakun and Somchai Srinok
(dararatj864@gmail.com)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียน 2) เพื่อศึกษาความคิดเห็นต่อการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียน และ 3) เพื่อเสนอแนะคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตต่อพฤติกรรมของนักเรียน เป็นการวิจัยเชิงทดลอง ขั้นต้น ประชากรที่ศึกษาเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเวียงสะอาดพิทยาคม กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 25 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่แผนการเรียนรู้และแบบทดสอบ ก่อนเรียนและหลังเรียน

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ คือ 1) การทดสอบความรู้ก่อนเรียนของนักเรียนต่อการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียน พบว่า ข้อที่ตอบถูกมากที่สุด คือ นักเรียนเห็นธนบัตร 100 บาท ตกอยู่ที่หน้าห้องน้ำโรงเรียน ในขณะนั้นไม่มีใครอยู่ในเหตุการณ์ นักเรียนจะอย่างไร ตอบถูก 17 คน คิดเป็นร้อยละ 68.0 และการทดสอบความรู้หลังเรียนของนักเรียน พบว่า ข้อที่ตอบถูกมากที่สุด คือ ความซื่อสัตย์สุจริตเกิดขึ้นได้ทางใดบ้าง ตอบถูก 23 คน คิดเป็นร้อยละ 92.0 2) ด้านการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเวียงสะอาดพิทยาคม ในด้านเนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านชุดการ

¹ สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Social Studies Teaching Programme, Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
^{2,3} คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

เรียนรู้ ด้านการวัดประเมินผล และด้านคุณประโยชน์จากชุดสื่อการเรียนรู้ พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก 3) การเสนอแนะแนวทางการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตต่อพฤติกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเวียงสะอาดพิทยาคม คือ ควรมีการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศในชั้นเรียน การจัดสรรเวลารวมทั้งสื่อ วัสดุอุปกรณ์ในการทำกิจกรรมให้เหมาะสม ครูอาจารย์ควรจัดสรรเวลาให้ผู้เรียนได้มีการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันกับเพื่อนร่วมชั้น และครูผู้สอนสามารถนำชุดกิจกรรมตามแผนการสอน ไปใช้ในการดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนในชั้นเรียนได้

คำสำคัญ : การพัฒนา, คุณธรรม, ความซื่อสัตย์สุจริต

Abstract

Research Article on Moral Development of Integrity of Wiang Sa-at Pittayakom School Students Wiang Saat Subdistrict Phayakkhaphum Phisai District Maha Sarakham Province. The objectives are 1) to develop the morality of honesty of students, 2) to study and comment on the moral development of students' honesty, and 3) to suggest the morality of honesty towards students' behavior. This is an initial experimental research. The population studied were Grade 1 student at Wiang Sa-at Pittayakom School The sample group consisted of 25 people. The research tools were study plans and pre- and post-study tests.

The objectives of this research were: 1) to test students' pre-study knowledge on the development of students' morals and honesty, it was found that the most correct answer was that the students saw a 100 baht banknote falling in front of the school bathroom. At that time, there was no one in the incident. What should the students do? Answers 17 people, representing 68.0 percent, and the students' post-study test revealed that the most correct answers were honesty. In what ways? Answers were correct: 23 people, representing 92.0 percent. 2) On the moral development of honesty among students in Wiang Sa-at Pittayakom School. in terms of content teaching activities the learning series measurement and evaluation And in terms of the benefits of learning media sets,

it was found that the overall opinions of students 3) To suggest guidelines for the development of moral integrity towards the behavior of Mathayom Suksa 1 students at Wiangsaat Pittayakom School, namely, that there should be an environment and atmosphere in the classroom. Time allocation including media appropriate materials and equipment for activities Teachers should allocate time for students to have group activities together with their classmates. And teachers can bring a set of activities according to the lesson plan. Can be used to carry out activities to promote and develop learners in the classroom.

Keywords : Development, Morality, Honesty

บทนำ

การพัฒนาประเทศให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาชาติประเทศนั้น ปัจจัยที่ถือว่าสำคัญมาก คือ ทรัพยากรมนุษย์และกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญที่สุดคือการศึกษา เพราะการศึกษาเป็นการสร้างองค์ความรู้แบบยั่งยืน ประเทศชาติจะพัฒนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไม่ได้เลยถ้าหากประชาชนในประเทศขาดการพัฒนาทางการศึกษา การศึกษามุ่งพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของบุคคลให้มีสุขภาพดีทั้งทางกายและทางใจ มุ่งพัฒนาครอบครัวให้มีความรักและอบอุ่น มุ่งสร้างกำลังความเข้มแข็งของชุมชนให้ร่วมผนึกกำลังกันเป็นกำลังคนที่เป็นปึกแผ่นพึ่งตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

การศึกษาที่จะเสริมสร้างความมั่นคงและก้าวหน้าให้แก่ประเทศนั้นจะต้องเป็น การศึกษาที่มีความรู้คู่คุณธรรม ทั้งนี้ เพราะในปัจจุบันกระแสของวัตถุนิยมได้เข้ามาครอบงำวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของคนไทย การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเริ่มเปลี่ยนแปลงไป เกิดการแก่งแย่งแข่งขันกัน ส่งผลให้คนในสังคมไทยเห็นแก่ตัว คุณธรรมจริยธรรมเสื่อมทรามลงอย่างน่าวิตก นับว่าเป็นอันตรายอย่างยิ่ง ซึ่งตามความเป็นจริง ในโลกแห่งการแข่งขันกันทางปัญญาเพื่อความอยู่รอดในสังคมโลกนั้น จำเป็นต้องสร้างเด็กและเยาวชนให้มีความเข้มแข็งทางด้านสติปัญญา ความสามารถและคุณธรรมจริยธรรม ประเทศชาติจึงจะสามารถอยู่รอดและมีความสงบสุขได้ (วีระพงศ์ ถิ่นแสนดี, 2550)

ความซื่อสัตย์เป็นจริยธรรมที่จำเป็นต้องมีในตัวบุคคล ถ้าคนในสังคมมีความซื่อสัตย์ จะทำให้สังคมเป็นสังคมที่น่าอยู่ เนื่องจากคนในสังคมมีการช่วยเหลือเกื้อกูล มีการแบ่งปัน มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน พจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) ได้ให้ความหมายของคำว่า ซื่อสัตย์ หมายถึง ความประพฤติตรง จริตใจ ไม่คิดคดทรยศ ไม่คดโกงและไม่หลอกลวง ลักษณะของคนที่มีความซื่อสัตย์ คือ คนที่เป็นคนตรง มีการประพฤติและมีการแสดงออกทางพฤติกรรมด้วยความจริงใจ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความสำคัญของจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียน โดยกล่าวว่า ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นจริยธรรมหนึ่งที่สำคัญ ซึ่งบุคคลพึงจะมีไว้เป็นคุณสมบัติของตน ผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริตมีความจริงใจ ซื่อตรง ทำจริง เป็นผู้ที่มิเกียติเชื่อถือได้และความซื่อสัตย์เป็นธรรมอันประเสริฐที่สุดที่บุคคลพึงมี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545)

ดังนั้น การดำเนินชีวิตด้วยหลัก “สุจริตธรรม” หรือ “ความซื่อสัตย์สุจริต” อันเป็นแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงย้ำเตือนให้พุทธศาสนิกชนได้ตระหนักรู้ว่า การดำรงตนอยู่ในครรลองของสุจริตธรรมนั้น ธรรมะจะรักษาคนที่คิด พูด และทำอย่างสุจริตให้มีความสุขทั้งในโลกนี้ และโลกอื่น ตลอดเวลาในการดำเนินชีวิต และความซื่อสัตย์สุจริตจะเป็นพื้นฐาน หรือตัวชี้วัดความดีงามในการใช้ชีวิตร่วมกันกับคนอื่น ๆ ในสังคม (ขุ.ธ. 11/203/165) ดังพุทธพจน์ว่า “มหาบุรุษทรงยินดีในสัจจะ ในธรรม ในการฝึก ในความสำรวม ในความสะอาด ในศีลที่เป็นอาลัย ในอุโบสถกรรม ในความไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย ในกรรมอันไม่สาหัส ทรงสมาทานมั่น ทรงประพฤติอย่างรอบคอบ ซึ่งคำว่า “สะอาด” ในคำว่า “ชีวิตสะอาด” นั้น หมายถึง ความสะอาดใน 3 มิติ คือ สุจริต 3 ประการ คือ 1) กายสุจริต (ประพฤติชอบด้วยกาย) 2) วาจาสุจริต ประพฤติชอบด้วยวาจา 3) มโนสุจริต ประพฤติชอบด้วยใจ กล่าวคือ ชีวิตสะอาดที่ตามความมุ่งหมายของพระพุทธเจ้าที่มีพระประสงค์ให้พัฒนาความสะอาดที่ดำรงอยู่บนฐานของความสุจริตทั้งทางกาย วาจาและจิตใจ และความสุจริตดังกล่าวจึงได้กลายเป็นพื้นฐานความดีทุกประการ (ที.ปา., 207/112.)

ฉะนั้นแล้ว โรงเรียนเวียงสะอาดพิทยาคมเป็นสถานศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐาน การศึกษามีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ผู้เรียนมีความสามารถในด้านเทคโนโลยี ดนตรี กีฬา มีคุณธรรม น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการในการจัดการศึกษา ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน มุ่งเน้นการพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างโอกาสใน

การศึกษาให้มีแก่เยาวชน โดยยึดหลักการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา พัฒนาระบบการบริหารจัดการการศึกษาที่มีคุณภาพ และประสิทธิภาพตามบริบทของความเป็นไทย การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พบปัญหาการขาด พัฒนาการเชิงพฤติกรรมทางคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียน ด้วยเหตุผล ความสำคัญนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า การพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตไม่สามารถอาศัย เพียงแต่ครู บิดา มารดาหรือผู้ปกครอง สั่งสอนขัดเกลาเด็กให้มีพัฒนาการเชิงคุณธรรมได้ อย่างทั่วถึง จึงควรที่จะมุ่งพัฒนาให้นักเรียนเป็นคนที่มีสมบูรณ์ คือ พัฒนาให้นักเรียนเป็นทั้ง คนเก่ง คนดี และมีความสุข เพื่อให้สอดคล้องกันแนวนโยบายของรัฐบาลที่ปฏิรูปการศึกษา โดยผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียน ซึ่ง การศึกษาครั้งนี้จะเป็นแนวทางการพัฒนาคุณธรรมและจะเป็นการส่งเสริมสนับสนุนด้านการ เรียนการสอนให้พัฒนาตามแนวปฏิรูปการศึกษาแนวใหม่ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนโรงเรียนเวียงสะอาดพิทยาคม ตำบลเวียงสะอาด อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาคิดเห็นต่อการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนโรงเรียนเวียงสะอาดพิทยาคม ตำบลเวียงสะอาด อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อเสนอแนะคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตต่อพฤติกรรมของนักเรียนโรงเรียนเวียงสะอาดพิทยาคม ตำบลเวียงสะอาด อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงทดลองขั้นต้น (Pre - Experimental Research) โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้และแบบทดสอบ เก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากร และกลุ่มตัวอย่าง แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล โดยกลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 ห้องที่ 1 จำนวน 25 คน โรงเรียนเวียงสะอาดพิทยาคม ตำบลเวียงสะอาด อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง ได้กลุ่มเป้าหมายทั้งหมด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) แผนการจัดการเรียนรู้การพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริต รายวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 4 แผน 2) แบบทดสอบ ก่อนเรียนและหลังเรียน แบบปรนัยเลือกตอบ ก ข ค ง แบบ 4 ตัวเลือกจำนวน 20 ข้อ 3) แบบสอบถามความคิดเห็นต่อการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียน มาตรฐาน ส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert) 5 ระดับ และผู้วิจัยได้ทำการ วิเคราะห์ข้อมูล ประมวลผลข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติ ที่ใช้ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียน โดยการวิเคราะห์เนื้อหาสาระ ประเด็นสำคัญแล้วนำเสนอเป็นการเขียนแบบความเรียง

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย เรื่อง การพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนโรงเรียน เวียงสะอาดพิทยาคม ตำบลเวียงสะอาด อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ตาม วัตถุประสงค์มีดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับการทดสอบก่อนเรียนและการทดสอบหลังเรียนของ นักเรียนต่อการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนโรงเรียนเวียงสะอาด พิทยาคม ตำบลเวียงสะอาด อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีดังนี้

1.1 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับการทดสอบก่อนเรียนของนักเรียนต่อการพัฒนา คุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนโรงเรียนเวียงสะอาดพิทยาคม ตำบลเวียงสะอาด อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ข้อที่ตอบถูกมากที่สุด คือ ข้อ 14. นักเรียน เห็นธนบัตร 100 บาท ตกอยู่ที่หน้าห้องน้ำโรงเรียน ในขณะที่นั้นไม่มีใครอยู่ในเหตุการณ์ นักเรียน จะทำอะไร ตอบถูก 17 คน คิดเป็นร้อยละ 68.0 รองลงมาซึ่งมีคะแนนเท่ากัน 3 ข้อ คือข้อ 2. คำใดมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “ซื่อสัตย์สุจริต” มากที่สุด ข้อ 11. นักเรียนต้องการไป เกี่ยวกับเพื่อนมาก แต่ถ้าบอกแม่ ตามความจริง แม่คงไม่อนุญาต นักเรียนจะอย่างไร และ ข้อ 13. ทำไมนักเรียนจึงมาเข้าแถวตอนเช้าทันเวลาทุกวันตอบถูก 15 คน คิดเป็นร้อยละ 60.0 ข้อที่ตอบคำถามถูกน้อยที่สุด คือ ข้อ 8. พฤติกรรมใดแสดงถึงความซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น และ ข้อ 17. หลักธรรมใดที่ส่งเสริมความซื่อสัตย์สุจริต ตอบถูก 9 คน คิดเป็นร้อยละ 36.0

1.2 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับการทดสอบความรู้หลังเรียนของนักเรียนต่อการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนโรงเรียนเวียงสะอาดพิทยาคม ตำบลเวียงสะอาด อำเภอพยุหะภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ข้อที่ตอบถูกมากที่สุด คือ ข้อ 15. ความซื่อสัตย์สุจริต เกิดขึ้นได้ทางใดบ้าง ตอบถูก 23 คน คิดเป็นร้อยละ 92.0 รองลงมาคือ ข้อ 16. ข้อใดไม่ใช่ผลของการเป็นคนซื่อสัตย์สุจริต ตอบถูก 22 คน คิดเป็นร้อยละ 88.0 ข้อที่ตอบคำถามถูกน้อยที่สุด คือ 6. พฤติกรรมใดแสดงความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองและ 11. นักเรียนต้องการไปเที่ยวกับเพื่อนมาก แต่ถ้าบอกแม่ ตามความจริง แม่คงไม่อนุญาต นักเรียนจะทำอย่างไร ตอบถูก 15 คน คิดเป็นร้อยละ 60.0

2. ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนต่อการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเวียงสะอาดพิทยาคม ตำบลเวียงสะอาด อำเภอพยุหะภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมพบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนมีค่าเฉลี่ย 4.16 ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านเนื้อหา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 รองลงมาซึ่งเท่ากัน 3 ด้าน คือ ด้านคุณประโยชน์จากชุดการเรียนรู้ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนและด้านการวัดประเมินผล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.13 และด้านชุดการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.08

สรุปได้ว่า ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเวียงสะอาดพิทยาคม ตำบลเวียงสะอาด อำเภอพยุหะภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1) ด้านเนื้อหา โดยภาพรวมตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ปริมาณเนื้อหามีความเหมาะสมกับเวลา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 รองลงมาคือ เนื้อหาเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24 เนื้อหามีความชัดเจนง่ายต่อความเข้าใจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.08 และเนื้อหาน่าสนใจแบ่งเป็นหัวข้อชัดเจน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.04

2) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน โดยภาพรวมตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.13 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ กิจกรรมที่กำหนดช่วยสรุปความคิดรวบยอดของเนื้อหา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.28 รองลงมาคือ

กิจกรรมที่กำหนดช่วยพัฒนาความรู้ความเข้าใจเนื้อหาที่เรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.20 กิจกรรมที่กำหนดช่วยฝึกให้ผู้เรียนค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.08 และ กิจกรรมมีความหลากหลายตรงกับความต้องการของผู้เรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.96

3) ด้านชุดการเรียนรู้ โดยภาพรวมตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.08 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ชุดการเรียนรู้มีความยืดหยุ่นเอื้อต่อการเรียนรู้รายบุคคล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.28 รองลงมาคือ ชุดการเรียนรู้ช่วยให้เข้าใจเนื้อหาง่ายขึ้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.12 ชุดการเรียนรู้มีความเหมาะสมกับเนื้อหา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.08 และ ชุดการเรียนรู้มีความหลากหลายดึงดูดความสนใจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.84

4) ด้านการวัดประเมินผล โดยภาพรวมตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.13 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ การวัดประเมินผลมีเกณฑ์ที่ชัดเจน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24 รองลงมาคือ การวัดประเมินผลมีความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.16 การวัดประเมินผลมีความหลากหลาย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.08 และ นักเรียนสามารถวัดผลประเมินผลตนเองได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.04

5) ด้านคุณสมบัติจากชุดสื่อการเรียนรู้ โดยภาพรวมตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.13 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ชุดการเรียนรู้ช่วยให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหามากขึ้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.36 รองลงมาคือนักเรียนมีความกระตือรือร้นเมื่อเรียนด้วยชุดการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.16 ชุดการเรียนรู้ช่วยพัฒนาทักษะและความสามารถในการอ่าน คิดวิเคราะห์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.04 และ ชุดการเรียนรู้เอื้อต่อการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.96

3. ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับการเสนอแนะแนวทางการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตต่อพฤติกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเวียงสะอาดพิทยาคม ตำบลเวียงสะอาด อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดมหาสารคาม มีดังนี้

1) โรงเรียนควรมีการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศในชั้นเรียน การจัดสรรเวลารวมทั้ง สื่อ วัสดุอุปกรณ์ในการทำกิจกรรมให้เหมาะสม เพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นไปด้วยดี

2) ครูอาจารย์ควรจัดสรรเวลาให้ผู้เรียนได้มีการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันกับเพื่อนร่วมชั้น เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ฝึกวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรมด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งของตนเอง เพื่อน และบุคคลในสังคม รวมทั้งได้ร่วมกันเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาทางคุณธรรม ซึ่งเป็นการฝึกฝนให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนาความฉลาดทางคุณธรรมในทุก ๆ ด้าน

3) ครูผู้สอนสามารถนำชุดกิจกรรมตามแผนการสอน ไปใช้ในการดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนในชั้นเรียนให้แก่ นักเรียนได้ และหลังจากเสร็จสิ้นการทำกิจกรรมแล้ว ผู้สอนควรมีการติดตามผลระยะยาวเพื่อศึกษาความคงทนถาวรของการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ของผู้เรียน รวมถึง ควรจัดกิจกรรมที่สามารถพัฒนาด้านความซื่อสัตย์สุจริต และเห็นคุณค่าของความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเอง ผู้ปกครอง เพื่อน ๆ เช่น การมอบวุฒิบัตรให้นักเรียนที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่โรงเรียน ตนเอง และครอบครัว

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์การพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเวียงสะอาดพิทยาคม ตำบลเวียงสะอาด อำเภอพยุหะภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้ คือ 1) การทดสอบความรู้ก่อนเรียนของนักเรียนต่อการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียน พบว่า ข้อที่ตอบถูกมากที่สุด คือ นักเรียนเห็นธนบัตร 100 บาท ตกอยู่ที่หน้าห้องน้ำโรงเรียน ในขณะนั้นไม่มีใครอยู่ในเหตุการณ์ นักเรียน จะทำอะไร ตอบถูก 17 คน คิดเป็นร้อยละ 68.0 และการทดสอบความรู้หลังเรียนของนักเรียน พบว่า ข้อที่ตอบถูกมากที่สุด คือ ความซื่อสัตย์สุจริต เกิดขึ้นได้ทางใดบ้าง ตอบถูก 23 คน คิดเป็นร้อยละ 92.0 2) ด้านการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเวียงสะอาดพิทยาคม ในด้านเนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านชุดการเรียนรู้ ด้านการวัดประเมินผล และด้านคุณประโยชน์จากชุดสื่อการเรียนรู้ พบว่าความคิดเห็นของนักเรียนโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก 3) การเสนอแนะแนวทางการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตต่อพฤติกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเวียงสะอาดพิทยาคม คือ ควรมีการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศในชั้นเรียน การจัดสรรเวลา

รวมทั้งสื่อ วัสดุอุปกรณ์ในการทำกิจกรรมให้เหมาะสม ครูอาจารย์ควรจัดสรรเวลาให้ผู้เรียนได้มีการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันกับเพื่อนร่วมชั้น และครูผู้สอนสามารถนำชุดกิจกรรมตามแผนการสอน ไปใช้ในการดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนในชั้นเรียนได้

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์การพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเวียงสะอาดพิทยาคม ตำบลเวียงสะอาด อำเภอพยุหะภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1) การพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียน หากนักเรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต ถ้าทำผิดศีลธรรมเป็นสิ่งที่ไม่ดี และเห็นคุณค่าของความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเอง และผู้อื่นถือว่าเป็นสิ่งที่นักเรียน ทุกคนความปฏิบัติทั้งกับครู ผู้ปกครอง และเพื่อน ๆ ก็เป็นสิ่งสำคัญ เพราะแสดงถึงความบริสุทธิ์ใจ การพูดโกหกต่อบิดามารดาถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อัจฉริยา สุวรรณเชษฐ์ (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมความซื่อสัตย์ต่อตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พบว่า 1. รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมความซื่อสัตย์ต่อตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 6 ขั้นตอน คือ 1) สร้างความเข้าใจ 2) สร้างกฎเกณฑ์ความรับผิดชอบ 3) เอาใจใส่ดูแลพฤติกรรม 4) สร้างความตระหนัก ในคุณค่า 5) สร้างตัวแบบที่ดี 6) เชื่อมโยงกับความเป็นจริงในอนาคต 2. ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมความซื่อสัตย์ต่อตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา ก่อนและหลังการใช้รูปแบบ พบว่า พฤติกรรมของนักเรียนหลังการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนา สูงกว่าก่อนการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 3. ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมความซื่อสัตย์ต่อตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา ระหว่างโรงเรียนในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า พฤติกรรมของนักเรียนโรงเรียนในกลุ่มทดลองสูงกว่าโรงเรียนในกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2) การพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียน ในด้านเนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านชุดการเรียนรู้ ด้านการวัดประเมินผล และด้านคุณประโยชน์ จากชุดสื่อการเรียนรู้ พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ ธรรมนิตย์ บ้านพวน (2559) การศึกษาคุณธรรมของนักเรียน

โรงเรียนเกาะสีชัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 ผลการวิจัยพบว่าการศึกษาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนเกาะสีชัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 จำแนกตามเพศ โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ยกเว้นด้านความประหยัด ด้านความมีวินัย ด้านความสุภาพ ด้านความสะอาด ด้านความสามัคคี แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จำแนกตามระดับชั้น โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านความประหยัด ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความมีวินัย แตกต่างกัน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนด้านความขยัน ด้านความสุภาพ ด้านความสะอาด ด้านความสามัคคี และด้านความมีน้ำใจ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3) การเสนอแนะแนวทางการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตต่อพฤติกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเวียงสะอาดพิทยาคม คือ ควรมีการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศในชั้นเรียน การจัดสรรเวลารวมทั้งสื่อ วัสดุอุปกรณ์ในการทำกิจกรรมให้เหมาะสม ครูอาจารย์ควรจัดสรรเวลาให้ผู้เรียนได้มีในการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันกับเพื่อนร่วมชั้น และครูผู้สอนสามารถนำชุดกิจกรรมตามแผนการสอน ไปใช้ในการดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนในชั้นเรียนได้ ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ พระวัชรส่วโร (กสิวัฒน์) (2558) การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนวัดรังสิต สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนวัดรังสิต สังกัดสำนักงาน เขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 จังหวัดปทุมธานีพบว่า ด้านการมีวินัยและรับผิดชอบ ควรมีการจัดกิจกรรมให้นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน การเข้าร่วมกิจกรรม การแต่งกาย และให้โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมพัฒนาด้านการมีวินัยและรับผิดชอบต่อความซื่อสัตย์ ควรมี การกิจกรรมปลูกฝังด้านความซื่อสัตย์สุจริตและเห็นคุณค่าของความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเอง ผู้ปกครอง เพื่อน ๆ ด้านการมีเมตตา อยากให้มีการพัฒนาการเรียนรู้เรื่องการช่วยเหลือผู้อื่นด้วยจิต เมตตาโดยไม่หวังผลตอบแทน ด้านความประหยัด ทางโรงเรียนควรจัดกิจกรรมพัฒนาด้านความ ประหยัดด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การหยอดกระปุกออมสิน และด้านกตัญญูกตเวที ควรมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมเกี่ยวกับความรักต่อผู้มีพระคุณ

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิจัยได้องค์ความรู้ ดังนี้

1. นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเวียงสะอาดพิทยาคม ในด้านเนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านชุดการเรียนรู้ ด้านการวัดประเมินผล และด้านคุณประโยชน์จากชุดสื่อการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก

2. ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตต่อพฤติกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเวียงสะอาดพิทยาคม คือ ควรมีการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศในชั้นเรียน การจัดสรรเวลารวมทั้งสื่อวัสดุอุปกรณ์ในการทำกิจกรรมให้เหมาะสม ครูอาจารย์ควรจัดสรรเวลาให้ผู้เรียนได้มีการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันกับเพื่อนร่วมชั้น และครูผู้สอนสามารถนำชุดกิจกรรมตามแผนการสอนไปใช้ในการดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนในชั้นเรียนได้

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนโรงเรียนเวียงสะอาดพิทยาคม ตำบลเวียงสะอาด อำเภอพยุหะคีรีพิจิตร จังหวัดมหาสารคาม มีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนโรงเรียนต่อไป มีดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนโรงเรียนเวียงสะอาดพิทยาคมทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

1.2 ควรมีการนำกิจกรรมไปเพื่อพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตในโรงเรียนอื่นหรือของสหวิทยาเขตอื่น ๆ ด้วย

1.3 ควรมีการสร้างกิจกรรมเพื่อปลูกจิตสำนึกสุจริตกับชุมชนและหน่วยงานภายนอก

1.4 ควรปรับปรุงสื่อที่ใช้ในการจัดกิจกรรมที่ทันสมัยต่อเหตุการณ์ปัจจุบันและเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนและหน่วยงานที่ต้องการนำไปใช้

1.5 ควรมีการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจเรื่องการพัฒนา คุณธรรมของนักเรียนในด้านต่าง ๆ มากกว่านี้และนำข้อมูลมาพัฒนาคุณธรรมด้าน ความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

2.2 ควรเพิ่มการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เชี่ยวชาญในด้านการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ให้มากขึ้นหรือศึกษาจากแนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศเพิ่มมากขึ้น เพื่อค้นหาแนวทางเทคนิควิธีการใหม่ ๆ ที่หลากหลายในการพัฒนารูปแบบ

2.3 การประเมินผลควรใช้วิธีหลากหลายในการประเมินผล และให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการประเมินผลเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้สามารถค้นหาวิธีการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนด้วยวิธีที่ดีที่สุด และเป็นวิธีการประเมินที่สามารถวัดพฤติกรรมได้จริง

2.4 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนในระดับชั้นอื่น ๆ ด้วย

รายการอ้างอิง

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2539). *การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2554*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- พระวัชร ส่วโร (กลีวัฒน์). (2558). *การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนวัดรังสิต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 จังหวัดปทุมธานี* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : พระนครศรีอยุธยา.
- ธรรมนิตย์ บ้านพวน. (2559). *การศึกษาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนเกาะสีชัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยบูรพา : ชลบุรี.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ :
นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วีระพงศ์ ถิ่นแสนดี. (2558). *การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนสิงห์สมุทร
อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัย
ราชภัฏมหาสารคาม : มหาสารคาม.
- อัจฉริยา สุวรรณเชษฐ. (2560). *ศึกษารูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมความซื่อสัตย์ต่อตนเองของ
นักเรียนระดับประถมศึกษา* (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา :
ชลบุรี.

การใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา
ในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี
เขต 1

The Power Usage of School Administrators in Expansion School in
Amphoe Khlongluang under the Secondary Educational
Service Area Office Pathum Thani 1

Received: January 22, 2022
Revised: January 31, 2022
Accepted: March 6, 2022

ชลันดา คำจันทร์¹ และ ศึกฤทธิ์ ศิลาสาย²
Chalanda Khamjun and Khukrit silalaiy
(Aonmickey333@gmail.com)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการใช้
อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 จำแนกตาม ระดับการศึกษา อายุ และ
ประสบการณ์การทำงาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูที่ปฏิบัติหน้าที่สอนใน
โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 ในปีการศึกษา 2564 จำนวน 152 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาใน
อำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 สถิติที่ใช้ใน
การวิจัย คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) การ
วิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) และการเปรียบเทียบความ
แตกต่างของคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffé's Method)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ความคิดเห็นของครูที่มีต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทาง
การศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1
โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

^{1,2} หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Master of Education Program in Educational Administration, Ramkhamhaeng University

2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 พบว่า ครูที่มีระดับการศึกษา อายุ และประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : การใช้อำนาจ, การใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียน, โรงเรียนขยายโอกาส

Abstract

This study aimed to survey research and compare the Power Usage of School Administrators in Expansion school in Amphoe Khlongluang under the Secondary Educational Service Area Office Pathum Thani 1, classified according to educational level, age and work experience. The study sample was consisted of 152 government teachers in Expansion school in Amphoe Khlongluang under the Secondary Educational Service Area Office Pathum Thani 1 in year 2021. The research instrument was the questionnaire querying about opinion about the Power Usage of School Administrators in Expansion school in Amphoe Khlongluang under the Secondary Educational Service Area Office Pathum Thani 1. The statistics used frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation, *t*-test, One-way ANOVA, and Scheffé's method were used to analyze the data.

The findings were:

1. The overall and each aspect of the Power Usage of School Administrators in Expansion school in Amphoe Khlongluang under the Secondary Educational Service Area Office Pathum Thani 1 were at high level.

2. When comparing teachers' opinion about the Power Usage of School Administrators in Expansion school in Amphoe Khlongluang under the Secondary

Educational Service Area Office Pathum Thani 1, it was found that, the teachers' opinion about the Power Usage of School Administrators in Expansion school in Amphoe Khlongluang under the Secondary Educational Service Area Office Pathum Thani 1 among teachers with different levels of education, age, and work experience was found to be different at a significant level of .05, both with the overall opinion and in each dimension.

Keywords : The Power Usage, The Power Usage of School Administrators, Expansion School

บทนำ

การใช้อำนาจมีความสำคัญต่อผู้บริหาร เพราะผู้บริหารสามารถใช้อำนาจในการตัดสินใจสั่งการ ควบคุม ดูแล ชี้แนะและให้ผู้ใต้บังคับบัญชาสามารถปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่อง บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การและย่อมเกี่ยวข้องกับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจของครู ทำให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยดีมีประสิทธิภาพและเป็นผลให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา (กัญญาณัฐ นาคะตะ, 2551) แต่หากองค์การใดที่ผู้บริหารไม่มีอำนาจและไม่สามารถใช้อำนาจได้ มักนำไปสู่การบริหารงานแบบเผด็จการ ในการบริหารงานหรือองค์การให้ประสบผลสำเร็จย่อมประสบปัญหาหลายประการ ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากความแตกต่างของบุคลากรในหน่วยงาน และการใช้อำนาจของผู้บริหารในระดับต่าง ๆ รวมไปถึงผู้บริหารใช้พลังอำนาจ และอำนาจหน้าที่ที่ไม่เหมาะสมกับคนและงานจึงทำให้งานประสบความล้มเหลวหรือไม่ตรงเป้าหมาย (วิลโลว์ ล่าสิงห์, 2550) ขณะเดียวกัน หากผู้บริหารใช้อำนาจบังคับบัญชาที่เคร่งครัด มีการแบ่งงานกันทำตามลักษณะเฉพาะ มีกฎเกณฑ์การควบคุมอย่างเข้มงวด การทำงานที่มุ่งแต่ผลงานมากเกินไปโดยไม่คำนึงถึงผู้ร่วมงานย่อมมีผลกระทบต่อขวัญและกำลังใจ ในบางครั้งผู้บริหารใช้อำนาจอย่างขาดความชอบธรรม อ้างข้อกฎหมายหรือระเบียบต่าง ๆ มาใช้กับครูและบุคลากรในสถานศึกษา มีการใช้พลังอำนาจตามความพอใจและอารมณ์ของตนเอง (ดัจฉิ คงทันดี, 2558) ที่ผ่านมากการศึกษาวิธีการใช้อำนาจของผู้บริหารที่ได้รับการยอมรับจากนักวิชาการแนวคิดหนึ่ง คือ แนวคิดของ French and Raven (1986)

ได้แบ่งแหล่งที่เกิดอำนาจออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ อำนาจการให้ อำนาจการบังคับ อำนาจตามกฎหมาย อำนาจอ้างอิง และอำนาจเชี่ยวชาญ ซึ่งเมื่อผู้บริหารใช้อำนาจแล้วผู้ใต้บังคับบัญชาจะแสดงพฤติกรรมตอบสนองการใช้อำนาจใน 3 ลักษณะ คือ เกิดความผูกพัน ยินยอมปฏิบัติตาม และต่อต้าน ดังนั้น การใช้อำนาจอาจก่อให้เกิดทั้งผลดี และผลเสียต่อองค์การ ซึ่งผู้บริหารควรตระหนัก และทำความเข้าใจในเรื่องอำนาจให้ดี นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงการรับรู้การใช้อำนาจของผู้ใต้บังคับบัญชา เนื่องจากการรับรู้มีความสำคัญต่อเจตคติ อารมณ์ และแนวโน้มพฤติกรรม เมื่อรับรู้แล้วย่อมเกิดความรู้สึก และมีอารมณ์ พัฒนาเป็นเจตคติ แล้วเกิดพฤติกรรมตามมาในที่สุด (นิตยา สุภาภรณ์, 2552)

โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง ประกอบด้วย 8 โรงเรียน คือ โรงเรียนชุมชน วัดบางชัน โรงเรียนวัดมูลเหล็ก โรงเรียนคลองหนึ่ง (แก้วนิมิตร) โรงเรียนบุญคุ้มราษฎร์บำรุง โรงเรียนวัดอู่ข้าว โรงเรียนวัดตะวันตก โรงเรียนลำสนุ่น และโรงเรียนวัดกลางคลองสาม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 จำนวนครูผู้สอน 261 คน จัดการศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยมีกลยุทธ์ในการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ได้รับการพัฒนาความรู้และสมรรถนะผ่านการปฏิบัติงานจริง ความเป็นมืออาชีพ มีผลงานเชิงประจักษ์ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติอย่างเหมาะสม ได้รับความช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง และมีความสามารถที่สอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียน ชุมชน และสังคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 มีวิสัยทัศน์ที่มุ่งให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสังกัด เต็มใจในการดำเนินงานในหน้าที่ด้วยความถูกต้อง รวดเร็ว เท่าเทียม และเป็นกัลยาณมิตร ทั้งนี้ จากการประเมินสถานภาพของหน่วยงานที่เป็นปัจจัยภายในด้านจุดอ่อน พบว่า โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง มักมีการโยกย้ายสถานศึกษาของผู้บริหาร ประกอบกับผู้บริหารที่เข้ามาบริหารงานมีประสบการณ์ในการบริหารงานค่อนข้างน้อย ทำให้ผู้บริหารมีการใช้อำนาจตามตำแหน่งมากเพื่อมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน จนไม่ได้คำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล รวมไปถึงรูปแบบการใช้อำนาจในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษามีความแตกต่างและหลากหลาย ซึ่งส่งผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของครู (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1, 2562)

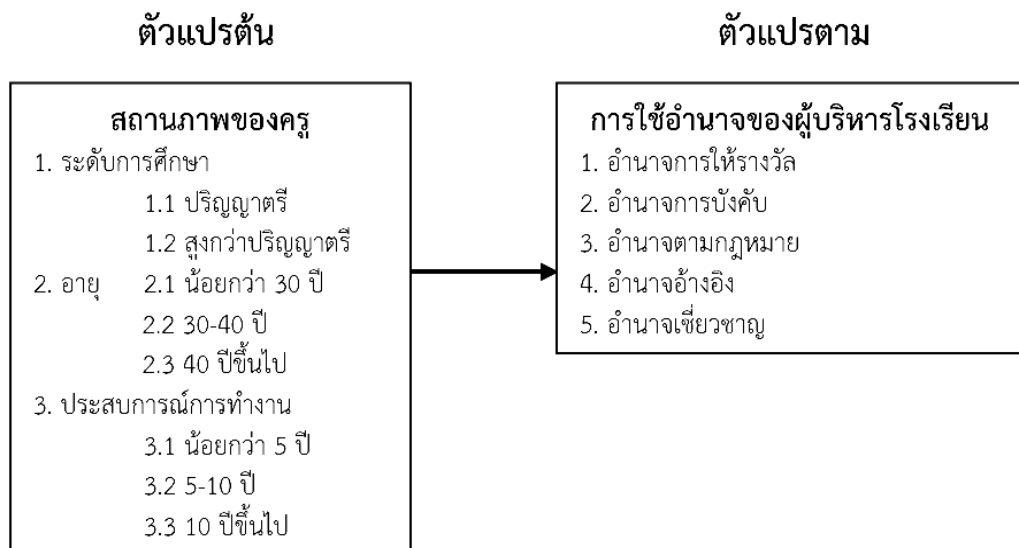
จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจและมุ่งศึกษาว่ามีการใช้อำนาจในการบริหารงานของผู้บริหารในด้านใดและมีความมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ เพื่อนำผลของการศึกษาไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการใช้อำนาจในการบริหารงานของผู้บริหาร และเพื่อแนวเป็นทางในการเสริมสร้างความสุขในการทำงานของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 ให้มีมากยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1
2. เพื่อเปรียบเทียบการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 จำแนกตามระดับการศึกษา อายุและประสบการณ์การทำงาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มุ่งศึกษาการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 โดยการสังเคราะห์องค์ประกอบของการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนจากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยของ ครรชิต ชำนิประโคน (2560) ณัฐชา มังกะลัง (2560) ดนัย ชันทอง (2560) พงษ์นรินทร์ อินตะ (2560) มนทิยา จันทร์ประดิษฐ์ (2560) มลฤดี คังคายะ (2560) ลดาวัลย์ หมื่นชยุตา (2560) อาริรัตน์ อินราย (2560) อุมพร นารินทร์ (2560) และวนิดา คงมัน (2561) โดยใช้การสังเคราะห์ที่มีระดับความถี่ตั้งแต่ 10 ขึ้นไป จึงได้องค์ประกอบของการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 ทั้งสิ้นจำนวน 5 ด้าน โดยมีรายละเอียดดังกรอบแนวคิดการวิจัย ภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูที่ปฏิบัติหน้าที่สอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 ในปีการศึกษา 2564 จำนวน 261 คน จากจำนวนโรงเรียน ทั้งหมด 8 โรงเรียน

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูที่ปฏิบัติหน้าที่สอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา ปทุมธานี เขต 1 ในปีการศึกษา 2564 จำนวน 152 คน (Cohen et al., 2011)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสำรวจรายการ (Check List) ประกอบด้วย ระดับการศึกษา อายุ และประสบการณ์การทำงาน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยมีข้อคำถามจำนวน 50 ข้อคำถาม ซึ่งเมื่อนำข้อมูลมาหาค่าความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) พบว่า ได้ค่าที่ 0.60-1.00 และหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามเป็นรายข้อ รายด้าน และทั้งฉบับ โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .989

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 ใช้คำถามแบบปลายเปิด (Open-Ended Question) เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้อย่างอิสระ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ขอนหนังสือแนะนำตัวจากบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง มอบให้กับผู้อำนวยการโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 จำนวน 8 โรงเรียน เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล โดยส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 152 คน

2) ดำเนินการขอความอนุเคราะห์จากครูที่ปฏิบัติหน้าที่สอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 ในการตอบและส่งแบบสอบถามออนไลน์ให้เสร็จตามกำหนดระหว่างวันที่ 27 กันยายน ถึง วันที่ 1 ตุลาคม 2564 โดยส่งแบบสอบถามออนไลน์ด้วยตนเอง จำนวน 152 ชุด

3) รวบรวมแบบสอบถามออนไลน์ที่ได้รับคืนทั้งหมดจำนวน 152 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 นำแบบสอบถามที่ได้รับมาตรวจสอบความสมบูรณ์ และความถูกต้องเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1) ข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ ระดับการศึกษา อายุ และประสบการณ์การทำงาน โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage)

2) ความคิดเห็นของครูที่มีต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน SD (Standard Deviation)

3) เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 จำแนกตามระดับการศึกษา สถิติที่ใช้ คือ การทดสอบค่าที (t-test)

4) เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 จำแนกตามอายุ และประสบการณ์การทำงาน โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) หากพบว่าความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ โดยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffé's Method)

ผลการวิจัย

1. การใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 ในภาพรวมและรายด้าน

การใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียน		ความคิดเห็นของครู		
		$\bar{X}$	SD	ระดับ
1	ด้านอำนาจการให้รางวัล	4.04	.57	มาก
2	ด้านอำนาจการบังคับ	4.03	.56	มาก
3	ด้านอำนาจตามกฎหมาย	4.01	.59	มาก
4	ด้านอำนาจอ้างอิง	4.01	.65	มาก
5	ด้านอำนาจเชี่ยวชาญ	3.90	.66	มาก
รวม		3.99	.56	มาก

จากตาราง 1 พบว่า ความคิดเห็นของครูที่มีต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.99$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาค่าเฉลี่ยต่ำสุด พบว่า ด้านอำนาจการให้รางวัล ($\bar{X} = 4.04$) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านอำนาจการบังคับ ($\bar{X} = 4.03$) ด้านอำนาจตามกฎหมาย ($\bar{X} = 4.01$) ด้านอำนาจอ้างอิง ($\bar{X} = 4.01$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านอำนาจเชี่ยวชาญ ($\bar{X} = 3.90$)

2. การเปรียบเทียบการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ปทุมธานี เขต 1

ตาราง 2 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 จำแนกตามระดับการศึกษา

การใช้อำนาจ ของผู้บริหารโรงเรียน		ระดับการศึกษา				t	p
		ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี			
		$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
1	ด้านอำนาจการให้รางวัล	3.96	.57	4.23	.56	-2.588*	.012
2	ด้านอำนาจการบังคับ	3.96	.55	4.20	.55	-2.535*	.013
3	ด้านอำนาจตามกฎหมาย	3.94	.60	4.20	.54	-2.456*	.013
4	ด้านอำนาจอ้างอิง	3.93	.65	4.20	.61	-2.528*	.011
5	ด้านอำนาจเชี่ยวชาญ	3.83	.67	4.09	.59	-2.167*	.032
รวม		3.92	.57	4.16	.51	-.416*	.018

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 2 พบว่า ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 3 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 จำแนกตามอายุ

การใช้อำนาจ ของผู้บริหารโรงเรียน	อายุ						F	p
	น้อยกว่า 30 ปี		30 – 40 ปี		มากกว่า 40 ปี			
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
1 ด้านอำนาจการให้รางวัล	3.80	.59	4.14	.39	4.12	.64	5.052*	.008
2 ด้านอำนาจการบังคับ	3.80	.57	4.13	.37	4.10	.63	5.190*	.007
3 ด้านอำนาจตามกฎหมาย	3.79	.60	4.15	.45	4.06	.65	4.672*	.011
4 ด้านอำนาจอ้างอิง	3.75	.63	4.18	.40	4.05	.77	5.388*	.006
5 ด้านอำนาจเชี่ยวชาญ	3.62	.64	4.08	.45	3.96	.74	6.658*	.002
รวม	3.75	.54	4.14	.36	4.04	.64	6.467*	.002

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 3 พบว่า ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 โดยครูที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 4 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน

การใช้อำนาจ ของผู้บริหารโรงเรียน	ประสบการณ์การทำงาน						F	p
	น้อยกว่า 5 ปี		5 – 10 ปี		มากกว่า 10 ปี			
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
1 ด้านอำนาจการให้รางวัล	3.88	.57	4.10	.39	4.21	.73	4.479*	.013
2 ด้านอำนาจการบังคับ	3.87	.54	4.11	.38	4.19	.74	4.723*	.010
3 ด้านอำนาจตามกฎหมาย	3.82	.60	4.11	.42	4.21	.72	6.238*	.003
4 ด้านอำนาจอ้างอิง	3.75	.64	4.20	.49	4.16	.75	8.996*	.000
5 ด้านอำนาจเชี่ยวชาญ	3.66	.65	4.08	.49	4.07	.76	8.258*	.000
รวม	3.78	.53	4.12	.38	4.16	.71	8.191*	.000

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 4 พบว่า ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า ครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. การใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้ง 5 ด้าน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาค่าเฉลี่ยต่ำสุด พบว่า ด้านอำนาจการให้รางวัล มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านอำนาจการบังคับ ด้านอำนาจตามกฎหมาย ด้านอำนาจอ้างอิง และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านอำนาจเชี่ยวชาญ

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 ดังนี้

1) ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2) ครูที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3) ครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การอภิปรายผลการวิจัย

1. ความคิดเห็นของครูที่มีต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านอำนาจการให้รางวัล รองลงมา คือ ด้านอำนาจการบังคับ ด้านอำนาจตามกฎหมาย และด้านอำนาจอ้างอิง ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านอำนาจเชี่ยวชาญ ทั้งนี้เป็นเพราะการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียน เป็นไปเพื่อจัดระบบการบริหารภายในโรงเรียนให้คล่องตัว และเพื่อให้สามารถดำเนินงานไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการที่ผู้บริหารโรงเรียนมีการใช้อำนาจ โดยเฉพาะด้านอำนาจการให้รางวัล ย่อมทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงออกถึงพฤติกรรมว่าเห็นความสำคัญในการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ครู ทั้งการยกย่องชมเชย ให้รางวัล พิจารณาความดีความชอบ ประกาศเกียรติคุณแก่ครูทำงานได้สำเร็จลงลงจนประสบความสำเร็จ สนับสนุนให้ครูพัฒนาตนเอง ส่งเสริมการทำงานของครูอย่างเต็มประสิทธิภาพ เพื่อความก้าวหน้าในวิชาชีพแห่งตน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ เพ็ญจันทร์ ทังแก้ว (2560) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอปลวกแดง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระยอง เขต 1 โดยผลการศึกษา พบว่า การใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ครรชิต ชานีประโคน (2560) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อำนาจของผู้บริหารสถานศึกษากับความสุขในการทำงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระยอง เขต 1 โดยผลการศึกษา พบว่า การใช้อำนาจของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 จำแนกตามระดับการศึกษา อายุ และประสบการณ์การทำงาน ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1) ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหารโรงเรียนย่อมใช้อำนาจในการบังคับบัญชาและจัดวางบุคคลให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่และความรับผิดชอบ เพื่อให้สอดคล้องกับความสามารถและความถนัดของแต่ละบุคคล ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อครูที่มีระดับการศึกษาสูง

กว่าปริญญาตรี เพราะย่อมได้รับความไว้วางใจ และความเชื่อมั่นจากผู้บริหารโรงเรียนให้ทำงานที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถ และความรับผิดชอบสูงกว่าครูที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Warren (1977) ที่กล่าวถึงความสำคัญของอำนาจ ซึ่งกล่าวโดยสรุปคือ การใช้อำนาจจะมีบางสิ่งอยู่เหนือการตัดสินใจ สามารถควบคุมชะตาชีวิตของคนอื่นๆ โดยผู้มีอำนาจอาจสร้างความชอบธรรมในการใช้อำนาจ โดยการบังคับหรือแสดงให้เห็นว่าการใช้อำนาจนั้นเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ภูมิินทร์ คำเขียว (2561) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การใช้อำนาจของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 12 โดยผลการศึกษาพบว่า ครูที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารสถานศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2) ครูที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เป็นเพราะการใช้อำนาจเป็นพื้นฐานการของบริหาร การใช้อำนาจเป็นบทบาทอันชอบธรรมของผู้บริหารผ่านการออกคำสั่งโดยตรง หรือผ่านบุคคลอื่นตามสายการบังคับบัญชา โดยการจูงใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตาม ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อครูที่มีอายุแตกต่างกัน เพราะครูที่มีอายุมากย่อมมีวุฒิภาวะ มีทัศนคติ การเรียนรู้ และการควบคุมอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของตนเองที่สูงกว่าครูที่มีอายุน้อย จึงทำให้ครูที่มีอายุมากกว่าได้ความไว้วางใจ และได้รับมอบหมายจากผู้บริหารโรงเรียนให้ทำหน้าที่สำคัญ ที่ต้องใช้คุณวุฒิ และวิวุฒิ เพื่อให้สามารถประสานงานกับครูและบุคลากรทุกฝ่ายให้ดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Robbins (1994) ที่กล่าวถึงการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งกล่าวโดยสรุป คือ การใช้อำนาจเป็นความสามารถของผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งอาจมาจากความเกี่ยวพันกับอำนาจหน้าที่ และตำแหน่งในด้านการบังคับบัญชาในโรงเรียน แต่ในบางครั้งความสามารถนี้อาจมาจากแหล่งอื่นๆ ด้วย ซึ่งสิ่งจำเป็นสำหรับบุคคลที่ดำรงตำแหน่งในสายการบังคับบัญชา นั่นก็คือ ความสามารถในการใช้อำนาจตัดสินใจในเรื่องต่างๆ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ภูมิินทร์ คำเขียว (อ้างแล้ว) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การใช้อำนาจของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 12 โดยผลการศึกษา พบว่า ครูที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้อำนาจของผู้บริหารสถานศึกษา ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3) ครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหารโรงเรียนย่อมสามารถใช้อำนาจหน้าที่ของตนในการจัดวางตำแหน่งบุคคลในโรงเรียนให้เหมาะสมกับงาน ซึ่งครูที่มีประสบการณ์การทำงานมาก ย่อมมีโอกาสเรียนรู้ เห็นปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนแนวทางแก้ไขเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จของงาน ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนจึงมักให้อิสระ ในการทำงานแก่ครูที่มีประสบการณ์มากกว่า ตรงข้ามกับครูที่มีประสบการณ์น้อย ที่ผู้บริหารโรงเรียนมักใช้อำนาจในการบังคับบัญชาอย่างเข้มงวด เพราะยังขาดความรู้และความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงานที่เพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ พิชามณัฐ สารรวม (2560) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การใช้ อำนาจของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี โดยผลการศึกษา พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ดนัย ชันทอง (2560) ที่ได้ศึกษาเรื่องการใช้ อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนสตรีสมุทรปราการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 โดยผลการศึกษา พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ทำงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

องค์ความรู้จากการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียน เพื่อนำมาสังเคราะห์ และเก็บข้อมูลวิจัย ผลการวิจัยทำให้องค์ความรู้เกี่ยวกับความคิดเห็นของครูที่มีต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 จำนวน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1 อำนาจการให้รางวัล 2 อำนาจการบังคับ 3 อำนาจตามกฎหมาย 4 อำนาจอ้างอิง และ 5 อำนาจเชี่ยวชาญ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1) ความคิดเห็นของครูที่มีต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 ด้านอำนาจเชี่ยวชาญ พบว่า มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนจึงควรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ หรือไม่เหมาะสมนับถือ ให้เกิดความน่าเชื่อถือและเชื่อมั่นมากยิ่งขึ้น โดยต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เพื่อสามารถให้คำแนะนำ หรือแนวทางในการแสวงหาความรู้ ทักษะและประสบการณ์ในการดำเนินงานด้านวิชาการกับครู เพื่อให้ครูเกิดความชำนาญในการปฏิบัติงาน อันจะนำไปสู่ร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาและดำเนินงานภายในโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

2) จากผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 จำแนกตามระดับการศึกษา อายุ และประสบการณ์การทำงานพบว่า ในภาพรวมและรายด้านแตกต่างกัน ดังนั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 ควรจัดโครงการหรือจัดการอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาแนวทางในการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนในการบังคับบัญชาและจัดวางตัวบุคคลให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบภายในโรงเรียน เพื่อให้ผู้บริหารโรงเรียนมีความรู้ ความสามารถ ทักษะและสมรรถนะที่จำเป็นในสายงานที่เป็นมาตรฐานเดียวกันต่อไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ หรือปรับเปลี่ยนตัวแปรอื่นๆ ที่คาดว่าจะส่งผลต่อการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียน

2) ควรศึกษาตัวแปรการใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนในด้านอื่นๆ ที่ไม่ได้นำมาพิจารณา เช่น อำนาจการพึ่งพา อำนาจข้อมูลข่าวสาร อำนาจการติดต่อเชื่อมโยง เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้การใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนมีความสมบูรณ์และมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นต่อไป

รายการอ้างอิง

- กัญญาณัฐ นาคะตะ. (2551). *การใช้อำนาจทางการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนปรีณสร้อย แลลสวิทยาลัย (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่.
- ครรชิต ชานีประโคน. (2560). *ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อำนาจของผู้บริหารสถานศึกษากับความสุขในการทำงานของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 1 (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยบูรพา. ชลบุรี.
- ณัฐชา มังกะลัง. (2560). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการใช้อำนาจของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของครูกับ ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา. พระนครศรีอยุธยา.

- दनัย चन्तण्ण. (2560). การใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนสตรีสมุทรปราการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต).
- มหาวิทยาลัยบูรพา. ชลบุรี.
- พิชามญชุ์ ส้ารวม. (2560). การใช้อำนาจของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี (การค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. ปทุมธานี.
- เพ็ญจันทร์ ทังแก้ว. (2560). การใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอปลวกแดง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา. ชลบุรี.
- ภูมินทร์ คำเขียว. (2561). การใช้อำนาจของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 12. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ “วลัยลักษณ์วิจัย” ครั้งที่ 10 (น.1-7) นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.
- อุมาพร นารินทร์. (2560). การใช้อำนาจของผู้บริหารโรงเรียนกลุ่มโรงเรียนศรีราชา 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา. ชลบุรี.
- วนิดา คงมั่น. (2561). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2 (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต).
- มหาวิทยาลัยบูรพา. ชลบุรี.
- สมคิด อุณยนาม. (2560). การใช้อำนาจของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายนครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 2 (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา. ชลบุรี.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1. (2562). รายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ปีงบประมาณ 2562. ปทุมธานี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1.
- French, J.R. & Raven, B.H. (1968). *The bases of social power in Darwin Cartwright and Alvin Zander group dynamics : Research and theory.* New York: Harper and Row.

Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2011). *Research Methods in Education* (7th ed.). New York: Roatledge.

Robbins, S. P. (1994). *Essentials of organizational behavior*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Warren, C. A. (1977). *Sociology: Chang and continuity*. Evanston, IL: The Dorsey Press.

การศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

A Study of Innovative Leadership of School Administrators in the
Opinions of the Teachers under the Secondary Educational Service
Area Office Bangkok 2

Received: March 21, 2022
Revised: April 11, 2022
Accepted: May 5, 2022

วิชุดา บุญเทียม¹ และ ศิริพงษ์ เสาภยาน²
Vichuda Boontaiem and Siriphong Saophayana
(missvichuda15@gmail.com)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จำแนกตามระดับการศึกษา ขนาดของสถานศึกษา และวิทยฐานะ กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ในปีการศึกษา 2564 จำนวน 357 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t -test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) และการเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffé's Method)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก

^{1,2} หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Master of Education Program Education Administration, Ramkhamhaeng University

2. ครูที่มีระดับการศึกษาและปฏิบัติงานในสถานศึกษาขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้น ด้านการมีวิสัยทัศน์ด้านนวัตกรรม พบว่า ไม่แตกต่างกัน และครูที่มีวิทยฐานะต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำ, ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

This study was survey research. The study aimed to explore and make a comparison in teachers' perceptions to innovative leadership of school administrators in the opinions of the teachers under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2. Classified by educational level, size of educational establishments and academic standing. The sample population consisted of 357 teachers working under the Secondary Education Service Area Office Bangkok 2 in the academic year 2021. The research instrument was a questionnaire appertaining to the innovative leadership of education administrators under the secondary education service area office Bangkok 2 at the reliability level of 0.988 and whose internal validity was established. Utilizing techniques of descriptive statistics, the researcher analyzed the data collected in terms of percentage, mean and standard deviation, *t*-test technique, the one-way analysis of variance (ANOVA) technique and Scheffe's multiple comparison method were also employed by the researcher.

The findings were:

1. Teachers' perceptions of Innovative leadership of school Administrators under The Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2 as a whole was at a high level.

2. The teachers' differences in education levels and working in educational institutions of different sizes had the opinions on the innovative leadership of education administrators under the secondary education service area office Bangkok 2. Overall and each aspect was found to be statistically significantly different at .05 level. Except for it was found that indicators on innovative vision had no statistically significant difference. The difference in academic standing had opinions on the innovative leadership of education administrators under the secondary education service area office Bangkok 2. Overall and each aspect was found to be statistically significantly different at .05 level.

Keywords : Leadership, Innovative Leadership, Educational Administrators

บทนำ

ประเทศไทยได้กำหนดยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เป็นเป้าหมายในการพัฒนาประเทศในระยะยาว โดยได้กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนา “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และพัฒนาสู่การเป็น “ประเทศไทย 4.0” ซึ่งการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่ทุกประเทศใช้เป็นนโยบายหลักสำหรับการพัฒนาประเทศ เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อันจะส่งผลต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติโดยตรง ทั้งนี้จึงมีความจำเป็นต้องเตรียมกำลังคนที่มีความรู้ สมรรถนะและทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 การศึกษาจึงได้รับความคาดหวังจากทุกภาคส่วนว่าจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการเปลี่ยนแปลง ซึ่งการปฏิรูปประเทศจึงต้องเริ่มต้นที่ “การปฏิรูปการศึกษา” เพื่อให้ระบบการศึกษาเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนประเทศ ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ดังนั้น การศึกษาจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปฏิรูปให้เป็น “การศึกษา 4.0 : ผู้เรียนสร้างนวัตกรรมได้” โดยมุ่งเน้นการผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัยและนวัตกรรมเพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

การปฏิรูปการศึกษาให้เป็น “การศึกษา 4.0 ผู้เรียนสร้างนวัตกรรมได้” จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำที่เหมาะสมกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ที่

ต้องใช้พลังและความสามารถของตนในการโน้มน้าว จูงใจและกระตุ้นบุคลากรด้วยวิธีการที่หลากหลาย มุ่งให้บุคลากรเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงาน และคิดสร้างสรรค์แนวทางการดำเนินงานใหม่ หรือนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่ทันสมัย เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานและสถานศึกษาสูงสุด รวมทั้งใช้กระบวนการของการสร้างสรรค์บริบททางนวัตกรรมเพื่อการขับเคลื่อนให้บุคลากรสามารถสร้างนวัตกรรมในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตและการให้บริการอย่างสร้างสรรค์ (กุลชลี จงเจริญ, 2562) ดังนั้นด้วยเหตุผลและปัจจัย ที่กล่าวข้างต้น จึงช่วยผลักดันและส่งผลให้ผู้บริหารต้องพัฒนาตนเองให้มีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม เพื่อนำพาองค์กรไปสู่เป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ให้ได้

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมมีความสำคัญต่อการบริหารงานของบุคลากรในองค์กร คือ ช่วยกระตุ้นให้บุคคลเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการปฏิบัติงาน มีจุดเน้นหรือเป้าหมายร่วมกันในการปฏิบัติงาน เกิดสัมพันธภาพที่ดีภายในกลุ่ม เกิดความไว้วางใจและเชื่อมั่นระหว่างกัน ในการทำงาน สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้กับบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานไปสู่วิสัยทัศน์ขององค์กร นอกจากนี้ ยังเป็นประโยชน์ต่อองค์กรในการกำหนดทิศทางขององค์กรอย่างมีกลยุทธ์เชิงนวัตกรรม การสร้างนวัตกรรมใหม่ในการผลิตหรือปรับปรุงการผลิตสินค้าและการบริการ การบริหารจัดการด้วยวิธีการทำงานในรูปแบบของเครือข่ายและองค์กรสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการที่มีความคาดหวังเพิ่มขึ้นจากการใช้บริการขององค์กร และสามารถสร้างวัฒนธรรมองค์กรเชิงนวัตกรรมได้ (กุลชลี จงเจริญ, 2562) ซึ่งสอดคล้องกับฐิตินันท์ นันทะศรี (2563) ที่กล่าวว่า การที่จะพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพและตอบรับการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของโลกในยุคปัจจุบันได้อย่างมีคุณภาพนั้น ผู้นำจึงควรมีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม ซึ่งภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมจะส่งผลให้สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่เพื่อให้ได้นวัตกรรม หรือสิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาสามารถพัฒนาการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพบนฐานของการเปลี่ยนแปลงของโลกอยู่ตลอดเวลา

การบริหารงานของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ได้ให้ความสำคัญกับผู้บริหาร เพราะเป็นผู้มีบทบาทในการบริหารสถานศึกษา และเป็นผู้วางแผน กำหนดนโยบาย กำหนดจุดหมาย บทบาทของบุคลากร ตลอดจนวิธีดำเนินงานของสถานศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติและแผนการศึกษาแห่งชาติ ตอบสนองต่อนโยบายรัฐที่กำหนดไว้ ทั้งนี้การที่ผู้บริหารสถานศึกษาบรรลุตาม

วัตถุประสงค์ของหน่วยงานต้นสังกัดที่กำหนดไว้ได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม เพราะผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมจะแสดงให้เห็นถึงการมีทักษะความสามารถของตนเอง ด้านการคิดสร้างสรรค์ด้านนวัตกรรม ด้านการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ด้านการทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม และด้านการมีวิสัยทัศน์ด้านนวัตกรรม เพื่อสร้างแนวทางการดำเนินงานใหม่ในองค์กรหรือสร้างนวัตกรรมให้กับองค์กร เพื่อจะช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับ ตถุประสงค์ รัตนรังสฤษฎ์ (2562) ที่กล่าวว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมจะส่งผลให้สามารถปฏิบัติงานให้ได้นวัตกรรมหรือสิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษา สามารถพัฒนาการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงของโลกอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น ผู้บริหารการศึกษาจำเป็นต้องมีความเป็นผู้นำในการบริหารจัดการองค์การหรือสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามเป้าหมาย ซึ่งการบริหารจัดการองค์การย่อมมีความเสี่ยง ผู้บริหารจึงต้องมีวิสัยทัศน์ และสมรรถนะโดยมีความสามารถ มีความเป็นผู้นำสามารถนำพาองค์การให้มีความเจริญเติบโต อยู่รอดได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง และมีความเป็นเลิศอย่างยั่งยืน

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา จึงทำให้ผู้วิจัย มีความสนใจและต้องการศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จำแนกตามระดับการศึกษา ขนาดของสถานศึกษา และวิทยฐานะ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งจะส่งผลต่อการบริหารการศึกษาของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามมาตรฐานการศึกษาของชาติและเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของการศึกษาไทยในระดับสากล เพื่อพัฒนาผู้เรียนที่เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครเขต 2
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จำแนกตามระดับการศึกษา ขนาดของสถานศึกษาและวิทยฐานะ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มุ่งศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ ครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ในปีการศึกษา 2564 จำนวน 5,854 คน จากจำนวนสถานศึกษาทั้งหมด 52 สถานศึกษา

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ในปีการศึกษา 2564 จำนวน 357 คน (Cohen et al., 2011) และทำการสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) (อิทธิพัทธ์ สุวทันพรกุล, 2561) แบ่งเป็น 52 ชั้นภูมิ ตามจำนวนสถานศึกษาทั้งหมด 52 สถานศึกษา

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสำรวจรายการ (Check List) ประกอบด้วย ระดับการศึกษา ขนาดของสถานศึกษา และวิทยฐานะ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยมีข้อคำถามจำนวน 40 ข้อคำถาม ซึ่งเมื่อนำข้อมูลมาหาค่าความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) พบว่า ได้ค่าระหว่าง 0.60-1.00 และหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามเป็นรายข้อ รายด้าน และทั้งฉบับ โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .988

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ขอนหนังสือแนะนำตัวจากบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง มอบให้กับผู้อำนวยการสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

มัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จำนวน 52 สถานศึกษา เพื่อขอความอนุเคราะห์และขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 357 คน

2) ดำเนินการขอความอนุเคราะห์จากครูที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ในการตอบแบบสอบถาม แจกแบบสอบถามและเก็บรวบรวมจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาระหว่างวันที่ 10 – 20 มกราคม 2565 โดยส่งแบบสอบถามด้วยตนเอง จำนวน 357 ชุด

3) รวบรวมแบบสอบถามที่ได้รับคืนทั้งหมดจำนวน 357 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 นำแบบสอบถามที่ได้รับมาตรวจสอบความสมบูรณ์ และความถูกต้องเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1) ข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ ระดับการศึกษา ขนาดของสถานศึกษา และวิทยฐานะ โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage)

2) ความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน SD (Standard Deviation)

3) เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จำแนกตามระดับการศึกษาและขนาดของสถานศึกษา สถิติที่ใช้ คือ การทดสอบค่าที (t-test)

4) เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จำแนกตามวิทยฐานะ โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) หากพบว่าความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ โดยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffé's Method)

ผลการวิจัย

1. การศึกษาความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม ของผู้บริหารสถานศึกษา		ความคิดเห็นของครู		
		$\bar{X}$	SD	ระดับ
1	การคิดสร้างสรรค์ด้านนวัตกรรม	4.07	0.62	มาก
2	การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง	4.10	0.52	มาก
3	การทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม	4.14	0.60	มาก
4	การมีวิสัยทัศน์ด้านนวัตกรรม	4.03	0.57	มาก
รวม		4.09	0.50	มาก

จากตาราง 1 พบว่า ความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.09) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม ($\bar{X}$ = 4.14) รองลงมา คือ การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ($\bar{X}$ = 4.10) และการคิดสร้างสรรค์ด้านนวัตกรรม ($\bar{X}$ = 4.07) ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การมีวิสัยทัศน์ด้านนวัตกรรม ($\bar{X}$ = 4.03)

2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

ตาราง 2 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จำแนกตามระดับการศึกษา

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม ของผู้บริหารสถานศึกษา		ระดับการศึกษา				t	p
		ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี			
		$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
1	การคิดสร้างสรรค์ด้านนวัตกรรม	4.01	0.60	4.16	0.64	-2.144*	.033
2	การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง	4.02	0.43	4.25	0.63	-3.602*	.000
3	การทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม	4.08	0.56	4.10	0.64	-2.582*	.010
4	การมีวิสัยทัศน์ด้านนวัตกรรม	3.99	0.54	4.19	0.60	-1.925	.055
รวม		4.02	0.42	4.19	0.59	-2.809*	.005

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 2 พบว่า ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จำแนกตาม ระดับการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้น ด้านการมีวิสัยทัศน์ด้านนวัตกรรม พบว่า ไม่แตกต่างกัน

ตาราง 3 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม ของผู้บริหารสถานศึกษา		ขนาดของสถานศึกษา				t	p
		ขนาดกลางและ ขนาดใหญ่		ขนาดใหญ่พิเศษ			
$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD				
1	การคิดสร้างสรรค์ด้านนวัตกรรม	3.88	0.48	4.10	0.63	-3.005*	.003
2	การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง	3.85	0.44	4.15	0.53	-3.855*	.000
3	การทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม	3.90	0.49	4.18	0.60	-3.166*	.002
4	การมีวิสัยทัศน์ด้านนวัตกรรม	3.90	0.57	4.05	0.56	-1.815	.070
รวม		3.88	0.42	4.12	0.49	-3.297*	.001

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 3 พบว่า ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า ครูที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาที่มีขนาดของสถานศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้น ด้านการมีวิสัยทัศน์ด้านนวัตกรรม พบว่า ไม่แตกต่างกัน

ตาราง 4 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จำแนกตามวิทยฐานะ

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม ของผู้บริหารสถานศึกษา	วิทยฐานะ						F	p
	ไม่มีวิทยฐานะ		ชำนาญการ		ชำนาญการพิเศษขึ้นไป			
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
1 การคิดสร้างสรรค์ด้านนวัตกรรม	3.96	0.64	4.11	0.55	4.18	0.64	4.146*	.017
2 การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง	4.03	0.53	4.10	0.44	4.24	0.58	4.884*	.008
3 การทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม	4.02	0.62	4.26	0.48	4.20	0.65	6.002*	.003
4 การมีวิสัยทัศน์ด้านนวัตกรรม	3.90	0.59	4.14	0.44	4.11	0.63	7.806*	.000
รวม	3.97	0.50	4.15	0.39	4.18	0.56	6.858*	.001

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 4 พบว่า ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า ครูที่มีวิทยฐานะต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. ความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม รองลงมา คือ การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง และการคิดสร้างสรรค์ด้านนวัตกรรม ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การมีวิสัยทัศน์ด้านนวัตกรรม

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 สามารถสรุปผลได้ ดังนี้

1) ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้น ด้านการมีวิสัยทัศน์ด้านนวัตกรรม พบว่า ไม่แตกต่างกัน

2) ครูที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาขนาดแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้น ด้านการมีวิสัยทัศน์ด้านนวัตกรรม พบว่า ไม่แตกต่างกัน

3) ครูที่มีวิทยฐานะต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

1. ความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม รองลงมา คือ การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง และการคิดสร้างสรรค์ด้านนวัตกรรม ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การมีวิสัยทัศน์ด้านนวัตกรรมสถานศึกษา ทั้งนี้เป็นเพราะภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการบริหารสถานศึกษาให้ก้าวสู่ความสำเร็จ ซึ่งการที่ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม โดยเฉพาะด้านการทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม ซึ่งเกี่ยวข้องกับผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องประสานความร่วมมือจากหลายฝ่าย เปิดโอกาสและโน้มน้าวให้บุคลากรและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานร่วมกัน ทำงานเป็นทีม มีการเสนอแนะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระดมความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ เพื่อร่วมกันกำหนดบทบาท วางแผนดำเนินงานต่าง ๆ ตลอดจนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน เปิดโอกาสให้ทุกคนได้แบ่งปันความรู้

และสร้างสรรค์ผลงานนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน เพื่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันคุณค่า และภาคภูมิใจในนวัตกรรมที่ได้ร่วมกันสร้างสรรค์อย่างเต็มกำลังความสามารถ จนนำพาสถานศึกษาให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ จีราภา ประพันธ์พัฒน์ (2560) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ผลการศึกษา พบว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ปวีณา กันธิ (2560) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพระราชรัฐ เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 5 ผลการศึกษา พบว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพระราชรัฐ เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 5 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จำแนกตามระดับการศึกษา ขนาดของสถานศึกษา และวิทยฐานะ ซึ่งสามารถอภิปรายได้ ดังนี้

1) ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวม แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาย่อมจะต้องตัดสินใจในการคัดเลือกผู้ใต้บังคับบัญชาให้เหมาะสมกับการปฏิบัติหน้าที่ในแต่ละตำแหน่ง ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อครูที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี ที่ย่อมได้รับความไว้วางใจจากผู้บริหารสถานศึกษามากกว่าครูที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี เพราะต้องทำงานที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ และความรับผิดชอบสูงกว่าเพื่อให้การดำเนินงานภายในสถานศึกษาบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วราวุธ ศักดิ์เทวิน (2563) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงาน กศน. จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษา พบว่า ครู สังกัดสำนักงาน กศน. จังหวัดอุบลราชธานี ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงาน กศน. จังหวัด อุบลราชธานี โดยภาพรวม แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ปาริฉัตร พรสุวรรณ (2562)

ที่ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานีเขต 4 ผลการศึกษา พบว่า บุคลากรทางการศึกษาที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานีเขต 4 โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2) ครูที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาขนาดแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวม แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษสามารถใช้ภาวะผู้นำของตนเพื่อบริหารสถานศึกษาได้อย่างเต็มศักยภาพ มากกว่าผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่และขนาดกลาง ทั้งในเรื่องการจัดสรรทรัพยากรด้านบุคคล ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านอาคารสถานที่ที่ได้รับหรือมีอย่างเพียงพอและพอเพียง ซึ่งส่งผลให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้รับการอำนวยความสะดวกอย่างทั่วถึง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ฐิตินันท์ นันทะศรี (2563) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการศึกษา พบว่า ครูที่อยู่ในสถานศึกษาขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยภาพรวม แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ จีราภา ประพันธ์พัฒน์ (2560) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ผลการศึกษา พบว่า ครูที่อยู่ในสถานศึกษาขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี โดยภาพรวม แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3) ครูที่มีวิทยฐานะต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำย่อมสามารถพิจารณาเพื่อใช้วิทยฐานะของครูในการทบทวนลักษณะ

ของการปฏิบัติงาน รวมทั้งการจัดสรรปันส่วนงาน ให้สอดคล้องกับความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อให้การปฏิบัติงานของครูทั้งสถานศึกษาสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าประสงค์ของสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ธัญชนก บุญทอง (2560) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ ผลการศึกษา พบว่า ครูที่มีวิทยฐานะต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ โดยภาพรวม แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ไพรัตน์ นิยมบัว (2560) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 ผลการศึกษา พบว่า ครูที่มีวิทยฐานะต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 โดยภาพรวม แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

องค์ความรู้จากการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อนำมาสังเคราะห์ และเก็บข้อมูลวิจัย ผลการวิจัยทำให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับความคิดเห็นของครูที่มีต่อการใช้ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2 จำนวน 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การคิดสร้างสรรค์ด้านนวัตกรรม 2) การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง 3) การทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม และ 4) การมีวิสัยทัศน์ด้านนวัตกรรม ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1) จากผลการวิจัยภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 การมีวิสัยทัศน์ด้านนวัตกรรม พบว่า มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรแสดงออกถึงการมีวิสัยทัศน์และสะท้อนให้เห็นถึงการสร้างภาพอนาคตด้านนวัตกรรมที่สมาชิกทุกคนมุ่งหวังไว้ให้ประสบผลสำเร็จ สามารถกำหนดเป้าหมายของสถานศึกษาได้อย่างชัดเจน พร้อมรับฟังความคิดเห็น เข้าใจถึงบริบทของสถานศึกษา ทำให้บุคลากรทุกคนยอมรับ เชื่อมั่น และเต็มใจที่จะปฏิบัติตามเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

2) จากผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

กรุงเทพมหานคร เขต 2 จำแนกตามระดับการศึกษา ขนาดของสถานศึกษา และวิทยฐานะ พบว่า โดยภาพรวม แตกต่างกัน ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญและส่งเสริมบุคลากรในการคิดค้น พัฒนาและปรับปรุงนวัตกรรมเพื่อนำมาใช้พัฒนาการศึกษาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ ทรัพยากรและเทคโนโลยีที่ทันสมัย ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการร่วมมือกันปฏิบัติงานให้สถานศึกษาประสบผลสำเร็จยิ่งขึ้นต่อไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพหรือปรับเปลี่ยนตัวแปรอื่น ๆ ที่คาดว่าจะส่งผลต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา

2) ควรศึกษาตัวแปรภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูในด้านอื่น ๆ ที่ไม่ได้นำมาพิจารณา เช่น การบริหารความเสี่ยง การสร้างบรรยากาศองค์การแห่งนวัตกรรม การสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากร เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้การศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมมีความสมบูรณ์และมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นต่อไป

รายการอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ:

กระทรวงศึกษาธิการ.

กุลชลี จงเจริญ. (2562). *หน่วยที่ 12 ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัย-ธรรมาธิราช.

จิราภา ประพันธ์พัฒน์. (2560). *การศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. ปทุมธานี.

ฐิตินันท์ นันทะศรี. (2563). *การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. สกลนคร.

- ตฤณเศรษฐ์ รัตนรังสฤษฎ์. (2562). ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารโรงเรียนในเครือข่ายเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*, 10(2), 224-237.
- ธัญชนก บุญทอง. (2560). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่. *วารสารวิชาการรวมมิตร*, 15(2), 159-169.
- ปวีณา กันถิน. (2560). ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนประจำรัฐเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 5 (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่.
- ปาริฉัตร พรสุวรรณ. (2562). การศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานีเขต 4 (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น. อุบลราชธานี.
- ไพรัตน์ นิมบัว. (2560). ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทราสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา. ชลบุรี.
- วรารุณ ศักดิ์เทวิน. (2563). ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงาน กศน. จังหวัดอุบลราชธานี. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติ เรื่อง คุณภาพของการบริหารจัดการและนวัตกรรม ครั้งที่ 5*, (น.1047-1053). อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 / สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ (พิมพ์ครั้งที่2)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- อิทธิพัทธ์ สุวทันพรกุล. (2561). *การวิจัยทางการศึกษา : แนวคิดและการประยุกต์ใช้*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2011). *Research Methods in Education* (7th ed.). New York: Routledge.

ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบการสร้างศรัทธาตามหลักโยนิโสมนสิการ ที่มีต่อความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

Result of Learning Activity by Faith Creation according to Yônisômanasikan as Effective for Solution of 6th Primary Students

พระสมุห์สมลักษ์ณฺ์ ดิถีขปณฺเฑ (รักน้อย)¹, นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ² และ สมชัย ศรีนอก³

Phrasamuhasomlak Thikkhaphanyo (Raknoi)

Niwes Wongsuwan and Somchai Srinok

(Dararatj864@gmail.com)

Received: September 16, 2021

Revised: September 30, 2021

Accepted: June 04, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Pre Experimental Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อ
1) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 2) เปรียบเทียบ
ความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของ
นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบการสร้างศรัทธาตามหลักโยนิโสมนสิการ
กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดยางยี่แสด
ตำบลกระเจียน อำเภอกู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 26 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบการสร้างศรัทธาตามหลักโยนิโส
มนสิการ วิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง ศรัทธา 4 จำนวน 4 ชุด 2) แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
3) แบบวัดความสามารถในการคิดแก้ปัญหา และ 4) แบบสอบถามความพึงพอใจของ
นักเรียน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการ
ทดสอบค่า t-test dependent

ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบการสร้าง
ศรัทธาตามหลักโยนิโสมนสิการ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมี

¹ สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Social Studies Teaching Programme, Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

^{2,3} คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากการเรียนที่ส่งเสริมให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ระหว่างกลุ่ม และระหว่างครูอย่างเป็นเหตุเป็นผล ครูเป็นกัลยาณมิตร นักเรียนมีการพัฒนาสมรรถนะด้านการคิดได้อย่างเป็นระบบ คิดได้ถูกวิธี คิดตามแนวทางที่เป็นกุศล ช่วยพัฒนานักเรียนให้เกิดปัญญาและสามารถแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม และสามารถนำวิธีการคิดแก้ปัญหาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข 2) นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบการสร้างสรรค์ตามหลักโยนิโสมนสิการ มีความสามารถในการคิดแก้ปัญหา หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ตามแบบการสร้างสรรค์และโยนิโสมนสิการ ช่วยให้นักเรียนได้มีโอกาสคิดอย่างมีระเบียบ คิดตามแนวทางแห่งปัญญา การรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะ ได้ศึกษาข้อมูล รับรู้ ทำความเข้าใจปัญหา และตระหนักในปัญหา ร่วมกันวิเคราะห์ แสดงความคิดเห็น แยกแยะประเด็นปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ร่วมกันหาทางเลือก ประเมินทางเลือก และสรุปเป็นองค์ความรู้ของนักเรียน และ 3) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อวิธีการเรียนรู้แบบการสร้างสรรค์ตามหลักโยนิโสมนสิการอยู่ในระดับมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากนักเรียนรู้สึกว่ ครูเป็นกัลยาณมิตรกับนักเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดอย่างอิสระ ปลูกเร้าให้นักเรียนสนใจในการค้นหาสิ่งที่เป็นนำเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียน การฝึกคิดตามวิธีการคิดแก้ปัญหา และร่วมกันอภิปรายสรุปบทเรียน

คำสำคัญ : กิจกรรมการเรียนรู้, ศรัทธา, โยนิโสมนสิการ, การคิดแก้ปัญหา

Abstract

Pre-Experimental research. There were purposes as follow, 1) to compare an achievement of 6th Primary Students. 2) To compare an Achievement for Learning Solution of 6th Primary Students, then. (3) To study satisfying of students for Creation according to Yônîsômanasikan as Effective. The exempling group for this research was the 6th Primary Students Yangyisea School Krachan sub-district U-thong district Supanburi Province amount 26 persons by using Purposive Sampling. The implements for this research were as, 1) Active learning set Buddhist

subject name faith 4 as number 4 sets. 2) Achieve measurement learning. 3) Achieve measurement learning solution 4) Satisfying questionnaires for students then analyze data by using statistics percentage mean standard deviation and t-test dependent.

The results of the research are as follows: 1) Students who receive the teaching method by way of faith building according to *Yonisomanasikāra* have the posttest of learning achievement higher than the pretest with a statistical significance at 0.05 level. This is because it is the kind of learning that promotes students to learn together, to interact rationally within the group, between group and with the teachers. Students also get to develop their systematic thinking capability through the right methods, cultivate their wholesome thought and wisdom in order to solve problems appropriately and adapt in their daily lives happily; 2) Students who receive the teaching method by way of faith building according to *Yonisomanasikāra* have the posttest of problem-solving ability higher than the pretest with a statistical significance at 0.05 level. This is because the learning management based on faith building according to *Yonisomanasikāra* helps students to think systematically and follow the way of wisdom as they get to contemplate the reality of things. They also get to study the information, understand the problems, analyze and identify the problems, prioritize the problems, share opinions and help to find the alternatives to the solutions, and summarize as their own body of knowledge; and 3) Students have satisfaction towards the teaching method by way of faith building according to *Yonisomanasikāra* at a high level with a statistical significance at 0.05 level. This is because students feel that teachers are *kalyāṇamittatā* who provide them with opportunities to express opinions freely, encourage them to search for what is necessary for them, present problems that are the essence of the lesson, train to think according to the problem-solving thinking method, and discuss together with friends for summarizing the lesson.

Keywords : Learning Activity, Faith Creation, Yônisômanasikan, Effective for Solution.

บทนำ

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานจะต้องสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วเพื่อพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพมนุษย์ให้มีขีดความสามารถในการเพิ่มทักษะชีวิตและแข่งขันทั้งในระดับชุมชน สังคม และประเทศ โดยเชื่อว่าการศึกษา และการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานจะเป็นเครื่องมือในการยกระดับคุณภาพชีวิตนักเรียน แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2573 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) กำหนดว่า การพัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพดังกล่าวนี้ ต้องมุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนมีทักษะในศตวรรษ ที่ 21 เพื่อให้ได้ทั้งความรู้และทักษะที่จำเป็นต้องใช้ในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศท่ามกลางกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลง ทักษะที่สำคัญจำเป็นในโลกศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยทักษะที่เรียกตามคำย่อว่า 3 Rs + 8Cs หนึ่งในทักษะที่จำเป็นได้แก่ ทักษะในการแก้ปัญหา สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ที่ระบุถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการปฏิรูปการศึกษา คือ การฝึกฝนให้นักเรียนทุกระดับมีทักษะพื้นฐานในการคิดและกระบวนการคิดแบบต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนจำได้ สามารถนำเอาทักษะเหล่านี้ไปใช้ในการจัดทำข้อมูล นำเสนอออกมาเป็นความรู้ระดับต่าง ๆ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2559)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กล่าวไว้ใน มาตราที่ 23, 24 และ 26 เกี่ยวกับการจัดการศึกษาสรุปได้ว่า ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องบูรณาการความรู้ด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับตนเอง ทักษะทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย ทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข โดยต้องผสมผสานสาระความรู้เหล่านั้น ให้ได้สัดส่วนสมดุลกัน มาตรา 24 ข้อ (2) กล่าวถึงกิจกรรมการสอนนักเรียนให้ ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

การพัฒนาความสามารถในการคิดของนักเรียนเป็นสิ่งจำเป็น กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้จัดทำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560 เพื่อเป็นกรอบและทิศทางให้สถานศึกษาได้จัดการศึกษามุ่งพัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และ

ประกอบอาชีพ โดยกำหนดให้นักเรียนมีสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ หนึ่งในสมรรถนะที่สำคัญของนักเรียนคือ ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่องค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ในการพัฒนาทักษะการคิดของนักเรียนนั้น กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม นับว่าเป็นกลุ่มสาระที่ครอบคลุมพฤติกรรมของนักเรียนทั้งด้านกาย จิตใจ และปัญญา เพราะเป็นการศึกษาเรื่องการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ เกิดความเข้าใจในตนเอง และผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และ สังคมโลก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

รูปแบบการสอนที่ช่วยในการสร้างความสามารถนักเรียนให้เกิดความสามารถทางการคิดนั้นมีหลายรูปแบบ แต่รูปแบบการส่งเสริมความสามารถในการคิดแก้ปัญหาในรูปแบบหนึ่งที่มีประสิทธิผล ได้แก่ วิธีการจัดการเรียนรู้แบบสร้างศรัทธาตามหลักโยนิโสมนสิการ ซึ่ง สุนน อมรวิวัฒน์ นักการศึกษาไทยได้นำแนวคิดจากหนังสือพุทธธรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต) ได้กล่าวว่า เกี่ยวกับการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ มาสร้างเป็นหลักการและขั้นตอนการสอนตามแนวพุทธวิธีขึ้น รูปแบบการเรียนการสอนนี้พัฒนาขึ้นจากหลักการที่ว่า ครูเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถจัดสภาพแวดล้อม แรงจูงใจ และวิธีการสอนให้ศิษย์เกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ การได้ฝึกฝนวิธีการคิดโดยแยบคายและนำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริง โดยครูทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรช่วยให้ศิษย์ได้มี โอกาสคิด และแสดงออกอย่างถูกวิธี จะช่วยพัฒนาให้ศิษย์เกิดปัญญา และแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม (สุนน อมรวิวัฒน์, 2533)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะจัดทำชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบการสร้างศรัทธาตามหลักโยนิโสมนสิการของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน เปรียบเทียบความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียน และศึกษาความพึงพอใจของนักเรียน ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบการสร้างศรัทธาตามหลักโยนิโสมนสิการ และนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดแบบแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มสูงขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก่อนเรียน และหลังเรียน ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบการสร้างสรรค์ตามหลักโยนิโสมนสิการ
2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก่อนเรียนและหลังเรียน ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบการสร้างสรรค์ตามหลักโยนิโสมนสิการ
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบการสร้างสรรค์ตามหลักโยนิโสมนสิการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบการสร้างสรรค์ตามหลักโยนิโสมนสิการที่มีต่อความสามารถในการคิดแก้ปัญหาทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองตามแผนการวิจัยแบบการวิจัยก่อนทดลอง (Pre Experimental Research) แบบกลุ่มเดียว ทดสอบก่อนเรียน และทดสอบหลังเรียนแบบ The One - Group Pretest – Posttest Design (มาเรียม นิลพันธุ์, 2551) แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบการสร้างสรรค์ตามหลักโยนิโสมนสิการ ขั้นที่ 2 การสร้างแบบทดสอบ และ 3) การดำเนินการทดลอง มีกระบวนการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร ผู้วิจัยดำเนินการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ที่โรงเรียนวัดยางยี่แสด ตำบลกระเจียน อำเภอกู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นนักเรียนที่กำลังเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 26 คน เนื่องจากนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีเพียง 1 ห้องเรียน
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 4 ชนิด ประกอบด้วย 1) ชุดการจัดการเรียนรู้แบบการสร้างสรรค์ตามหลักโยนิโสมนสิการ 2) แบบประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นแบบทดสอบปรนัย ชนิด 4 ตัวเลือก ข้อ 3) แบบวัดความสามารถในการคิดแก้ปัญหา เป็นแบบปรนัย ชนิด 4 ตัวเลือก และ 4) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบการสร้างสรรค์ตามหลักโยนิโสมนสิการ รายวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดแก้ปัญหา เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

3. ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการนำคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คะแนนวัดความสามารถในการคิดแก้ปัญหา มาคำนวณหาค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบการสร้างศรัทธาตามหลักโยนิโสมนสิการ หาค่าความยากง่ายของข้อสอบโดยเลือกข้อสอบที่มีความยากง่ายพอเหมาะที่มีค่าตั้งแต่ 0.466 -0.80 และค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบที่มีค่าตั้งแต่ 0.33 ขึ้นไป แล้วคัดเลือกข้อสอบที่มีความยากง่ายพอเหมาะ และค่าอำนาจจำแนกที่ใช้ได้ เหลือเพียง 30 ข้อ และ นำแบบทดสอบไปทดลองกับกลุ่มทดลองครั้งที่สอง เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่น ดังนี้ 1) ข้อสอบชุดที่หนึ่งมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.83 ชุดที่สองเท่ากับ 0.79 ชุดที่สามเท่ากับ 0.78 และ ชุดที่สี่เท่ากับ 0.78 ตามลำดับ

4. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ประกอบด้วย 1) การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 2) การเปรียบเทียบความสามารถในการคิดแบบแก้ปัญหา ก่อนและหลังเรียน และการทำกิจกรรมระหว่างเรียน และ 3) ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้สถิติ t-test (Dependent Samples) เพื่อทดสอบสมมติฐานทางสถิติ (สมนึก ภัททิยธนี, 2558) โดยกำหนดนัยสำคัญที่ ระดับ 0.05

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง ทำการสอนตามชุดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งสี่ชุด ใช้เวลา 2 วัน วันละ 2 คาบ แล้วนำคะแนนการทำกิจกรรม การทำแบบฝึกหัด การนำเสนอรายงาน และความมุ่งมั่นในการเรียน ในระหว่างเรียน และการทดสอบหลังการเรียนรู้ มาคำนวณทางสถิติ ดัชนีค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทำการทดสอบสมมติฐานด้วยการใช้การทดสอบ ค่าที (t-test for Dependent Sample) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ ดังนี้

1. นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบการสร้างศรัทธาตามหลักโยนิโสมนสิการ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากเป็นการเรียนที่ส่งเสริมให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ระหว่างกลุ่ม และระหว่างครูอย่างเป็นเหตุเป็นผล ครูเป็นกัลยาณมิตร นักเรียนมีการพัฒนาสมรรถนะด้านการคิดได้อย่างเป็นระบบ คิดได้ถูกวิธี คิดตามแนวทางที่เป็นกุศล ช่วยพัฒนานักเรียนให้เกิดปัญญาและสามารถแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม และสามารถนำวิธีการคิดแก้ปัญหาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข ดังนั้น นักเรียนที่เรียนรู้ด้วย

กิจกรรมแบบการสร้างศรัทธาตามหลักโยนิโสมนสิการของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดยางอีแสด วิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง ศรัทธา 4 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการเรียนเฉลี่ยสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 1

2. นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบการสร้างศรัทธาตามหลักโยนิโสมนสิการ มีความสามารถในการคิดแก้ปัญหา หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ตามแบบการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ช่วยให้นักเรียนได้มีโอกาสคิดอย่างมีระเบียบ คิดตามแนวทางแห่งปัญญา การรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะ ได้ศึกษาข้อมูล รับรู้ ทำความเข้าใจปัญหา และตระหนักในปัญหา ร่วมกันวิเคราะห์ แสดงความคิดเห็น แยกแยะประเด็นปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ร่วมกันหาทางเลือก ประเมินทางเลือก และสรุปเป็นองค์ความรู้ของนักเรียน ดังนั้น นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดยางอีแสด ที่เรียนรู้ด้วยกิจกรรมแบบการสร้างศรัทธาตามหลักโยนิโสมนสิการ มีความสามารถในการคิดแก้ปัญหา วิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง ศรัทธา 4 หลังการเรียนเฉลี่ยสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 2

3. นักเรียนมีความพึงพอใจต่อวิธีการเรียนรู้แบบการสร้างศรัทธาตามหลักโยนิโสมนสิการอยู่ในระดับมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากนักเรียนรู้สึกว่าเป็นกัลยาณมิตรกับนักเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ปลุกเร้าให้นักเรียนสนใจในการค้นหาสิ่งที่ เป็น นำเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียน การฝึกคิดตามวิธีการคิดแก้ปัญหา และร่วมกันอภิปรายสรุปบทเรียน ดังนั้น ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดยางอีแสด ที่มีต่อการเรียนรู้แบบการสร้างศรัทธาตามหลักโยนิโสมนสิการ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง ศรัทธา 4 หลังจากการเรียนจบแต่ละชุด มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 3

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย

จากผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบการสร้างศรัทธาตามหลักโยนิโสมนสิการที่มีต่อความสามารถในการคิดแก้ปัญหาทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดยางอีแสด ตำบลกระเจียน อำเภอกู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี สามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งผลการวิจัยเป็นไปตาม สมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่าเมื่อนักเรียนได้เรียนรู้แบบการสร้างสรรค์ตามหลักโยนิโสมนสิการ ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น อันเนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้แบบการสร้างสรรค์ตามหลักโยนิโสมนสิการ เป็นการเรียนที่ส่งเสริมให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ระหว่างกลุ่ม และระหว่างครูกับนักเรียนอย่างเป็นเหตุเป็นผล ครูเป็น กัลยาณมิตร ทำให้นักเรียนมีการพัฒนาสมรรถนะด้านการคิดได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบการสร้างสรรค์ตามหลักโยนิโสมนสิการนั้นทำให้นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระพิทักษ์ อริยปุโต (บุญทอง), บุญเลิศ จิรภัทร์, สมปอง สุวรรณภุมมา, (2561) ได้ทำวิจัยเรื่อง การสอนแบบโยนิโสมนสิการวิชา พระพุทธศาสนา นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดแม่เฉย จังหวัดอุดรดิตถ์ ผลวิจัยพบว่า 1) ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ร่วมกันภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มอย่างมีเหตุผลนำเสนอ ชักถาม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการได้เป็นอย่างดี และ 2) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่องวันมาฆบูชา แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่องวันวิสาขบูชา แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 เรื่องวัน อาสาฬหบูชา แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 เรื่องวันเข้าพรรษา แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5 เรื่องวันออก พรรษา มีคะแนนหลังเรียน สูงกว่าคะแนนก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01

2. ความสามารถในการคิดแก้ปัญหาด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบการสร้างสรรค์ตามหลักโยนิโสมนสิการ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดยางยี่แสด ก่อนเรียน และหลังเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยความสามารถในการคิดแก้ปัญหาหลังการเรียนรู้แบบการสร้างสรรค์และโยนิโสมนสิการมีค่าเฉลี่ยสูงขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้ตามแบบดังกล่าว ช่วยให้นักเรียนได้มีโอกาสคิด แสดงออก คิดอย่างมีระเบียบ คิดตามแนวทางแห่งปัญญา การรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะ โดยนักเรียนได้ศึกษาข้อมูล รับรู้ ทำความเข้าใจ ปัญหา และตระหนักในปัญหานั้น ๆ ร่วมกันวิเคราะห์ แสดงความคิดเห็น แยกแยะประเด็น ปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ร่วมกันหาทางเลือก ประเมินทางเลือก และสรุป เป็นองค์ความรู้ของนักเรียน สอดคล้องกับ วรดีพัชร์ ทวีเจริญกิจ, (2561) ได้ทำวิจัยเรื่อง

การพัฒนาแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะในการคิดแก้ปัญหา ของนักเรียน อาชีวศึกษาตามแนวคิดทฤษฎีการสร้างความรู้ พบว่า ทักษะการคิดในแก้ปัญหาของนักเรียน อาชีวศึกษา หลังเรียนด้วยรูปแบบการเรียน การสอน เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิด แก้ปัญหา สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดยางยี่แสด ที่มีต่อการ เรียนรู้แบบการสร้างศรัทธาตามหลักโยนิโสมนสิการ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิด แก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง ศรัทธา 4 หลังจากการ เรียนจบแต่ละชุด มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่ง สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้แสดงว่านักเรียนส่วนใหญ่ให้ความสนใจและมีความพึงพอใจใน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนัท อุฒนัน้อย (2559) เรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ เรื่อง แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และปัญหาสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ด้วย การจัดการเรียนรู้โดยการสร้างศรัทธา และโยนิโสมนสิการ พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ โดย ภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก

องค์ความรู้จากการวิจัย

ในระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบการสร้างศรัทธาตามหลักโยนิโส มนสิการ ที่มีต่อความสามารถในการคิดแก้ปัญหา ผู้วิจัยได้สังเกต สนทนากับผู้เรียนและ บันทึกลงระหว่างการจัดการเรียนรู้ พบว่า

1) กระบวนการสอนแบบการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ

ครู/ผู้สอนควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครู/ผู้สอน กับลูกศิษย์ โดยทำให้นักเรียนเกิดความเคารพ ความศรัทธาเชื่อถือ มีบุคลิกภาพสุภาพเรียบร้อย มีคุณธรรม และมีความเมตตา มีความเชื่อมั่นในตนเอง เสนอสิ่งเราหรือแรงจูงใจ เสนอปัญหา

2) การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ครู/ผู้สอนควรสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนกระบวนการคิดแก้ปัญหา โดยให้นักเรียนศึกษาสถานการณ์จากใบงาน ให้ศึกษาจากเนื้อเรื่องให้เข้าใจ ว่า อะไรเป็นต้นเหตุของ ปัญหา ให้นักเรียนช่วยกันอภิปราย จำแนกสาเหตุของปัญหา ใช้ความจำให้เป็นฐานการสร้าง

ความคิด ผสมกับประสบการณ์ใหม่ให้เป็นความคิด แล้วจะเกิดปัญญาที่จะหาทางแก้ปัญหาได้อย่างสมเหตุสมผล ดังนั้น ครู/ผู้สอน ต้องทำหน้าที่กระตุ้นให้นักเรียนได้ร่วมอภิปรายเหตุแห่งปัญหา หาทางเลือกในการแก้ปัญหา สรุปแนวทางการแก้ปัญหา

3) การพัฒนาความสามารถในการคิดแก้ปัญหา

ครู/ผู้สอน ควรนำสถานการณ์ที่ไม่ง่ายหรือยากเกินไป และควรเป็นเหตุการณ์ที่ร่วมสมัย เป็นที่สนใจของบุคคลทั่วไป ให้นักเรียนร่วมอภิปรายกำหนดประเด็นปัญหา ร่วมกันวิเคราะห์ประเด็นปัญหา กำหนดทางเลือกที่หลากหลาย ตัดสินใจเลือกทางเลือกในการแก้ปัญหา ดำเนินการสรุปแนวทางแล้วดำเนินการตามแนวทางที่เลือก อาจจะสำเร็จหรือไม่สำเร็จก็ได้ แต่ครู/ผู้สอนควรให้นักเรียนบันทึกให้เป็นองค์ความรู้

4) ผลที่เกิดกับนักเรียนที่เห็นเชิงประจักษ์

นักเรียนส่วนใหญ่ มีความสนุกกับการคิด ทำให้มีทักษะการคิด การตัดสินใจที่ต้องใช้ข้อมูลที่ชัดเจน เกิดการแก้ปัญหาอย่างเหมาะสม มีความเอื้ออาทรที่ระหว่างครูกับศิษย์

5) ข้อพึงระวัง ครู/ผู้สอน สถานการณ์ที่น่าเสนอให้นักเรียนอภิปราย ต้องสามารถกำหนดปัญหาได้อย่างชัดเจนเป็นอันดับแรกให้ได้

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบการสร้างสรรค์ตามหลักโยนิโสมนสิการที่มีต่อความสามารถในการคิดแก้ปัญหาทางการเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ และขอแนะนำสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบการสร้างสรรค์ตามหลักโยนิโสมนสิการ เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยครู/ผู้สอนต้องปฏิบัติตนให้เป็นที่ศรัทธา ให้ความรัก ความเมตตาต่อผู้เรียนอย่างเท่าเทียมกัน ให้ความสำคัญกับการนำเสนอแนวความคิดของนักเรียนทุก ๆ คน สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ตามหลักประชาธิปไตย หากมีข้อขัดแย้งกัน ครูต้องทำหน้าที่พิจารณาด้วยความเป็นธรรม เมื่อครูสามารถปฏิบัติได้เช่นนี้แล้ว การพัฒนาความสามารถในการคิดแก้ปัญหาย่อมนำไปสู่เป้าหมายของการสอนตามแบบการสร้างสรรค์และโยนิโสมนสิการ

2) ในการแบ่งกลุ่ม ครู/ผู้สอนควรศึกษา ควรคัดเลือกนักเรียนคละกลุ่มกัน คือ เก่ง ปานกลาง และอ่อน ในแต่ละกลุ่มควรเลือกนักเรียนที่อ่าน/เขียนภาษาไทยได้คล่องเป็นหลัก เพื่อช่วยกันอ่านให้เพื่อนในกลุ่มฟัง

3) ในระหว่างการเรียนรู้การสอน ครู/ผู้สอน ควรสร้างแรงจูงใจ โดยเฉพาะการเสริมแรงบวกกับกลุ่มที่ร่วมกิจกรรมกันดี คอยให้คำปรึกษาตลอดจนข้อเสนอแนะอยู่เสมอ

4) ประเภทของปัญหาที่นำมาสร้างสถานการณ์เพื่อกระตุ้นนักเรียน ควรเลือกใช้ประเภทสถานการณ์ปลายเปิดที่มีความซับซ้อนพอเหมาะกับระดับชั้น เพื่อกระตุ้นนักเรียนให้เกิดความอยากในการเรียนรู้ และมีความเชื่อมโยงครอบคลุมสาระการเรียนรู้ให้ได้มากที่สุด

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไป

1) ควรนำรูปแบบการสร้างศรัทธาตามหลักโยนิโสมนสิการ ไปใช้พัฒนาตัวแปรตามอื่น ๆ เช่น คุณธรรมจริยธรรม ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นทีม

2) ควรนำรูปแบบการสร้างศรัทธาตามหลักโยนิโสมนสิการไปศึกษากับตัวแปรอื่น ที่มีความสัมพันธ์กับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น ความคิดสร้างสรรค์ การคิดสาเหตุปัจจัย

3) ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการคิดแก้ปัญหาการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการสอนแบบอื่น ๆ เช่นการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงาน การเรียนรู้ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์

รายการอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*.

กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ธันท์ อุดน้อย. (2559). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการคิดตามหลักโยนิโสมนสิการเรื่องแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและปัญหาสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ.

วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร, 9(2), 1802-1816.

พระพิทักษ์ อริยบุตโต (บุญทอง) และคณะ. (2561). การสอนแบบโยนิโสมนสิการวิชาพระพุทธศาสนานักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดแม่เฉย จังหวัดอุดรดิตถ์. *วารสารครูศาสตร์ปริทรรศน์*. 5(1), 115-121.

มาเรียม นิลพันธุ์. (2551). วิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 3).

นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วรัทธ์พัชร ทวีเจริญกิจ. (2561). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะในการ
คิดแก้ปัญหาของนักเรียนอาชีวศึกษาตามแนวคิดทฤษฎีการสร้างความรู้. (ดุชนิพนธ์
การศึกษาดุชนิพนธ์). มหาวิทยาลัยบูรพา : ชลบุรี.

สุนน อมรวิวัฒน์. (2533). การสอนโดยสร้างศรัทธา และโยนิโสมนสิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
โอเดียนสโตร์.

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2559). แผนการศึกษาแห่งชาติ
ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564). กรุงเทพฯ : สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงาน
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560
-2579). กรุงเทพฯ : บริษัทพริกหวานกราฟฟิคจำกัด.

การศึกษาแนวโน้มความต้องการหลักสูตรสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
ในจังหวัดนครปฐม

A Study of Trends of Demand for Thai Program in
Faculty of Humanities in Mahamakut Buddhist University of
the Upper-Secondary School in Nakhon Pathom Province

Received: March 29, 2022
Revised: April 18, 2022
Accepted: May 03, 2022

सानิตย์ สีนาค¹ และ สมาน แก้วเรือง²
Sanit Sinak and Saman Kaewruang
(sanit.sin@mbu.ac.th and saman.k@ku.th)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวโน้มความต้องการของผู้สนใจเข้าศึกษาระดับปริญญาตรี 4 ปี หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย 2) เพื่อศึกษาเหตุผลในการเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรี 4 ปี หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย 3) เพื่อศึกษาและพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย กลุ่มประชากร คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดนครปฐมจำนวน 803 คน ด้านภูมิหลัง ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และเกรดเฉลี่ย เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าเฉลี่ยร้อยละ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

1. นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดนครปฐมที่ทราบว่าหลักสูตรปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาไทยเปิดสอนในระดับอุดมศึกษา มีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 72.85 รองลงมาคือนักเรียนไม่แน่ใจว่ามีหลักสูตรฯ คิดเป็นร้อยละ 19.30 และมีจำนวนน้อย คือนักเรียนไม่ทราบว่าหลักสูตรฯ คิดเป็นร้อยละ 7.84 2

¹ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Thai Program, Faculty of Humanities, Mahamakut Buddhist University

² ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Department of Thai Language, Faculty of Humanities, Kasetsart University

2. นักเรียนที่ไม่สนใจสมัครเข้าเรียนมีจำนวนมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 67.49 รองลงมา คือ นักเรียนที่ยังไม่แน่ใจ คิดเป็นร้อยละ 19.30% และ นักเรียนสนใจสมัครเข้าเรียน มีจำนวนน้อย คิดเป็นร้อยละ 13.20

3. เหตุผลและความสนใจเกี่ยวกับภาษาไทย วรรณคดีไทย ประเพณี และวัฒนธรรม ไทยมีความสนใจ อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 2.60 โดยมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.606 และเมื่อพิจารณารายข้อพบว่า นักเรียนมีความสนใจเกี่ยวกับวรรณคดีไทย/วรรณกรรมไทย มีความสนใจอยู่ระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 2.89 โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.803 และสนใจเกี่ยวกับภาษาไทย/ภาษาศาสตร์คิดเป็นร้อยละ 2.84 โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.785

คำสำคัญ: ความต้องการ, หลักสูตรภาษาไทย, คณะมนุษยศาสตร์, นักเรียน

Abstract

The purposes of this research entitled “A Study of Trends of Demand for Thai Program in Faculty of Humanities in Mahamakut Buddhist University of the Upper-Secondary School in Nakhon Pathom Province” are 1) to study of trends of demand for Thai Program, 4-year Bachelor Degree in Faculty of Humanities in Mahamakut Buddhist University of the upper-secondary school students 2) to reasons for admission in the program and 3) to study and develop the curriculum as their demands.

The population consisted of 803 high school students in Nakhon Pathom Province. The background aspects were gender, age, educational level and GPA, the tools used were questionnaires and data were analyzed using statistics, average percentage and standard deviation.

The results of the study revealed that

1. High school students in Nakhon Pathom Province who know that they have a bachelor's degree program. There are the largest number with an average of 72.85%, followed by students who are not sure whether there is a program accounted for 19.30% and a small number is that students do not know that there is a course accounted for 7.84%.

2. The highest number of students who were not interested in applying for admission were 67.49%, followed by students who were not sure accounted for 19.30% and the number of students interested in applying for admission was a small number, representing 13.20%.

3. Reasons and interest in Thai language, Thai literature, Thai traditions and Thai culture were of moderate level, accounted for 2.60% with a standard deviation of 0.606 and when considering each item, it was found that Students are interested in Thai literature/Thai literature. Moderate interest accounted for 2.89% with a standard deviation of 0.803 and interested in Thai language/linguistics accounted for 2.84% with a standard deviation of 0.785.

Keywords: Demand, Thai Program, Faculty of Humanities, Students

บทนำ

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย เปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตรสาขารัฐศาสตร์ ระดับปริญญาตรี 4 ปี เป็นหลักสูตรใหม่ ในปีการศึกษา 2562 ซึ่งเป็นปีแรก ได้มีผู้สนใจเข้ามาเรียนประมาณ 25-30 คน เป็นไปตามเป้าประสงค์ของหลักสูตร ซึ่งเห็นว่าผู้เรียนมีความสนใจเข้าเรียนด้านภาษาไทยพอสมควร เป็นแนวโน้มความต้องการของตลาดแรงงานที่มีความจำเป็นต้องใช้ภาษาไทยในการสื่อสารในหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับภาษา การศึกษา สังคม ศาสนาและวัฒนธรรมไทย

แผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและการพัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) มีกรอบแนวคิดและหลักในการวางแผนที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) การน้อมนำและประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม 3) การสนับสนุนและส่งเสริมแนวคิดการปฏิรูปประเทศ และ 4) การพัฒนาสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2559) กรอบแนวคิดและหลักการวางแผนข้างต้นจำเป็นต้องมีทรัพยากรมนุษย์ของประเทศที่มีคุณภาพในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมให้บรรลุเป้าหมาย

หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จึงมุ่งผลิตบัณฑิตที่มีศักยภาพ โดยเตรียมความพร้อมและพัฒนาให้บัณฑิตมีความรู้ในสาขาวิชาภาษาไทย พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย เพื่อให้บัณฑิตนำความรู้ที่ได้ไปประกอบอาชีพอันจะเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศได้อย่างยั่งยืน

ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการสื่อสารตลอดจนการพัฒนาทางเศรษฐกิจของโลก ประกอบกับการรวมตัวกันเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของประเทศต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดการโยกย้ายถิ่นฐานของประชากรระหว่างประเทศหรือจากต่างจังหวัดเข้าสู่เมืองหลวง รวมทั้งทำให้เกิดความหลากหลายของภาษาและวัฒนธรรม ด้วยสภาวะการณ์ดังกล่าว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะเตรียมความพร้อมคน สังคมและระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยฐานความรู้เทคโนโลยีนวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์บนพื้นฐานการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

ประเทศไทยมีวัฒนธรรมทางภาษาอันเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของภูมิภาคอาเซียน การสร้างความภาคภูมิใจแก่คนในชาติด้วยการเรียนรู้และเข้าใจภาษาไทย วรรณกรรมไทย วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา และการเผยแพร่งานภาษาไทยให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายในฐานะภาษาต่างประเทศย่อมเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างประเทศให้เข้มแข็งและ มั่นคง อนึ่ง เมื่อเยาวชนไทยมีความสามารถในการปรับประยุกต์ใช้ภาษาเพื่อเป็นเครื่องมือของการสื่อสาร ความคิด วิเคราะห์สังเคราะห์และประเมินค่าสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมีวิจารณ์ญาณแล้ว ก็จักรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ของสังคมสมัยใหม่ เข้าใจระบบความคิด ความเป็นไทย กระแสความเปลี่ยนแปลง รวมทั้ง ยังสามารถปฏิบัติหน้าที่ และดำรงชีวิตได้อย่างเป็นสุขตามแบบวิถีไทยที่พออยู่พอกิน มีภูมิคุ้มกันที่ดีและมีปัญญาในการเลือกรับวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม

บริบทการเปลี่ยนแปลงของประเทศไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนา ประเทศหลายมิติทั้งทางด้านนโยบายเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อประเทศไทยได้ประสานความร่วมมือกับประเทศในกลุ่มอาเซียน นำมาซึ่งโอกาสสำคัญหลายประการต่อการยกระดับศักยภาพของประเทศไทยให้เพิ่มขึ้น โดยการเสริมสร้างทุนที่ มียูของประเทศไทยให้เข้มแข็ง ทั้งทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทาง

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้ง การรู้จักใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม เพื่อเตรียมพร้อมให้ประเทศสามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการ เปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างยั่งยืน หลักสูตรจึงมุ่งเน้นการเสริมสร้างคุณภาพวิชาการโดยจัดการศึกษาและสร้างองค์ความรู้ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะองค์ความรู้ทางด้านภาษาไทย เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับหน้าที่การงาน มีทักษะการสื่อสารโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และสื่อสารมวลชนเป็นเครื่องมือ มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ประเมินค่า ตลอดจนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สืบสาน และเผยแผ่พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมที่ดีงามเพื่อตอบสนองกระแสความต้องการของสังคมได้อย่างแท้จริง

การเรียนรู้ภาษาและเรียนรู้วัฒนธรรมมีความสำคัญ เพราะทำให้ผู้เรียน เข้าใจวิถีชีวิต ความคิด ความรู้สึก และความเชื่อของเจ้าของภาษาทำให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนใน การอยู่ร่วมกันในสังคม มีความเข้าใจที่ดีต่อกัน ลดความขัดแย้ง ยอมรับความแตกต่างของกันและกัน ภาษาไทยนอกจากเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้สึกลึกซึ้งเพื่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันแล้ว ภาษาไทยยังเป็นเอกลักษณ์ของชาติ และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ เพื่อเป็นเครื่องแสดงว่าชาติไทยเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล ภาษาไทยยังสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ความคิด ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม และอุปนิสัยของคนไทยอีกด้วย

ปัญหาการขาดแคลนหลักสูตรใหม่ที่ตรงกับความต้องการของผู้เรียนและผู้ใช้บัณฑิต ในเขตพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จำเป็นจะต้องมีการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรที่มีความสอดคล้องกับนโยบายในการพัฒนาหลักสูตรของมหาวิทยาลัย (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2564) ในประเด็นยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ที่ 1 การผลิตบัณฑิตและพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อให้ได้บัณฑิตที่เป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา กลยุทธ์ที่ 3 การให้บริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่เสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนแก่สังคม และกลยุทธ์ที่ 4 การอนุรักษ์ฟื้นฟูปกป้องศิลปและวัฒนธรรมของไทย ซึ่งสาขาวิชาภาษาไทยมีคุณลักษณะที่สอดคล้องกับนโยบายของมหาวิทยาลัย มีบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาในสาขาภาษาไทยประกอบด้วยคุณลักษณะอันเป็นที่ต้องการของชุมชน คือ เป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา ภาษาไทยและวรรณกรรมไทย มีทักษะการเรียนรู้และพัฒนา

ตนเอง ตลอดจนสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างเหมาะสม สามารถประยุกต์และบูรณาการความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานที่เน้นการใช้ทักษะการสื่อสารและการถ่ายทอดองค์ความรู้ ในหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน จึงคาดว่าจะมีตลาดแรงงานรองรับทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในอนาคต

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของการวิจัยศึกษาแนวโน้มความต้องการของผู้สนใจเข้าศึกษาระดับปริญญาตรี 4 ปี หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดนครปฐมเพื่อใช้เป็นแนวทางในการประชาสัมพันธ์หลักสูตรและพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมความต้องการของผู้เรียนและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวโน้มความต้องการของผู้สนใจเข้าศึกษาระดับปริญญาตรี 4 ปี หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
2. เพื่อศึกษาเหตุผลในการเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรี 4 ปี หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
3. เพื่อศึกษาและพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดนครปฐม ได้แก่ โรงเรียนรัตนโกสินทร์สมโภชบวรนิเวศศาลายา ในพระสังฆราชูปถัมภ์ อำเภอฟุทธมณฑล โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยาและโรงเรียนสามพรานวิทยา อำเภอสามพราน โรงเรียนจิวรายนบุญมีรังสฤษฎ์ โรงเรียนอุบลรัตนราชกัญญาราชวิทยาลัย นครปฐม และโรงเรียนเพิ่มวิทยา อำเภอนครชัยศรี จำนวน 6 โรงเรียน

กลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) เป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีความประสงค์ศึกษาต่อระดับปริญญาตรี คัดเลือกจากโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดนครปฐม จำนวน 803 คน โดยการคำนวณตามสูตรของ คอแครน (Cochran, 1977)

ตัวแปร

การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องตามกลุ่มประชากร คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดนครปฐมที่มีความประสงค์จะศึกษาต่อระดับปริญญาตรี มีตัวแปรต้นที่ศึกษา ได้แก่ ภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา เกรดเฉลี่ย และโปรแกรมวิชา ตัวแปรตาม ได้แก่ การทราบว่า มีหลักสูตรปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาไทย ความสนใจที่ผู้เรียนจะสมัครเรียนในหลักสูตรปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และความสนใจด้านภาษาและวัฒนธรรมไทย

เครื่องมือที่ใช้ในวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลตามกลุ่มของประชากรดังนี้

นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดนครปฐมที่มีความประสงค์จะศึกษาต่อระดับปริญญาตรี ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลแนวโน้มความต้องการศึกษาในหลักสูตรปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ แบ่งเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชื่อโรงเรียนและสถานที่ตั้ง โปรแกรมวิชา เพศ อายุ ระดับที่กำลังศึกษาอยู่

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความต้องการศึกษาต่อในหลักสูตรปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับการทราบว่า มีสาขาวิชาภาษาไทยที่เปิดสอนความสนใจที่จะสมัครเข้าเรียน

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามระดับความความสนใจของนักเรียนที่สนใจเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมไทย เป็นรายการประเมินแบบสอบถามความสนใจของเรียนเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมไทย

ส่วนที่ 4 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

ผู้ศึกษาได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือ ตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาเอกสารวิชาการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับ ความพึงพอใจและการจัดการเรียนการสอนของสาขาวิชาภาษาไทย
2. ศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถาม มาตรฐานประมาณค่า 5 ระดับของ ลิเคิร์ต (Likert Scale)
3. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า มาสร้างแบบสอบถามการศึกษาแนวโน้มความต้องการสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดนครปฐม
4. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้น นำเสนอต่ออาจารย์ในสาขาวิชาภาษาไทย เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และความเหมาะสมของเนื้อหา ให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากโรงเรียนโดยนำแบบสอบถามไปส่งที่โรงเรียน โดยผ่านเครือข่ายเพื่อนครูไปยังโรงเรียนต่าง ๆ พร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยและรวบรวมคืนด้วยโดยการเดินทางไปรับแบบสอบถามด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

การวิจัยครั้งนี้วิเคราะห์ข้อมูลและใช้ค่าสถิติต่าง ๆ โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปผู้วิจัยนำผลจากการทำแบบสอบถามมาวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรที่ศึกษาด้วยสถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ความถี่ (Frequencies) ร้อยละ (Percentage) ในการแปลผลระดับความความสนใจของนักเรียนที่สนใจเกี่ยวกับภาษาไทย และความรู้ความสามารถเฉพาะทางด้านภาษาไทย ความถนัด ความสามารถพิเศษอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องด้วยภาษาไทย และวัฒนธรรมไทย ด้วยการใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำไปแปลผลโดยเทียบกับเกณฑ์ค่าเฉลี่ย ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.50 หมายถึง ระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง ระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง ระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง ระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยจึงได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับวัตถุประสงค์ ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้สนใจเข้าศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า มีเพศชาย 363 คน เพศหญิงจำนวน 540 คน อายุน้อยกว่า 17 ปี จำนวน 226 คน อายุ 17 ปี จำนวน 325 คน อายุมากกว่า 17 ปี (18 ปีขึ้นไป) จำนวน 252 คน กำลังศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 326 คน กำลังศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 254 คน กำลังศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 223 คน ซึ่งปรากฏผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม		จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	363	32.75
	หญิง	540	67.25
	รวม	803	100
อายุ	< 17 ปี	226	28.14
	17 ปี	325	40.47
	18 >	252	31.38
	รวม	803	100
ระดับการศึกษา	ม. 4	326	40.59
	ม. 5	254	31.63
	ม. 6	223	27.77
	รวม	803	100
เกรดเฉลี่ย	< 2.00	65	8.09
	2.00-2.49	142	17.68
	2.50-2.99	187	23.28
	3.00-3.49	271	33.74
	3.50-4.00	138	17.18
รวม		803	100

จากตารางที่ 1 พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ส่วนใหญ่มีอายุ 17 ปี และกำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือชั้นปีที่ 5 มีเกรดเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.00-3.49 มากที่สุด คือจำนวน 271 คน รองลงมาคือ 2.5.-2.99 และ 2.00-2.49 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความต้องการของผู้สนใจเข้าศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

2.1 ผลการวิเคราะห์ความต้องการศึกษาต่อ ในหลักสูตรปริญญาตรีสาขาวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดนครปฐม ที่ทราบ ไม่ทราบ และไม่แน่ใจว่ามีหลักสูตรปริญญาตรีสาขาวิชาภาษาไทย ในสถาบันอุดมศึกษา ปรากฏผลดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่ทราบว่า มีหลักสูตรปริญญาตรีสาขาวิชาภาษาไทย ในสถาบันระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย จำแนกตามภูมิหลัง

ภูมิหลัง		การทราบว่า มีหลักสูตรปริญญาตรีสาขาวิชาภาษาไทย						รวม
		ทราบ		ไม่ทราบ		ไม่แน่ใจ		
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
เพศ	ชาย	198	75.29	27	10.26	38	14.45	263
	หญิง	387	71.67	36	6.66	117	21.67	540
	รวม	585	72.85	63	7.84	155	19.30	803
อายุ	< 17 ปี	114	50.44	16	7.08	96	42.48	226
	17 ปี	215	66.15	23	7.07	87	26.77	325
	17 >	122	48.41	52	20.63	78	30.95	252
	รวม	451	56.16	91	11.33	261	32.50	803
ระดับการศึกษา	ม. 4	214	65.64	26	7.97	86	26.38	326
	ม. 5	154	60.63	22	8.66	78	30.71	254
	ม. 6	184	82.51	18	8.21	21	9.41	223
	รวม	552	68.74	66	8.21	185	23.04	803
เกรดเฉลี่ย	< 2.00	38	58.46	14	21.54	13	20.00	65
	2.00-2.49	107	75.35	12	8.45	23	16.20	142
	2.50-2.99	148	79.14	15	8.02	24	12.83	187
	3.00-3.49	216	79.70	18	6.64	37	13.65	271
	3.50-4.00	107	77.54	13	9.42	18	13.04	138
	รวม	616	76.71	72	8.96	115	14.32	803

จากตารางที่ 3 พบว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดนครปฐม จำนวน 585 คน คิดเป็นร้อยละ 72.85 ที่ทราบว่า มีหลักสูตรปริญญาตรีสาขาวิชาภาษาไทย เปิดสอนในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย และพบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 155 คน คิดเป็นร้อยละ 19.30 ที่ไม่แน่ใจว่ามีหลักสูตรนี้เปิดสอนในระดับอุดมศึกษา และจำนวนนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 7.84 ที่ไม่ทราบว่า มีหลักสูตรปริญญาตรีสาขาวิชาภาษาไทยเปิดสอนในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย และเมื่อจำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษาและเกรดเฉลี่ยแล้ว นักเรียนส่วนใหญ่ทราบว่า มีหลักสูตรปริญญาตรีสาขาวิชาภาษาไทยเปิดการเรียนการสอนอยู่ในระดับอุดมศึกษา

2.2 ผลการวิเคราะห์ความต้องการศึกษาต่อ ในหลักสูตรปริญญาตรีสาขาวิชาภาษาไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดนครปฐม สนใจ ไม่สนใจ และไม่แน่ใจว่า ต้องการศึกษาต่อหลักสูตรปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละแนวโน้มของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่สนใจจะ สมัครเรียนในหลักสูตรปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย จำแนกตามภูมิหลัง

ภูมิหลัง		ความสนใจจะสมัครเรียนต่อหลักสูตรปริญญาตรี						รวม
		สาขาวิชาภาษาไทย						
		สนใจ		ไม่สนใจ		ไม่แน่ใจ		
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
เพศ	ชาย	27	10.27	198	75.28	38	14.45	263
	หญิง	79	14.63	344	63.70	117	21.67	540
	รวม	106	13.20	542	67.49	155	19.30	803
อายุ	< 17 ปี	114	50.44	58	25.66	54	23.89	226
	17 ปี	215	66.15	87	26.77	23	7.07	325
	17 >	122	48.41	78	30.95	52	20.63	252
	รวม	451	56.16	223	27.77	129	16.06	803
ระดับการศึกษา	ม. 4	187	57.36	104	31.90	35	10.74	326
	ม. 5	86	33.86	116	45.67	52	20.47	254
	ม. 6	78	34.98	128	57.40	17	7.62	223
	รวม	351	43.71	348	43.34	104	12.95	803

ภูมิหลัง		ความสนใจจะสมัครเรียนต่อหลักสูตรปริญญาตรี						รวม
		สาขาวิชาภาษาไทย						
		สนใจ		ไม่สนใจ		ไม่แน่ใจ		
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
เกรดเฉลี่ย	น้อยกว่า 2.00	38	58.46	14	21.54	13	20.00	65
	2.00-2.49	32	22.54	95	66.90	15	10.56	142
	2.50-2.99	24	12.83	148	79.14	15	8.02	187
	3.00-3.49	21	7.74	240	88.65	10	3.69	271
	3.50-4.00	18	13.04	107	77.54	13	9.42	138
รวม		133	16.56	604	75.22	66	8.21	803

จากตารางที่ 4 พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 106 คน จาก 803 คน คิดเป็น ร้อยละ 13.20 ที่สนใจสมัครเข้าเรียนในหลักสูตรปริญญาตรีสาขาวิชาภาษาไทย และมีจำนวน 542 คน คิดเป็นร้อยละ 67.49 ไม่สนใจสมัครเข้าเรียน และมีจำนวน 155 คน คิดเป็นร้อยละ 19.30 ที่ยังไม่แน่ใจว่าจะสมัครเข้าเรียนหรือไม่

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์เหตุผลในการเข้าศึกษาต่อหลักสูตรปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์เหตุผลของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่สนใจเกี่ยวกับหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ความสนใจของนักเรียนด้านภาษาไทย วรรณคดีไทย ประเพณี และวัฒนธรรมไทย	$\bar{X}$	SD	ระดับความ พึงพอใจ
1. สนใจเกี่ยวกับภาษาไทย/ภาษาศาสตร์	2.84	.785	ปานกลาง
2. สนใจเกี่ยวกับวรรณคดีไทย/วรรณกรรมไทย	2.89	.803	ปานกลาง
3. สนใจเกี่ยวกับทักษะการใช้ภาษาไทย (ฟัง พูด อ่าน เขียน)	2.74	.800	ปานกลาง
4. สนใจเกี่ยวกับความเป็นมาของอักษรไทย	2.67	.724	ปานกลาง
5. สนใจเกี่ยวกับทักษะการคิดและการใช้เหตุผล	2.62	.565	ปานกลาง
6. สนใจเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรมไทย	2.74	.532	ปานกลาง
7. สนใจเกี่ยวกับภาษาบาลีสันสกฤตที่อยู่ในภาษาไทย	2.60	.638	ปานกลาง
8. สนใจอ่านและเขียนวรรณกรรมร้อยแก้ว (นวนิยาย, เรื่องสั้น ฯลฯ)	2.68	.601	ปานกลาง
9. สนใจการอ่านและเขียนวรรณกรรมร้อยกรอง (กวีนิพนธ์)	2.47	.582	น้อย
10. สนใจเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมไทย	2.38	.522	น้อย

ความสนใจของนักเรียนด้านภาษาไทย วรรณคดีไทย ประเพณี และวัฒนธรรมไทย	$\bar{X}$	SD	ระดับความ พึงพอใจ
11. สนใจเกี่ยวกับการอ่านออกเสียง ทำนองเสนาะ	2.26	.453	น้อย
12. สนใจการพูด ปราศรัย ปาฐกถา การโต้วาที แซววาที ฯลฯ	2.42	.591	น้อย
13. สนใจเกี่ยวกับการคัดลายมืออักษรไทยก	2.52	.515	ปานกลาง
14. สนใจเกี่ยวกับสาขาวิชาภาษาไทยในระดับปริญญาตรี	2.58	.510	ปานกลาง
15. สนใจที่จะศึกษาต่อปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาไทย	2.62	.536	ปานกลาง
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย			
16. สนใจที่จะศึกษาต่อคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย	2.66	.554	ปานกลาง
รวม	2.60	.606	ปานกลาง

จากตารางที่ 5 พบว่า เหตุผลและความสนใจเกี่ยวกับภาษาไทย วรรณคดีไทย ประเพณี และวัฒนธรรมไทยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 2.60 มีระดับความสนใจอยู่ในระดับปานกลาง และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.606 และเมื่อพิจารณารายข้อพบว่า นักเรียนมีความสนใจเกี่ยวกับวรรณคดีไทย/วรรณกรรมไทย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.89 มีความสนใจอยู่ในระดับปานกลาง และและมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.803 และสนใจเกี่ยวกับภาษาไทย/ภาษาศาสตร์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.84 มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.785

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวโน้มความต้องการหลักสูตรสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดนครปฐม สามารถสรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาแนวโน้มความต้องการของผู้สนใจเข้าศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดนครปฐม จำนวน 585 คน คิดเป็นร้อยละ 72.85 ที่ทราบว่า มีหลักสูตรปริญญาตรีสาขาวิชาภาษาไทยที่เปิดสอนในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย และพบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 155 คน คิดเป็นร้อยละ 19.30 ที่ไม่แน่ใจว่ามีหลักสูตรนี้เปิดสอนในระดับอุดมศึกษา และจำนวนนักเรียนมัธยมศึกษา

ตอนปลาย จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 7.84 ที่ไม่ทราบว่าหลักสูตรปริญญาตรีสาขาวิชาภาษาไทยเปิดสอนในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย และเมื่อจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษาและเกรดเฉลี่ยแล้ว นักเรียนส่วนใหญ่ทราบว่าหลักสูตรปริญญาตรีสาขาวิชาภาษาไทยเปิดการเรียนการสอนอยู่ในระดับอุดมศึกษา

มีจำนวนนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีความสนใจจะสมัครเข้าเรียนในหลักสูตรสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จำนวน 106 คน จาก 803 คน คิดเป็น ร้อยละ 13.20 ที่สนใจสมัครเข้าเรียนในหลักสูตรปริญญาตรีสาขาวิชาภาษาไทย และมีจำนวน 542 คน คิดเป็นร้อยละ 67.49 ไม่สนใจสมัครเข้าเรียน และมีจำนวน 155 คน คิดเป็นร้อยละ 19.30 ที่ยังไม่แน่ใจว่าจะสมัครเข้าเรียนสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์หรือไม่ จะสังเกตได้ว่ามีจำนวนมาก อาจเป็นเพราะว่านักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญของหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทยมากพอจึงยังรู้สึกไม่แน่ใจว่าจะสมัครเรียนในหลักสูตรหรือไม่

ผลการศึกษาเหตุผลในการเข้าศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

จากการศึกษาเหตุผลในการเข้าศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย นักเรียนมีเหตุผลและความสนใจเกี่ยวกับภาษาไทย วรรณคดีไทย ประเพณี และวัฒนธรรมไทยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 2.60 มีระดับความสนใจอยู่ในระดับปานกลาง และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.606 และเมื่อพิจารณาข้อพบว่า นักเรียนมีความสนใจเกี่ยวกับวรรณคดีไทย/วรรณกรรมไทย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.89 มีความสนใจอยู่ในระดับปานกลาง และและมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.803 และสนใจเกี่ยวกับภาษาไทย/ภาษาศาสตร์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.84 มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.785

จากผลการศึกษาความสนใจเกี่ยวกับภาษาไทย วรรณคดีไทย ประเพณี และวัฒนธรรมไทยนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีความสนใจอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า นักเรียนยังไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาภาษาไทย วรรณคดีไทย เพราะกระแสและแนวโน้มของสังคมสมัยใหม่มุ่งเน้นไปในทางที่จะประกอบอาชีพที่ให้ค่าตอบแทนสูงและรวดเร็วมากกว่าการเรียนภาษาและวรรณคดีไทย จึงทำให้นักเรียนมีความสนใจเกี่ยวกับภาษาไทย วรรณคดีไทย ประเพณี และวัฒนธรรมไทยอยู่ในระดับปานกลาง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยที่กล่าวแล้วข้างต้นทำให้ผู้วิจัยได้ทราบแนวโน้มความต้องการหรือระดับความสนใจของนักเรียนเกี่ยวกับการเลือกเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อประกอบการพิจารณาตัดสินใจและวางแผนเพื่อการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ตรงกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 คือ เพื่อศึกษาแนวโน้มความต้องการของผู้สนใจเข้าศึกษาระดับปริญญาตรี 4 ปี หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย สอดคล้องกับ บวรพจน์ พุดสีเสน และ สุวี ฤกษ์จारी (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่องความต้องการเข้าศึกษาต่อหลักสูตรปริญญาตรีสาขาวิชาจิตวิทยาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า มีระดับความต้องการในการเข้าศึกษาต่อหลักสูตรปริญญาตรีสาขาวิชาจิตวิทยาโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความสนใจที่จะสมัครเข้าเรียนหลักสูตรปริญญาตรีทางด้านสาขาวิชาจิตวิทยา

การศึกษายังได้ทราบเกี่ยวกับเหตุผลเพื่อประกอบการตัดสินใจเลือก สาขาวิชาหรือสถานศึกษาของผู้เรียนซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาเหตุผลในการเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรี 4 ปี หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย สอดคล้องกับ ป ประภัสสนันท์ เรืองจันทร์ (2564) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาความต้องการของผู้ศึกษาต่อและผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อการเปิดหลักสูตรการศึกษาบัณฑิตสาขาวิชาประถมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร พบว่า มีผู้ตอบแบบสำรวจที่ค่าร้อยละที่สูงแสดงความต้องการและเห็นด้วยว่าหลักสูตรการศึกษาบัณฑิต สาขาวิชาประถมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ควรมีการจัดตั้งขึ้น เพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญในการศึกษาระดับประถมศึกษาอันเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มุ่งเน้นทักษะการเรียนรู้พื้นฐานของมนุษย์ นั่นคือ การอ่านออก เขียนได้ และคิดคำนวณเป็น อีกทั้งยังเป็นการศึกษาที่สร้างบรรยากาศทางสังคมที่เด็กต้องเรียนรู้ ทั้งการเรียนรู้บทบาทของตนเองและผู้อื่นผ่านกระบวนการทางสังคมต่าง ๆ ไปพร้อมกับการส่งเสริมการเรียนรู้ตามศักยภาพ ความสนใจ และความถนัดของผู้เรียนอีกด้วย

องค์ความรู้จากการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้รับองค์ความรู้ที่สำคัญซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

1. นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดนครปฐมรู้ว่ามี การเรียนการสอน หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยและมีความต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

2. นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดนครปฐมมีความสนใจเกี่ยว ภาษาไทย วรรณกรรมไทย ภาษาศาสตร์ วรรณกรรมไทย เป็นต้น

3. นักเรียน ความต้องการศึกษาต่อ หลักสูตรระดับอุดมศึกษา สาขาวิชาภาษาไทย และ รายวิชาที่สัมพันธ์กับความสนใจของนักเรียน เป็นเหตุผลสำคัญในการเลือกศึกษาที่จะ ศึกษาต่อ

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงและพัฒนา หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัยต่อไป

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากการศึกษาและวิจัยแนวโน้มความต้องการหลักสูตรสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในจังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัยและผู้ที่เกี่ยวข้อง ควรมีการเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ไปยัง ชุมชน ท้องถิ่น และเขตการศึกษาภายในจังหวัดนครปฐมและจังหวัดใกล้เคียงได้ทราบ โดยผ่านทางช่องทางต่าง ๆ เช่น แผ่นป้ายโฆษณาประชาสัมพันธ์ แผนพับโปสเตอร์ เว็บไซต์ หรือจัดทำหนังสือราชการแจ้งไปยังโรงเรียนที่เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ให้นักเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาใกล้เคียงทราบการมีหลักสูตรหลักสูตรปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย เนื่องจากยังมีนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นจำนวนร้อยละ 67.49 ยังไม่ทราบการเปิดการเรียนการสอนในสาขานี้ และ ร้อยละ 19.30 ไม่แน่ใจว่ามีการเรียนการสอนหลักสูตรปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

ในการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ควรมีการศึกษาวิจัยแนวโน้มความต้องการหลักสูตรปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัยโดยกำหนดขอบเขตการศึกษาวิจัยใหม่
2. ควรมีการศึกษาวิจัยแนวโน้มความต้องการหลักสูตรปริญญาตรี สาขาวิชาอื่น ๆ ที่เปิดการเรียนการสอนในคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย
3. ควรมีการศึกษาวิจัยแนวโน้มความต้องการหลักสูตรปริญญาตรี สาขาวิชาอื่น ๆ ที่เปิดการเรียนการสอนในคณะอื่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

คณะมนุษยศาสตร์. (2562). *คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย*. สืบค้น 24 มิถุนายน 2562, จาก <https://human.mbu.ac.th/hu-course/>

- บวรพจน์ พุดสีเสน และ สุวรี ฤกษ์จारी. (2560). ความต้องการเข้าศึกษาต่อหลักสูตรปริญญาตรี สาขาวิชาจิตวิทยาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารศึกษาศาสตร์ ฉบับวิจัยบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น*. 11 (2), 111-122.
- ป ประภัสสนันท์ เรืองจันทร์. (2564). การศึกษาความต้องการของผู้ศึกษาต่อและผู้ใช้บัณฑิต ที่มีต่อการเปิดหลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิตสาขาวิชาประถมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์*, 5(2), 234-249.
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2564). *มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*. สืบค้น 28 มกราคม 2564, จาก www.mbu.ac.th: <https://www.mbu.ac.th/mbuplan64-68/>
- วิไลศักดิ์ กิ่งคำ, โกวิท พิมพวง, เมธวี ยุทธพงษ์ธาดา และบุญเลิศ วิจารณ์. (2564). ความสำเร็จ และภาพสะท้อนความต้องการของหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2560). *วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย*, 3(1), 7-18.
- สาขาวิชาภาษาไทย. (2562). *มคอ.๒ หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎามนตรี. (2559). *สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ*. สืบค้น 29 ธันวาคม 2559, จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422

การศึกษาความต้องการการใช้งานระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุน
การบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคล
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

A Study of the Needs for Using Management Information system
(NSRU MIS) Individual Level at Nakhon Sawan Rajabhat University

Received: April 18, 2022
Revised: May 09, 2021
Accepted: May 11, 2021

กาญจน์วริน สิทธิปรัชพงษ์¹
Kanvarin Sittiphechpong
(nongning_2550@hotmail.com)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคล มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ และ 2) ศึกษาแนวทางการปรับปรุงระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคล มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณที่เน้นการสำรวจความต้องการของกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นบุคลากรของมหาวิทยาลัย โดยใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสำรวจเรื่องการศึกษาความต้องการการใช้งานระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคล มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ สถิติที่ใช้ในงานวิจัยนี้ คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นพนักงาน เพศหญิง อายุ 31-40 ปี สถานภาพโสด ระดับการศึกษาปริญญาตรี เป็นพนักงานในสถาบันอุดมศึกษา เป็นบุคลากรสายสนับสนุน ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน 12 ปีขึ้นไป สังกัดสำนักงานอธิการบดี และมีรายได้ต่อเดือน 21,001-40,000 บาท 2) ค่าร้อยละของการใช้ระบบสารสนเทศใช้ระบบบริหารงานบุคคลและการเงิน จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 30.00 และค่าร้อยละของความถี่ของการใช้งาน มีความถี่มากกว่า 10 ครั้ง/สัปดาห์ จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 70.00 3) กลุ่มตัวอย่าง

¹ กลุ่มงานการเจ้าหน้าที่ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

Human Resources Section, Office of the President, Nakhon Sawan Rajabhat University

มีระดับความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.22$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่าความต้องการการใช้งานระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคล อยู่ในระดับสูงสุด คือ ด้านความสะดวกและง่ายต่อการใช้งานระบบ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.75$) รองลงมา คือ ด้านความปลอดภัยของระบบ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.70$) ด้านข้อมูลที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.42$) และด้านความถูกต้องของข้อมูลในระบบ อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.02$) ตามลำดับ 4) ได้แนวทางในการปรับปรุงระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคล มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครสวรรค์โดยผู้บริหารต้องเข้ามาวางระบบของบุคลากรสายสนับสนุนเพื่อเป็นประโยชน์ในการกำหนดหนทางปฏิบัติงานและทางวิชาชีพต่อไป

คำสำคัญ: ระบบสารสนเทศ, ความต้องการ, บุคลากรสายสนับสนุน

Abstract

The purposes of this research were: 1) to study the need for information systems to support university management (NSRU MIS) at the individual level at Nakhon Sawan Rajabhat University of personnel of Nakhon Sawan Rajabhat University and 2) to be a guideline for improving information system to support university management (NSRU MIS) at individual level at Nakhon Sawan Rajabhat University. This research is a quantitative research that focuses on exploring the needs of the target group which is Personnel University by using a specific sampling method. The instrument in this research was a questionnaire on the study of the Needs for Using Management Information system (NSRU MIS) Individual Level at Nakhon Sawan Rajabhat University. The statistics in this research were percentage, mean and standard deviation.

The results of the research were as follows: 1) Most of the samples were female employees, aged 31-40 years, single status, bachelor's degree, a supporting personnel, an employee in a higher education institution, Duration of work 12 years or more, under the Office of the President, and monthly income 21,001-40,000 baht. 2) Percentage of information systems use the Human Resources and Finance Management System of 30 people, representing 30.0%

and the percentage of frequency of use. The frequency is more than 10 times/week, 70 people accounted for 70.00%. 3) The sample group's overall opinion level was at a moderate level ($\bar{X} = 3.22$). When considering each item, it was found that the need for the use of information systems to support university management (NSRU MIS) at the individual level was the highest level of feedback was the convenience and ease of use of the system. At the level of very agree ($\bar{X} = 3.75$), followed by system security. At the level of very agree ($\bar{X} = 3.70$) in terms of information that meets the needs of users. It was at a moderately agreeable level ($\bar{X} = 3.42$) and the accuracy of the information in the system. At the level of least agreeable ($\bar{X} = 2.02$) respectively, and 4) Get guidelines for improving the information system to support university management (NSRU MIS) at the individual level at Nakhon Sawan Rajabhat University, where administrators must come in to set up a system of support personnel to be useful for further career and professional advancement.

Keywords: Management Information system, Needs, Academic Supporting Personnel

บทนำ

ปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นฐานรากที่รองรับ “สังคมสารสนเทศ” (Information Society) ที่มี “สารสนเทศ” เป็นหัวใจสำคัญ เทคโนโลยีสารสนเทศ สามารถประยุกต์ใช้ประโยชน์ในการจัดบริการสังคมพื้นฐาน ในขบวนการพัฒนาสังคม เช่น ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการศึกษา ทางด้านสาธารณสุข การบริหารรัฐกิจ ฯลฯ สารสนเทศมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการทุกระดับขององค์กร ทั้งในการปฏิบัติงานและการบริการ ใช้ช่วยในการตัดสินใจ การวางแผน และการประเมินผลเปรียบเทียบกับช่วยเพิ่มระดับความรู้ (Knowledge) ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อเท็จจริง สารสนเทศจะมีค่าหรือความหมายมากขึ้น เมื่อมีการใช้งานมากขึ้นและสารสนเทศนั้นส่งผลกระทบถึงการตัดสินใจหรือการกระทำที่ดำเนินการ ปัจจุบัน ทุกระดับทั้งภาครัฐและเอกชน ต่างก็นำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology: ICT) หรือไอซีทีมาประยุกต์ใช้ในองค์กร ทั้งนี้ เนื่องจากไอซีทีซึ่งมีองค์ประกอบเทคโนโลยีที่สำคัญ ได้แก่ เทคโนโลยีที่

เกี่ยวข้องกับคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีการสื่อสารข้อมูลและเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต นับว่าเป็นเครื่องมืออันทรงพลังที่สามารถจัดการประมวลผลข้อมูลจำนวนมหาศาลให้ได้มาซึ่งสารสนเทศที่ถูกต้องแม่นยำ รวดเร็วและมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุดในขณะนี้ โดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาซึ่งเป็นหน่วยงานพัฒนาการศึกษาระดับสูงของชาติ พัฒนากำลังคนของชาติ จึงจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องนำระบบสารสนเทศและการสื่อสารข้อมูลมาปรับประยุกต์ใช้ให้ทันเหตุการณ์ซึ่งปรับเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว รวมถึง ในมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ซึ่งเน้นการส่งเสริมคุณภาพการผลิตบัณฑิต โดยใช้กรอบการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพภายในของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา หรือ สกอ. (ไกรทพันธ์ เต็มวิทย์ขจร และคณะ, 2559) และปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลกว่าระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นพื้นฐานสู่การขับเคลื่อนด้านต่าง ๆ ของโลก ทั้งในด้านสังคม อุตสาหกรรม เศรษฐกิจ การศึกษา และวัฒนธรรม ทำให้มีการกำหนดร่วมกันว่า ยุคปัจจุบันคือ ยุคของสังคมสารสนเทศ ยุคของสังคมข้อมูลข่าวสาร หรือ ยุคของ "เศรษฐกิจแห่งภูมิปัญญา และการเรียนรู้" (Pavlik, 2015)

ข้อมูลสารสนเทศ มีความสำคัญยิ่งต่อการบริหารและจัดการทุกด้านและทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับหน่วยงานหรือระดับชาติในอดีตคนหนึ่ง ๆ อาจมีความรู้ความเข้าใจ ทุกสิ่งทุกอย่างที่ตนบริหารจัดการได้หมด เพราะงานที่บริหารเป็นงานขนาดเล็ก แต่เมื่อสังคมมีความซับซ้อนขึ้น เมืองก็ประกอบมากขึ้น จึงเป็นเรื่องยากที่จะมีผู้รู้รายละเอียดของงานครบถ้วนว่าเกิดอะไรขึ้นบ้าง เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันว่าจะเกิดและไม่ได้เตรียมรับมือเอาไว้ก่อน อาจส่งผลให้เกิดความเสียหายขึ้นได้ การทราบว่าจะเกิดอะไรขึ้นบ้างนั้น จึงจำเป็นต้องอาศัยระบบข้อมูลสารสนเทศที่ดีเพื่อเป็นเครื่องมือช่วยในการวางแผน การตัดสินใจดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและระบบการศึกษาก็เป็นระบบหนึ่งที่มีความซับซ้อนอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในประเทศไทยที่มีระบบการศึกษาไม่เป็นเอกภาพ มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่จัดการศึกษาซ้ำซ้อนกันหลายหน่วย ทำให้เป็นการยากที่จะวางแผนการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและได้ผล นอกจากนั้น การดำเนินงานต่าง ๆ ยังเกิดความสับสนและขาดการประสานงานที่ดีทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมายที่เราไม่สามารถกล่าวได้ว่าปัญหาเหล่านี้จะสามารถแก้ไขได้ตั้งแต่ต้นหากมีระบบข้อมูลที่ดีแต่เราสามารถกล่าวได้ว่า "การมีระบบข้อมูลที่ดีแต่ต้น จะช่วยให้ผู้บริหารเห็นปัญหาเหล่านี้และหาทางคลี่คลายได้ตั้งแต่แรก" (ครรรชิต มาลัยวงศ์, 2549)

ระบบสารสนเทศ เป็นระบบที่จะถูกพัฒนาขึ้นมาตามวัตถุประสงค์การใช้งานของผู้ใช้ โดยอายุการใช้งานของระบบจะแปรผันตามความต้องการใช้งานของผู้ใช้ หากความต้องการคงที่ ระบบสารสนเทศนั้นก็จะมีอายุการใช้งานที่ยาวนาน แต่ถ้าหากความต้องการเปลี่ยนแปลงเร็ว ระบบสารสนเทศนั้นก็จะมีอายุการใช้งานที่สั้น และต้องได้รับการพัฒนาใหม่ให้สอดคล้องกับความต้องการ ไม่เช่นนั้นระบบสารสนเทศใดไม่ถูกใช้งานก็จะเป็นระบบที่ตายไม่คุ้มค่าต่อการลงทุนทรัพยากร ทั้งในด้านทุนทรัพย์ เวลาและบุคลากร การวางแผนระบบสารสนเทศ เป็นขั้นตอนหนึ่งของการบริหารจัดการองค์กร เพราะจะเป็นสิ่งจำเป็นที่ช่วยให้ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่รู้แนวทางการดำเนินงานขององค์กร ลดการดำเนินงานที่ซ้ำซ้อนหรืองานที่สิ้นเปลือง เป็นประโยชน์ต่อการควบคุมงานให้ไปในทิศทางที่องค์กรและผู้บริหารองค์กรต้องการ การวางแผนจึงมีความสำคัญอย่างมากในการบริหารงาน ทำให้เกิดการเตรียมพร้อมรองรับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550)

ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการ (NSRU MIS) ของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ มีความสำคัญของข้อมูลบุคลากรของมหาวิทยาลัย คือ การเก็บรวบรวม ประวัติการรับราชการ วุฒิการศึกษา อัตราเงินเดือน ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ข้อมูลเหล่านี้ถือว่าเป็นหลักฐานเป็นได้ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพ ผู้ทำหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูลเหล่านี้เพื่อนำไปจัดทำรายงานและวิเคราะห์ข้อมูลให้เป็นสถิติ เพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ฯ วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคในการดำเนินงานในสถานการณ์ปัจจุบันของบุคลากร ผลการเบิกจ่ายงบประมาณ และผลการดำเนินงานของตัวชี้วัดตามคำรับรองการปฏิบัติราชการฯ เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการพัฒนาและยังสามารถจัดลำดับความสำคัญในการวางยุทธศาสตร์ได้ตรงต่อความต้องการ ซึ่งจะทำให้มหาวิทยาลัยสามารถจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรในการดำเนินงานและปรับตัวได้เท่าทันกับสถานการณ์ปัจจุบันได้

ดังนั้น มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ได้นำระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการ (NSRU MIS) มาใช้เก็บข้อมูลพื้นฐานของบุคลากรภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ซึ่งบุคลากรที่ใช้ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการ (NSRU MIS) จะเป็นบุคคลหรือเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ในด้านงานหลักสูตร งานทะเบียนและประมวลผล งานพัสดุ งานการเงิน งานการเจ้าหน้าที่ งานนโยบายและแผน งานวิจัย คณะ ศูนย์สำนัก ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการใช้งานของระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการ (NSRU MIS)

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ต่อการใช้งานของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ทั้ง
ประเพณีวิชาการและประเพณีสนับสนุน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการ
มหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคล มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
2. เพื่อศึกษาแนวทางการปรับปรุงระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการ
มหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคล มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ คือ บุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏ
นครสวรรค์ จำนวน 371 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ คือ บุคลากรสายสนับสนุนคณะวิทยาศาสตร์และ
เทคโนโลยี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ คณะครุศาสตร์ คณะ
เทคโนโลยีการเกษตรและเทคโนโลยีอุตสาหกรรม สำนักงานอธิการบดี สำนักศิลปะและ
วัฒนธรรม สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน
และสถาบันวิจัยและพัฒนา การสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง
(Purposive Sampling) คือ เลือกบุคลากรสายสนับสนุน จำนวน 10 หน่วยงาน หน่วยงานละ
10 คน รวม 100 คน พิจารณาจากผู้ที่มีพร้อมและยินดีในการตอบแบบสำรวจในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าในงานวิจัยนี้เป็นแบบสำรวจ ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งแบบ
สำรวจออกมาเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสำรวจเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล เป็นคำถามปลายปิดชนิดเลือกตอบ
ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน การปฏิบัติงาน ระยะเวลา
ในการปฏิบัติงาน หน่วยงานที่สังกัด และรายได้ต่อเดือน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสำรวจเกี่ยวกับ “ความต้องการการใช้งานระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคล มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์” ซึ่งออกเป็น 2 ข้อ คือ 1) ท่านเคยใช้ระบบสารสนเทศใดบ้าง 2) ความถี่ของการใช้งาน

ตอนที่ 3 เป็นแบบสำรวจเกี่ยวกับ “แนวทางการปรับปรุงระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคล มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์” ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความถูกต้องของข้อมูลในระบบ 2) ด้านข้อมูลที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ 3) ด้านความปลอดภัยของระบบ และ 4) ด้านความสะดวกและง่ายต่อการใช้งานระบบ

ตอนที่ 4 เป็นแบบสำรวจเกี่ยวกับข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับความต้องการการใช้งานระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคล มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ลักษณะเป็นปลายเปิดให้เลือกตอบแบบเสรี

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยมีขั้นตอนดำเนินการในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ผู้วิจัยและคณะศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้งานระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคล มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
2. ผู้วิจัยและคณะสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสำรวจการศึกษาความต้องการการใช้งานระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคล มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
3. ผู้วิจัยและคณะได้นำเครื่องมือให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข รวมทั้งนำแบบสำรวจที่ได้รับการแก้ไขแล้วไปทดลองเครื่องมือกับกลุ่มทดลองที่ไม่ใช่กลุ่มประชากร
4. ผู้วิจัยนำเครื่องมือไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ บุคลากรสายสนับสนุน คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ คณะครุศาสตร์ คณะเทคโนโลยีการเกษตรและเทคโนโลยีอุตสาหกรรม สำนักงานอธิการบดี สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน และสถาบันวิจัยและพัฒนา บุคลากรจำนวน 10 หน่วยงาน

หน่วยงานละ 10 คน รวม 100 คน ใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และผู้วิจัยแนะนำการใช้งานระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคล มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ และชี้แจงวัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ให้กับผู้ใช้งานระบบ

5. เมื่อผู้ใช้งานใช้งานระบบทดลองใช้ระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคล มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์เสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสำรวจให้กับผู้ใช้งานระบบ และนำข้อมูลจากแบบสำรวจไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

6. ผู้วิจัยและคณะรวบรวมข้อมูล สรุปผล และประเมินผลจากการเก็บข้อมูล

7. ผู้วิจัยและคณะได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ค่าสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสำรวจ มาประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสำรวจ โดยใช้ค่าสถิติคิดเป็นค่าร้อยละ (percentage)

2. การวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการการใช้งานระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคล มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ โดยใช้ค่าสถิติคิดเป็นค่าร้อยละ (percentage)

3. การวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการการใช้งานระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคล มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์แยกออกเป็นรายด้าน ในภาพรวมโดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการการใช้งานระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคล มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ โดยมีเกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ย 5 ระดับ ตามแบบของ Likert Scale

ผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. จากข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสำรวจ พบว่า ผู้ตอบแบบสำรวจในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 84.00 อายุ 31 - 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 50.00 สถานภาพโสด คิดเป็นร้อยละ 56.00 ระดับการศึกษาปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 82.00 เป็นพนักงานในสถาบันอุดมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 84.00 เป็นบุคลากรสายสนับสนุน คิดเป็นร้อยละ 100.00 ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน 12 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 43.00 สังกัดสำนักงานอธิการบดี คิดเป็นร้อยละ 37.00 และมีรายได้ต่อเดือน 21,001-40,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 65.00

2. ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับความถี่การใช้งานระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคล มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ค่าร้อยละของการใช้ระบบสารสนเทศใช้ระบบบริหารงานบุคคลและการเงิน จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 30.00 ระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 25.00 ระบบบริการการศึกษา จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 20.00 ระบบสวัสดิการ จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 10.00 ระบบฐานข้อมูลงานวิจัย/วิทยานิพนธ์ จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 7.00 ระบบประกันคุณภาพการศึกษาสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 5.00 และ ระบบภาวะการมีงานทำของบัณฑิต จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 3.00 และค่าร้อยละของความถี่ของการใช้งาน มีความถี่มากกว่า 10 ครั้ง/สัปดาห์ จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 70.00 รองลงมา คือ มีความถี่ 6-10 ครั้ง/สัปดาห์ จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 20.00 มีความถี่ 3-5 ครั้ง/สัปดาห์ จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 6.00 มีความถี่น้อยกว่า 1-2 ครั้ง/สัปดาห์ จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 4.00

3. ความต้องการการใช้งานระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคลเป็นรายด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ($\bar{X} = 3.22$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ความต้องการการใช้งานระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคล เป็นรายด้านระดับความคิดเห็นในระดับสูงสุด คือ ด้านความสะดวกและง่ายต่อการใช้งานระบบ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.75$) รองลงมา คือ ด้านความปลอดภัยของระบบ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.70$) ด้านข้อมูลที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ อยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ($\bar{X} = 3.42$) และด้านความถูกต้องของข้อมูลในระบบ อยู่ในระดับเห็นด้วยน้อย ($\bar{X} = 2.02$) ตามลำดับ ($\bar{X} = 2.16$) และด้านลักษณะงานอยู่ในระดับเห็นด้วยน้อย ($\bar{X} = 1.88$) ตามลำดับ

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง "การศึกษาความต้องการการใช้งานระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคล มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์" ผู้วิจัยขอเสนอการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยแบ่งเป็นรายประเด็น ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาความต้องการระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคล มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ผลการวิจัยพบว่า พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ($\bar{X} = 3.22$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ความต้องการการใช้งานระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคล เป็นรายด้านระดับความคิดเห็นในระดับสูงสุด คือ ด้านความสะดวกและง่ายต่อการใช้งานระบบ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.75$) รองลงมา คือ ด้านความปลอดภัยของระบบ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.70$) ด้านข้อมูลที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ อยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ($\bar{X} = 3.42$) และด้านความถูกต้องของข้อมูลในระบบ อยู่ในระดับเห็นด้วยน้อย ($\bar{X} = 2.02$) ตามลำดับ ($\bar{X} = 2.16$) และด้านลักษณะงานอยู่ในระดับเห็นด้วยน้อย ($\bar{X} = 1.88$) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนวิติ เจริญงาน (2554) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในการใช้โปรแกรมระบบฐานข้อมูลโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลและหน่วยงานปทุมภูมิของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เพื่อศึกษาข้อมูลสำหรับใช้ในการวางแผนและการตัดสินใจในการบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยเป็นเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่ใช้โปรแกรมระบบฐานข้อมูล (JHCIS) จำนวน 194 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสถิติสหสัมพันธ์ของสเปียร์แมน ค่าสถิติไคสแควร์ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิตินี้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในการใช้โปรแกรมระบบฐานข้อมูล (JHCIS) โดยรวมอยู่ในระดับดีมาก โดยการตรวจสอบสิทธิ์ก่อนการใช้งานอยู่ในระดับมากที่สุด ง่ายต่อการใช้งาน การออกแบบหน้าจอมีความเหมาะสม มีการกำหนดรหัสผู้ใช้โปรแกรมมีความเสถียร ข้อมูลที่ได้มีความถูกต้อง โปรแกรมทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ ลดขั้นตอนและประหยัดเวลา ซอฟต์แวร์ที่ใช้มีบริการที่ครบถ้วน ซอฟต์แวร์ที่ใช้มีความเหมาะสม ภาษาที่ใช้ตรงและเข้าใจง่าย ซอฟต์แวร์มีการสร้างโดยมุมมองของผู้ใช้ ผู้ติดตั้งระบบมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และอุปกรณ์ที่ใช้มีความทันสมัย อยู่ในระดับมาก

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางการปรับปรุงระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคล มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิเคราะห์ระดับความต้องการการใช้งานระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคล เป็นรายด้าน พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ($\bar{X} = 3.22$)

เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ความต้องการการใช้งานระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคล เป็นรายด้านระดับความคิดเห็นในระดับสูงสุด คือ ด้านความสะดวกและง่ายต่อการใช้งานระบบ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.75$) รองลงมา คือ ด้านความปลอดภัยของระบบ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.70$) ด้านข้อมูลที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ อยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ($\bar{X} = 3.42$) และด้านความถูกต้องของข้อมูลในระบบ อยู่ในระดับเห็นด้วยน้อย ($\bar{X} = 2.02$) ตามลำดับ พบว่าพนักงานมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการในการปฏิบัติงาน โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง และสอดคล้องกับงานวิจัยของสคมวิทย์ สุขภัทริทธิกุล และบุญช่วย ศรีธรรมศักดิ์ (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบสารสนเทศการบันทึกข้อมูลและแผนผังการติดตั้งเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อช่วยบำรุงรักษาเครื่องคอมพิวเตอร์สำหรับระบบสารสนเทศโรงพยาบาลศิริราช ทำให้ระบบการบันทึกข้อมูลเครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อใช้ในการบันทึกข้อมูลค้นหาข้อมูลจัดทำรายงาน โดยการพัฒนากระบวนการเน้นที่การจัดเก็บข้อมูล ซึ่งทำให้ระบบสามารถใช้งานง่าย มีการแบ่งสิทธิ์การเข้าจัดการเก็บข้อมูลและการได้ข้อมูลที่ถูกต้องแม่นยำ รวมทั้งการนำข้อมูลที่จัดเก็บนำกลับมาใช้ให้ได้ประโยชน์สูงสุด รวมถึงส่วนของการเก็บข้อมูลผู้ใช้งานเพื่อใช้ในการติดต่อสื่อสาร ในการทดสอบได้นำโปรแกรมติดตั้งและใช้งานโดยทดลองใช้งานกับผู้เชี่ยวชาญและและผู้ใช้งาน ทำการประเมิน 4 ด้าน คือ (1) ด้านความสามารถทำงานตรงตามความต้องการ (2) ด้านหน้าที่ของระบบ (3) ด้านการใช้งานระบบ (4) ด้านความปลอดภัยของระบบ ผลการประเมินความพึงพอใจหลังการทดลองโดยรวม พบว่า อยู่ในระดับดีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.70 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.61 สรุปได้ว่า สามารถนำระบบสารสนเทศการบันทึกข้อมูลและแผนผังการติดตั้งเครื่องคอมพิวเตอร์ไปใช้งานได้ง่าย มีความสะดวกและรวดเร็วในการใช้งาน การจัดรายละเอียดบนจอภาพ และการนำเสนอรายงานอยู่ในระดับดีมีการบันทึกข้อมูลได้ถูกต้อง มีการนำเสนอในรูปแบบที่เข้าใจง่าย ทำให้เกิดผลดีต่อระบบงาน และทำให้การบริหารจัดการของโรงพยาบาลมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สอดคล้องกับงานวิจัยของทัศนเทพ ตลโสภณ ชำนาญ เขาวกิตพิพงศ์ และน้ำทิพย์ วิภาวิน (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการสารสนเทศเพื่อการจัดทำรายงานสุขภาพจากฐานข้อมูลกลางของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อใช้สนับสนุนการดำเนินการด้านการประเมินผลข้อมูลเชิงยุทธศาสตร์การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา วิธีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลใช้หลักการของวงจรการพัฒนาระบบเริ่มจากการศึกษาความเป็นไปได้และวิเคราะห์ระบบการทำงานเดิม จากนั้นผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการจัดประชุมและใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย โดยการจับฉลากเพื่อศึกษาความต้องการของผู้ใช้จำนวน 30 คน เพื่อนำไปออกแบบระบบใหม่ ประกอบด้วยโครงสร้างของระบบฐานข้อมูลรูปแบบรายงาน ส่วนต่อประสานผู้ใช้และระบบการสำรองข้อมูลเมื่อออกแบบเสร็จจึงได้ดำเนินการพัฒนาระบบทดสอบระบบและติดตั้งระบบ โดยเครื่องมือในงานวิจัย ได้แก่ ระบบจัดการฐานข้อมูลมายเอสคิวแอล ระบบจำลองเครื่องแม่ข่ายอาปาเช่ เว็บเวิร์ฟเวอร์ การพัฒนาส่วนต่อประสานผู้ใช้โดยโปรแกรมภาษาพีเอชพีและระบบปฏิบัติการวินโดวส์ 8 ผลการวิจัยทำให้ได้ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดทำรายงานสุขภาพจากฐานข้อมูลกลางของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดกาฬสินธุ์ หน่วยงานมีระบบรายงานผลการปฏิบัติราชการ รายงานการประเมินยุทธศาสตร์และข้อมูลตัวชี้วัด ที่ผู้ใช้งานสามารถเข้าใช้งานในการดูข้อมูลรายงาน รวมทั้งผู้บริหารสามารถใช้งานดูรายงานประเมินผลงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผลการประเมินระบบสารสนเทศเพื่อการจัดทำรายงานสุขภาพจากฐานข้อมูลกลางของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดกาฬสินธุ์ใช้แบบประเมินความพึงพอใจใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการใช้ระบบงาน ด้านระบบรายงานผลตัวชี้วัด ด้านแสดงผลข้อมูล ด้านภาพรวมของระบบรายงานตัวชี้วัด พบว่าผู้ประเมินมีความพึงพอใจในระดับมาก

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษานี้ได้องค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้

ระดับความต้องการการใช้งานระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) พนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการ ในภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ($\bar{X} = 3.22$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ความต้องการการใช้งานระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย (NSRU MIS) ระดับบุคคลเป็นรายด้านระดับความคิดเห็นในระดับสูงสุด คือ ด้านความสะดวกและง่ายต่อการใช้งานระบบ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.75$) รองลงมา คือ ด้านความปลอดภัยของระบบ อยู่

ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.70$) ด้านข้อมูลที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ อยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ($\bar{X} = 3.42$) และด้านความถูกต้องของข้อมูลในระบบ อยู่ในระดับเห็นด้วยน้อย ($\bar{X} = 2.02$) ตามลำดับ ($\bar{X} = 2.16$) และด้านลักษณะงานอยู่ในระดับเห็นด้วยน้อย ($\bar{X} = 1.88$) ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะการนำไปใช้

1.1 งานวิจัยนี้ควรออกแบบการแสดงผลให้ผู้ใช้งานในมหาวิทยาลัยเข้าใจได้ง่ายขึ้น แม้การแสดงผลมีความสวยงามแต่ควรศึกษาการออกแบบให้เหมาะสมกับการรับรู้และความเข้าใจของบุคคลที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดการใช้งานได้สะดวกขึ้น

1.2 ในอนาคตอาจมีการประสานงานไปยังภาคส่วนต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย เพื่อประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากข้อมูลในระบบสารสนเทศออนไลน์ เพื่อผลักดันให้มหาวิทยาลัยสามารถนำองค์ความรู้ไปพัฒนางานพัฒนางานของบุคลากรได้

1.3 ควรพัฒนาสารสนเทศให้แสดงผลบนอุปกรณ์เคลื่อนที่ เช่น สมาร์ทโฟน หรือ แท็บเล็ต ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นเพื่อให้สะดวกต่อการใช้งาน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

สิ่งที่ค้นพบจากงานวิจัยครั้งนี้ นำมาซึ่งข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

2.1 ควรทำการวิจัยโดยเพิ่มขอบข่ายและกลุ่มผู้ใช้งานที่เกี่ยวข้องกับงานบริหารบุคคล เช่น งานนโยบายและแผน งานการเงินและสวัสดิการ เป็นต้น

2.2 ควรทำการวิจัยโดยการพัฒนาระบบสารสนเทศเกี่ยวกับงานบริหารบุคคลให้สามารถเชื่อมโยงกับระบบสารสนเทศด้านอื่น ๆ ทั้งภายในระดับสำนักและในระดับมหาวิทยาลัย เพื่อให้สารสนเทศด้านบุคลากรมีความถูกต้องและทันสมัยอยู่ตลอดเวลา

รายการอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). แผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2550–2554. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- ครรชิต มาลัยวงศ์. (2549). นวัตกรรมทางเทคโนโลยี 200 ทศนะไอที. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น.

- ทัศน์เทพ ดลโสภณ, ชำนาญ เขวกีรติพงศ์ และ น้ำทิพย์ วิภาวิน. (2557). *การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการจัดทำรายงานสุขภาพจากฐานข้อมูลกลางของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดกาฬสินธุ์* (รายงานการวิจัย). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธนวัติ เจริญงาน. (2554). *ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในการใช้โปรแกรมระบบฐานข้อมูลโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลและหน่วยปฐมภูมิของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข*. สืบค้น 20 พฤศจิกายน 2559, จาก <http://www.repository.rmutt.ac.th/bitstream/handle/123456789/738/124290.pdf?sequence=1>
- สคมวิชช์ สุขภักทธิธิกุล และบุญช่วย ศรีธรรมศักดิ์. (2556). *การพัฒนาระบบสารสนเทศการบันทึกข้อมูลและแผนผังการติดตั้งเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อช่วยบำรุงรักษาเครื่องคอมพิวเตอร์สำหรับระบบสารสนเทศ โรงพยาบาลศิริราช*. สืบค้น 20 พฤศจิกายน 2559, จาก <http://sci.bsru.ac.th/sciweb/e-magazine/13-1/chapter-6.pdf>
- Pavlik, J. (2015). Transformation: Examining the Implications of Emerging Technology for Journalism, Media and Society. *Athens Journal of Mass Media and Communications*, 1(1), 9-24.

รูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรม ในอุตสาหกรรมก่อสร้าง

The Potential Development Model of Engineering System Contractors in the Construction Industry

ศักดิ์สิทธิ์ ปัญญาแวว¹, ชุลีวรรณ โชติวงษ์² และ ปรีดา อตฺตวินิจตระการ³

Saksit Panyawaew, Chuleewan Choitwong and

Preeda Attavinijtrakarn

(saksit.panyawaew@gmail.com)

Received: May 6, 2022

Revised: May 9, 2022

Accepted: May 19, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง 2) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง และ 3) เพื่อจัดทำคู่มือการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง เป็นการศึกษาแบบผสมวิธี การศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 คน และการประชุมสนทนากลุ่ม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 16 คน การศึกษาเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่น (Reliability) = .98 กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 411 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ พบว่า 1) องค์ประกอบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้างมี 3 องค์ประกอบหลัก คือ 1. ด้านความรู้ผู้ประกอบการ มี 4 องค์ประกอบย่อย คือ ภาวะผู้นำ เทคโนโลยีและนวัตกรรม การวิเคราะห์และบริหารความเสี่ยง และระบบการจัดการองค์กรและกฎหมาย 2. ด้านทักษะการบริหารจัดการธุรกิจงานระบบวิศวกรรม มี 4 องค์ประกอบย่อย คือ ความสามารถด้านวิศวกรรม

^{1, 2, 3} คณะพัฒนาธุรกิจอุตสาหกรรมและทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

Business Administration Program in Industrial Business and Human Resource Development, King Mongkut's University of Technology North Bangkok

การวางแผนงานและมอบหมายงาน การบริหารทีมงาน การพัฒนาผู้ได้บังคับบัญชา และ 3. ด้านการแข่งขันทางธุรกิจงานระบบวิศวกรรม มี 4 องค์ประกอบย่อย คือ มาตรฐานและระบบการให้บริการที่รวดเร็ว การบริหารต้นทุนการดำเนินงานและการตัดสินใจ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในองค์กร และความพร้อมบุคลากรและคุณภาพงาน 2) การพัฒนารูปแบบศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง จากการประชุมสนทนากลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิมีมติเห็นชอบรูปแบบการพัฒนา พร้อมเสนอให้ปรับชื่อขององค์ประกอบและเพิ่มองค์ประกอบย่อยเพื่อให้รูปแบบมีความสมบูรณ์มากขึ้น 3) การจัดทำคู่มือแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง มีคะแนนเฉลี่ยความเหมาะสมของคู่มือจากผู้เชี่ยวชาญเท่ากับ 4.84 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับดีมาก

คำสำคัญ : รูปแบบการพัฒนา, ศักยภาพ, ผู้ประกอบการระบบวิศวกรรม

Abstract

The purposes of this research were: 1) to study the potential components of Engineering system contractors in the construction industry, 2) to create a potential development model of Engineering system contractors in the construction industry, and 3) to develop a potential development manual of Engineering system contractors in the construction industry. This study was integrated the method of qualitative and quantitative approaches using semi-structured in-depth interview with total 10 key informants and focus group discussion with the 16 experts. The quantitative study was used the reliability of questionnaires =.98 with a sample of 411 participants. The qualitative data were analyzed by using content analysis, and the quantitative data analysis was done by using statistic, frequency, mean, percentage, standard deviation, and factor analysis.

The research findings followed the objectives found that: 1) The potential components of Engineering system contractors in the construction industry have 3 main components namely 1) Knowledge of engineering system contractors

consisted of 4 subcomponents as professional leadership, technology and innovation, analysis and risk management, and internal management systems and law , 2) Administration skills of Engineering system contractors consisted of 4 subcomponents as Engineering skills, Planning management and assignments, Team management, and Subordinate development, and 3) Business competition of engineering system contractors consisted of 4 subcomponents as Standard and fast service system, Cost management and decision making, Information and communication technology and Availability of personnel and work quality. 2) The model creating of the potential development of engineering system contractors through the group discussion, the resolution was decided by experts for a development model included giving on adjustment name of components and add more the subcomponents to be completely model. 3) The manual of potential development of engineering system contractors in the construction industry was evaluated by experts as being suitable with 4.84 points which was at the excellent level.

Keywords: Development Model, Potential, Engineering Contactor

บทนำ

ธุรกิจรับเหมาก่อสร้างเป็นธุรกิจที่เติบโตควบคู่ไปพร้อมกับการพัฒนาของประเทศ หากเศรษฐกิจของประเทศรุ่งเรือง อุตสาหกรรมการก่อสร้างก็จะเติบโตไปพร้อมกัน อีกทั้งยังจะเอื้อต่อภาคอุตสาหกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ขนาดเล็ก ภาคสถาบันการเงิน และภาคแรงงานให้ขยายตัวตามไปด้วย โดยนักวิชาการได้วิเคราะห์ว่า ธุรกิจรับเหมาก่อสร้างมีทิศทางฟื้นตัว โดยมูลค่าการลงทุนก่อสร้างโดยรวมมีแนวโน้มขยายตัว 4.5-5.0% ในปี 2564 และ 5.0-5.5% ในปี 2565-2566 ปัจจัยขับเคลื่อนมาจากการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ของภาครัฐ ซึ่งจะเหนี่ยวนำการลงทุนก่อสร้างภาคเอกชนให้ขยายตัวตาม อาทิ นิคมอุตสาหกรรม รวมถึงภาวะเศรษฐกิจที่ทยอยฟื้นตัวจะหนุนการก่อสร้างที่อยู่อาศัยและอาคารเพื่อการพาณิชย์ นอกจากนี้ โอกาสทางธุรกิจยังเพิ่มขึ้นจากโครงการก่อสร้างในประเทศ

เพื่อนบ้าน ซึ่งมีการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานอย่างต่อเนื่องรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจและการขยายตัวของความเป็นเมือง (ธเนศ มัทธนาลัย, 2564)

รวมถึง ธุรกิจรับเหมาเป็นงานที่มีบุคลากรในการทำงานเป็นจำนวนมาก หลายสายงานระดับความรู้และความสามารถต้องเข้าใจธุรกิจเป็นอย่างดี ดังนั้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของบริษัท ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญในด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะการค้นหาบุคลากร ที่มีคุณสมบัติ ตรงตามที่ต้องการ เพื่อการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพของบริษัท ส่วนการก่อสร้างของภาคเอกชน ก็มีการเติบโตออกไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ เนื่องจากกิจกรรมเศรษฐกิจของภาคเอกชนขยายตัวไปในต่างจังหวัดมากขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีการเติบโตของการค้าและการลงทุน เช่น อุดรธานี สุราษฎร์ธานี และเชียงราย เป็นต้น แม้ว่าการขยายตัวของอุตสาหกรรมก่อสร้างจะหนุนให้กลุ่มผู้รับเหมาปรับตัวดีขึ้น แต่ก็กลับสร้างแรงกดดันและนำมาซึ่ง อุปสรรคให้แก่ผู้ประกอบการ เช่น การเติบโตของโครงการก่อสร้างหลายโครงการในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน มีผลกระทบทำให้ราคาวัสดุก่อสร้างปรับตัวสูงขึ้น โดยเฉพาะวัสดุก่อสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะปูนซีเมนต์ เนื่องจากอุปสงค์สินค้าวัสดุก่อสร้างขยายตัว นอกจากนี้ยังทำให้ผู้ประกอบการต้องเผชิญกับภาวะขาดแคลน กำลังแรงงานเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม ภาคก่อสร้างยังมีแรงหนุนจากกิจกรรมเศรษฐกิจในส่วนภูมิภาค โดยเฉพาะผลประโยชน์ต่อเนื่องจากการค้าและการลงทุนที่คึกคักตามแนวชายแดนและพื้นที่ใกล้เคียง จะส่งผลให้การลงทุนก่อสร้างในกลุ่มพาณิชย์กรรมเติบโตตามไปด้วย

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าปัญหาในการดำเนินธุรกิจงานระบบวิศวกรรม มีปัญหาในด้านการเข้าถึงด้านการเงิน ปัญหาด้านการบริหารบุคลากร ปัญหาด้านการบริหารจัดการรูปแบบบริษัท ปัญหาด้านการตลาด และเทคโนโลยีที่นำมาใช้ในงานระบบวิศวกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงที่ทันสมัยขึ้น ทำให้ความสามารถในการแข่งขันและมีแนวโน้มในการดำเนินธุรกิจลดลง ซึ่งมีปัญหาที่คล้ายคลึงกับบทวิเคราะห์ของ Economic Intelligence Center (2562) ที่ศึกษาด้านตลาดและแนวโน้มของงานระบบ Mechanical & Electrical ได้พบปัญหาและให้ความสำคัญในการดำเนินงาน โดยปัจจัยทั้ง 3 มีบทบาทในทุกขั้นตอนของการดำเนินธุรกิจ M&E เริ่มจากการบริหารทรัพยากรบุคคลซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญที่สุดของธุรกิจ เพราะค่าใช้จ่ายทางด้านบุคลากรมีสัดส่วนกว่า 25% ของค่าใช้จ่ายในการดำเนินการทั้งหมด การจัดสรรบุคลากรให้เหมาะสมกับโครงการ รวมถึงการจ้างแรงงานภายนอกหรือผู้รับเหมาช่วง (Outsource) ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้น

เป็นการปิดกั้นการเจริญเติบโตของธุรกิจหรือองค์กรให้ขาดความเข้มแข็งในการดำเนินงานไม่แข็งแรง ดังนั้น ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยรูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินธุรกิจที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น อันนำมาซึ่งประโยชน์ต่อการดำเนินงานของธุรกิจ ตลอดจนเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและการเติบโตขององค์กรได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง
2. เพื่อพัฒนารูปแบบศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง
3. เพื่อจัดทำคู่มือการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด หลักการทฤษฎีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้างเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย
2. จัดทำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหาและอาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบก่อนนำไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน ผลที่ได้ เป็นความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิที่นำมาเป็นข้อมูลในการหาองค์ประกอบของการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้างที่สำคัญ เพื่อนำมาจัดทำเป็นแบบสอบถาม
3. สร้างแบบสอบถาม โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและข้อมูลที่สกัดได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก มาเป็นแนวทางในการกำหนดองค์ประกอบการพัฒนาศักยภาพ

ผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง จากนั้น นำแบบสอบถามต้นฉบับไปตรวจสอบคุณภาพ โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามวัดคุณสมบัติหรือประเด็นการวิจัย (Item Objective Consistency : IOC) ได้ค่าความสอดคล้อง = .8 และนำไปหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยทดลองใช้กับผู้ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 50 คน วิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างข้อคำถามกับคะแนนรวมของข้อคำถามทั้งฉบับ (CITC) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation) ผลการวิเคราะห์ พบว่า ทุกข้อคำถามเหมาะสมสำหรับนำมาใช้ในแบบสำรวจฉบับจริงจำนวน 90 ข้อ โดยมีค่าสหสัมพันธ์ระหว่างข้อคำถามกับคะแนนรวมของข้อคำถามทั้งฉบับ (CITC) อยู่ระหว่าง 0.35 - 0.89 และมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แอลฟาครอนบาคเท่ากับ 0.98 แสดงให้เห็นว่าแบบสอบถามมีความเที่ยงในการวัดและประเมินผล

4. เก็บข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นผู้บริหารบริหารบริษัท ผู้อำนวยการโครงการ ผู้จัดการโครงการ หัวหน้าฝ่าย วิศวกรโครงการและช่างเทคนิค จำนวน 411 คน ได้จากการคำนวณโดยใช้สูตรของคอคแรน (Cochran, 1977 อ้างถึงใน อีรวิทย์ เอกะกุล, 2550) ได้รับแบบสอบถามกลับครบทั้งหมด และเป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์นำไปวิเคราะห์ผลได้

5. นำข้อมูลมาประมวลผล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ซึ่งใช้สถิติเชิงพรรณนา คือค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อหาน้ำหนักความสำคัญตามความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล และวิเคราะห์องค์ประกอบของศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA)

6. จัดทำร่างรูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง และร่างคู่มือการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง

7. นำร่างรูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้างและร่างคู่มือการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง เข้าพิจารณาในการประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดย

ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 16 คน เพื่อพิจารณาและให้ฉันทามติกับรูปแบบและคู่มือการพัฒนา ศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง

8. ผลที่ได้จากการประชุมสนทนากลุ่ม ได้นำมาปรับปรุงรูปแบบการพัฒนา ศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง และคู่มือการพัฒนา ศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง

9. แต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน เพื่อตรวจประเมินคู่มือการพัฒนา ศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง เพื่อทำการตรวจสอบและ พิจารณาลงมติเห็นชอบเกี่ยวกับ ความถูกต้องครบถ้วน ความชัดเจน และง่ายต่อการนำไปใช้ ใน การพัฒนา ศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง

10. ปรับปรุงคู่มือตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ และจัดทำคู่มือการพัฒนา ศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง ฉบับสมบูรณ์

12. การวิเคราะห์ข้อมูล

12.1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาจากการ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และจากการประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

12.2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงมาตรฐาน และวิเคราะห์ องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

ผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยมีดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบของ ศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจระบบวิศวกรรมใน อุตสาหกรรมก่อสร้าง พบผลการวิจัย ดังนี้

องค์ประกอบ ศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรม ก่อสร้าง ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อหาองค์ประกอบที่สำคัญและนำไปพิจารณา ประกอบการสร้างรูปแบบการพัฒนา ศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจระบบวิศวกรรมใน อุตสาหกรรมก่อสร้างโดยอาศัยข้อมูลจากแบบสอบถามจำนวนทั้งหมด 90 ข้อ พบว่า มี 3

องค์ประกอบหลัก คือ องค์ประกอบที่ 1 สมรรถนะผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบย่อย คือ ความเป็นผู้นำ การวิเคราะห์สถานการณ์และการคิดสร้างสรรค์ องค์ประกอบที่ 2 การบริหารธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบย่อย คือ การพัฒนาและการกำกับดูแลงานผู้ได้บังคับบัญชา การบริหารทีมงาน การวางแผนงานและการมอบหมายงาน และองค์ประกอบที่ 3 การตลาดของธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบย่อย คือ คู่แข่งขันและการบริการทดแทน คู่ค้าร่วม และระบบงานและการให้บริการ

2. การพัฒนารูปแบบศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง พบผลการวิจัยดังนี้

ผู้วิจัยได้จัดทำร่างรูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง โดยการนำผลการวิเคราะห์องค์ประกอบ มาจัดทำโครงร่างรูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง เพื่อเตรียมนำเข้าสู่การพิจารณาประชุมสนทนากลุ่มโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง ผู้ทรงคุณวุฒิมีมติเห็นชอบและผู้วิจัยได้แก้ไขเพิ่มเติมตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยรูปแบบการประเมินรูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง มีการปรับชื่อขององค์ประกอบและมีการเพิ่มองค์ประกอบจากการวิเคราะห์ตามข้อมูลของการวิเคราะห์องค์ประกอบเพื่อให้รูปแบบมีความสมบูรณ์มากขึ้น โดยประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก คือ องค์ประกอบหลักที่ 1 ความรู้ผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง ประกอบด้วย องค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ คือ ภาวะผู้นำ เทคโนโลยีและนวัตกรรม การวิเคราะห์และบริหารความเสี่ยง ระบบการจัดการองค์กรและกฎหมาย องค์ประกอบหลักที่ 2 ทักษะการบริหารธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ คือ ความสามารถด้านวิศวกรรม การวางแผนงานและมอบหมายงาน การบริหารทีมงาน การพัฒนาผู้ได้บังคับบัญชา และองค์ประกอบหลักที่ 3 การแข่งขันทางธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้างประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ

คือ มาตรฐานและระบบการให้บริการที่รวดเร็ว การบริหารต้นทุนการดำเนินการและการตัดสินใจ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารภายในองค์กร ความพร้อมของบุคลากรและคุณภาพของงาน

3. ผลการจัดทำคู่มือแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง พบผลการวิจัย ดังนี้

ผู้เชี่ยวชาญได้ประเมินความเหมาะสมในการนำคู่มือไปใช้ได้คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.84 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับดีมาก โดยผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับคู่มือรูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง ดังนี้

2.1 เป็นคู่มือที่เป็นประโยชน์และสามารถนำไปพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ ได้ตามความต้องการของภาคอุตสาหกรรมและนำไปประยุกต์ใช้ได้กับในอุตสาหกรรมด้านอื่นได้

2.2 ข้อมูลมีประโยชน์ต่อการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง โดยให้เน้นในการเพิ่มการวิเคราะห์ความเสี่ยงเพิ่มเติม และเน้นการสร้างทีมแบบ Innovation team

2.3 คู่มือสามารถนำไปใช้อบรมผู้บริหารให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อต่อยอดในการปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัยอยู่เสมอ

เนื้อหาของคู่มือแต่ละส่วน ต้องประกอบด้วยส่วนสำคัญ ดังนี้

ส่วนที่ 1 บทนำ ประกอบด้วย 1) หลักการและเหตุผลในการจัดทำคู่มือ 2) วัตถุประสงค์ของการใช้คู่มือ 3) รูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง และ 4) ประโยชน์ที่ได้รับ

ส่วนที่ 2 ความรู้ผู้ประกอบการ ประกอบด้วย 1) ภาวะผู้นำ 2) เทคโนโลยีและนวัตกรรม 3) วิเคราะห์และบริหารความเสี่ยง และ 4) ระบบการจัดการภายในองค์กรและกฎหมาย

ส่วนที่ 3 ทักษะการบริหารธุรกิจ ประกอบด้วย 1) ความสามารถด้านวิศวกรรม 2) การวางแผนและมอบหมายงาน 3) การบริหารทีมงาน และ 4) การพัฒนาผู้ใต้บังคับบัญชา

ส่วนที่ 4 การแข่งขันทางธุรกิจ 1) มาตรฐานและระบบการให้บริการที่รวดเร็ว 2) การบริหารต้นทุนการดำเนินงานและการตัดสินใจ 3) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในองค์กร 4) ความพร้อมของบุคลากรและคุณภาพของงาน

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย

รูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง องค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง สามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ความรู้ผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง ส่วนที่ 2 ทักษะการบริหารธุรกิจของผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง และส่วนที่ 3 การแข่งขันของธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง

ส่วนที่ 1 ความรู้ของผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง มีความจำเป็นจะต้องได้รับการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพของผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้างได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ประกอบการจะต้อง มีภาวะความเป็นผู้นำ ทั้งด้านความรู้ทักษะในงานด้านเทคนิคและวิศวกรรม การวิเคราะห์สถานการณ์ การบริหารความเสี่ยงด้านต่าง ๆ และทางการให้บริการ กลยุทธ์ กระบวนการ สินค้า การบัญชี คู่แข่ง เพื่อให้เกิดความความรู้ความเข้าใจในภาพรวมของการนำองค์กรในมีความยั่งยืน นอกจากนี้ผู้ประกอบการควรมีความรู้เรื่องข้อมูลและนวัตกรรม เทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงไป และสามารถเข้าใจถึงการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรม ที่นำมาประยุกต์ใช้ได้ อย่างสมดุล และมีความสามารถสร้างและใช้เครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการวิเคราะห์ และนำข้อมูลที่เกิดจากการวิเคราะห์ มาใช้ในด้านการบริหารจัดการ ควบคุม ติดตาม รวมถึงการทักษะโค้ช ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการยอมรับ และความร่วมมือในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยจะเกิดเกิดผลลัพธ์เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ผู้ประกอบการจะต้องมีการพัฒนาตัวเองอย่างต่อเนื่อง มีการบริหารงานอย่างสร้างสรรค์ต่อทีมงาน สนับสนุนและเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลง มีทัศนคติที่ดี ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง ผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมควรมีความรู้ที่สอดคล้องกับ ความเป็นผู้นำองค์กร ที่สามารถกำหนดเป้าหมายขององค์กรในเรื่องของการให้บริการกับลูกค้า ซึ่งประกอบไปด้วยเรื่องความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะในการบริหารธุรกิจงานระบบวิศวกรรมนั้นจำเป็นต้องพิจารณาถึงหลาย ๆ ในการดำเนินธุรกิจที่มีสถานการณ์ที่หลากหลาย ด้านการบริหารธุรกิจ และด้านการตลาดที่มีผลกระทบมาจากสภาพเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับ พาสีทธิ, ประสันน์ และสุรพงศ์ (2554) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่ทำให้ผู้รับเหมาก่อสร้างอยู่รอดได้ในสภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ จากการศึกษาพบว่า ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศที่เริ่มต้น เมื่อ พ.ศ.2552 ได้

ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมก่อสร้างอย่างรุนแรง ทำให้บริษัทรับเหมาก่อสร้างจำนวนมากต้องเลิกกิจการ ที่เหลือก็ต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถดำเนินการอยู่ได้ งานวิจัยนี้ได้ทำการศึกษาแนวทางที่ผู้รับเหมาใช้ดำเนินธุรกิจในช่วงวิกฤต ดังกล่าว โดยแบ่งแนวทางออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ 1) กลุ่มปัจจัยทางด้านการตลาด 2) กลุ่มปัจจัยทางด้านเศรษฐศาสตร์และการเงิน 3) กลุ่มปัจจัยทางด้านการบริหารจัดการ สอดคล้องกับแนวคิดของ Parry (1997) ที่สรุปว่าสมรรถนะประกอบไปด้วย กลุ่มของความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และคุณลักษณะ (Attributes) ที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งมีผลกระทบต่องานหลักของตำแหน่งงานหนึ่ง ๆ โดยกลุ่มความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะดังกล่าว สัมพันธ์กับผลงานของตำแหน่งงานนั้น ๆ และสามารถวัดผลเทียบกับมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับ และเป็นสิ่งที่สามารถเสริมสร้างขึ้นได้ โดยผ่านการฝึกอบรมและการพัฒนา

ส่วนที่ 2 ทักษะการบริหารธุรกิจของผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง การบริหารธุรกิจของผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมให้ประสบความสำเร็จนั้นผู้ประกอบการ ต้องมีการบริหารจัดการในหลายมิติด้วยกัน คือ 1) มีความสามารถด้านงานวิศวกรรมที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการทำงาน 2) การแผนงานและมอบหมายงาน เพื่อให้ผู้ประกอบการสามารถบริหารแผนการทำงานและโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นไปตามวัตถุประสงค์วางไว้ จำเป็นจะต้องกำหนดโครงสร้างการบริหารและวัตถุประสงค์ของแผนงานอย่างชัดเจน สื่อสารอย่างเป็นระบบและถ่ายทอดไปเป็นแผนการปฏิบัติ การควบคุม ติดตาม ประเมินผลอย่างต่อเนื่อง 3) การบริหารทีมงาน ผู้ประกอบการจะต้องบริหารทีมงานให้ทำตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ผลงานที่ได้จะต้องเป็นสิ่งสะท้อนผลการดำเนินงานทั้งในด้านการปฏิบัติงาน การเงินและงบประมาณ และระยะเวลาที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ จะต้องมีการรายงานผลที่เกี่ยวข้องในทุก ๆ ด้าน ได้นำมาวิเคราะห์และรายงานผลอย่างเป็นระบบเพื่อความถูกต้องและรวดเร็ว 4) การพัฒนาผู้ใต้บังคับบัญชา โดยเริ่มต้นจากการการวางอัตรากำลัง การสรรหาบุคคลากรที่มีความรู้ความสามารถและทักษะที่เกี่ยวข้อง กำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน สร้างวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับบริบทองค์กร การปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับการมาทำหน้าที่ ทักษะในการบริหารธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง เกิดขึ้นจากการได้รับประสบการณ์และความสำเร็จที่ผ่านมา ซึ่งมีจำเป็นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ การบริหารงานและแผนงานการทำงาน การบริหารทีมงานและการพัฒนาบุคคล ให้มีประสิทธิภาพและมีการประสานงานให้เกิดการ

สร้างสรรค์ โดยการบริหารที่กล่าวมานี้เป็นสิ่งที่ผู้ประกอบการธุรกิจจะต้องตระหนักรวมถึงให้ความสำคัญ เพื่อการตอบสนองต่อความต้องการที่ดีของลูกค้า นั้นย่อมนำมาซึ่งความพึงพอใจของลูกค้าที่มีต่อองค์กร สอดคล้องกับ ประคบ (2549) การประกอบธุรกิจรับเหมาก่อสร้างก็เหมือนกับธุรกิจประเภทอื่น ๆ คือ เมื่อถึงขั้นตอนการดำเนินงานจำเป็นต้องมีปัจจัยที่เป็นรูปธรรมมาสนับสนุนกระบวนการดำเนินการ คือ 1) เงินทุน (Money) ประกอบด้วย เงินสด (Cash), เงินผ่อน (Credit) เงินทุนเป็นปัจจัย ด้านการสนับสนุนการบริหารที่สำคัญที่สุด เพราะจะส่งผลกระทบต่อปัจจัยตัวอื่น ๆ ด้วย 2) สถานทางการเงินที่มั่นคงเพียงพอ ที่จะหมุนเวียนให้เกิดสภาพคล่องอยู่เสมอ กำลังคน (Man) การก่อสร้างต้องใช้คนระดับต่าง ๆ ดังนั้นระดับผู้เชี่ยวชาญ วางแผนและนโยบาย (Professional) คือระดับผู้บริหารโครงการ, ระดับช่างเทคนิค (Technician), ระดับช่างฝีมือ (Skilled Labor), ระดับแรงงาน (Labor) 3) เครื่องทุ่นแรง (Machine) ถึงจะใช้แรงคนแต่บางอย่างใช้เครื่องทุ่นแรงเข้าช่วย เช่น งานขุดดิน งาน รื้อถอน เป็นต้น หากไม่มีเครื่องทุ่นแรงอาจทำให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความล่าช้า ส่งผลให้สิ้นเปลืองงบประมาณและระยะเวลาที่เพิ่มขึ้น ผู้ประกอบการจึงจำเป็นต้องมีเครื่องทุ่นแรงไว้ให้เพียงพอต่อความจำเป็นในการใช้งาน 4) วัสดุอุปกรณ์ (Material) เป็นปัจจัยหลักอีกอย่างหนึ่ง ถ้าโครงการก่อสร้างใดขาดวัสดุอุปกรณ์การก่อสร้าง ในขณะที่ทำการก่อสร้างด้วยเหตุผลใด ๆ ก็ตาม จะทำให้เกิดผลเสียอย่างแน่นอน เช่น การหยุดชะงักของการทำงาน

ส่วนที่ 3 การแข่งขันทางธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง มีความเข้าใจในเรื่องการแข่งขันหรือการตลาดของธุรกิจในตลาดอุตสาหกรรมก่อสร้าง รวมถึงแนวโน้มของอุตสาหกรรมและสถานะการณ์ของสภาพเศรษฐกิจสังคมในปัจจุบัน รวมถึงเทคโนโลยีที่ช่วยทำงานที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา และสามารถคาดคะเนสถานะการณ์ของอุตสาหกรรมได้ เพื่อนำมาประยุกต์และปรับปรุงการดำเนินธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพให้ได้ผลอย่างเป็นรูปธรรม และการนำข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์ต้องมีประสิทธิภาพ มีความน่าเชื่อถือ สามารถอ้างอิงได้ เป็นการใช้ข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงและหาผลประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงนั้น นอกจากนี้จะช่วยให้สามารถเข้าใจกับสภาพความเป็นจริงของสภาพแวดล้อมได้อย่างถูกต้อง จากผลการวิเคราะห์นั้นทำการประสานงานเชิงสร้างสรรค์ กับทุกหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกองค์กร มีการทำการร่วมกันระหว่างหน่วยงานโดยใช้การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดแนวทางการแก้ไขปัญหาพร้อมกันอย่างเข้าใจและเกิดความสำเร็จร่วมกัน การแข่งขันทางธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง ผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้างจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องตลาด

และการแข่งขันของธุรกิจของอุตสาหกรรม รวมถึงแนวโน้มของอุตสาหกรรมและสถานการณ์ของสภาพเศรษฐกิจสังคมในปัจจุบัน รวมถึงเทคโนโลยีที่ช่วยทำงานที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา และสามารถคาดคะเนสถานการณ์ของอุตสาหกรรมได้ เพื่อนำมาประยุกต์และปรับปรุงการดำเนินธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพให้ได้ผลอย่างเป็นรูปธรรม

สอดคล้องกับ วรพจน์ (2551) การบริหารเชิงกลยุทธ์ที่ประสบความสำเร็จขึ้นอยู่กับการจัดการจุดแข็ง จุดอ่อน สภาพแวดล้อมภายใน (Internal Strength and Weaknesses) เป็นกิจกรรมที่องค์กรสามารถควบคุมได้ มีลักษณะที่ดีหรือไม่ดี ประกอบด้วย การตลาด การผลิต การปฏิบัติการ การเงิน การบัญชี ท่าเล ที่ตั้ง ชื่อเสียงองค์กร ระบบข้อมูล กิจกรรมในระบบข้อมูล ซึ่งทั้งหมดนี้อาจจะมีจุดอ่อนหรือจุดแข็งที่เกิดขึ้น กระบวนการกำหนดและประเมินจุดแข็งจุดอ่อนขององค์กรเป็นกิจกรรมที่สำคัญในการบริหารเชิงกลยุทธ์องค์กรสามารถใช้จุดแข็งกำหนดเป็นกลยุทธ์และในขณะเดียวกันก็ปรับปรุงจุดอ่อน มาเปรียบเทียบกับจุดแข็งจุดอ่อน กล่าวคือ ถ้าเหนือว่าคู่แข่งคือจุดแข็ง ถ้าด้อยกว่าคู่แข่งถือว่าเป็นจุดอ่อน การจัดการโอกาสและอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมภายนอก (External Opportunities and Threats) สิ่งสำคัญบริการเชิงกลยุทธ์ สภาพแวดล้อมภายนอก คือ โอกาสและอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมภายนอก ประกอบด้วย ประชากร สังคมและวัฒนธรรม เทคโนโลยี สภาพเศรษฐกิจ การเมือง กฎหมาย การแข่งขัน ลูกค้า ซึ่งสามารถสร้างประโยชน์ทั้งบวกและลบให้กับองค์กรในอนาคตได้ โอกาสและอุปสรรคไม่สามารถควบคุมได้และอยู่เบื้องหลังการควบคุมขององค์กร และสอดคล้องกับ เอกกลม (2562) ได้ให้ความหมายว่า PEST เป็นเครื่องมือที่สำคัญและมีการใช้สำหรับการวิเคราะห์ในภาพรวมอย่างกว้างขวางเพราะเป็นเครื่องมือที่ง่ายและสะดวกที่ช่วยทำให้เข้าใจในภาพรวม เป็นการแบ่งกลุ่มปัจจัยสภาพแวดล้อมเชิงมหภาค ข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์ต้องมีประสิทธิภาพ มีความน่าเชื่อถือ สามารถอ้างอิงได้ เป็นการใช้อ้างอิงเพื่อวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงและหาผลประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงนั้น

นอกจากนี้ จะช่วยให้สามารถเข้าใจกับสภาพความเป็นจริงของสภาพแวดล้อมได้อย่างถูกต้อง สามารถแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านการเมือง (Politics-P) ธุรกิจก่อสร้างถูกผลกระทบจากปัจจัยด้านการเมืองและกฎหมายสามารถแบ่งได้เป็น 3 หัวข้อ คือ ประเด็นสถานการณ์ทางการเมือง การตัดสินใจร่วมลงทุนทั้งภาครัฐและเอกชน นโยบายด้านการเงิน ส่งเสริมการลงทุนของรัฐบาล 2) ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ (Economics - E) สามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ราคาวัสดุก่อสร้าง ประเด็นทางการเงิน และ สถานการณ์แรงงานก่อสร้าง สถานการณ์ราคาก่อสร้าง 3) ปัจจัยทางด้านสังคม (Socials-S) ปัจจัยด้านสังคมที่เกี่ยวข้องกับ

ธุรกิจก่อสร้าง โดยขึ้นอยู่กับ การเติบโตของจำนวนประชากร สุขภาพของประชากร การเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของประชากร รูปแบบประเพณี วัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ความสวยงาม ความนิยม 4) ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยี (Technologies-T) การทำธุรกิจก็มีการพัฒนาของนวัตกรรมและเทคโนโลยีแตกต่างกันไป ส่งผลดีให้กับผู้ประกอบการรับเหมาก่อสร้าง ทั้งในการลดต้นทุน และการเพิ่มความรวดเร็วในการก่อสร้าง คุณภาพงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น ให้สามารถ สร้างสรรค์ผลงานได้หลากหลาย

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยได้นำองค์ประกอบที่ได้จากการวิเคราะห์มาเชื่อมโยงความสัมพันธ์กันเป็นองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย เพื่อมาสร้างเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้างให้มีความเหมาะสม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย : การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง

จากภาพองค์ความรู้จากการวิจัย ได้องค์ประกอบหลักองค์ประกอบรอง ดังนี้

องค์ประกอบหลัก 1 ความรู้ผู้ประกอบการ มีองค์ประกอบรอง 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำ 2) เทคโนโลยีและนวัตกรรม 3) วิเคราะห์และบริหารความเสี่ยง และ 4) ระบบการจัดการภายในองค์กรและกฎหมาย

องค์ประกอบหลัก 2 ทักษะการบริหารธุรกิจ มีองค์ประกอบรอง 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความสามารถด้านวิศวกรรม 2) การวางแผนและมอบหมายงาน 3) การบริหารทีมงาน และ 4) การพัฒนาผู้ใต้บังคับบัญชา

องค์ประกอบหลัก 3 การแข่งขันทางธุรกิจ มีองค์ประกอบรอง 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) มาตรฐานและระบบการให้บริการที่รวดเร็ว 2) การบริหารต้นทุนการดำเนินงาน และการตัดสินใจ 3) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในองค์กร และ 4) ความพร้อมของบุคลากรและคุณภาพของงาน

จากองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบรองทั้งหมดนี้ สามารถนำไปใช้พัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้างได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับงานก่อสร้าง เช่น พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้าง พ.ศ.2560 เพื่อเป็นข้อมูลในการประกอบธุรกิจในอนาคต สอดคล้องกับการดำเนินงานของธุรกิจงานระบบวิศวกรรมในอุตสาหกรรมก่อสร้าง

2. หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมหรือสนับสนุนการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีกับธุรกิจงานระบบวิศวกรรม เพื่อช่วยในการวิเคราะห์และคำนวณวัสดุและแรงงาน จะเป็นข้อมูลที่ช่วยในการบริหารต้นทุนในการประกอบธุรกิจที่แท้จริงและเป็นข้อมูลในการช่วยลดต้นทุนในการให้บริการ รวมถึงแนวทางในการวิเคราะห์การคุ้มค่าของการลงทุน

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรม ควรนำรูปแบบและคู่มือที่ได้จากงานวิจัยไปประยุกต์ใช้ โดยมีกลยุทธ์และวิธีในการส่งเสริมการเรียนรู้ ฝึกฝนและพัฒนาคุณลักษณะของบุคคล เพื่อให้เกิดการปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. ผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรม ควรบริหารจัดการข้อมูล มีความรู้ความเข้าใจ สามารถนำข้อมูลไปใช้และวิเคราะห์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการดำเนินธุรกิจ

3. ผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรม ควรพิจารณา การบริหารเวลา คุณภาพงบประมาณ และสถานการณ์ ควบคู่ไปในการดำเนินธุรกิจ เพราะเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

4. ผู้ประกอบการธุรกิจงานระบบวิศวกรรม ควรมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการบริหารตลาดในอุตสาหกรรม เพื่อศึกษาว่าแนวโน้มของอุตสาหกรรมก่อสร้างจะไปทิศทางใดในอนาคต จะเป็นข้อมูลในการตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการ

รายการอ้างอิง

- ธเนศ มัทธนาลัย. (2564). *แนวโน้มธุรกิจ/อุตสาหกรรม ปี 2564-2566: ธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง*. สืบค้น 25 ธันวาคม 2564, จาก <https://shorturl.asia/lGj82>
- ธีรวุฒิ เอกะกุล. (2550). *ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. อุบลราชธานี : วิทยาออฟเซทการพิมพ์
- ประกอบ บำรุงผล. (2549). *กรรมวิธีการและการควบคุมงานก่อสร้าง*. กรุงเทพฯ : สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตอุเทนถวาย.
- พาสีธี หล่อธีรพงศ์, ประสัณน์ สายประทุมทิพย์ และสรุพงศ์ คณาวิวัฒน์ไชย. (2544). *การศึกษาปัจจัยที่ทำให้ผู้รับเหมาก่อสร้างอยู่รอดได้ในสภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ*. การประชุมวิชาการวิศวกรรมโยธาแห่งชาติ ครั้งที่ 7 กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรพจน์ บุษราคัมวดี. (2551). *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพฯ : มหานครมหาวิทยาลัยวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- อวยชัย สุภาพพจน์. (2555). *การควบคุมงานก่อสร้าง*. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- Hellriegel, D., Jackson, S.E. and Slocum, J.W. (2550). *Management* (8th ed.). South-Western College: Cincinnati, 1999 อ้างถึงใน สุกัญญา รัชมีธรรมโชติ. *การจัดการทรัพยากรมนุษย์ด้วย Competency*. กรุงเทพฯ : บริษัท อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด.

- Parry, Scott B. (1997). *Evaluating the Impact of Training*. Alexandria. Virginia: American Society for Training and Development.
- Project Management Institute. (2000). *A guide to the project management body of knowledge (2nd ed.)*. Pennsylvania : Author.
- Spencer, L. M., Jr., and Spencer, S. M. (1993). *Competence at work : Model for superior performance*. New York : John Wiley & Son.

ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

The Factors Affecting Working for Academic Supporting
Personnel of Nakhon Sawan Rajabhat University

Received: April 7, 2022
Revised: April 18, 2022
Accepted: May 5, 2022

อังศนา อินแดน¹
Angsana Indaen
(angdeesuk@gmail.com)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ และ 2) เพื่อศึกษาปัจจัยแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ กลุ่มตัวอย่าง คือ บุคลากรสายสนับสนุน จำนวน 100 คน จาก 10 หน่วยงาน ในมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ด้วยวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนพบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ($\bar{X} = 3.47$) ปัจจัยในการปฏิบัติงานระดับสูงสุด คือ ด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.07$) รองลงมา คือ ด้านความสุขในการทำงาน อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.90$) ด้านความมั่นคงในหน้าที่การงาน อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.83$) ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.83$) ด้านการปกครองบังคับบัญชา อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.78$) ด้านความมีประสิทธิภาพ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.76$) ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.74$) ด้านความผูกพันต่อองค์กร อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.73$) ด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.63$) ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งงานอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.54$) ด้านสภาวะแวดล้อม อยู่ในระดับเห็นด้วย

¹ กลุ่มงานการเจ้าหน้าที่ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ปานกลาง ($\bar{X} = 3.24$) และด้านการยอมรับนับถือ อยู่ในระดับเห็นด้วยน้อย ($\bar{X} = 2.16$) ตามลำดับ 2. ปัจจัยแรงจูงใจที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.18$) ปัจจัยแรงจูงใจในการปฏิบัติงานระดับสูงสุด คือ ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.40$) รองลงมา คือ ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.20$) ด้านความสำเร็จในการทำงานของบุคคล อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.18$) ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.12$) และด้านความรับผิดชอบ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.00$) ตามลำดับ

คำสำคัญ: ปัจจัย, การปฏิบัติงาน, บุคลากรสายสนับสนุน

Abstract

The purposes of this research were: 1) to study the factors influencing the performance of the academic supporting personnel of Nakhon Sawan Rajabhat University and 2) to study the motivation factors of work performance of the academic supporting personnel of Nakhon Sawan Rajabhat University. The sample in this research was 100 academic supporting personnel from 10 departments at Nakhon Sawan Rajabhat University by using a specific sampling method. The instrument in this research was a questionnaire. The statistics in this research were percentage, mean and standard deviation.

The results of the research were as follows: 1. Factors influencing the performance of the academic supporting personnel found that the overall level was at a moderate level ($\bar{X} = 3.47$). The factors of the performance were at the highest level such as it was at a very agreeable level ($\bar{X} = 4.07$) followed by happiness at work. It was at a very agreeable level ($\bar{X} = 3.90$) in terms of job security. It was at a very agreeable level ($\bar{X} = 3.83$) in terms of compensation and benefits. It was at a very agreeable level ($\bar{X} = 3.83$). It was in a very agreeable level ($\bar{X} = 3.78$) in terms of efficiency. It was at a very agreeable level ($\bar{X} = 3.76$) in relation to colleagues. It was at a very agreeable level ($\bar{X} = 3.74$) on the

commitment to the organization. It was at a very agreeable level ($\bar{x} = 3.73$) in relation to supervisors. It was at the very agree level ($\bar{x} = 3.63$). The job advancement was at the very agree level ($\bar{x} = 3.54$). It was at a moderately agreed level ($\bar{x} = 3.24$) and in terms of acceptance. At the level of little agree ($\bar{x} = 2.16$), respectively. 2. Factors influencing the performance of the academic supporting personnel found that the overall level was at a high level ($\bar{x} = 4.18$). The highest level of work motivation factor was the aspect of job advancement. It was at a very agreeable level ($\bar{x} = 4.40$), followed by the aspect of being accepted and respected. At the level of very agree ($\bar{x} = 4.20$) in terms of success in the work of the person. It was at a very agreeable level ($\bar{x} = 4.18$) in terms of the nature of the work performed. It was at a very agreeable level ($\bar{x} = 4.12$) and in terms of responsibility. It was in a very agreeable level ($\bar{x} = 4.00$), respectively.

Keywords: Factor, Working, Academic Supporting Personnel

บทนำ

สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ เป็นหน่วยงานที่เป็นศูนย์กลาง การให้บริการและการบริหารของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ เป็นหน่วยงานที่ จำเป็นต้องมีการประสานงานกับบุคลากรในทุกฝ่าย ทุกหน่วยงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏ นครสวรรค์ ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร อาจารย์ ข้าราชการ บุคลากร นักศึกษา และผู้มาติดต่องาน จึงเป็นหน่วยงานที่จัดตั้งควบคู่กับมหาวิทยาลัยมาโดยตลอด ตั้งแต่มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครสวรรค์ยังเป็นโรงเรียนฝึกหัดครู วิทยาลัยครู สถาบันราชภัฏนครสวรรค์ และ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ตามลำดับ ในอดีต สำนักงานอธิการบดีเป็นเพียงฝ่าย “ฝ่าย ธุรการ” ของโรงเรียนฝึกหัดครูนครสวรรค์ ต่อมาโรงเรียนฝึกหัดครูได้เปลี่ยนมาเป็นวิทยาลัยครู นครสวรรค์ ฝ่ายธุรการจึงเปลี่ยนมาเป็น “สำนักงานอธิการบดี” โดยแบ่งงานและหน้าที่ ออกเป็น 11 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายเลขานุการ ฝ่ายธุรการ ฝ่ายการเจ้าหน้าที่ ฝ่ายการเงิน ฝ่ายพัสดุ ฝ่ายยานพาหนะ ฝ่ายอนามัยและสุขาภิบาล ฝ่ายอาคารสถานที่ ฝ่ายสวัสดิการ ฝ่าย ประชาสัมพันธ์และฝ่ายเอกสารการพิมพ์

ต่อมาในปี พ.ศ. 2538 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ วิทยาลัยครู นครสวรรค์จึงได้รับการยกฐานะเป็นสถาบันราชภัฏนครสวรรค์ สำนักงานอธิการบดีจึงเป็น “สำนักงานอธิการบดี” จนถึงปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2548-2549 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างใหม่ตามกฎหมายกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2548 ทำให้โครงสร้างภายในสำนักงานอธิการบดีเปลี่ยนไปจากการรวมหน่วยงาน ซึ่งเคยมีเทียบเท่าคณะ อยู่ในขณะนั้น จำนวน 3 หน่วยงานเข้าด้วยกัน ได้แก่ สำนักงานอธิการบดี สำนักงานวางแผนและพัฒนา และสำนักกิจการนักศึกษา ซึ่งปัจจุบันสำนักงานอธิการบดีโดยประกอบด้วย 3 กอง กองกลาง กองนโยบายและแผน กองพัฒนานักศึกษา และแต่ละกองแบ่งเป็นกลุ่มงาน รวมกันทั้งสิ้น 16 กลุ่มงาน สังกัดกองกลาง ได้แก่ กลุ่มงานธุรการและงานประชุม กลุ่มงานเลขานุการ และพิธีการ กลุ่มงานการเจ้าหน้าที่ กลุ่มงานคลัง กลุ่มงานพัสดุ กลุ่มงานประชาสัมพันธ์ กลุ่มงานทรัพย์สินและรายได้ กลุ่มงานอาคารสถานที่และบริการ สังกัดกองนโยบายและแผน ได้แก่ กลุ่มงานบริหารกองนโยบายและแผน กลุ่มงานมาตรฐานและประกันคุณภาพ กลุ่มงานวิเทศสัมพันธ์ สังกัดกองพัฒนานักศึกษา ได้แก่ กลุ่มงานบริหารทั่วไปและบริการนักศึกษา กลุ่มงานกิจกรรมพัฒนานักศึกษา กลุ่มงานกีฬาและนันทนาการ กลุ่มงานแนะแนวและทุนการศึกษา กลุ่มงานศูนย์พยาบาลและส่งเสริมสุขภาพ

ทั้งนี้ผู้วิจัย ดำรงตำแหน่ง เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป ระดับปฏิบัติการ สังกัดกลุ่มงานการเจ้าหน้าที่ กองกลาง สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ มีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการเกี่ยวกับ งานบำเหน็จบำนาญ งานธุรการ การทำฐานข้อมูล หน้าที่อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย โดยบุคลากรที่อยู่ในความดูแลรับผิดชอบ สายวิชาการ จำนวน 335 คน ตำแหน่ง อาจารย์ จำนวน 111 คน ตำแหน่ง อาจารย์ ดร. 39 คน ตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จำนวน 93 คน ตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จำนวน 75 คน ตำแหน่ง รองศาสตราจารย์ 5 คน ตำแหน่ง รองศาสตราจารย์ ดร. 12 คน และ สายสนับสนุน จำนวน 289 คน

ความสำคัญของบุคลากรในองค์กรเป็นส่วนสำคัญต่อการขับเคลื่อนในองค์กรว่าจะก้าวหน้าไปทางใดพฤติกรรมที่แสดงออกมาทั้งในเชิงคุณภาพ และปริมาณซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกขององค์กรที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของพนักงานในองค์กรในการปฏิบัติงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ (วัชร เลิศพงษ์วรพันธ์, 2553) องค์กรที่มุ่งให้ความสำคัญต่อประสิทธิภาพในการทำงานก็จะดำเนินการสำรวจองค์ประกอบที่สำคัญที่จะ

สามารถพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของตนให้อยู่ในระดับแนวหน้าได้ (พยอม วงศ์สารศรี, 2542) องค์กรจำเป็นต้องมีความตระหนักต่อการวางแผนทางบริหาร และการดูแลบุคลากรในองค์กร คำนึงถึงความต้องการทางใจ การให้กำลังใจ และความพึงพอใจเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างเสริมประสิทธิภาพของงาน (สมคิด บางโม, 2545) องค์กรควรส่งเสริมให้บุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการช่วยขับเคลื่อน ผลักดัน ให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย ซึ่งความร่วมมือร่วมกันนั้นเองจะนำพาองค์กรไปสู่ผลสำเร็จ (ปัญญาพร ฐิติพงศ์, 2558)

การบริหารองค์กรให้บรรลุเป้าหมายได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลายประการ อาทิ บุคลากร เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารจัดการที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “การบริหารงานบุคคล” เพราะบุคคล หรือ บุคลากรในองค์กร ถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุดในการบริหารงาน เนื่องจากหากปราศจากบุคลากรทำหน้าที่เป็นตัวขับเคลื่อนแล้วการบริหารจัดการต่าง ๆ ก็ไม่เกิดขึ้นและองค์กรก็จะไม่บรรลุเป้าหมายได้อย่างไรก็ตามแม้ว่าองค์กรจะมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานเป็นอย่างดีเพียงใด หากบุคลากรเหล่านั้นขาดความตั้งใจ ขาดความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงาน ผลการปฏิบัติงานก็จะไม่ดีและทำให้องค์กรประสบความล้มเหลว ดังนั้นเพื่อให้องค์กรสามารถบรรลุเป้าหมายตามที่คาดหวังจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้บริหารจะต้องทราบถึงแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร และจำเป็นต้องบริหารจัดการให้บุคลากรมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้เมื่อบุคลากรมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานจะทำให้เกิดผลดีแก่องค์กรส่งผลให้ผลการปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และบรรลุเป้าหมายขององค์กรได้ในที่สุด (ประเสริฐ อุไร, 2559)

การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กร จึงมีผลต่อความสำเร็จของงานองค์กร องค์กรใดก็ตามหากบุคลากรในองค์กรไม่มีแรงจูงใจในการทำงาน ก็จะเป็นมูลเหตุที่ทำให้การปฏิบัติงานต่ำ ประสิทธิภาพและคุณภาพของงานลดลง และอาจก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา (พรพนทิพย์ กาลธียนันท์, 2543) แรงจูงใจเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมาในเชิงบวก เช่น มีความมุ่งมั่นที่จะฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ มีความกระตือรือร้นที่จะทำกิจกรรมนั้น ๆ อย่างทุ่มเทเต็มกำลังความสามารถ ขณะเดียวกันหากมนุษย์ไม่มีแรงจูงใจและความพึงพอใจจะทำให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมาในเชิงลบ เช่น มีสภาพแวดล้อมที่เฉื่อยชา ทำกิจกรรมนั้น ๆ ให้ ผ่าน ๆ ไปไม่ตั้งใจหรือไม่เอาใจใส่กับ

การทำกิจกรรม ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ภายในองค์กรในระยะยาวได้ หากบุคลากรในองค์กรไม่มีการปรับตัวและไม่ยอมรับในสถานะที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านปัจจัยภายในหรือภายนอกองค์กร สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อองค์กรทั้งสิ้น (ประเสริฐ อุไร, 2559)

จากปัญหาข้างต้นผู้วิจัยและคณะได้ศึกษาถึงการปฏิบัติงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ซึ่งเป็นองค์กรใหญ่มีจำนวนบุคลากรหลายประเภทโดยแยกเป็นข้าราชการ ลูกจ้างประจำ พนักงานในสถาบันอุดมศึกษา พนักงานราชการ และลูกจ้างชั่วคราวสายสนับสนุนซึ่งในองค์กรใหญ่ที่มีบุคลากรเป็นจำนวนมาก ความสุขและความภาคภูมิใจในการทำงาน และอิสระในการตัดสินใจในการทำงานเป็นองค์ประกอบสำคัญในการปฏิบัติงานให้มีความสุขของบุคลากรสายสนับสนุน เมื่อพิจารณาความสุขในการทำงานก็จะแตกต่างกันไป ถ้าบุคลากรสายสนับสนุนมีความสุขในการทำงานก็จะส่งผลต่อผลงานที่ออกมา และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จะทำผลงานที่ออกมามีคุณภาพและเป็นผลดีต่อองค์กร ผู้วิจัยและคณะเล็งเห็นถึงความสำคัญดังกล่าว จึงทำงานวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ เพื่อจะนำข้อมูลและผลงานวิจัยมาเป็นประโยชน์สำหรับเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาบุคลากรสายสนับสนุนให้มีคุณภาพและปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพส่งผลต่อองค์กรได้บรรลุตามวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
2. เพื่อศึกษาปัจจัยแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษางานวิจัยเรื่องศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ คือ บุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ จำนวน 371 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ คือ บุคลากรสายสนับสนุน คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ คณะครุศาสตร์ คณะเทคโนโลยีการเกษตรและเทคโนโลยีอุตสาหกรรม สำนักงานอธิการบดี สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียนและสถาบันวิจัยและพัฒนา การสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ เลือกบุคลากรสายสนับสนุน จำนวน 10 หน่วยงาน หน่วยงานละ 10 คน รวม 100 คน พิจารณาจากผู้ที่มีความพร้อมและมีความยินดีในการตอบแบบสอบถามในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าในงานวิจัยนี้เป็นแบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งแบบสอบถามออกมาเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล เป็นคำถามปลายปิดชนิดเลือกตอบประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อายุงาน ตำแหน่งงานและรายได้ต่อเดือน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ “ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์” ซึ่งแบ่งออกเป็น ปัจจัย 13 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านลักษณะงาน 2) ด้านการยอมรับนับถือ 3) ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งงาน 4) ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ 5) ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน 6) ด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา 7) ด้านสภาวะแวดล้อม 8) ด้านความมั่นคงในหน้าที่การงาน 9) ด้านความผูกพันต่อองค์กร 10) ด้านการปกครองบังคับบัญชา 11) ด้านความสุขในการทำงาน 12) ด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และ 13) ด้านความมีประสิทธิภาพ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ “ปัจจัยแรงจูงใจที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์” ซึ่งแบ่งออกเป็น ปัจจัย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความสำเร็จในการทำงานของบุคคล 2) ด้านความรับผิดชอบ 3) ด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติ 4) ด้านการได้รับการยอมรับนับถือและ 5) ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน

ตอนที่ 4 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ลักษณะเป็นปลายเปิดให้เลือกตอบแบบเสรี

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยมีขั้นตอนดำเนินการในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ผู้วิจัยและคณะศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
2. ผู้วิจัยและคณะสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสอบถามปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
3. ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านตรวจสอบความถูกต้องและประเมินความเที่ยงตรง (IOC) ของแบบสอบถามว่าตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่
4. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่คล้ายคลึงกันเพื่อหาความเชื่อมั่นและความถูกต้องของเนื้อหา
5. นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้วจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ในการนำไปใช้แจกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยต่อไป
6. นำข้อมูลที่ได้มาจำแนก จัดเรียงตามประเด็น สรุปข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย สรุปผล อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ นำเสนอผลงานวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ และเขียนบทความวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม มาประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้ค่าสถิติคิดเป็นร้อยละ (percentage)
2. การวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับแรงจูงใจที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์แยกออกเป็นรายด้าน โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3. การวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับแรงจูงใจที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ในภาพรวมโดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นปัจจัยที่เป็นแรงจูงใจที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์โดยมีเกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ย 5 ระดับ ตามแบบของ Likert Scale ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 หมายถึง ระดับปัจจัยในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 หมายถึง ระดับปัจจัยในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึง ระดับปัจจัยในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง ระดับปัจจัยในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง ระดับปัจจัยในระดับน้อยที่สุด

ผลการวิจัย

จากแบบสอบถามการวิจัยจะเห็นได้ว่าการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ผลการวิจัยสรุปผลได้ ดังนี้

1. จากข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามในการศึกษาครั้งนี้ เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 82.00 อายุ 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 48.00 สถานภาพโสด คิดเป็นร้อยละ 55.00 ระดับการศึกษาปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 82.00 เป็นพนักงานในสถาบันอุดมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 84.00 ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน 12 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 42.00 สังกัดสำนักงานอธิการบดี คิดเป็นร้อยละ 35.00 และมีรายได้ต่อเดือน 21,001-40,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 65.00

2. ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ($\bar{X} = 3.47$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ปัจจัยในการปฏิบัติงานเป็นรายด้านระดับความคิดเห็นในระดับสูงสุด คือ ด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.07$) รองลงมา คือ ด้านความสุขในการทำงาน อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.90$) ด้านความมั่นคงในหน้าที่การงาน อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.83$) ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.83$) ด้านการปกครอง

บังคับบัญชา อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.78$) ด้านความมีประสิทธิภาพ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.76$) ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.74$) ด้านความผูกพันต่อองค์กร อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.73$) ด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.63$) ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งงานอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.54$) ด้านสภาวะแวดล้อม อยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ($\bar{X} = 3.24$) และด้านการยอมรับนับถือ อยู่ในระดับเห็นด้วยน้อย ($\bar{X} = 2.16$) ตามลำดับ

3. ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยแรงจูงใจที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.18$) เมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่า ปัจจัยในการปฏิบัติงานเป็นรายด้านระดับความคิดเห็นในระดับสูงสุด คือ ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.40$) รองลงมา คือ ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.20$) ด้านความสำเร็จในการทำงานของบุคคล อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.18$) ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.12$) และด้านความรับผิดชอบ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.00$) ตามลำดับ

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง "ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์" ผู้วิจัยขอเสนอการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยแบ่งเป็นรายประเด็น ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่มีผลต่อปัจจัยของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ จากการวิจัยพบว่า เพศ สถานภาพ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน สังกัด และรายได้ต่อเดือนที่แตกต่างกันมีผลต่อปัจจัยในการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกัน อาจเนื่องมาจากการทำงานในองค์กร ลักษณะของงานที่ได้รับมอบหมาย การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ การสนับสนุนการฝึกอบรม หรือสัมมนา ได้รับความเสมอภาคกัน ไม่ได้มีแบ่งขอบเขตในเรื่องของเพศหญิง หรือชาย สถานภาพโสด สมรส หม้าย/หย่าร้าง ระดับ

การศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี หรือสูงกว่าปริญญาตรี และตำแหน่งงานพนักงาน ลูกจ้าง จึงทำให้ไม่มีผลต่อปัจจัยในการปฏิบัติงาน และระยะเวลาการทำงานที่แตกต่างกันมีผลต่อปัจจัยในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน เนื่องจากบุคคลที่มีระยะเวลาการทำงานหลายปีสามารถที่จะทำงานได้ตั้งแต่ต้นจนจบโดยอาศัยความถนัดในงาน ประสบการณ์ความรู้ และความสามารถ ได้มากกว่าบุคคลที่มีระยะเวลาการทำงานน้อย อีกทั้งยังรับรู้ในนโยบายและการบริหารงานที่ชัดเจนมากกว่า จึงเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลมีปัจจัยต่างกัน และผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ($\bar{X} = 3.47$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลในการปฏิบัติงานเป็นรายด้านระดับความคิดเห็นในระดับสูงสุด คือ ด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.07$) รองลงมา คือ ด้านความสุขในการทำงาน อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.90$) ด้านความมั่นคงในหน้าที่การงาน อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.83$) ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.83$) ด้านการปกครองบังคับบัญชา อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.78$) ด้านความมีประสิทธิภาพ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.76$) ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.74$) ด้านความผูกพันต่อองค์กร อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.73$) ด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.63$) ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งงานอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.54$) ด้านสภาวะแวดล้อม อยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ($\bar{X} = 3.24$) ด้านการยอมรับนับถือ อยู่ในระดับเห็นด้วยน้อย ($\bar{X} = 2.16$) ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประกายมาศ เพชรรอด (2557) อายุที่แตกต่างกันมีผลต่อแรงจูงใจที่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 จากการวิจัยจะพบว่า บุคคลที่มีอายุ 51 ปีขึ้นไป จะมีแรงจูงใจแตกต่างกับทุกช่วงอายุเนื่องจากรู้สึกว่าการที่ทำงานที่มีความมั่นคงไม่ถูกไล่ออกโดยง่าย และยังเป็นอาชีพที่มีเกียรติ และศักดิ์ศรีซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทวีทองอยู่ และกาญจนาท เรืองวรการ (2556) ที่พบว่า อายุที่แตกต่างกันมีผลต่อปัจจัยค่าจ้างแตกต่างกัน ส่วนรายได้ต่อเดือนที่แตกต่างกันมีผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยพนักงานที่มีรายได้ต่อเดือน ตั้งแต่ 50,001 บาทขึ้นไป รู้สึกถึงความมั่นคงในการทำงาน การเลื่อนขั้นเงินเดือน ส่งผลให้เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ อ้อมอารีย์ ยี่วาศรี (2552) ที่พบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการปกครองที่มีอัตราเงินเดือนแตกต่างกันมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานโดยรวม

แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และยังไปสอดคล้องกับงานวิจัยของ วาสนา พัฒนานันท์ชัย (2553) ศึกษาเรื่อง "ปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์" วัตถุประสงค์ในการศึกษา 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ พนักงานสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานในภาพรวมปัจจัยจูงใจ และปัจจัยค้ำจุน อยู่ในระดับมาก โดยปัจจัยจูงใจ ที่อยู่ในระดับมาก 3 ด้าน ประกอบด้วยด้านความสำเร็จในการทำงานของบุคคลด้านความรับผิดชอบ ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ และอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน ประกอบด้วยด้านการได้รับการยอมรับนับถือ และด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงานตามลำดับ ส่วนปัจจัยค้ำจุน อยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ด้านสภาพการทำงานและความมั่นคง ด้านผลประโยชน์ตอบแทน ด้านการปกครองบังคับบัญชา และด้านนโยบายและการบริหาร ตามลำดับเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน อายุงาน และการอบรม/สัมมนาไม่มีผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาปัจจัยแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.18$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ปัจจัยแรงจูงใจที่มีอิทธิพลในการปฏิบัติงานเป็นรายด้านระดับความคิดเห็นในระดับสูงสุด คือ ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.40$) รองลงมา คือ ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.20$) ด้านความสำเร็จในการทำงานของบุคคล อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.18$) ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.12$) และด้านความรับผิดชอบ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.00$) ตามลำดับ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปราโมทย์ ดวงเลขา (2552 : 131) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานธนาคารนครหลวงไทย จำกัด (มหาชน) ในเขตภาคตะวันออก พบว่า ระดับปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่ง

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ปัจจัยด้านความสำเร็จในงานเป็นปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจอยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มีผลต่อแรงจูงใจ คือ พนักงานสามารถปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดีตามเวลาที่กำหนดไว้ ปัจจัยด้านการได้รับการยอมรับนับถืออยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มีผลต่อแรงจูงใจ คือพนักงานมีความยินดีเมื่อได้รับเกียรติบัตรยกย่องหรือรางวัลพนักงานดีเด่นจากธนาคาร ปัจจัยด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ อยู่ในระดับปานกลาง โดยประเด็นที่มีผลต่อแรงจูงใจ คือ การได้รับความช่วยเหลือหรือให้คำปรึกษาจากผู้ร่วมงานปัจจัยด้านความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มีผลต่อแรงจูงใจ คือ สามารถรับผิดชอบงานที่ปฏิบัติได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ มีประสิทธิภาพในระยะเวลาที่กำหนด ปัจจัยด้านความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน อยู่ในระดับมากโดยประเด็นที่มีผลต่อแรงจูงใจ คือ มีความยินดีเมื่อได้รับโอกาสในการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มทักษะในการทำงาน ปัจจัยด้านความสัมพันธ์กับบุคคลในหน่วยงาน อยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มีผลต่อแรงจูงใจ คือ มีความยินดีเมื่อได้รับมอบหมายให้ทำงานร่วมกับผู้อื่น ปัจจัยด้านนโยบายและการบริหาร อยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มีผลต่อแรงจูงใจ คือ ความปลอดภัยในระหว่างที่พนักงานปฏิบัติงานเป็นสิ่งสำคัญ ปัจจัยด้านรายได้และสวัสดิการ อยู่ในระดับปานกลาง โดยประเด็นที่มีผลต่อแรงจูงใจ คือ ธนาคารมีการระบุสวัสดิการต่าง ๆ ที่พนักงานจะได้รับไว้อย่างชัดเจน ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน อยู่ในระดับปานกลาง โดยประเด็นที่มีผลต่อแรงจูงใจ คือ ธนาคารมีการจัดแบ่งพื้นที่ออกเป็นสัดส่วนตามรูปแบบการให้บริการลูกค้า โดยเมื่อเปรียบเทียบโดยจำแนกตามอายุ วุฒิการศึกษา สถานภาพ ระยะเวลาเงินเดือน ในภาพรวมมีปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจไม่แตกต่างกัน ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลที่จำแนกตามสถานภาพในภาพรวมมีปัจจัยผู้ที่มีสถานภาพแตกต่างกันจะมีปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน ส่วนทางด้านเงินเดือนที่แตกต่างกันก็มีผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน และยังไปสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสกสรร อรกุล (2557) ที่พบว่า ปัจจัยแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน บริษัท เมทเทิลคอม จำกัด คือ ปัจจัยแรงจูงใจภายในประกอบด้วย ด้านผลสำเร็จในการปฏิบัติงาน การยกย่องยอมรับนับถือ การมีอำนาจในหน้าที่ และโอกาสก้าวหน้า และด้านปัจจัยคำจูงหรือปัจจัยสุชศาสตร์ ที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน และลูกจ้าง องค์การคลังสินค้าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือ ด้านความสัมพันธ์

กับเพื่อนร่วมงาน ในการทำงานผลงานจะสำเร็จได้ จำเป็นต้องอาศัยการติดต่อสื่อสารการทำงานร่วมกัน ซึ่งอาจต้องการคำปรึกษา หรือการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สำหรับด้านความมั่นคงในการทำงาน และด้านนโยบายและการบริหาร องค์การคลังสินค้าเป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ สังกัดกระทรวงพาณิชย์ บุคคลจะรู้สึกถึงความมั่นคงในอาชีพที่จะไม่ถูกไล่ออกได้ง่าย สอดคล้องกับงานวิจัยของ มณฑล รอยตระกูล (2556) แรงจูงใจที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของสรรพากรพื้นที่สาขาในภาพรวมมี 5 ด้าน ได้แก่ ความมั่นคงในงาน ความสำเร็จของงาน นโยบายและการบริหารความก้าวหน้า และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษานี้ได้องค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้

1. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ พบว่า เพศ สถานภาพ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน สังกัด และรายได้ต่อเดือนที่แตกต่างกันมีผลต่อปัจจัยในการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกัน อาจเนื่องมาจากการทำงานในองค์กร ลักษณะของงานที่ได้รับมอบหมาย การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ การสนับสนุนการฝึกอบรม หรือสัมมนา ได้รับความเสมอภาคกัน ไม่ได้มีแบ่งขอบเขตในเรื่องของเพศหญิง หรือชาย สถานภาพโสด สมรส หม้าย/หย่าร้าง ระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี หรือสูงกว่าปริญญาตรี และตำแหน่งงานพนักงาน ลูกจ้าง จึงทำให้ไม่มีผลต่อปัจจัยในการปฏิบัติงาน และระยะเวลาการทำงานที่แตกต่างกันมีผลต่อปัจจัยในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน เนื่องจากบุคคลที่มีระยะเวลาการทำงานหลายปีสามารถที่จะทำงานได้ตั้งแต่ต้นจนจบโดยอาศัยความถนัดในงาน ประสบการณ์ความรู้ และความสามารถ ได้มากกว่าบุคคลที่มีระยะเวลาการทำงานน้อย อีกทั้งยังรับรู้ในนโยบายและการบริหารงานที่ชัดเจนมากกว่า จึงเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลมีปัจจัยต่างกัน และพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ($\bar{X} = 3.47$) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลในการปฏิบัติงานเป็นรายด้านระดับความคิดเห็นในระดับสูงสุด คือ ด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.07$) รองลงมา คือ ด้านความสุขในการทำงาน อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.90$) ด้านความมั่นคงในหน้าที่การงาน อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.83$) ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.83$) ด้านการปกครองบังคับบัญชา อยู่ในระดับ

เห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.78$) ด้านความมีประสิทธิภาพ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.76$) ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.74$) ด้านความผูกพันต่อองค์กร อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.73$) ด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.63$) ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งงาน อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.54$) ด้านสภาวะแวดล้อม อยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ($\bar{X} = 3.24$) ด้านการยอมรับนับถือ อยู่ในระดับเห็นด้วยน้อย ($\bar{X} = 2.16$) ตามลำดับ

2. ปัจจัยแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.18$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ปัจจัยแรงจูงใจที่มีอิทธิพลในการปฏิบัติงานเป็นรายด้าน ระดับความคิดเห็นในระดับสูงสุด คือ ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.40$) รองลงมา คือ ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.20$) ด้านความสำเร็จในการทำงานของบุคคล อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.18$) ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.12$) และด้านความรับผิดชอบ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.00$) ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะการนำไปใช้

1.1 องค์กรควรให้การสนับสนุนการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพความรู้ของพนักงาน ซึ่งในการอบรม ควรจัดให้มีการอบรมในหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านการทำผลงานเพิ่มตำแหน่งงาน ด้านกฎหมาย ด้านตรวจสอบภายใน ด้านบัญชีด้านคอมพิวเตอร์ ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ และอื่น ๆ โดยเป็นการส่งเสริมอย่างจริงจังเพื่อที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในงานของมหาวิทยาลัย และสามารถแก้ไขปัญหาในงานที่ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 องค์กรควรมีเกณฑ์ในการพิจารณาปรับขึ้นเงินเดือน และเลื่อนตำแหน่งพนักงานที่เป็นมาตรฐานชัดเจน สามารถวัดประสิทธิภาพงานของแต่ละบุคคลได้จริง เพื่อเป็นปัจจัยให้บุคคลมีขวัญและกำลังใจในการทำงาน ส่งผลที่ดีต่อประสิทธิภาพของงานมากขึ้น ถึงแม้ว่าในการพิจารณาปรับขึ้นเงินเดือนจะพิจารณาจาก KPI ของงาน แต่เป็นผลการประเมินที่ไม่สามารถวัดความสามารถของพนักงานที่ได้รับการปรับขึ้นเงินเดือน และเลื่อนตำแหน่งได้อย่างเป็นธรรม

1.3 องค์กรควรมีการสนับสนุนความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ของพนักงาน และลูกจ้างเนื่องจากองค์กรเป็นหน่วยงานที่ต้องดำเนินการกิจตามนโยบายของรัฐบาลเพียงอย่างเดียว ดังนั้น ในการดำเนินการกิจขององค์กรให้ยั่งยืน ต้องสามารถดำเนินการได้ด้วยตัวเอง

1.4 องค์กรควรปรับปรุงในเรื่องของการเข้าร่วมกิจกรรมของพนักงานให้เป็นไปอย่างทั่วถึง โดยปัจจุบันพนักงานที่เข้าร่วมกิจกรรมของมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่จะเป็นพนักงานส่วนหนึ่งเท่านั้นที่เข้าร่วมกิจกรรมควรให้เข้าครบทุกหน่วยงานและทุกคน

1.5 ควรปรับปรุงเรื่องการเลื่อนตำแหน่งงาน ของพนักงานระดับปฏิบัติงาน ให้ได้มีโอกาสได้เลื่อนตำแหน่งตามความรู้ความสามารถ การเลื่อนตำแหน่งภายในหน่วยงานควรมีความเป็นธรรมและเหมาะสม รวมทั้งควรปรับปรุงระบบการขึ้นเงินเดือนประจำปี ให้เป็นไปอย่างก้าวหน้า และมีประสิทธิภาพโดยรวม

1.6 ควรมีการปรับปรุงเป้าหมายในการทำงานให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง เนื่องจากปัจจุบันการตั้งเป้าหมายในการทำงานไว้สูง จนทำให้หลายครั้ง ๆ พนักงานไม่สามารถปฏิบัติงาน ได้บรรลุเป้าหมายที่ทางหน่วยงานกำหนดไว้ได้ ในส่วนนี้ทำให้พนักงานมีความสุขในการทำงานน้อยลง และอาจส่งต่อการเปื้อนหาย คับข้องใจ ในการทำงานได้

1.7 ควรปรับปรุงประสิทธิภาพของงาน ในเรื่องของการลดต้นทุนให้มากกว่าปัจจุบัน เพื่อให้เป็นไปตามโครงการอนุรักษ์พลังงาน (Energy Saving) เพื่อลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสังคมและสิ่งแวดล้อม

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

สิ่งที่ค้นพบจากงานวิจัยครั้งนี้ นำมาซึ่งข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

2.1 ควรศึกษาเรื่องความต้องการในการพัฒนาตนเองของพนักงานด้านการฝึกอบรม เพื่อเป็นแนวทางในการจัดหาแผนการพัฒนารายบุคคลให้มีประสิทธิภาพต่อพนักงานมากยิ่งขึ้น

2.2 ควรทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันองค์กร เพื่อที่จะได้ทราบว่า มีปัจจัยใดบ้างที่จะช่วยผลักดันให้พนักงานมีความรัก และผูกพันต่อองค์กร

2.3 ควรมีการศึกษาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

รายการอ้างอิง

- ทวี ทองอยู่ และกาญจนาพร เรืองวรากร (2556). ปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในบริษัท เคซีอี อีเลคโทรนิคส์ จำกัด (มหาชน) (ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรามคำแหง. กรุงเทพฯ.
- ประกายมาศ เพชรรอด. (2557). ปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงาน บริษัท แอล .วาย. อินดัสตรีส์ จำกัด (ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต. กรุงเทพฯ.
- ประเสริฐ อุไร. (2559). แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงาน: กรณีศึกษา บริษัท เอจีซี ออโต โมทีฟ (ประเทศไทย) จำกัด (ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกริก. กรุงเทพฯ.
- ปราโมทย์ ดวงเลขา. (2552). ปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานธนาคาร นครหลวงไทย จำกัด [มหาชน] ในเขตภาคตะวันออก (ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี. ลพบุรี.
- ปัญญาพร ฐิติพงศ์. (2558). แรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรใน บริษัท ก่อสร้าง: กรณีศึกษา บริษัท อินเตอร์ เอ็กซ์เพิร์ท คอนสตรัคชั่น จำกัด (ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร. กรุงเทพฯ.
- พรรณทิพย์ กาลิยานันท์. (2543). การศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรฝ่าย บริการ มหาวิทยาลัยรามคำแหง (ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรามคำแหง. กรุงเทพฯ.
- พะยอม วงศ์สารศรี. (2542). การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สถาบัน ราชภัฏสวนดุสิต.
- วัชร เลิศพงษ์รพันธ์. (2553). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงานของพนักงานฝ่าย บริการบุคลากรของบริษัทสายการบินแห่งหนึ่ง (วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- วาสนา พัฒนารักษ์ชัย. (2553). ปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงาน สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). สถาบัน บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. กรุงเทพฯ.

- สมคิด บางโม. (2545). *องคการและการจัดการ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วิทย์พัฒน์.
- อ้อมอารีย์ ยี่วาศรี. (2552). *แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการปกครองที่ทำการปกครองอำเภอในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์* (รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. มหาสารคาม.

Guideline for the Development of Teaching and Learning Management in the Disruptive Era of Teachers in Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Received: April 6, 2022
Revised: April 18, 2022
Accepted: June 6, 2022

Phra Bounlerd Silatecho (Chanthalar)¹, Phrakruwirunsuttakun² and
Peerawat Chaisouk³
(Bounlerd1997@gmail.com)

Abstract

The objectives of this research are; 1) to study the state of teaching and learning management of teachers, 2) to study the teaching and learning management in the disruptive era of teachers, and 3) to propose guidelines of teaching and learning management in the disruptive era of teachers in Mahachulalongkornrajavidyalaya University. The mixed research methods were used in the study. The quantitative data were collected by using questionnaire from 159 samples and analyzed by mean and standard deviation. The qualitative data were collected by in-depth interviews with 5 experts and analyzed by content analysis. The results of the study showed that: 1. The state of teaching and learning management of teachers in Mahachulalongkornrajavidyalaya University in 5 aspects was at a high level overall. In aspects, the highest level was on learning support activity, followed by media using, measurement and evaluation, teaching and learning operating, and curriculum respectively. 2. The methods of teaching and learning management in the disruptive era of teachers in Mahachulalongkornrajavidyalaya University were as follows: 1) In curriculum, to analyze problems and to design curriculum structure in line with situations and social contexts; 2) In teaching and learning management, to transfer

^{1, 2, 3} Master of Education (Buddhist Educational Administration), Faculties of Educational, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

knowledge to students based on the course contents and to apply online teaching and learning for students; 3) In instructional media, to use information technology in teaching and learning; 4) In learning support activity, to arrange variety of activities for new experience encouragement; and 5) In measurement and evaluation, to report accumulative scores, summative scores, and grades through online system. 3. The guidelines of teaching and learning management in the disruptive era of teachers in Mahachulalongkornrajavidyalaya University are as follows: to design curriculum structure to encourage thinking skills relevant to vision, aim and requirement characteristics of present society; Teachers use many methods to transfer knowledge to students according to their backgrounds and use online media suitable to learning activities under the teachers' supervision; and to implement measurement and evaluation relevant to course objectives, to use online examination, to evaluate learning by using examination questions from the test bank, and to communicate and submit learning assignments through online system in order that students can learn new things and apply it in their real life.

Keywords : Development Guidelines, Teaching and Learning Management, Disruption Era.

Introduction

Education is an important foundation of a nation. For the nation to develop and progress, people in the nation must receive a good quality education. When people in the nation have a good quality of education, that is, Knowledge, the ability to think, act, and solve problems which is essential in driving the country to progress. Therefore, education is the key to opening the door to success in every field, whether economically, socially, politically, or economically. Today's world is an era of continuous change or globalization

which is known as the "age without borders and the age of information". The competition in the global society will cause every society to change rapidly in terms of economy, politics, society, and technology. Education is a change that affects the way of life of people in the global society and Thai society sustainably. Education plays a vital role, and good education must be in line with every change. In the country, because education is an important foundation for building progress and solving problems (Anan Muthathakul, 2002). Curriculum is a written plan to drive teaching and evaluation in skills and consolidation to promote student success. (Schreiber, n.d.)

The curriculum is important for people's development in society to have the characteristics that society expects. The curriculum is a tool to enable educational management to achieve the goals set forth by the curriculum. It plays an important role in promoting the growth of individuals' morality. Laying a foundation of ideas that support and conform to the social, economic, political, and governance so that learners are good members of society, enabling learners to discover their abilities, interests, and aptitudes and develop to their full potential. Is also a roadmap project Requirements that guide teacher education administrators, lecturers, and those involved in implementing their work in a systematic and efficient manner? (Kanata Tatthong, 2007) There are four curriculum components as follows (Suthatsanee Sukprasert, 2001):

1. Objectives, which will be a guideline for teaching and to determine what kind of person you want the learners to be or what they will educate for.
2. Contents are selected and arrange the content of various knowledge and experiences to help learners develop towards the goals that have been defined.
3. Curriculum Implementation is the implementation of the curriculum to be effective.
4. Evaluation is to find out whether the course's implementation is under its objectives or not.

The process of learning will cause learners to change both behaviors and thoughts according to the desired objectives. Which such objectives can be achieved through the process of learning management of teachers that understands the process of learning that consists of steps of learning, such as learning through memory, learning by understanding applied learning and analytical learning synthesize, etc., and manage learning under the needs and abilities of the learners. (Prachaya Klapajon, 2011).

The rapid advancement in information and communication technology has made skills. The need for people in the 21st century has changed from the 21st century because the jobs that used to use people to work with machines are constantly changing. Because computers and telecommunication technologies have expanded their capabilities to be able to work in place of people. As a result, the proportion of labor is reduced in jobs that use routine perceptions and jobs that use bruises which is a task that commands the computer to do instead but a growing proportion of the national workforce is in jobs that focus on expert thinking and require complex communication. This is a task that computers cannot replace. People in the 21st century must be proficient in communication. Complex from the original era must have a flair for promptly answering immediate questions, and control the disputed negotiations and disputes smoothly. Or, if it's a teacher, it must be a teacher who specializes in communication and has a flair for organizing and control the busy classroom to be a classroom with systematic and smooth learning that can encourage learners to develop a clear body of knowledge and apply it in real life. Teaching in Buddhism from the past to the present has not been as successful as it should be because teachers still lack the skills to think critically and actively and use lecturing methods rather than using media to make learners interested in learning. Therefore, the learners become bored with the study visas (Chaiwat Suthirat, 2011).

Mahachulalongkornrajavidyalaya University is a monastic university of the Thai Sangha that aims to provide education according to the aspirations of His Majesty King Rama 5 "Study the Tripitaka and higher subjects for monks, novices and laypeople" as well as focusing on students to have good educational quality. That is to say knowledgeable, able to think, act, and able to solve problems which will be important in driving the nation to progress. Therefore, education is the key to opening the door to success in every field. "International Buddhist education center that creates good and talented people with efficiency. Providing quality education and research good quality academic service good management with efficiency." In addition, in the present era, various technological innovations have developed and changed rapidly.

From the above problem, the researcher is interested in studying "Guidelines for the development of teaching management in the disruptive era of teachers in Mahachulalongkornrajavidyalaya University" that there are problems and guidelines for developing teaching and learning management to be interesting. New techniques that keep up with the changing world can be learned in every situation and incentivize students to be more active in learning as information and a model for the development of teaching and learning management in the disruptive era of teachers in Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Objectives of Research

1. To study the teaching and learning conditions of teachers at Mahachulalongkornrajavidyalaya University
2. To study teaching management in the disruptive era of teachers at Mahachulalongkornrajavidyalaya University
3. To propose guidelines for the development of teaching and learning management in the disruptive era of teachers at Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Research Methodology

The researcher used Mixed Methods Research using quantitative research in which data collection by using a questionnaire, qualitative research by collecting data by interview details as follows;

1. The population used in the research were program administrators, lecturers, and students of Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Wang Noi District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, totaling four faculties, totaling 279 persons, Wang Noi District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. Using the Krejcie & Morgan (Songsri Chompoowong, 1995) sample size comparison table, the sample size was 159 persons, as shown in Table 1.

Table 1: shows the population and samples.

No.	Faculties	Administrator and Teacher	
		Populations (person)	Sample (person)
1.	Faculty of Buddhism	49	27
2.	Faculty of Education	74	43
3.	Faculty of Humanities	51	28
4.	Faculty of Social Science	105	61
Total		279	159

2. Research tools in this research, the researcher used a mixed-method research model, which used two types of data collection tools, namely a questionnaire and an interview form, for the study of guidelines for the development of teaching and learning management. Teacher's disruption era in Mahachulalongkornrajavidyalaya University they are in the form of a checklist, a rating scale, and an open-ended questionnaire, with details as follows:

2.1 Questionnaire about studying the guidelines for the development of teaching and learning management in the disruptive era of teachers In Mahachulalongkornrajavidyalaya University, there are three sections:

Part 1 about the general information of the respondents regarding their status, position, age, education level, and work experience was a checklist.

Part 2 about the teacher's approach to developing teaching and learning management in the disruptive era at Mahachulalongkornrajavidyalaya University is characterized as an estimation scale with five levels according to the Likert method (Likert, 1967).

Part 3 about the recommendation of teachers on the development of teaching and learning management in the disruptive era of teachers at Mahachulalongkornrajavidyalaya University is an open-ended questionnaire with five aspects according to the research conceptual framework which consisted of 1) curriculum, 2) instructional management, 3) instructional media, 4) learning promotion activities, and 5) measurement and evaluation.

2.2 Interview form about the recommendations of teachers' guidelines for the development of teaching and learning management in the disruptive era in Mahachulalongkornrajavidyalaya University was used for interviews with a target group of five persons. The interviews were conducted in five areas which are divided into two parts as follows:

Part 1 provides general information about the interviewees regarding their position, age, education level, and work experience was a checklist.

Part 2 about the teacher's recommendations and guidelines for the development of teaching and learning management in the disruptive era at Mahachulalongkornrajavidyalaya University. There were interviews in five aspects according to the research conceptual framework which consisted of 1) curriculum, 2) instructional management, 3) instructional media, 4) learning promotion activities, and 5) measurement and evaluation.

3. Data analysis: The researcher used the data obtained from the questionnaire distribution and interview. To use the data to analyze and create new knowledge, the researcher analyzed the data and processed the data by using the program to analyze the questionnaire data collected in steps. After checking

the completeness of the questionnaires, then bring the information that has been changed into a numeric code and record it. The statistical research program is as follows:

3.1 Quantitative findings are 1) All questionnaires were taken to check the completeness and correctness of the questionnaire responses, and the complete version was selected for analysis by recording the scores of each question in a coded form. 2) Data were analyzed by using a package for social science research. 3) Data analysis was 1) The information about the respondents' status consisted of status, age, educational level, and teaching experience. The analysis was done using frequency and percentage values. 2) The level of teachers' teaching management in the disruptive era in Mahachulalongkornrajavidyalaya University was analyzed by using the mean and the standard deviation of the scores from the questionnaire responses. 3) Interpret the mean values based on the following criteria (Boonchom Srisaat, 2000), organize teaching and learning in the disruptive era of teachers at Mahachulalongkornrajavidyalaya University, the researchers grouped them according to the issues identified in the open-ended questionnaire and then analyzed them using frequency distribution.

3.2 Qualitative research results information from the interview. The researcher will group the data according to the essence of the interview issue. Then, the content analysis was performed as follows: 1) In-depth interview data analysis, the researchers grouped the data from the given interviews, then the data was analyzed. 2) Analyze the data obtained from the interviews according to the research objectives by using content analysis techniques and processing together to see the overall and present it as an essay writing.

Results of Research

1. The development of teaching and learning management in the disruptive era of teachers at Mahachulalongkornrajavidyalaya University found that the overall of the five aspects was at a high level. When considering each aspect, it was at a high level in every aspect. Sorted from the highest to the

lowest level i.e., activities to promote learning. In the use of teaching media Measurement and Evaluation Teaching management in terms of teaching and learning courses, the mean was 4.21, and the standard deviation was 0.607, as shown in Table 2.

Table 2 Conditions of teaching and learning management in the disruptive era of teachers in Mahachulalongkornrajavidyalaya University in the overall picture of 5 aspects.

Conditions of teaching and learning management in the disruptive era of teachers in Mahachulalongkornrajavidyalaya University		Opinion Level			
		$\bar{X}$	S.D.	Level	No.
1	In terms of teaching and learning courses	4.11	0.674	High	5
2	In terms of teaching management	4.16	0.686	High	4
3	In terms of instruction media	4.28	0.617	High	2
4	In terms of activities to promote learning	4.32	0.635	High	1
5	In terms of Measurement and Evaluation	4.17	0.815	High	3
Total		4.21	0.607	High	

From Table 2, it was found that:

The respondents had opinions about the teaching and learning conditions of teachers at Mahachulalongkornrajavidyalaya University at a high level. The mean was 4.21, and the standard deviation was 0.607. When considering each side, it was found that activities to promote learning are at the highest comment level rating. The mean was 4.32, and the standard deviation was 0.635, followed by the use of instruction media. The mean was 4.28, the standard deviation was 0.617. Next was the measurement and evaluation aspect, the mean was 4.17, and the standard deviation was 0.815, respectively. In teaching management, the mean was 4.16, and the standard deviation was 0.686, and the item with the least opinion score was in terms of teaching and learning courses, the mean was 4.11, and the standard deviation was 0.674.

2. Study the guidelines for the development of teaching and learning management in the disruptive era of teachers at Mahachulalongkornrajavidyalaya University consisting of 1) Training instructors to be proficient in techniques of

teaching and learning processes to the changing situation of the current society; systematizing. There are questions or activities for students to think critically during the teaching. 3) Organize training sessions or practice teaching skills for teachers to develop themselves in the technique of using a variety of information technology media for teaching and learning. Organize seminars to exchange knowledge among the group of instructors to help mobilize new ideas and innovations. 5) Instructors must create learning activities for students to practice in learning about the disruption era to be able to apply it in real life.

3. Propose the guidelines for the development of teaching and learning management in the disruptive era of teachers at Mahachulalongkornrajavidyalaya University consisting of 1) preparation of the curriculum structure and various subject matter; set to have in educational institutions curriculum consistent with vision, goals, and desirable characteristics. 2) To transfer knowledge to learners who have a clear understanding of what is being studied and how to apply to teach and learning to suit the times and situations. 3) The media will help the teaching and learning process achieve the objectives according to the objectives. Help to teach and learn to be able to communicate effectively. Encourage students to understand more about the subject matter being taught. 4) Organizing learning activities help promote relationships between students and friends causing responsibility for the duties of the students Causing new learning and experiences. 5) The text encourages students to learn the content of their courses, take online exams using Google forms, assessments through online exam libraries, etc.

Conclusion and Discussion

The results of this research study. The researcher had important and interesting issues to discuss the results as follows:

1. The results of a study of the teaching and learning conditions of teachers in Mahachulalongkornrajavidyalaya University. The respondents had

their opinions at a high level, including activities to promote learning the use of educational media Measurement and Evaluation Teaching management and teaching and learning courses, respectively, are as follows:

1) In terms of teaching and learning courses, it was found that the respondents had a score of opinions at a high level, ranked from highest to lowest, three rankings are: the curriculum is flexible, suitable for students and their environment, followed by the curriculum at each grade level aims to develop students to think and solve life problems. And the item with the least opinion score was that the course had a lot of content, causing the students to not study in time.

2) In terms of teaching and learning management, it was found that the respondents had opinions at a high level in order from highest to lowest, three rankings were: teachers focused on learning management by allowing students to participate in learning, followed by students who were responsible for their duties in learning as well. And the item with the least opinion score was that the students had studied the contents of the textbook in every subject well.

3) Regarding the use of teaching media, it was found that the respondents had opinions at a high level in order from highest to lowest, three rankings were found that students were able to apply knowledge from teaching media to real-life applications, followed by instructors using a variety of media in their studies that made students easy to understand, such as newspapers, textbooks, and others. Online media and the item with the least opinion score was that the teacher had fewer media and equipment for teaching.

4) In terms of activities to promote learning, it was found that the respondents had a score of opinions at a high level ranked from highest to lowest, the teachers allowed students to ask questions and express their ideas

in the classroom, followed by the students learning well from the activities of each university has an average of and the item with the least opinion score was the teacher organized a variety of learning activities for the students to understand the content learned.

5) In terms of measurement and evaluation, it was found that the respondents had a score of opinions at a high level in order from highest to lowest, three rankings were as follows: the students were divided into group work to evaluate the teaching and learning outcomes, followed by the teachers assessing the learning activities. And the item with the least opinion score is the teacher informs the students of the assessment results every time.

2. The results of a study on the development of teaching and learning management in the disruptive era of teachers in Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

1) Curriculum and Instruction Update the curriculum to be up-to-date as well as to suit the situation and social context by changing to a method of teaching using distance media, namely online. Courses need to be changed from textbooks to uploaded to websites or Wikipedia instead of traditional textbooks. There is an outline at the core wherein when an educational institution implements a curriculum, it has to be tailored to its educational institution.

2) Teaching and learning management is an instruction to pass on knowledge to learners who have a clear understanding of what they are learning or enable learners to develop their learning in various skills faster. The learners will be able to learn and understand completely what the teacher has conveyed. Including the need to adapt teaching and learning to suit the situation. Online teaching for higher education is quite effective. This allows teachers and students to continue teaching. Because you can learn anytime, anywhere without limitations.

3) Teaching media innovative technology in computer technology telecommunication network technology can be used as a teaching tool that is effective and interesting, such as Zoom, Google Meet, Google Classroom, and Google Drive. Google Form and e-book, etc.

4) Activities to promote learning Organizing learning activities creates new learning and experiences. Creating the ideas pretending to think and can fix the problem can be learned from a variety of sources which the training project knowledge enhancement activities and academic seminars via an online system.

5) Measurement and Evaluation, it is a criterion for measuring the quality of the course or teaching method. Reports were submitted, and score collection and evaluation results were obtained and graded via an online system the text encourages students to learn about the content of their courses. There is a time limit for students to submit reports. Take the exam on the day and time specified by the teacher causing more convenience.

3. Propose guidelines for the development of teaching and learning management in the disruptive era of teachers at Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Curriculum and Instruction from the results of the study, it was found that the overall level was at a high level. The curriculum structure promotes the development of students' thinking skills, using content appropriately for the course and each grade level. Increase efficiency and make students understand the course of teaching as well. consistent with vision, goals, and desirable characteristics including being up-to-date with the situation and social context the results of this research are consistent with the research of Phra Dao Panyatharo (Min Wan) who studied the subject "Guidelines for the development of teaching and learning management in international graduate programs Mahachulalongkorn

rajavidyalaya University Phra Nakhon Si Ayutthaya Province" (Phra Dao Panyatharo Min Wan, 2017) found that the results of the study found that teaching and learning management faculty members should use a variety of methods to make students more interested in learning.

New body of knowledge

New body of knowledge on Guidelines for developing teaching and learning management in the disruptive era of teachers In Mahachulalongkornrajavidyalaya University in all 5 areas, the researcher has applied the knowledge from the research results. It can be summarized as diagram 1 as follows:

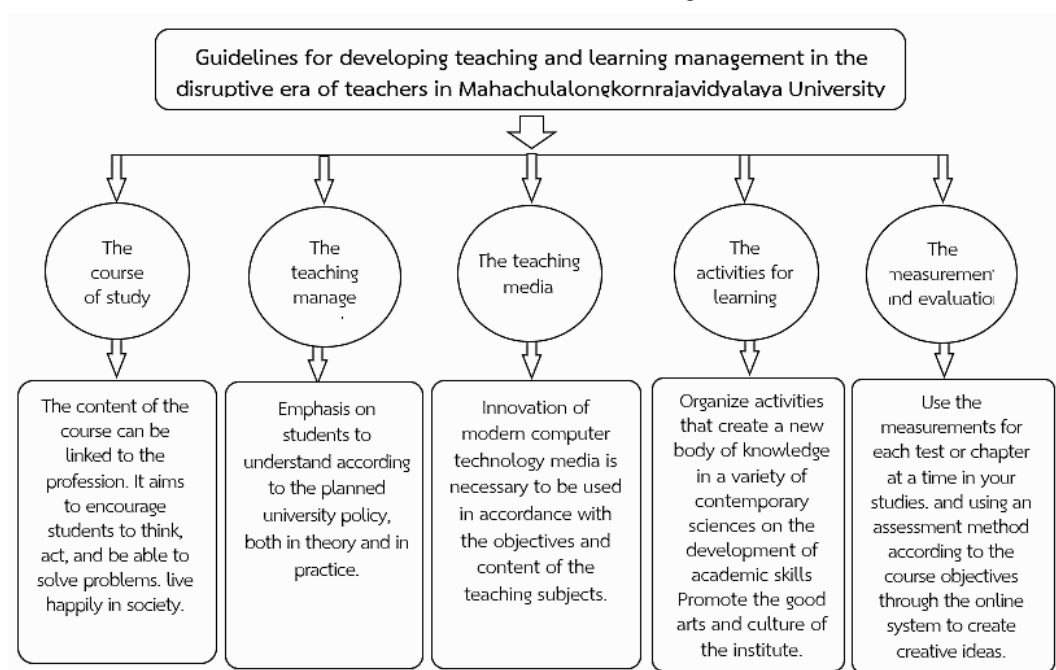

Diagram 1 Knowledge from research

From diagram 1, it can be concluded that teaching and learning management in the disruptive era of teachers in Mahachulalongkornrajavidyalaya University, there are important characteristics as follows:

1) Curriculum and instruction course content in teaching and learning by defining the curriculum to suit the content of each grade level and each subject in order to increase the efficiency and understanding of the learners. The content of the course can be linked to the profession. Focus on students to think, act and be able to solve problems, and to live happily in society.

2) Teaching and learning management and teaching style, both theory and practice emphasize that students understand according to the planned university policy. By allowing learners to participate in expressing opinions and defining activities as well as emphasizing learners to learn according to the specified objectives, thinking skills should be emphasized to create teaching styles. To encourage teachers to develop according to the patterns and processes of systematic thinking.

3) Teaching media and technology, there should be promotion and support for teaching materials that are up-to-date in the modern era to enable teachers to develop the use of technology media designing teaching innovations and creating works in order to be able to develop further in teaching in the classroom and applied in teaching to get the most benefit.

4) Activities to promote teaching and learning organize activities that are meaningful to teaching and everyday life. There is interaction between students and friends, student and teacher cause learning and new experiences.

5) Measurement and evaluation use individual assessments of each test or chapter in the course of study and used to assess according to the objectives of the course content to measure and evaluate both learners and instructors and bring the results into consideration for improvement to encourage instructors to develop themselves to have comprehensive knowledge to be a leader in learning to be a good role model in life for the disciples.

Suggestions for Research

Research subject “Guidelines for the development of teaching management in the disruptive era of teachers in Mahachulalongkornrajavidyalaya University”, the researcher has the following suggestions:

1. Policy recommendations

There are policy recommendations as follows:

1) Executives and faculty members at Mahachulalongkornrajavidyalaya University, all faculties, and all programs should build strength, knowledge, and ability in teaching and learning courses. Teaching management and the use of instruction media in terms of activities to promote teaching and learning and in terms of measurement and evaluation to students in Mahachulalongkornrajavidyalaya University to study and practice effectively in the transmission and bring true values from the teachers who have taught them to behave in daily life to be a good person of the community and society.

2) Executives and faculty members at Mahachulalongkornrajavidyalaya University should realize the importance of allocating time for the management of teaching and learning of the students to be sufficient and set a clear policy on the day and time of teaching practice.

3) Executives and faculty members at Mahachulalongkornrajavidyalaya University, those involved should support and encourage students to learn in various activities. The knowledge that is useful for developing academic skills, arts, and culture of Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

2. Suggestions for applying the research results

1) Research results on “Guidelines for the development of teaching and learning management in the disruptive era of teachers at Mahachulalongkornrajavidyalaya University” at a high level in all aspects, but the administrators-faculty Mahachulalongkornrajavidyalaya University. The curriculum should be

revised to keep pace with the rapid changes in the disruption era and to match the current situation.

2) The results of research on “Guidelines for the development of teaching management in the disruptive era of teachers in Mahachulalongkornrajavidyalaya University” at a high level in all aspects, but the faculty administrators Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Instruction media should be developed by bringing innovation and modern technology media to be applied in teaching and learning management including measurements and evaluations for further efficiency.

3. Suggestions for next research

The following research recommendations are made:

1) Should do research on study the effectiveness of teaching management in the digital disruption era of students in Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

2) Should do research on innovation and digital technology in the teaching and learning management of teachers at Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

3) Should do research on the subject factors affecting the teaching and learning management of teachers at Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

4) Should do research study of students' satisfaction with teaching management in the New Normal era at Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

5) Should do research study of teaching management strategies of administrators during the epidemic situation of the Covid-19 virus.

References

- Anan Muthathakul. (2002). *Academic Administration at Charoensuksa School, Rangae District, Narathiwat Province* (Master of Education Thesis). Sukhothai Thammathirat Open University: Bangkok.

- Chaiwat Suthirat. (2011). *Innovative Learning Management that Emphasizes on Student* (7th Edition). Nonthaburi: P.Balance Design and Printing.
- Kanata Thatthong. (2007). *Curriculum Development Techniques* (4th Edition). Bangkok: Phranakhon Rajabhat University.
- Phra Dao Panyatharo (Min Wan). (2017). *Guidelines for the development of teaching and learning management in international graduate programs Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phra Nakhon Si Ayutthaya Province* (Master of Buddhist Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University : Phra Nakhon Si Ayutthaya.
- Somsak Kongthiang, (2011). *Educational administration principles and theories* (2nd Edition). Bangkok: Ramkhamhang Univeristy.
- Songsri Chompoowong. (1995). *Fundamentals of Research*. Nakhon Si Thammarat : Nakhon Si Thammarat Rajabhat Institute.
- Suthatsanee Sukprasert. (2001). *An Evaluation of Medicine Curriculum at Srinakharinwirot University* (Master of Higher Education Thesis). Srinakharinwirot University : Bangkok.

Cultural Terms and Translation Strategies in Dissertation Abstracts of a Buddhist University

Received: April 23, 2022
Revised: May 3, 2022
Accepted: June 11, 2022

Phra Kriattikorn Pormrat¹ and Singkham Rakpa²
(bonnsurface@gmail.com)

Abstract

Cross-cultural translation is a challenge and a translator's burden to transfer the source language to the target language. Translation strategies are therefore important for translators. This research aimed to categorize cultural words and phrases in dissertation abstract of Buddhist Psychology, Mahachulalongkornrajavidyalaya University and to analyze the strategies employed by translators in 34 Thai translated abstracts into English submitted in 2019. Research tool was a recording form (categorizer) for cultural words and phrases based on cultural concepts and for analysis of translation strategies by Peter Newmark. Translation strategies were analyzed employing conceptual frameworks of Baker's taxonomy and Pinmanee's strategies for translating cultural-specific items. Frequency of cultural types and translation strategies were shown in percentage.

Findings were as follows: 1) in terms of cultural words and phrases, there were 194 cultural words and phrases categorized based on Newmark's concept of culture. Material culture consists of 23 words counting 11.855 % whereas religious organization consisted of 13 words. The highest occurrence was 126 words with religious concepts, teachings and beliefs followed by 32 words and phrases in

¹ Master of Arts in English Program, School of Liberal Arts, University of Phayao.

² English Department, School of Liberal Arts, University of Phayao.

religious activities. Regarding translation strategies, cultural translation strategies were 5 strategies consisting of (1) literal translation used with 148 words, or 76.288 %, (2) hybrid strategy, a mixed translation between literal and trans literal translation with 25 words or 12.84 %, (3) transliteration with 13 words or 6.702%, (4) free translation with 6 words or 3.92 %, (5) the least used strategy was descriptive phrase with 1.030 % or only two words. This result could be applied in translating other types of cultural texts both in classroom and outside classroom setting as well.

Keywords: Translation, Translation strategy, Novel translation

Introduction

The differences between a source language (SL) and a target language (TL) and the variation in their cultures have been still in the focus of research on translation as these two issues make the process of translating really challenge for several decades. The bigger the gap between the SL and the TL, the more difficult the transfer of a message from the former to the latter will be (Ordudari, 2007). Among the problematic factors involved in translation are numerous such as form, meaning, style, proverbs, idioms, etc. Cultural differences may create problems to translators due to the following factors as pointed out by Saibua (1997), the leading translation theorist in Thailand : (1) translation problems occur when there is no a list of translated words or text in the target language, (2) translation problems occur when there is a list of translated words or text both in the original language and in the target language, but there is no conceptual equivalence, (3) translation problems occur when there is a list of translated words or text both in the original text and in the target language, but the concept is used in a different context.

Cultural differences become interested issues among translation theorists and practitioners. For example, Nida, an American linguist (1969) proposed two “equivalence” ways; equivalence and formal equivalence, which later became the basic directions and guidelines of translation. Newmark (1988) refers to cultural equivalence as replacing cultural words in the source language (SL) with the target language (TL). Several meanings of the term ‘culture’ are given. Larson (1984) defines it as “a complex set of beliefs, attitudes, values, and rules which a group of people share”. Newmark (1988) gives his definition “the way of life and its manifestations that are peculiar to a community that uses a particular language as its means of expression”.

In terms of cultural terms, translation theorists and practitioners proposed their classifications known as cultural specific terms (CST) like cultural words by Newmark (1988), culture-specific concepts by Baker (1992), realia by Robinson (1997), culture-bound phenomena and terms or culture-specific items by Schäffner, Wiesemann, (2001), Aixela (1996) as culture specific terms (CST), including Vinay and Darbelnet’s CST (1958). The salient culture-items are given by Newmark (1988, p.95). He categorizes culture-specific items into five categories: 1) ecology (flora, fauna, winds, plains, hills); 2) material culture (food, clothes, houses and towns, transport); 3) social culture (work and leisure); 4) organizations, customs, activities, procedures, concepts (political and administrative, religious, artistic, etc.), and 5) gesture and habits. Newmark later divided culture specific items into six categories: “a) ecology; b) public life; c) social life; d) personal life; e) customs and pursuits; f) private passions (Newmark, 2010). This study employed his cultural categories for CST in the 34-dissertation abstracts.

To handle with cultural differences, many translation strategies have been proposed by translation theorists. Baker’s taxonomy (1992) of translation strategies consists of 8 strategies: (i) translation by a more general word, (ii)

translation by a more neutral word/less expressive word, (iii) translation by cultural substitution, (iv) translation using a loan word or loan word plus explanation, (v) translation by paraphrase using a related word, (vi) translation by paraphrase using an unrelated word, (vii) translation by omission. Newmark (1988) proposed 18 strategies to cope with cross cultural translation.

Pinmanee's (2014) proposes strategies for translating cultural-specific items at the lexical and phrasal levels consisting of 1) strategies for translating the item that is well-known or has a referential meaning in the target language including (i) translation by using non literal lexical equivalents, (ii) translation by using descriptive phrases, (iii) translation by using related words, (iv) translation by using generic-specific words, (v) translation by using secondary and figurative senses; 2) strategies for translating the item that does not exist or doesn't have a referential meaning in the target language including (i) translation by using a generic word with descriptions, (ii) translation by using borrowed words, (iii) translation by using cultural substitution. Besides, she also proposes a complex theory and various and systematic strategies that can be relied upon to translate cultural specifics. According to the author, there are 3 main strategies and nine special strategies (1) 9 strategies dealing with words, message or text and meaning, (2) strategy dealing with grammar and structure, and (3) strategies dealing with the use of language, way to speak, word-choice, level, and style (Pinmanee, 2019, pp.61-68). In conclusion, in practical realities it is the translator to adapt the strategies appropriate for his/her work. The strategies used cannot be fixed prior to translating due to different texts with different cultural issues. These strategies were proposed to handle with cultural difference by cultural substitution. In fact, there is no exact match in every cultural issue. However, the similarities in the original culture to the culture of the translated version may help convey the same message that the original wants to convey.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University is one of the Buddhist Universities in Thailand. On September 13, 1896, His Majesty King Chulalongkorn the great, raised the status of Mahathat Witthahayalai to that of a royal college, under the title of Mahachulalongkornrajavidyalaya (Mahachulalongkorn Royal College), aimed at providing Tipitaka studies, and higher education, not only for monks and novices, but also for laypeople (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2012). The university imparts religious disciplines in three main degrees: Bachelor's degree, Master's degree, and doctoral degrees focusing on social and humanities. At doctoral level, Buddhism is very comprehensively studied by people who are interested in. Abstracts written in Thai after completion of their research are translated and submitted along.

The topic contents of study directly can be categorized into 6 kinds of culture proposed by Newmark (1988). Categorization of these cultural words and phrases in the dissertation abstracts and translation strategies used in translating abstracts from Thai into English have not yet been investigated. The researcher decided to study translation strategies based on Baker's 8 translation strategies and Pinmanee (2019) as the framework for an analysis.

Objectives of Research

1. To categorize cultural words and phrases in 34 dissertation abstracts submitted to the Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University from 2018-2019.

2. To analyze the translation strategies used in translating Buddhist terms in 34 dissertation abstracts submitted to the Graduate School, Mahachulalongkorn rajavidyalaya University from 2018-2019.

Research Methodology

1. Research pattern

This is documentary research.

2. Population

Population consisted of 34 pieces of Thai-English abstracts of dissertations purposively randomized from 276 dissertations in Buddhist Studies (Doctor of Philosophy in Buddhist Studies) submitted to the Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University from 2018-2019. These abstracts were translated by the researchers

3. Research instrument

Recording forms or categorizers designed by the researcher to gather data on cultural words and phrases and translation strategies along with analysis.

4. Data collection

34 pieces of Thai- English dissertation abstracts were purposely chosen for categorization of cultural words and phrases employing recording forms (categorizers) designed by the researcher.

5. Data analysis

Cultural and phrases were categorized into cultural types and presented in a percentage (%) based on frequencies of their occurrences and translation strategies were analyzed and finally tabulated and thereby with explanation together with frequencies of their occurrences in percentage (%).

Results of Research

Research findings were hereby presented according to research objectives:

1. To categorize cultural words and phrases in 34 dissertation abstracts

Table 1: Result of categorization of cultural words and phrases

Cultural type	Frequency	(%)
1. Material culture or artefacts including religious artefacts	23	11.85
2. Organizations, customs, activities, procedures, and concepts		
1) Religious organization	13	06.70
2) Religious concepts: teachings	126	64.94
3) Religious activities	32	16.49
Total	194	100

Based on the research objective 1, cultural words and phrases consisting of 194 words in total, and they were categorized based on Newmark's concept of types of culture (1988) into 2 main cultural types: (1nd type) and (2th type) as follows: (2) material culture consisting of 23 words counting 11.855 % ; 2th type consisting of religious organization with 13 words counting 6.701 %, 126 words in religious concepts and teachings counting 64.948 %, followed by 32 words and phrases in religious activities counting 16.494 % as shown in the table 1 above:

Here are some examples of cultural words and phrases:

1) Material culture

- Tripaka, Wat Prabuddhabat, a house of pleasure, dhamma puzzle signs, Buddhist art, Buddhist mural painting, Buddhist sculpture, Buddhist religious architecture, commentary, Buddhist school, Buddha image, temple/monastery

2) Religious organization / concepts/ activities

- Mahayana Buddhism, Bodhisattva, gilanadhamma, volunteer monks, Buddha's disciple, Dhammaduta monk, active Buddhist dissemination, India-Nepal oversea Dhammaduta monks, Thai Buddhists, Triple Gem, monk, Buddhist meditation master

- suitable things/ sappàya, mindfulness/consciousness, right view/ sammàditthi the Four Noble Truths, suffering, the causes of suffering, the cessation of suffering the path to the cessation of suffering

- vipassana meditation, vipassana meditation practice, dhamma talk, dhamma practice, manner of teaching, dhamma lecture, breathing, mindfulness, occurred perception, recognition process.

2. To analyze method or strategies of translation used in translating 34 dissertation abstracts

From the study, translation strategies were found as shown in the table below:

Table 2: Result of Translation Strategies

Strategies	Frequency	%
1. Literal translation	148	76.28
2. A mixture of literal and trans literal translation (Hybrid)	25	12.88
3. Transliteration	13	6.70
4. Free translation	6	3.09
5. Descriptive phrase	2	1.03
Total	194	100

From the result indicated in the above table, there were 194 cultural words and phrases, which are mainly Buddhist terms with 5 major strategies: literal translation, transliteration, hybrid, a mixture of literal and transliteration translation, transliteration, free translation, and descriptive phrase. It was found that the translators used literal translation with highest frequency, that is 148 words or 76.288 % followed by a hybrid strategy with 25 occurrences or 12.886 % whereas transliteration with 13 occurrences or 6.701 %. Free translation was employed with 6 cultural words and phrases counting 3.092 % respectively whereas descriptive phrase strategy was used to translate only 2 cultural words counting 1.030 %.

The followings are some examples of translation strategies. The source language was presented and used in an abbreviated form (SL) and the target language with a short form (TL). Both short forms, SL and TL were used in the result and discussion sections.

Literal translation

SL ความสันโดษ (kwamsandot)	TL contentment
SL ปัจจัย 4 (paccai see)	TL four basic needs
SL อาหาร (ahan)	TL food
SL ไตรสิกขา (Trisikkha)	TL threefold training

Hybrid translation

SL พระพุทธศาสนาหยาหน (Phrabuddhasasanamahayan)	TL Mahayana Buddhism
SL โพธิสัตว์ (Podisat)	TL Bodhisattva
SL บรรลุโพธิภาวะ (banlupodiphava)	TL enlighten Bodhisatva
SL วิปัสสนากรรมฐาน (vipassanakammatthan)	TL vipassana meditation
SL ธรรมบรรยาย (dhammabanyai)	TL Dhamma lecture
SL ทมะ (tama)	TL dama-training oneself

Transliteration

SL สัมมาทิฏฐิ (sammatitthi)	TL Sammàditthi
SL ปรัตโฆสะ (paratogosa)	TL paratoghosa
SL โยนิโสมนสิการ (yonisomanasikan)	TL yonisomanasikàra
SL ภาวนา 4 (pavanasie)	TL bhàvanà
SL พุทธโยคะ (Putthayoga)	TL Buddhayoga

Free translation

SL การพัฒนาปัญญา (kanpattanapanya)	TL development of Buddhist wisdom
SL สาราณียธรรม (sananeeyatam)	TL strengthen with the state of Conciliation
SL พุทธโยคะอินทรีย์สมดุล (Puttayoga-insisomdul)	TL the Yoga program

Descriptive phrase

SL ผู้เจิม (phulerm)	TL people who anoint
SL ผู้ถูกเจิม	TL people who were anointed

Conclusion and Discussion

The findings were presented according to research objectives.

1. To categorize cultural words and phrases in 34 dissertation abstracts

Cultural words and phrases found in 34 dissertation abstracts consisted of 194 words categorized into 2 cultural words and phrases based on Newmark's 5 types of culture: 2) 23 words for material culture or artefacts including religious artefacts, and 4) 13 words for organizations, 126 words in religious concepts; teachings and 32 words for religious activities. Cultural words and phrases in found in this study were accorded with Newmark's cultural types (1988).

2. To analyze the translation strategies used in translating Buddhist terms in 34 dissertation translation strategies

From analysis, four main strategies; literal translation, transliteration, hybrid translation, and free translation including descriptive phrase strategy were employed in translating 34 abstracts. From findings, there were 194 cultural words and phrases with literal translation strategy (148), 25 words with a mixture of literal and transliteral translation (Hybrid), 13 words with transliteration, 6 terms with free translation, and 2 words with descriptive phrase. These strategies corresponded with Pinmanee's framework (2014; 2019) and Baker (1992).

Discussion

1. Categorization of cultural words and phrases

Based on the research objective 1, cultural words and phrases consisting of 194 words in total, and they were categorized based on Newmark's concept of types of culture (1988) into 2 main cultural types: (1nd type) and (2th type) as follows: (2) material culture consisting of 23 words

counting 11.855 %; 2th type consisting of religious organization with 13 words, 126 words in religious concepts and teachings followed by 32 words and phrases in religious activities. Regarding material culture or artefacts including religious artefacts, some religious artifacts were borrowed from transliterated Pali or Sanskrit word as shown in example below:

SL: พระไตรปิฎก (phratripidok) **TL:** Tripitaka

This cultural term was taken to use in the target text to retain Buddhist term. This Tripitaka is the Buddhist scripture containing the Buddha's teaching. These findings correspond Aunsuwan's study (n.d.) conducted on cultural word phrase translation from Thai into English in Buddhist books. In the study, some religious artifacts were borrowed in English translated version like the word “พระสูตร” (phrasut), which is rendered as ‘**sutra**’ in the target language to preserve the Buddhist term. Religious teachings were also included in religious concepts as below:

SL: สาราณียธรรม (saraniyadham) **TL:** strengthen with the state of conciliation

As shown in the example, the Buddha's teaching called “สาราณียธรรม” (saraniyadhamma) is one of the essential social teachings related to religious concept of unity and peace in human society. This result is in line with Aunsuwan's study (n.d.) which also categorizes the Buddha's essential teaching called ‘อริยมรรค’ ‘Eightfold Noble Paths’ into religious concept. Next, it is religious activity included in the 4th type of culture as shown below:

SL: ปฏิบัติสมาธิทำจิตใจให้สงบ (patibat samadhi tamjit jai hai sangob)

TL: meditation practice

Meditation practice is one of the Buddhist spiritual development activities in Buddhism. This result is in line with Aunsuwan's study (n.d.) which also categorizes the meditation practice into religious activity.

2. Translation strategies

Regarding translation strategies employed in translating cultural words and phrases in 34 dissertation abstracts, there were four strategies used. Each strategy was used to make the target language effective and understandable.

1) Literal Translation

Some cultural words and phrases in the source text were transliterated from Pali into Thai. To translate these terms, the translators have used literal translation strategy as shown below.

SL: ปัจจัย 4 (catupaccaya) **TL:** four basic needs

From the example, the meaning of the translated text was translated directly from the Pali word **จตุปัจจัย** (catupaccaya) containing the meaning of four requisites for Buddhist monks: cloth, food, shelter, and medicine. This religious word has the closest meaning to the four basic needs in English (TL). This finding is accorded with Riangsiri (n.d.) who explore and study the strategies for translating Pali and Buddhist terms in from Thai into English in DHUTANGA: WHAT TO DO? WHERE? WHAT FOR? By P.A. Payutto. According to his finding, nonliteral lexical equivalent is used when a translator can find an equivalent meaning in the target language by selecting the easy and comparable meaning into the target meaning. For example, the Pali word ‘**เสนาสนะ 5**’ (senasana) meaning 5 kinds of shelter. The closest meaning of the word ‘**เสนาสนะ**’ (senasana) in the target language is lodging. This is also in line with Buranapong’s findings in her study (2001) which reveal 3 strategies suitable for translating the Buddhist terms: literal translation, and hybrid method - a mixture of transliteration and literal translation.

2) Transliteration

Some cultural words and phrases in the source text are in Pali and usually transliterated to Thai. In translating these terms into English (TLX, the translators have used transliteration method using Pali word in Thai and in translated text with Pali Romanized form without translation. For example, the word ‘**สัมมาทิฏฐิ**’ (**sammàditthi**) may be rendered in English as ‘right view’. Buddhists themselves are familiar with this term and it can be translated using strategy called a transliteration or use the original word instead of using the target word as ‘**sammàditthi**’. This corresponds with Angsuwan’s study (n.d.) that confirms that loan word from the original source can be used along with literal translation strategy. In the same way, Buranapong (2001) pointed out that to make readers from other culture understand, some definitions to the Buddhist terms can be added as well.

3) A Mixture of literal and transliteration translation: Hybrid

Some cultural words and phrases were translated employing a mixture of method/strategy called a hybrid. In the source language, cultural words and phrases are in a mixed form of Thai and Pali. In this regard, in these 34 dissertation abstracts, the hybrid strategy was employed to handle with such words. Hybrid strategy here refers to a mixture of literal and transliteration as shown below:

SL: วิปัสสนากรรมฐาน (vipassanakammatthana)

TL: Vipassana meditation

From the example, the translators employed a hybrid method, literal and transliteration translation. Vipassanakammatthana is a loan word (Pali) whereas meditation is literally translated from the word kammatthana. This corresponds with Riangsiri’s work (n.d.) that in translating some Buddhist terms a translator can employ two mixed methods with the application of a loan word with a short description or an explanation for readers’ further understanding. For example,

the word ‘เอกาสนิกังคะ’ (ekasanikanga) is transliterated as ‘**Ekasanikanga**’ with an explanation ‘one pensioner’s practice.

4) Free translation

This strategy is used when a translator wants to keep meaning in the source language as much as possible. Some cultural source texts are not understandable and fine to readers. What translators did is to translate the original text into the simple English to make readers understand the translated text as indicated in the sample below:

SL: ผู้มีหัวใจประดุจพรหม (phume haujai pradut prom)

TL: good heart

The simple and fine English words for the original text is understandable. Originally, the source text “ผู้มีหัวใจประดุจพรหม” can be literally translated as ‘**those whose heart is like a Brahma God**’. The translated version is not easy to understand because readers who are from different cultural context cannot understand who the Brahma God is and why human heart has something to do with the Brahma God. That could cause confuse to readers. Simple English can used as free translation. Burapong (2001) pointed out that free translation strategy can work effectively when a translator finds some cultural text complex which cannot be easily translated. What the translator is to arrange the original idea and conclude all idea in a concise and simple English.

5) Descriptive phrase

Some cultural terms in the abstracts were translated with descriptive phrase; using phrase to describe. This strategic is used when the translator must handle with hard- to perceive terms that cannot be easily translated with a word or very short phrase as shown in example:

SL: ผู้ถูกเจิม (phu thukjerm) TL: people who were anointed

The above example indicated that the term ‘ผู้ถูกเจิม’ is hard for readers from different contexts to understand what it is about. The descriptive phrase

can be used. In this regard, Riangsiri (n.d.) points out that to handle with such hard-to- perceived term, “some unique features in terms of appearances, functions, and purposes that can lead to the understanding of that particular concept were given to make readers understand more easily”.

New Body of Knowledge

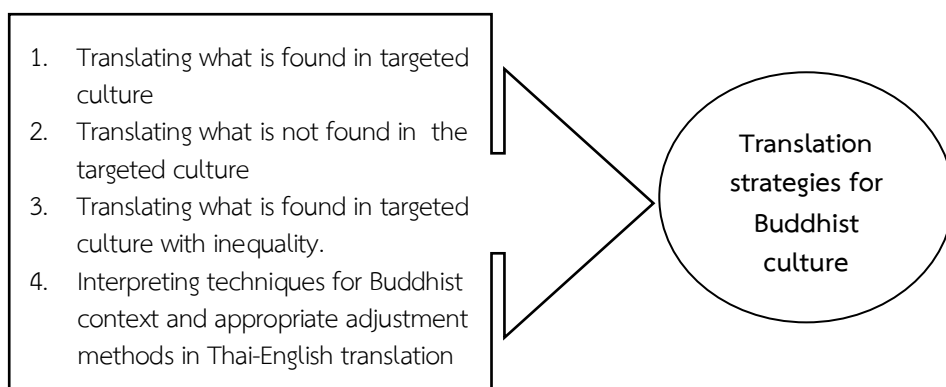

Figure 1: New body of knowledge

New body of knowledge obtained from the result of the study revealed translation strategies for Buddhist culture as shown in the figure above. The implication of the study can be used with the classroom context in particular and translation in general. For a teacher of translation and students or learners, translation strategies used in this study can be employed while translating other cultural texts.

Suggestions for the Research

1. Suggestions for applying the research results

1.1 Results can be applied as a model for cultural text translation in classroom setting.

1.2 The research results can be used as a model for translating other type of cultural texts

2. Suggestions for further research

2.1 Techniques of modification or adjustment of cultural words and phrase translation can be investigated.

2.2 Techniques of translation used by translators while handling with cultural words and phrases.

References

- Aungsuwan, W. (n.d). *Cultural Word and Phrase Translation from Thai into English in Buddhist books: A Case Study of Vajiramedhi's work*. Retrieved 20 April 2020 from <http://icts.utcc.ac.th/wp-content/uploads/2014/12/Cultural-Word-and-Phrase-Translation-from-Thai-into-English-in-Buddhist-books.pdf>
- Baker, M. (1992). *In other words*. New York: Clays Ltd., St Lves Plc.
- Eugene, N. and Russell, T. (1969). *The theory and practice of translation*. Leiden: Brill.
- Krai-on, S. (2013). *Strategies and Techniques for Translating Thai Cultural Words Into English in the Thai Novel Four Reigns*. Independent Study. Department of Western Languages, Graduate School, Silpakorn University.
- Larson, M. (1984). *Meaning-Based Translation: A Guide to Cross-Language Equivalence*. Lanham and New York: University Press of America.
- Literacy Education Online Writing Abstracts. (2008). Retrieved October 7, 2008, from <http://leo.stcloudstate.edu/bizwrite/abstracts.html>
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University, (2012). *The Chronology of Mahachulalongkornrajavidyalaya University*. Retrieved May 9, 2022, from <http://mcupress.mcu.ac.th/En/history.php>.
- Newmark, P. (1988). *Approaches to Translation*. Hertfordshire: Prentice Hall.
- Nida and Taber. (1982). *the Theory and Practice of Translation*. Leiden: E.J. Brill.

- Ordudari, M. (2007). Translation procedures, strategies and methods. Retrieved 30 June 30 from <https://translationjournal.net/journal/41culture.htm>. ZC0aP5ved4pKrDdwdInVLW/view
- Pinmanee,S. (2019). *Language, Culture and Translation: Thai-English*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Pokasumrit, P. (2012). *Cultural substitution in English to Thai translation*. National Institute of Development Administration. Bangkok.
- Saibua, S. (1999). *Translation Principles* (7th Publishing). Bangkok: Thammasat University.
- Vinay,P. & Darbelnet,J. . *A Methodology for Translation*. In L. Venuti (Ed.), The Translation Studies Reader. London: Routledge.

การฟังอย่างลึกซึ้งเพื่อเยียวยาความทุกข์ตามหลักพุทธจิตวิทยา

Deep Listening to Remedy Suffering following Buddhist Psychology Path

กัญกร คำพรรณ¹, สิริวัฒน์ ศรีเครือดง² และ สุวัฒน์ รักขันโท³

Received: August 11, 2021
Revised: October 15, 2021
Accepted: October 16, 2021

Kanyakorn Khamphan, Siriwat Srikrueadong and Suwatsan Ragkhanto
(rutjaya_khamphan@yahoo.com, siriwatmcu@gmail.com
and noonsuwat@gmail.com)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) นำเสนอให้เห็นถึงความสำคัญของการฟังอย่างลึกซึ้งต่อการเยียวยาความทุกข์ และ 2) นำเสนอหลักพุทธธรรม ได้แก่ กัลยาณมิตรธรรม 7 สังคหัตถ์ 4 พรหมวิหาร 4 และสติสัมปชัญญะและแนวคิดทางจิตวิทยา ได้แก่ ความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น เพื่อเสริมสร้างการเป็นผู้ฟังที่มีหัวใจเมตตากรุณา การฟังอย่างลึกซึ้งหรือการฟังด้วยหัวใจเมตตากรุณา เป็นการฟังอย่างมีสมาธิเพื่อเชื่อมโยงให้สามารถรับรู้และเข้าถึงสภาวะภายในจิตใจของคู่สนทนาด้านอารมณ์ ความคิดและความรู้สึก เป็นการฟังอย่างไม่มีเงื่อนไข ไม่มีอคติ ไม่ขัดแย้ง ไม่ตัดสินและมีส่วนร่วมในความรู้สึกนั้น ในขณะที่เล่าเรื่องราวคำพูดที่สอดแทรกผ่านอารมณ์และความรู้สึกจะช่วยให้ผู้พูดได้เรียบเรียงและคิดทบทวนเรื่องราวต่าง ๆ ทำให้มองเห็นและเข้าใจสาเหตุของปัญหา มีมุมมองต่อปัญหาหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแตกต่างไปจากเดิม ทำให้สามารถแก้ปัญหาและตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ผู้ฟังที่มีหัวใจเมตตากรุณาจะช่วยให้คู่สนทนา รู้สึกปลอดภัยและผ่อนคลายความตึงเครียด ไม่รู้สึกโดดเดี่ยวหรือถูกทอดทิ้งให้เผชิญปัญหาเพียงลำพัง การฟังอย่างลึกซึ้งช่วยให้คู่สนทนาได้คลี่คลายความทุกข์ มีสติสัมปชัญญะและมีกำลังใจในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคเพื่อปลดปล่อยความทุกข์ของตนได้

คำสำคัญ: การฟังอย่างลึกซึ้ง, การเยียวยา, ความทุกข์, หลักพุทธจิตวิทยา

¹ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพุทธจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Ph.D. (Buddhist Psychology), Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

^{2,3} ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Department of Psychology, Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The objectives of this academic article are 1) to present the importance of Deep Listening in the healing of suffering and 2) to present Buddhism's doctrines, namely, Kalyanamitta-Dharma 7 (Qualities of a good friend), Sangahavatthu 4 (Bases of service), Brahmavihara 4 (Holy Abidings), and Sati-Sampajanna (Mindfulness and Awareness). Moreover, Psychological Concepts strengthen the ability of the listener with a compassionate heart to understand the feelings of others. Deep Listening or listening with a compassionated heart is a concentration listening to recognize and understand the interlocutor's emotional state of mind, thoughts, and feelings. It is unconditionally listening, without prejudice, without conflict, without judgment, and participates in that feeling. During the conversation, an emotional speech helps the speaker organize and reflect feelings through their stories and possibly make them see a thing clearly and understand the cause of the problem, having a different perspective on the problem or incident. It makes them able to solve problems and make decisions on their own. A listener who is full of a compassionate heart will help the interlocutor feel safe and relieve tension, not feeling unattended or left to face problems alone. Deep Listening would help the interlocutor relief from suffering and replaced with awareness and encouragement to bravely face problems and overcome obstacles to relieve suffering.

Keywords: Deep Listening, Remedy, Suffering, Buddhist Psychology

บทนำ

ความทุกข์ หมายถึง ปัญหาต่าง ๆ ของมนุษย์ เป็นสาเหตุให้เกิดการบีบคั้นกดดันขัดแย้งทางจิตใจหรือเรียกว่า ความรู้สึกทุกข์ ความทุกข์มีอยู่ทั่วไปแก่ทุกคนและเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ มนุษย์เป็นสัตว์สังคมอาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน มิได้ใช้ชีวิตอยู่เพียงลำพัง ดังนั้น เมื่อมีความทุกข์ที่อัดอั้นอยู่ภายในใจ จึงปรารถนาที่จะมีใครสัก

คนที่ไว้วางใจรับฟังปัญหาความทุกข์ของตนอย่างใส่ใจและเข้าใจ แต่ด้วยภาระหน้าที่ความรับผิดชอบทำให้บุคคลใกล้ชิดมีเวลาพูดคุยกันน้อยลง จนกลายเป็นความความสัมพันธ์ที่เปราะบาง หรือ พูดคุยแต่ไม่ได้รับฟังอย่างตั้งใจ หรือ รับฟังแล้วตัดสินด้วยความคิด หรือ ประสบการณ์ของตน หรือกล่าวโทษตำหนิ ทำให้ความทุกข์ไม่ได้ปลดปล่อยแต่กลับซ้ำเติมให้มีความทุกข์เพิ่มขึ้น ประกอบกับความฟุ้งซ่าน คับแค้นใจและคิดว่าตนเองโดดเดี่ยวลำพังไม่มีใครเข้าใจ อีกทั้งไม่สามารถระบายความทุกข์กับใครได้ ความทุกข์ที่วนเวียนไม่มีทางออกก่อให้เกิดความเครียด ความวิตกกังวล ความท้อแท้ นำไปสู่ภาวะซึมเศร้าเพราะคิดว่าถ้าไม่มีตนอยู่ปัญหาทุกอย่างก็คงจะจบลงทำให้ไม่เห็นคุณค่าในการมีชีวิตอยู่ และนำไปสู่การฆ่าตัวตายในที่สุด

องค์การอนามัยโลก (WHO) คาดว่าในแต่ละปีจะมีคน "ฆ่าตัวตาย" สำเร็จมากกว่า 1 ล้านคน เมื่อคิดเฉลี่ยต่อเวลา พบว่า มีผู้ฆ่าตัวตายสำเร็จ 1 คน ทุก ๆ 40 วินาที ประชากรกว่า 800,000 คน เสียชีวิตจากการฆ่าตัวตายทุกปี ปัญหาฆ่าตัวตายเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่ง ที่ทำให้ผู้คนเสียชีวิตก่อนวันอันควรและในแต่ละครั้งที่มีการฆ่าตัวตายสำเร็จ พบว่า เคยมีความพยายามฆ่าตัวตายมาแล้วมากกว่า 20 ครั้ง การฆ่าตัวตายติด 10 อันดับแรกของสาเหตุการตายของประชากรโลก ผู้ทำร้ายตนเองมีจำนวนมากกว่าผู้ฆ่าตัวตายสำเร็จประมาณ 10-20 เท่า จากการศึกษา พบว่า ผู้ทำร้ายตนเองจะมีโอกาสทำซ้ำและจะประสบความสำเร็จได้ โดยมีความเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายสำเร็จในระยะหนึ่งปีหลังการทำร้ายตนเองครั้งแรกเพิ่มขึ้นเป็น 100 เท่า เมื่อเทียบกับประชากรทั่วไปและร้อยละ 10 ของผู้ทำร้ายตนเอง จะจบชีวิตลงด้วยการฆ่าตัวตายในเวลาต่อมา (กรมสุขภาพจิต, 2563)

นายแพทย์ จุมภฏ พรหมสีดา รองอธิบดีกรมสุขภาพจิต ชี้แจงว่า นับตั้งแต่สถานการณ์ระบาดของโรคโควิด-19 ในประเทศไทย ตลอดปี 2563 อัตราการฆ่าตัวตายของคนไทยเพิ่มขึ้นจากปี 2562 คือจาก 6.64 (ประมาณ 4,400 ราย) เป็น 7.35 (ประมาณ 4,800 ราย) ต่อประชากร 1 แสนคน หากสถานการณ์แพร่ระบาดยืดเยื้อยาวนาน จะทำให้มีจำนวนผู้เปราะบางทางเศรษฐกิจ ทางสังคมและทางจิตใจเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ (กรมสุขภาพจิต, 2564) ผู้ที่มีความทุกข์จะมีภาวะขาดสมดุลทางอารมณ์และจิตใจหากมีเหตุการณ์หรือปัจจัยบางอย่างเข้ามากระตุ้นอาจจะตัดสินใจฆ่าตัวตายได้ ตามจริงแล้วมนุษย์ทุกคนหวงแหนชีวิตของตนเอง ไม่มีใครอยากตาย เป้าหมายของคนที่ฆ่าตัวตายไม่ใช่เพื่อต้องการตาย แต่ต้องการหยุดการรับรู้ความทุกข์ใจจากปัญหาที่เผชิญอยู่ เขาต้องการทางออกเพื่อที่จะได้ไม่ต้องรับรู้อะไรอีกต่อไป เขาอยากมีคนที่เขาสามารถระบายความทุกข์ใจให้ฟังได้ ดังนั้น การช่วยเหลือคนที่คิดจะฆ่าตัวตายคือการรับฟังเขาด้วยหัวใจและความรู้สึกไม่ใช่การรับฟังด้วยสมองหรือเหตุผลเพียงอย่างเดียว (กรมสุขภาพจิต, 2562)

การฟังอย่างลึกซึ้ง เป็นการฟังด้วยหัวใจเมตตากรุณา ฟังอย่างตั้งใจเพื่อเชื่อมโยงความรู้สึกระหว่างกันให้รับรู้ถึงความรู้สึกเสมือนว่าตนประสบปัญหานั้น ทำให้สามารถเข้าใจถึงอารมณ์ ความรู้สึกและความต้องการของผู้พูด ฟังโดยปราศจากการตัดสินถูกผิดและไม่กล่าวโทษหรือตำหนิ ทำให้ผู้พูดรู้สึกปลอดภัยและไว้วางใจที่จะเปิดเผยเรื่องราวความทุกข์ของตน ดังที่ ท่านติช นัท ฮันห์ กล่าวว่า การฟังอย่างลึกซึ้งเป็นการฟังที่จะช่วยปลดปล่อยความทุกข์จากใจของผู้อื่นได้ หรือจะเรียกว่าการฟังด้วยความเมตตาก็ได้ เธอจะฟังด้วยวัตถุประสงค์เดียวก็คือช่วยให้เขาได้ปลดปล่อยทุกสิ่งจากหัวใจจนหมดสิ้น ด้วยเธอตระหนักว่ากำลังช่วยเหลือเขาเหล่านั้นให้คลายความทุกข์ลง ถึงแม้ว่าพวกเขาจะพูดหรือคิดในมุมมองที่เต็มไปด้วยความเห็นผิด หรือด้วยความระทมขมขื่นก็ตาม เธอก็ยังสามารถฟังต่อไปด้วยจิตแห่งความเมตตาได้ เพราะเธอรู้ว่าการฟังด้วยจิตแห่งความเมตตา เธอกำลังมอบโอกาสให้พวกเขา บรรเทาความทุกข์ลงได้ หากเธอต้องการที่จะช่วยแก้ไขมุมมองความคิดของพวกเขา ให้เธอ รอในโอกาสต่อไป แต่ในช่วงเวลาขณะนี้ เธอเพียงมอบการฟังอย่างลึกซึ้งและช่วยให้เขา บรรเทาทุกข์ลง เพียงไม่เกินหนึ่งชั่วโมงจะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงและการเยียวยา (ทีมงาน Learning Hub Thailand, 2561)

แต่ในความเป็นจริงคนเราส่วนใหญ่มักจะรีบห้ามปรามหรือรีบให้คำแนะนำแก่คนที่มีความทุกข์ใจทั้ง ๆ ที่ยังไม่ได้ฟังเขาเล่าเรื่องราวความทุกข์ใจของเขาทั้งหมดให้เราฟังก่อน การแก้ปัญหาส่วนตัวตาย สิ่งสำคัญ คือ กำลังใจจากคนรอบข้างที่ต้องรับฟังคนมีความทุกข์อย่างเข้าใจ พยายามชี้ให้เห็นว่าการที่เขาใช้ชีวิตอยู่ เขาสามารถทำอะไรได้อีกหลายอย่างแล้ววันข้างหน้าชีวิตเขาอาจดีขึ้น ทำให้คนที่มีความทุกข์รู้สึกว่าตัวเองไม่ถูกทอดทิ้ง ให้เขารับรู้ว่ามีคนห่วงใย (กรมสุขภาพจิต, 2562) จากสาเหตุที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนเล็งเห็นว่าการเยียวยาเพื่อคลี่คลายความทุกข์ด้วยการฟังอย่างลึกซึ้งนั้น ผู้ฟังมีส่วนสำคัญที่สุดที่จะช่วยคลี่คลายบรรเทาความทุกข์ของคู่สนทนาได้ ดังนั้น การฟังอย่างลึกซึ้งหรือการฟังด้วยหัวใจเมตตากรุณาจะมีประสิทธิภาพได้นั้น ผู้ฟังจะต้องมีหัวใจเมตตากรุณาเต็มใจช่วยเหลือและปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขและหลุดพ้นจากความทุกข์

บทความเรื่องการฟังอย่างลึกซึ้งเพื่อเยียวยาความทุกข์ตามหลักพุทธจิตวิทยา ผู้เขียนมุ่งเน้นเพื่อให้เห็นความสำคัญของการฟังอย่างลึกซึ้งเพื่อเยียวยาความทุกข์ เพราะการฟังอย่างลึกซึ้งไม่ได้จำเพาะเจาะจงว่าจะต้องเกิดขึ้นแต่เฉพาะการบำบัดโดยจิตแพทย์หรือนักจิตวิทยาเท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้กับทุกคนในชีวิตประจำวัน เพื่อให้การฟังอย่างลึกซึ้ง

มีประสิทธิภาพผู้เขียนได้นำเสนอหลักพุทธธรรมและแนวคิดทางจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างการเป็นผู้ฟังที่มีหัวใจเมตตากรุณา เพราะจุดมุ่งหมายของการฟังอย่างลึกซึ้ง คือ การเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ขณะที่คู่สนทนาได้เล่าเรื่องราวออกไปคำพูดที่สอดแทรกความรู้สึกจะช่วยทำให้ความตึงเครียดทางอารมณ์ลดลงและการที่คู่สนทนารับรู้ได้ถึงความปลอดภัย ความเอาใจใส่ ความห่วงใยจะทำให้ความรู้สึกที่เคยจมดิ่งอยู่กับความทุกข์ถูกปลดปล่อย เมื่อความทุกข์คลี่คลายลง ผู้พูดจะสามารถทบทวนเรื่องราวและมองเห็นสาเหตุของความทุกข์และมีแนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อดับทุกข์ได้ในที่สุด

ความทุกข์ในบริบทพุทธธรรม

ความทุกข์ เป็นเรื่องบิบบคั่นชีวิตจิตใจ มีอยู่ทั่วไปแก่ทุกคน ทุกข์หรือปัญหานั้นเป็นสิ่งที่แก้ไขได้ ดับได้ ไม่เป็นของเที่ยงแท้แน่นอนที่จะต้องคงอยู่ตลอดไป การดับทุกข์ หรือการแก้ปัญหา นั้น มิใช่ทำได้ด้วยการหลบเลี่ยงปัญหา หรือปิดตาไม่มองทุกข์ ตรงข้ามต้องใช้วิธีรับรู้สัมผัสเผชิญหน้า เพื่อรู้เท่าทันจะได้แก้ไขกำจัดได้ เอาปัญญาไปแก้ไขจัดการ คือ การทำความเข้าใจสภาวะของทุกข์หรือปัญหานั้น เพราะทุกข์ดับที่ตัวมันเองไม่ได้ ต้องแก้ที่เหตุของมันสามารถจำแนกลักษณะของทุกข์ในบริบทของพุทธธรรมได้ดังนี้

“ทุกข์” ปรากฏในหมวดธรรมสำคัญ 3 หมวด ได้แก่

1) ทุกขเวทนา หมายถึง ทุกข์ในเวทนา 3 คือ ทุกข์ สุข อทุกขมสุข หรือ อุเบกขา เวทนา 5 คือ ทุกข์ สุข โทมนัส โสมนัส และอุเบกขา เป็นความรู้สึกทุกข์ ได้แก่ อาการสับสนเนื่องจากทุกข์ในไตรลักษณ์

2) ทุกขลักษณะ หมายถึง ทุกข์ในไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกข์ อนัตตา เป็นภาวะที่ไม่คงตัว คงอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ เพราะมีความบีบคั้นกดดันขัดแย้งที่เกิดจากความเกิดขึ้นและความเสื่อมสลาย

3) ทุกขอริยสัจ หมายถึง ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค สภาวะที่เป็นทุกข์ในไตรลักษณ์ ซึ่งเป็นที่ตั้งที่อาศัยที่ก่อเกิดเป็นปัญหาขึ้นแก่มนุษย์ เป็นทุกข์เกี่ยวกับเบญจขันธ์

ความทุกข์ส่วนใหญ่เป็นทุกข์ในอริยสัจ เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับคน เป็นปัญหาที่จะต้องแก้ไข เป็นสิ่งที่ควรคำนึงเพื่อปลดปล่อยเสียด้วยการปฏิบัติ ส่วนทุกข์ที่ครอบคลุมความทั้งหมดอย่างในไตรลักษณ์ ท่านแสดงไว้แต่พอเป็นหลัก เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ

เท่าทันตามความเป็นจริง ดังนั้น สารสำคัญของอริยสัจข้อที่ 1 คือ รับรู้ความจริงเกี่ยวกับทุกข์ตามที่เป็นอยู่และมองดูรู้จักชีวิต รู้จักโลกตามความเป็นจริง “ทุกข์” ในอริยสัจ 4 จำแนกได้ดังนี้

1) ขาติ ความเกิดเป็นทุกข์ เพราะเป็นที่ตั้งแห่งความทุกข์ต่าง ๆ อเนกประการ แบ่งออกเป็น

ก. คัพโภกกันตมูลกทุกข์ ทุกข์เกิดจากการเกิดอยู่ในครรภ์ อยู่ในที่อันแสนจะคับแคบอึดอัด มีดื้ออึดด้วยสิ่งน่ารังเกียจ ดุจนอนในของเน่าหรือในน้ำคร่ำ

ข. คัพภปริหรณมูลกทุกข์ ทุกข์เกิดจากการบริหารครรภ์ มารดาจะขยับเขยื้อน เคลื่อนไหว ลูกนั่ง เดินวิ่งแรงหรือเบา กินดื่มของร้อนเย็นเปรี้ยวเผ็ด เป็นต้น มีผลกระทบต่อดีกรีในครรภ์ทั้งสิ้น

ค. คัพภวิปตติมูลกทุกข์ ทุกข์เกิดจากการวิบัติของครรภ์ เช่น ท้องนอกมดลูก เด็กตายในครรภ์ต้องผ่าตัดออก เป็นต้น

ง. วิชายนมูลกทุกข์ ทุกข์เกิดจากการคลอด ทั้งถูกกระทุ้งกระทบพลิกหัน ทั้งถูกกดถูกบีบถูกอัดกว่าจะผ่านช่องอันแสนแคบออกมาได้ เจ็บปวดแสนสาหัส

จ. พหิณิกขมนมูลกทุกข์ ทุกข์เกิดจากการออกมาภายนอก เด็กแรกคลอดมีร่างกายและผิวดำคล้ำแดงอ้อนดังแผลไหม้ ถูกสัมผัสจะต้องเช็ดล้างแสนเจ็บแสบ

ฉ. อัตตูปัฏกมมูลกทุกข์ ทุกข์เกิดจากการทำตัวเอง เช่น ฆ่าตัวตาย ประพฤติวัตรบำเพ็ญตบะทรมาณตน โกรธเคืองเขาแล้วไม่กินข้าว หรือทำร้ายตัวเอง

ช. ปรุปิกกมมูลกทุกข์ ทุกข์เกิดจากคนอื่นทำให้ เช่น ถูกฆ่า ถูกจองจำ ถูกทำร้าย

2) ขรา ความแก่ ทำให้อวัยวะทั้งหลายย่อหย่อนอ่อนแอ อินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น เป็นต้น ทำหน้าที่บกพร่องผิดเพี้ยน กำลังวังชาเสื่อมถอย หมดความแคล่วคล่องว่องไว ผิวพรรณไม่งดงามผ่องใส หน่งเหี่ยวเหี่ยว ความจำและเลื่อนไหลเสื่อมอำนาจและความเป็นเสรีทั้งภายนอกและภายในเกิดทุกข์กายและทุกข์ใจได้มาก

3) มรณะ ความตาย ยามจะสิ้นชีพ เคยทำชั่วไว้ ก็เป็นนิमितของบาปกรรม มีคนหรือของรักก็ต้องพลัดพรากจากไป ส่วนประกอบในร่างกายก็พากันหยุดทำหน้าที่ ทุกข์ทางกายก็อาจมีมาก จะทำอะไรจะแก้ไขอะไรก็ทำไม่ได้แก้ไขไม่ได้

4) โสกะ ความเศร้าโศก ได้แก่ ความแค้นใจ เช่น เมื่อสูญเสียญาติ เป็นต้น

5) ปริเทวะ ความคร่ำครวญ ร่ำไร ได้แก่ บ่นเพ้อต่าง ๆ เช่น เมื่อสูญเสียญาติ เป็นต้น

- 6) ทุกข์ ความทุกข์กาย ได้แก่ เจ็บปวด เช่น กายบาดเจ็บ ถูกบีบคั้น เป็นโรค เป็นต้น
- 7) โทมนัส ความทุกข์ใจ ได้แก่ เจ็บปวดรวดร้าวใจ ที่ทำให้ร้องไห้ ตีอกชกหัว ลงดิน เชือดตัวเอง กินยาพิษ ผูกคอตาย เป็นต้น
- 8) อุปายาส ความคับแค้น หรือสิ้นหวัง ได้แก่ เราร้อนทอดถอนใจ ในเมื่อความ โศกเศร้าเพิ่มทวี เป็นต้น
- 9) อัปยัสัมปิโยค การประสบคนหรือสิ่งซึ่งไม่เป็นที่รัก เช่น ต้องพบต้องเกี่ยวข้องกับคนที่ไม่ชอบหรือชิงชัง เป็นต้น
- 10) ปิยวิปิโยค การพลัดพรากจากคนหรือสิ่งอันเป็นที่รัก เช่น จากญาติ จากคนรัก สูญเสียทรัพย์สิน

11) อิจฉิตาลาภ การไม่ได้สิ่งที่ปรารถนา คือ ปรารถนาสิ่งใดแล้วไม่ได้สมหวัง

12) อุปาทานขันธ ขันธทั้งห้าซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งอุปาทาน กล่าวคือ ทุกข์ที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น เป็นทุกข์ของอุปาทานขันธทั้ง 5 เมื่อว่าโดยสรุป หรือโดยรวบยอด ก็คือ อุปาทานขันธ 5 เป็นทุกข์ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2562) อุปาทานขันธ คือ ขันธอันเป็นที่ตั้งที่ยึดถือของอุปาทาน มี 5 องค์ประกอบ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ

สรุปได้ว่า ความทุกข์ที่มนุษย์ประสบมี 2 ประเภท ดังนี้

1) กายิกทุกข์หรือทุกข์ทางกาย เป็นสภาวะทุกข์หรือทุกข์ประจำที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ได้แก่ ชาติ (ความตระหนักถึงความมีตัวตนว่ามี “ตัวเรา”) จึงนำมาซึ่งความทุกข์ อีก 10 ประการ คือ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ประสบสิ่งที่ไม่รักใคร่ การพลัดพรากจากสิ่ง ที่รักใคร่และการปรารถนาสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้น

2) เจตสิกทุกข์หรือทุกข์ทางใจ เป็นปณิณณทุกข์หรือทุกข์จรที่เกิดขึ้นเพียงชั่วคราว ชั่วคราวไม่สม่ำเสมอ เกิดจากสภาวะจิตใจไม่สามารถทนต่อเหตุภายนอกที่มากระทบได้ ระดับความทุกข์แต่ละบุคคลจะแตกต่างกันตามระดับความยึดมั่น (อุปาทาน) ทำให้เกิดโสกะ (ความเศร้าโศกเสียใจ ห่อเหี่ยวใจ) ปริเทวะ (ความคร่ำครวญ รำพัน) ทุกข์ (ความอึดอัด ทรมาน) โทมนัส (ตรอมใจ ซอกซำใจ) และอุปายาส (กลัดกลุ้มใจ สับสนหาทางออกไม่พบ คับแค้นใจ) ซึ่งมีสาเหตุจากประสบสิ่งที่ไม่รักใคร่ การพลัดพรากจากสิ่ง ที่รักใคร่และการปรารถนาสิ่งใดไม่ได้สิ่ง นั้น (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2561 และ ตะวัน วาทกิจ, 2557)

กล่าวได้ว่า ทุกข์ทางกายทำให้เกิดทุกข์ทางใจและทุกข์ทางใจทำให้เกิดทุกข์ทางกาย ได้เช่นเดียวกัน เช่น สภาวะจิตใจที่ไม่สามารถอดทนต่อเหตุภายนอกที่มากระทบได้ ทำให้มี

ความคิดที่จะทำร้ายตนเองหรือฆ่าตัวตาย ถ้าบุคคลผู้นั้นไม่มีความเข้มแข็งทางจิตใจที่จะสามารถปรับความคิดและปรับอารมณ์ให้ยอมรับความจริงที่เกิดขึ้นได้ ว่าความทุกข์เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้และเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ดังนั้น การที่ผู้มีความทุกข์ได้พูดระบายความรู้สึกออกมา คำพูดที่สอดแทรกความรู้สึกออกไปด้วยจะช่วยทำให้ความตึงเครียดทางอารมณ์ลดลง

แนวคิดเกี่ยวกับการฟังอย่างลึกซึ้ง

ความหมายของการฟังอย่างลึกซึ้ง

เดวิด โบห์ม (David Bohm) อธิบายว่า วิธีการสนทนาแบบมนุษย์สัมพันธ์สมนุษย์และการเปลี่ยนวิธีคิดด้วยการฟังอย่างลึกซึ้ง (David Bohm Dialogue) มีใช้การพูดคุยเพื่อแสวงหาคำตอบสุดท้าย แต่เป็นการคิดร่วมกันเพื่อแสวงหาปัญญาญาณ (intuitive knowledge) การสื่อสารจากใจถึงใจอาจเกิดขึ้นได้ด้วยการโต้เถียงว่าใครผิดใครถูก แต่ได้มาด้วยการเปิดตัวเองรับฟังเสียงของผู้อื่นเพื่อให้เสียงเข้าไปอยู่ในตัวเอง เหมือนน้ำที่ไหลถ่ายเทเข้าหากัน เพื่อเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ละทิ้งสิ่งที่แต่ละคนยึด ฝ่าข้ามพรมแดนแห่งตัวตนไปพร้อม ๆ กัน เพื่อกลับสู่ความเป็นหนึ่งเดียวกัน อยู่ด้วยการอย่างสมานฉันท์

การฟังอย่างลึกซึ้ง เป็นองค์ประกอบหนึ่งของหลักปฏิบัติ David Bohm Dialogue เป็นการเปิดใจรับฟัง ปลดปล่อยความคิดทุกความคิดเข้ามาอยู่ในตัวเราโดยไม่ต่อต้าน ไม่มีการตัดสินผิดถูก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคุณภาพ เกิดความหมายใหม่ร่วมกัน (shared meaning) พร้อมกับการยกระดับของปัญญา (intuition) สามารถมองปัญหาหรือปรากฏการณ์ด้วยสายตาใหม่และอาจจะพบทางออก เป็นการเปิดใจรับฟังอย่างไม่มีเงื่อนไข ฟังให้ได้ยินโดยไม่มีการสรุป ไม่มีการตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ได้ฟัง แต่ฟังให้ได้ยินทั้งเสียงของตนเองและเสียงของผู้อื่น ในขณะที่เราพูดเราก็จะได้ยินเสียงตนเอง การได้ยินเสียงตนเองทำให้เกิดสติ ตรวจสอบความถูกต้องของสิ่งที่ตนพูดออกไปด้วยตนเอง (self-reflection) ว่าสิ่งที่ตนพูดออกไปนั้นถูกหรือผิด ควรจะแก้ไขหรือไม่อย่างไร เพราะฉะนั้น “การได้ยิน” ทั้งเสียงของตนเองและเสียงของผู้อื่นจึงมีความสำคัญมากต่อกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เพราะจะทำให้เกิดการประเมิน ตรวจสอบและการขัดเกลาพฤติกรรมการแสดงออกทางวาจาของคนอย่างเป็นอัตโนมัติ (โสฬส ศิริไสย, 2548)

นักวิชาการได้อธิบายความหมายของการฟังอย่างลึกซึ้ง ดังนี้

วรภัทร์ ภูเจริญ (2552) อธิบายว่า การฟังอย่างลึกซึ้งเป็นการฟังแบบองค์รวม ฟังแบบไม่มีอคติ ไม่ลำเอียง ฟังแบบจิตว่าง มีสติกำกับ เป็นการฟังแบบ Proactive คือ ไม่รีบร้อนสวนกลับ ไม่รีบร้อนตัดสิน ไม่รีบร้อนพิพากษา

มนต์ชัย พินิจจิตรสมุทร (2552) อธิบายว่า การฟังอย่างลึกซึ้งเป็นการฟังอย่างตั้งใจ เต็มเปี่ยม เป็นการยกระดับสมาธิที่มีอยู่ในขณะนั้นมาไว้ที่การฟังเป็นหลักเพียงอย่างเดียว กล่าวได้ว่าสมาธิเรื่องอื่นไม่มี มีแต่เพียงการฟังเท่านั้น

สรุปได้ว่า การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) เป็นการฟังอย่างมีสมาธิ ฟังด้วยหัวใจเปิดรับปราศจากการตัดสินตามความคิด ประสบการณ์และความเชื่อของผู้ฟัง การฟังอย่างลึกซึ้งไม่ได้เป็นการฟังเพื่อค้นหาคำตอบ ไม่ตัดสิน แต่เป็นการฟังเพื่อรับรู้อารมณ์ ความคิดและความรู้สึกที่แท้จริงของผู้พูด ดังนั้น การฟังอย่างลึกซึ้งจะช่วยสร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับผู้ที่มีความทุกข์ในการเล่าเรื่องราวของตน ทำให้ผู้พูดรู้สึกผ่อนคลายและรับรู้ได้ว่ามีคนใส่ใจพร้อมที่จะสละเวลารับฟังปัญหาของตน มอบความรักและปรารถนาดีให้กับตน จะทำให้ผู้มีความทุกข์ไม่รู้สึกโดดเดี่ยวและสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน

ทฤษฎีตัวยู (Theory U) กับการฟังอย่างลึกซึ้ง

อ็อตโต ชาเมอร์ (Otto Scharmer, 2007) ศาสตราจารย์ด้านเศรษฐศาสตร์และการจัดการจากประเทศสหพันธรัฐเยอรมัน ผู้ก่อตั้งสถาบันให้คำปรึกษาและฝึกอบรมเกี่ยวกับการสร้างผู้นำในองค์กรภาครัฐและเอกชน ได้นำเสนอทฤษฎีตัวยู (Theory U) โดยมีหลักการว่า กระบวนการคิดของคนเราส่วนใหญ่จะคิดเร็ว ตัดสินเร็ว เพราะทุกคนต้องการความรวดเร็วในการคิดและมีปฏิกิริยาตอบสนองให้รวดเร็วที่สุด ดังนั้น จุดมุ่งหมายของทฤษฎีตัวยูต้องการให้เราคิดอย่างถี่ถ้วนมากขึ้น (วิชาน ฐานะวุฑฒ์, 2009)

อ็อตโต ชาเมอร์ แบ่งระดับการฟังเป็น 4 ระดับ ดังนี้ (วนิดา ผาระนัต, 2558)

1. การฟังแบบน้ำเต็มแก้ว (Listening is downloading) เป็นการแสดงออกโดยการโต้ตอบว่าสิ่งที่ได้ฟังเป็นสิ่งที่รู้แล้ว จึงนำเอาความรู้เดิมมาใช้ในการตัดสินใจทันทีทันใด เป็นการฟังในระดับที่เรายึดความคิดของตัวเองเป็นหลัก การฟังในระดับนี้ จะตัดสินจากความเชื่อ ความคิด ทัศนคติและประสบการณ์เดิมของตนมาตัดสิน

2. การฟังแบบเอะใจ (Object-focused or factual listening) เป็นการรับฟังว่าสิ่งที่ยินมาไม่ตรงกับสิ่งที่รู้มาก่อน จะสนใจรับฟังเฉพาะประเด็นที่แตกต่างจากที่ตนเองเคยรู้มาเท่านั้น โดยจะไม่รับฟังแล้วคิดด้วยมุมมองความเชื่อของตน แต่จะปรับเปลี่ยนเป็นการรับฟังเนื้อหา ข้อมูลและเหตุผลของผู้พูดเป็นหลักโดยไม่เปรียบเทียบกับความคิดหรือความเชื่อเดิมของตน

3. การฟังด้วยความเข้าใจ (Empathic listening) เป็นการฟังที่ผู้ฟังมีโอกาสร่วมสนทนาและรับรู้ความจริงในแง่มุมอื่น ๆ ที่ไม่เคยรู้มาก่อน รวมทั้ง ความสำเร็จในการเปิดใจสามารถรับเอาความรู้สึกของคนอื่นมาเป็นความรู้สึกของตนเอง สามารถที่จะรับรู้ (Sensing) ความเชื่อมโยงด้วยตนเอง เช่น มีความรู้สึกหรืออารมณ์ร่วมไปกับผู้พูด ยอมรับและเข้าใจซึ่งกันและกัน การฟังในระดับนี้ จะช่วยให้ผู้พูดและผู้ฟังมีความเข้าใจกัน เห็นอกเห็นใจกันและมีความรู้สึกปลอดภัยในการพูดคุย

4. การฟังด้วยปัญญา (Generative listening หรือ Listening from the emerging field of the future) เป็นการฟังด้วยปัญญาที่เจริญงอกงามอยู่ภายในและจิตใจที่ถูกยกระดับฟังอย่างพินิจพิจารณา รับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างการสนทนา เช่น ความรู้สึกของตนเองที่เกิดขึ้น สิ่งที่ต้องพูดต้องการสื่อสาร อารมณ์และความรู้สึกของผู้พูด ณ ปัจจุบันขณะ

การฟังอย่างลึกซึ้งเพื่อเยียวยาความทุกข์ตามหลักพุทธจิตวิทยา

พุทธจิตวิทยา หมายถึง การศึกษาวิเคราะห์จิตซึ่งมีความสัมพันธ์กับปัญหาคือทุกข์ เพื่อให้เข้าใจสภาพที่แท้จริงของชีวิต เข้าถึงสาเหตุของปัญหา เข้าใจถึงเป้าหมายที่แท้จริงของชีวิต รู้วิธีการและวิธีปฏิบัติเพื่อเผชิญปัญหา ไม่ถูกบีบคั้นโดยปัญหา ไม่ทำให้เกิดความหดหู่ ท้อแท้ แต่กระตุ้นให้สู้และเผชิญกับปัญหา คือ ทุกข์ อย่างองอาจและทรงง (ภาณุวงศ์ และ มิน ชอง ซิน, 2549)

ท่านดิช นัท ฮันท์ พระมหาเถระแห่งพุทธศาสนาเถรวาทกล่าวว่า “การฟังอย่างลึกซึ้ง เป็นการฟังที่จะช่วยปลดปล่อยความทุกข์จากใจของผู้อื่นได้ หรือจะเรียกว่าการฟังด้วยความเมตตาก็ได้ เธอจะฟังด้วยวัตถุประสงค์เดียวก็คือช่วยให้พวกเขาได้ปลดปล่อยทุกสิ่งจากหัวใจจนหมดสิ้น ด้วยเธอตระหนักว่ากำลังช่วยเหลือเขาเหล่านั้นให้คลายความทุกข์ลง ถึงแม้ว่าพวกเขาจะพูดหรือคิดในมุมมองที่เต็มไปด้วยความเห็นผิด หรือด้วยความระทมขมขื่นก็ตาม เธอก็ยังสามารถฟังต่อไปด้วยจิตแห่งความเมตตาได้ เพราะเธอรู้ว่าการฟังด้วยจิตแห่งความเมตตา เธอกำลังมอบโอกาสให้พวกเขาบรรเทาความทุกข์ลงได้ หากเธอต้องการที่จะช่วยแก้ไขมุมมองความคิดของพวกเขา ให้เธอรอในโอกาสต่อไป แต่ในช่วงเวลาขณะนี้ เธอเพียงมอบการฟังอย่างลึกซึ้ง และช่วยให้เขาบรรเทาทุกข์ลง เพียงไม่เกินหนึ่งชั่วโมงจะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงและการเยียวยา” (ทีมงาน Learning Hub Thailand, 2561)

จากคำพูดของท่านดิช นัท ฮันท์ สามารถสรุปได้ว่า การฟังอย่างลึกซึ้งเป็นการฟังเพื่อเยียวยาความทุกข์ตามหลักพุทธจิตวิทยา เพราะการฟังอย่างลึกซึ้งเป็นมรรควิธีดับทุกข์ทางสังคม เช่นเดียวกับพระไพศาล วิสาโล (2558) อธิบายว่า ถ้าเราใช้หัวใจฟัง เราจะรับรู้ความรู้สึกว่าเขากำลังมีความทุกข์ สิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมาในใจเราคือความเห็นใจ ความเมตตา กรุณา ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้เขียนจึงสรุปนิยามความหมายของการฟังอย่างลึกซึ้งว่า เป็นการฟังด้วยหัวใจที่มีความเมตตา กรุณา ยอมรับและเข้าใจความรู้สึกของผู้พูด เพื่อให้ความทุกข์ได้รับการบรรเทา เมื่อความทุกข์คลี่คลายลง ผู้พูดจะมีสติ จะสามารถพิจารณาเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาความทุกข์ของตนเองและหาแนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อดับทุกข์ได้ในที่สุด

ทักษะการฟังอย่างลึกซึ้งตามหลักพุทธจิตวิทยา

ทักษะการฟังอย่างลึกซึ้ง ประกอบด้วย

1. รับรู้อาการทางกาย หมายถึง ในขณะที่ฟังผู้พูดเล่าเรื่องราว ผู้ฟังต้องสังเกตความรู้สึกและปฏิกิริยาร่างกายตนเองว่าตอบสนองต่อคำพูดนั้นอย่างไร ผู้ฟังต้องมีสติและสมาธิ คือ การรู้สึกตัวและอยู่กับปัจจุบันขณะ
2. รับรู้อาการทางใจ หมายถึง การยอมรับความรู้สึกและอารมณ์ของตนเองในขณะนั้น เมื่อใดก็ตามที่ผู้พูดพูดในสิ่งที่ตนเองไม่ชอบใจ ไม่อยากได้ยิน สมองจะสั่งการให้โต้ตอบหรือขัดแย้งหรือหลีกเลี่ยงทันที เมื่อสถานการณ์ดำเนินมาถึงจุดนี้ ให้ตั้งคำถามกับตนเองว่า อะไรคือสิ่งที่ตนไม่ชอบ ตนรู้สึกอย่างไร เพียงรับรู้ความรู้สึกและยอมรับความรู้สึกนั้น แล้วยอมรับความแตกต่างอย่างไม่มีเงื่อนไข (วัลภา ฐานกาญจน์, 2563) ไม่รับฟังแล้วคิดด้วยมุมมองความเชื่อของตน แต่จะปรับเปลี่ยนเป็นการรับฟังเนื้อหา ข้อมูลและเหตุผลของผู้พูดเป็นหลัก โดยไม่เปรียบเทียบกับความคิดหรือความเชื่อเดิมของตนและฟังต่อไปด้วยความเข้าใจเพื่อให้ผู้พูดมีความรู้สึกปลอดภัยในการพูดคุยและสามารถเล่าเรื่องราวระบายความทุกข์ต่อไปได้ เป็นการรู้เท่าทันปฏิกิริยาในใจของผู้ฟังเพื่อที่จะเข้าใจผู้พูด

เทคนิคการฟังอย่างลึกซึ้งตามหลักพุทธจิตวิทยา

ท่านดิช นัท ฮันท์ ได้เสนอแนะว่าเทคนิคการฟังอย่างลึกซึ้ง ทำได้โดย

1. ตั้งสติให้มั่นคงรับฟังอย่างเปิดใจและรักษาความรักไว้เสมอ

2. ฟังอย่างสงบ ไม่รีบโต้แย้ง อธิบายหรือพูดขัดจังหวะแม้คำพูดของอีกฝ่ายจะเต็มไปด้วยความเข้าใจผิด ควรปล่อยให้เขาได้ระบายความทุกข์ก่อน ซึ่งสิ่งนี้จะทำให้เราได้รับรู้ประสบการณ์ภายในของบุคคลนั้นเพิ่มขึ้นด้วย จนเมื่ออีกฝ่ายสงบลง มีสติมากขึ้น

3. ค่อยชี้แจงเหตุผลและความจริง (จินห์จุฑา ชัยเสนา ดาลาส, 2558)

การฟังอย่างลึกซึ้งตามหลักพุทธจิตวิทยานั้น ผู้ฟังจะต้องมีหัวใจเมตตา กรุณา และมีความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกผู้อื่น (Empathy) จึงจะทำให้การฟังอย่างลึกซึ้งมีประสิทธิภาพและสามารถเยียวยาความทุกข์ของผู้อื่นได้ ดังนั้น การเสริมสร้างทักษะการฟังอย่างลึกซึ้งด้วยหัวใจเมตตา กรุณา จำเป็นจะต้องประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมและแนวคิดทางจิตวิทยาร่วมกัน ดังนี้

หลักพุทธธรรมที่สนับสนุนการเป็นผู้ฟังที่มีหัวใจเมตตา กรุณา ซึ่งประกอบด้วย

กัลยาณมิตรธรรม 7

กัลยาณมิตร หมายถึง บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทางที่เหมาะสม มีองค์ประกอบ 7 ประการดังนี้

1. ปิโย (น่ารัก) คือ เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเอง ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาไต่ถาม

2. ครุ (น่าเคารพ) คือ มีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย

3. ภาวนีโย (น่าเจริญใจ) คือ เป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนอยู่เสมอ เป็นที่น่ายกย่องควรเอาเป็นเยี่ยงอย่าง

4. วตฺตา จ (รู้จักพูดให้ได้ผล) คือ พูดเป็น รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

5. วจนฺทฺขโม (ทนต่อถ้อยคำ) คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามและคำวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ อดทนฟังได้ ไม่เบื่อหน่าย ไม่ฉุนเฉียว

6. คมภีรฺณจ กถํ กตฺตา (แถลงเรื่องกล้าลึกได้) คือ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจได้

7. โน จฏฺฐาเน นิโยชเย (ไม่ชักนำไปในอสุภาน) คือ ไม่ชักจูงไปทางที่เสื่อมเสียหรือเหลวไหลไม่สมควร

สังคหวัตถุ 4

สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักการสงเคราะห์ หรือการยึดเหนี่ยวน้ำใจคน เป็นหลักธรรมสำหรับการแสดงน้ำใจต่อกันระหว่างคนทั่วไป สามารถนำมาใช้ร่วมกับหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 เพราะพระพุทธศาสนาสอนให้คนทั้งหลายเป็นมิตรต่อกัน หรือปฏิบัติต่อกันฉันท์มิตร มีองค์ประกอบ 4 ประการ ดังนี้

1. ทาน คือ การให้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละ การแบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดจนจนถึงให้ความรู้และการแนะนำสั่งสอน เช่น การสละเวลารับฟังเรื่องราวความทุกข์ของผู้พูด รวมถึงการให้คำแนะนำในทางที่เป็นกุศลเมื่อผู้พูดต้องการ

2. ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดจนคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยินดี

3. อตถจริยา คือ การชวนช่วยช่วยเหลือผู้อื่น ช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น เสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ความสุขสบายส่วนตัว เช่น ให้ความช่วยเหลือผู้พูดโดยไม่หวังดูดยาย เป็นต้น

4. สมานัตตตา คือ การทำตนเสมอต้นเสมอปลาย วางตนเหมาะสมแก่ฐานะและภาวะบุคคล เสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ร่วมแก้ไข เช่น วางตัวเสมอต้นเสมอปลายเพื่อให้ผู้พูดรู้สึกปลอดภัยและสามารถเล่าเรื่องราวระบายนความทุกข์ได้เมื่อต้องการ เป็นต้น

พรหมวิหาร 4

หลักพรหมวิหาร 4 เป็นหลักความประพฤติที่ประเสริฐและบริสุทธิ์ ธรรมที่กำกับความประพฤติให้เป็นไปโดยชอบถูกต้อง ถูกทำนองคลองธรรม ผู้ใดมีพรหมวิหาร ย่อมทำให้ผู้นั้นประพฤติปฏิบัติเกื้อกูลผู้อื่นด้วยสังคหวัตถุ มีองค์ประกอบ 4 ประการ ดังนี้

1. เมตตา คือ ความปรารถนาดีอยากให้ผู้อื่นมีความสุข มีจิตแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่ผู้อื่น ทำให้ไม่มีอคติต่อความผิดพลาดของผู้อื่น

2. กรุณา คือ ความสงสาร ปรารถนาอยากให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ เห็นอกเห็นใจช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ใฝ่ใจในอันจะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของผู้อื่น ทำให้ไม่กล่าวโทษหรือตำหนิผู้อื่น

3. มุทิตา คือ การยินดีเมื่อเขาได้ดีมีสุขและหลุดพ้นจากความทุกข์

4. อุเบกขา คือ การวางใจเป็นกลางต่อความทุกข์ที่ผู้อื่นได้รับด้วยจิตใจที่ปราศจากอคติ หลักพรหมวิหาร 4 จะเชื่อมโยงให้ผู้ฟังมีความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น (Empathy) ได้เป็นอย่างดี เพราะมูทิตาและอุเบกขา คือ การได้ช่วยเหลือ การได้รับฟัง การให้คำปรึกษาอย่างเข้าใจโดยปราศจากอคติจะทำให้รับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างที่เป็นเช่นนั้นจริง ๆ เพราะความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น (Empathy) ทำให้มนุษย์ยังรู้สึกตัวเองยังมีคุณค่าที่จะต่อสู้เพื่อตนเองและคนรอบข้างต่อไป (ดิลก ถือกกล้า, 2564)

สติสัมปชัญญะ

สติสัมปชัญญะ หมายถึง ความระลึกได้ ความหวนระลึก การรู้สึกตัวทั่วพร้อมอยู่เสมอทั้งในขณะคิด ขณะพูด หรือในขณะที่กำลังกระทำ ด้วยความระลึกรู้ในขณะนั้น ๆ ว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ โดยมีให้ความคิดหรือการกระทำนั้น ๆ ตกอยู่ภายใต้ความประมาท สติสัมปชัญญะเป็นหลักธรรมที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกัน จำแนกเป็น 2 องค์ประกอบ ดังนี้ (พระอธิการประภาสสิทธิ์ สุจิณฺโณ (กลิ่นชื่น), 2561)

1. สติ หมายถึง ความระลึกนึกคิดในกิริยาอาการที่ตนกระทำอยู่ เป็นธรรมที่คอยควบคุมเหนี่ยวรั้งจิตใจให้คิดดี พูดดี และทำดี สติจะกำหนดรู้ที่กำลังจะทำอะไรที่เป็นกุศลจิต เช่น มีสติจดจ่ออยู่กับผู้พูดและเรื่องราวการสนทนา เพื่อได้รับรู้อารมณ์ ความรู้สึกและความคิดของผู้พูดที่นอกเหนือจากคำพูด เป็นต้น

2. สัมปชัญญะ หมายถึง ความรู้ตัวทั่วพร้อมในกิริยาอาการต่าง ๆ ขณะปัจจุบันอารมณ์ พิจารณาอย่างมีวิจารณญาณว่าสมควรจะกระทำหรือไม่ เช่น แสดงพฤติกรรมให้ผู้พูดรับรู้ได้ว่าตนกำลังรับฟังเรื่องราวของเขาอย่างตั้งใจ การให้คำแนะนำต่อเมื่อถูกกาลเทศะ หรือผู้พูดขอคำปรึกษา เป็นต้น

ความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น (Empathy)

เนื่องจากการฟังอย่างลึกซึ้ง เป็นการฟังที่ไม่ตัดสินผู้อื่นด้วยความคิดของตน แต่เป็นการฟังเพื่อรับรู้ข้อมูลและเข้าถึงอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด เจตนาของผู้พูด เพื่อให้ผู้พูดได้ระบายความทุกข์ที่อัดอั้นออกมา ช่วยทำให้คู่สนทนามีความเข้าใจเห็นอกเห็นใจกัน (Empathy) และผู้พูดรู้สึกปลอดภัยในการพูดคุยกถึงเรื่องราวที่เปราะบางต่อความรู้สึก ดังนั้นผู้ฟังจึงเปรียบเสมือนผู้ให้คำปรึกษา แนวคิดและทฤษฎีที่สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้เพื่อ

สนับสนุนการฟังอย่างลึกซึ้งและส่งเสริมความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น (Empathy) คือ ทฤษฎียึดบุคคลเป็นศูนย์กลางการบำบัดรักษา (Client-Centered) ของ คาร์ล อาร์ โรเจอร์ (Rogers, 1967) ซึ่งโรเจอร์ (Roger, 1951) อธิบายว่า ความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น หมายถึง การรับรู้และเข้าใจถึงสภาวะภายในของบุคคลอื่นทั้งด้านอารมณ์ ความรู้สึก รวมทั้งว่าอยู่หรือเป็นบุคคลนั้นเอง นอกจากนี้ อีแกน (Egan, 1986) อธิบายเพิ่มเติมว่า ความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น หมายถึง ความสามารถที่เข้าถึงและเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น และมีส่วนร่วมในความรู้สึกนั้น ผลของความรู้สึกสามารถแสดงออกให้เห็นได้โดยพฤติกรรมที่แสดงออกด้วยภาษาถ้อยคำและภาษาท่าทาง แนวคิดของโรเจอร์เชื่อว่าทฤษฎียึดบุคคลเป็นศูนย์กลางการบำบัดรักษา ไม่ได้เป็นการชี้นำหรือทำให้ปัญหากระจ่างขึ้นสำหรับผู้รับคำปรึกษา แต่ช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาคิดทบทวนภายในตนเอง ยอมรับตนเอง และเรียนรู้ที่จะยอมรับผู้อื่นและกลายเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น สำหรับโรเจอร์ให้ความสำคัญกับหัวใจมากกว่าสมองในการให้คำปรึกษา โดยเชื่อว่ามนุษย์เป็นผู้มีเหตุผล มีความสามารถในการแก้ปัญหา และสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง มีคุณค่า มีศักดิ์ศรี มีความปรารถนาที่จะก้าวไปข้างหน้าเพื่อให้เป็นคนโดยสมบูรณ์ และพร้อมที่จะดำเนินชีวิตร่วมกันในอันที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ แต่การที่มนุษย์ปฏิบัติตัวไม่เหมาะสมนั้น เนื่องจากมีความจำเป็นต้องป้องกันตนเองให้อยู่รอด และเชื่อว่าปัญหาที่สร้างความทุกข์ของบุคคล เกิดจากความไม่สอดคล้องกันระหว่างสิ่งที่บุคคลต้องการและสิ่งที่บุคคลเป็นอยู่

ทฤษฎียึดบุคคลเป็นศูนย์กลางการบำบัดรักษา (Client-Centered) เน้นการสร้างสัมพันธภาพของบุคคล โดยการช่วยเหลือผ่านสัมพันธภาพของผู้ให้คำปรึกษาด้วยความเอาใจใส่ เข้าใจและมีความจริงใจ การรับฟังอย่างมีประสิทธิภาพ (Intensive Listening) และสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นจริงใจ รับฟังเรื่องราวโดยไม่มีเงื่อนไขและไม่ตัดสิน (ชวลรัตน์ บุรณากาญจน์, 2556) ผู้รับคำปรึกษามีอิสระที่จะระบายความไม่สบายใจและสามารถพิจารณาทำความเข้าใจตนเอง ยอมรับตนเอง และเปลี่ยนแปลงตนเองไปในทางที่ดีขึ้น สัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้ให้คำปรึกษาและผู้รับคำปรึกษาจะทำให้เกิดบรรยากาศทางจิตใจที่เหมาะสมซึ่งจะทำให้บุคคลเกิดพลังในการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

จากทฤษฎียึดบุคคลเป็นศูนย์กลางการบำบัดรักษา (Client-Centered) ของ คาร์ล อาร์ โรเจอร์ สรุปได้ว่าความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น (Empathy) เป็นการรับรู้และเข้าใจถึงสภาวะภายในจิตใจของบุคคลอื่นทั้งด้านอารมณ์ ความคิดและความรู้สึก

โดยการเชื่อมโยงความรู้สึกของผู้ฟังกับผู้พูดโดยฟังอย่างไม่มีเงื่อนไข ไม่ตัดสิน และมีส่วนร่วมในความรู้สึกนั้น ในขณะที่เล่าเรื่องราวถือได้ว่าการสนทนากับตนเองฟังเสียงของตนเองจะช่วยให้ผู้พูดได้คิดทบทวน เมื่อพิจารณาปัญหาอย่างมีวิจารณญาณจะเข้าใจและยอมรับตนเอง รวมทั้งยอมรับผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาและตัดสินใจได้ด้วยตนเอง สัมพันธภาพที่ดีระหว่างกัน จะทำให้การสนทนาเกิดความรู้สึกผ่อนคลาย ทำให้ผู้พูดบรรเทาและปลดปล่อยความทุกข์ และมีกำลังใจในการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

ลักษณะของผู้ฟังที่มีหัวใจเมตตากรุณา

การฟังอย่างลึกซึ้ง เป็นทักษะที่ถูกใช้ในหลากหลายมิติตั้งแต่เรื่องความสัมพันธ์ การเยียวยาและการบำบัดความทุกข์ ผู้ฟังมีส่วนสำคัญที่จะทำให้การฟังอย่างลึกซึ้งสามารถเยียวยาความทุกข์ได้ จากหลักพุทธธรรมและแนวคิดทางจิตวิทยาที่กล่าวอ้างข้างต้น ผู้เขียนสรุปลักษณะของผู้ฟังที่มีหัวใจเมตตากรุณา ดังนี้

1. ความเป็นกัลยาณมิตร เพื่อสร้างความไว้วางใจและน่าเชื่อถือ ความเป็นมิตรเพื่อให้ผู้ที่มีความทุกข์อยากเข้ามาปรึกษา เมื่อรับฟังผู้อื่นระบายความทุกข์ ก็ต้องเป็นที่ปรึกษาที่ดี รู้จักกาลเทศะ พร้อมทั้งจะเป็นที่ปรึกษา อดทนรับฟังอย่างใจเย็น ไม่แสดงท่าทีเบื่อหน่าย อารมณ์เสียและเมื่อต้องให้คำปรึกษา คำปลอบโยน หรือการให้กำลังใจ ก็ต้องพูดด้วยคำพูดที่เป็นกุศล หรือถ้ายังไม่ถึงกาลที่ต้องพูดก็รับฟังด้วยอวัจนภาษาที่บ่งบอกถึงความเมตตากรุณา กัลยาณมิตรเป็นผู้สร้างศรัทธาให้เกิดกุศลจิตชักนำไปในทางที่ดี

2. มีสังกตวัตถุ 4 คือ การสละเวลาเพื่อรับฟังเรื่องราวอย่างเต็มที่ การให้คำแนะนำที่เป็นกุศล การพูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพนุ่มนวลแสดงออกถึงความเป็นมิตร วางตัวเสมอต้นเสมอปลายเพื่อให้ผู้พูดรู้สึกปลอดภัยและสามารถเล่าเรื่องราวระบายความทุกข์ได้เมื่อต้องการ เป็นเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขช่วยเหลือเกื้อกูล

3. มีพรหมวิหาร 4 คือ มีความรักความปรารถนาดีอยากให้ผู้อื่นมีความสุขและหลุดพ้นจากความทุกข์ วางใจเป็นกลางต่อความทุกข์ที่เขาประสบและเปิดใจรับฟังโดยการไม่ตัดสินผู้พูดจากความคิดหรือประสบการณ์ของผู้ฟัง ไม่ได้มองเขาในมุมมองจากประสบการณ์ของเรา ทำให้ไม่มีอคติปิดกั้นและสามารถเข้าใจสิ่งที่ผู้พูดต้องการสื่อออกมามากกว่าเนื้อหา คำพูดคืออารมณ์ ความรู้สึกและความคิดของผู้พูด ณ ขณะนั้น และยินดีเมื่อเขาหลุดพ้นจากความทุกข์

4. มีสติสัมปชัญญะในการฟัง มีใจจดจ่อรับฟังอย่างตั้งใจ ไม่วอกแวก เหม่อลอย เพื่อจะได้เข้าใจความคิด ความรู้สึก ความต้องการและพฤติกรรมของผู้พูด การมีสติสัมปชัญญะทำให้ผู้ฟังสามารถใช้ความคิดพิจารณาด้วยเหตุผลว่า ผู้พูดต้องการจะสื่อความหมายอย่างไร รู้จักกาลเทศะว่ากาลใดควรพูดหรือเงียบ เมื่อถึงกาลที่พูดควรพูดเพื่อให้ผู้พูดเกิดกุศลจิต ถ้ายังไม่ถึงกาลต้องพูดจะแสดงออกทางอวัจนภาษาเชิงบวก ผู้ฟังที่ดีจะต้องฟังให้ครบทั้ง 3 องค์ประกอบ คือ 1) การฟังด้วยหู คือ การรับฟังเรื่องราว 2) การฟังด้วยตา คือ การสังเกตพฤติกรรมที่แสดงออก และ 3) การฟังด้วยใจ คือ การสังเกตอารมณ์ ความคิด ความรู้สึกและความต้องการ ที่ไม่ได้แสดงออกทางคำพูด ทำให้สามารถฟังเสียงตนเองและฟังเสียงของคู่สนทนาได้ดี

5. มีความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น (Empathy) เชื่อมโยงความรู้สึกกับผู้พูดเสมือนหนึ่งว่าเป็นคนเดียวกัน แต่วางใจเป็นอุเบกขาไม่จมดิ่งไปกับความทุกข์ของผู้พูด ไม่ตัดสินว่าสิ่งที่ผู้พูดคิดผิดหรือถูก ชั่วหรือดีโดยมองจากมุมมองความคิดหรือประสบการณ์ของตนเอง อุปมาได้ว่า “มองเขาในสิ่งที่เขาเป็น ไม่มองเขาในสิ่งที่เราเห็น”

บทสรุป

การฟังอย่างลึกซึ้ง เป็นการฟังที่สามารถช่วยเหลือคนตรงหน้าที่กำลังมีความทุกข์หรือมีปัญหาให้ได้ระบายความรู้สึกที่ตนอัดอั้นคับแค้นใจ เพราะบางครั้งความทุกข์หรือปัญหาอาจไม่ต้องการการแก้ไขหรือคำแนะนำใด ๆ เพียงแค่ต้องการมีผู้รับฟังเรื่องราวอย่างตั้งใจ เอาใจใส่ ไม่ตัดสินผิดถูกชั่วดี นอกจากนี้ การฟังอย่างลึกซึ้งทำให้เข้าถึงและเข้าใจความรู้สึกของคู่สนทนาและมีส่วนร่วมในความรู้สึกนั้นเป็นการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างคู่สนทนา ทำให้ผู้พูดรู้สึกปลอดภัย ไว้วางใจและสามารถเล่าเรื่องราวได้อย่างเปิดเผย ในขณะที่ผู้พูดเล่าเรื่องราวระบายความทุกข์จะได้คิดทบทวนภายในตนเองทำให้มีสติสามารถกระตุ้นสติปัญญาภายในตนให้เกิดการหยั่งรู้ขึ้นในใจ (Intuition) (สตาจค์ ศุภผล, 2560) เมื่อความเครียดผ่อนคลายลง ก็จะมีผลในการพิจารณาปัญหา มองเห็นแนวทางแก้ปัญหาและตัดสินใจแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง อีกทั้ง การได้รับคำปลอบใจและกำลังใจจากคู่สนทนาจะเป็นการเติมพลังความเข้มแข็งทางอารมณ์และจิตใจให้ผู้มีความทุกข์เห็นคุณค่าชีวิตมีแรงจูงใจที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไปและพร้อมที่จะเผชิญและแก้ไขปัญหาเพื่อคลี่คลายความทุกข์ได้ จึงกล่าวได้ว่าการฟัง

อย่างลึกซึ้งที่มีความจำเป็นและความสำคัญยิ่งต่อการเยียวยาความทุกข์และช่วยลดอัตราการฆ่าตัวตายในสังคมไทย เพราะการที่ผู้มีความทุกข์ได้ระบายความรู้สึกและได้รับความช่วยเหลือ การปลอบใจ ทำให้มีมุมมองต่อปัญหาหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นแตกต่างออกไปจากเดิม และเรียนรู้วิธีการจัดการกับความคิดและความรู้สึกที่เกิดขึ้นขณะนั้นได้อย่างเหมาะสมและปลอดภัย (กลุ่มงานพัฒนาวิชาการและประชาสัมพันธ์ โรงพยาบาลจิตเวช นครสวรรค์, 2563) สิ่งสำคัญที่สุดที่จะทำให้การเยียวยาความทุกข์ด้วยการฟังอย่างลึกซึ้งมีประสิทธิภาพ คือ การเป็นผู้ฟังที่มีหัวใจเมตตากรุณา

รายการอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2562). *จน-เครียด-ฆ่าตัวตาย วาระสังคมสำคัญที่ต้องพูดถึง*. สืบค้น 14 กันยายน 2564, จาก <https://dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=29900>
- “_____”. (2563). *10 กันยายน วันป้องกันการฆ่าตัวตายโลก กับ 10 เรื่องที่ควรรู้!*. สืบค้น 14 กันยายน 2564, จาก <https://www.dmh.go.th/news-mh/view.asp?id=30428>
- “_____”. (2564). *“ฆ่าตัวตาย” (Suicide) บาดแผลที่รอการเยียวยา*. สืบค้น 14 กันยายน 2564, จาก <https://www.dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=31002>
- กลุ่มงานพัฒนาวิชาการและประชาสัมพันธ์ โรงพยาบาลจิตเวช นครสวรรค์. (2563). *วิธีการจัดการกับความคิดอยาก “ฆ่าตัวตาย”*. สืบค้น 2 กรกฎาคม 2564, จาก <https://nph.go.th/?p=4877>
- จินห์จุฑา ชัยเสนา ดาลาส. (2558). *ความเข้าใจ: พลังเพื่อพัฒนาอาชีพพยาบาล. วารสารพยาบาลสาธารณสุข, 10(1)*. สืบค้น 14 กันยายน 2564, จาก [https://he02.tci-thaijo.org/file:///C:/Users/User/Downloads/3 9 4 9 1 - Article%20Text-90027-1-10-20150910%20\(4\).pdf](https://he02.tci-thaijo.org/file:///C:/Users/User/Downloads/3%209%204%209%201%20Article%20Text-90027-1-10-20150910%20(4).pdf)
- ชวัลรัตน์ บุรณากาญจน์. (2556). *ทฤษฎียึดบุคคลเป็นศูนย์กลางการบำบัดรักษาของ คาร์ล อาร์ โรเจอร์*. สืบค้น 2 กรกฎาคม 2564, จาก http://chwrbrnk.blogspot.com/2013/02/blog-post_8341.html
- ดิลก ถือกกล้า. (2564). *Empathy และพรหมวิหาร 4: ความเหมือนจากสองฝั่งโลก*. สืบค้น 14 กันยายน 2564, จาก <https://www.posttoday.com/economy/columnist/659400>

- ตะวัน วาทกิจ. (2557). ความทุกข์ทางใจในบริบทพุทธธรรม. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่*, 15(1), 113-114.
- ทีมงานความสุขประเทศไทย. (2560). *Deep Listening: ฟังกันอย่างเมตตากรุณา*. สืบค้น 4 กันยายน 2564, จาก <https://www.happinessisthailand.com/2017/08/30/deep-listening/>
- พระอธิการประกาศิทธิ์ สุจินโณ (กลิ่นชื่น). (2561). *ศึกษาสติสัมปชัญญะที่ปรากฏอยู่ในโพธิปักขิยธรรม ในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา (ปริยญาณิพนธ์ปริยญาณหาบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระนครศรีอยุธยา.
- พระไพศาล วิสาโล. (2558). *ฟังด้วยใจ*. สืบค้น 14 กันยายน 2564, จาก <http://jitwiwat.blogspot.com/2015/01/blog-post.html>
- ภานุวงศ์ และมิน ซอง ชิน. (2549). *เกินกว่าพรอยด์จะจินตนาการ*. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- มนต์ชัย พินิจจิตรสมุทร, ดร. (2552). *Dialogue สุนทรียสนทนา : ศาสตร์แห่งการสร้างสรรค์สติปัญญา*. สมุทรปราการ: จงเจริญเทพารักษ์การพิมพ์.
- วนิดา ธาระนัต (2558). ทฤษฎีตัวยู (Theory U). *วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 2(4), 29-35.
- วรภัทร์ ภูเจริญ, ดร. (2552). *Dialogue คิดสู่ใจ ไหลเป็นปัญญา*. กรุงเทพฯ: สามลดดา.
- วิธาน ฐานะวุฒม์, นพ. (2009). *ทฤษฎีที่จะทำให้ชีวิตชัดเจน*. สืบค้น 14 กันยายน 2564, จาก <https://www.bloggang.com/mviewdiary.php?id=oddicer-pam&month=02-2010&date=27&group=13&gblog=1>
- วัลภา ฐานกาญจน์. (2563). *การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening)*. สืบค้น 14 กันยายน 2564, จาก http://hsmi2.psu.ac.th/upload/forum/paper_1516_5f0ab2e81b82a5f0ab2.pdf
- สตางค์ ศุภผล (2560). *การประยุกต์ใช้จิตตปัญญาศึกษาในบริบทแพทยศาสตรศึกษา*. สืบค้น 14 กันยายน 2564, จาก <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/tmj/article/download/99404/77251/>
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2561). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 41)*. กรุงเทพฯ: ผลิติมม์.
- “_____”. (2562). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย (พิมพ์ครั้งที่ 52)*. กรุงเทพฯ: ผลิติมม์.

- โสฬส ศิริไสย์. (2548). *Dialogue: วิธีการสนทนาแบบมนุษย์สัมพันธ์มนุษย์และการเปลี่ยนวิธีคิดด้วยการฟังอย่างลึกซึ้ง*. สืบค้น 19 กรกฎาคม 2564, จาก <https://dol.thaihealth.or.th/resourcecenter/sites/default/files/documents/withiikaarsnthnaaaebbmnusysamphasnmnusyaelakaar.pdf>
- Learning Hub Thailand. (2561). *Deep listening การฟังอย่างลึกซึ้งคืออะไร?*. สืบค้น 12 มิถุนายน 2564, จาก <https://learninghubthailand.com/deep-listening>
- Roger, C.R. (1951). *Client-Centered Therapy: Its Current Practice, Implications, and Theory*. Mifflin, Houghton: MI.
- “_____”. (1967). *Psychotherapy and Personality Change*. Chicago: University Press.

สูงวัยอย่างสง่างามตามหลักพุทธจิตวิทยา

Dignified Elderly Person with Buddhist Psychology

สุวรรณี ไวก่¹, สุวัฒน์ รักขันโท², สิริวัฒน์ ศรีเครือดง³, พุทธชาติ แผนสมบุญ⁴ และ เมธาวี อุดมธรรมานุภาพ⁵

Suwannee White, Suwatsan Ragkhanto, Siriwat Srikhruedong, Putthachat Phaensomboon

and Maytawee Udomtamanupab

Received: September 25, 2021

Revised: November 03, 2021

Accepted: November 07, 2021

(SuwanneeC1986@gmail.com, noonsuwat@gmail.com

and siriwatmcu@gamil.com)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง สูงวัยอย่างสง่างามตามหลักพุทธจิตวิทยา เป็นการสร้างความสุขของผู้สูงวัยผ่านกระบวนการการสร้างความสุขทางด้านจิตวิทยา และความสุขทางพระพุทธศาสนา โดยการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาสภาพกายและสภาพใจของผู้สูงวัยให้ดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างสง่างาม โดยได้นำเสนอประเด็น การสร้างความสุขทางกาย การสร้างความสุขทางใจ และการสร้างความสุขในสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการในการส่งเสริมซึ่งกันและกัน และเป็นกลไกในการขับเคลื่อนวิถีชีวิตของผู้สูงวัยในการดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างไม่เป็นภาระให้กับผู้อื่นแต่เป็นผู้สูงวัยที่เต็มไปด้วยคุณภาพและความสง่างาม

คำสำคัญ: พุทธธรรม, ผู้สูงวัย, สง่างาม, จิตวิทยา

Abstract

Academic articles on the Dignified Elderly Person with Buddhist Psychology. It is the creation of happiness for the elderly through the process of creating happiness in psychology and happiness in Buddhism by integrating the

¹ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพุทธจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Ph.D. (Buddhist Psychology), Faculty of Humanities, Mahachulalongkomrajavidyalaya University

^{2,3,4,5} สาขาพุทธจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Department of Psychology, Faculty of Humanities, Mahachulalongkomrajavidyalaya University

principles of Buddhism to develop the physical and mental condition of the elderly to live in society gracefully. By presenting the issue creating physical happiness, creating mental happiness and creating happiness in society. Which is the process of promoting each other and be a mechanism to drive the way of life of the elderly to live in society without being a burden to others but being an elderly person who is full of quality and dignified.

Keywords: Buddhism, Elderly, Dignified, Psychology

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางอายุของประชากรเข้าสู่การเป็นประชากรสูงวัย มีสัดส่วนประชากรอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เกินร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2548 และมีอัตราที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แนวโน้มจำนวนสัดส่วนของประชากรสูงอายุวัยปลาย (อายุ 80 ปีขึ้นไป) เพิ่มขึ้น สัดส่วนของผู้สูงวัยวัยปลายจะเพิ่มจากประมาณร้อยละ 12.7 ของประชากรสูงอายุทั้งหมดเป็นเกือบ 1 ใน 5 ของประชากรสูงอายุ ซึ่งการเพิ่มขึ้นของประชากรสูงอายุวัยปลายนี้ จะสะท้อนถึงการสูงอายุขึ้นของประชากรสูงอายุ และนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของประชากรที่อยู่ในวัยพึ่งพิง ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและสุขภาพ เมื่อพิจารณาสัดส่วนเพศของประชากรสูงอายุ พบว่าประชากรสูงอายุเพศหญิงมีสัดส่วนร้อยละ 55.1 ในปี พ.ศ. 2553 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 56.8 ในปี พ.ศ. 2563 โดยเฉพาะประชากรสูงอายุวัยปลายเพศหญิงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จากร้อยละ 13.9 ในปีพ.ศ. 2553 เป็นร้อยละ 21.3 ในปี 2563 เนื่องจากเพศหญิงจะมีอายุยืนยาวกว่าเพศชายสำหรับแนวโน้มประชากรสูงอายุไทยจะอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลหรือเขตเมืองเพิ่มขึ้นโดยในปี พ.ศ. 2553 มีประชากรสูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลจำนวน 3.3 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 39.7 เพิ่มขึ้นเป็น 11.6 ล้านคน หรือร้อยละ 59.8 ในปี พ.ศ. 2563 ทั้งนี้เนื่องจากแนวโน้มการเติบโตของประชากรเมืองในประเทศไทยมีสัดส่วนเพิ่มสูงขึ้น (มูลนิธิพัฒนางานผู้สูงวัย, 2563) ซึ่งจำนวนผู้สูงวัยในประเทศไทยปรากฏดังตารางที่ 1 นี้ (กรมกิจการผู้สูงวัย, 2564)

ตารางที่ 1 จำนวนผู้สูงวัยในประเทศไทย

	จำนวนผู้สูงวัย 60 ปีขึ้นไป			
	ชาย	หญิง	รวม	ร้อยละ (%)
ภาคกลาง	1,421,366	1,936,512	3,357,878	18.66%
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	1,669,567	2,014,828	3,684,395	16.86%
ภาคเหนือ	1,076,607	1,313,263	2,389,870	19.87%
ภาคใต้	632,502	808,106	1,440,608	15.22%
ภาคตะวันออก	30,321	424,058	754,379	15.56%

อนึ่งปัญหาการเปลี่ยนแปลงในวัยผู้สูงวัยจะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นหลากหลายอย่างตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายที่มองเห็นได้ การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายที่มองไม่เห็นและการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและอารมณ์ ความชราหรือขบวนการความแก่ (Aging Process) เป็นขบวนการที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของเซลล์ต่าง ๆ ในร่างกายเริ่มตั้งแต่อยู่ในครรภ์จนเติบโตเป็นทารกและเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ในช่วงเวลาเหล่านี้เซลล์จะเปลี่ยนแปลงในทางเสริมสร้าง ทำให้เจริญเติบโตเมื่อพ้นวัยผู้ใหญ่แล้วจะมีผลการสลายของเซลล์มากกว่าสร้างทำให้สมรรถภาพการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ลดลงการเปลี่ยนแปลงในวัยผู้สูงวัยนอกจากจะมีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายแล้วยังมีการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอีกด้วย (อารีย์ เสนาชัย, 2563) ซึ่งปัญหาของผู้สูงวัยผู้เขียนได้สรุปโดยภาพรวมจากนักวิชาการผู้รู้หลายท่าน คือ

การเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายที่ระบบต่าง ๆ ทำงานลดลงส่งผลให้ร่างกายเสื่อมถอยลง (ธิดารัตน์ มิ่งสมร, 2561) การเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจ อาจกล่าวได้ว่ามีผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและสังคมด้วย เพราะการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพ ปัญหาการออกจากงานต้องสูญเสียอำนาจบทบาทหน้าที่ อาจจะทำให้เกิดความเครียด ถ้าไม่สามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้เมื่อมีวัยสูงขึ้นพฤติกรรมของผู้สูงวัยจะเปลี่ยนแปลงไป ความรู้สึกเปลี่ยนแปลงง่าย กลัวถูกทอดทิ้ง ขาดความมั่นใจในตนเอง นิสัยเปลี่ยนไปเฉื่อยชาต่อเหตุการณ์ไม่เข้าสังคม (นุชลี ฉีดสมบูรณ์, 2558) การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากตัวผู้สูงวัยเองเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจดังที่กล่าวข้างต้นหรือจากบุคคลในสังคมทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับผู้สูงวัยด้านสถานภาพและบทบาททางสังคม (อารีย์ เสนาชัย, อ้างแล้ว)

องค์การสหประชาชาติ แบ่งการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging society) หมายถึง มีคนอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่า 10% หรือมีคนอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่า 7% ของประชากรทั้งประเทศ 2) ระดับสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) หมายถึง มีอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่า 20% หรือมีคนอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่า 14% ของประชากรทั้งประเทศ 3) ระดับสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ (Super-aged society) หมายถึง มีคนอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่า 20% ของประชากรทั้งประเทศ ความจริงประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ตั้งแต่ปี 2548 แล้ว ตอนนั้นเรามีผู้สูงอายุ 10.4% และปีหน้า 2564 จะเข้าสู่ “สังคมสูงอายุโดยสมบูรณ์” ตามหลักเกณฑ์ที่ว่า คือมี “คนแก่” อายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่า 20% ของประชากรทั้งประเทศ และคาดการณ์ว่าในปี 2574 เรา จะเข้าสู่ “สังคมสูงอายุนะดับสุดยอด” (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2564)

ดังนั้น บุคคลที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปหรือสามารถเรียกได้ว่าผู้สูงอายุ จึงเป็นผู้มีความเสื่อมถอยของร่างกายที่จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งทางกายและทางใจที่แตกต่าง กัน แต่การจะดำรงชีวิตให้อยู่ได้อย่างสง่างาม และไม่เป็นการระต่อสังคมนั้น จะมีวิธีการ กระบวนการอย่างไรที่จะทำให้ผู้สูงอายุ สูงวัยอย่างสง่างาม ผู้เขียนเล็งเห็นว่าการจะเป็นผู้สูงอายุ ที่สง่างามได้นั้นควรมีสุขภาพกาย สุขภาพใจที่แข็งแรง เห็นคุณค่าในตัวเอง สามารถช่วยเหลือ ตนเองและผู้อื่นได้ และควรมีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาพัฒนาทั้งทางด้านการสร้าง ความสุขทางกาย การสร้างความสุขทางใจ และการสร้างความสุขในสังคม ซึ่งจะนำไปแก้ปัญหา การเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ และเป็นกลไกในการปฏิบัติสำหรับการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุได้อย่างสง่า งามและมีความสุข โดยผู้เขียนจะนำเสนอประเด็นดังกล่าวต่อไปนี้

การสร้างความสุขทางกาย: หลักจิตวิทยาในการสร้างความสุขของผู้สูงอายุ

สำหรับทางจิตวิทยา ความสุขทางกายนั้น เป็นการสร้างความสุขของผู้สูงอายุให้มีความ เป็นอยู่ในสังคมสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ เช่น การสื่อสาร การ ท่องเที่ยว และโภชนาการ เป็นต้น โดยความสุขด้านกายภาพเหล่านี้ สำนัสนับสนุนสุขภาวะ องค์การ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุข ภาวะ (สสส.) ได้เสนอแนวคิดของการ สร้างความสุขไว้ 8 ประการ บนพื้นฐานของความต้องการและความสมดุลของผู้สูงอายุ โดยจะทำ ให้ผู้สูงอายุรับรู้ถึงความสุขของตนเอง ความสุขภายในครอบครัว และความสุขในสังคม เป็นต้น

ความสุข 8 ประการนั้น คือ (1) เป็นผู้ที่มีความสุขภาพดีดูแลตนเองไม่ให้เป็นภาระของผู้อื่น (Happy body) (2) เป็นผู้ที่มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น (Happy heart) (3) เป็นผู้ที่สามารถจัดการกับอารมณ์ของตนเอง (Happy relax) (4) เป็นผู้รักการเรียนรู้และเป็นมืออาชีพในงานของตนเอง (Happy brain) (5) เป็นผู้มีคุณธรรมและความกตัญญู (Happy soul) (6) เป็นผู้ใช้เงินเป็น (Happy money) (7) เป็นผู้ที่รักและดูแลครอบครัวตนเองได้ (Happy family) (8) เป็นผู้ที่รักและดูแลองค์กร/สังคมของตนเองได้ (Happy society) คือ การเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรและสังคม โดยสังคมมี 2 ระดับ คือ สังคมในที่ทำงานกับสังคมนอกที่ทำงาน

ความสุข 8 ประการ เป็นแนวคิดของการจัดสมดุลชีวิตเพื่อให้มีความสุข ดังนั้นการจัดสมดุลของแต่ละบุคคลจะแตกต่างกัน เช่น ก. มีความสุขที่ได้ผ่อนคลายความเครียดด้วยการไปเที่ยวต่างประเทศเพราะมีความพร้อมเรื่องการเงินและภาษา แต่ ข. ซึ่งเพิ่งมีลูก มีความสุขที่ได้อยู่ร่วมกับครอบครัวหรือ ค. ซึ่งเพิ่งจบการศึกษาและเพิ่งเริ่มทำงาน เลือกวีธีการผ่อนคลายด้วยการดูภาพยนตร์ เป็นต้น ซึ่งการทำให้ตนเองเป็นคนที่มีความสุขสามารถนำไปสู่ความสุขขององค์กรได้ (ชาญวิทย์ วสันต์ ธนารัตน์, 2556)

ความสุข 8 ประการนี้ เป็นความสุขทางกายภาพหรือความสุขทางกาย ซึ่งเป็นการจัดสมดุลชีวิตมนุษย์ผ่านความสุขในโลก อนึ่งความสุขของผู้สูงวัยนั้นจะมีความสุขอยู่ได้เมื่อเคยทำงานที่เคยทำ หรือเกิดจากปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น ความสุขจากการมีสุขภาพดี ความสุขจากการชะลอความอ่อนเยาว์ การมีอารมณ์ดี เป็นต้น โดยการปฏิบัติตนให้มีความสุขเหล่านี้ เป็นการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและสังคม แม้กระทั่งการปฏิบัติงานในองค์กรก่อนวัยเกษียณ ซึ่งทำให้เกิดความผูกพันกัน และมีความพอใจที่ได้ปฏิบัติงานร่วมกัน เกิดสัมพันธภาพที่ดีในการทำงาน ปฏิบัติงานด้วยความรู้สึกอยากที่จะทำงาน มีความผูกพันกันในการทำงานและทำให้คงอยู่ในองค์กรต่อไป

การสร้างชีวิตที่มีคุณภาพหรือการเป็นอยู่อย่างมีคุณภาพของผู้สูงวัยในสังคมนั้น หลักการสร้างความสุขตามแนวคิดของ Manion ซึ่งได้กล่าวความสุขเกี่ยวกับการทำงานอันเป็นการเรียนรู้ที่จะสร้างสรรค์ตนเอง เป็นอารมณ์ในทางบวกที่เกิดจากพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน ความสุขในการทำงานประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้านคือ (ชาญวิทย์ วสันต์ ธนารัตน์, 2556) (1) ด้านการติดต่อสัมพันธ์ (connections) หมายถึง การรับรู้พื้นฐานที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ของบุคคลในสถานที่ทำงาน โดยที่บุคลากรมาร่วมกันทำงาน เกิด

สังคมการทำงานขึ้น เกิดสัมพันธภาพที่ดีกับบุคลากรที่ตนปฏิบัติงาน ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (2) ด้านความรักในงาน (love the work) หมายถึง การรับรู้ความรู้สึกและผูกพันอย่างแน่นเหนียวกับงาน รับรู้ว่ามีพันธะกิจในการปฏิบัติงานให้สำเร็จ มีความยินดีในสิ่งที่เป็นองค์ประกอบของงาน กระตือรือร้น ตื่นเต้น ดีใจ เพลิดเพลินในการที่จะปฏิบัติงาน และปรารถนาที่จะปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ (3) ด้านความสำเร็จในงาน (work achievement) หมายถึง การรับรู้ว่าคุณปฏิบัติงานได้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยได้รับความสำเร็จในการทำงาน ได้รับมอบหมายให้ทำงานที่ทำทนายให้สำเร็จ มีอิสระในการทำงานเกิดผลลัพธ์ในทางบวก (4) ด้านการเป็นที่ยอมรับ (recognition) หมายถึง การรับรู้ว่าคุณได้รับการยอมรับและความเชื่อถือจากผู้ร่วมงาน ผู้ร่วมงานได้รับรู้ถึงความพยายามเกี่ยวกับเรื่องราวที่ได้ปฏิบัติและได้รับการยอมรับจากผู้ร่วมงาน

ดังนั้น หลักจิตวิทยาในการสร้างความสุขของผู้สูงวัย ด้านกายภาพหรือด้านร่างกายจึงเป็นสิ่งที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของบุคคลให้เกิดความสุขในการดำรงชีวิตในด้านต่าง ๆ ซึ่งความสุขในทางจิตวิทยา คือ ความคิดในทางบวก การไม่มีความกังวลใจ การมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อภักษณมิตร รวมทั้งการประสานงาน การสื่อสาร และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ

สำหรับประเด็นหลักการสร้างความสุขของผู้สูงวัยนั้น ความสุขสามารถสร้างได้ทั้งทางกายภาพหรือเรียกว่า ความสุขทางกาย และความสุขด้านจิตภาพ หรือเรียกว่า ความสุขทางใจ ซึ่งผู้เขียนจะได้นำเสนอหลักวิธีการสร้างความสุขทางใจโดยการประยุกต์หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นวิธีการสร้างความสุข ดังต่อไปนี้

การสร้างความสุขทางใจ: หลักพระพุทธศาสนาในการสร้างความสุขของผู้สูงวัย

หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหลักการปฏิบัติสำหรับทุกเพศ ทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นผู้มีอายุน้อย ผู้มีวัยกลาง หรือแม้แต่ผู้สูงวัย หากศึกษาหลักการทางพระพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้แล้ว ย่อมสามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณค่าทางสังคมไม่เป็นภาระของสังคม เป็นที่ยอมรับและเป็นผู้สูงวัยในสังคมได้อย่างสง่างามในทางพระพุทธศาสนา ได้แบ่งประเภทของความสุขไว้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ประเภทของความสุขที่สัมพันธ์ชั้น 5 (กายและใจ) โดยนัยนี้เป็นการแบ่งประเภทของความสุขตามลักษณะองค์ประกอบของชีวิตมนุษย์ คือ กายและใจ หรือสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

2. ประเภทของความสุขที่สัมพันธ์กับหลักแห่งการพัฒนาชีวิต (ภาวนา 4) พระพุทธศาสนาได้อธิบายหลักการพัฒนาชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับจิตใจ ปัญญา และสังคมตามหลักภาวนา 4 ได้แก่ (1) กายภาวนา (2) สीलภาวนา (3) จิตตภาวนา (4) ปัญญาภาวนา

3. ประเภทความสุขเชิงเปรียบเทียบในวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ พระพุทธศาสนาได้แบ่งประเภทของความสุขตามลำดับของการดำเนินชีวิต เริ่มต้นตั้งแต่ความสุขแบบง่ายหรือหยาบ ๆ ของฆราวาสทั่วไป ของนักบวช ไปจนถึงความสุขแบบประณีต

4. ประเภทความสุขตามลำดับ พระพุทธศาสนาได้แบ่งประเภทของความสุขเป็นลำดับขั้น โดยเริ่มต้นจากโลกียสุขไปจนถึงโลกุตตรสุข

ผู้เขียนเล็งเห็นว่า ความสุขทั้ง 4 ประการนี้เป็นความสุขที่กำหนดระดับความสุขของแต่ละคนจากการปฏิบัติตนซึ่งความสุขคือความสงบ และความสุขระดับสูงสุดคือนิพพานเป็นความสุขที่สมบูรณ์ เพราะเป็นความสุขที่ไม่ยึดติดกับสิ่งใดได้ตลอดเวลา ไม่ขึ้นกับเวลาเหมือนมานุสข ไม่ต้องอาศัยวัตถุเหมือนกามสุข และเป็นความสุขล้วน ๆ การที่จะเข้าถึงนิพพานสุขซึ่งเป็นความสุขที่สมบูรณ์ได้ ต้องปฏิบัติเพื่อความสุขให้ถูกต้อง โดยการปฏิบัติตามมรรคมีองค์ 8 หรือไตรสิกขา 3 ความสุขในทัศนะของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส อินทปญโญ) ปรัชญา แนวคิด และการอธิบายเกี่ยวกับความสุขของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ได้จำแนกความสุขไว้ 4 ประเภท ความสุขทั้ง 4 ประเภทนี้เริ่มต้นจากความสุขแบบหยาบไปจนถึงความสุขแบบประณีต คือ 1) สุขสำราญ 2) สุขสงบ 3) สุขแท้ 4) ความสุขอันประเสริฐ (พระมหาวิเชียร สุธีโร, 2562)

ความสุขในทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ปรัชญาแนวคิดเกี่ยวกับความสุขของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) มีดังนี้ 1) ความสุข หมายถึง ความสุขทางกายและความสุขทางใจ โดยที่ความสุขทางกายเกี่ยวข้องกับการได้สัมผัสในสิ่งที่ชื่นชอบได้แก่ รูป รส เสียง กลิ่น และโผฏฐัพพะ ส่วนความสุขทางใจเกี่ยวข้องกับการหลุดพ้นจากกิเลสตัณหา 2) ประเภทของความสุข สุขทางกายซึ่งควบคู่กันกับสุขทางใจ สุขภายในซึ่งคู่กันกับสุขภายนอก สุขที่เป็นรูปธรรมซึ่งคู่กันกับสุขที่เป็นนามธรรม สุขที่อิงอามิสกับสุขที่ไม่อิงอามิส สุขที่มีการเสวยอารมณ์ซึ่งคู่กันกับสุขที่ไม่เสวยอารมณ์ สุขที่เสวยกามสุขซึ่งคู่กันกับสุขที่ไม่เสวยกามสุข (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ, 2558)

ดังนั้น หลักพระพุทธศาสนาในการสร้างความสุขของผู้สูงวัยหรือการสร้างความสุขทางใจนั้น จึงเป็นการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงวัยตามหลักพระพุทธศาสนา โดยสร้างความสมดุลในชีวิตแบบองค์รวมตามหลักภาวนา 4 คือ

1. กายภาวนา (Physical development) หมายถึง การพัฒนาร่างกายให้อยู่ดีมีสุขอย่างเกื้อกูลกับธรรมชาติ เห็นคุณค่าดูแลรักษา มีความสุขเมื่ออยู่กับธรรมชาติ บริโภคปัจจัยสี่ตลอดจนเทคโนโลยีเครื่องใช้ให้มีคุณค่าสูงสุด กินใช้ด้วยความฉลาดพอดี มีสติ ไม่ลุ่มหลง และปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างมีสติมิให้เกิดโทษ โดยเฉพาะให้รู้จักดู ฟัง อย่างมีสติ และได้ปัญญาดูแลเอาใจใส่สุขภาพร่างกาย สุขภาพใจให้แข็งแรง

2. ศีลภาวนา (Moral development, Social development) หมายถึง พัฒนาด้านพฤติกรรม กาย วาจา ให้เหมาะสมในสังคม มีพฤติกรรมที่ดีในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม รู้จักช่วยเหลือกัน ไม่เบียดเบียน หรือก่อให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้อื่น มีความสุจริตในการประกอบอาชีพ เคารพกฎเกณฑ์ จรรยาบรรณ และกฎหมาย

3. จิตภาวนา (Emotional development, Psychological development) หมายถึง การพัฒนาด้านจิตใจให้เจริญงอกงามขึ้นด้วยคุณธรรมมีสุขภาพจิตที่ดีมีน้ำใจ มีเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความศรัทธาและความเชื่อด้วยปัญญา มีความเคารพ อ่อนโยน ซื่อสัตย์ กตัญญู มีจิตใจที่เข้มแข็งมั่นคง ชยัน เพียรพยายาม อุดหนุน รับผิดชอบ มีสติ มีความร่าเริง เบิกบาน สดชื่น อิ่มใจผ่องใส และสงบสุข

4. ปัญญาภาวนา (Cognitive development, Mental development, Intellectual development) หมายถึง การพัฒนาให้รู้จักคิดโดยการฝึกอบรม เสริมสร้างความรู้ ความคิดความเข้าใจ ให้รู้จักคิด พิจารณา วินิจฉัย ไตร่ตรองแก้ปัญหา ดำเนินการต่าง ๆ ด้วยปัญญา มองเห็นสิ่งต่าง ๆ ตามความจริง ปราศจากอคติ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีสติและปัญญา รู้วิชาชีพ การงานที่เป็นหน้าที่ของตนเอง มีความรู้ที่ต้องใช้ในการดำเนินชีวิต มีปัญญารู้เท่าทันโลกและชีวิตตามสภาวะ ทำให้จิตใจเป็นอิสระ (อัจฉรา ประเสริฐสินและคณะ, 256)

กล่าวได้ว่า ความสุขทางใจ หรือการสร้างความสุขทางใจสำหรับผู้สูงวัยนั้นต้องฝึกฝนให้อยู่ในหลักธรรม โดยการนำหลักธรรมของพระพุทธองค์มาปฏิบัติเพื่อสร้างความสมดุลทางกายและทางใจ เพื่อให้สามารถปรับเปลี่ยนสภาพการณ์ทางจิตใจทางอารมณ์ที่ไม่มั่นคงหรือเปลี่ยนแปลง กับการที่ต้องเผชิญกับปัญหาที่มากกระทบทั้งในเรื่องของหน้าที่การงาน การเงิน ร่างกาย โรคภัยไข้เจ็บที่เกิดขึ้นตามวัย ซึ่งอาจทำให้ผู้สูงวัยมีปัญหาทางจิตใจหรือทางอารมณ์ได้

ดังนั้น การรู้เท่าทันสภาพการณ์ปัจจุบันตามความเป็นจริงตามหลักพุทธธรรมว่า การเกิด แก่ เจ็บ ตาย นั้นเป็นสภาพที่มนุษย์ทุกคนต้องประสบพบเจอเป็นของธรรมดาอย่างเลี่ยงไม่ได้ หลักธรรมะจึงช่วยสร้างความสุขทางจิตใจสำหรับผู้สูงวัยเพื่อให้ดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณค่า มีสติ มีปัญญา และรู้แจ้งต่อสภาพร่างกายที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลายอมรับในความเปลี่ยนแปลงทั้งหลายที่เกิดขึ้นได้อย่างเข้าใจและมีความสุข เมื่อตนเองมีความสุขก็สามารถแบ่งปันความสุขให้กับคนรอบข้างและสังคมได้

การสร้างความสุขในสังคม: หลักการส่งเสริมความสุขของผู้สูงวัย

ความสุขทางสังคมของผู้สูงวัยเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา โดยการสร้างความสุขทางสังคมนี้ผู้เขียนได้นำ มิติ 4 ประการในการเชื่อมโยงความสุขทางสังคมที่สามารถใช้ได้กับบุคคลทั่วไปและผู้สูงวัย สำหรับผู้สูงวัยนั้นการสร้างความสุขในสังคม หรือความต้องการทางสังคมนั้นผู้สูงวัยโดยส่วนใหญ่มีความต้องการ ความสมบูรณ์ของคนใน 4 มิติ คือ ร่างกาย จิตใจ สังคม และวิญญาณ(ปัญญา) หากสมบูรณ์อย่างสมดุลแล้วก็จะเข้าสู่ที่เรียกว่า สุขภาวะ มี 4 มิติ ได้แก่ 1) มิติทางกาย (Physical dimension) เป็นมิติทางร่างกายที่สมบูรณ์ แข็งแรง ปราศจากโรค หรือความเจ็บป่วย มีปัจจัยองค์ประกอบทั้งด้าน อาหาร สิ่งแวดล้อม ที่อยู่อาศัย ปัจจัยเกื้อหนุนทางเศรษฐกิจที่เพียงพอ และส่งเสริมภาวะสุขภาพ 2) มิติทางจิตใจ (Psychological dimension) เป็นมิติที่บุคคลมีสภาวะทางจิตใจที่แจ่มใส ปลอดโปร่ง ไม่มีความกังวล มีความสุข มีเมตตา และลดความเห็นแก่ตัว 3) มิติทางสังคม (Social dimension) เป็นความผาสุกของครอบครัว สังคม และชุมชน โดยชุมชนสามารถให้การดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สังคมมีความเป็นอยู่ที่เอื้ออาทร เสมอภาค มีความยุติธรรม และมีระบบบริการที่ดีและทั่วถึง 4) มิติทางจิตวิญญาณ (Spiritual dimension) เป็นความผาสุกที่เกิดจากจิตสัมผัสกับสิ่งที่มีบุคคลยึดมั่น และเคารพสูงสุดทำให้เกิดความหวัง ความเชื่อมั่น ศรัทธา มีการปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม ด้วยความมีเมตตา กรุณา ไม่เห็นแก่ตัว มีความเสียสละ และยินดีในการที่ได้มองเห็นความสุข หรือความสำเร็จของบุคคลอื่น ทั้งนี้สภาวะทางจิตวิญญาณจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีความหลุดพ้นจากตัวเอง (ปณฺดดา นามสฺสณ, 2563)

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้นำหลักการดำเนินชีวิตในเชิงบวก 6 ประการของโรพี มาประยุกต์ใช้อีกด้วย ซึ่งอธิบายได้ว่าการดำเนินชีวิตของตนเองในเชิงบวก ประกอบด้วยมิติทั้ง

6 ด้าน คือ 1) การยอมรับตนเอง (Self-acceptance) หมายถึง มีทัศนคติเชิงบวกต่อตนเอง เข้าใจและยอมรับในคุณลักษณะของตนเอง การมีสุขภาพจิตที่ดี มีความพึงพอใจ มีความพร้อมทางวุฒิภาวะ 2) การมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น (Positive relation with other) หมายถึง ผู้มีสุขภาพจิตดีจะมีความสัมพันธ์ที่อบอุ่น รู้สึกไว้วางใจและเห็นใจผู้อื่น มีความห่วงใย ความรู้สึกผู้อื่น เป็นผู้รับและผู้ให้ มีความรักต่อผู้อื่น 3) ความเป็นตัวของตัวเอง (Autonomy) หมายถึง ความมีอิสระ สามารถตัดสินใจสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง 4) ความสามารถในการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental mastery) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการเลือกสร้างหรือจัดการสภาพแวดล้อมให้สอดคล้องเหมาะสมกับตนเอง 5) จุดมุ่งหมายในชีวิต (Purpose in life) หมายถึง การมีความเข้าใจในเป้าหมายและทิศทางในการดำเนินชีวิตของตนเอง มีความตั้งใจนำไปสู่ชีวิตที่มีความหมาย 6) ความเจริญทั้งด้านร่างกายและจิตใจของบุคคล (Personal growth) หมายถึง การพัฒนาอย่างต่อเนื่องทางร่างกายและจิตใจบุคคลมีการพัฒนาศักยภาพตนเองอย่างเต็มที่ (อัจฉรา ประเสริฐสิน และคณะ, 2561)

ดังนั้น ความสุขทางสังคมของผู้สูงวัยจึงควรประกอบด้วยการพัฒนาจุดแข็งของตนเอง ด้วยการปรับความคิด ปรับทัศนคติให้เป็นไปในทางบวก พร้อมทั้งพัฒนาตนเองและปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันอยู่เสมอ ยอมรับกับทุกสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเข้าใจด้วยสติและปัญญา มีการประยุกต์ใช้แนวคิดการสร้างความสุขด้วยจิตวิทยาเชิงบวกร่วมกับการดูแลสุขภาพของตนเองทั้งทางด้านสุขภาพกายและสุขภาพใจให้แข็งแรงเป็นประจำ เพื่อที่จะสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพและสง่างามต่อไป

บทสรุป

สำหรับบทความเรื่อง สูงวัยอย่างสง่างามตามหลักพุทธจิตวิทยา เป็นการสร้างความสุขของผู้สูงวัยผ่านกระบวนการสร้างความสุขทางด้านจิตวิทยาและความสุขทางพระพุทธศาสนา โดยการบูรณาการหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาสภาพกายและสภาพใจของผู้สูงวัยให้ดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างสง่างาม ความสุขจึงสามารถสรุปได้ 2 ประเด็น (1) ความสุขทางโลก หรือที่เรียกว่า โลกียสุข เป็นความสุขที่ว่าด้วยกิเลส เป็นความสุขของปุถุชนที่เวียนว่ายตายเกิดอยู่บนโลก เป็นไปในกามาวจรภูมิ รูปาวจรภูมิ และอรุพาวจรภูมิ และ (2) นิพพานสุข หรือโลกุตระสุขความสุขระดับโลกุตระ ได้แก่ ความสุข

ของพระอริยบุคคลผู้สิ้นกิเลสบางส่วน คือ พระโสดาบัน สกทาคามี และพระอนาคามี และผู้สิ้นกิเลสทั้งปวงโดยสิ้นเชิง ได้แก่ พระอรหันต์ ดังนั้นควรให้ความสำคัญกับปัจจัยการพัฒนาทั้งในระดับความสุขอันเป็นโลกียะและความสุขโลกุตระ อันจะนำไปสู่การสร้างพลวัตกรรมและวัฒนธรรมที่ตอบสนองความสุขสำหรับผู้สูงวัย ทำให้ผู้สูงวัยมีการคิดบวก การแสดงออกในทางสร้างสรรค์ การแสดงอารมณ์และทัศนคติทางบวก การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ ความดีงามซึ่งกันและกันในสังคม เป็นต้น

ปัจจัยที่กล่าวมาเบื้องต้น ผู้เขียนได้สรุปโดยภาพรวม คือ การสร้างความสุขทางกาย การสร้างความสุขทางใจ และการสร้างความสุขในสังคม เป็นกลไกในการขับเคลื่อนวิถีชีวิตของผู้สูงวัยในการใช้ชีวิตในสังคม และเป็นกระบวนการในการส่งเสริมซึ่งกันและกันทั้งสามส่วน เช่น เมื่อร่างกายแข็งแรง ย่อมส่งผลให้เกิดความสุขในจิตใจ ขณะเดียวกันภาวะความสุขทางสังคมก็ส่งผลให้สุขภาพจิตสุขภาพกายแข็งแรงมีความสุขด้วยเช่นกัน และเมื่อสุขภาพกายสุขภาพใจแข็งแรงมีความสุขก็ทำให้สามารถแบ่งปันความสุขนั้นให้กับสังคมได้ด้วย เป็นต้น

ดังนั้น การมีทัศนคติที่ดี มีความคิดทางบวก รู้จักการนำหลักของพระพุทธศาสนา และนำจิตวิทยามาปรับใช้ในการครองตนเมื่อยามสูงวัย เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในวัยของตนก็จะช่วยส่งผลให้ผู้สูงวัยสามารถปรับตัวและเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้านได้ดียิ่งขึ้น ความชราของผู้สูงวัยจึงไม่เป็นภาระของสังคม แต่จะเป็นความชราที่เปี่ยมไปด้วยคุณภาพสามารถใช้ชีวิตในยามสูงวัยได้อย่างมีความสุขและสง่างาม

รายการอ้างอิง

กรมกิจการผู้สูงวัย.(2564). สถิติผู้สูงวัย. สืบค้น 17 มีนาคม 2564, จาก <http://www.dop.go.th/th/know/side/1/1/335>

dop.go.th/th/know/side/1/1/335

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2564). 93 วันสู่สังคม"คนชรา" 5 จังหวัด? คนแก่' เยอะสุด-น้อยสุด. สืบค้น 17 มีนาคม 2564, จาก <https://www.dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=30453>

ชาญวิทย์ วสันต์ ธนารัตน์. (2556). มาสร้างองค์กรแห่งความสุขกันเถอะ. กรุงเทพฯ: บริษัท สองขาครีเอชั่น จำกัด.

ธิดารัตน์ มิ่งสมร. (2561). ปัญหาสุขภาพที่พบบ่อยในผู้สูงวัย. สืบค้น 20 ตุลาคม 2563, จาก <https://www.thaihealth.or.th/Content/41684->

- นุชลี เฉิดสมบูรณ์. (2558). *คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเขตเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยบูรพา. ชลบุรี.
- ปนัดดา นามสอน. (2563). *สุขภาพ*. สืบค้น 27 กุมภาพันธ์ 2563, จาก <http://healthycare.blogspot.com>
- พระมหาวิเชียร สุธีโร. (2562). ความสุขในทัศนะของพระพุทธศาสนา. *วารสารพุทธมคค์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวธวิกลิตาราม*, 4(1): 42.
- พระมหาสุทิตย์ อากาศโร และคณะ. (2558). *การสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดความสุขของประชาชนตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา* (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มูลนิธิพัฒนางานผู้สูงอายุ. (2563). *สถานการณ์ผู้สูงอายุในประเทศไทย (ด้านประชากร)*. สืบค้น 25 พฤษภาคม 2563, จาก <https://fopdev.or.th>
- อารีย์ เสนาชัย. (2559). *การเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุ*. สืบค้น 20 ตุลาคม 2563, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/32432>
- อจศรา ประเสริฐสินและคณะ.(2561). *สภาวะของผู้สูงอายุ แนวคิดและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง*. *วารสารสุขศึกษา*, 41(1): 4.

การพัฒนาตนจากจิตที่งอกงามด้วยหลักภavana 4

Development Oneself from the Mind that Grows

With Prayer Four Bhavanas

ขวัญใจ ทองศรี¹, สิริวัฒน์ ศรีเครือดง² และ กมลาศ ภูวชนาธิพงษ์³

Kwanjai Thongsri, Siriwat Srikrueadong

and Kamalas Phoowachanathipong

(kj92563@gmail.com)

Received: December 8, 2021

Revised: March 01, 2022

Accepted: March 05, 2022

บทคัดย่อ

มนุษย์ถือว่าเป็นสัตว์ประเสริฐ ที่รู้จักคิดมีเหตุผลและมีจิตใจสูง ที่สำคัญคือสามารถพัฒนาได้ อยู่ที่ว่าการจะพัฒนาตัวตนหรือไม่ บางคนอาจจะพอใจในสิ่งที่เป็นอย่างอยู่ หรืออาจจะต้องการพัฒนาแต่ไม่ทราบแนวทางการพัฒนาตน บทความนี้จึงนำเอาแนวทางหรือหลักการพัฒนาตนตามแนวพุทธศาสนาเป็นข้อแนะนำ ซึ่งเป็นแนวทางที่ปฏิบัติได้ง่าย ปฏิบัติได้ผลจริงและมนุษย์ทุกคนจำต้องเผชิญอยู่ตลอดการดำรงชีวิตในสังคมโลกใบนี้ การพัฒนาตนต้องมีปัจจัยทั้งภายนอกและภายในประกอบควบคู่กันไป เกิดจากอย่างหนึ่งอย่างใดไม่ได้ ดังนั้น การเป็นมนุษย์ประกอบจากกายกับใจ และจากที่เราเป็นสัตว์สังคม เราจึงต้องสนใจสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวเราด้วย ในการพัฒนาตัวสังการคือจิตใจของเราต้องมีความต้องการก่อน นั่นคือจิตใจเราต้องการพัฒนา จิตใจของมนุษย์สามารถพัฒนาได้ต้องอาศัยหลักธรรม คำสอนที่ทำให้จิตนิ่งสงบ ตั้งมั่น และเมื่อจิตเราเจริญแล้ว พัฒนาแล้ว หรือที่เราเรียกว่า “จิตงอกงาม” เราจึงจะสามารถพัฒนาตัวตนของเราให้เจริญและเป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ดังนั้นในการพัฒนาตนจากจิตที่งอกงามนั้นจึงต้องมีการพัฒนาด้านต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบ 4 ด้านไปพร้อม ๆ กัน คือ ด้านกาย ด้านจิตใจ ด้านศีล และด้านปัญญา หรือหากมองในแนวพุทธศาสนา คือ การพัฒนาตนตามหลักของภavana 4 นั่นเอง อันเป็นแนวทางในการพัฒนาตนแนวพุทธที่ได้ผลและเกิดประโยชน์สูงสุดของผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ

คำสำคัญ: การพัฒนาตน, จิตงอกงาม, หลักภavana 4

¹ ไร่ทรัพย์มงคล ตำบลหนองไผ่ อำเภอนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี

Rai Sap Mongkol, Nong Phai Subdistrict, Nong Kha Yang District, Uthai Thani Province

^{2,3} ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Department of Psychology Faculty of Humanities Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

Humans are considered noble animals. Known, thoughtful, rational and highly-minded. Important is that it can be developed. Is whether you want to develop your identity or not. Some people may be satisfied with what they are. Or may want to develop, but don't know the way to develop them. This article therefore brings guidelines or principles of Buddhist development into recommendations. Which is a guideline that is easy to practice practical, practical, and all human beings must face throughout their lives in this world society. Their development requires both external and internal factors to be assembled in parallel. Caused by one, therefore, being human, assembled from the heart and from where we are social animals, we must also be interested in the environment around us. In order development, our minds must have needs first. That is the mind we want to develop. The human mind can develop, rely on principles. Teachings that calm the mind, and when our minds develop, we develop, or we call "mental sprouting", so we can develop our identity to prosper and be quality humans in society happily. Which is something's that every human being desire in this universe.

Therefore, in the development of a healthy mind, different aspects must be developed into 4 elements at the same time: physical, mental. Precepts, and intellectual. Or if looking in Buddhism is the development of oneself according to the principles of four Bhāvanās. That is the way to develop effective and most useful Buddhist characters of those who are named perfect humans.

Keywords: Develop yourself, the mind that grows, Four Bhavanas

บทนำ

พระธรรมปิฎก (2544) กล่าวว่า “...มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐด้วยการศึกษาธรรมชาติพิเศษที่เป็นส่วนเฉพาะของมนุษย์ คือ เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ พัฒนาได้ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่ง

แตกต่างจากสัตว์อื่น ๆ การฝึกศึกษา พัฒนาดน จึงทำให้มนุษย์กลายเป็นสัตว์ประเสริฐเลิศสูงสุด” โดยประเสริฐได้ด้วยการฝึกไม่ได้เกิดขึ้นเองลอย ๆ เพราะมนุษย์มีสมองและสติปัญญาที่ดีกว่าสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ เราเชื่อว่ามนุษย์เราสามารถที่จะพัฒนาดนเองได้เสมอและไม่มีคำว่าช้าหรือสายเกินไปหากคิดที่จะทำ ซึ่งในการพัฒนาดนนั้นในทางพุทธศาสนาก็มีหลายแนวทางอยู่ที่ว่าใครชอบหรือถูกจริตกับหลักการ แนวคิดแบบไหน ในบทความนี้จะขอแนะนำหลักการพัฒนาดนตามหลักพุทธศาสนา คือ การพัฒนา 4 ข้อที่จะช่วยเป็นแนวทางพยุ่งชีวิตของเราเพื่อไม่ให้ต้องจมอยู่กับความผิดพลาด และมีกำลังใจที่จะลุกขึ้นสู้กับปัญหาที่ต้องเจอในสังคมปัจจุบันในการดำรงชีวิต โดยหลักการทั้ง 4 นี้เป็นแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญอันเกิดจากการพัฒนาจิตของเราในเบื้องต้น โดยการปฏิบัติตามหลักของภาวนา 4 ให้มนุษย์มีจิตใจที่องงามเตรียมพร้อมเสมอในการพัฒนาดนเอง เพราะพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ที่บ่งชี้หรือแสดงออกมาให้ปรากฏนั้นล้วนเกิดจากจิตใจเป็นผู้สั่งการแทบทั้งสิ้น

1. หลักการกระทำ หมายความว่า ให้เรามีความพยายามในการสิ่งที่ตั้งเป้าไว้ หากเป็นคนที่ไม่มีความพยายาม หรือเป็นคนเกียจคร้าน ความสำเร็จก็จะไม่มาถึง โดยในพระพุทธศาสนาสอนเอาไว้ว่า ผลสำเร็จย่อมเกิดจากการกระทำ หากเราไม่ทำย่อมไม่เกิดผลจงทำด้วยกำลังของตนที่มี โดยไม่หวังอ้อนวอนขอผู้ใด หรืออย่าให้ความโลภบังตา ไม่ว่าจากการพนัน การเสียโชค หรือการทุจริต

2. หลักการศึกษาพัฒนาดน หมายความว่า ให้มุ่งมั่นในการพัฒนาดนเอง มีความขวนขวายศึกษาหาความรู้ความก้าวหน้า เพื่อให้ชีวิตมีความมั่นคง มีสังคมที่ดีงาม ไม่สร้างความลำบาก หรือเบียดเบียนผู้อื่น นัยว่า “มนุษย์” เป็นสัตว์ประเสริฐ เราโชคดีที่เกิดมาแล้วต้องใช้ชีวิตให้คุ้มค่า อย่ายัดติดอยู่กับที่ พยายามที่จะก้าวไปข้างหน้าเสมอ

3. หลักไม่ประมาท ทุกอย่างล้วนเป็นอนิจจัง (ความไม่แน่นอน) อย่าประมาทกับการใช้ชีวิต ไม่มีผู้ใดรู้ว่าอยู่ หรือจะตายเมื่อไหร่ อย่ามัวนั่งนอนใจคิดว่ามีเวลาเพียงพอ จะทำอะไรต้องรีบทำ ต้องใช้ความขวนขวายเพื่อให้ได้มา โดยอยู่บนความไม่ประมาทและไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน

4. หลักพึ่งตนได้ หมายความว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” ไม่มีใครจะคอยช่วยเหลือเราได้ตลอด แม้บิดามารดาจะเลี้ยงดูเรามา ไม่นานเราก็ต้องพึ่งตนเอง จงพยายามฝึกฝน พัฒนาดนเอง และเตรียมพร้อม นอกจากนี้แล้วยังไม่ได้หมายถึงพึ่งพาตนเองเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการไม่ยึดติดกับวัตถุ หรือสิ่งของมีนเมาต่าง ๆ จึงจะมีความสุขที่แท้จริงเกิดขึ้นได้ในจิตใจ

หากปฏิบัติตามหลักทั้ง 4 ข้อนี้ได้ ชีวิตของเราจะพบเจอกับความสุข ความเจริญ และประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานและในชีวิตของตนเองตามที่เรากำลังต้องการและสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณภาพที่ดี

การพัฒนาตน

คำว่า “พัฒนา” ในภาษาสันสกฤตมาจาก คำว่า “วฺรณ” แปลว่า ความเจริญ มาจากภาษาบาลีว่า “วฏฺฒน” หรือ “วฏฺณะ” แปลว่า ความเจริญ ความงดงาม เพิ่มขึ้นขึ้น ผีกล่น ทำให้ยืนยาวขึ้น และนำมาใช้ในภาษาไทย มีความหมายว่า ความเจริญ ความงดงาม การขยับขยาย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525) ดังนั้นการพัฒนาตน หมายถึง การสร้างความสามารถ ของตัวเราเองให้มีมากขึ้นและการพัฒนาความสามารถ ที่ยังไม่ได้พัฒนาของตนเองด้วย โดยเหตุที่มนุษย์เรามีความต้องการที่จะให้ตนเองเจริญก้าวหน้า (ความต้องการ ความเจริญก้าวหน้าส่วนตัว และการรับรู้ศักยภาพของตนเอง) ดังนั้นทุกคนจึงต้องพยายามพัฒนาตนเองเพื่อให้มีชีวิตที่ดียิ่งขึ้น โดยมีผลงานบทความ งานวิจัย ที่ได้กล่าวถึงการพัฒนาตนเอง ไว้ดังนี้

ตฤลิลา จำปาวัลย์ (2562) ได้กล่าวถึงการพัฒนาตนไว้ว่า การพัฒนาตนควรเริ่มต้นที่การพัฒนาจิต เพราะการพัฒนาจิตนั้นถือได้ว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อการแสดงพฤติกรรม เมื่อจิตดีงาม พฤติกรรมที่แสดงออกมาก็ดีงามตามไปด้วย การพัฒนาตนนอกจากจะเป็นการพัฒนาเพื่อประโยชน์ต่อตนเองให้เป็นทั้งคนดี คนเก่ง และมีความสุขแล้ว ยังเป็นไปเพื่อประโยชน์ให้ผู้อื่น และสังคมด้วย ซึ่งการพัฒนาตนนั้นควรมีการพัฒนาอยู่เป็นนิจตลอดเวลาของช่วงชีวิต แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาตนบุคคลที่จะพัฒนาตนเองได้ ต้องเป็นผู้มุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงตัวเอง โดยมีความเชื่อหรือแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาตนที่ถูกต้อง ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมให้การพัฒนาตนเองประสบความสำเร็จได้และต้องเชื่อและเข้าใจแนวคิดพื้นฐาน สุวรรณ วิทย์, สิริวัฒน์ ศรีเครือดง และ สุวัฒน์ รักขันโท, (2564) ดังนี้

1. เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพและมีคุณค่าอยู่ในตัวเอง สามารถฝึกหัดและพัฒนาตนได้
2. ไม่มีบุคคลใดสมบูรณ์พร้อมทุกด้าน ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้เท่ากัน

3. มีกัลยาณมิตรที่ดี เพราะต้องอาศัยความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในการพัฒนาตน แม้จะเป็นผู้ที่รู้จักตนเองได้ดีที่สุด แต่ก็ไม่สามารถปรับเปลี่ยนตนเองได้ในบางเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นการควบคุมความคิด ความรู้สึกหรือแม้แต่การกระทำของตนเอง

4. ไม่ยึดติดในทุกสิ่ง เป็นอุปสรรคที่สำคัญของการปรับปรุงและพัฒนาตนเอง คือ การที่มีความคิดยึดมั่นถือมั่นไม่ยอมปรับเปลี่ยนวิธีคิดและการกระทำ จึงไม่ยอมสร้างนิสัยใหม่ หรือฝึกทักษะใหม่ที่เป็นต่อตนเองได้

นอกจากนี้ด้านการพัฒนาตนนั้น จิตติมา สุนทรรส และ พระมหามิตร ฐิตปัญโญ (2563) ได้กล่าวไว้ว่าการพัฒนาที่สมบูรณ์แบบจำเป็นต้องพัฒนาให้ครบทั้ง 2 ด้านคือ ควรพัฒนาทั้งทางวัตถุและทางจิตใจให้ควบคู่และทัศนคติโดยเฉพาะทัศนคติเป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจจะต้องเน้นเป็นพิเศษ เพราะการพัฒนาจิตที่ถูกต้องดีแล้ว ก็จะสามารถควบคุมการพัฒนาทางด้านวัตถุให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องได้และการพัฒนาจิตที่ถูกต้องก็คือ พัฒนาจิตให้มีธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจจนกระทั่งพัฒนาจิตให้มีสมาธิ ตั้งมั่น มั่นคง สะอาด สว่าง จากกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งหลาย จนเป็นจิตที่เจริญ จิตที่พัฒนาแล้ว เกิดปัญญา สามารถจะนำไปใช้ในการดำรงชีพประจำวันได้อย่างปกติ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่า การที่บุคคลจะเข้าถึงความสุขแนวพุทธ ประกอบด้วยปัจจัยภายนอกสนับสนุน เรียกว่า ปรโตโมสะ ได้แก่ หลักกัลยาณมิตร และการมีประสบการณ์เข้าร่วมโครงการปฏิบัติธรรม การเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำ เพื่อทำให้จิตใจสงบ ได้แก่ สวดมนต์ การนั่งสมาธิ สามารถพัฒนาบุคคลให้เข้าถึงความสุขในชีวิตประจำวันได้ (กมลาศ ภูวนาธิพงศ์ และอำนาจ บัวศิริ, 2563)

การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ จำเป็นต้องมีการพัฒนาตัวเองอยู่เสมอเพื่อให้ก้าวข้ามผ่านข้อบกพร่องที่มีอยู่ เป็นการเตรียมความพร้อมที่จะรับมือกับปัญหาต่าง ๆ ในปัจจุบันและอนาคต การเลือกที่จะไม่พัฒนาตัวเองเท่ากับเป็นการย่ำอยู่กับที่และวังวนปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต หรือเพื่อต้องการมีชีวิตที่เป็นสุขในสังคม ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายและความต้องการของตนเอง รู้เท่าทันและเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมโลกปัจจุบัน ดังนั้น การพัฒนาตนจึงมีความสำคัญต่อชีวิตตนเองรวมถึงบุคคลอื่นและสังคม ดังนี้

1. ความสำคัญต่อตนเอง ถือเป็นการเตรียมตัวเองให้พร้อมในด้านต่าง ๆ ให้มากที่สุด เพื่อรับกับสถานการณ์ทั้งหลายได้ด้วยความรู้สึที่ดีต่อตนเอง เป็นการปรับปรุงสิ่งที่บกพร่อง และพัฒนาพฤติกรรมให้เหมาะสม ขจัดคุณลักษณะที่ไม่ต้องการออกจากตัวเอง

และเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ต้องการขึ้น เป็นการวางแผนทางให้ตนเองสามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมายในชีวิตได้อย่างมั่นใจ มั่นคง และเป็นการส่งเสริมความรู้สึกในคุณค่าแห่งตนให้สูงขึ้น มีความเข้าใจตนเองจนสามารถทำหน้าที่ตามบทบาทของตนได้อย่างเต็มศักยภาพ

2. ความสำคัญต่อบุคคลอื่นและสังคมโดยรวม การพัฒนาตนเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากบุคคลย่อมต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กัน การพัฒนาในบุคคลหนึ่งย่อมส่งผลต่อบุคคลอื่นอีกหลายคนด้วย การปรับปรุงและพัฒนาตนเองจึงเป็นการเตรียมตนให้เป็นสิ่งแวดล้อมที่ดีของผู้อื่น ทั้งบุคคลในครอบครัว เพื่อนบ้าน เพื่อนในที่ทำงาน เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นประโยชน์ร่วมกันทั้งชีวิตส่วนตัว ชีวิตการทำงานและการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพัฒนาอย่างต่อเนื่องสืบไป (สุวรรณี ไวก่, สิริวัฒน์ ศรีเครือตง และ สุวัฒน์ รักขันโท, 2564)

แนวทางการพัฒนาตน

การพัฒนาตนเองเพื่อสร้างความเจริญและเพิ่มพูนความเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์มีหลายแนวทางและหลายแนวคิด ในบทความนี้ขอเสนอหลักการพัฒนาตนจากจิตที่องงาม คือ การพัฒนาจิตที่องงามจากการพึงฝึกรบมจิต ปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา เนื่องจากมองว่าจิตเป็นผู้สั่งการนั่นเอง

ดังนั้น แนวทางการพัฒนาตนนี้จะเน้นการเรียนรู้ และการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่ความพอดีหรือการมีดุลยภาพของชีวิต มีความสัมพันธ์อันกลมกลืนระหว่างการทำนชีวิตของบุคคลกับสภาพแวดล้อม (มัชฌิมาปฎิปปทา) และมุ่งเน้นการประพฤติตนให้มีความสุขด้วยตนเอง รู้เท่าทันตนเอง เข้าใจตนเองมากกว่าการพึ่งพาอาศัยวัตถุ (โยนิโสมนสิการ) จึงเป็นแนวทางการพัฒนาชีวิตที่ยั่งยืน

การพัฒนาหากมองในความหมายของพระพุทธศาสนาก็คือ การภาวนา ซึ่งหมายถึง การเจริญ การอบรม การพัฒนา การฝึกฝนพัฒนาจิตให้สงบและทำปัญญาให้เกิดขึ้น ด้วยการฝึกฝนอบรมจิตไปตามรูปแบบต่าง ๆ เช่น การบำเพ็ญกรรมฐาน การทำสมาธิ การเจริญภาวนา การเจริญจิตภาวนา เป็นต้น ภาวนา ในทางปฏิบัติแบ่งไว้ 2 แบบใหญ่ ๆ คือ สมถภาวนา เป็นการอบรมจิตใจให้สงบ อันได้แก่ สมถกรรมฐาน (จิตภาวนา) และวิปัสสนาภาวนา เป็นการอบรมปัญญาให้เกิด อันได้แก่ วิปัสสนากรรมฐาน (ปัญญาภาวนา) ภาวนา ถือว่าเป็นบุญอย่างหนึ่งเรียกว่า ภาวนามัย คือบุญที่เกิดจากการภาวนา พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. 9 (2548) และตามหลักพุทธธรรมที่ได้กำหนดไว้มี 4 ด้าน คือ

1. กายภาวนา คือ การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรม ให้รู้จักติดต่อกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางร่างกายทั้ง 5 คือ รูป เสียง กลิ่น รส การสัมผัสด้วยดีปกติ และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เกิดคุณ ให้เป็นกุศลธรรมงอกงาม เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

2. ศิลภาวนาคือ การเจริญศีล เป็นการพัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีลให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดีมีความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

3. จิตภาวนา คือ การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิต ให้จิตมีความเข้มแข็ง มั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีความขยันหมั่นเพียร อดทน มีสติ สมาธิ เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น

4. ปัญญาภาวนา คือ การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา ฝึกอบรมปัญญาโดยการนำไปใช้ ให้รู้และเข้าใจในสิ่งทั้งหลายที่เกี่ยวข้องตามความเป็นจริง รู้เท่าทันสังขมและชีวิตตามความเป็นจริงแห่งสภาวะ ไม่ยึดติด เป็นอิสระและปลอดพ้นจากความทุกข์ โยสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา

ความหมายของการพัฒนาตนในทางพระพุทธศาสนานั้นจะเห็นได้ว่าการพัฒนาตนนั้นต้องพัฒนาทั้ง 4 ด้านร่วมกัน จึงจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยไม่เน้นด้านใดด้านหนึ่งเป็นพิเศษ

ภาวนาทั้ง 4 ประการนี้ย่อมอำนวยผลให้ผู้ปฏิบัติตามได้รับความสุขทั้งโลกียะสุขที่เป็นความสุขที่เกิดจากกิเลสขม ความสุขของสัตว์และมนุษย์ผู้แสพภัยคามคุณ 5 อันได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส รู้ว่ามีใช้ความสุขที่แท้จริง แต่เป็นความสุขเพียงชั่วคราว และจะต้องแสวงหาสิ่งแปลกใหม่อยู่ร่ำไป ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติเข้าถึงโลกุตตระสุข คือความสุขที่เกิดจากความสิ้นไปแห่งกิเลสตัณหาเป็นความสุขที่สัมพันธ์กับความรู้สึทางจิตใจและปัญญาที่รู้จริง มีลักษณะสงบ และคงอยู่ที่ยาวนานเป็นความรู้สึภรมสุข หรือภาวะแห่งการปล่อยวางไม่ยึดติดในตัวตน เรียกว่าเป็นความสุขของผู้ประพฤติปฏิบัติธรรมหรือพระอริยบุคคล อันเป็นความสุขที่ยั่งยืน

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การพัฒนาตนตามหลักพระพุทธศาสนา คือ การฝึกฝนอบรมทางศีลเพื่อความประพฤติที่เป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม การฝึกฝนอบรมทางจิตเพื่อความเจริญงอกงามด้วยคุณธรรม และการฝึกฝนทางปัญญาเป็นการพัฒนาตนให้เข้าใจในทุกสรรพสิ่งเพื่อการมีคุณภาพของชีวิตที่สมบูรณ์และมีความสุขสมความปรารถนาของชีวิต

แนวคิดลักษณะจิตงอกงาม

แนวคิดลักษณะจิตงอกงามตามหลักพุทธศาสนาเกิดจากการฝึกฝนจิตมิให้ถูกนิรณมาเปียดเบียน ด้วยการเพ่งอยู่ด้วยอารมณ์ที่แน่วแน่นในการปฏิบัติสมณะกรรมฐาน และการเพ่งอยู่ด้วยอาการที่แน่วแน่นในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ท่านพุทธทาสภิกขุ (2533) ได้กล่าวไว้ว่า จิตงอกงามเป็น 1 ใน 3 ของจิตถึงความเป็นเอกหรือเอกัคคตาจิต เกิดได้จากการปฏิบัติตนเนื่องจากการให้ทาน การเข้าถึงสมณนิมิตในสมณกรรมฐาน การเห็นความเป็นจริงตามกฎไตรลักษณ์ในวิปัสสนากรรมฐาน และเป็นเหตุเบื้องต้นของความดับทุกข์ในพระอริยบุคคล จิตงอกงามอยู่ท่ามกลางจิตใจผ่องใส เกิดจากความหมัดจดแห่งข้อปฏิบัติ และจิตอาจหาญร่าเริง เกิดจากการได้ญาณเป็นจิตที่วางเฉยอยู่ในองค์แห่งฌาน อยู่ในลักษณะท่ามกลางปฐมฌาน

ซึ่งหลักธรรมที่มีผลต่อการสร้างลักษณะจิตงอกงามมีแนวทางปฏิบัติมากมาย อาจเกิดจากการฝึกฝนตามแนวทางสติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 และอริยมรรคมีองค์ 8 สิ่งเหล่านี้ คือหลักปฏิบัติธรรมตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา หรือ เรียกว่า “กระบวนธรรม” ซึ่งหลักการปฏิบัติเหล่านี้ล้วนสอดคล้องสัมพันธ์กันทั้งสิ้น เพราะทุกสิ่งล้วนเป็นองค์ประกอบภายในที่สำคัญ ที่จะบ่งบอกถึงความสำเร็จในการเจริญหรือการพัฒนาตนอันเกิดจากปัญญาได้นั้น ล้วนเกิดจาก “สติ-สติสัมปชัญญะ” อันหมายถึง สติปัฏฐาน 4 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเจริญ ไม่ว่าจะเป็น กายานุปัสสนา (กายกับศีล) ที่เกี่ยวข้องกับรูปขันธ์แห่งรูปธรรม แล้วก้าวขึ้นสู่เวทนานุปัสสนาและจิตตานุปัสสนาถึงขั้นสุดท้ายคือ ธัมมานุปัสสนา ตามลำดับ จะเห็นว่าการประพาสปฏิบัติด้วยความสำรวมในสติปัฏฐาน 4 นั้นเป็นเรื่องที่บกพร่องในทุกขณะจิตไม่ได้ ทำเช่นไรจิตจะสำรวมระวังในเรื่องนี้เท่านั้น ดังนั้น จะเห็นว่า สติปัฏฐาน 4 เป็นธรรมที่สอดคล้องกับธรรมใหญ่นั้นคือ “ภาวนา 4” สามารถสรุปออกเป็นหมวดการพัฒนาหลักได้ 4 ด้าน คือ ด้านกายภาวนา (การพัฒนากาย) ด้วยการเจริญด้วยสัมมากัมมันตะและสัมมาอาชีวะ ด้านสีลภาวนา (การพัฒนาศีล) ด้วยการเจริญสัมมาวาจาและสัมมาวายามะ ด้านจิตตภาวนา (การพัฒนาจิต) ด้วยการเจริญสัมมาสติและสัมมาสมาธิ และด้านปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา) ด้วยการเจริญด้วยสัมมาทิฐิและสัมมาสังกัปปะ หรือกล่าวได้ว่าลักษณะจิตงอกมีโสภณเจตสิกอันเป็นเจตสิกฝ่ายดีงามเป็นองค์ประกอบ (ณัฐรินทร์ นิธิกิริติขานนท์, 2560)

การสร้างลักษณะจิตองกามตามหลักพุทธศาสนา

ในบทความนี้ลักษณะจิตองกามสร้างขึ้นได้จากการศึกษาและการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาและการพัฒนาตามหลักภาวนา 4 ให้เกิดการพัฒนาดังทั้งทางกายและจิตในการดำเนินชีวิตของคนที่ใช้ชีวิตในสังคมที่ดีได้ดังนี้

1. กายภาวนาหรือการพัฒนาทางกาย เกิดจาก การดูแลสุขภาพร่างกายให้มีความแข็งแรง มีความสามารถในการทำงาน การดูแลสุขภาพและความสะอาดของร่างกาย และการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวด้วยการพึ่งพาอาศัยกันและไม่เบียดเบียนกัน พร้อมทั้งต้องเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมด้วยการดูแลรักษาและซาบซึ้งเมื่อได้พึ่งพาอาศัยกัน เป็นเหตุให้มีทัศนคติที่ดีต่อกันเพื่อที่จะหวงแหนรักษาไว้ รวมถึงการใช้ปัจจัย 4 และเทคโนโลยีอย่างไม่ลุ่มหลงมัวเมา ไม่ติดอยู่ในคุณค่าเทียม และบริโภคด้วยปัญญาเพื่อให้ได้คุณค่าแท้ และการใช้ร่างกายอย่างมีสติ มุ่งให้ได้ความรู้และคุณค่าที่สั่งมาจากการได้รับรู้สิ่งต่าง ๆ ให้เกิดเป็นองค์ความรู้

2. สีสภาวนาหรือการพัฒนาด้านศีล เกิดจาก การรักษาและปฏิบัติศีล 5 ซึ่งเป็นข้อควรปฏิบัติสำหรับฆราวาสทั่วไป เช่น การประกอบอาชีพด้วยความสุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และไม่ทุจริตผิดกฎหมายอันเป็นความเสื่อมเสียแก่สังคม การใช้ระเบียบวินัยในการดำเนินชีวิตและรักษาระเบียบวินัยของสังคมด้วยการเคารพกฎกติกาของสังคม นอกจากนั้น การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีทั้งต่อมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ด้วยการไม่เบียดเบียนก่อความเดือดร้อนแก่กัน รู้จักสงเคราะห์ เกื้อหนุน เอาใจใส่ต่อกันจนเกิดเป็นมิตรไมตรีและความสามัคคี การสื่อสารที่ดีต่อกันเพื่อร่วมกันพัฒนาและสร้างสรรค์สิ่งดีงามและการได้ให้คำปรึกษาที่จะเดินไปบนหนทางที่ดีงามด้วยกัน

3. จิตตภาวนาหรือการพัฒนาจิตให้องกาม (เจริญ) เกิดจาก การพัฒนาคุณภาพจิตด้วยการมีพรหมวิหาร 4 และหิริโอตตปปะ ให้มีเคารพอ่อนน้อม สุภาพ อ่อนโยน และกตัญญู กตเวทีต่อผู้มีพระคุณ การพัฒนาสมรรถภาพจิตด้วยการมีฉันทะ เพียรพยายาม บากบั่น อดทนรับผิชอบอย่างเข้มแข็งด้วยการมีสติอย่างแน่วแน่ไม่หลงมัวเมา และการพัฒนาสุขภาพจิตด้วยการมีจิตราเริง เบิกบาน สดชื่น แจ่มใส และผ่อนคลายจนเป็นความสุขจากการสร้างสรรค์ สุขจากจิตที่เป็นกุศล สุขจากจิตที่มีสมาธิ มีความรู้เท่าทันตามความเป็นจริง จนเกิดเป็นจิตใจที่เป็นอิสระ ซึ่งเป็นท่าทีต่อความสุขที่ดี โดยไม่เอาทุกข์และไม่ละทิ้งสุขที่ชอบ

ธรรม ไม่มัวเมาในความสุขที่แม้จะประณีต แต่กระทำการพัฒนาความสุขที่ประณีตให้ประณีตยิ่งขึ้นๆ ไปอีก ด้วยการทำให้มีความแข็งแกร่ง ผ่องใสพร้อมที่จะรับรู้สิ่งใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา

4. ปัญญาภวณาหรือการพัฒนาปัญญา เกิดจาก การปฏิบัติต่อความรู้ที่มี ด้วยการมีความรู้ที่ดี แสวงหาความรู้เพิ่มเติม และใช้ความรู้ในการคิดแก้ไขปัญหาจนสามารถหยุดยั้งปัญหาที่เกิดขึ้นได้ การมีความรู้ด้วยการมีสัมมาทิฐิ ในการเข้าใจความจริงของสิ่งทั้งหลายที่ส่งผลให้จิตเป็นอิสระ นอกจากนี้ ยังหมั่นรับฟังสิ่งที่ป็นความรู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตและกิจการงานทั้งหลาย เพื่อกระทำสิ่งที่ป็นความรู้ให้เกิดการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามตามมา รูปแบบลักษณะจิตงอกงาม

ในบทความนี้ได้นำเอาความหมายของลักษณะจิตงอกงามตามที่กล่าวถึงความงอกงามในพระไตรปิฎก อรรถกถา และข้อคิดเห็นของนักปราชญ์ทางพุทธไว้อย่างนี้ อันเป็นคาถาของท่านพระจุฬกเถระได้ให้ความหมายของจิตงอกงาม คือ

1. ไม่ผูกนิรณทังทั้งหลาย อันประกอบด้วย กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกุจจะ และวิจิกิจฉา เปียดเบียน เมื่อเพ่งอยู่ด้วยความสามารถแห่งตน

2. อารัมณูปนิชฌาน คือการเพ่งอารมณ์ ได้แก่ สมาบัติ 8 คือ รูปฌาน 4 และอรุณฌาน 4

3. ลักษณะูปนิชฌาน คือการเพ่งลักษณะ ได้แก่ วิปัสสนา มรรค และผล เมื่อจะทำตนให้เกิดอุตสาหะในการเจริญภาวนา

ดังเช่นที่ท่านพุทธทาสภิกขุ (2533) ได้อธิบายว่า จิตเจริญงอกงาม เป็น 1 ใน 3 ของจิตถึงความเป็นเอกซึ่งปรากฏแก่การปฏิบัติที่เกิดจากการเสียสละหรือการให้ทานของพวกที่พอใจในการให้ทาน เพราะสมณนิมิตปรากฏชัดแล้วของผู้ที่มีสมาธิ อาการปรากฏชัดเพราะอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ปรากฏแล้วแก่ผู้ทำวิปัสสนา และความดับทุกข์ปรากฏแล้วของพระอริยบุคคลทั้งหลาย จิตเจริญงอกงามอยู่ท่ามกลางจิตผ่องใส (เพราะความหมดจดแห่งข้อปฏิบัติ) และจิตอาจหาญร่าเริง (ด้วยญาณ) จิตเจริญงอกงามจึงเป็นจิตวางเฉยอยู่ได้ด้วยความวางเฉยที่เป็นองค์แห่งฌาน เมื่อจิตวางเฉยได้โดยไม่มีอะไรมารบกวน ท่านเรียกว่าเป็นจิตที่เจริญงอกงามตามความหมายของภาษาฝ่ายกัมมัฏฐานหรือโยคะปฏิบัติ กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือลักษณะท่ามกลางของปฐมฌาน คือ จิตที่มีอารมณ์เป็นหนึ่ง

จิตตองกามจึงมีแก่บุคคลผู้มีจิตผ่องใสหมดจดในข้อปฏิบัติที่เป็นเบื้องต้น คือ การพัฒนากาย การพัฒนาศีลและการมีจิตใจอาจหาญร่าเริงด้วยญาณ คือ การพัฒนาจิต และการพัฒนาปัญญา ดังนั้น จิตตองกามจึงมีแก่ผู้ปฏิบัติตนด้วยความพยายามอย่างไม่หยุดยั้งในคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยดี อันทรงคุณค่าแก่การทำงานด้วยใจเบิกบานในธรรมด้วยการเข้าใจธรรมอันดีซึ่งความสงบเย็น ชาวสะอาดผุดผ่อง ละเอียด

การพัฒนาด้านจิตตองกามด้วยหลักภาวนา 4

การพัฒนาด้านจิตตองกามด้วยหลักภาวนา 4 ดังนี้

1. การพัฒนาด้านกาย (กายภาวนา) คือ การพัฒนากาย (อินทรีย์ภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย) ให้รู้จักติดต่อกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้า (รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ) ด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Development) ทำให้มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ และมีสิ่งแวดล้อมภายนอกที่ดี ผู้ที่มีความสุขด้านนี้ เรียกว่า “ภาวิตกายบุคคล” หรือบุคคลผู้มีกายเจริญแล้ว การพัฒนากายจึงเป็นการพัฒนาอินทรีย์ให้มีสังวร ได้แก่ ความสำรวมในอินทรีย์เพื่อเป็นเครื่องมือให้เกิดความแข็งแกร่งของศีล ความประพฤติเพื่อสนับสนุนจิตให้มีพลังที่มั่นคงและเป็นทางให้เกิดปัญญาอีกด้วย ซึ่งการพัฒนาทางด้านกายนี้ จัดตอนุโลมอยู่ในการพัฒนาระดับศีล อันเนื่องมาจากลำพังกายอย่างเดียว ไม่มีศีลคอยควบคุมแล้ว ในทางพระพุทธศาสนาไม่ถือเป็นการพัฒนาทางกาย แต่ตรงกันข้าม ถ้าพัฒนากายเพียงด้านเดียวแล้ว อาจถือว่าเป็นการส่งเสริมให้เกิดตัณหาความทะยานอยาก เพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุมารำรูงกายให้เจริญ ซึ่งทางพระพุทธศาสนาไม่พิจารณาการพัฒนากายแยกต่างหากจากจริยธรรม (ที.ปา. (ไทย) 11/305/48/272 ดูเทียบ อง.ปญจก. (ไทย) 22/79/145)

2. การพัฒนาด้านศีล (ศีลภาวนา) คือ การพัฒนาความประพฤติการฝึกอบรมศีลให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายให้กับตนเอง และผู้อื่น มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม มีการจัดการเพื่อความ สุขความเจริญของบุคคลในสังคม ปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้ด้วยดีทำให้เกิดความสุขทางสังคม ผู้ที่มีความสุขด้านนี้เรียกว่า “ภาวิตศีลบุคคล” หรือบุคคลผู้มีศีลเจริญแล้ว

ความหมายของศีลหามองในแง่ของการฝึกฝนตน คือ การฝึกอบรมตนเองที่เรียกว่า อธิศีล หรือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง หรือ การฝึกอบรมความประพฤติทางกาย วาจา อันเป็น ระเบียบวินัย การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นและในสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ด้วยดีให้เกื้อกูล ไม่เบียดเบียน ไม่ทำลาย เป็นพื้นฐานแห่งการฝึกอบรมจิต นอกจากนั้นยังครอบคลุมไปถึง การไม่ละเมิดในระเบียบวินัย หรือการไม่เจตนาล่วงเกิน เบียดเบียนผู้อื่น การสำรวมระวังคอยปิดกั้น หลีกเว้นไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้นนั่นเองเป็นศีล และสภาพจิตของผู้ไม่คิดจะละเมิด ไม่คิดเบียดเบียนใครนั้นแหละเป็นตัวศีล จิตติมา สุนทรรส และ พระมหามิตร จิตฺตพลฺโล, (2563)

3. การพัฒนาด้านจิต (จิตภาวนา) คือ การพัฒนาจิตให้สมบูรณ์พร้อม แข็งแรงมั่นคง เจริญองงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา กรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิ และ สดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น ผู้ที่มีความสุขด้านนี้เรียกว่า “ภาวนิตจิตบุคคล” หรือ บุคคลผู้มีจิตใจเจริญแล้ว อาจแบ่งออกเป็น 3 ด้านดังนี้

1) คุณภาพของจิต คือ การทำให้จิตมีคุณธรรมต่าง ๆ ที่เสริมสร้างจิตใจให้ตั้งงาม เป็นจิตที่มีคุณภาพ

2) สมรรถภาพของจิต คือ ทำจิตให้เป็นจิตที่มีความสามารถ เช่น มีสติ มีความ อดทน มีสมาธิ เป็นจิตใจที่พร้อมและเหมาะสมที่จะใช้งานทุกขณะโดยเฉพาะทางปัญญา อีกทั้งเป็นการสร้างเกราะป้องกันโดยอาศัยหลักธรรมต่าง ๆ

3) สุขภาพจิต คือ เป็นจิตที่มีสุขภาพดี มีความสุขสดชื่น ผ่องใส จิตไม่ขุ่นข้อง หมองมัว พร้อมทั้งจะยิ้มแย้มได้ตลอดเวลา

4. การพัฒนาด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) คือ การพัฒนาปัญญาให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ ทำจิตใจให้เป็นอิสระ ให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยพ้นจากความทุกข์ เป็นการใช้ปัญญาแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น มีความเข้าใจชีวิตและโลกอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง สามารถอยู่กับความเป็นจริงของโลกและชีวิตได้อย่างปกติสุขและอย่างเข้าใจ ผู้ที่มีความสุขด้านนี้เรียกว่า “ภาวนิตปัญญาบุคคล” คือ บุคคลผู้มีปัญญาเจริญแล้ว

บทสรุป

การพัฒนาตนจากจิตของมนุษย์ให้งอกงามด้วยหลักภาวา 4 นั้นสามารถทำให้มนุษย์พัฒนาตัวเองให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพของความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ได้ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่พัฒนาได้ง่าย และรู้จักปรับเปลี่ยนตนเองได้ในทุกสภาพ หากหมั่นฝึกตนตามแนวทางที่ถูกต้องตามทฤษฎีทางพระพุทธศาสนา ก็จะเจริญก้าวหน้างอกงามในหน้าที่การงาน สามารถดำเนินชีวิตไปได้อย่างถูกต้องเรียบง่าย พอเพียงต่อการดำรงชีพ ไม่ยึดติดอยู่ในวัตถุหรือสิ่งปรุงแต่งมากจนเกินเหตุ เพราะมนุษย์นั้นเกิดจากกายกับใจเท่านั้น หากจิตใจของมนุษย์นั้นได้เจริญขึ้นก็จะส่งเสริมให้กายของเรามีการเจริญ พัฒนาตามไปด้วย และหากเราไม่มีปัญญาหรือสติคอยเตือนให้รู้เท่าทันสิ่งปรุงแต่งที่เกิดขึ้น ก็จะทำให้เราขาดการยับยั้งชั่งใจใช้ชีวิตโดยที่ไม่ก่อประโยชน์อะไรเลย ในหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา จะเน้นเรื่องการใช้ชีวิตไม่ให้ฟุ้งเฟ้อ รู้จักประมาณตน รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและการใช้ชีวิต เพราะฉะนั้น การพัฒนาตนอย่างถูกต้องนั้นในทางพระพุทธศาสนามีจุดประสงค์ในเชิงบวก คือ เป็นไปเพื่อความเจริญแก่ตนเอง และบุคคลอื่น จุดหมายปลายทางอาจแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับการศึกษาและการนำไปใช้ นำไปปฏิบัติ ดังนั้น ในการพัฒนาตนนั้นจึงควรมองทั้ง 4 ด้านที่เกี่ยวข้อง คือ 1) เมื่อจิตของคนเราได้รับการอบรมให้เป็นจิตที่เจริญแล้ว จิตเป็นกุศลแล้ว 2) ย่อมสามารถสั่งกายให้กระทำ 3) ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามตามมา มนุษย์สามารถที่จะเลือกเกิดได้ เลือกที่จะเป็นดังใจปรารถนาของตนได้ 4) ถ้าไม่เกินวิสัยแห่งปัญญาและเหตุแห่งผลบุญผลทานที่ตนเคยสั่งสมมาแต่ก่อน ผิดจากคนจิตมัวหมอง เศร้าหมอง ชุ่นเคืองตลอดเวลา ก็ย่อมกระทำแต่สิ่งไม่ดีต่าง ๆ ทั้งต่อตนเองและสังคมรอบข้าง เพื่อการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักการทางพระพุทธศาสนาเพื่อความเจริญงอกงามแก่ตนเอง และเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อบุคคลอื่น เพราะมนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน สังคมโลกก็จะเกิดความสงบ ร่มเย็นเป็นสุขสืบไป

รายการอ้างอิง

กมลาศ ภูวนาธิพงษ์ และอำนาจ บัวศิริ.(2563). สุขชีวีวิถีพุทธในชุมชนเมืองยุค 4.0: กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5(11), 403-419.

- จิตติมา สุนทรรส และ พระมหามิตร ฐิตปญโญ. (2563). การพัฒนาตนเพื่อการบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิตตามหลักพุทธธรรม. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์*, 7(4), 71.
- ณัฐรินทร์ กীরติขานนท์. (2560). ลักษณะจิตตอกงามตามหลักพุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐานเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 13(2), 129-132.
- ตฤลิลา จำปาวัลย์. (2562). กระบวนการของพุทธจิตวิทยากับความสงบสุข. *วารสารจิตวิทยาเชิงพุทธ*, 4(2), 114-125.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. 9. (2548). *ราชบัณฑิต พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด*. วัดราชโอรสาราม : กรุงเทพฯ.
- พุทธทาสภิกขุ. (2533). *อานาปานสติภาวนา* (พิมพ์ครั้งที่ 4). สุราษฎร์ธานี : ธรรมทานมูลนิธิ.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุวรรณณี ไหว้, สิริวัฒน์ ศรีเครือตอง และ สุวัฒน์ รักขันโท. (2564). พุทธจิตวิทยากับการพัฒนาตนให้มีความสุข. *วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, 7(1), 429-430.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน. (2525). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

แนวทางการเทศนาสาธิตาป้อนเหยื่อวัดประยูรวงศาวาส
Method Guideline Salika Deshana of Preaching Introduced
by Wat Prayurawongsawas

พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ¹, สุวัฒน์ รักขันโท² และ เชน นคร³
Phrakhrusophonpariyattayanukit, Suwatsan Ragkhanto and
chen nakorn
(arhit.son@hotmail.com and noonsuwat@gmail.com)

Received: December 9, 2021
Revised: December 17, 2021
Accepted: December 30, 2021

บทคัดย่อ

เทศนา เป็นวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงถือปฏิบัติมาตลอดพระชนม์ชีพของพระองค์ และปัจจุบันการแสดงธรรมหรือเทศนาวิธียังคงเป็นหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและธำรงรักษาพระพุทธศาสนาไว้ โดยมีเป้าหมาย คือ เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก ด้วยเหตุนี้ วัดประยูรวงศาวาส จึงรักษาหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นด้วยวิธีการเทศนาที่โดดเด่นตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน จนเป็นที่ประจักษ์ทั้งฝ่ายอาณาจักรและพุทธจักรที่ให้ความพึงพอใจกับการเทศนาสาธิตาป้อนเหยื่อที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตนเป็นที่ชื่นชมประเพณีนิยม มีศาสนโยบายประจำสำนักว่า “ตักปลานอกบ้าน ประสานสิบทิศ ผูกมิตรทั่วหล้า บริหารปัญญา สาธิตาป้อนเหยื่อ” และวิธีการเทศนานั้นตรงตามหลักพุทธวิธีในการสอน 4 ประการ คือ สันทัดสนา แจ่มแจ้งชัดเจน สมาทปนา จูงใจให้เกิดศรัทธา สมุตเตชนา แกล้วกล้ามั่นใจทำได้ สัมปหังสนา ร่าเริงเบิกบานสบายใจ รวมความว่า ขึ้นต้นให้ตื่นเต้นคือศีล เเด่นชัดในตอนกลางคือสมาธิ ขึ้นทางในตอนจบคือปัญญา

คำสำคัญ: เทศนา, สาธิตาป้อนเหยื่อ, วัดประยูรวงศาวาส

¹ วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

Wat Prayurawongsawat Worawihan, Thon Buri, Bangkok, Thailand

² ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Department of Psychology, Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

³ ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Department of Thai Language, Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

Preaching is a method of propagating Buddhism that the Buddha had practiced throughout his life. And presently, the teaching or teaching method is still the main principle in propagating Buddhism and preserving Buddhism. The goal is for the benefit and happiness of the public mass. For this reason, Wat Prayurawongsawas Woravihan has determined to maintain the principles and methods of propagating Buddhism with outstanding preaching methods from the beginning of Rattanakosin Period to the present day to make it apparently clear that both the Kingdom and the Buddhachakra are satisfied with the preaching of Salika style to feed the devotees and followers with their unique characteristics and admiration for traditions. There is a religious policy that “Fishing outside, joining the ten directions, making friends throughout the world, managing wisdom, like a Salika bird feeding her babies with the bait”. The Salika method of preaching is in accordance with the four Buddhist teaching methods: Santhassana, with Clarity, Samadapana, with Motivation for Faith, Samuttechana: With courage, confidence, and ability to do it. Predominantly in the middle is Concentration, pointing the way in the end is Wisdom.

Keywords: Deshana, Salika feeding, Wat Prayurawongsawas

บทนำ

วัดประยุรวงศาวาส เป็นสำนักเทศนาที่ผู้ฟังให้ความสนใจและให้ความสำคัญกับการเทศนาลีลาสาธิตาป้อนเหยื่อ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ด้านเทศนาวิธีที่โดดเด่น เป็นที่ชื่นชอบของประชาชนตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน มีเอกลักษณ์การเทศนาที่มีลีลาสาธิตาป้อนเหยื่อ กล่าวคือใช้ถ้อยคำสำนวนชวนฟังพร่ำพรูด้วยข้อคิดสะกิดใจ มีสัมผัสนอกสัมผัสในเรียงถ้อยความลื่นไหลไปตามลำดับ ลีลาสาธิตาป้อนเหยื่อเริ่มต้นแต่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (จี่) อินทสมมหาเถระ อดีตเจ้าอาวาสรูปที่ 3 อยู่ในช่วงพุทธศักราช 2375-2416 จนกระทั่งถึง

ปัจจุบันนี้ยังรักษารูปแบบการเทศนาตามวิถีสาธิตาป้อนเหยื่อซึ่งมีความไพเราะในเบื้องต้น อาทิกลยาณัง ไพเราะท่ามกลาง มัชฌิมกลยาณัง แลไพเราะในที่สุด ปรีโยสานกลยาณัง มีคำสัมผัสที่คล้องจอง กล่าวคือมีลีลาสวय รวยสาระ ธรรมะดี ชี้หลักธรรม นำนันทาน ฟังง่าย สบายหู ผู้รู้เข้าใจ ใจความกระชับ มีสัมผัสนอกสัมผัสใน (พระเทพปฏิภาณกวี (บุญมา อาคมบุญโญ), 2553) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมองค์การที่ซึมซับความเป็นนักเทศน์โดยอัตโนมัติ โดยที่หลักการเทศน์นั้นถือผู้ฟังเป็นศูนย์กลางและปรับลีลาการเทศน์ให้สอดคล้องกับระดับสติปัญญาของผู้ฟังและเป็นไปตามหลักการเทศนาตามพุทธวิธีในการสอนของพระพุทธเจ้า 4 ประการ (ที.สี. (ไทย) 92/198/161) คือ

1. สันทิสสนา ได้แก่ การชี้แจงเรื่องที่สอนให้เห็นชัด แยกแยะ อธิบายและแสดงเหตุผลให้ชัดเจนผู้ฟังเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งเข้าใจง่ายไม่คลุมเครือมีเหตุผล มีอุปมาสาธกชี้ให้เห็นทางดำเนินชีวิตและทางแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตได้
2. สมาทปนา ได้แก่ การจูงใจให้น้อมนำเอาไปปฏิบัติดีเป็นการสอนให้เห็นว่าสิ่งใดควรปฏิบัติก็แนะนำหรือบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่าและเห็นความสำคัญที่ต้องฝึกฝนจนยอมรับนำไปปฏิบัติให้เกิดศรัทธา
3. สมุตเตชนา ได้แก่ การสร้างความอาจหาญกล้ากล้าปลุกเร้าจิตใจให้กระตือรือร้นเกิดอุตสาหะให้บรรลุเป้าหมายเมื่อลงมือปฏิบัติก็สามารถทำได้ปฏิบัติได้
4. สัมปหังสนา ได้แก่ การปลุกปลอบใจให้สดชื่นร่าเริงบำรุงจิตใจให้เข้มแข็งเบิกบานเห็นคุณประโยชน์ในการปฏิบัติทำให้มีความหวังและร่าเริงเบิกบานใจในธรรมปลุกปลอบใจผู้ที่มีความทุกข์สิ้นหวังให้คลายทุกข์เกิดความหวังในชีวิตไม่ท้อแท้ มองเห็นแสงสว่างปลายอุโมงค์

ปัจจุบัน พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาส ซึ่งท่านดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2548 - ปัจจุบัน ได้ประกาศนโยบายขยายการเผยแผ่ให้มีกระแสกว้างไกลยิ่งขึ้นส่งเสริมเทศนาธรรมที่ถูกต้องตามหลักวิธี โดยกำหนดนโยบายการเผยแผ่ของสำนักวัดประยุรวงศาวาสเป็น 5 ลักษณะ คือ 1. ตกปลานอกบ้าน 2. ประสานสิบทิศ 3. ผูกมิตรทั่วหล้า 4. บริหารปัญญา 5. สาธิตาป้อนเหยื่อ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2552)

ดังที่กล่าวมา สำนักวัดประยุรวงศาวาส ยังยึดหลักการประกาศหลักธรรมในรูปแบบการแสดงธรรมเทศนาที่ถูกต้องตามแนวทางพระพุทธเจ้า มุ่งประโยชน์และความสุขของ

มหาชนเป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังพระพุทธพจน์ที่ปรากฏว่า พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปร่วมทางเดียวกัน สองรูป (วิ.ม.(ไทย) 4/32/40) หลักการนั้นก่อให้เกิดประโยชน์สุขตามพุทธประสงค์ 3 ประการ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555) คือ

1. ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ได้แก่ ประโยชน์ในเบื้องต้นอยู่กับปัจจุบัน คือการมีสุขภาพกายสุขภาพใจดีมีทรัพย์สินเงินทอง มีครอบครัวที่อบอุ่น การงานที่มั่นคงและประกอบสัมมาอาชีพ

2. สัมปรายิกัตถประโยชน์ ได้แก่ ประโยชน์ในเบื้องหน้า คือความสุขทางจิตใจ ความอิ่มใจความมั่นคงในชีวิต

3. ปรมัตถประโยชน์ ได้แก่ ประโยชน์อย่างสูงสุด คือเป้าหมายของชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาหรือมรรค ผล นิพพาน ซึ่งสามารถสัมผัสได้ทั้งโลกนี้และโลกหน้า

แนวทางเทศนาธรรมในรูปแบบสาธิตาป้อนเหยื่อของสำนักวัดประยุรวงศาวาสเป็นที่ยอมรับและเข้าใจของผู้ฟังเพราะยึดรูปแบบตามพุทธวิธีในการแสดงธรรมมีการตั้งใจแจ่มแจ้ง เข้าถึงหลักธรรมโดยง่ายและมุ่งหวังประโยชน์ต่อผู้ฟังอันเป็นปรารถนาประโยชน์ในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข และเป็นการเทศน์ที่ไม่ทำให้พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าผิดเพี้ยนหรือสอนนอกคัมภีร์พระไตรปิฎกประยุกต์เข้ากับกาลสมัยนั้น ๆ และไม่มุ่งเน้นผลประโยชน์ลาภสักการะให้เกิดขึ้นแก่ตน

การเทศนาสาธิตาป้อนเหยื่อตามแนวพุทธวิธี

ความรู้เรื่องการเทศน์นั้น เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่ว่ายุคกาลสมัยใดโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่โลกมีความเจริญก้าวหน้าวิวัฒนาการด้านเทคโนโลยีต่าง ๆ ทำให้ผู้คนมีทางเลือกในการหาความรู้ทางพระศาสนาได้หลายทาง แต่การถ่ายทอดหรือการนำเสนอธรรมโดยผ่านการเทศนานั้นคงเป็นประเพณีนิยมอยู่เพราะนอกจากได้พัฒนาความรู้ส่งเสริมแนวทางการปฏิบัติแล้วยังถือว่าได้บุญอีกด้วย ดังพุทธพจน์ว่า กาเลนะ ธัมมัสสวนัง เอตัมมังคะละมุตตะมัง (ขุ.สุ. (ไทย) 25/317/376) แปลว่า การฟังธรรมตามกาลเวลาเป็นมงคลสูงสุด พระพุทธศาสนา มีลักษณะที่ต่างจากศาสนาทั่วไป คือ เน้นปัญญา

สำคัญมากกว่าความเชื่อ เป็นปรัชญาพื้นฐานของการเทศน์การสอนของพระพุทธเจ้า โดยมีเป้าหมายที่ชี้ทางบรรเทาทุกข์ ชี้อุสขเกษมศานต์ ชี้ทางพระนฤพานให้พ้นโศกวิโยคภัย รูปแบบวิธีการสอนธรรมนั้นมีหลายรูปแบบ แต่ว่าวิธีแสดงพระธรรมเทศนานั้นพระพุทธเจ้าทรงเลือกถือปฏิบัติตลอดมาตั้งแต่ตรัสรู้จนถึงปรินิพพาน ทรงวางรากฐานพระพุทธศาสนาให้มั่นคงหยั่งรากลึกตราบทุกวันนี้ (พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช), 2563)

พระนักเทศน์นอกจากที่เรียนรู้วิธีการเทศนาแล้ว การปฏิบัติทางปัญญาก็เป็นสิ่งสำคัญในการเผยแผ่ กล่าวคือ ต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถมีความแตกฉานเข้าใจลึกซึ้งและศึกษาในเรื่องนั้น ๆ เป็นอย่างดี จึงต้องอาศัยความแตกฉานไหวพริบปฏิภาณหรือความชำนาญการ เรียกว่า ปฏิสัมภิทา (อง.จตุกก. (ไทย) 21/172/216) ปัญญาแตกฉาน มี 4 ประการ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2564)

1. อตถปฏิสัมภิทา ปัญญาแตกฉานในเนื้อความ ได้แก่ชัดเจนในอรรถในความหมาย เห็นข้อธรรมหรือความย่อก็สามารถแยกแยะอธิบายขยายออกไปได้โดยพิสดารแยกแยะอธิบายได้โดยพิสดารคิดแยกแยะกระจายเชื่อมโยง

2. อัมมปฏิสัมภิทา ปัญญาแตกฉานในหลัก ได้แก่จับประเด็นในธรรมอรรถาธิบายพิสดาร จับใจความมาตั้งเป็นกระทู้หรือหัวข้อได้ขยายผลอย่างหนึ่งก็สามารถสืบสาวกลับไปหาเหตุได้

3. นิรุตติปฏิสัมภิทา ปัญญาแตกฉานในภาษา ได้แก่สื่อสารเป็นในนิรุตติในภาษา รู้ศัพท์ ถ้อยคำบัญญัติ และภาษาต่าง ๆ โนมน้าวจิตใจโดยใช้คำพูดชี้แจงให้ผู้อื่นเข้าใจและเห็นตามได้

4. ปฏิภาณปฏิสัมภิทา ปัญญาแตกฉานในความคิดมีปฏิภาณไหวพริบ ทันโลก ทันสมัย ทันเหตุการณ์ และทันสถานการณ์ มีไหวพริบนำความรู้ทั้งเก่าและใหม่มาเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน สร้างความคิดและเหตุผลได้เหมาะสมกับเหตุการณ์

พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีการเทศน์การสอนอย่างชาญฉลาดเสมือนหงายของที่คว่ำ บอกหนทางแก่คนหลงทาง ส่องประทีปในที่มืดให้แก่คนมีจักษุได้เห็นรูป และท้ายที่สุดแห่งพระธรรมเทศนานั้นผู้ฟังจะสรรเสริญเสมอว่า อติโรจติ แจ่มแจ้งอย่างยิ่ง (วิคิน อินทสระ, 2549) ดังนั้น ผู้แสดงธรรมต้องมีองค์แห่งพระธรรมกถึก ดังที่พระพุทธองค์ตรัสกับพระอานนท์เมื่อครั้งประทับอยู่ที่โฆสิตารามเมืองโกสัมพี ว่า ดูก่อนอานนท์ การแสดงธรรมแก่ผู้อื่นมิใช่จะทำได้ง่าย ภิกษุเมื่อแสดงธรรมแก่ผู้อื่นพึงตั้งธรรม 5 ประการไว้ภายในแล้ว จึงแสดงธรรมแก่ผู้อื่น ธรรม 5 ประการดังกล่าว (อง.ปญจก. (ไทย) 22/159/205) คือ

1. เราจักแสดงธรรมไปโดยลำดับ ไม่ตัดลัดจนขาดความ ทำให้ผู้ฟังหลงประเด็น เข้าใจผิด

2. เราจักแสดงธรรมอ้างเหตุผล อ้างเหตุผลแนะนำให้ผู้ฟังเข้าใจ ชี้แจงให้เข้าใจชัด ในแต่ละแง่แต่ละประเด็นโดยอธิบายขยายความตามแนวเหตุผลที่เป็นจริงในเรื่องนั้น ๆ

3. เราจักแสดงธรรมอาศัยความเอ็นดู ตั้งจิตเมตตาปรารภนาให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง

4. เราจักเป็นผู้ไม่เพ่งอามิสแสดงธรรม ไม่แสดงธรรมเพราะแก่เห็นลาภยศ

5. เราจักไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่น ยกตนข่มท่าน เสียดสีผู้อื่น

การแสดงธรรมที่จะประสบความสำเร็จได้นั้นนอกจากมีคุณสมบัติคือองค์แห่งพระธรรมกถึกทั้ง 5 ประการแล้ว พระผู้เทศน์ต้องมีจิตประกอบด้วยเมตตา ปรารภนาต่อผู้ฟัง เพื่อให้เขาได้รับประโยชน์ในการฟังและต้องตั้งตนเป็นกัลยาณมิตร (อง.สตตก. (ไทย) 23/37/57) มี 7 ประการ

1. ปิโย เป็นผู้น่ารัก ทำตัวเป็นที่วางใจชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาหาความรู้ด้วย

2. ครุ เป็นผู้น่าเคารพ หนักแน่น ทำตัวให้เกิดความรู้สึกรอบอุ้มใจ เป็นที่พึ่งได้ และปลอดภัย

3. ภาวนีโย คือ นำเจริญใจยกย่องสรรเสริญความรู้ภูมิปัญญาแท้จริงทั้งเป็นผู้อบรม และปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ

4. วตฺตา เป็นผู้รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี ยามที่เขาทุกข์

5. วจนกฺขโม เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำพร้อมที่จะรับฟังคำซักถามต่าง ๆ อยู่เสมอ และสามารถรับฟังได้ด้วยอารมณ์ไม่วุ่น

6. คมกิริญฺจ กถํ กตฺตา เป็นผู้ชี้แจงแถลงเรื่องต่าง ๆ ที่ลึกซึ้งได้ อรรถาธิบายเรื่องที่ยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจง่าย

7. โน จญฺฐาเน นิโยชเย เป็นผู้ไม่แนะนำหรือชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย

นอกจากนี้ นักจิตวิทยาชาวตะวันตก ยังให้เหตุผลว่า อินทรีย์ทั้งหลายของผู้ฟังย่อมแสดงออกทางความคิดความรู้สึกเพื่อตอบสนองต่อสิ่งที่ได้ยินได้ฟังหรือสิ่งเร้าที่เรียกว่า พฤติกรรม (Behavior) (Matlin.M.W., 1993) เจโรม บรูเนอร์ ได้กล่าวถึงทฤษฎีในการจัดการเรียนการสอนซึ่งมีลักษณะเหมือนครูผู้เป็นกัลยาณมิตรทางจิตวิทยา มี 4 ลักษณะ (ฐิตพิงค์ สัจเงิน, 2563)

1. ผู้เรียนต้องมีแรงจูงใจภายใน มีความอยากรู้ อยากเห็นสิ่งต่าง ๆ รอบตัว คือเมื่อครูหรือผู้เทศน์ผู้สอนทำตัวน่ารัก น่ายกย่องสรรเสริญมีความอบอุ่น ผู้เรียนย่อมมีแรงจูงใจที่อยากเรียนอยากรู้
2. โครงสร้างของบทเรียน ซึ่งต้องจัดให้เหมาะสมกับผู้เรียน คือเป็นผู้ฉลาดในการสอนในการเทศน์เลือกเรื่องที่เหมาะกับจริตหรือเหมาะสมกับวัยของผู้ฟัง
3. การจัดลำดับความยากง่ายของบทเรียน โดยคำนึงถึงพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียน นั่นคือการจัดเนื้อหาที่ยากไปหาง่ายหรือจากเรื่องที่ยากไปหาง่าย
4. การเสริมแรงของผู้เรียน คือการให้กำลังใจไม่แนะนำในทางที่เสื่อมเสียหรือทางไม่ดี การแสดงพระธรรมเทศนา นอกผู้แสดงธรรมต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ แดกฉานทั้งคติโลกและธรรมแล้ว ต้องมีจรรยา คือข้อวัตรปฏิบัติที่งดงามพร้อมที่จะเป็นครูผู้สอนคนอื่นได้อย่างสนิทใจและมีพุทธจิตวิद्याในโน้มน้าวให้ผู้ฟังสนใจตามสติกำลังปัญญาของผู้ฟัง ฉะนั้น รูปแบบการแสดงธรรมควรมีเทคนิคหรือวิธีการที่เหมาะสมและบูรณาการเข้ากับผู้ฟังได้เป็นอย่างดี เช่น การเทศนาสาธิตาป้อนเหยื่อของวัดประยุรวงศาวาส เป็นต้น

เทศนาสาธิตาป้อนเหยื่อกับการเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาส

วัดประยุรวงศาวาส สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2371 โดยสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาราชวัง ประยุรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานนามว่า วัดประยุรวงศาวาส (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2562) กล่าวคือสำหรับลีลาการเทศน์ปรากฏนับแต่อดีตเจ้าอาวาสรูปที่ 3 คือ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (จี อินฺทรมหาเถร) ผู้วางแบบแผนการเทศน์ลีลาสาธิตาป้อนเหยื่อขณะดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ได้รับพระราชทานนามว่า พระเทพโมลี ตรีปิฎกธรา มหาธรรมกถึกคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี รูปเดียวที่มีคำว่ามหาธรรมกถึกคณิศร ในราชทินนามนี้ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่ลงท้ายเป็นการรับประกันคุณภาพด้านเทศนา หมายถึง ความเป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะแห่งพระธรรมกถึกคณิศร สืบทอดลีลาสาธิตาป้อนเหยื่อ นี่เป็นตำนานที่เล่ากันมา (พระธรรมโกศจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2551)

สมเด็จพระมหาธีรราชังคลาจารย์ (ช่วง วรปุณฺญ) ยังยืนยันวิธีการนั้น โดยกล่าวให้โอวาทแก่พระนักเทศน์พระเฉลิมพระเกียรติ 84 พรรษา ตอนหนึ่งว่า “วัดประยุรวงศาวาส เป็นต้นแบบ

ของพระนักเทศน์ที่มีมาแต่โบราณ มีความเป็นมาอันเก่าแก่เป็นต้นแบบของพระนักเทศน์สาธิตา ป้อนเหยื่อ มีทำนองที่เสนาะเพราะพริ้ง ควรแก่การฟังที่จับจิตจับใจมีทำนองที่เรียวร้อยคนนิยม ชมชอบ เคารพนับถือบูชา” (สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺญ), 2553)

วัดประยุรวงศาวาส เป็นเสมือนตักศิลาของด้านเทศนา เป็นที่กล่าวขานและยอมรับ ในวงการของพระนักเทศน์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังข้อความบางตอนในวงการพระ นักเทศน์ พระครูโฆทานธรรมาจารย์ (หวาด สุธมฺโม) พ.ศ.2464-2502 อดีตพระนักเทศน์ อดีตเจ้าอาวาสวัดดาวดึงษาราม กล่าวว่า “เรื่องการเทศน์ข้าพเจ้าไม่เคยยกให้ใครนอกจาก ท่านเจ้าพระธรรมภาณพิลาศวัดประยุรวงศาวาส” (องค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาส, 2548) และยังมีการส่งเสริมอบรมวิชาการเทศนาหรือพระนักเทศน์ มาเป็นระยะเวลา 44 ปี เริ่ม ตั้งแต่สมัยพระครูพิศาลธรรมโกศล (หลวงตาแพร เยื่อไม้) พ.ศ.2520 จนถึงยุคปัจจุบันนี้ พระ พรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ยังคงสืบสานรักษาสืบสานต่อยอดเอกลักษณ์ด้านเทศนา แบบสาธิตาป้อนเหยื่อ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมองค์การที่ใครเข้ามาสำนักวัดประยุรวงศาวาสแล้วจะ ซึมซับความเป็นนักเทศน์โดยอัตโนมัติ ดังข้อความที่ถูกกล่าวในวงการสงฆ์ ซึ่งมีมาในสมัย รัชกาลที่ 5 ว่า “อยากเป็นนักเทศน์ให้อยู่วัดประยูร อยากเป็นเจ้าคุณให้อยู่วัดมหาธาตุ อยาก เป็นนักปราชญ์ให้อยู่วัดสามพระยา อยากเป็นมหาให้อยู่วัดเบญจมบพิตร” (พระธรรมโกศ จารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), อ้างแล้ว) ฉะนั้น รูปแบบเทศนาธรรมของวัดประยุรวงศาวาสมี ลีลาเฉพาะตนหรือของสำนักที่บูรพาจารย์ได้ถ่ายทอดกันมารุ่นต่อรุ่นมีความนุ่มนวลในสำนวน การเทศน์และลุ่มลึกในเนื้อหาเป็นเสน่ห์ด้านเทศนาสาธิตา

หลักการและแนวทางเทศนาธรรมแบบสาธิตาป้อนเหยื่อ

คำว่า เทศนา (เทศน์) หมายถึง การบอก การแสดง การแจกแจง การเปิดเผย การ ทำให้แจ่มแจ้งซึ่งพระธรรมคำสอน และมีชื่อเรียกเฉพาะอย่างหนึ่งว่า พระธรรมเทศนา แปลว่าการแสดงธรรม (พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช), 2563) หรือหมายถึง การ แสดงธรรมสั่งสอนในทางศาสนา การแสดงพระธรรมเทศนานั้น มี 2 อย่าง คือ (สมเด็จพระ พุทธิโฆษจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2564)

1. บุคคลาธิฐานเทศนา เทศนามีบุคคลเป็นที่ตั้งอ้างถึงบุคคลเป็นหลักฐานในการ อธิบาย เช่นการอ้างนิทานชาดกมาประกอบ พระสูตรต้นตอปิฎกเป็นการสอนแบบบุคคลาธิฐาน

2. ธรรมเนียมฐานเทศนา เทศนามีธรรมเป็นที่ตั้ง คือสอนธรรมะล้วน ๆ ไม่มีตัวอย่างเหมือนการสอนในอธิธรรมปิฎกเพราะเป็นปรัชญาที่ลึกซึ้ง

คำว่า สาลิกา ปรากฏในพระไตรปิฎกสารีปุตตสูตรที่พูดถึงพระสารีบุตรผู้เป็นพระนักเทศน์ผู้ยิ่งใหญ่ ดังพระวังคีสะขึ้นชมพระสารีบุตรว่า “สารีปุตโต มหาปัญญา ธมมံ เทเสติ ภิกขุโน สงฆิตเตนปิ เทเสติ วิตถาเรนปิ ภาสตี สาลิกา วีย นิคุโฆโส ปฏิภาณมุนีริย” (ส.ส. (ไทย) 7/743/278) แปลว่า พระสารีบุตรเป็นนักปราชญ์ มีปัญญาลึกซึ้ง ฉลาดในทางและมีใช้ทาง มีปัญญามาก ย่อมแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย แสดงโดยย่อก็ได้ แสดงโดยพิสดารก็ได้ เสียงของท่านไพเราะดังก้องเหมือนเสียงนกสาลิกา ปฏิภาณเกิดขึ้นโดยไม่รู้สิ้นสุด เมื่อท่านแสดงธรรมอยู่ ภิกษุทั้งหลายย่อมฟังเสียงอันไพเราะ เป็นผู้ปลื้มจิตยินดีด้วยเสียงอันไพเราะ น่ายินดีน่าฟัง เจริญใสอยู่ ปฏิภาณของพระสารีบุตรมากขึ้นต่อเนื่องเหมือนคลื่นในทะเลซัดฝั่ง มันไม่มีหมดไพเราะมาก

สาลิกาบือนเหยื่อ จึงหมายถึง ลีลาสอนธรรมให้เหมาะกับระดับของผู้ฟังเช่นเดียวกับแม่นกสาลิกาเมื่อบือนเหยื่อให้ลูกนกจะทำเหยื่อแต่ละคำให้พอดีกับปากของลูกนก บือนทีละคำแต่ละคำเหมาะกับปากลูกนก (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2551) ดังพุทธพจน์ที่ว่า “จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด” การแสดงธรรมหรือการสอนธรรมที่ดีต้องมีการเลือกใช้ลีลาให้เหมาะกับระดับสติปัญญาของผู้ฟัง พระพุทธเจ้าทรงแบ่งคนฟังธรรมออกเป็น 4 ประเภท (อง.จตุกก (ไทย) 21/133/183)

1. การแสดงธรรมที่เพียงแคยกหัวข้อธรรมขึ้นก็จะทำให้ผู้ที่มีสติปัญญาลาดเฉลิวนเป็นสัมมาทิฐิ สามารถรู้และเข้าใจในเวลาอันรวดเร็ว เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่พ้นน้ำเมื่อต้องแสงอาทิตย์ก็เบ่งบานทันที (อุคฆฏิตัญญู)

2. การแสดงธรรมที่นอกจากยกหัวข้อธรรมให้ฟังแล้ว ยังต้องอธิบายเพิ่มเติม ผู้มีสติปัญญปานกลาง เป็นสัมมาทิฐิ พิจารณาตามและได้รับการอบรมฝึกฝนเพิ่มเติม จะเข้าใจได้ในเวลาอันไม่ช้า เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ปรึมน้ำ ซึ่งจะบานในวันถัดไป (วิปจิตัญญู)

3. การแสดงธรรมที่นอกจากจะอธิบายแล้วยังแนะนำพาปฏิบัติจึงจะเข้าใจ เพราะเป็นพวกที่มีสติปัญญาน้อย เป็นสัมมาทิฐิ พิจารณาตามและได้รับการอบรมฝึกฝนเพิ่มอยู่เสมอ ในที่สุดก็สามารถรู้และเข้าใจได้ในวันหนึ่งข้างหน้า เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ ซึ่งจะค่อยๆ โผล่ขึ้นเบ่งบานได้ในวันหนึ่ง (เนยยะ)

4. พวกที่ขาดสติปัญญา และยังเป็นมิฉนาทิจญฺญิ แม้ได้ฟังธรรมก็ไม่อาจเข้าใจ ความหมายหรือรู้ตามได้ ทั้งยังขาดศรัทธาปสาทะ ไร้ซึ่งความเพียร เปรียบเสมือนดอกบัวที่จมอยู่กับโคลนตม รังแต่จะตกเป็นอาหารของเต่าปลา ไม่มีโอกาสโผล่ขึ้นพ้นน้ำเพื่อแบ่งบาน (ปทปรมะ)

ในครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าทรงหยิบใบประดู่ลายกำมือหนึ่ง แล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลาย ว่า ใบไม้ในกำมือของเรากับใบไม้ในป่าอันไหนมากกว่ากัน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ใบไม้ในกำมือของพระองค์น้อยกว่า ใบไม้ในป่ามากกว่า พระพุทธเจ้าตรัสว่า ธรรมที่เราตรัสรู้มีมากมายมหาศาลเปรียบเหมือนกับใบไม้ในป่าทั้งป่า แต่ที่เรานำมาสอนพวกเธอทั้งหลายน้อย นิดประดุจดังใบไม้กำมือเดียวเท่านั้น เราไม่ได้สอนทั้งหมดที่เรารู้ เราสอนเฉพาะเรื่องที่พวก เธอควรรู้ ที่เป็นไปเพื่อความเปื้อนหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับทุกข์ เพื่อนิพพาน (ส.ม. (ไทย) 19/1101/631) พุทธพจน์นี้แสดงถึงหลักการเลือกสอนธรรมให้เหมาะกับผู้ฟัง ไม่สอน ทุกเรื่องที่เรารู้ แต่สอนเรื่องที่เขาคควรรู้หรืออยากรู้ เหมือนแม่กงสาธิตาเลือกเหยื่อให้พอดีกับ ปากของลูกนก

หลักการเทศนาให้ผู้ฟังเข้าใจ คือ การให้ผู้ฟังเป็นศูนย์กลางและปรับลีลาการเทศน์ให้ สอดคล้องกับระดับสติปัญญาของผู้ฟัง นั่นคือการแสดงธรรมที่งามในเบื้องต้น งามใน ท่ามกลางและงามในที่สุด มีคำอธิบายว่า คำขึ้นต้นท่านเรียกว่านิทานพจน์ คำลงท้ายเรียกว่า นิคมพจน์ ส่วนที่เหลือเรียกว่าท่ามกลางลีลาการสอนธรรมแบบสาธิตาป้อนเหยื่อสรุปได้ว่า “ขึ้นต้นให้ตื่นเต้น เด่นชัดในตอนกลาง ชี้ทางในตอนจบ” ดังในกสิการทวาชสูตร (ส.ส. (ไทย) 15/197/283) ความว่าชาวนาคนหนึ่งเห็นพระพุทธเจ้าออกมาบิณฑบาตใกล้ที่นาของเขา เขา ไม่อยากใส่บาตรจึงเตือนพระพุทธเจ้าว่า “คนทำนาจึงมีข้าวกิน พระองค์ก็ควรทำนาบ้าง” พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่าพระองค์ก็ทำนาเหมือน ชาวนาคนนั้นรู้สึกประหลาดจึงถามว่าถ้า พระองค์ก็ทำนาอุปกรณ์ในการทำนาอยู่ที่ไหน พระพุทธเจ้าทรงตอบว่า “ศรัทธาของเราเป็น เมล็ดพืช ความเพียรเป็นฝน ปัญญาเป็นแอกและไถ”

เทคนิคเทศนาสาธิตาป้อนเหยื่อ วัดประยูรวงศาวาส สามารถประยุกต์เข้ากับกาล สมัยได้ ซึ่งประเด็นนี้ พระพรหมบัณฑิต ได้อธิบายไว้ในตำนานลีลาสาธิตาป้อนเหยื่อว่า เทศนาลีลาไม่น่าเบื่อ คือ สาธิตาป้อนเหยื่อเพื่อปวงชนต้องทำ 5 อย่าง (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมจิตโต), อ้างแล้ว)

1. ผู้ฟัง คือ จุดเด่นเป็นศูนย์กลาง ผู้เทศน์จึงควรให้ความสำคัญต่อผู้ฟังเทศน์ที่ผู้ฟัง อยากรู้ไม่ใช่เทศน์ที่ผู้เทศน์อยากรู้ แต่ต้องรู้จริง วิทยุคุณวุฒิที่เหมาะสมกับโอกาสและเวลา

ดังตอนหนึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเรื่องพระธรรมจักรกับปวัตตสูตร พระพุทธองค์ทรงเลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถหรือมีวุฒิภาวะและศรัทธาที่เต็มไปด้วยปัญญาที่จะรับรู้จึงทรงเลือกปัญจวัคคีย์

2. ยึดแนวทางพุทธเทศนา คือ แสดงพระธรรมเทศนาด้วยจิตเมตตาอนุเคราะห์มุ่งจะให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟังไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ แสดงธรรมไม่ยกตนข่มท่าน ไม่เสียดสีข่มผู้อื่น (สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, 2524) แสดงธรรมตามหลักการโอวาทปาฏิโมกข์ คือ การไม่ว่าร้าย การไม่ทำร้าย การส่ำรวมในปาฏิโมกข์ การรู้จักประมาณ การอยู่ในสถานที่ที่สงัด และการฝึกหัดจิตใจให้สงบ (ที.ม. (ไทย) 10/90/50-51) และมั่นใจเป็นสัมมาทิฐิเมื่อจบการ แสดงธรรม

3. แทรกนิทานสาธกยกภาสิต มีนิทานประกอบ มีเรื่องเล่าประกอบเป็นอุปกรณ์ สำคัญของนักเทศน์นักสอนนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาเสมือนเคลือบยาขมให้เป็นขนมหวาน นิทานคืออาวุธสำคัญของพระนักเทศน์ (พระราชธรรมวาที (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน), 2553) และมีพุทธสุภาษิตรองรับที่ชัดเจน

4. แคมวิทโรลังการด้านภาษา คือ ภาษาไพเราะงดงามมีสัมผัสนอกสัมผัสใน เป็น ร้อยแก้วกรอง ดังครั้งหนึ่ง สมเด็จพระมหาธีรจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร) ท่านยกย่องพระราชเวที (พร) พระนักเทศน์ชื่อดังบูรพาจารย์สำนักวัดประยุรวงศาวาสว่า มีภาษาไพเราะวิทโรลังการ เทศน์คล้องจองกันตลอด ท่านยกข้อความตัวอย่างให้ฟังว่า “แคว้นกาสีและโกศลสองตำบลนี้ เป็นแผ่นดินทองปฐพีเดียวกัน” เป็นต้น (พระธรรมโกศจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), อ้างแล้ว)

5. อ้าคำคมปวงปราชญ์ศาสดา คือ การเทศน์มีน้ำหนักรหรือหลักฐานที่น่าเชื่อถือ หรือนำไปปฏิบัติได้นั้น นอกจากการศึกษาค้นคว้าแล้ว การอ้างอิงที่มาที่เป็นสิ่งสำคัญ

จะเห็นว่าแนวทางเทศนาแบบสาธกยกภาสิตนั้นเป็นการเทศน์ที่รูปแบบครบรส ด้านการเทศน์ขึ้นต้นลงท้ายงดงามตามถ้อยคำของจังหวัดไม่สูญเสียความงดงามด้านภาษา อักษรและมีความวิทโรลังการเทศนา

ขั้นตอนการเทศนาแบบสาธกยกภาสิต

วัดประยุรวงศาวาส มีเอกลักษณ์ในด้านการแสดงพระธรรมเทศนาเพราะมีคุณสมบัติ หลายประการจึงประสบความสำเร็จด้านเทศน์หรือแสดงธรรมได้ อาศัยอนุศาสน์ป้าภิหารีย์ เป็นหัวใจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีความเชื่อมั่นตนเองฝึกตนเองด้วยความรู้

ความสามารถและจรรยาหรือจรรยาข้อวัตรปฏิบัติโดยถือว่านักเทศน์นั้นต้องมีความรู้คู่กับ จรรยา วิชาคืออำนาจ จรรยามารยาทคือเสน่ห์ ต้องมีความรู้เข้าขั้นมีจรรยาเข้มข้นมีผู้คน ยอมรับ ประกอบด้วย 18 ขั้นตอน (พระราชปณิธานมุนี (บุญมา อาคมบุญโย), 2553)

ขั้นตอนที่ 1 พอจุดเทียนส่องธรรม คือกำหนดสัญญาณ ประนมหัตถ์นมัสการ อภิวันท์พระไตรรัตน์

ขั้นตอนที่ 2 ก้าวขึ้นธรรมาสน์ มรรยาทโสภี ไม่ขวาง ๆ รี ๆ ทุกท่วงทีสันต

ขั้นตอนที่ 3 นั่งบนธรรมาสน์ มรรยาทโสภี ไม่หลุกหลิกไปมา ดูสง่าและสงัด

ขั้นตอนที่ 4 หุติยัมปิ สติริบมา เอื้อมมือไปคว่ำ อย่ากลับหน้าตาลปัตร

ขั้นตอนที่ 5 นะโม ศีล 5 ลีลา 3 ชั้น ว่าจบครบครัน ฟังกันชัด ๆ

ขั้นตอนที่ 6 พอได้ยิน พุทธมา วันทาพระบาสิ เอื้อมจับพระคัมภีร์ อย่าด่วนจี๋เร็วจัด

ขั้นตอนที่ 7 ครั้นแก้ห่อคัมภีร์ ทุกท่วงทีช่างโสภี ไม่หลุกหลิกิริยา ทุกทีทำสันต

ขั้นตอนที่ 8 ตั้งนะโมได้สนิท อุเทศภาษิตว่าเสนาะ คำแปลก็คิดเจาะ คิดได้เหมาะชัด

ขั้นตอนที่ 9 อารัมภบทดงาม เนื้อความจับใจ น้ำเสียงสดใส ว่าได้ไม่ติดขัด

ขั้นตอนที่ 10 พรรณนาว่าเป็นตอน ประชุมคำสอนแบบ สี่ ส. กระแสความเชื่อ ทุก หัวข้อไม่วัติ

ขั้นตอนที่ 11 รู้จักใช้อุปมา รู้จักหาอุปไมย ปฏิภาณก็ฉับไว ประชุมเรื่องได้สารพัด

ขั้นตอนที่ 12 ขึ้นเทศน์แต่ละงาน เล่านิทานนำทาง ประกอบธรรมที่เอื้ออ้าง ตาสว่าง ทั้งบ้านวัด

ขั้นตอนที่ 13 มีสำนวนชวนขัน สำนวนนั้นทันสมัย มีทั้งเทศน์ทั้งไทย ฮากันใหญ่จน ท้องคัด

ขั้นตอนที่ 14 อวสานการแสดง เรื่องที่แจ่มมาทั้งหมด สรุปความได้งามด ได้ความ หมดทุกส่วนสด

ขั้นตอนที่ 15 อย่าลืมพรก่อนจาก คือของฝากก่อนจบ เก็บใจความได้ครบ เอวังจบดีจัด

ขั้นตอนที่ 16 จบคัมภีร์ก่อนวาง เก็บไว้ทางด้านขวา แล้วตั้งพัดยถา ภาษาคมชัด

ขั้นตอนที่ 17 จะเทศน์ได้เทศน์ดี เทศน์มีชื่อเสียงหา คนฟังแล้วฮือฮา ถือนิชาอย่าง เครื่องครัด

ขั้นตอนที่ 18 เทศนาว่าที ถ้าเทศน์ดีเทศน์ดัง เทศน์ให้คนอยากฟังมีสตางค์สร้างวัด

จากรูปแบบแนวทางขั้นตอนเทศนาของสาสิกป้อนเหยื่อดังกล่าวนี้นี้ สำนักวัดประยุรวงศาวาส จึงเป็นจุดเด่นที่สำนักหรือวัดทั่วไปไม่มี เพราะยังรักษารูปแบบในการเทศน์ที่เป็นมาตรฐานของพระธรรมกถึกที่ยอมรับในวงการด้านการเทศน์หรือเป็นหลักการวิธีการเทศน์ เพราะผู้ฟังเชื่อว่าพระผู้เทศน์นั้นเป็นผู้แทนของพระพุทธเจ้า คาดหวังได้ประโยชน์จากการฟัง และได้รับความซาบซึ้งในรสแห่งธรรมเกิดปิตินดีแช่มชื่นเบิกบานใจ ฉะนั้นสิ่งที่ต้องเตรียมตัวเตรียมขั้นตอนเตรียมความพร้อมทั้งวิชาและจรณะในการเทศน์ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ มี 3 ขั้นตอนในการเทศน์ (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2558) คือ

1. อุเทศ คือ การเริ่มต้นของการเทศน์ต้องเริ่มด้วย นโม 5 ชั้น การเดินบาลีนิทเทย บทธอรัมภกถา ปรรณความสำคัญงานนั้น ๆ เช่น ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนธรรม เป็นการเริ่มต้นแบบเดินทางช้า ๆ แล้วค่อยเร่งจังหวะจะโคน จะเป็นเสน่ห์ของการเทศน์หรือดนตรีนำบทเพลงมีความงดงามในเบื้องต้น

2. นิเทศ คือ การอธิบายขยายจำแนกเนื้อหาสาระ มีวัตถุประสงค์เป้าหมาย ลำดับข้อธรรมที่จะแสดงอย่างชัดเจน สอดแทรกสุภาษิต เต็มข้อคิดอุปมาอุปมัย สาธกยกนิทานตัวอย่าง มีเนื้อหาที่แจ่มแจ้งจูงใจแก่ผู้ฟังแล้วเร้าใจเร้าใจตลอด มีงดงามในท่ามกลาง

3. ปฏินิเทศ คือ บทสรุปส่งท้ายแบบประทับใจ มีเนื้อความไม่ยาวเกิน แต่มีความชัดเจนฟังแล้วประทับใจ ฝากให้ข้อคิดข้อธรรม พร้อมนำไปปฏิบัติและเกิดฉันทะในการสร้างกุศลความดีสืบไปมีความงดงามในที่สุด

นอกจากนี้ สำนักวัดประยุรวงศาวาส ยังมีวิธีการเทศน์แบบปฏิภาณเฉพาะตนเป็นแนวทางของลีลาสาสิกป้อนเหยื่ออีกรูปแบบหนึ่งที่สร้างชื่อเป็นตำนานด้านการเทศน์ในรูปแบบสาสิกป้อนเหยื่อ ประกอบด้วย 4 ประการ (พระราชปฏิภาณมุนี (บุญมา อาคมปยุตฺโต), 2553)

1. เทศน์คล่องไม่ติดขัด ฟังเพลินเพลิน ไม่ตะกุกตะกัก หรือเทศน์แล้วทำให้ฟังรี้นไหลไปตามบทเทศนานั้น ๆ เหมือนสายน้ำที่ไหลไม่หยุด

2. เทศน์ชัดไม่คลุมเครือ ทุกคำพูดชัดเจนน้ำเสียงก็ชัดคำ ใจความก็ชัด คือ รู้ชัดเห็นชัดไม่กังขาหรือสงสัยเคลือบแคลงใจในคำสอน

3. เทศน์ได้ไม่น่าเบื่อ มีลูกเล่นลูกฮา คนฟังแล้วสนุกสนานฟังแล้วเหมือนบทเทศน์ขณะนั้นมีชีวิตชีวาจริง ๆ หรือ คนฟังอินทรนตในเนื้อหาตนเอง

4. เทศน์เนื้อผสมน้ำ มีสาระและปณิณกะผสมผสานมีคติโลกคดียธรรมเป็นตัวอย่าง ชาวสารเรื้องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นปัจจุบันมาประยุกต์ผสมผสานกับหลักธรรมให้เห็นภาพอย่างแท้จริง

5. เทศน์ข้าถูกใจคน มีอารมณ์บันเทิง มีศิลปะสร้างอารมณ์ขัน ผู้ฟังเบิกบานสุขใจ

บทสรุป

จากการศึกษาแนวทางการเทศนาสาธิตกัปอนเหยื่อของสำนักวัดประยุรวงศาวาส พบว่า สำนักวัดประยุรวงศาวาส ได้ดำเนินรอยตามพุทธดำรัสที่ตรัสเป็นปฐมพจน์ในการส่งพระอรหันต์จำนวน ๖๐ รูป เพื่อประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่า “จรถ ภิกขเว จาริกัม พุชชนหิตาย พุชชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสสานัม, เทเสถ ธมมัม อาทิกุลยานัม มชฌมกุลยานัม ปรีโยสานกุลยานัม, สาทถัม สพฺพญชฺฉนัม เกวลปริบุญณัม ปรีสุทฺธัม พรหมจิริยัม ปกาเสถ, สนติ สตฺตา อปฺปรชฺชช ชาติกา อสฺสวณฺตา ธมฺมสฺส ปรีหายนฺติ, ภวิสฺสนติ ธมฺมสฺส อณฺญาตาโร, อหฺมปิ ภิกขเว, เยน อรุเวลา เสนานิคโม เตนฺอุปสงฺกมิตฺถามิ ธมฺมเทสนา ยาทิ.” แปลว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะ ครบบริสุทธิบริบูรณ์ สัตว์ทั้งหลายจำพวกที่มีธุลีคือกิเลสในจักขุน้อยมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมี ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม” จากพระพุทธพจน์นี้ทำให้ทราบถึงบทบาทและความสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แม้แต่พระพุทธองค์ก็ทรงเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวิธีการแสดงธรรม สำนักวัดประยุรวงศาวาส จึงได้ทำหน้าที่ในการเทศน์การสอนและส่งเสริมฝึกฝนบุคลากรทางพระศาสนาให้มีความรู้ความสามารถเพียบพร้อมด้วยวัตรปฏิบัติแห่งองค์ธรรมกถึกในการเทศน์ เพื่อถ่ายทอดธรรมะของพระพุทธเจ้าไปสู่ชาวพุทธอย่างถูกต้องเหมาะสม สร้างศรัทธาให้ความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องตามหลักธรรมและทำให้คนเป็นคนดีดำรงชีวิตด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ดำรงชีวิตด้วยความบริสุทธิ์สร้างตนให้เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อมนุษย์ สังคม พระพุทธศาสนา โดยอาศัยหลักการตามหลักพุทธวิธีในการสอน คือ สันตสนา มีความ

แจ่มแจ้ง สมารถพบา มีความจุงใจ สมุตเตชนา มีความแกลั่วกล้า สัมปหังสนา มีความร่าเรึง
พร้อมกับลักศาสโนบายแห่งสาลิกาป้อนเหยื่อในการประกาศพระศาสนาประจำสำนักว่า
ตกปลานอกบ้าน ประสานสืบทิต ผูกมิตรทั่วหล้า บริหารปัญญา สาลิกาป้อนเหยื่อ

รายการอ้างอิง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหา*

จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ฐิตินงค์ สังเงิน. (2563). *นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา*. สืบค้นเมื่อ 23

พฤศจิกายน 2564, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/674925>.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2551). *ตำนานสาลิกาป้อนเหยื่อ*. นนทบุรี:

หจก.เซน ปรีณัตติง.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2558). *พระธรรมเทศนา 61 กัณฑ์*. กรุงเทพฯ:

หจก.สามลดา.

“_____”. (2562). *เอกสารประกอบการบรรยายหลักสูตรวิชาการเทศนา รุ่นที่ ๑*

ทุนเล่าเรียนหลวง. กรุงเทพฯ: วัดประยูรวงศาวาส.

“_____”. (2562). *190 ปี วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติง

แอนด์พับลิชซิง จำกัด (มหาชน).

พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช). (2563). *วิธีเทศนา* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ:

บริษัทปัญญามิตรการพิมพ์.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2555). *พุทธวิธีการสอน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วสิน อินทรสระ. (2545). *พุทธวิธีในการสอน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เมื่อดทราย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2564). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวล*

ธรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

สมเด็จพระมหาธีรราชมิ่งคณาจารย์ (ช่วง วรปุณฺโญ), พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต),

พระราชธรรมวาที (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน) และพระราชปฎิภาณกวี (บุญมา อาคมปุณฺโญ).

(2553). *พระนักเทศน์ เฉลิมพระเกียรติ 84 พรรษา*. กรุงเทพฯ: หจก.สามลดา.

- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2524). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- องค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาส. (2548). *ศิลปะการเทศนา*. กรุงเทพฯ: หจก.สามลดา.
- “_____”. (2549). *วิชาการเทศนา*. กรุงเทพฯ. หจก.สามลดา.
- Matlin.M.W. (1993). *Psychology*. U.S.A.: Halt, Rinchat and Winston,Inc.

พลังความคิด เนรมิตสุขภาพที่ดี

The Power of Thought for Good Health

พรทิพย์ เกศตระกูล¹, กมลาศ ภูวนาธิพงศ์² และ สิริวัฒน์ ศรีเครือดง³

Porntip Gadetragoon, Kamalas Phoowachanathipong and

Siriwat Srikrueadong

(porntipg@gmail.com)

Received: December 03, 2021

Revised: December 14, 2021

Accepted: February 05, 2022

บทคัดย่อ

พลังความคิด เกิดจากการฝึกคิดด้วยปัญญาเพื่อให้มีความคิดถูกต้อง ดีงาม ด้วยหลักการคิดตามแนวพุทธ 2 ประการ ได้แก่ 1. วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน 2. วิธีคิดให้เกิดผลดีหรือเกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและส่วนรวม วิธีการเพื่อให้ความคิดมีพลังทำได้ด้วยการฝึกสมาธิ เสริมด้วยหลักจิตวิทยาการคิดเชิงบวก 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) สภาวะของอารมณ์ที่ดี 2) ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง 3) การมีความสัมพันธ์ที่ดี 4) การรู้สึกถึงชีวิตที่มีความหมาย และ 5) การบรรลุถึงเป้าหมาย พลังความคิด ที่เกิดจากสมาธิและความคิดเชิงบวก สามารถส่งเสริมให้มีสุขภาพกายที่แข็งแรง พัฒนาจิตใจให้เจริญงอกงาม มีคุณธรรม จริยธรรม นำพาบุคคลไปสู่การดำรงชีวิตที่มีดีงาม และมีความสุขอย่างยั่งยืนได้

คำสำคัญ : สุขภาพใจ, สุขภาพกาย, พลังความคิด

Abstract

The power of thought arises from the practice of thinking wisely in order to have the right and good thoughts. There are two principles of Buddhist thinking, namely 1. Thinking in the present 2. Thinking about good or benefit

¹ นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

^{2,3} ภาควิชาจิตวิทยา สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Department of Psychology Faculty of Humanities Mahachulalongkornrajavidyalaya University

to oneself and others. Meditation is the way to empower your thoughts, plus the principles of positive psychology that have 5 components which are: 1) Positive Emotion 2) Engagement 3) Good Relationships 4) Realize the Meaning of Life and 5) Accomplishments. The power of thought through concentration and positive thinking. Can promote a healthy body, flourish the mind, and drive morals ethics that lead people to a quality of life and sustainable happiness

Keywords : Physical health, mental health, Power of Thought

บทนำ

จากสถานการณ์สะท้อนโลกทั้งโลกในเวลานี้คงหนีไม่พ้นการแพร่ระบาดของไวรัส Covid -19 ที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต และสภาพจิตใจของผู้คนในวงกว้าง ในวันที่เราเห็นข่าวในเชิงลบมากมาย หลายชีวิตต้องจากไป แบบไม่มีโอกาสได้กล่าวลากับครอบครัว หลายคนต้องตกงาน หลายอาชีพเจ๊งทางตัน หลายครอบครัวที่ผกผัน จากสถานะสูงลงต่ำ ถูกเลิกจ้าง ความผันสลาย การเรียนสะดุด ความรักมีอุปสรรค ข้อมูลข่าวสาร ผสานกับเทคโนโลยี หลังไหลเข้ามาให้รับรู้หลากหลายรูปแบบทั้งสอดคล้อง ทั้งขัดแย้ง จนยากที่จะแยกแยะว่าข้อมูลไหนจริงแท้ เชื่อถือได้หรือไม่ได้ ความอิสระที่ไม่อิสระกับวิถีชีวิตในยุค New Normal ที่เราทุกคนจะต้องเผชิญ สุขภาพกายก็ต้องคอยเฝ้าดูแล สุขภาพใจก็เริ่มย่ำแย่ อาการท้อแท้ เริ่มปรากฏ ความคิดเชิงลบเดินพาเลดเข้ามาแบบไม่มีวันหยุด และยังมีมองไม่เห็นว่าการใช้ชีวิตแบบ New Normal เพื่อป้องกันการติดเชื้อไวรัส Covid -19 จะจบลงในเวลาอันใกล้

ตัวเลขจากสำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,ไตรมาส 2, 2564) จากการรวบรวมข้อมูลการประเมินสุขภาพจิตคนไทย โดยกรมสุขภาพจิต มีผู้ตอบแบบประเมิน 1.97 ล้านคน ประกอบด้วยกลุ่มต่าง ๆ เช่น ประชาชนทั่วไป กลุ่มผู้ติดเชื้อ กลุ่มถูกกักตัวที่บ้าน บุคลากรทางการแพทย์ ผู้สูงอายุ ผู้ตกงาน รายได้น้อย หรือธุรกิจประสบปัญหา ตั้งแต่เดือน พ.ค. 2563 ถึง ส.ค. 2564 พบว่า เกือบทุกกลุ่มมีความเสี่ยงเกิดผลกระทบด้านสุขภาพจิตค่อนข้างสูง ทั้งด้านภาวะความเครียดสูงถึง 5.6% ความเสี่ยงของการเป็นโรคซึมเศร้า 7.27% และความเสี่ยงของการฆ่าตัวตาย 3.38% และภาวะหมดไฟ 3.2% โดยกลุ่มที่ตกงานมีอาการความเครียด ความเสี่ยงของการเป็นโรคซึมเศร้าและความเสี่ยงฆ่าตัวตายสูงกว่ากลุ่มอื่น เช่น คนตกงานมีภาวะความเครียดสูงถึง 20.79% ความ

เสี่ยงโรคซึมเศร้า 25.32% และบางคนมีอาการมากกว่า 1 อาการ สุขภาพจิตของคนที่ตกงานยิ่งมากขึ้นในกลุ่มที่อยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เพราะตัวเลขสูงกว่าค่าเฉลี่ยทั่วประเทศถึงเท่าตัว ข้อมูลนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ภาวะปัญหาสุขภาพทางใจเป็นปัญหาทางสังคมที่ต้องให้ความสำคัญ ดังที่เราได้เห็นหลาย ๆ องค์กรออกมาให้ความรู้และแนวทางในการดูแลสุขภาพด้านจิตใจกัน ดังเช่น กรมสุขภาพจิต (กรมสุขภาพจิต, 2563) ได้ให้คำแนะนำในการดูแลใจสู้ไวรัสโควิด เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติตัวเบื้องต้นในการดูแลสุขภาพจิตของตนเอง ด้วยหลัก 5 ร คือ 1) รู้อารมณ์ 2) รับสื่อย่างมีสติ 3) รักษาสุขภาพ 4) ปรึกษาปรึกษาถ้ากังวลใจ และ 5) ระมัดระวังไม่แสดงท่าทีรังเกียจ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเครียดหรือกังวลมากเกินไป และสามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม

สอดคล้องกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), 2563) ที่ได้เผยแพร่เอกสารคู่มือสร้างภูมิคุ้มกันใจฉบับมหาชน โดยแนะนำวิธีการล้างมืออย่างมีสติ อยู่กับปัจจุบันขณะ ซึ่งมีงานวิจัยยืนยันว่า การล้างมืออย่างมีสติช่วยลดความเครียดและความกังวลได้ถึง 25% และช่วยให้มีแรงบันดาลใจเพิ่มขึ้น 27 % และยังมีแนะนำเทคนิคช่วยเพิ่มภูมิคุ้มกันใจ ด้วยหลัก 4 R ได้แก่ 1) Readjust การปรับชีวิตเปลี่ยนโหมดใจ 2) Reflect การใคร่ครวญโลกภายใน 3) Relate การสานใจในความสัมพันธ์ และ 4) Retreat การสรรสร้างใจสู่ความสงบ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการมีสุขภาพใจที่ดี คือ การมีสภาวะจิตใจที่มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ มีความรู้สึกที่ดีทั้งต่อตนเองและผู้อื่น สามารถปรับตัวเพื่อให้ผ่านพ้นปัญหาหรือความเปลี่ยนแปลงใด ๆ ไปได้ และใช้ชีวิตในสังคมได้เป็นปกติสุข ผู้ที่มีสุขภาพใจดี เป็นผู้ที่เข้าใจชีวิต มีจุดมุ่งหมายในชีวิต ไม่มีความรู้สึกสิ้นหวัง มีความคิดเชิงบวก มองโลกในแง่ดี และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น นอกจากนี้การมีสุขภาพใจดี ยังมีความสัมพันธ์กับสุขภาพร่างกายที่ดีด้วย ทำให้ปัญหาสุขภาพกายลดน้อยลง สิ่งสำคัญคือ สุขภาพใจคือผลของความคิด ดังนั้นสุขภาพใจที่ดีเป็นสิ่งที่สามารถสร้างได้ด้วยตนเอง ด้วยการทำความคิดของเราเองให้เกิดพลังในทางบวก

สุขภาพกายที่ดี ต้องมาจากสุขภาพใจที่ดี

การมีสุขภาพดี เป็นสิ่งที่ปรารถนาสำหรับทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ในสังคมหรือวัฒนธรรมใด ไม่ว่าจะทางโลกหรือทางธรรม ในทางพระพุทธศาสนา มีพระพุทธภาษิตที่ให้ความสำคัญกับสุขภาพคือ "อโรคา ปรมา ลาภา" (ขุททกนิกาย ธรรมบท) หมายความว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภ

อันประเสริฐ ซึ่งเป็นสัจธรรมที่ทุกคนสามารถสัมผัสได้ด้วยตนเอง ในเวลาที่เราเจ็บป่วย ไม่สบาย จะเกิดอารมณ์หงุดหงิด ขุ่นเคืองใจได้ง่าย แสดงให้เห็นได้ว่า การมีสุขภาพที่ดีนั้นเป็นเวลาที่มีความสุข ที่ทุกคนปรารถนา ประเทศทางฝั่งตะวันตกเองก็มองว่า สุขภาพที่ดี คือพรอันประเสริฐสุด นอกจากนี้ ยังมีสุภาษิตของชาวอาหรับโบราณที่กล่าวไว้ว่า คนที่มีสุขภาพดี คือคนที่มีความหวัง และคนที่มีความหวัง คือคนที่มีทุกสิ่งทุกอย่าง นั่นก็หมายความว่า สุขภาพ คือวิถีแห่งชีวิต องค์การอนามัยโลก ได้นิยามความหมายของ สุขภาพ ไว้ว่า หมายถึง สภาวะแห่งความสมบูรณ์ทางร่างกาย จิตใจ และสภาวะทางสังคม ไม่ใช่เพียงแค่การปราศจากโรคภัยไข้เจ็บเท่านั้น ในพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2550 ได้ให้ความหมายของ สุขภาพ ว่า คือ ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล ดังนั้น สุขภาพ จึงหมายถึง การมีร่างกายแข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มีสุขภาพจิตใจดี สามารถปรับตัวให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างปกติสุข ผู้มีสุขภาพดี จึงมีชีวิตอยู่อย่างเป็นสุขได้ จากความหมายดังกล่าว จะเห็นได้ว่า สุขภาพที่ดีต้องประกอบไปด้วย สุขภาพกายที่ดีและสุขภาพใจที่ดีด้วย

องค์การอนามัยโลกให้คำจำกัดความของ สุขภาพจิต ว่าเป็น สภาวะสภาวะที่บุคคลรับรู้ศักยภาพของตน สามารถรับมือกับความเครียดในชีวิต สามารถทำงานให้เกิดประโยชน์อย่างสร้างสรรค์ และสามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคมของตนได้ เรามักจะเห็นคนที่มีสุขภาพดี ออกกำลังกายเป็นประจำ ทานอาหารที่มีประโยชน์ มักจะมีสุขภาพจิตที่ดีด้วย ในขณะที่คนที่มีจิตใจไม่ปกติ อยู่ในอารมณ์เศร้า หดหู่ ก็จะมีสุขภาพกายที่ไม่ค่อยแข็งแรงเช่นกัน เหตุเพราะทั้งสุขภาพกายและสุขภาพใจของเรามีความเชื่อมโยงกัน มีข้อมูลรายงานวิจัยในวารสารการแพทย์ The Lancet ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพกายและสุขภาพใจจากการทดลองในหญิงวัยกลางคนทั้งหมด 720,000 คน และได้มีการติดตามผลเป็นระยะเวลาหลายปี พบว่า คนที่มีความสุข มักจะมีสุขภาพที่ดีกว่าคนที่ทุกข์ และผลการศึกษาในปี 2015 ยังพบว่า ความโกรธ เป็นเหตุให้เกิดโรคหัวใจขาดเลือดเฉียบพลัน (heart attack) ภายใน 2 ชั่วโมง เป็นอัตราที่มากกว่าคนไม่โกรธถึง 8.5 เท่า ในช่วงที่เกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ในซานฟรานซิสโก มีชาวอเมริกันป่วยเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากเนื่องมาจากความเครียด เพราะเวลาที่มีอารมณ์โกรธ ร่างกายจะหลั่งสารฮอโมนที่ทำให้เกิดการบีบตัวของหลอดเลือดแดง ทำให้ความดันเลือดสูงขึ้น ซึ่งมีผลทำให้เลือดไหลยากขึ้น เป็นเหตุให้เลือดแข็งตัวมากกว่าปกติ ทำให้มีการอุดตันของหลอดเลือดแดงที่สำคัญ เช่น ที่หัวใจ

หัวใจจึงเกิดภาวะขาดเลือดเฉียบพลันได้ นอกจากนี้ การศึกษาที่มหาวิทยาลัยเยล พบว่า คนที่มีความคิดติดลบ จะมีสมองเสื่อมมากกว่า คือสมองส่วนฮิปโปแคมปัสจะฝ่อลง และมีจำนวนพลาคว์ (plaque) เพิ่มมากขึ้น ซึ่งทั้งสองอย่างนี้เป็นสัญญาณของโรคสมองเสื่อมอัลไซเมอร์ ยิ่งไปกว่านั้น ผลการศึกษาวิจัย ของ นพ.มาร์ติน พรินซ์ (Martin Prince, 2018) ผู้อำนวยการศูนย์สุขภาพจิตที่ King's College London และทีมงาน พบว่า ความผิดปกติทางจิตที่ไม่ได้รับการรักษาส่งผลต่อสุขภาพและชีวิต ได้แก่ 1. สามารถทำให้เกิดโรคและอาการป่วยทางกาย 2. เกิดอาการบาดเจ็บของร่างกาย 3. การเสียชีวิตก่อนวัยอันควรได้

องค์การอนามัยโลกได้ประเมินไว้ว่าประมาณ 14% ของการเกิดโรคต่าง ๆ มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับความผิดปกติทางจิตเวชและระบบประสาท และจากการทบทวนผลการวิจัยล่าสุดหลายชิ้น นักวิจัยยังพบว่าความเจ็บป่วยทางจิตไม่ได้แยกจากความเจ็บป่วยทางกายโดยสิ้นเชิง แต่มีปฏิสัมพันธ์ที่ซับซ้อนอย่างมาก ระหว่างความผิดปกติทางจิตกับโรคต่าง ๆ โดยความผิดปกติทางจิตเป็นปัจจัยเสี่ยงต่อสุขภาพกาย ในการเกิดทั้งโรคติดต่อและโรคไม่ติดต่อ และมีส่วนทำให้เกิดการบาดเจ็บทั้งจากอุบัติเหตุ และไม่ใช่อุบัติเหตุ ยิ่งไปกว่านั้น สุขภาพจิตที่ไม่ดียังส่งผลให้มีความเสี่ยงที่จะเป็นโรคหัวใจ โรคหลอดเลือดตีบ และพบว่าร่างกายของผู้ที่มีความผิดปกติทางจิต ยังมีภูมิคุ้มกันต่ำลง ส่งผลต่อการเยียวยาตัวเองของร่างกายต่อโรคบางอย่าง เช่น โรคเอดส์ โรคมาลาเรีย และวัณโรค ทำให้จำนวนผู้ป่วยและจำนวนผู้เสียชีวิตทั้งที่มาจากอาการของโรคเอง และจากการฆ่าตัวตาย เพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกัน การมีสุขภาพจิตที่ดี ก็ส่งผลดีต่อร่างกายเช่นกัน จากการวิจัยพบว่า เมื่อแม่คนหนึ่งได้รับการรักษาอาการซึมเศร้าและมีอาการที่ดีขึ้น สามารถช่วยป้องกันการให้กำเนิดทารกที่มีร่างกายแคระแกร็นได้ถึง 20% และการรักษาโรคซึมเศร้า สามารถช่วยลดอัตราการฆ่าตัวตายลงได้ถึง 15% ด้วย ผลการศึกษาทั้งหลายเหล่านี้แสดงให้เห็นชัดเจนว่า สุขภาพกายและสุขภาพใจมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน และสุขภาพใจส่งผลต่อสุขภาพกายอย่างที่สามารถพิสูจน์ได้ทางวิทยาศาสตร์ จึงไม่แปลกที่เรามักจะได้ยินคำพูดที่ค่อนข้างติดหูกันว่า “ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว” ซึ่งหมายความว่า ใจสำคัญกว่ากาย ใจเป็นผู้สั่งการ กายเป็นผู้รับคำสั่ง การมีสุขภาพใจที่ดี สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการรักษาโรคต่าง ๆ ให้ดีขึ้น และช่วยให้บุคคลมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ สุขภาพจิตหรือสุขภาพใจจึงเป็นรากฐานของสุขภาพองค์รวม ที่ก่อให้เกิดการดำรงชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับบุคคล

สุขภาพใจที่ดี เริ่มต้นด้วยการคิดดี

"จงระวังความคิด เพราะความคิดจะกลายเป็นคำพูด จงระวังคำพูด เพราะคำพูดจะกลายเป็นการกระทำ จงระวังการกระทำ เพราะการกระทำจะกลายเป็นนิสัย จงระวังนิสัย เพราะนิสัยจะกลายเป็นบุคลิก จงระวังบุคลิก เพราะบุคลิกจะกลายเป็นชะตากรรม" คำกล่าวของท่านมหาตมะ คานธี นี้สะท้อนให้เห็นว่า ความคิดคือต้นเหตุแห่งชะตาชีวิต เราคิดสิ่งใด ชีวิตเราย่อมเป็นไปเช่นนั้น การคิดเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่สำคัญที่สุด เราทุกคนต้องอาศัยความคิดเป็นสื่อนำไปสู่การดำเนินชีวิต การดำเนินงาน การคิดมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตของแต่ละบุคคล เป็นกระบวนการทางจิตใจที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ แม้ว่าทุกคนจะมีความคิดแต่ก็มองไม่เห็นได้โดยตรงต้องอาศัยการสังเกตพฤติกรรม การแสดงออกและการกระทำฮิลการ์ด (Ernest Hilgard, 1986) ได้กล่าวว่า การคิดเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในสมอง อันเนื่องมาจากการใช้สัญลักษณ์แทนสิ่งของเหตุการณ์ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ บรูโน (Bruno) กล่าวถึงการคิดว่าเป็นกระบวนการทางสมองที่ใช้สัญลักษณ์จินตภาพ ความคิดเห็น และความคิดรวบยอด แทนประสบการณ์ในอดีต ความเป็นไปได้ในอนาคต และความเป็นจริงที่ปรากฏ การคิดจึงทำให้คนเรา มีกระบวนการทางสมองในระดับสูง กระบวนการเหล่านี้ ได้แก่ ตรรกศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษา จินตนาการ ความใส่ใจ เชาวน์ปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ และอื่น ๆ มากาเรต ดับบลิว แมทลิน (Matlin, M.W. (1983) กล่าวว่า การคิดเป็นกิจกรรมทางสมอง เป็นกระบวนการทางปัญญา ซึ่งประกอบด้วย การสัมผัส การรับรู้ การรวบรวม การจำ การรื้อฟื้นข้อมูลเก่าหรือประสบการณ์ โดยที่บุคคลนำข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เก็บไว้เป็นระบบ การคิดเป็นการจัดรูปแบบของข้อมูลข่าวสารใหม่กับข้อมูลเก่า และแสดงออกมาภายนอกให้ผู้อื่นรับรู้ได้

ฝึกคิดอยู่กับปัจจุบันขณะ สร้างพลังแห่งการเปลี่ยนแปลง

ดร.โจ ดิสเพนซา (Joe Dispenza, 2014) แนะนำวิธีการฝึกสมาธิเพื่อการเปลี่ยนแปลงตัวเองให้เป็นพลังบวก ด้วยการเปลี่ยนความเชื่อและมุมมอง ซึ่งเป็นการเปลี่ยนสภาวะจิตได้สำนึกที่มีผลต่อพฤติกรรมและทุกสิ่งในชีวิต เป็นการทำสมาธิแบบเปิดการรับรู้โดยเลือกเวลาทำในช่วงเช้าหลังจากตื่นนอนหรือก่อนเข้านอน ทำร่างกายให้สบาย เมื่อพร้อม หลับตาลง หายใจ

เข้าถึง ๆ ซ้ำ ๆ หยุดความสนใจจากโลกภายนอก สมองจะค่อย ๆ ผ่อนคลาย เปลี่ยนสถานะ คลื่นสมองเข้าสู่คลื่นอัลฟา เมื่อได้ฝึกทำอย่างสม่ำเสมอทุกวัน วันละ 45 นาที คลื่นสมองจะสามารถเข้าสู่คลื่นอีตาได้ และนี่จะเป็นสถานะที่เราจะสามารถเปลี่ยนโปรแกรมอัตโนมัติในร่างกายได้ การทำสมาธิแบบเปิดการรับรู้ ประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก ๆ ได้แก่

1. การชี้แนะ เริ่มต้นการทำสมาธิด้วยการไม่จดจ่อกับกายภาพต่าง ๆ โดยการหันมาจดจ่อกับที่ว่าง ให้สมองละทิ้งสิ่งเดิม ๆ ที่เคยรู้จัก พยายามไม่คิดเรื่องใดๆและไม่สร้างมโนภาพ เมื่อจิตได้สัมผัสกับพื้นที่ว่าง สมองจะค่อย ๆ ปรับตัวใหม่โดยธรรมชาติ เป็นการเปิดการรับรู้ จิตจะเริ่มบริสุทธิ์ขึ้น ส่วนนี้จะใช้เวลา 10-15 นาที

2. การค้นหาปัจจุบันขณะ เป็นช่วงที่ปล่อยวางตัวตน ตัดตนเองออกจากการเชื่อมต่อกับสิ่งแวดล้อมภายนอก เหมือนกำลังอยู่ในดินแดนที่ไม่เคยรู้จักมาก่อนการตัดวงจรแบบนี้ ทำให้เราหยุดใช้อารมณ์ส่งสัญญาณไปยังยีนชนิดเดิมในแบบเดิม ร่างกายจะเริ่มเข้าสู่สภาวะสมดุลและสอดคล้องกันมากขึ้น เราจะพบว่าตัวเองกำลังอยู่กับปัจจุบันขณะ ส่วนนี้จะใช้เวลา 10-15 นาที

3. การเปลี่ยนแปลงความเชื่อและมุมมอง ในช่วงนี้ เป็นเวลาที่เรานำความเชื่อและมุมมองที่ต้องการขึ้นมาด้วยเจตนารมณ์ที่ชัดเจน อดีตจะถูกลบ และจิตใจจะถูกเปลี่ยนแปลงจากพลังงานระดับสูง การตัดสินใจเปลี่ยนแปลงของคุณจะถูกฝังเข้าไปในความจำระยะยาว ทำให้คุณหลุดออกจากปัจจุบันที่เป็นอดีต เข้าสู่ปัจจุบันที่เป็นอนาคต ส่วนนี้จะใช้เวลา 20-30 นาที หลังจากการทำสมาธิ จะรู้สึกได้ถึงความแตกต่างที่เกิดขึ้น

การฝึกสมาธิเพื่อการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและมุมมองนี้ทำให้เกิดปรากฏการณ์พลาซีโบในตัวเอง เหมือนเราได้ลบโปรแกรมเก่า ๆ ในสมองและสร้างโปรแกรมใหม่ที่เราต้องการให้เป็น ซึ่งเป็นวิธีที่ช่วยให้เราสามารถคิดในเชิงบวกทั้งที่เกี่ยวกับสุขภาพและการดำเนินชีวิต บรูซ ลิปตัน (Bruce H.Lipton, 2015) นักชีววิทยาด้านเซลล์ที่มีชื่อเสียงได้แสดงให้เห็นว่าวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ของอีพีเจเนติกส์กำลังปฏิวัติความเข้าใจของเราเกี่ยวกับความเชื่อมโยงระหว่างจิตใจกับสสาร จิตใจ ร่างกาย และจิตวิญญาณ มีการเชื่อมโยงกันอย่างแท้จริง และเป็นที่ยืนยันแล้วว่า ยีนและดีเอ็นเอไม่ได้ควบคุมชีววิทยาของเรา แต่ถูกควบคุมโดยสัญญาณจากภายนอกเซลล์ ซึ่งรวมถึงข้อความที่มีพลังที่ออกมาจากความคิดของเราด้วย

สุขภาพแข็งแรงได้ด้วยพลังความคิด

พลังความคิด คือ การจินตนาการแล้วแปลเปลี่ยนเป็นพลังงานทางสมองออกมาทางจิต ประกอบกันเป็นความเชื่อหรือความคาดหวัง รากฐานของความคิด คือ ทักษะคิด ทักษะคิดของเราต่อชีวิต จะกำหนดทัศนคติของชีวิตที่มีต่อเรา ทัศนคติของเราต่อผู้อื่น กำหนดทัศนคติของผู้อื่นที่มีต่อเรา พลังความคิดทางบวกคือทัศนคติทางบวก พลังความคิดทางบวกเป็นพลังที่แข็งแกร่งและมีประโยชน์มาก ความสามารถในการสร้างความสำเร็จหรือความล้มเหลวความสุขหรือความทุกข์ โอกาสหรืออุปสรรค ขึ้นอยู่กับความคิดของคุณ

พลังความคิดสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ทั้งต่อสุขภาพใจ สุขภาพกาย และต่อชีวิต ดร.โจ ดิสเพนซา (Joe Dispenza, 2014) ได้แบ่งปันเรื่องราวมากมายเกี่ยวกับผู้ป่วยที่หายจากโรคหัวใจ โรคซึมเศร้า โรคไขข้ออักเสบ หรือแม้แต่โรคมะเร็ง ด้วยวิธีการคิดตามหลักการของพลาซิโบ (ผลกระทบจากความคิดด้านบวก) รวมถึงเรื่องราวในอีกด้านของผู้ที่ล้มป่วยหรือเสียชีวิตลงจากการได้รับการวินิจฉัยผิดว่าเป็นโรคร้ายแรง ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัย ที่ชี้ว่า ความคิดสามารถส่งผลกระทบต่อยีน และ ร่างกายของมนุษย์สามารถทำหน้าที่เป็นคลังยาของตัวเอง สามารถผลิตยาธรรมชาติได้

งานวิจัยของ คาร์มอดี้และแบร์ (J Carmody and Bear, 2008) ที่ทำการศึกษาโดยให้ผู้เข้าร่วมวิจัย 174 คน เข้าร่วมโปรแกรมการฝึกสติ MBSR (Mindfulness based stress reduction program, Kabat-Zinn) โดยวิธีฝึกฝนสมาธิต่าง ๆ เช่น การนั่งสมาธิ การฝึกโยคะ พบว่าโปรแกรมการฝึกสติ MBSR ช่วยลดอาการไม่สบาย ความเครียดที่ส่งผลต่อการเจ็บป่วย และภาวะเจ็บป่วยเรื้อรังได้

พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญต่อ "จิตที่ตั้งไว้" เป็นอย่างมาก ถึงขนาดที่ว่า จิตที่ตั้งไว้อย่างไรนั้น มีผลอย่างใหญ่หลวงต่อเจ้าของชีวิต ทั้งด้านความเจริญและความเสื่อม ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ตลอดถึงการบรรลุธรรมขั้นสูงสุดคือนิพพานเลยทีเดียว และด้วยความคิดมีความสำคัญมากขนาดนี้ พระพุทธศาสนา จึงให้ความสำคัญแก่จิตใจมากกว่าร่างกาย และมุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจ เพราะถือว่ากระบวนการที่แสดงออกทางกายและวาจาอันล้วนเป็นการบงการของจิตใจ ดังพุทธพจน์ที่ว่า "ใจเป็นใหญ่ ใจเป็นประธานทุกสิ่งสำเร็จได้ด้วยใจ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต, 2563) ได้กล่าวว่า คนจะมีความสุขที่แท้จริง ต้องดำเนินชีวิตให้ถูกต้อง ทั้งต่อตนเอง สังคมและสภาพแวดล้อม ต้องรู้จักการแก้ปัญหาด้วยการ

คิดเป็นหรือรู้จักคิด ซึ่งหมายถึงความสามารถของบุคคลในการรู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะ โดยวิธีคิดหาเหตุปัจจัย สืบค้นจากต้นเหตุ ตลอดทางจนถึงผลสุดท้ายที่เกิด แยกแยะเรื่องออกให้เห็นตามสภาวะที่เป็นจริง โดยไม่เอาความรู้สึกอุปาทานของตนเองเข้าไปจับหรือเคลือบคลุม การฝึกตนเองให้คิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ คิดวิเคราะห์ นับว่าเป็นการสร้างปัญญา ทำให้จิตใจบริสุทธิ์ นำไปสู่ความเป็นอิสระ ความคิดที่ถูกต้องตั้งมาโดยใช้ปัญญานี้มีหลักการคิด ดังนี้

1. การคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน คือวิธีคิดโดยการมีสติอยู่กับปัจจุบัน มองอดีตให้เป็นบทเรียน และหาหนทางแก้ไขหรือปรับปรุงปัจจุบันให้ดีขึ้นอย่างมีสติ รู้และเข้าใจว่าการกระทำในปัจจุบันจะทำให้เกิดผลในอนาคตอย่างไร ไม่จมอยู่กับความทุกข์ในอดีต และไม่เพ้อฝันฟุ้งซ่านถึงอนาคตตลอดเวลา วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน ช่วยให้เกิดการคิดอย่างมีเหตุผล มีระเบียบ ไม่สับสนกับความคิดของตนเอง ทำให้จิตใจสงบ มีความมั่นคงทางอารมณ์ ดังเช่นในสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัส Covid เราควรมุ่งเน้นการคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน แทนที่จะมัวแต่นั่งคิดว่าเราติดหรือยัง และกล่าวโทษสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ควรหันมาคิดวางแผนป้องกันตัวเองอย่างไรไม่ให้เกิดความเสี่ยงที่จะติดเชื้อ เราต้องปรับเปลี่ยนการทำงานหรือการใช้ชีวิตอย่างไรบ้าง อะไรเป็นโอกาสหรือแนวโน้มที่จะเติบโตที่เราสามารถทำได้ การหาความรู้ใหม่ ทดลองทำสิ่งใหม่ อาจทำให้เราก้าวกระโดดจากเดิมได้อย่างไม่น่าเชื่อ

2. การคิดให้เกิดผลดีหรือเกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและส่วนรวม หรือวิธีคิดแบบปลูกเร้าคุณธรรม คือการคิดในด้านดี คิดหาวิธีที่จะนำเอาประสบการณ์ ความรู้ มาดัดแปลงปรับปรุงให้ดีขึ้นเพื่อเป็นตัวอย่างหรือแบบอย่างที่ดี เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และสังคม ทุกเหตุการณ์หรือทุกปัญหาจะมีทั้งด้านดีและด้านร้าย การมองแต่เรื่องร้าย ๆ ทำให้เกิดความเศร้า เกิดเป็นพลังงานลบ ส่งผลไม่ดีทั้งต่อสุขภาพใจ และสุขภาพกาย วิธีคิดแบบปลูกเร้าคุณธรรม ด้วยการกำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้ชัดเจน สร้างภาพผลสำเร็จล่วงหน้าเพื่อเป็นกำลังใจให้ตนเอง เรียกว่าเป็นการคิดให้เกิดผล ช่วยปลูกเร้าให้เกิดความเพียร ความมุ่งมั่น ทำให้เกิดแผนงานที่ชัดเจน และการลงมือทำเพื่อให้เกิดผล หลายคนมีเวลามากขึ้นจากการ work from home ไม่ต้องเสียเวลาเดินทางไปทำงาน แทนที่จะเอาเวลาไปนั่งจมอยู่กับปัญหา ลองหันมาพัฒนาทักษะใหม่ ๆ ให้ตนเอง เช่น เรียนภาษา ปลูกต้นไม้ ออกกำลังกาย การใช้เวลาบางส่วนไปทำงานจิตอาสาช่วยเหลือสังคม สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และอาจนำไปสู่โอกาสใหม่ ๆ ในชีวิตได้

จะเห็นได้ว่า การคิดด้วยปัญญา เป็นการคิดอย่างพิจารณาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง เป็นการฝึกให้เราทำความเข้าใจปัญหา และจัดการปัญหาในเชิงบวก ไม่จมอยู่กับความทุกข์ มองเห็นโอกาสหรือสิ่งที่ดีได้ในทุกสถานการณ์ มองหาบทเรียนที่มีคุณค่าจากปัญหาที่เราพบเจอเป็นวิธีคิดที่เด่นชัดของคนที่มีสุขภาพจิตดี ผลการวิจัยพบว่า ผู้ที่มองเห็นสิ่งที่ดีในทุกสถานการณ์ มีกลไกการแก้ไขปัญหได้ดีกว่า เช่น การยอมรับความจริง การเชื่อมั่นในศักยภาพของตน การมองโลกในแง่ดีไม่ใช่เป็นการบอกตัวเองว่าปัญหาเข้ามาแล้วก็จะผ่านไปและไม่ลงมือทำอะไรเลย หรือไม่สนใจปัญหา แต่เป็นการมองปัญหาและจัดการปัญหาอย่างสร้างสรรค์ มีแนวคิดที่สนับสนุนในเรื่องนี้คือแนวคิดของ Martin Seligman ศาสตราจารย์ด้านจิตวิทยา ผู้ผลักดันแนวคิดจิตวิทยาเชิงบวก Seligman ได้พัฒนาทฤษฎีจิตวิทยาเชิงบวก (positive psychology) ที่เรียกว่า P.E.R.M.A โดยเน้นการพัฒนามนุษย์ให้มีความสุข ด้วยการใช้จุดแข็งเพื่อมาพัฒนาตนเองทั้งในด้านคุณค่า สติรับรู้ในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ การมองโลกในแง่ดี การมีความหวังและการมีความสุข ซึ่งประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ

1. สภาวะของอารมณ์ที่ดี (Positive Emotion) เป็นความรู้สึกและอารมณ์ที่มีผลดีต่อบุคคล เช่น ความสุข ความพอใจ และความภูมิใจ แม้พบเจอเรื่องแย่ ๆ ก็สามารถจัดการความรู้สึกของตัวเองได้อย่างเหมาะสมกับบุคลิกภาวะ การคงอารมณ์เชิงบวก ด้วยความสงบ มีสติ รู้สึกมีความหวัง มีแรงบันดาลใจ เช่น สถานการณ์ Covid เป็นต้น ก็มีส่วนดี ทำให้มีเวลากับครอบครัวและกับตัวเองมากขึ้น

2. ความรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่ง (Engagement) เป็นความรู้สึกเพลิดเพลินกับการทำกิจกรรมจนกระทั่งลืมเวลาที่กำลังผ่านไป การแบ่งปันช่วงเวลาในชีวิตไปอยู่กับบุคคลที่ทำให้รู้สึกดี หรือ การทำกิจกรรมที่สนใจ ไม่ว่าจะเป็น งานที่รับผิดชอบตามหน้าที่หรืองานอดิเรก จะช่วยสร้างสมาธิและความสุขใจได้ เพราะรู้สึกว่ามีคุณค่าและเป็นส่วนสำคัญกับสิ่งที่ทำงานจิตอาสา เป็นตัวอย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัดถึงความรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

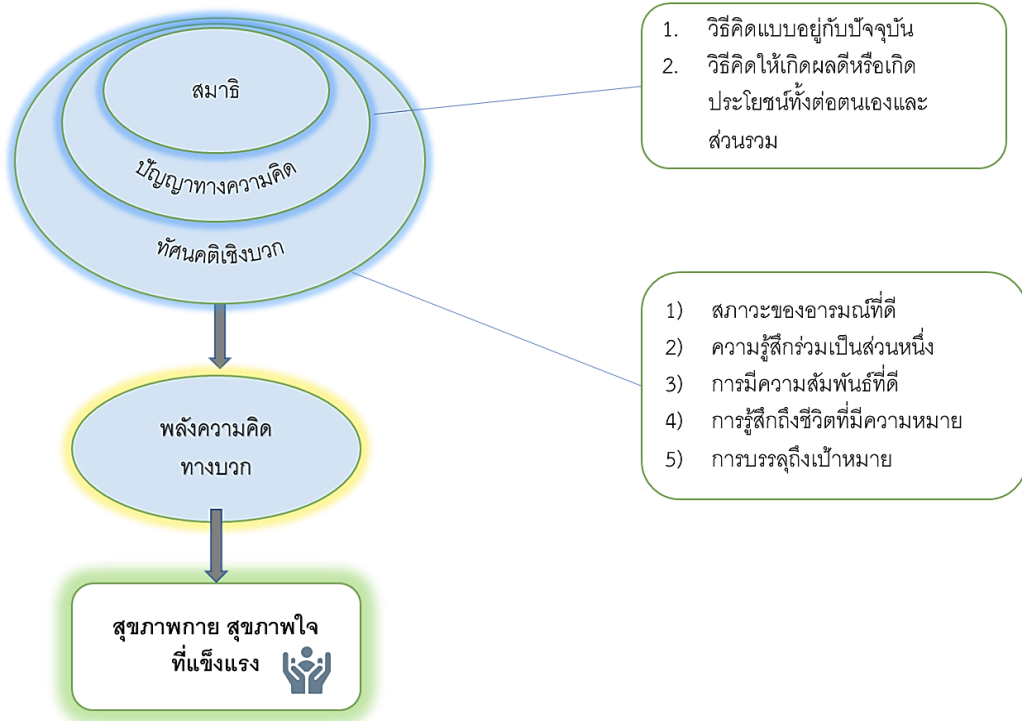
3. ความสัมพันธ์ที่ดี (Relationships) เป็นความรู้สึกได้รับการยอมรับจากสังคมรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นด้านหน้าที่การงาน ครอบครัว และความสัมพันธ์แบบอื่น ๆ ความสัมพันธ์ในที่นี้คือ ความสัมพันธ์ที่ดีทุกรูปแบบ คนที่มีความสุขกับชีวิตจะไม่ปิดกั้นตัวเอง จึงยิ่งเปิดกว้างทำความรู้จักกับผู้คนที่ผ่านมาตลอดชีวิต มอบความรัก ความหวังดี และมีมิตรไมตรีต่อบุคคลรอบข้างด้วยความจริงใจ ไม่รู้สึกว่ายู่ตัวคนเดียว เพราะมีคนดี ๆ คอยเติมเต็มชีวิตไม่ให้โดดเดี่ยว และเป็นพลังใจให้ผ่านเรื่องแย่ ๆ ไปได้ สถานการณ์ Covid ทำให้เราเห็นความร่วมมือร่วมใจเห็นความรัก ความช่วยเหลือของคนไทยด้วยกันในหลากหลายมิติ

4. การรู้สึกถึงชีวิตที่มีความหมาย (Realize the Meaning of Life) เป็นการค้นหาความหมายของชีวิตและการเรียนรู้ว่ามีอะไรที่ยิ่งใหญ่กว่าตน มีเป้าหมายในชีวิต สามารถตอบคำถามว่า มีชีวิตอยู่ไปเพื่ออะไรได้ โดยไม่จำกัดความแค่ว่าเพื่อตัวเองเท่านั้น แต่ความหมายของการมีชีวิตอยู่จะครอบคลุมถึงเพื่อนมนุษย์และสังคมวงกว้าง เพราะตระหนักว่าตัวเองมีความหมาย ชีวิตจึงมีความสุขใจสถานการณ์ Covid ได้สร้างสังคมแห่งการแบ่งปัน เราได้เห็นคนไทยร่วมมือร่วมใจกัน เสียสละแรงกายแรงใจ เพื่อช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบกันอย่างมากมาย สร้างความสุขใจแก่ผู้ให้ สร้างรอยยิ้มแก่ผู้รับ

5. การบรรลุถึงเป้าหมาย (Accomplishments) เป็นการสร้างความสำเร็จ ให้บรรลุถึงเป้าหมายหรือความต้องการที่ตั้งไว้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งเรื่องเล็กน้อย เช่น การทำงานเสร็จทันเวลา เป็นต้น และเรื่องยิ่งใหญ่ ที่บรรลุเป้าหมายตามหวังด้วยความมุ่งมั่น และความสามารถส่วนตัว ต่างเป็นพลัง กำลังใจ และความสุขในรูปแบบของความนับถือตัวเอง สถานการณ์ Covid ทำให้หลายคนได้ทำในสิ่งที่เคยอยากทำ ตั้งเป้าหมายไว้แต่ไม่ได้ทำมือทำ และหลายคนได้ค้นพบศักยภาพใหม่ ๆ ในตนเอง เช่น การทำอาหาร การวาดภาพ เป็นต้น

การนำแนวคิดจิตวิทยาเชิงบวกทั้ง 5 ด้านนี้มาฝึกฝนใช้ในการดำเนินชีวิต เช่น การสร้างความสุขให้ตนเองด้วยสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ รอบตัว การทำกิจกรรมที่ชอบ สนุกสนานไปกับงานอดิเรก ออกกำลังกาย ลองทำสิ่งใหม่ ๆ ช่วยเหลือผู้อื่นในเรื่องที่เราทำได้ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ นอกจากจะช่วยให้เราผ่อนคลายจากสถานการณ์ลบ ๆ แล้ว ยังจะช่วยให้เกิดพลังความคิดในเชิงบวกกับตนเองเพิ่มขึ้นด้วย

การฝึกสมาธิ คือ แนวทางสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญญาทางความคิด ส่งเสริมให้เกิดทัศนคติเชิงบวก ซึ่งเป็นการสร้างพลังความคิดทางบวก ที่สามารถส่งผลต่อความเป็นจริงได้ เมื่อเราควบคุมความคิดของเราไปในทางบวกได้ ย่อมหมายถึงเราจะกำหนดสิ่งที่เราเป็นไปในทางบวกซึ่งรวมถึงสุขภาพร่างกายเช่นเดียวกัน การฝึกให้เกิดพลังความคิดทางบวกเพื่อเสริมสุขภาพที่ดี สามารถสรุปได้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การฝึกให้เกิดพลังความคิดทางบวกเพื่อเสริมสุขภาพที่ดี

บทสรุป

ความคิด มีผลต่อสุขภาพกาย สุขภาพใจและสามารถกำหนดชีวิตของคนได้ การแพร่ระบาดของไวรัส Covid ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพใจในวงกว้าง ซึ่งส่งผลกระทบต่อการทำงาน ร่างกาย การสร้างพลังความคิดด้วยการฝึกสมาธิ เป็นพื้นฐานที่สำคัญที่จะนำไปสู่การฝึกคิดด้วยปัญญา คือ 1) วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน 2) วิธีคิดให้เกิดผลดีหรือเกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและส่วนรวม รวมถึงการคิดเชิงบวก 5 ด้าน เป็นการสร้างพลังความคิดบวกให้เกิดขึ้นกับตนเอง ช่วยให้เรามองเห็นโอกาสในวิกฤติ มองเห็นข้อดีของปัญหา มองหาหนทางแก้ไขในเชิงสร้างสรรค์ ไม่จมอยู่กับความทุกข์หรือปัญหาต่าง ๆ ในชีวิต พลังความคิดที่ถูกต้องดีงาม ส่งผลให้มีสุขภาพจิตที่ดี ซึ่งนำไปสู่สุขภาพกายที่ดีด้วยการเลือกเติมความคิดเชิงบวกที่สร้างประโยชน์ให้กับตนเอง และหยุดความคิดเชิงลบจะนำมาซึ่งคุณภาพชีวิตที่ดี ดังเช่น ที่บรูซ ลิปตัน (Bruce H.Lipton, 2015) ได้กล่าวไว้ว่า What you believe creates your life ซึ่งหมายความว่า เราสามารถออกแบบชีวิตได้ด้วยความคิดของเราเอง ผลการค้นพบทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่

เกี่ยวกับผลกระทบทางชีวเคมีของการทำงานของสมองแสดงให้เห็นว่า เซลล์ทั้งหมดในร่างกายได้รับผลกระทบจากความคิดของเรา ลองคิดดูว่า ชีวิตเราจะดีแค่ไหน ถ้าเราสามารถกลับมามีความสุขที่ดี และชีวิตที่ดีได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกเลย เพียงแค่เริ่มต้นด้วยการฝึกสมาธิ สร้างพลังความคิดด้วยการฝึกคิดด้วยปัญญา และการคิดเชิงบวกอยู่เสมอ ไม่ว่าไวรัส Covid จะอยู่ต่อไปอีกนานแค่ไหนหรือจะมีปัญหาอะไรเข้ามาในชีวิต เราจะสามารถจัดการกับทุกสิ่งทุกอย่างได้ด้วยใจที่ไม่ทุกข์ ชีวิตที่ดีมีสุขอยู่ใกล้แค่เอื้อม อย่าเชื่อแต่ให้ลองทำดูไม่มีอะไรยากถ้าคุณคิดว่าไม่ยาก

รายการอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2563). *องค์ความรู้การดูแลสุขภาพใจในสถานการณ์การระบาด โควิด-19 “ใจพร้อม ไม่ยอมป่วย”*. สืบค้น 10 กันยายน 2564, จาก <https://www.dmh.go.th/covid19/pnews/files/องค์ความรู้การดูแลสุขภาพใจ.pdf>
- การส่งเสริมสุขภาพจิต. (2560). *แนวคิด หลักฐาน และแนวทางปฏิบัติ*. สืบค้น 15 กันยายน 2564, จาก <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43286/9241562943-tha.pdf>
- จิรกิตต์ภรณ์ พิริยสุวัฒน์. (2562), *จิตวิทยาในพระไตรปิฎก* (พิมพ์ครั้งที่ 3). เลย : โรงพิมพ์บ้านนาอ้อ.
- นริศ เจนวนิวิริยะ. (2017). *ใจ – กาย ความสัมพันธ์ที่พิสูจน์ได้*, *Health Today*, No.178 November 2017. สืบค้น 15 กันยายน 2564, จาก <https://www.healthtodaythailand.in.th/ใจ-กาย-ความสัมพันธ์/>
- ชมรมลานความคิด. (2552). *พลังความคิด*. สืบค้น 18 ตุลาคม 2564, จาก <http://oknation.nationtv.tv/blog/Duplex/2009/07/21/entry-2>
- บรรพต แสนสุวรรณ. (2561). *การพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตตามแนวคิดโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา (โครงการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมแลกเปลี่ยน)*. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1.
- ศักดิ์ชัย ภูเจริญ. (2554). *สมองกับการคิด*. สืบค้น 17 กันยายน 2564, จาก http://www.kruinter.com/show.php?id_quiz=767&p=1

- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2563). *พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุง)* (พิมพ์ครั้งที่ 54). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พลีชัย.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2020). *คู่มือสร้างภูมิคุ้มกันใจ*. สืบค้น 13 กันยายน 2564, จาก <https://www.happinessisthailand.com/2020/07/14/howto-1-general-public/>
- สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *รายงานภาวะสังคมไทยไตรมาส 2/2564*. สืบค้น 13 กันยายน 2564, จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=5491&filename=socialoutlook
- สุวัฒน์ ธนกรนุวัฒน์, สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต และ สิริวัฒน์ ศรีเครือดง. (2562). การเจริญสติในวิถีพุทธจิตวิทยา. *วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, 5(2), 185-197.
- Bruce H. Lipton. (2015). *The Biology of Belief: Unleashing the Power of Consciousness, Matter & Miracles*. Hay House UK Ltd, London, United Kingdom
- Daniel J. DeNoon. (2020). *Health Depends on Mental Health*. Retrieved September, 17 2020, from <https://www.webmd.com/mental-health/news/20070904/health-depends-on-mental-health>
- Joe Dispenza. (2019). *คุณคือพลาซีโบ ทำความคิดให้ออกฤทธิ์กับสุขภาพ* [You Are the Placebo: Making Your Mind Matter] (ติณณ์ อินทพิเชฏฐ์, ผู้แปล). Bangkok: Good health printing and packaging group.
- Nathaniel Branden. (1987). *พลังแห่งการนับถือตัวเอง* [How to raise your Self-Esteem: The proven action - oriented approach to greater Self-Respect and Self-Confidence] (สาริศา มีสุขศรี, ผู้แปล). Bangkok: Oh My God publishing.
- Remez Sasson. (2020). *Mind Power–The Power of Thoughts, Success Consciousness*. Retrieved September, 17 2020, from <https://www.successconsciousness.com/blog/concentration-mind-power/mind-power/>
- See Doctor Now. (2017). *สุขภาพใจเป็นอย่างไร สุขภาพกายเป็นอย่างนั้น*. สืบค้น 17 กันยายน 2564, จาก <https://www.seedoctornow.com/health-mentalhealth/>

ก้าวสู่สูงวัยใจแกร่ง เดิมพลังชีวิตที่มีคุณค่าด้วยพุทธจิตวิถี

Upcoming Older with Strong-Minded Life in Buddhist Pathway

นรินทร์ชิตา ศิลประชาวงศ์¹, สิริวัฒน์ ศรีเครือดง² และ วิชชุดา ฐิติโชติรัตน³

Narinchita Silprachawong, Siriwat Srikreadong and

Witchuda Titichoatrattana

(narinchita.s@yahoo.com)

Received: December 03, 2021

Revised: December 07, 2021

Accepted: February 12, 2022

บทคัดย่อ

ปัญหาที่สำคัญเมื่อเข้าสู่ความเป็นผู้สูงอายุ คือ ปัญหาทางด้านจิตใจ การเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจเป็นปัญหาที่มีผลต่อเนื่องเชื่อมโยงมาจากการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายและสังคม เพราะการเปลี่ยนแปลงจากการเจ็บป่วยทางกาย การหลงลืมและการคิดอ่านช้าลง มีความรู้สึกสูญเสียความสามารถของตนเองในการทำกิจกรรมประจำวันต่าง ๆ รู้สึกว่าตนเองไม่มีคุณค่า การขาดติดต่อไปมาหาสู่กับเพื่อนฝูง หรือ ครอบครัวบุตรหลานแยกย้ายกัน เกิดความรู้สึกเหงา รู้สึกว่าตนเองถูกทอดทิ้ง ทำให้ผู้สูงวัยมักมีอาการแปรปรวน โกรธ หงุดหงิดง่าย จนเกิดภาวะความเครียด วิตกกังวล ซึมเศร้า กลายเป็นปัญหาทางสุขภาพจิต บทความนี้จึงนำเสนอแนวคิดและวิถีทางเพื่อป้องกันการเกิดปัญหาเหล่านี้เมื่อก้าวสู่ความเป็นผู้สูงวัยและให้ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการและภาวะสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ ส่งเสริมการเรียนรู้ การมองเห็นคุณค่าในตนเอง และความภาคภูมิใจ เพื่อเกิดพลังของผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ ที่เรียกว่า “พหุพลัง” ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญได้แก่ 1. การมีสุขภาพดี 2. การมีส่วนร่วม 3. การมีหลักประกันความมั่นคง และนำแนวทางพุทธจิตวิถีมาช่วยเสริมสร้างสุขภาพะพลังชีวิตที่มีคุณค่าในการดูแลสุขภาพทั้งทางกายและจิตใจเพื่อเตรียมตัวเป็นผู้สูงอายุที่มีสุขภาพกายและจิตที่ดี โดยใช้หลักพละ 5 ได้แก่ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิและปัญญา ทำให้เกิดพลังความเชื่อมั่นในสมรรถภาพที่ดี มีความเพียรมุ่งมั่นพัฒนาจิตใจดีตั้งแต่วัยทำงาน ด้วยการฝึกสติ มีสมาธิ สะสมพลังจิตให้

¹ บริษัท ทรงพรเจริญ ฮีโนอันดามัน จำกัด, สุราษฎร์ธานี

Songporncharoen HINO Andaman Company Limited, Surat Thani

^{2,3} สาขาพุทธจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Department of Psychology, Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

แข็งแรง เกิดปัญหา รู้เท่าทันสภาวะทางร่างกายและอารมณ์ใจที่เกิดขึ้น สร้างทักษะการคิดเชิงบวกในการปรับตัวกับสถานการณ์เปลี่ยนแปลงต่างๆ ทำให้เกิดการตระหนักรู้ ความทรงจำ พฤติกรรมการแสดงออกที่ดี ผู้สูงอายุจะมีพลังเกื้อกูลชนรุ่นหลัง สามารถดำรงชีวิตตามแนวพุทธจิตวิถีย่อมมีคุณค่า

คำสำคัญ : สุขวัย, พลังชีวิต ,พุทธจิตวิถี

Abstract

The major problem when entering aging is psychological problems. Mental changes have a continuing effect linked by physical and social changes. Physical illness, forgetfulness and slower thinking affect to have a sense of loss in the ability to do daily activities and the feeling of no self-esteem. The lack of contact with friends or family separation causes a feeling of loneliness and feeling abandoned. As a result, older people often have mood swings, anger and irritability leading to be the state of stress, anxiety and depression. They become mental health problems. This article therefore presents ideas and ways to prevent these problems when reaching aging and provide an understanding of the development and mental health of the elderly. Promoting life learning, awareness in self-worth and pride to create the power of the elderly in a quality way called "Active Aging", which has important elements including 1) being healthy, 2) participating, 3) having security guarantees. Adopting a Buddhist approach to help strengthen the well-being of life that is valued in taking care of both physical and mental health in order to prepare for the elderly with good physical and mental health. Using the 5 principles: faith, grit (perseverance), mindfulness, concentration and wisdom. This causes confidence in good fitness, commitment to improve the state of mind from working age. Practicing mindfulness and concentration to accumulate the will power enhances strong and intellectual for the perception

of physical and emotional conditions. Positive thinking skills created to adapt to changing situations lead to awareness, memories and good expression behavior. The older generations can live in the Buddhist pathway with value.

Keywords : Aging, Power of Life, Buddhist pathway

บทนำ

จากข้อมูลขององค์การอนามัยโลก (WHO) มีการคาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2573 จำนวนประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปจะมีจำนวนประชากรสูงอายุมากถึงประมาณ 1.4 พันล้านคนและจะเพิ่มขึ้นถึง 2 พันล้านคนในปี พ.ศ. 2593 ทวีปเอเชียจะมีประชากรสูงวัยมากที่สุดในโลก โดยเฉพาะประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศที่มีประชากรสูงวัยมากที่สุดในโลกที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มตัว (Super-aged Society) (กรมสุขภาพจิต, 2563) ขณะที่สถานการณ์ประเทศไทยกำลังเผชิญการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging society) จากการประมาณโครงสร้างอายุของประชากรสูงอายุในปี 2568 ประเทศไทยจะมีผู้สูงอายุจำนวนประมาณ 13.9 ล้านคนซึ่งมากเป็นลำดับที่ 5 ในทวีปเอเชีย ในปี พ.ศ. 2564 ประเทศไทยกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Completely Aged Society) และในปี พ.ศ. 2574 จะเป็นสังคมสูงอายุนะดับสุดยอด (Super-aged Society) เมื่อมีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปสูงถึงร้อยละ 28 (The Secretariat of the House of Representatives, 2018) ซึ่งจะเป็นอุปสรรคสำหรับการพัฒนาประเทศไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ เนื่องจากในปัจจุบันผู้สูงอายุมีปัญหาพฤติกรรมสุขภาพ ตั้งแต่ช่วงวัยทำงานที่สะสมต่อเนื่องกันมาเป็นเวลานานจนทำให้เกิดโรคเรื้อรัง และมีภาวะความเครียด ซึมเศร้า ที่ต้องรับการรักษาดูแลเพิ่มขึ้นจำนวนมาก ดังนั้นหากผู้สูงวัยสามารถพึ่งพาตนเองและใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณค่า แม้ว่าจะอยู่ในวัยสุดท้ายของช่วงชีวิต ผู้สูงอายุก็สามารถเป็นกลุ่มพลังสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ แทนที่จะเป็นภาระของครอบครัว ชุมชน และสังคมไทย

การก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุเป็นช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลง ทั้งด้านสรีระร่างกาย สภาวะจิตใจ สภาพแวดล้อมต่างๆและปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม การออกจากงานทำให้มีเวลาว่างมาก เกิดปัญหาการปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตใหม่ๆ ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ทั้งปัญหาสุขภาพ เศรษฐกิจ การขาดเพื่อนและที่อยู่อาศัย ผู้สูงอายุมักมีปัญหาด้านสุขภาพ ทั้งโรคประจำตัวเกี่ยวกับกระดูกกล้ามเนื้อ โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคหลอดเลือดหัวใจ

โรคหลอดเลือดสมอง โรคสมองเสื่อม เป็นต้น (Mahidol University,2019) ผู้สูงอายุส่วนใหญ่พบความเจ็บป่วยได้ง่าย การรักษาพื้นดินสภาพร่างกายค่อนข้างช้า มีปัญหาเรื่องความจำ การหลงลืมง่าย และคิดได้ช้าลง มีอารมณ์แปรปรวน โกรธ หงุดหงิด และขี้บ่นน้อยใจ เนื่องจากเกิดความรู้สึกสูญเสียเกี่ยวกับความสามารถของตนเองที่เคยเป็นผู้นำที่พึ่งพาได้ เป็นที่ยอมรับและยกย่องจากเพื่อนฝูง คนรอบข้าง หรือแม้แต่การขาดที่พึ่ง จากการสูญเสียบุคคลที่ตนรัก เกิดการพลัดพรากจากสมาชิกในครอบครัว ผู้ใกล้ชิด เพื่อนสนิทถึงแก่กรรมและความรู้สึกว่าเป็นภาระของคนอื่น เนื่องจากต้องพึ่งพาบุตรหลาน เพราะสุขภาพกายไม่แข็งแรงพอที่จะทำภารกิจต่างๆในชีวิตประจำวัน มีความไม่สบายกาย นอนไม่หลับ เบื่ออาหาร รวมถึงค่าใช้จ่ายเลี้ยงดู และค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่าผู้สูงอายุควบคุมอารมณ์ตนเองได้ยาก พฤติกรรมเปลี่ยนแปลง รู้สึกว่าตนเองไม่มีคุณค่า จากการที่ครอบครัวบุตรหลานแยกย้ายกันไป ขาดการติดต่อไปมาหาสู่กับเพื่อนฝูง ทำให้เกิดความรู้สึกเหงา หดหู่ว้าเหว่ รู้สึกว่าตนเองถูกทอดทิ้ง อยู่ภาวะเครียด วิตกกังวล ซึมเศร้า เกิดเป็นปัญหาทางสุขภาพจิต และ ทำสิ่งต่าง ๆ ลดน้อยลงไป หรือ ไม่อยากทำอะไร ไม่สามารถจัดการปัญหาได้เหมาะสม ขาดการแสวงหาการช่วยเหลือ ขาดกำลังใจ เสี่ยงต่อการฆ่าตัวตาย จึงเป็นปัญหาทางด้านสังคมอีกด้านหนึ่งด้วย

จากแนวทางขององค์การอนามัยโลกถึงการสูงอายุอย่างมีพลัง ในเรื่องของแนวคิด “พหุพลัง” (Active Ageing) มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1. การมีสุขภาพที่ดี (Healthy) 2. การมีความมั่นคงหรือการมีหลักประกันในชีวิต (Security) และ 3. การมีส่วนร่วม (Participation) (World Health Organization,2002) จะส่งเสริมให้เป็นผู้สูงอายุมีพลังชีวิตในการพัฒนาการเรียนรู้ ด้านภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ ควบคู่กับการปฏิบัติตามแนวพุทธจิตวิธีที่เป็นคุณประโยชน์ต่อร่างกายและจิตใจ สามารถใช้ชีวิตประจำวัน ดูแลตนเองอย่างเหมาะสม มีการจัดการเรียนรู้เพื่อเข้าใจชีวิตอย่างมีปัญญา เผชิญปัญหาได้โดยการยอมรับตามความเป็นจริง ฝึกพัฒนาจิตของตนเอง เพื่อเพิ่มสมรรถภาพทางจิตใจให้แข็งแรง ทำให้ตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นผู้สูงอายุ เข้าใจความเปลี่ยนแปลงของสังคม รวมทั้งสร้างทัศนคติเชิงบวกเกี่ยวกับผู้มีศักยภาพของผู้สูงอายุ ช่วยส่งเสริมสุขภาพทางจิตใจและสังคมของผู้สูงอายุ และเปลี่ยนภาพจาก “ผู้สูงวัยเป็นภาระ” สู่การเป็น “ผู้สูงอายุที่มีคุณค่า” สามารถทำประโยชน์แก่ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ เป็นการลดปัญหาของสังคมผู้สูงอายุได้ในอนาคต

พัฒนาการความเป็นผู้สูงวัยต่อการเรียนรู้ภาวะพลัดพลังของผู้สูงอายุ

จากแนวคิดทฤษฎีจิตสังคม (Psychosocial Theory) ของอีริกสัน (Erikson, 1968) กล่าวว่า ผู้สูงอายุเป็นวัยที่บุคคลประเมินชีวิตและความสำเร็จของตนที่ผ่านมา การพัฒนาบุคลิกภาพของผู้สูงวัยอายุระหว่าง 41 - 60 ปี ในขั้นพัฒนาการขั้นที่ 8 Maturity : Sense of Integrity Versus Despair คือความมั่นคง (Integrity) และความหมดหวัง (Despair) เป็นระยะสุดท้ายของชีวิต บุคคลจะมองสิ่งที่ผ่านมาอย่างมีความสุข (Integrity) ถ้าผู้สูงอายุเห็นว่าชีวิตที่ผ่านมาของตนประสบความสำเร็จน่าพึงพอใจ ยอมรับความจริง ทำหน้าที่อย่างดีที่สุดจะรู้สึกว่าการชีวิตของตนสมบูรณ์และน่าพึงพอใจ มีบุคลิกภาพที่เข้มแข็ง อารมณ์มั่นคง ภูมิใจในการถ่ายทอดประสบการณ์ให้บุตรหลานและคนรุ่นหลัง มีความมั่นคงในชีวิต แต่ถ้าพัฒนาการในระยะนี้ล้มเหลว ผู้สูงอายุจะรู้สึกสิ้นหวัง (Despair) ไม่พอใจในชีวิตที่ผ่านมา ไม่ยอมรับสภาพการเปลี่ยนแปลงไป รู้สึกว่าชีวิตที่ผ่านมาไร้ความหมายหรือคุณค่าใด ๆ ผู้สูงวัยก็จะไม่คาดหวังสิ่งใดกับการสูงอายุ รู้สึกท้อแท้และหมดหวังในชีวิต จนไม่อยากมีชีวิตอยู่ต่อไป ถ้าบุคคลกำลังจะก้าวสู่ผู้สูงวัยไม่พร้อมในการเตรียมตัว อาจทำให้เกิดความคับข้องใจ ไม่รู้ถึงเป้าหมายชีวิต มีสภาวะจิตใจซึมเศร้า จะไม่สามารถรับสภาพการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางสรีระทางกายและอารมณ์จิตใจได้

จากกระบวนการเสริมสร้างภาวะพลัดพลังในผู้สูงอายุ (พุทฺธชาติ แผนสมบุญ และคณะ , 2561) มีรูปแบบการเสริมสร้างภาวะพลัดพลัง 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1. ทำความเข้าใจใน ตนเอง... กล่าวคือ 2. กระฉับกระเฉงทำกิจกรรมส่วนรวมเพื่อชุมชน และ 3. ขยายผลเพื่อความยั่งยืน ซึ่งให้เห็นว่า การพัฒนาการเรียนรู้ภาวะพลัดพลังของผู้สูงอายุ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น โดยการเรียนรู้ผ่านแต่ละกิจกรรม มีผลต่อความกระตือรือร้นเกิดการรวมกลุ่มกันเองตามธรรมชาติและมีความสดชื่น ร่าเริงแจ่มใสเพิ่มมากขึ้น เมื่อผู้สูงอายุที่ออกไปมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมเพื่อนสูงวัยหรือพูดคุยเพื่อนต่างวัย จะมีการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ จากสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น สามารถช่วยให้ผู้สูงอายุมีความกระตือรือร้น จิตใจเบิกบาน เป็นการส่งเสริมให้ใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีผลดีต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ

ดังนั้น การส่งเสริมการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นประโยชน์สำหรับบุคคลทุกช่วงอายุ โดยเฉพาะผู้สูงวัย เพิ่มทักษะความรู้ และเจตคติที่ดีงาม ช่วยส่งเสริมปัญญาความคิดเชิงบวก ทำให้มองปัญหาต่างๆ ได้อย่างเข้าใจลึกซึ้ง และมีแนวทางแก้ปัญหาที่เหมาะสม

ดำเนินชีวิตในสังคมอย่างรู้เท่าทัน เพราะนอกจากจะเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ยังเป็นการใช้ความคิด ช่วยพัฒนาระบบสมอง ลดความเสี่ยงของอาการสมองเสื่อมและภาวะซึมเศร้า ซึ่งมีผลการวิจัยยืนยันว่า การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุสามารถชะลอภาวะสมองเสื่อม ป้องกันโรคซึมเศร้าอย่างได้ผลอีกด้วย (Nguyen, 2018) และช่วยให้การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี การให้การศึกษาและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุจะช่วยให้เป็นผู้สูงวัยรู้สึกถึงควมมีพลังและมีคุณค่าได้ เพราะความรู้ช่วยในการตัดสินใจแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง มีอิสระในการคิดและสามารถพึ่งพาตนเองได้ การมีปัญญาความรู้จะช่วยให้การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมเป็นไปอย่างราบรื่น การสร้างทัศนคติเชิงบวกจากการเรียนรู้ มีมุมมองสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ว่าเป็นวัยที่ได้สั่งสมประสบการณ์การเรียนรู้ในการสร้างชีวิตของช่วงอายุต่างๆมาได้สำเร็จที่อาจหลงลืมกันไป ประสบการณ์ในอดีตทำให้พัฒนาต่อไปจากการมีวุฒิภาวะไปสู่ความมีปัญญาในการเข้าใจชีวิต ยอมรับการเปลี่ยนแปลงตามความเป็นจริงขณะที่อายุมากขึ้น มองเห็นชีวิตที่เปลี่ยนแปลงขึ้นลงตามกฎไตรลักษณ์ของหลักพุทธศาสนา คือ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ช่วยให้บุคคลเข้าใจชีวิตที่เปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติและการปรับตัวในการใช้ชีวิตที่เหลืออยู่อย่างมีคุณค่าและมีประโยชน์ขึ้น

การพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ในการสร้างคุณค่าการเป็นผู้สูงอายุ

การส่งเสริมการเรียนรู้แนวคิดพลวัตพลังของผู้สูงอายุ ส่งผลให้บุคคลสามารถเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ มีพลังยังคุณค่าประโยชน์ (Productive Aging) สามารถนำทักษะความรู้และประสบการณ์ในชีวิตของตนเองมาใช้ให้เกิดประโยชน์ นั่นถือว่าการเพิ่มคุณค่าในตัวเองของผู้สูงอายุซึ่งอาจจะเป็นไปในลักษณะของการรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของครอบครัวชุมชน และสังคม ทำให้ผู้สูงอายุได้ทั้งความสุขทางกาย จิต สังคม และจิตวิญญาณ ดูแลตนเอง (Self-Care) พึ่งตนเองได้ (Self-Reliance) และตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง (Self-Awareness) ซึ่งผู้สูงอายุเองนั้นก็ต้องการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับกับการใช้ชีวิตในทุก ๆ ด้าน ทั้งร่างกาย จิตใจ และสังคม เพื่อให้เกิดความพร้อมตั้งแต่ช่วงวัยทำงานพร้อมกับการก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างดีงาม

ในการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้เพื่อการสร้างคุณค่าให้ผู้สูงอายุ จากการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุ (ทักษิภา ชัชรรัตน์ และ สุภาภรณ์ อุดมลักษณ์, 2560) มีวิธีการที่สำคัญดังนี้คือ 1. การส่งเสริมความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ ได้แก่ มีความเข้าใจและยอมรับการเปลี่ยนแปลง มีทัศนคติที่ดีต่อชีวิต มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง มีความเบิกบานและสดชื่น มีชีวิตชีวา มีความสงบสุขและการยอมรับและเป็นที่เคารพรักของคนทั่วไป 2. การส่งเสริมสุขภาพทางด้านร่างกาย ได้แก่ อาหาร น้ำ อากาศ การขับถ่าย การออกกำลังกาย การนอนหลับ การป้องกันการเกิดอุบัติเหตุ และการดูแลสุขภาพของตนเอง และ 3. การส่งเสริมกิจกรรมทางสังคม ได้แก่ การแสวงหาเพื่อนต่างวัย การทำสิ่งที่ประโยชน์ต่อตนเองครอบครัวและสังคม การออกสังคม การร่วมงานของชุมชน ชมรมผู้สูงอายุ

การเห็นคุณค่าในตนเองของการเป็นผู้สูงอายุ มีพื้นฐานของความรู้สึกว่าตนเองเป็นคนมีประโยชน์ ต้องมีความเชื่อภายใน รู้สึกว่าตนเองเป็นที่รักและต้องการแสดงความสามารถต่างๆ ที่มีอยู่ในการเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลง เมื่อสูงวัย ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สัมพันธ์กับอารมณ์ ความรู้สึก การกระทำ พฤติกรรม ทัศนคติ รวมทั้งความสามารถด้านต่างๆ บุคคลที่มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองสูงจะเป็นบุคคลที่มีความสุข ไม่เครียด มีความเชื่อมั่นในตนเอง รู้สึกตนเองมีความสามารถ ดังนั้นแนวทางการเตรียมเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข สรุปได้ดังนี้ คือ

1. การสร้างทัศนคติที่ดีต่อการดำรงชีวิตยืนยาว ส่งเสริมการแสวงหาความรู้ใหม่เกี่ยวกับการเรียนรู้ เข้าใจโลกและชีวิต ประโยชน์ของการมีชีวิตยืนยาวจากบุคคลอื่น และประสบการณ์ตรงของตนเอง เช่น การมีเวลามากขึ้นที่จะเลือกทำกิจกรรมที่สนใจต่าง ๆ ได้ตามความต้องการกับลูกหลานหรือกับชุมชน การมีโอกาสใช้ชีวิตอิสระมากขึ้น ได้มีโอกาสช่วยเหลือผู้อื่น ชุมชน และสังคมได้มากและยาวนานขึ้น

2. เมื่อผู้สูงอายุเห็นประโยชน์ของการมีชีวิตยืนยาวแล้ว ส่งเสริมให้มีโอกาสสังเกตและเรียนรู้จากผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้สูงอายุต้นแบบที่เป็นตัวอย่างที่ดี เกิดความรู้สึกพึงพอใจ ชื่นชอบต่อการมีชีวิตยืนยาว เป็นช่วงเวลาได้เก็บเกี่ยวกำไรของชีวิต และความพอใจที่จะดูแลรักษาสุขภาพตนเองให้มีชีวิตยืนยาวอย่างมีความสุข

3. เมื่อผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกพึงพอใจต่อการมีชีวิตยืนยาวแล้ว สนับสนุนเจตคติที่ดีต่อการมีชีวิตยืนยาวอย่างต่อเนื่อง เช่น การวางแผนเพื่อการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีความสุข ความมุ่งมั่นลงมือทำให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมาย เช่น การดูแลตนเองให้พึ่งพาตนเองได้ดี ทั้งด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมเพื่อการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีความสุข

4. การเป็นผู้ให้ที่ดีอย่างต่อเนื่อง เช่น การให้ความรัก ความเมตตา ความอบอุ่น ความเอาใจใส่ ให้กำลังใจแก่สมาชิกในครอบครัว ให้คำแนะนำ แนวทางให้การปรึกษา ให้ความรู้ ข้อคิดจากการมีชีวิตรื่นยาว ตลอดจนแบ่งปันประสบการณ์ของผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องให้แก่ผู้อื่นที่มีความจำเป็นต้องใช้ประโยชน์ตามความเหมาะสม

5. การเป็นผู้รับที่ดีอยู่เสมอ เช่น การรับคำแนะนำความช่วยเหลือจากผู้อื่นเมื่อประสบปัญหาที่เกินกำลังและสติปัญญาของตนเพียงลำพังที่จะแก้ไขได้ การยอมรับความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ เพื่อช่วยให้ตนสามารถปรับตัวได้อย่างเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก การรับความไม่แน่นอนและความไม่สมหวังที่เกิดขึ้นได้อย่างมีสติและสงบโดยไม่อวดรู้ การยินดีรับเพื่อนใหม่ได้ทั้งกับบุคคลวัยเดียวกันและต่างวัยกันที่จะช่วยให้ตนมีชีวิตชีวาขึ้น และช่วยเพิ่มการดำรงชีวิตอย่างมีความหมาย การเรียนรู้หลักธรรมะเข้ามาสร้างพลังจิตและปัญญาเพื่อให้จิตมีคุณภาพ สมรรถนะและมีพลังสุขภาพสูงขึ้น

จะเห็นได้ว่าผู้สูงอายุยังสามารถสร้างคุณค่าให้กับตนเอง ด้วยการทำหน้าที่อาสาสมัคร เพื่อการสร้างประโยชน์ให้ผู้อื่น เป็นการสร้างความสุขให้ตนเองด้วยการช่วยเหลือผู้อื่น และเกิดเป็นความภาคภูมิใจในตนเองตลอดจนความเสียสละที่ได้กระทำเพื่อการสร้างประโยชน์ต่อสังคม ความพร้อมก้าวสู่การเป็นสูงวัยอย่างมีคุณภาพและสุขภาวะที่ดี ทำได้ด้วยการใช้ชีวิตเรียบง่าย และพอประมาณ มีปฏิสัมพันธ์กับสังคม มีความคิดเชิงบวกเพื่อการจัดการกับความเครียด วิตกกังวล มีสัมพันธ์ภาพที่ดีและได้รับการสนับสนุนจากคนในครอบครัวและเพื่อนฝูง มีการตระหนักรู้และดูแลตนเองอย่างเหมาะสม การยอมรับการสูงวัย และการสร้างบารมีสะสมความดี

เติมพลังชีวิตที่มีคุณค่าด้วยพุทธจิตวิถี

วิถีการดำเนินชีวิตด้วยกระบวนการคิดสร้างการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ใช้วิธีคิดที่มีพื้นฐานของหลักธรรมที่ทำให้เกิดกำลังที่เรียกว่า พละ 5 ประกอบด้วย ศรัทธาพละ วิริยะพละ สติพละ สมาธิพละ และปัญญาพละ ซึ่งหมวดธรรมนี้ “ก็เหมือนอย่างเป็นลูกโซ่ที่เกี่ยวโยงกัน หรือว่าเป็นขั้นบันไดที่สืบทอดกันขึ้นไปอาศัยกัน”(สมเด็จพระญาณสังวร, 2556) เป็นพลังทางความคิดเชิงบวกที่อาศัยซึ่งกันและกันในการขับเคลื่อนส่งผลต่อการกระทำที่นำไปสู่ความสำเร็จ เป็นการส่งเสริมพลังชีวิตที่มีคุณค่าตามแนวพุทธจิตวิถี เพราะเป็นพลังที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่น ความเพียรพยายาม การระลึกรู้ จำได้ มีจิตใจตั้งมั่น แน่วแน่ และ มีความ

รอบรู้เท่าทันสิ่งที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงและถูกต้อง จากพลังความคิดเชิงบวกบนพื้นฐานหมวดธรรมพละ 5 ผสานกับการเรียนรู้กระบวนการสร้างภาวะพลุพลังของการเป็นผู้สูงวัยในการมีสุขภาพดี การมีส่วนร่วม และการมีหลักประกันความมั่นคง ได้ดังนี้ คือ

1. ผู้สูงวัยต้องรับรู้ และ เชื่อมั่นในตนเองว่า มีสมรรถภาพที่ดีอยู่ ยังคงมีความสามารถทำกิจกรรมต่างๆ ได้ ในเรื่องสมรรถนะของสมองที่ยังคงใช้งานได้ดีและมีประสิทธิภาพจากการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่อเนื่องเพื่อการดำเนินชีวิตต่อไป และเกิดความพึงพอใจ ความปรารถนาที่จะทำเป้าหมายของตนเองที่ตั้งไว้ให้สำเร็จ ซึ่งเป็นพลังชีวิตที่จะช่วยให้อยากมีชีวิตอยู่ ด้วยการดูแลเอาใจใส่เกี่ยวกับร่างกายให้แข็งแรงตามสภาพที่ควรจะเป็น ความเชื่อมั่นในทางที่ถูกต้อง จะเป็นกำลังหนุนจิตใจให้เข้มแข็งแน่วแน่ มีความเชื่อในการกระทำ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว บุคคลที่มีศรัทธาในความเชื่อ จะมีลักษณะดังนี้คือ 1. มีความแจ่มใส มีความอ่อนเอิบ เชื่อมั่นต่อสิ่งใด แจ่มใสชัดเจนต่อสิ่งนั้น 2.อยากทำ มีความแจ่มใสและอยากลงมือทำ เหล่านี้เรียกว่ามี **ศรัทธาพละ**

2. ผู้สูงวัยต้องฝึกฝนให้มีความเพียร มุ่งมั่นสม่ำเสมอ กล้าต่อสู้กับอุปสรรคโดยไม่ย่อท้อ เป็นกำลังหนุนจิตใจเดินหน้า โดยจะเน้นไปที่การพัฒนาจิตใจให้เป็นสุข ในการดูแลสุขภาพตนเองให้ดีทั้งด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต บุคคลที่มีความเพียร ได้แก่ มีการคำนึงและยืนหยัด ประคอง กิจการการงานที่ตนกระทำด้วยความพยายามเพื่อให้ไปสู่ความสำเร็จ ไม่ลดละ ต้องทำอยู่ตลอดเวลา เหล่านี้เรียกว่ามี **วิริยะพละ**

3. ผู้สูงวัยต้องมีความระลึกได้ จำได้ รู้ตัวทั่วพร้อมอยู่ด้วยความไม่ประมาท จะเป็นกำลังช่วยความจำ ปลุกจิตให้ตื่นรู้จากความไม่รู้ และกิเลสตัณหา บุคคลที่มีสติคุ้มครองมีลักษณะสำคัญคือ มีจิตที่เตือนเพื่อให้ระลึกได้ และมีการประคอง ถือเอาเพื่อเห็นสิ่งใดที่เป็นคุณ สิ่งใดเป็นโทษ เมื่อมีกำลังแห่งสติแล้ว บุคคลจะเห็นชัดเจนขึ้น รู้ตัวอยู่เสมอว่ากำลังทำอะไร ทำไปเพื่ออะไร เหล่านี้เรียกว่ามี **สติพละ**

4. ผู้สูงวัยต้องตั้งใจ เอาใจจดจ่ออยู่กับกิจกรรม สิ่งที่ทำอยู่ตลอดเวลา จะทำสิ่งใดย่อมสำเร็จในสิ่งที่ตั้งใจไว้ มีความตั้งมั่นเป็นกำลังให้มั่นคงไม่ไหวเอนไปตามอารมณ์ มุ่งมั่นให้เป็นไปตามประสงค์ บุคคลที่มีสมาธิจะมีลักษณะเป็นแกนนำ ประธานหรือหัวหน้าในการทำงาน นำกำลังไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ ยิ่งจิตตั้งมั่นมาก ยิ่งมีกำลังแห่งสมาธิมาก เหล่านี้เรียกว่ามี **สมาธิพละ**

5. การเรียนรู้ของผู้สูงวัยต้องทำทุกอย่างด้วยปัญญา คือ มีการคิดและพิจารณาให้รู้และเข้าใจสิ่งต่างๆตามความเป็นจริงของโลก ไม่เกิดการยึดมั่นถือมั่นในสิ่งที่ตนได้กระทำอยู่นั้น หมั่นพิจารณาไตร่ตรอง ตรวจสอบ ประเมินการกระทำของตนเองอยู่ตลอดเวลา ว่าเป็นสิ่งที่ดี มีประโยชน์ คือ ความรู้ทั่ว ให้รู้เห็นเข้าใจแจ่มแจ้ง จะเป็นกำลังสำคัญของจิต บุคคลที่มีความรอบรู้ตามความเป็นจริงมีลักษณะสำคัญ คือ สามารถตัด และเปิด สว่าง เป็นการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ พิจารณาโดยแยบคาย มีการตัดอารมณ์ที่วิเคราะห์ สังเคราะห์แล้วเกิดเป็นปัญญา และเกิดความสว่างชัดเจนในสิ่งที่เข้าไปเห็นสิ่งต่างๆเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ เหล่านี้เรียกว่ามี **ปัญญาพละ**

การที่ผู้สูงวัยได้ตระหนักถึงพลังศักยภาพและรับรู้เห็นคุณค่าในตนเองจากพลังความคิดเชิงบวกบนพื้นฐานของพละ 5 มีความสำคัญยิ่งในการสร้างเจตคติที่ดีงามและ ความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้น มีความรู้สึกที่ดีกับบุคคลรอบข้าง ตลอดจนสามารถปรับตัวด้านอารมณ์ สังคม เผชิญกับอุปสรรคที่ผ่านเข้ามาในชีวิตได้ จะนำความสุขมาสู่ชีวิต ส่งผลต่อระบบการทำงานภายในร่างกายของผู้สูงอายุ ลดความเครียดกังวล ซึมเศร้า ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดีขึ้นทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ทำให้ผู้สูงอายุมีอายุยืนยาวมากขึ้น ดังตัวอย่างการพัฒนาโปรแกรมการฝึกโยคะอาสนะตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อเพิ่มพูนพลังในผู้สูงอายุ (นันทนา วงษ์สวัสดิ์, 2021) ลักษณะกิจกรรมเป็นการเคลื่อนไหวร่างกายตามแบบหลวงพ่อดำเนินจิตตสุโข เพื่อให้อารมณ์ความรู้สึกเคลื่อนไหวอย่างมีสติรู้เท่าทัน อารมณ์ความคิด มีสมาธิ รู้จักการสร้างสมดุลเพื่อสุขภาพกาย ช่วยเพิ่มพูนพลังในวัยสูงอายุที่สามารถดูแลตนเองได้ มีสุขภาพจิตดี มีความมั่นคงในจิตใจ อารมณ์ดี มีปฏิสัมพันธ์ในสังคมได้ดีทั้งในและนอกครอบครัว และสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตเพิ่มพูนศักยภาพการดำเนินชีวิตประจำวัน และเข้าใจชีวิตด้วยการฟังธรรม ฝึกความเสียสละและ มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาด้วยการให้ทาน รักษาศีลและการภาวนา บวกกับการคิดดี พูดดี ทำดี ทำให้เกิดสุขภาวะพลังบวกได้

ดังนั้น การสร้างความตระหนักรู้คุณค่าของการเป็นผู้สูงวัย ผ่านการเรียนรู้กระบวนการสร้างภาวะพหุพลังของการเป็นผู้สูงวัยอย่างมีคุณภาพด้วยพุทธจิตวิธี โดยอาศัยจิตเป็นผู้นำความคิด และเป็นตัวนำในการกระทำทั้งปวง เมื่อคิดดี ย่อมทำให้พูดและทำดี ผลคือความสุข แต่ถ้าคิดชั่ว การพูดและทำก็ชั่ว ผลคือความทุกข์ ในพระพุทธศาสนาจึงสอนให้ฝึกจิตให้คิดดี “เพราะจิตที่ฝึกแล้วย่อมเป็นเหตุนำสุขมาให้” การพัฒนาจิตและปัญญาเริ่มจากการเรียนรู้จากการอ่านหรือการฟัง(สุตตมยปัญญา) ซึ่งเป็นเพียงปัญญาขั้นต้น เมื่อนำการ

เรียนรู้มา คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์แล้ว (จินตมยปัญญา) จึงเกิดเป็นปัญญาชั้นกลาง ถ้าได้ลงมือปฏิบัติตามการเรียนรู้ด้วยความเห็นและเข้าใจตามความเป็นจริง (ภาวนามยปัญญา) จะสามารถเข้าถึงปัญญาชั้นสูงสุดได้ การพัฒนาปัญญาต้องอาศัยการเกิดร่วมกับการพัฒนา ศรัทธา วิริยะ สติ และสมาธิ จึงจะเกิดพลังในการขับเคลื่อนการเรียนรู้และปรับตัวในวิถีชีวิตสูงวัยอย่างได้ผลดี เริ่มจากการพัฒนาสติ สมาธิ สะสมพลังจิต ให้เบิกบาน แจ่มใส มีกระบวนการคิดบนพื้นฐานของความจริง และมีประโยชน์ ให้คิดที่อยู่เสมอ คิดแล้วได้ประโยชน์แก้ปัญหาได้ ทำให้ชีวิตดีและมีสุขขึ้น

สรุป

การเติมพลังชีวิตที่มีคุณค่าของการเป็นผู้สูงอายุด้วยแนวพุทธจิตวิถี โดยใช้หลักพละ 5 ช่วยส่งเสริมสมรรถภาพทางจิตที่มีกำลังประกอบคือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา ซึ่งมีผลต่อความคิด ความจำ และ พฤติกรรมการแสดงออกที่ดีและเหมาะสม แนวปฏิบัติแบบพุทธจิตวิถี เป็นแนวทางดำเนินชีวิตในการสร้างการตระหนักรู้คุณค่าแห่งตนด้วยกระบวนการคิดเชิงบวก มีความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงต่างๆทั้งทางกายและใจที่เกิดขึ้น และพยายามปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมใหม่ ผสานกับพัฒนาการเรียนรู้ และแนวคิดพลัดพลัง (Active Ageing) ของการเป็นผู้สูงอายุที่มีพลัง ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1. มีสุขภาพที่ดี (Healthy) 2. มีความมั่นคงหรือการมีหลักประกันในชีวิต (Security) และ 3. มีส่วนร่วม (Participation) ช่วยเสริมทักษะในการสร้างพลังจิตเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถนำไปปฏิบัติและดูแลสุขภาพตนเองได้ ปรับเปลี่ยนเจตคติ พฤติกรรมตนเองในการดูแลด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตโดยการฝึกสติ ปรับเปลี่ยนความคิดของตนให้ตรงกับสภาพเป็นจริง สามารถพึ่งพาตนเอง และตระหนักเห็นคุณค่าของตนเองมากขึ้น ป้องกันภาวะเครียด ซึมเศร้าและรักษาความมีสุขภาพจิตที่ดีและพัฒนาภาวะจิตใจของตนไปสู่ความรู้สึกรักภูมิใจในชีวิตตนเอง ใช้ชีวิตให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน เพราะผู้สูงวัยได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ประสบการณ์ที่มีคุณค่าและความหมาย มีความเข้าใจต่อสิ่งต่างๆมาอย่างมากมาย การเตรียมความพร้อมก่อนที่จะเข้าสู่วัยสูงอายุ ได้แก่ 1. รักษาสุขภาพให้แข็งแรง ทานสารอาหารมีประโยชน์และออกกำลังกายตามความเหมาะสม 2. มีงานที่ชอบทำเพื่อทำจิตใจให้ร่าเริงเบิกบาน เช่น การปลูกต้นไม้ การอ่านหนังสือ หรือ เยี่ยมชมแหล่งธรรมชาติ เป็นต้น 3. ให้ความใส่ใจกับลูกหลาน ช่วยเหลือ

ครอบครัวตามความเหมาะสมและศักยภาพของร่างกาย เป็นที่พึงเมื่อยามเดือดร้อนหรือทุกข์ใจได้ ทำให้ลูกหลานเกิดความศรัทธา 4. สนใจการเรียนรู้ที่จะยอมรับเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามความเป็นจริง และ ใช้เทคโนโลยีในปัจจุบันอย่างเหมาะสม จะได้มีความรู้ความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคม ยังเป็นการบริหารความคิดและสมองไม่ให้เสื่อมถอยลง 5. สร้างความสัมพันธ์ เปิดประสบการณ์ตัวเองจากการสนทนาในสังคมต่างวัย เพราะการมีสังคมสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ใหม่ต่าง ๆ จะช่วยในด้านจิตใจ 6. เรียนรู้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามจริง โดยใช้การฝึกสติ มีสมาธิ นำปัญญาจากฝึกปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาเป็นแนวทางในวิถีชีวิตที่ติงาม ผลลัพธ์ที่ได้คือ ความสุขสงบ เบิกบานในชีวิตนี้ ปลายให้เป็นผู้สูงอายุมีความสุขที่ดีและมีความสุขในช่วงวัยสุดท้ายของชีวิต

รายการอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2563). *ก้าวอย่างของประเทศไทย สู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์แบบ*. สืบค้น 24 พฤศจิกายน 2564, จาก <https://www.dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=30476>
- เจียรนัย ทรงชัยกุล. (2546). *การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมไทยด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต* (รายงานการวิจัย). นนทบุรี. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ทักษิภา ชัชรรัตน์ และ สุภาภรณ์ อุดมลักษณ์. (2560). การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุ. *วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้*, 4(3), 176-188.
- นันทนา วงษ์สวัสดิ์, สิริวัฒน์ ศรีเครือตง และ ประยูร สุยะใจ. (2564). การพัฒนาโปรแกรมการฝึกโยคะอาสนะตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อเพิ่มพละกำลังในผู้สูงอายุ. *วารสารมจร อุบลปริทรรศน์*, 6(1), 428-441.
- พุทธชาติ แผนสมบุญ, กมลาศ ภูวนาธิพงศ์, สุวัฒน์ รักขันโท และคณะ. (2561). กระบวนการเสริมสร้างภาวะพละกำลังในผู้สูงอายุ. *วารสาร มหาจุฬานาครทรรค์*, 5(2), 268-282.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). (2563). *พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุง)* (พิมพ์ครั้งที่ 54). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พลีธัมม.
- สุชาติ หล้าอภัย. (2559). การประยุกต์ใช้มหาสติปัฏฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ. *วารสารธรรมทรรค์*, 16(2), 76.

Erikson, E. H. (1968). *Identity, youth, and crisis*. New York, NY: Norton.

Mahidol University, Institute for Population and Social Research. (2019).

Phawa sung wai khong prachakon [Elderly condition of the population]. สืบค้น 24 พฤศจิกายน 2564, จาก <http://www.ipsr.mahidol.ac.th/ipsrbeta/th/ResearchClusters.aspx?ArticleId=46>

Nguyen, C., Leanos, S., Natsuaki, M. N., Rebok, G. W., & Wu, R. (2018). *Adaptation for Growth Via Learning New Skills as a Means to Long-Term Functional Independence in Older Adulthood: Insights From Emerging Adulthood*. NC : Oxford University Press.

Tungkunanan P. The Lifelong Learning for Thai Society to Ageing Society. (2014). *Journal of Technical Education Rajamangala University of Technology Thanyaburi*, 2(1), 1-8.

World Health Organization. (2002). *Active Ageing: A Policy Framework*. Geneva: World Health Organization.

การใช้ตำรับยาแพทย์แผนไทยร่วมกับหลักพุทธจิตวิทยาเพื่อรักษา ผู้ติดเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด - 19)

The Use of Thai Traditional Medicine Formulas with Buddhist Psychology to Treat the Coronavirus (COVID-19)

Received: December 20, 2021
Revised: February 11, 2022
Accepted: February 1/, 2022

ธนศวรรณ ยิ่งยง¹ และ สุวัฒน์ รักขันโท²
Thanasawan Yingyong and Suwatsan Ragkhanto
(kkawpjoy@gmail.com and noonsuwat@gmail.com)

บทคัดย่อ

สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด-19) ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตทุกคนบนโลกนี้ แม้ทางรัฐจะออกมาตรการยับยั้งการแพร่ระบาดอย่างเข้มงวด แต่การกลายพันธุ์ของโควิด-19 ยังขยายวงกว้างขึ้น จนทำให้เกิดสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมาก ประเทศไทยโชคดีที่มีทางเลือกในวิธีการรักษาด้วยวิธีการแพทย์แผนไทย ในกรณีนี้ศึกษาเฉพาะการใช้ตำรับยาที่นำมารักษาคือ ยาขาว (ตำรับคัมภีร์วัดโพธิ์) ยาแก้ไข้จันทลีลา (ยาแผนไทยสามัญประจำบ้าน) สมุนไพรรักษาไข้หวัด (สมุนไพรรักษาในสาธารณสุขมูลฐาน) ของคลินิกแพทย์แผนไทยโพธิ์เรียง จังหวัดสมุทรสาคร เพื่อรักษาอาการของผู้ป่วยที่ติดเชื้อ หลังจากการรักษาด้วยแพทย์แผนไทยพบว่า ผู้ที่ได้รับเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด-19) ส่วนมากอาการดีขึ้นและหายเป็นปกติด้วยวิธีแพทย์แผนไทย นอกจากนี้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีส่วนช่วยทั้งบุคลากรทางการแพทย์และผู้ป่วยในการรักษา คือหลักอริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ สอนให้มีความอดทนต่อสภาวะโรคเกิดขึ้นให้กำลังใจต่อสู้ไม่ยอมแพ้ต่อปัญหานั้น ๆ สมุทัย ให้ถือปฏิบัติตามมาตรการของรัฐบาลเพื่อป้องกันการระบาดของเชื้อโรคเพิ่มขึ้น นิโรธ รักษาให้หายแล้วให้หมั่นตรวจสุขภาพกาย และสุขภาพใจไม่ประมาทมีสติ

¹ คลินิกแพทย์แผนไทยโพธิ์เรียง จังหวัดสมุทรสาคร

Pho Rieng Thai Traditional Medicine Clinic, Samut Sakhon Province

² ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Department of Psychology Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ในการดำรงชีวิตในยามวิกฤติต่อไป มรรคบุคลาการแพทย์แผนไทยได้ศึกษาค้นคว้าวิธีการรักษาจนประสบความสำเร็จ และติดตามประเมินผลจนกว่าจะหายและใช้ชีวิตเป็นปกติ

คำสำคัญ : การรักษาโรค, ผู้ติดเชื้อ, ไวรัสโคโรน่า (โควิด-19), ตำรับยาแพทย์แผนไทย, หลักพุทธจิตวิทยา

Abstract

The situation of the corona virus (COVID-19) epidemic has affected the lives of everyone in the world. Even though the government has issued the measures strictly to stop the epidemic, but the mutation of COVID-19 is still expanding, causing the loss of many lives and natural resources. Thailand is fortunate to have alternative methods of treatment using traditional Thai medicine. In this case, only the use of medicinal formulas that were used for treatment were studied, namely Ya Khao (Wat Pho scriptures), Chantaleela antipyretic (ordinary Thai traditional medicine), *Andrographis paniculata* herb, (herbs in primary health care) of Pho Reang, Thai Traditional Medicine Clinic, Samut Sakhon Province to treat the symptoms of infected patients. After treatment with Thai traditional medicine, it was found that most of the people who have been infected with the corona virus (COVID-19) have better symptoms and are healed by Thai traditional medicine. In addition, Buddhist principles help both medical personnel and patients in the treatment, that is the Four Noble Truths, namely the Suffering (Dukkha) giving them to be patient with the disease condition, to have the encouragement to fight and not lose to that problem, the origin of Suffering (Samudaya) adhere to the government's measures to prevent further outbreaks of germs, the end of Suffering (Nirodha) has been cured and has to regularly check his physical and mental health without negligence in his life in times of crisis, the path to the end of Suffering (Magga); Thai traditional medicine personnel have studied and researched the

methods of treatment until successful and in addition to follow-up and evaluation until recovered and leading to be a normal life.

Keywords : Treatment of disease, infected person, Corona virus (COVID-19), Thai traditional medicine formula, Buddhist psychology

บทนำ

การแพทย์แผนไทย เป็นทางเลือกหนึ่งซึ่งพร้อมให้การดูแลรักษาผู้ได้รับเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด-19) ด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทย ตามแนวทางการดูแลรักษาโดยใช้ตำรับยาแพทย์แผนไทย รักษาผู้ป่วยติดเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด-19) ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร อันเป็นผลเนื่องมาจากวิกฤตโรงพยาบาลเตียงเต็ม และขาดแคลนยาที่ต้องรักษา หน่วยบริการและทรัพยากรทางการแพทย์มีไม่เพียงพอต่อการตอบสนองปัญหาการแพร่ระบาด คลินิกการแพทย์แผนไทยโพธิ์เรียง สมุทรสาคร ได้มีส่วนร่วมมือกันวางแผนให้การรักษาผู้ป่วยโควิด-19 ด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทยบูรณาการ กับหลักพุทธจิตวิทยาในการร่วมกันรักษาผู้ป่วย เพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาของชาติด้านการแพทย์แผนไทย ร่วมกับหลักพุทธจิตวิทยาให้เป็นทางเลือกในการดูแลรักษา อย่างเร่งด่วน และรวดเร็ว เป็นสถานที่ใกล้บ้านหรือที่พักและไม่ซับซ้อนยุ่งยากในการรักษาผู้ติดเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด-19) ให้กับประชาชนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19

สำหรับการรักษาผู้ป่วยผู้ติดเชื้อโคโรนา (โควิด-19) ที่มารักษาด้วยวิธีแพทย์แผนไทย ณ คลินิกแพทย์แผนไทยโพธิ์เรียง จังหวัดสมุทรสาครนั้น มีการแบ่งเกณฑ์การรักษาจากผู้ป่วยที่มาปรึกษา ซึ่งได้ผลตามลำดับจนหายสามารถใช้ชีวิตเป็นปกติสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังได้ส่งเสริมหลักพุทธจิตวิทยา ด้านหลักธรรมและวิธีดำเนินชีวิตตามทางพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมเติมกำลังใจ สร้างความมั่นใจให้ผู้ป่วยที่มาปรึกษา มีความอบอุ่นใจเสมือนเป็นครอบครัวเดียวกันยอมรับสภาพของความเป็นจริงที่กำลังเกิดขึ้นจากผลของการระบาดของโรคโควิด -19 และให้ปฏิบัติตามวิธีการตามขั้นตอนคำแนะนำด้วยใจที่ยอมรับและกายที่ปฏิบัติ อย่างเป็นสุข

สถานการณ์โควิด (COVID-19)

การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ เริ่มต้นขึ้นในเดือน ธันวาคม 2562 พบครั้งแรกที่มณฑลหูเป่ย์ นครอู่หนั่น ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน และเริ่มระบาดไปทั่วโลก เมื่อวันที่ 12 มกราคม 2563 ประเทศไทยได้ตรวจพบเชื้อไวรัสโคโรนา ต่อจากประเทศจีนโดยนักท่องเที่ยวชาวอู่หนั่น (จิราภรณ์ ศรีแจ่ม, 2564) ในวันที่ 30 มกราคม 2563 องค์การอนามัยโลกได้ประกาศเป็นภาวะฉุกเฉินทางสาธารณสุข ระหว่างประเทศ วันที่ 11 มีนาคม 2563 องค์การอนามัยโลกออกประกาศเป็นโรคระบาดทั่วไป จากข้อมูล ณ วันที่ 3 ธันวาคม 2564 มีสถิติการติดเชื้อ ทั่วโลก 264 ล้านคน ประเทศไทยติดเชื้อ 2.13 ล้าน สถิติการตายทั่วโลก 5.23 ล้านคน ประเทศไทย 20,847 คน (กรมควบคุมโรค, 2564) จากการระบาดที่ผ่านมานั้น ทำให้หน่วยของรัฐ เช่น โรงพยาบาลปฏิเสธในการตรวจคนไข้โควิด-19 จากปัญหาอุปกรณ์การตรวจค้นหาเชื้อหมด เตียงไม่เพียงพอ เครื่องช่วยหายใจไม่เพียงพอ ยาที่จะรักษาไม่มีขาดแคลนหน้ากากอนามัย เจลแอลกอฮอล์ล้างมือมีไม่เพียงพอกับความต้องการ แม้กระทั่งจัดทำโรงพยาบาลสนามขึ้นทุกตำบลก็เต็มและบางส่วนต้องเก็บตัวอยู่กับบ้าน

ผลกระทบจากโรคโควิดต่อการดำเนินชีวิต

จากการระบาดของโควิด - 19 กินเวลายาวนาน ประมาณกว่า 2 ปี ได้ส่งผลกระทบต่อประชาชนทั่วโลก ทั้งผู้ติดเชื้อและไม่ติดเชื้อ บุคลากรทางการแพทย์ หน่วยกู้ภัย จิตอาสา ส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิต เช่น เกิดความเครียด ความเหนื่อยล้า ซึมเศร้า หรือฆ่าตัวตายของคนในสังคมครอบครัวและทุกคน ส่งผลต่อภาวะเศรษฐกิจการเงินของโลกของประเทศของครอบครัวและตนเอง การดำรงชีวิตต้องเปลี่ยนไป ตอนต้นปี พ.ศ. 2563 ปัญหาการระบาดของโรคโควิด 19 และได้รับการรักษาด้วยวัคซีนจำนวนเพิ่มมากขึ้นในระยะต่อมา ในระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคม 2563 เป็นช่วงเกิดการระบาดอย่างหนักในจังหวัดสมุทรสาคร ปัญหาที่พบคือ

1. โรงพยาบาลเต็มมีพื้นที่ไม่เพียงพอกับคนไข้
2. ยา เครื่องมือ อุปกรณ์ ไม่เพียงพอ
3. อุปกรณ์การตรวจมีไม่เพียงพอ ขาดแคลน
4. เจ้าหน้าที่เหนื่อยล้า การขาดแคลนบุคลากร

5. โรงพยาบาลสนามไม่เพียงพอ
6. ผู้ป่วยจำนวนมากต้องกักตัวอยู่ที่บ้าน
7. ขาดแคลนอาหาร และของใช้ที่จำเป็น
8. ขาดรายได้ เมื่อต้องหยุดงาน เป็นระยะเวลานาน
9. สูญเสียขวัญและกำลังใจเมื่อติดเชื้อ และสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักอย่างกะทันหัน

จากมาตรการที่เข้มข้นขึ้นหลังจากเดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 ซึ่งขณะนั้นมีแนวโน้มการเพิ่มของผู้ป่วยเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน รัฐบาลจึงออกมาตรการมาเพื่อยับยั้งการระบาด การปฏิบัติตามมาตรการของรัฐบาล ต้องอาศัยกฎหมายและความร่วมมือ ระเบียบวินัยของประชาชน หากทุกคนมีความเชื่อมั่น มีระเบียบวินัยปฏิบัติตามคำแนะนำของรัฐโดยเคร่งครัดตามมาตรการที่กำหนด เช่น การลดการเดินทาง การหยุดอยู่บ้าน ดูแลสุขภาพตัวเอง ป้องกันตนเอง ล้างมือ ใส่หน้ากากอนามัย เวลาไปในที่ชุมชน และจะต้องทำให้ได้ในเรื่องระยะห่างทางสังคม งดกิจกรรมทางสังคมทั้งหมด (Social Distancing) งดหรือลดการเดินทางโดยไม่จำเป็นหรืองดได้ทั้งหมด ก็จะเป็นการลดการสัมผัสระหว่างคนต่อคน ทำงานที่บ้าน ปิดสถานศึกษา ให้ใช้ระบบออนไลน์ ทุกคนได้ทำกิจกรรมแบบดิจิทัล ออนไลน์ ทางอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อลดการสัมผัสติดต่อ เช่นการใช้จ่าย การเงิน การซื้อขายออนไลน์ หรือถ้าซื้อขายก็ใช้เงินเป็นแบบดิจิทัล เป็น e-Transactions และ ออนไลน์แบบต่าง ๆ เช่น การประชุมออนไลน์ การดำเนินการตามมาตรการต่าง ๆ ของรัฐบาลต่อสู้กับโควิด-19 อาจไม่จบในระยะเวลานี้สั้น ๆ แต่อาจต้องใช้เวลาพอสมควร การร่วมมือและการมีวินัย การปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัด ตามมาตรการของรัฐ จะช่วยให้ปัญหาจบลงได้ หรือชะลอเวลาเพื่อรอวัคซีน สถานการณ์เช่นนี้ ทำให้ต้องปรับตัวและสร้างความคุ้นชิน จึงเป็นไปตามรูปแบบการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ (ยง ภู่วรวรรณ, 2564)

จากผลกระทบดังกล่าว ทำให้สถานที่รักษาไม่เพียงพอ ทำให้มีผู้ติดเชื้อโควิด-19 ต้องพักรักษาตัวอยู่ที่บ้านอีกเป็นจำนวนหนึ่ง โดยอาศัยหน่วยงานผู้นำท้องถิ่น และอาสาสมัครช่วยในการส่งต่ออาหาร และดูแลร่วมกับแพทย์แผนไทย ส่งยาตำรับแพทย์แผนไทย และสมุนไพรต่าง ๆ ช่วยเยียวยารักษาบำบัดอาการ พร้อมทั้งแนะนำการปฏิบัติตัวร่วมกับการใช้หลักพุทธจิตวิทยา เพื่อแก้ไขสถานการณ์ การระบาดของโควิด -19 ได้เป็นอย่างดี

แพทย์แผนไทยกับการรักษาโรค

ยาตำรับแพทย์แผนไทยมีการสืบสานรักษาวิธีการนี้มีมาตั้งแต่อดีตพุทธกาล ดังปรากฏในเรื่องของหมอชีวกโกมารภัจจ์ ผู้เป็นปฐมบรมครูด้านการแพทย์แผนไทยทุกแขนง เป็นแพทย์ประจำพระองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และดูแลรักษาพระสาวกทั้งหลาย อีกทั้งเป็นหมอประจำพระองค์ของพระเจ้าพิมพิสาร พระราชาแห่งแคว้นมคธ เช่น การรักษาโรคผอมเหลืองของพระเจ้าจันทรปัชโชต การรักษาอาการปวดศีรษะเรื้อรังของเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ และรักษาโรคลำไส้ของลูกเศรษฐีชาวกรุงพาราณสี (วิ.ม.(ไทย) 4/191) จะเห็นได้ว่าการรักษาผู้ป่วยในสมัยพุทธกาลนั้น ล้วนอาศัยการรักษาความเจ็บป่วยด้วยยาสมุนไพรที่มีอยู่ในธรรมชาติ

ดังนั้น การแพทย์แผนไทยเป็นภูมิปัญญาซึ่งบรรพบุรุษของไทยได้สั่งสมสืบทอดกันมายาวนาน มีความพยายามในการธำรงรักษาภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยของชาติมาตั้งแต่อดีต มีการรวบรวมตำรายาที่ดีและจารึกไว้ในแผ่นหิน ประดับตามผนังศาลาวัดสำคัญต่าง ๆ เมื่อเริ่มมีการแพทย์แผนตะวันตกเข้ามาในประเทศไทย การแพทย์แผนไทยยังคงมีบทบาทในการดูแลรักษาผู้ป่วย โดยมีการนำความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์การแพทย์เข้ามาประยุกต์เพื่ออธิบายและพัฒนาการแพทย์แผนไทย (มหาวิทยาลัยมหิดล, 2564)

การแพทย์แผนโบราณ เป็นการดูแลสุขภาพทั้งสภาวะปกติ และสภาวะที่ผิดปกติ หรือเป็นโรค โดยใช้ทฤษฎีความสมดุลของธาตุต่าง ๆ ในร่างกายและกายวิภาคศาสตร์ (anatomy) หลักวิชาการวิทยาศาสตร์การแพทย์เข้ามาอธิบายตามหลักวิชาการหลักเวชปฏิบัติ แพทย์แผนไทยมีความเชื่อมาแต่ครั้งโบราณ ร่างกายมนุษย์ ประกอบด้วยธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ เมื่อเกิดการแปรปรวนผิดปกติของธาตุ เรียกว่า หย่อน กำเริบ พิการ เป็นสาเหตุของการเกิดโรค

คำว่า “โรค” ในทางพระพุทธศาสนาจากรากศัพท์ภาษาบาลีว่า “รฺช” แปลว่า เสียดแทง มีความหมายว่า สิ่ง que เสียดแทงให้เจ็บปวด คำศัพท์ที่มีความหมายถึงความเจ็บปวดหรือโรค ได้แก่ โรคาพาธ หมายถึง ความเจ็บไข้ที่เกิดจากเชื้อโรค “อาพาธ” หมายถึง ความเจ็บป่วย “พยาธิ” หมายถึง ความเจ็บป่วย “อามัย” หมายถึง ความไม่สบาย ซึ่งตรงข้ามกับคำว่า “อนามัย” คือ ความสบายนั่นเอง และโรคในทางพระพุทธศาสนาแบ่งเป็น 2 ประเภท ประเภทแรก คือโรคทางกาย (กายิกโรค) และโรคทางใจ (เจตสิกโรค) (องฺ ทสก. (ไทย) 24/60/129-131)

สำหรับสาเหตุของโรคทางกาย มีหลายสาเหตุ คือ โรคเกิดจากดี เสมหะ ลม ใช้สันนิบาต ฤดูแปรปรวน การบริหารไม่สม่ำเสมอ การใช้ความเพียรเกินกำลัง ผลของกรรม หนาว ร้อน หิวกระหาย ปวดอุจจาระ ปวดปัสสาวะ ธาตุ 4 ไม่สมดุล (ที.ปา. (ไทย) 11/31306-307), การไม่รู้ประมาณในการบริโภค

การใช้ตำรับยาแพทย์แผนไทยเพื่อรักษาผู้ติดเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด - 19)

คลินิกแพทย์แผนไทยโพธิ์เรียง จังหวัดสมุทรสาคร เป็นสถานพยาบาลอีกแห่งหนึ่งที่เป็นสถานคลินิกทางเลือกสำหรับผู้ที่ต้องการรักษาโรคโควิด-19 และใช้กรรมวิธีในการรักษาโรคโควิด-19 ด้วยตำรับยาทางการแพทย์แผนไทย และผลการรักษานั้นทำให้เชื้อโรคโควิด-19 หายขาดได้จากผลที่รักษาที่ผ่านมา แต่ว่าการใช้ยาในแต่รายบุคคลนั้นต้องเป็นไปตามหลักการแพทย์แผนไทย คือการรักษานั้นให้ดูจากลักษณะเฉพาะบุคคลของคนไข้ อาการหนักเบาของคนไข้ การเลือกใช้ตำรับยาตามความเหมาะสมของผู้ป่วยเป็นหลัก การรักษาผู้ป่วยโรคโควิด-19 ก็เช่นเดียวกัน จึงมีการแบ่งประเภทและจำแนกตำรับยาที่จะใช้ดังนี้

ตำรับยาที่ใช้ ชุดที่ 1

1. ยาขาว 1 ซ้อนชา น้ำกระสายยาเป็น มะนาว 1 ชีก ซึ่งมีบันทึกไว้ในตำรายาวัตโพธิ์ โดยบรมครูท่านอาจารย์หมอชูป เป็นผู้ประสิทธิประสาท ผ่านท่านอาจารย์ใหญ่ ท่านอาจารย์ป้อม ให้แก่เหล่านักศิษย์รุ่นหลังต่อมา ขนาดที่ใช้ 1-2 ซ้อนชา (ยาบดผง) น้ำมะนาว 1 ชีก (น้ำกระสายยา) ตามอาการหนักเบา ของคนไข้แต่ละคน

2. ฟ้าทะลายโจร เป็นสมุนไพรในสาธารณสุขมูลฐาน ขนาดรับประทานครั้งละ 2-5 แคปซูล ตามอาการหนัก เบาของคนไข้

ตำรับยาที่ใช้ชุดที่ 2

1. ยาจันทลีลา เป็นตำรับยาสมุนไพร สามัญประจำบ้าน ขนาดรับประทานครั้งละ 2-5 แคปซูล ตามอาการหนัก เบาของคนไข้

2. ฟ้าทะลายโจร เป็นสมุนไพรในสาธารณสุขมูลฐาน ขนาดรับประทานครั้งละ 2-5 แคปซูล ตามอาการหนัก เบาของคนไข้

ส่วนกรณีคนไข้มีอาการไอ จะเพิ่มยาอีกส่วนคือ

1. ยาอำมฤควาที (บริษัทชาวละออเภสัช จำกัด) ใช้ชงน้ำร้อนผสมมะนาว
2. ยาแก้ไอมะขามป้อม (ห้างทองโอสถ) เป็นยาน้ำ จิบได้บ่อยครั้งตามอาการไอ

ผลจากการใช้ยาสมุนไพรทั้ง 2 ตำรับ ของคลินิกแพทย์แผนไทยโพธิ์เรียง จังหวัดสมุทรสาคร เป็นสถานพยาบาลอีกแห่งหนึ่งที่เป็นสถานคลินิกทางเลือกสำหรับผู้ที่ต้องการรักษาโรคโควิด-19 นั้น นับได้ว่าเป็นผลดีต่อผู้ที่มารักษาสามารถหายขาดจากการที่ได้รับเชื้อโควิด-19

กรณีตัวอย่างในการรักษาผู้ป่วยโรคโควิด 19

กรณีตัวอย่างกลุ่มที่ 1

ผู้ป่วยติดเชื้อมีอาการหนัก เริ่มรักษาเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2564 มีอาการไข้ ไอ เจ็บคอ ปวดเมื่อย จมูกไม่ได้กลิ่น กินอาหารไม่ร่ำรส หายใจเหนื่อย อุนหภูมิร่างกาย 37.5-38.5 องศาเซลเซียส โดยได้รับประทานยาตำรับดังนี้ 1.ยาขาว 1 ช้อนชา มะนาว 1 ชิกชงน้ำร้อนกินทุก 3 ชั่วโมง 2. ฟ้าทะลายโจร ครั้งละ 2 เม็ด กินทุก 3 ชั่วโมง 3. ยาแก้ไออำมฤควาที 1 ชอง ชงร่วมกับยาขาว ทุก 3 ชั่วโมง 4. ยาแก้ไอมะขามป้อม จิบได้เมื่อมีอาการไอ ทุก และ 3-4 ชั่วโมง มีตรวจอาการไข้ตลอด

วันที่ 18 สิงหาคม 2564 อุนหภูมิร่างกาย 36.5 หายปวดเมื่อย จมูกได้กลิ่นนิดหน่อย กินอาหารพอร่ำรส ไอบ้างนิดหน่อย อาการเหนื่อยดีขึ้น ให้รับประทานตำรับดังนี้ 1. ยาขาว 1 ช้อนชา มะนาว 1 ชิกชงน้ำร้อนกินทุก 3 ชั่วโมง 2. ฟ้าทะลายโจร ครั้งละ 2 เม็ด กินทุก 3 ชั่วโมง 3. ยาแก้ไออำมฤควาที 1 ชอง ชงร่วมกับยาขาว ทุก 3 ชั่วโมง 4. ยาแก้ไอมะขามป้อม จิบได้เมื่อมีอาการไอ

วันที่ 21 สิงหาคม 2564 ไม่พบอาการติดเชื้อ อุนหภูมิร่างกาย 36.5 หายปวดเมื่อย จมูกได้กลิ่น กินอาหารร่ำรส ไม่เหนื่อย ให้รับประทานตำรับดังนี้ 1. ยาขาว 1ช้อนชา มะนาว 1 ชิก ชงน้ำร้อนกินทุก 3 ชั่วโมง 2. ฟ้าทะลายโจร ครั้งละ 2 เม็ด กินทุก 3 ชั่วโมง 3. ยาแก้ไออำมฤควาที 1 ชอง ชงร่วมกับยาขาว ทุก 3 ชั่วโมง 4. ยาแก้ไอมะขามป้อม จิบได้เมื่อมีอาการไอ

วันที่ 28 สิงหาคม ไม่พบติดเชื้อ อุนหภูมิร่างกาย 36.5 ไม่มีอาการใด ให้รับประทานตำรับดังนี้ 1. ยาขาว 1ช้อนชา มะนาว 1 ชิก ชงน้ำร้อนกินทุก เข้า กลางวัน เย็น ถึงวันที่ 28 สิงหาคม 2564 สามารถทำงานได้ตามปกติ

กรณีตัวอย่างกลุ่มที่ 2

กลุ่มผู้ป่วยติดเชื้อแต่มีอาการไม่มาก เริ่มรักษาอาการเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2564 อุณหภูมิร่างกาย 36.5 อาการปกติ ไม่มีอาการใด ๆ เริ่มด้วยการให้รับประทานยา ดังนี้ 1. ยาขาว 1 ซ้อนชา 2. มะนาว 1 ชีก ชงน้ำร้อน กิน ก่อนอาหาร เข้า กลางวัน เย็น

วันที่ 18 สิงหาคม 2564 พบอาการติดเชื้อ อุณหภูมิร่างกาย 36.5 มีอาการปวดเมื่อยตัว นิดหน่อย ให้รับประทานดาร์บดังนี้ 1. ยาจันทลีลา 3 เม็ด ทุก 3 ชั่วโมง 2. ฟาโตะลายโจร 2 เม็ด กินทุก 3 ชั่วโมง

วันที่ 19 สิงหาคม 2564 พบการติดเชื้อ อุณหภูมิร่างกาย 36.5 ไม่มีอาการใด ๆ ให้รับประทานดาร์บดังนี้ 1. ยาขาว 1 ซ้อนชา มะนาว 1 ชีก ชงน้ำร้อนกินก่อนอาหาร เข้า กลางวัน เย็น 2. ฟาโตะลายโจร 2 เม็ด กินทุก 3 ชั่วโมง

วันที่ 21 สิงหาคม 2564 ไม่พบอาการติดเชื้อ 36.5 ไม่มีอาการใด ๆ ให้รับประทานดาร์บดังนี้ 1. ยาขาว 1 ซ้อนชา 2. มะนาว 1 ชีก ชงน้ำร้อนกิน เข้า เย็น

วันที่ 24 สิงหาคม 2564 ไม่พบอาการติดเชื้อ อุณหภูมิร่างกาย 36.5 ไม่มีอาการใด ๆ ให้รับประทานดาร์บดังนี้ 1. ยาขาว 1 ซ้อนชา 2. มะนาว 1 ชีก ชงน้ำร้อนกินเข้า เย็น ทำงานได้ตามปกติ

กรณีตัวอย่างกลุ่มที่ 3

กลุ่มติดเชื้อแต่ไม่มีอาการ เริ่มรักษาอาการเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2564 อาการติดเชื้อ อุณหภูมิร่างกาย 36.5 ปวดเมื่อยตัว จมูกไม่ได้กลิ่น นิดหน่อย กินอาหารไม่รู้รส เหนื่อยนิดหน่อย ให้รับประทานดาร์บดังนี้ 1. ยาจันทลีลา 3 เม็ด ทุก 3 ชั่วโมง 2. ฟาโตะลายโจร 2 เม็ด กินทุก 3 ชั่วโมง (กินต่ออีก 2 วัน)

วันที่ 21 สิงหาคม 2564 ไม่พบอาการติดเชื้อ อุณหภูมิร่างกาย 36.5 หายปวดเมื่อย จมูกได้กลิ่น กินอาหารรู้รส หายเหนื่อย อดินิดหน่อย ให้รับประทานดาร์บดังนี้ 1. ยาจันทลีลา ครั้งละ 3 เม็ด เข้า กลางวัน เย็น 2. ยาแก้ไออัมฤควาที 1 ซอง ชงกับน้ำมะนาว เข้า กลางวัน เย็น เมื่อ ไอ 3. ยาแก้ไอมะขามป้อม จิบได้เมื่อมีอาการไอ

วันที่ 24 สิงหาคม 2564 ไม่พบเชื้อ อุณหภูมิร่างกาย 36.5 ไม่มีอาการใด หยุดกินยา วันที่ 28 สิงหาคม 2564 ไม่ติดเชื้อ ไม่มีอาการใด ทำงานได้ตามปกติ

กรณีตัวอย่างกลุ่มที่ 4

กลุ่มที่ผู้ป่วยติดเชื้ออยู่ร่วมกับผู้ไม่ติดเชื้อ ภรรยา เริ่มรักษาอาการ เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2564 พบอาการติดเชื้อ อุณหภูมิร่างกาย 36.5 อาการปวดหลังนิดหน่อย ให้รับประทานดาร์บดิ่งนี้ 1. ยาขาว 1 ซ้อนชา มะนาว 1 ชีก ชงน้ำร้อนกินทุก 3 ชั่วโมง 2. ฟ้ายะลวยโจร ครั้งละ 2 เม็ด กินทุก 3 ชั่วโมง (3 วัน)

วันที่ 18 สิงหาคม 2564 อุณหภูมิร่างกาย 36.5 อาการหายปวดหลัง จมูกไม่ได้กลิ่น นิดหน่อย กินอาหารพอรู้รส เหนื่อยนิดหน่อย ให้รับประทานดาร์บดิ่งนี้ 1. ยาขาว 1 ซ้อนชา มะนาว 1 ชีก ชงน้ำร้อนกินทุก 3 ชั่วโมง 2. ฟ้ายะลวยโจร ครั้งละ 2 เม็ด กินทุก 3 ชั่วโมง (กินต่ออีก 2 วัน)

วันที่ 21 สิงหาคม 2564 ไม่พบเชื้อ หายปวดเมื่อย จมูกได้กลิ่น กินอาหารรู้รส หายเหนื่อย ให้รับประทานดาร์บดิ่งนี้ 1. ยาขาว 1 ซ้อนชา 2. มะนาว 1 ชีก ชงน้ำร้อนกิน ก่อนอาหาร เข้า กลางวัน เย็น ให้กินครบ 14 วัน ถึงวันที่ 28 สิงหาคม 2564 ไม่พบอาการติดเชื้อ ไม่มีอาการใด ทำงานได้ตามปกติ

ส่วนสามีของผู้ติดเชื้อซึ่งอยู่ร่วมกันตามปกติในชีวิตครอบครัวและได้ดูแลผู้ป่วยที่เป็นภรรยาของตนเองตลอด แต่ทางคลินิกฯ ให้รักษาป้องกันด้วยวิธีการเดียวกันภรรยา ผลปรากฏว่า ไม่อาการติดเชื้อ และทำงานได้เป็นปกติ และการรักษาผู้ป่วยแต่ละรายนั้นจะใช้เวลารักษาและเฝ้าดูอาการ ประมาณ 14 วัน ถึง 20 วัน ตามอาการหนัก เบา ของแต่ละคน เพื่อความปลอดภัยและมั่นใจว่าหายขาด

จากกรณีผู้ที่ติดเชื้อ ทั้ง 4 กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ป่วยติดเชื้อมีอาการหนัก กลุ่มผู้ป่วยติดเชื้อแต่มีอาการไม่มาก กลุ่มติดเชื้อแต่ไม่มีอาการ และกลุ่มที่ผู้ป่วยติดเชื้ออยู่ร่วมกับผู้ไม่ติดเชื้อ สามารถรักษาได้หายขาดทั้ง 4 กลุ่มตัวอย่าง แต่ต้องใช้ระยะเวลาการรักษาแตกต่างกันตามอาการของผู้ติดเชื้อมีความรุนแรงมาน้อยแค่ไหน

พุทธจิตวิทยาในการรักษาผู้ป่วยโรคโควิด 19

จิตวิทยาเป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมหรือกิริยาอาการของมนุษย์รวมถึงความพยายามที่จะศึกษาว่ามีอะไรบ้างหรือตัวแปรใดบ้าง และในสถานการณ์ใดที่เกี่ยวข้องกับการทำให้เกิดผลรับต่าง ๆ และทางพระพุทธศาสนาเองยังได้อธิบายปรากฏการณ์เกี่ยวกับความ

ทุกข์และการปฏิบัติเพื่อความไม่ทุกข์ไว้อย่างชัดเจน หลักธรรมในพระพุทธศาสนามุ่งสร้างความเข้าใจต่อโลกและชีวิตที่ถูกต้องตามความเป็นจริง มุ่งสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความทุกข์และความดับทุกข์ หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือนำทางชีวิตในการฝ่าฟันวิกฤตได้อย่างไร ทางพุทธจิตวิทยาใช้วัดขึ้นทางใจด้านไวรัสโควิด -19 และจัดการดูแลตนเองต่อเหตุการณ์การแพร่ระบาด โควิด -19 โดยนำคำสอนทางพระพุทธศาสนามาตีความวัดขึ้นทางใจ เพื่อป้องกันความทุกข์และเป็นหลักที่พึ่งทางใจ สำหรับคนในทุกวัย ทุกเพศ ทุกสถานะ ไม่ว่าจะคนรวยหรือคนจน ต่างประสบปัญหาอยู่ในท่ามกลางสถานการณ์เดียวกันและได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ครั้งนี้แตกต่างกัน (ThaiPR.net, 2564)

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการให้กำลังใจผู้ป่วยและผู้มีความเสี่ยงในการติดเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด -19) ให้มีสติมีกำลังใจเข้าใจในธรรมชาติ ให้มองเห็นความสุขในแบบที่ตนเป็น แนวทางการดูแลรักษาร่างกายตามหลักพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย การบริโภคอาหารตามหลักโภชนาการโภชนาการมีสติปัญญา ออกกำลังกาย เสริมสร้างจิต กระทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้ผ่องแผ้วใช้ยารักษาโรคตามธรรมชาติรวมตลอดถึงการใช้ธรรมเป็นโอสภเพื่อการรักษาโรค (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2564)

การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นวัดขึ้นเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดดังกล่าวนี้ ช่วยให้ผู้คนต่างหวาดกลัวมีความระแวดระวังความเชื่อมั่นความไว้วางใจกันกับการป้องกัน รักษาโรคชนิดนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ผู้ที่รู้ตัวว่าติดเชื้อโรคนี้” ซึ่งอยู่ในสถานภาพของ “ผู้ป่วย” ซึ่งต้องมี “คุณธรรมของผู้ป่วย” คอยกำกับดูแลดังที่พระพุทธองค์แสดงไว้ว่าคุณธรรมหรือข้อปฏิบัติสำหรับผู้ป่วยที่พยาบาลได้ง่ายมี 5 ประการ คือ 1.ทำความสบาย 2.รู้ประมาณในความสบาย 3.รับประทานยา 4. บอกอาการไข้ตามความจริงแก่พยาบาลไข้ที่มุ่งประโยชน์ คือ บอกอาการไข้ที่กำเริบว่ากำเริบ อาการไข้ที่ทุเลาว่าทุเลาอาการไข้ที่ทรงอยู่ว่าทรงอยู่ 5. เป็นคนอดทนความรู้สึกทางกายที่เกิดขึ้น เป็นทุกข์แสนสาหัสกล้าแข็ง เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ แทบจะคร่ำชีวิต (วิ.ม. (ไทย) 5/366/214-243) หลักธรรมที่สำคัญที่สุดในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-19 ที่จะสอนให้รู้จักนำวัดขึ้นทางธรรมรักษาโรคทางกายและทางใจ คือ อริยสัจ 4 (อง.ทสภ.(ไทย) 24/95/208) คือความจริงอันประเสริฐที่ทำให้ผู้เข้าถึงเป็นพระอริยะได้ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2564) ได้แก่

1. ทุกข์ คือสภาพความทุกข์ทรมานจากการติดเชื้อหรือความทุกข์ที่วิตกกังวลกับเรื่องของโรคโควิด 19 ทำให้เกิดความเครียดทางกายทางใจ เพราะเป็นผลเนื่องจากการขาดรายได้การสูญเสียคนที่รักทำให้เป็นทุกข์อยู่ตลอดเวลา ยิ่งบริโภควิวสารว่าเป็นแล้วตายยิ่งทุกข์หนักกว่าเดิม

2. สมุทัย สาเหตุที่เกิดความทุกข์จากการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด-19) การต้องเก็บตัวอยู่บ้านหรือโรงพยาบาล ทำให้ขาดรายได้ ภาระหนี้สินค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น จะทำอะไรให้มีสติรู้เท่าทันและสร้างปัญญาให้เกิดเพื่อรองรับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไม่ประมาท

3. นิโรธ วิธีการดับความทุกข์ด้วยการใช้ปัญญาหรือจากกัลยาณมิตร การดับทุกข์ การรู้ในปัญหาที่เกิดว่าทุกข์จากเรื่องใด จึงแก้จากเรื่องนั้น กล่าวติดเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด-19) ก็ป้องกันตนเอง อย่างเคร่งครัด เมื่อต้องติดเชื้อฯ ก็มีสติให้รู้เท่าทัน อาการที่เกิดขึ้นช่วยเหลือตนเองก่อน กินยาให้ทันกับโรค

4. มรรค คือหนทางแห่งการดับทุกข์ด้วยการปฏิบัติตามภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย การดูแลรักษาตนเองทั้งกายและใจจนกระทั่งหายจากการติดเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด 19)

จึงกล่าวได้ว่าอริยสัจ 4 คือการรู้เท่าทันกับสิ่งที่เกิดขึ้นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นการบำบัดส่งเสริม การดูแลสุขภาพโดยองค์รวม เรียนรู้และเข้าใจร่างกายจิตใจ และสาเหตุการเจ็บป่วยอย่างแท้จริง โดยมองตามหลักความเป็นจริง ยอมรับ อย่างมีสติ ทำให้เกิดปัญญา แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นทุกสถานการณ์ในการเกิดการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด-19) อย่างแท้จริง ที่สำคัญการรักษาตนเองให้ปลอดภัยแล้วเราจะได้ชื่อว่าช่วยป้องกันคนอื่นอีกด้วย ดังพุทธภาษิตที่ “อตตานิ ภิกขเว รกฺขณโต ปรี รกฺขติ ปรี รกฺขณโต อตตานิ รกฺขติ” แปลความว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อรักษาตนเชื่อว่ารักษาคนอื่น เมื่อรักษาคนอื่นเชื่อว่ารักษาตน” (ส.ม. (ไทย) 19/242) นั้นหมายความว่า การคุ้มครองป้องกันดูแลตนเองครบถ้วนและสังคมให้รอดพ้นจากโรคโควิด 19 เชื่อว่ารักษาตน (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2564)

สรุป

จากการศึกษาการใช้ตำรับยาแพทย์แผนไทยร่วมกับหลักพุทธจิตวิทยาเพื่อรักษาผู้ติดเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด-19) นั้น ทำให้ได้รับข้อมูลเชิงประจักษ์และพิสูจน์ด้วยการรักษาด้วยตัวยาสมุนไพรที่มีอยู่ในบ้านเรา โดยไม่ได้ใช้ยาแพทย์แผนปัจจุบัน ในการรักษาจากโรคด้วย

วิธีดังกล่าว ซึ่งระยะใช้เวลาเพียง 3-7 วัน ด้วยรับประทานยาตำรับยาแพทย์แผนไทยสามารถยับยั้งและรักษาการติดเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด-19) หายได้ ซึ่งประกอบด้วยตำรับยา คัมภีร์วัดโพธิ์ ยาแผนไทยสามัญประจำบ้าน และสมุนไพรรักษาโรคตามฐาน จึงเป็นข้อพิสูจน์ได้ว่าตำรับยาแพทย์ไทยของบรรพบุรุษไทยเรานั้นสามารถป้องกัน และรักษาการป่วย หายได้ภายใน 3-10 วัน นอกจากการรักษาด้วยตำรับยาแพทย์แผนไทยแล้วยังต้องอาศัยหลักพุทธจิตวิทยาในการร่วมบำบัดโรคด้วยหลักธรรมอริยสัจ 4 เพื่อเป็นโล่ป้องกันส่งเสริมเติมกำลังใจให้ต่อสู้กับโรค และพร้อมดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างมีความสุข มีสติรู้ให้เท่าทันกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเข้าใจในธรรมชาติที่เกิดขึ้น แล้วใช้ธรรมชาติในการบำบัดรักษาทั้งทางกาย และจิตใจให้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขตลอดไป

รายการอ้างอิง

- กรมควบคุมโรค.(2564). ภาพรวมของผู้ติดเชื้อ *Our World in Data* และ *JHU CSSE COVID-19 Data*. สืบค้น 3 ธันวาคม 2564, จาก <https://www.google.co.th/search>.
- กระทรวงสาธารณสุข. (2564). โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19). สืบค้น 1 ธันวาคม 2564, จาก <https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia>.
- กระทรวงสาธารณสุข. (2556). *ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ.2556*. ราชกิจจานุเบกษา 14 กุมภาพันธ์ 2556 หน้า 30 เล่ม 130 ตอนพิเศษ 21 ง.
- จิราภรณ์ ศรีแจ่ม. (2564). *วันที่ไทยรู้จัก COVID-19*. สืบค้น 5 ธันวาคม 2564, จาก <https://news.thaipbs.or.th/content/290347>
- พรณทิพา คนศรี, นภัทร์ แก้วนาค. (2564). *การบำบัดดูแลและส่งเสริมสุขภาพองค์รวม*. สืบค้น 5 ธันวาคม 2564 จาก <http://so02.tci-thaijo.org/index.php/JGSR/article/view/185041/130186>
- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2564). *โควิดทกถา*. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหิดล, (2561). *การแพทย์แผนไทยประยุกต์ (Applied Thai Traditional Medicine)*. สืบค้น 10 ธันวาคม 2564, จาก https://med.mahidol.ac.th/altern_med/th/thai_traditional_medicine

- โรงเรียนแพทย์แผนโบราณ วัดพระเชตุพนฯ. (2547). *ตำรายาศิลาจารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม*. กรุงเทพฯ : นำอักษรการพิมพ์.
- วิชญ์ ธรรมลิขิตกุล และคณะ. (1991). ประสิทธิภาพของสมุนไพรฟ้าทะลายโจรในการรักษาอาการไข้และเจ็บคอ. *วารสารจดหมายเหตุทางแพทย์ แพทยสมาคมแห่งประเทศไทย*, 74(10): 437-442.
- ยง ภู่วรรณ. (2564). *การปรับตัวภายใต้ภาวะการระบาดของโรคโควิด-19*. สืบค้น 3 ธันวาคม 2564, จาก <https://learningdq-dc.ku.ac.th/course/?c=1&l=4>
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป .อ. ปยุตฺโต). (2564). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 43). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก.
- ThaiPR.net. (2564). *พุทธจิตวิทยากับการจัดการตนเองในวิกฤตสถานการณ์โควิด-19*. สืบค้น 10 ธันวาคม 2564, จาก <https://www.ryt9.com/s/prg/3121499>

มิติรูปแบบการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในยุควิถีชีวิตใหม่

Dimension of English Teaching and Learning Styles in the New Normal

ธนาภัสร์ สนธิรักษ์¹, รังสรรค์ หล้าคำจา², วิมลพร ระเวงวัลย์³, วันวิสาข์ พูลทอง⁴ และ เวณุกา ตาลาน⁵

Received: May 22, 2022

Revised: June 02, 2022

Accepted: June 08, 2022

Thanaphat Sonthirak, Rungsan Lakhajja, Wimolporn Rawengwan,

Wanwisa Phulthong and Wenuka Talan

(thanaphat.so@nsru.ac.th)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้นำเสนอเกี่ยวกับผลกระทบของการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ได้กระจายไปทั่วโลก โดยอัตราการระบาดส่งผลกระทบในการดำรงชีวิตของคนไทย รวมถึงระบบการเรียนการสอนแบบออนไลน์ก็เข้ามามีบทบาทสำคัญในยุคนี้ จึงทำให้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในวิถีชีวิตใหม่ภายใต้มาตรการป้องกันของศูนย์บริหารสถานการณ์โควิด-19 (ศบค.) กระทรวงศึกษาธิการได้แนะนำให้ดำเนินการจัดการเรียนการสอน 5 รูปแบบ ได้แก่ On-site, On-air, On-demand, On-line และ On-hand สำหรับทุกรายวิชา ในสถานศึกษาทั้งหมด ทั้งนี้ ให้สถานศึกษาพิจารณาปรับรูปแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสม โดยยึดหลักความปลอดภัยของผู้เรียน ผู้สอนและผู้ปกครองเป็นสำคัญ และการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ส่งผลให้ภาคการศึกษาเกิดการหยุดชะงัก ผู้เรียนและผู้สอนต้องปรับตัวกับรูปแบบการเรียนการสอนที่แตกต่างกันไปในสถานศึกษาของตน สถานศึกษาทุกแห่งถูกคาดหวังให้สามารถบริหารจัดการเรียนการสอนในวิถีชีวิตใหม่ได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: รูปแบบ, การเรียนการสอนภาษาอังกฤษ, ยุควิถีชีวิตใหม่

Abstract

This academic article was to present the impact of the COVID-19 epidemic situation has spread to the world by the epidemic rate of COVID-19

^{1,2,3} สาขาวิชาภาษาต่างประเทศ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

Foreign Languages Division, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University

^{4,5} สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

English Division, Faculty of Education, Nakhon Sawan Rajabhat University

affected to the lives of Thai people, so that the online teaching systems has played a very important role in this era and English instructional models in the new normal under the prevention measured by the Centre for COVID-19 Situation Administration (CCSA). The Ministry of Education has recommended five learning and teaching options namely, on site, on air, on demand, online and on hand, for all subjects in all education establishments. However, they need to consider an appropriate teaching and learning model, and safety of students, teachers, and parents. Due to the ongoing COVID-19 pandemic, there have been significant disruptions to education. Students and teachers need to adapt themselves to different teaching and learning modes pertaining to their respective education setting. All educational establishments are also expected to handle appropriate teaching and learning management in the new normal.

Keywords: Styles, English teaching and learning, New Normal

บทนำ

ณ ปัจจุบันสถานการณ์การแพร่ระบาด COVID-19 ได้กระจายไปทั่วโลก โดยอัตราการระบาดของ COVID-19 ส่งผลกระทบในการดำรงชีวิตของประชาชนคนไทยเป็นอย่างมาก ในประวัติศาสตร์มนุษย์ ได้ผ่านวิกฤตโรคระบาดมาแล้วหลายครั้ง แต่คงไม่มีครั้งไหนที่ส่งผลกระทบต่อมนุษย์ สังคมและโลกได้ครอบคลุมมิติได้กว้างขวาง เพราะไวรัสตัวนี้ไม่เพียงแต่ส่งผลเกิดความเจ็บป่วยสูญเสียในระดับบุคคลแล้ว การระบาดของ Coronavirus ยังส่งผลกระทบไปทั่วทุกมิติและเกือบทุกประเทศในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งสภาพแวดล้อม โรคอุบัติใหม่และพฤติกรรมการใช้ชีวิตอย่างฉับพลันเข้าสู่ยุค “New Normal” ซึ่งเป็นการเรียนรู้วิถีชีวิตปกติ รูปแบบใหม่เพื่อป้องกันตนเองและผู้อื่นรวมถึงระบบการเรียนการสอนแบบออนไลน์ก็เข้ามามีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในยุคนี การปรับตัวครั้งนี้ ทำให้ผู้เรียนและผู้สอนต้องมีการวางแผนเนื้อหาในบทเรียนอย่างกระชับและได้ใจความสำคัญในบทนั้น จึงไม่แปลกเลยที่จะต้องให้เวลาในการเรียนที่ครอบคลุมและเหมาะสมกับเวลาที่กำลังทำการเรียนการสอนในห้องเรียนออนไลน์ (สิริภาณณ์ ทองมาก, 2564)

อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 เกิดข้อขัดข้องและอุปสรรคหลายประการ ยกตัวอย่างในต่างประเทศ เช่น ผู้สอนยังไม่มี ความเชี่ยวชาญในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคโนโลยีช่วยสอนและจัดบรรยากาศในการเรียนให้เหมาะสมและน่าเรียนสำหรับผู้เรียน ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการใช้บริการอินเทอร์เน็ตซึ่งผู้ปกครองบางส่วนไม่สามารถสนับสนุนได้อย่างเพียงพอ อีกทั้งบางพื้นที่อยู่ห่างไกล ภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงทำให้ไม่สามารถเชื่อมต่อสัญญาณอินเทอร์เน็ตได้ ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถเรียนได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันของการเรียนการสอนในชั้นเรียนเป็นการเรียนการสอนออนไลน์ ส่งผลต่อพัฒนาการด้านร่างกายและการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นอย่างมาก ดังนั้น จากการศึกษาของกลุ่มผู้สอนภาษาอังกฤษตั้งแต่เกิดการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 สะท้อนว่า การจัดการเรียนการสอนภาษาโดยการนำเทคโนโลยีมาช่วยสอน ถือเป็นความท้าทายของการสอน แต่อย่างไรก็ตาม มีข้อจำกัดที่เกิดขึ้นในเรื่องการเข้าถึงการฝึกอบรมและการสนับสนุน ซึ่งจากการศึกษาพบว่าหลาย ๆ โรงเรียนและนักเรียนยังไม่สามารถเข้าถึงอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ที่เชื่อมต่อสัญญาณอินเทอร์เน็ตได้อย่างเพียงพอ ส่วนครูผู้สอนยังขาดการอบรมเพื่อให้สามารถใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ได้อย่างเชี่ยวชาญและประการสุดท้าย ขาดการสนับสนุนเพื่อการบริหารจัดการอย่างเพียงพอ

สำหรับประเทศไทย จากผลสำรวจความพร้อมการเรียนออนไลน์ในช่วงการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 โดยศูนย์วิจัยกสิกรไทย สะท้อนข้อจำกัดในการเรียนออนไลน์ ได้แก่ ความไม่พร้อมในอุปกรณ์การเรียน ความไม่พร้อมของผู้ปกครอง โดยเฉพาะผู้ปกครองผู้มีรายได้น้อยและมีบุตรมากกว่า 1 คน จะเผชิญกับข้อจำกัดที่สูงกว่าเมื่อบุตรหลานต้องเรียนออนไลน์ของพร้อมกันเพราะจำเป็นต้องแบ่งปันการใช้อุปกรณ์ในการเรียน และค่าใช้จ่ายในการซื้ออุปกรณ์เพื่อการเรียนออนไลน์ รวมถึง ยังต้องมีภาระรายจ่ายค่าอินเทอร์เน็ตที่เพิ่มขึ้น ต่อมาเป็นความไม่พร้อมของผู้เรียนเองเพราะการเรียนออนไลน์นั้นเด็กนักเรียนจะต้องมีวินัยและความรับผิดชอบในตนเองสูง ซึ่งปัญหาที่ผู้ปกครองพบส่วนใหญ่ ได้แก่ เด็กนักเรียนขาดสมาธิในการเรียน โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กเล็ก ความล่าช้าจากการที่ต้องเรียนผ่านอินเทอร์เน็ตนาน ๆ และเมื่อมีปัญหาระหว่างเรียนไม่สามารถปรึกษาได้ทันทีส่งผลต่อการเรียน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีความไม่พร้อมในรูปแบบการสอน เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่กระทบกันจากการเรียนการสอนในชั้นเรียนปกติ ทำให้เกิดข้อขัดข้องในเรื่องการปรับตัวของทั้งผู้เรียนและผู้สอน จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นถึงข้อจำกัดและปัญหาที่คล้ายคลึงกันของการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษทั้งของต่างประเทศและในประเทศไทย

ซึ่งสามารถกล่าวถึงข้อขัดข้องและอุปสรรคโดยสรุปได้ดังนี้ ด้านผู้เรียน ผู้สอน ผู้ปกครอง ด้านการสนับสนุน และด้านรูปแบบการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้ไม่สามารถหยุดชะงักได้ เพราะผู้เรียน คือ กำลังสำคัญของแต่ละประเทศ อีกทั้งทักษะการใช้ภาษาอังกฤษก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องใช้ในการประกอบอาชีพในตลาดแรงงานเกือบทั่วโลก (ธัชมา ศรัทธารัตน์ธนา, 2564)

ภาษาอังกฤษ ถือเป็นภาษาที่มีความจำเป็นอย่างมากในปัจจุบัน เนื่องจากมนุษย์ในปัจจุบันทุกวันนี้โดยส่วนใหญ่สื่อสารกันด้วยภาษาอังกฤษ ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อสื่อสารกันโดยตรง การใช้อินเทอร์เน็ต การดูทีวี การดูภาพยนตร์ การเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ การค้นหาหนังสือคู่มือทางด้านวิชาการต่าง ๆ จึงนับได้ว่าภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากลที่ติดต่อสื่อสารได้ทั่วโลก อีกทั้ง ในปัจจุบันที่อิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ยังมีอยู่อย่างต่อเนื่องและเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ การเจริญเติบโตทางด้านการคมนาคมและเทคโนโลยีที่ทันสมัย ส่งผลทำให้โลกปัจจุบันแคบลงประเทศต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับภาษาอังกฤษเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลายประเทศได้มีการประกาศให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาราชการอีกภาษาหนึ่งนอกเหนือจากภาษาของประเทศตนเอง ดังนั้น ภาษาอังกฤษจึงมีบทบาทสำคัญต่อผู้คนอย่างแพร่หลาย เช่น การติดต่อซื้อขาย การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม การเดินทางไปต่างประเทศ การศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น และการประกอบธุรกิจหลากหลายประเภท ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อกลาง ดังนั้น การรู้ภาษาอังกฤษเพียงหนึ่งภาษาจะทำให้เราสามารถติดต่อสื่อสารกับผู้คนบนโลกนี้ได้มากกว่าพันล้านคน ภาษาอังกฤษจึงถือเป็นภาษาที่สองที่สำคัญของเกือบทุกประเทศบนโลกและในด้านการดำเนินชีวิตประจำวันของเราทุกคนไม่สามารถปฏิเสธได้เลยว่า จะต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับชาวต่างชาติเสมอ ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ล้วนจะต้องเริ่มจากสังคมขนาดเล็กที่สุด นั่นคือ ครอบครัว โรงเรียนไปจนถึงสังคมที่มีขนาดกว้างขึ้น นั่นคือ สังคมการทำงาน ดังนั้น การที่เราจะมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อชาวต่างชาติได้ การมีทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษที่ดีจึงมีบทบาทที่ค่อนข้างสำคัญต่อการเป็นสื่อกลางเพื่อให้มนุษย์ทุกคนเข้าใจในความต้องการของกันและกัน (กาญจนาพร รุจิโณม, 2561)

ในปี ค.ศ. 2017 สถาบันสอนภาษาอังกฤษระดับโลก เผยแพร่รายงานดัชนีทักษะการใช้ภาษาอังกฤษประจำปี 2017 โดยสำรวจทักษะการใช้ภาษาอังกฤษของประชากรใน 80 ประเทศที่ไม่ได้ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลักและแบ่งผลการจัดอันดับออกเป็น 5 กลุ่มประเทศ คือ กลุ่มที่มีทักษะภาษาอังกฤษสูงมาก สูง ปานกลาง ต่ำ และต่ำมาก ซึ่งพบว่า ไทยติดอันดับที่ 53 หรืออยู่ในกลุ่มประเทศที่ทักษะภาษาอังกฤษต่ำ โดยมีคะแนนน้อยกว่า

บังกลาเทศ ปากีสถานและคิวบา ส่วนในอาเซียนประเทศที่ทักษะภาษาอังกฤษดีที่สุด คือ สิงคโปร์ อันดับที่ 5 รองลงมาคือ มาเลเซีย อันดับที่ 13 ฟิลิปปินส์ อันดับที่ 15 เวียดนาม อันดับที่ 34 อินโดนีเซีย อันดับที่ 39 ไทย อันดับที่ 53 กัมพูชา อันดับที่ 77 และลาว อันดับที่ 80 (สลิสา ยุกตะนนท์, 2560) จะเห็นได้ว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่มีทักษะภาษาอังกฤษต่ำของโลกและในประชาคมอาเซียนประเทศไทยก็อยู่ในระดับกลาง ๆ ดังนั้น ปัญหาของทักษะภาษาอังกฤษ จึงนับว่าเป็นเรื่องที่เราทุกคนต้องตระหนักถึงความสำคัญและพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษของตนให้ดียิ่งขึ้น

ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการเรียนภาษาอังกฤษมานานแล้วตั้งแต่อดีต แต่ในปัจจุบันคนไทยเราก็กังวลภาษาอังกฤษสู่คนสิงคโปร์ที่อยู่ภายในอาเซียนไม่ได้ ปัจจุบันการเรียนการสอนภาษาอังกฤษของไทยยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร แม้เด็กไทยจะเรียนรู้ภาษาอังกฤษตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานก็ตาม ปัญหาสำคัญที่พบ คือ เด็กไทยมีผลสัมฤทธิ์การเรียนภาษาอังกฤษค่อนข้างต่ำและไม่สามารถใช้ภาษาอังกฤษสื่อสารได้ (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ, 2557) การนำแนวคิดทฤษฎีการสอนภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศที่เหมาะสม มาใช้เป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน และสอดคล้องกับความจำเป็นของสังคม เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถใช้ภาษาอังกฤษสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นหนทางหนึ่งอันนำไปสู่การพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและเตรียมพร้อมเด็กไทยให้สามารถดำเนินชีวิตในศตวรรษที่ 21 และสนับสนุนการพัฒนาประเทศได้ต่อไปในอนาคต

ดังนั้น ในบทความวิชาการนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอ แนวคิดและวิธีการสอนภาษาอังกฤษจากอดีตถึงปัจจุบัน การจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในศตวรรษที่ 21 ผลกระทบของการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ต่อการเรียนการสอน และรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในวิถีชีวิตใหม่ ตลอดจนข้อดีและข้อจำกัดของรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในแต่ละรูปแบบ

แนวคิดและวิธีการสอนภาษาอังกฤษจากอดีตถึงปัจจุบัน

ภาษาอังกฤษ มีบทบาทสำคัญในสังคมปัจจุบันในรูปแบบของการเป็นเครื่องมือในการเรียนการสอนและการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ เศรษฐกิจ เทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสาร และการประกอบอาชีพ ทำให้ต้องมีการพัฒนาโครงสร้าง

หลักสูตรตามสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคมโลกที่ส่งผลโดยตรงต่อผู้เรียน ทั้งนี้ สมยศ เม่นแย้ม (2542) ได้เสนอหลักการเรียนภาษาอังกฤษว่า ควรเริ่มเรียนจากเสียงในภาษาอังกฤษก่อน โดยผู้เรียนควรได้รับการฝึกมากพอจนเห็นว่า ภาษาอังกฤษมีระบบการออกเสียงศัพท์และไวยากรณ์ที่จะสามารถนำไปใช้ในการสื่อสารได้ต่อไป โดยผู้สอนควรจะคำนึงถึงความซับซ้อนของภาษา ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการสื่อสารจึงควรให้ผู้เรียนฝึกซ้ำ ๆ จนเกิดเป็นความเคยชินและเป็นอัตโนมัติในที่สุด นอกจากนี้ การเลือกคำศัพท์ที่จะนำมาสอนในระยะเริ่มแรก ควรเป็นคำศัพท์ที่มาจากสถานการณ์จริงมีความหมายชัดเจนและน่าสนใจเพื่อเพิ่มพูนคำศัพท์ให้กับผู้เรียน กิจกรรมในห้องเรียน ควรเป็นการพูดในสถานการณ์จริงที่ผู้เรียนมีส่วนเกี่ยวข้องควรเป็นบทสนทนาที่สั้นและเป็นจริง โดยในการสอนนั้น ผู้สอนจะต้องพูดชัดเจน ถูกต้องและไม่ซ้ำจนเกินไป ควรใช้ความเร็วในการพูดในระดับปกติ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเคยชินและควรใช้รูปประโยคและคำศัพท์ที่ผู้เรียนรู้อยู่แล้วก่อนจะปรับไปใช้คำใหม่ ๆ และรูปประโยคใหม่ ๆ ต่อไป อีกทั้ง การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เข้ามาใช้ร่วมอย่างเหมาะสมกับกิจกรรมที่หลากหลายจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาให้กับผู้เรียน จากหลักการดังกล่าวจึงสามารถสรุปได้ว่า ในการสอนภาษาอังกฤษนั้นควรเริ่มจากการสอนคำศัพท์ การฟัง ฟังแล้วตอบคำถาม พูดในสถานการณ์ต่าง ๆ การอ่าน และการเขียนเป็นลำดับท้ายสุด

ภายหลังในการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ถูกพัฒนาการเรียนการสอนโดยการนำมาใช้เป็นหลักในการสอนภาษาอังกฤษในประเทศไทยเป็นเวลากว่า 2 ทศวรรษ แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร อาจเป็นผลมาจากการเรียนเพื่อสอบเป็นหลัก มุ่งเน้นไปที่การสอนไวยากรณ์และการท่องจำคำศัพท์ ไม่ได้เรียนเพื่อมุ่งการสื่อสารอย่างแท้จริง ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์จริงได้ เพราะยังขาดวินัยและแรงจูงใจในการฝึกฝนการใช้ภาษาอังกฤษ แต่ด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ภาษาอังกฤษเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันเพิ่มขึ้น หรือ อาจกล่าวได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน เช่น บัตรชมภาพยนตร์ คู่มือการใช้งานอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ฉลากอาหารและยา ป้ายข้อมูลหรือแม้แต่เว็บไซต์ เกมส์ และแอปพลิเคชันต่าง ๆ ในสมาร์ตโฟนก็ใช้ภาษาอังกฤษเป็นหลัก จึงทำให้มีอาจปฏิเสธการใช้ภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวันได้อีกต่อไป ซึ่งการจัดการเรียนการสอนไม่ได้เป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ แต่เป็นการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับบุคคล

ผู้เขียนจึงเห็นด้วยกับการเรียนการสอนภาษาอังกฤษที่มีการประยุกต์ใช้สื่อกลาง เช่น การนำเนื้อเพลงภาษาอังกฤษมาสอดแทรกในเนื้อหา ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการสื่อความหมาย ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับผู้เรียนดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และการอยู่ร่วมกันของสังคม ด้วยเหตุนี้ การเรียนรู้ภาษาอังกฤษจึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บุคคลมีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามสถานการณ์ โอกาส และกาลเทศะที่เกิดขึ้นจริงในสังคม ทั้งนี้ ในการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ ก็ได้มีการกำหนดมาตรฐานและระดับความสามารถทางภาษาที่แสดงถึงสมรรถนะที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม เช่น ระดับ (Level) ของทักษะและความรู้ทางภาษาที่แสดงออกในรูปแบบของพฤติกรรมที่สามารถสังเกตและวัดได้

Krashen (1995) ได้เสนอแนวการสอนแบบธรรมชาติ (Natural Approach: NA) โดยแบ่งระดับการพัฒนาภาษาที่สองไว้ 5 ระดับ ได้แก่ 1) ช่วงก่อนการผลิตภาษา (Preproduction) หรือ ระยะเงียบ (Silent period) ในขั้นนี้ ผู้เรียนภาษาใหม่มักใช้เวลาเรียนรู้คำศัพท์และฝึกออกเสียงคำศัพท์ใหม่ ๆ ผู้เรียนอาจจะใช้การพยักหน้าหรือส่ายหน้าแทนการตอบ “ใช่” และ “ไม่ใช่” 2) ช่วงเริ่มผลิตภาษา (Early production) ผู้เรียนเริ่มใช้ภาษาสื่อสาร หรือทักษะการพูดเป็นการตอบคำถามสั้น ๆ หรือการสร้างวลีสั้น ๆ ได้ แต่อาจจะยังไม่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ 3) ช่วงใช้ภาษาได้ (Speech emergence) ในขั้นนี้ ผู้เรียนสามารถโต้ตอบด้วยภาษาที่สองได้ด้วยประโยคสั้น ๆ ผู้เรียนมีความเข้าใจมากขึ้นและเริ่มอ่านและเขียนในภาษาที่สอง 4) ช่วงเริ่มมีความชำนาญและใช้ภาษาได้อย่างคล่องแคล่ว (Intermediate fluency) ในขั้นนี้ ผู้เรียนสามารถสื่อสารได้ทั้งทางการพูดและการเขียนโดยใช้ประโยคที่ซับซ้อนมากขึ้น และ 5) ช่วงที่มีความสามารถทางการใช้ภาษาสูงสุด (Advanced fluency) ในขั้นนี้ ผู้เรียนต้องมีโอกาสใช้ภาษาอย่างต่อเนื่องในการพูดภาษาใหม่ เพื่อให้สามารถใช้ภาษาได้อย่างคล่องแคล่ว ผู้เรียนต้องฝึกใช้ภาษาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเพิ่มความคล่องและความมั่นใจ

การจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในศตวรรษที่ 21

กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายปฏิรูประบบการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนโดยเฉพาะทักษะทางด้านภาษาอังกฤษ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้

ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารและใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้เพื่อการพัฒนาตน ซึ่งนำไปสู่ขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เบญจวรรณ พงศ์มัทวาน (2544) กล่าวว่า กระทรวงศึกษาธิการได้แนะแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษโดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนมากขึ้น และใช้กิจกรรมต่าง ๆ หลากหลายชนิดเข้ามาช่วยในการดำเนินการสอน โดยครูผู้สอนต้องคำนึงถึงความสามารถ ความถูกต้องเหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีเจตคติที่ดีต่อการเรียน ในการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ ผู้สอนต้องปรับเปลี่ยนและประยุกต์วิธีการสอนของตนเพื่อสามารถเลือกวิธีสอน กิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนและจุดมุ่งหมายของการเรียนภาษาในแต่ละระดับชั้น ซึ่งทำให้การเรียนการสอนนั้นมีประสิทธิภาพ แนวคิดสำคัญที่ครูในศตวรรษที่ 21 ต้องเรียนรู้เพื่อนำมาจัดการเรียนการสอนมีดังต่อไปนี้คือ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545)

1. หลักสูตรภาษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner-Centered Language Curriculum)

2. แนวการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร (Communicative Language Teaching)

3. การสอนภาษาเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ (Language for Specific Purposes)

4. การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated Learning)

5. การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning)

6. การจัดการเรียนการสอนแบบภาษาที่เน้นเนื้อหา (Content-Based Instruction)

7. การสอนภาษาแบบองค์รวม (Whole Language Approach)

8. การเรียนรู้จากการทำโครงการ (Project-Based Learning)

9. การเรียนรู้ที่เน้นภาระงาน (Task-Based Language)

10. การสร้างองค์ความรู้ (Constructivism)

11. วิธีการสอนด้วยการตอบสนองด้วยท่าทาง (Total Physical Response)

12. การเรียนการสอนภาษาอังกฤษแบบโพร์แม็ทซิสเต็ม (4 MATS Language System)

กระบวนการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น ครูผู้สอนต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ทักษะ กระบวนการ มีความสามารถ และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานการเรียนรู้ ครู

ต้องมีเทคนิค วิธีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม เช่น การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) คือ วิธีการจัดการเรียนการสอนที่แบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการทำงานร่วมกัน เช่น การจัดกิจกรรมโตะกลมเพื่อนำไปสู่การสอนคำศัพท์ ไวยากรณ์ การออกเสียงอย่างถูกต้องจนเกิดความเข้าใจในเนื้อหา สามารถใช้ได้อย่างถูกต้อง แล้วจึงนำความรู้ที่ได้ไปฝึกในสถานการณ์จริง

วิถีชีวิตใหม่

วิถีชีวิตใหม่ (New normal) ราชบัณฑิตยสภา โดยคณะกรรมการบัญญัติศัพท์นิเทศศาสตร์ราชบัณฑิตยสภาได้บัญญัติศัพท์ "New normal" ไว้ว่า หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่แตกต่างจากอดีต อันเนื่องมาจากมีบางสิ่งมากระทบจนแบบแผนและแนวทางปฏิบัติที่คนในสังคมคุ้นเคยอย่างเป็นปกติและเคยคาดหวังล่วงหน้าได้ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีใหม่ภายใต้หลักมาตรฐานใหม่ ทั้งนี้ ทางศูนย์บริหารสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือ ศบค. มีการประกาศมาตรการการป้องกันและควบคุมการระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ที่ทุกคนต้องให้ความสำคัญและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ได้แก่ การสวมหน้ากากอนามัยหรือหน้ากากผ้าเสมอ การล้างมือบ่อย ๆ การเว้นระยะห่างอย่างน้อย 2 เมตร ในสถานที่ต่าง ๆ พกเจลแอลกอฮอล์ หลีกเลียงไปยังสถานที่แออัด หลีกเลี่ยงการเข้าใกล้กลุ่มเสี่ยงหรือผู้ที่มีอาการป่วย สิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาเป็นพื้นฐานในการปรับชีวิตในแบบวิถีชีวิตใหม่ หรือ New normal

วิถีชีวิตใหม่ทางการศึกษา (New normal education) เป็นการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการปรับแนวการจัดการเรียนการสอน วิธีการเรียนการสอน บทบาทของผู้เรียนและผู้สอน การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนการสอน การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ตลอดจนผู้ปกครอง การบริหารจัดการภายในสถานศึกษาแต่ละที่ในเรื่องของการจัดการงบประมาณให้เหมาะสมการบริหารการเงินของแต่ละสถานศึกษา กิจกรรมทางสังคมในสถานศึกษา เช่น การประชุม อบรม สัมมนา การเรียนรู้การนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนการสอนและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพราะผู้เรียนไม่สามารถหยุดการเรียนรู้ในระดับชั้นต่าง ๆ ได้ ทุกกิจกรรมทางการศึกษาต้องดำเนินต่อไป ภายใต้กิจกรรมที่เน้นเรื่องความปลอดภัยเป็นสำคัญ

สรุป ผลกระทบของการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ก่อให้เกิดการดำเนินชีวิตวิถีใหม่ (New normal) ตลอดจนการวิถีชีวิตใหม่ทางการศึกษา เกิดเป็นการดำเนินรูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนในแบบใหม่ การใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนการสอนที่ทุกคนต้องปรับตัวและยอมรับร่วมกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้ดำเนินการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องภายใต้ภาวะของการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019

ผลกระทบด้านการเรียนการสอนในยุควิถีชีวิตใหม่

ผลกระทบที่เกิดจากการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ต่อการเรียนการสอนประกอบด้วย

1. สถานศึกษา ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้สถานศึกษาต้องประกาศปิดทำการเรียนการสอนในชั้นเรียนปกติ ตามประกาศของศูนย์บริหารสถานการณ์โควิด-19 (ศบค.) เกิดผลกระทบต่อทั้งผู้สอนและผู้เรียน การทำโครงการต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนส่งเสริมศักยภาพของทั้งผู้เรียนและผู้สอนต้องหยุดไปโดยปริยาย งบประมาณต่าง ๆ ถูกโยกไปใช้ในการเพิ่มมาตรการการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาโดยตรง ที่ต้องบริหารจัดการให้สถานศึกษาเป็นที่ปลอดภัยเป็นศูนย์กลางเพื่อประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ จากภายนอก สร้างความเข้าใจระหว่างบ้านและโรงเรียนอำนวยความสะดวกให้ทั้งผู้เรียนและผู้สอน สร้างขวัญและกำลังใจให้บุคลากรยืนหยัดเพื่อรับมือกับการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนรู้ของทุกคน รวมถึง การบริหารจัดการศึกษาที่ไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป

2. ผู้เรียนและผู้ปกครอง เมื่อสถานศึกษาประกาศให้หยุดในช่วงการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้ต้องเรียนอยู่ที่บ้าน โดยนักเรียนบางกลุ่มมีผู้ปกครองที่เป็นพ่อแม่ดูแล บางกลุ่มมีผู้ปกครองที่เป็นญาติ ๆ ดูแล ในจำนวนนี้ ส่วนใหญ่จากการติดตามข่าวสารพบว่า ยังขาดอุปกรณ์ในการเรียนออนไลน์ที่เหมาะสม เนื่องจากผู้ปกครองไม่มีเงินเพียงพอที่จะจัดซื้อให้ อีกทั้ง ผู้ปกครองบางกลุ่มถูกเลิกจ้างงานจากการแพร่ระบาด ทำให้ไม่มีเงินมาใช้จ่าย นอกจากนี้ บางพื้นที่ไม่มีสัญญาณอินเทอร์เน็ตใช้หรือบางพื้นที่สัญญาณไม่ครอบคลุม ทำให้เกิดปัญหาในการเรียนรู้และเข้าถึงสื่อในการเรียน เกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา อีกทั้ง ผู้เรียนกลุ่มประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษาตอนต้นยังต้องพึ่งพาผู้ปกครองในการควบคุมและให้คำแนะนำขณะเรียน ปัญหาคือ ผู้เรียนกลุ่มที่อยู่

กับญาติ ๆ เช่น ปู่ ย่า ตาและยาย ต้องปรับตัวอย่างมากในการเรียนอยู่ที่บ้านเพราะผู้ปกครองบางส่วนยังไม่สามารถให้คำแนะนำแก่บุตรหลานได้ ส่งผลให้เกิดความเครียดทั้งต่อผู้เรียนและผู้ปกครอง ส่วนระดับอุดมศึกษา แม้ว่าจะสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองก็ยิ่งพบว่าบางกลุ่มขาดอุปกรณ์ในการเรียนรู้ที่เหมาะสมในช่วงแพร่ระบาดเช่นกัน

3. ผู้บริหารและผู้สอน ในช่วงของการแพร่ระบาดผู้บริหารต้องประสบกับการบริหารจัดการที่ยาก เพราะต้องจัดการกับภาวะวิกฤติที่เกิดจากมาตรการของรัฐสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องการป้องกันไม่ให้เกิด การแก้ไขสถานการณ์ด้วยความรวดเร็ว การสื่อสารกับบุคคลทุกฝ่ายให้เข้าใจ จึงต้องเป็นนักสื่อสารที่ดี หรือหาคนที่มีความรู้ความสามารถในการสื่อสารมาช่วยและมีทีมงานช่วยเหลือ ทั้งระหว่างที่เกิดวิกฤติและภายหลังวิกฤติ ส่วนผู้สอนต้องปรับกระบวนการเรียนการสอนเป็นออนไลน์ต้องหาเทคนิค วิธีการต่าง ๆ ในการสอนและพอสถานการณ์คลี่คลาย สามารถจัดการสอนในชั้นเรียนปกติได้ ผู้สอนก็ต้องเตรียมการสอนในรูปแบบ New normal ดังนั้น ผู้สอนจึงได้รับผลกระทบทั้งด้านการเตรียมการสอน การวัดผล ประเมินผล เพราะต้องปรับเปลี่ยนและปรับปรุงให้เหมาะสม (ธัญญา ศรัทธารัตน์ธนา, 2564)

สรุป การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลกระทบต่อด้านการเรียนการสอนเริ่มตั้งแต่สถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้เรียนและผู้สอน ตลอดจนผู้ปกครอง ทำให้เกิดการปรับตัวในการเรียนการสอนครั้งใหญ่เกิดขึ้นในระบบการศึกษา ทำให้ทั้งผู้เรียนและผู้สอน ตลอดจนผู้ปกครองในทุกระดับชั้น ต้องเรียนรู้ในการใช้สื่อและเทคโนโลยีร่วมกัน ผู้เรียนไม่สามารถหยุดการเรียนรู้ได้ อีกทั้งทุกคนยังต้องอยู่ในสถานการณ์นี้อีกนาน ตราบใดที่เราไม่สามารถควบคุมการแพร่ระบาดจากไวรัสโคโรนา 2019 ได้ จากข้อสังเกต ผู้สอนบางส่วนจะได้รับการอบรมในเรื่องการจัดการเรียนการสอนในช่วงแพร่ระบาดโดยการใช้เทคโนโลยีช่วยสอนแต่เป็นการอบรมออนไลน์เป็นส่วนใหญ่ ทำให้การฝึกปฏิบัติด้วยตนเองในการใช้เทคโนโลยีช่วยสอนได้ผลไม่เต็มประสิทธิภาพ ส่งผลให้ผู้สอนบางกลุ่มเกิดความเครียด ส่วนผู้สอนบางกลุ่มที่พอจะปรับตัวได้ ก็สรรหาเทคนิค วิธีการเรียนรู้เข้ามาช่วยสอนให้น่าสนใจทั้งแบบออนไลน์และในชั้นเรียนปกติ

รูปแบบการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในวิถีชีวิตใหม่

จากการหารือร่วมกันระหว่างกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ ราชวิทยาลัยกุมารแพทย์แห่งประเทศไทย องค์การอนามัยโลกประเทศไทย ยูนิเซฟ และ

เครือข่ายที่เกี่ยวข้อง กำหนดใช้กรอบแนวทาง 6 มิติ ได้แก่ การดำเนินงานเพื่อความปลอดภัย การเรียนรู้ การครอบคลุมถึงเด็กด้อยโอกาส สุขภาพและการคุ้มครอง นโยบายและการบริหารการเงิน ทำให้กระทรวงศึกษาธิการเสนอให้จัดการเรียนการสอนได้ 5 รูปแบบตามบริบทและความเหมาะสมของแต่ละสถานศึกษา ได้แก่ On-line, On-air, On-demand, On-hand และ On-site ทั้งนี้ ในแต่ละรูปแบบมีรายละเอียดตลอดจนข้อดีและข้อจำกัดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (ธิษณา ศรัทธาธรรณา, อ้างแล้ว)

1. รูปแบบการเรียนการสอนแบบ On-line คือ การศึกษาที่เกิดขึ้นบนอินเทอร์เน็ต มักจะเรียกว่า "e-Learning" อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้ออนไลน์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของ "การเรียนทางไกล" ด้วยแรงกดดันและการกระตุ้นจากโรคระบาดที่ทำให้ทุกคนต้องเว้นระยะห่างกันในสังคมหรือ Social distancing เกิดขึ้น ดังนั้น ในวงการการศึกษาทั้งในไทยและต่างประเทศ จึงนำรูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์มาประยุกต์ใช้ จัดเป็นการเรียนการสอนแบบสองทางแบ่งประเภทได้ ดังนี้

1.1 การเรียนการสอนผ่านแอปพลิเคชันการประชุมทางวิดีโอ เช่น Google Hangout meet, Zoom meeting, Schoology, WebEx, Microsoft Teams เป็นต้น ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนผ่านการประยุกต์ใช้โปรแกรมการประชุมวิดีโอทางไกล ที่ผู้สอนสามารถเตรียมและผู้สอนสามารถเห็นหน้ากันและกัน สามารถสอบถามได้ รวมทั้ง สามารถบันทึกไฟล์ลักษณะสอนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนย้อนหลังได้ รูปแบบการเรียนนี้ ผู้เรียนแอปพลิเคชันส่วนใหญ่ไม่มีค่าใช้จ่าย มีเพียงบางแอปพลิเคชันที่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ถ้าใช้เกินเวลาที่กำหนด อย่างเช่น Zoom meeting เป็นต้น จากการศึกษาเรื่อง การใช้แอปพลิเคชันในการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษด้านการฟังเพื่อเป็นแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้และพัฒนาการใช้ภาษาอังกฤษของนักศึกษาภายในมหาวิทยาลัยสวนสุนันทา พบว่า แอปพลิเคชันสามารถนำไปใช้ในการเรียนรู้และพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษได้เป็นอย่างดี โดยแอปพลิเคชันที่ถูกนำมาใช้มากที่สุดคือ YouTube เพราะมีสื่อการสอนที่หลากหลายสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดความเพลิดเพลิน รองลงมาคือ BBC Learning English เพราะสามารถฝึกฟังสำเนียงและการออกเสียงได้ ยังมีการศึกษาการใช้ Google classroom ในการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 พบว่า สามารถช่วยพัฒนาทักษะ การสื่อสารภาษาอังกฤษโดยเฉพาะการพูดของนักเรียนได้ นอกจากนั้นยังมีความสนุกสนานขณะ

เรียนด้วย และจากการศึกษาการพัฒนาารูปแบบการสอนโดยอาศัยแอปพลิเคชันการอ่านออกเสียงด้วยระบบรู้จำเสียงพูดและเกมทายคำศัพท์ภาษาอังกฤษสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนประเสริฐอิสลาม โดยใช้โปรแกรม Construct 2 และโปรแกรม Intel XDK การพัฒนาในด้านของ Speech recognition พัฒนาโดยใช้ Plugin speech recognition พบว่า ผลการเรียนรู้ของนักเรียนเพิ่มขึ้นหลังเรียน และสามารถกระตุ้นความสนใจของนักเรียนได้ดี เพราะแอปพลิเคชันมีเสียงโต้ตอบ และมีสีสันที่ดึงดูดความสนใจของผู้เรียน อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยให้ข้อเสนอแนะว่า การเรียนผ่านแอปพลิเคชันนั้น ต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของอุปกรณ์ในการเรียนของผู้เรียนด้วย ดังนั้น การเรียนการสอนรูปแบบออนไลน์โดยผ่านแอปพลิเคชันที่ต้องคำนึงถึงได้แก่ จุดเชื่อมต่อสัญญาณอินเทอร์เน็ต อุปกรณ์การเรียนเช่น คอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟน แท็บเล็ต เป็นต้น และที่สำคัญอุปกรณ์ต้องเพียงพอสำหรับผู้เรียน

1.2 การเรียนการสอนด้วยรูปแบบ Massive Open Online Courses: MOOC เป็นรูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายในการเรียน โดยใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือ และเป็นการจัดการเรียนการสอนแบบสองทาง ที่มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ห้องเรียนมีขนาดใหญ่สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา ประชาชนทั่วไปที่สนใจเข้าเรียนในสาขาที่ตนเองต้องการพัฒนา โดยมีองค์ประกอบ ได้แก่ วิดีโอการสอนบรรยายเนื้อหา และการยกตัวอย่างประกอบ เอกสารการสอนแบบออนไลน์ การตอบโต้แสดงความคิดเห็นระหว่างผู้สอนและผู้เรียน การประเมินผลการเรียน และการทดสอบ เป็นต้น จากรายงานการวิจัยของการศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาออนไลน์ระบบเปิดแบบ MOOC ของอุดมศึกษาไทย พบว่า การจัดการเรียนการสอนระบบนี้ ผ่านการรับรองของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 องค์ประกอบ คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการออกแบบหลักสูตรการเรียนการสอน ด้านการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน ด้านการนำไปใช้และด้านการประเมินหลักสูตรจากการศึกษาเรื่อง สภาพการใช้ความต้องการในการใช้และความพึงพอใจในการใช้งานแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมหาชนในรายวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย พบว่า นักศึกษาระดับปริญญาตรีทุกชั้นปี รู้จักรูปแบบการเรียนการสอนและมีความต้องการใช้อยู่ในระดับมากและผลความพึงพอใจหลังการใช้ในระดับมากเช่นกัน อย่างไรก็ตามจากการสังเกต การเรียนการสอนรูปแบบนี้มี ใช้

ในระดับอุดมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ เพราะผู้เรียนต้องมีวินัยและความรับผิดชอบต่อตนเองดี ทั้งการเข้าเรียน การสอบ เพราะเป็นการเรียนการสอนออนไลน์ในห้องขนาดใหญ่ ผู้เรียนต้องเอาใจใส่และคอยติดตามด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้น ความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเองจึงเป็นเรื่องสำคัญของกลุ่มผู้เรียน

1.3 การเรียนและการสอนด้วยรูปแบบ Modular Object Oriented Dynamic Learning Environment (Moodle) เป็นการจัดการเรียนการสอนแบบสองทาง โดยจัดการเรียนการสอนในระบบออนไลน์ให้มีบรรยากาศเหมือนเรียนในห้องเรียน หรือเรียกว่า LMS (Learning Management System) หรือระบบจัดการการเรียนการสอน CMS (Course Management System) ผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต อินทราเน็ต สำหรับสถาบันการศึกษา หรือครู ใช้เพื่อเตรียมแหล่งข้อมูล กิจกรรม และเผยแพร่แบบออนไลน์ผ่านอินเทอร์เน็ต หรืออินทราเน็ต สามารถนำไปใช้ได้ทั้งองค์กรระดับ มหาวิทยาลัย โรงเรียน สถาบัน หรือครูสอนพิเศษ โดยไม่มีค่าใช้จ่าย จากงานวิจัย การใช้โปรแกรม Moodle ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชาภาษาอังกฤษพื้นฐาน นักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยสวนดุสิต พบว่า ผลการประเมินคุณภาพของการใช้โปรแกรม Moodle ในการพัฒนาการเรียนรายวิชาภาษาอังกฤษพื้นฐาน ในภาพรวมมีคุณภาพระดับดี ผลสัมฤทธิ์หลังการเรียนโดยใช้โปรแกรมสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ก่อนการเรียนและนักศึกษามีความพึงพอใจต่อการเรียนอยู่ในระดับมากจากการสังเกตการเรียนและการสอนด้วยรูปแบบ Moodle มีการใช้ทั้งในโรงเรียนและสถาบันการศึกษา โดยส่วนใหญ่ใช้ในรูปแบบการเรียนเสริมในรายวิชาต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังมีการจัดอบรมการใช้งานให้ผู้สอนในทุกกลุ่มวิชา ดังนั้น จึงพบบทเรียนในรูปแบบ Moodle เกือบทุกกลุ่มวิชา ที่สำคัญผู้เรียนสามารถเข้าใช้งานได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายส่วนตัว ในกรณีที่เรียนในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา เพราะเป็นการเข้าใช้งานผ่านระบบอินทราเน็ตขององค์กรนั้น ๆ โดยตรง

2. รูปแบบการเรียนการสอนแบบ On-air ผ่านระบบสื่อสารช่องทางหลักโดยส่งสัญญาณครูผู้สอนต้นทางมาจากโรงเรียนวังไกลกังวล หัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์จัดเป็นการเรียนการสอนที่มีการสื่อสารทางเดียว แต่ในภาวะการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ถือเป็นการจัดการเรียนการสอนที่นักเรียนทุกคนสามารถเข้าถึงการเรียนการสอนได้แม้จะไม่

สามารถเรียนที่โรงเรียน อีกทั้ง เป็นการใช้สิ่งที่มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยมีช่องทางการเรียนการสอน ดังนี้

2.1 Digital e-Learning ส่งสัญญาณผ่านดาวเทียม (DLTV) ผ่านดาวเทียมไทยคม ระบบ KU-band ช่อง 186-200 ออกอากาศ 15 ช่อง (DLTV 1-15) ตลอด 24 ชั่วโมง ผ่านทางทีวีดิจิตอล (DLTV) และยังสามารถเข้าระบบอินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ www.dltv.ac.th โดยเนื้อหาสาระการเรียนรู้ในระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นอกจากนี้ ยังสามารถรับชมผ่านแอปพลิเคชัน DLTV (DLTV application) บนมือถือหรือแท็บเล็ตได้ด้วย เหมาะสำหรับนักเรียน นักศึกษา ผู้ปกครองและประชาชนโดยทั่วไป เพราะสามารถชมรายการได้ทุกที่ทุกเวลา ชมได้ทั้งรายการสดและเลือกชมย้อนหลัง

2.2 OBEC content center สถานีโทรทัศน์การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นชุดโปรแกรมและแพลตฟอร์มการเรียนรู้ครบวงจรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อรองรับการให้บริการแพลตฟอร์มการเรียนรู้ให้เชื่อมโยงกับระบบ Digital e-Learning สามารถรับชมผ่านทางทีวีดิจิตอล นอกจากนี้ ยังสามารถเข้าถึงได้จาก www.obectv.tv โดยเนื้อหาสาระการเรียนรู้ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และยังมีสื่อสนับสนุน เช่น Tutor ตัวฟรี.com, e-Book สำหรับนักเรียนอีกด้วย

โดยในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคไวรัส-19 สถานศึกษาได้จัดทำคู่มือการเข้าเรียนตามช่องทางผังรายการแจ้งแก่ผู้ปกครองช่วยดูแลบุตรหลานร่วมกันด้วย นอกเหนือจากการติดต่อและประสานงานจากครูผู้สอนแล้ว จากการศึกษาการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ในช่วงการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 พบว่า การจัดการศึกษาทางไกลสามารถเข้าถึงนักเรียน รวมทั้ง ประชาชนผู้สนใจใฝ่หาความรู้เพิ่มเติมในจำนวนที่เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วในชนบทที่ห่างไกล ในสถานศึกษาที่อยู่พื้นที่ห่างไกลทุรกันดาร บนเขา บนดอย บนเกาะ ลักษณะต่างกันในแต่ละพื้นที่ ส่วนในด้านคุณภาพนั้น การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้รับความรู้และเรียนได้เท่าเทียมกับนักเรียนในเมือง รวมทั้ง ยังส่งเสริมการศึกษา ในระบบ นอกกระบบและตามอัธยาศัยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) อย่างไรก็ตาม จากการตั้งข้อสังเกต ปัญหาการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนทางไกลผ่านดาวเทียมของแต่ละสถานศึกษา จะเป็นด้านงบประมาณ ด้านอุปกรณ์และสื่อ รองลงมา คือ ด้านบุคลากรและด้านการบริหารจัดการ

และควรมีแนวทางที่ควรดำเนินการ คือ การจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้ครูผู้สอนทั้งทางด้านเทคโนโลยีและการเตรียมการสอน การวัดผลประเมินผล ให้สอดคล้องกับการเรียนจากต้นทาง นอกจากนี้ ยังควรมีการจัดงบประมาณเพื่อจัดซื้ออุปกรณ์เพื่อรองรับการเชื่อมต่อสัญญาณที่มีประสิทธิภาพ มีการระบบซ่อมบำรุงอย่างต่อเนื่องและการรวมกลุ่มจัดตั้งเครือข่ายโรงเรียนที่ดำเนินการจัดการเรียนการสอนทางไกลผ่านดาวเทียมและศึกษาดูงานโรงเรียนในเครือข่าย เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อีกทั้ง ควรมีการสรุปการดำเนินการอย่างต่อเนื่องเป็นรูปธรรม

3. รูปแบบการเรียนการสอนแบบ On-demand เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ผู้สอนได้สำรวจปัญหาและอุปสรรคของผู้เรียนเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม จากนั้น ผู้สอนได้จัดการเรียนการสอนบนพื้นฐานและข้อจำกัดของผู้เรียนในเขตบริการของแต่ละสถานศึกษาดังนั้น รูปแบบการเรียนรู้อาจจะหลากหลายและแตกต่างกันในแต่ละสถานศึกษา เช่น กลุ่มผู้เรียนที่พร้อมและสามารถเรียนรู้ผ่านเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชันทางการศึกษาต่าง ๆ ที่มีชุดโปรแกรมในจัดทำบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ให้ครูผู้สอนใช้งาน หรือเป็นคลังที่รวบรวมบทเรียนสำเร็จรูปต่าง ๆ สำหรับเป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งทั้งผู้เรียนและครูผู้สอนจะสามารถเลือกใช้เว็บไซต์หรือแอปพลิเคชันเหล่านั้นร่วมกันในการเรียนการสอน ทั้งนี้ สามารถเรียนผ่านอุปกรณ์ อาทิเช่น คอมพิวเตอร์พกพา (Notebook) โทรศัพท์มือถือ (Mobile phone) หรือสมาร์ทโฟน (Smart phone) และแท็บเล็ต (Tablet) เป็นต้น หรือเรียนผ่านทางโทรทัศน์ทางไกลผ่านดาวเทียมในช่องทาง www.dltv.ac.th หรือผ่านทางสถานีโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมเพื่อการศึกษา OBEC channel กล่าวได้ว่า การเรียนรูปแบบ On-demand นี้เป็นการจัดการเรียนการสอนบนพื้นฐานปัญหาและข้อจำกัดของผู้เรียนที่แตกต่างกันไปในแต่ละสถานศึกษา ซึ่งถือเป็นสิ่งที่ดีมาก เพราะเป็นการคำนึงถึงพื้นฐานของผู้เรียนตลอดจนครอบครัวที่มีความแตกต่างกัน แต่เพราะการเรียนรู้ไม่สามารถหยุดชะงักได้ ผู้สอนตลอดจนสถานศึกษาจึงต้องหาวิธีการหรือการบริหารจัดการที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนด้วย

4. รูปแบบการเรียนการสอนแบบ On-hand เป็นการจัดการเรียนการสอนโดยครูจัดทำเอกสาร ใบงาน แบบฝึกหัด คู่มือและชุดกิจกรรมต่าง ๆ ให้แก่นักเรียน โดยจัดทำให้เข้าใจง่าย พร้อมมีคู่มือแนะนำนักเรียนและผู้ปกครอง ซึ่งโรงเรียนจะมีการจัดส่งเอกสารต่าง ๆ ให้แก่นักเรียนถึงบ้านและมีการติดตาม ประเมินผลโดยครูผู้สอนอย่างต่อเนื่อง เพราะบางพื้นที่ห่างไกล ไม่สามารถรับสัญญาณอินเทอร์เน็ต บางพื้นที่ยังไม่มีไฟฟ้าใช้และบางพื้นที่ครอบครัว

ขาดอุปกรณ์เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของบุตรหลาน การจัดการเรียนการสอนรูปแบบนี้ ผู้สอนจะเข้าไปให้คำแนะนำผู้เรียนถึงที่บ้านและจะเก็บใบความรู้ของสัปดาห์ก่อน ๆ กลับมาด้วย หากผู้เรียนหรือผู้ปกครองไม่เข้าใจในเนื้อหาที่สามารถสอบถามจากผู้สอนได้โดยตรง จากข้อสังเกต การเรียนการสอนรูปแบบนี้เป็นการเรียนการสอนที่เข้าถึงและเข้าใจทั้งผู้เรียนและผู้ปกครอง มีการสำรวจปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนความพร้อมในเบื้องต้นของผู้เรียนแต่ละคน ผู้สอนมีความเสียสละและความอดทนในการลงพื้นที่เพื่อต่อยอดการเรียนรู้ของลูกศิษย์ ดังจะเห็นจากภาพข่าวทางโทรทัศน์หรือทางสื่ออื่น ๆ ที่ผู้สอนมีการเดินทางเข้าเยี่ยมผู้เรียนถึงที่บ้านพร้อมทั้งอธิบายทำความเข้าใจแก่ผู้เรียนและผู้ปกครองถึงใบความรู้และเอกสารประกอบการเรียนที่ผู้สอนนำไปมอบให้ผู้เรียนถึงที่บ้าน

5. รูปแบบการเรียนการสอนแบบ On-site เป็นการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนปกติในพื้นที่ปลอดภัย แต่ให้มีมาตรการในการควบคุมการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ตามที่ศูนย์บริหารสถานการณ์โควิด-19 (ศบค.) ได้ประกาศไว้ เช่น การวัดอุณหภูมิ ก่อนเข้าสถานศึกษาหรือชั้นเรียน การเว้นระยะห่างทางสังคม พื้นที่ห้องเรียนมีความกว้าง สามารถจัดที่นั่งแบบเว้นระยะห่างได้จำนวน 20-25 คนในห้องเรียน เป็นต้น ทั้งนี้การบริหารจัดการให้เข้าเรียนในชั้นเรียนจะขึ้นกับจำนวนของผู้เรียนและบริบทของสถานศึกษาในแต่ละพื้นที่ที่มีความปลอดภัย

จากการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบ On-site เป็นการเรียนการสอนปกติ ผู้เรียนมีโอกาสดูถามข้อสงสัย ขณะเดียวกันผู้สอนก็ได้เห็นพฤติกรรมการเรียนของผู้เรียนและคอยแนะนำ ชี้แนะอย่างใกล้ชิดในชั้นเรียน ซึ่งนับว่าดีที่สุดในรูปแบบการเรียนการสอนทั้งหมด ส่วนอีกรูปแบบเป็นการเข้าเรียนเป็นกลุ่มขนาดเล็กในชั้นเรียนสลับกับการเรียนด้วย On-line และ On-air ในบางพื้นที่ เรียกได้ว่าเป็นรูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสาน (Blend learning) สำหรับในมุมมองของผู้เขียนที่สอนภาษาอังกฤษโดยตรง เห็นว่า การสอนแบบผสมผสานถือว่าตอบโจทย์ของการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในภาวะการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 เพราะสำหรับการสอนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศสำหรับผู้เรียนในประเทศไทย จำเป็นต้องอาศัยสื่อการสอนและเทคโนโลยีเข้ามาช่วยขณะที่สอนเป็นปกติอยู่แล้ว เช่น การฟัง การพูดและการอ่านออกเสียง สอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนแบบผสมผสานเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษของผู้เรียน Generation Z

พบว่า ในการเรียนแบบผสมผสานวิชาภาษาอังกฤษนั้น ในห้องเรียนจะเหมาะกับการสอนแบบบรรยายที่จำเป็นต้องมีการฝึกทำกิจกรรมทันที ซึ่งในห้องเรียนยังเหมาะกับการอภิปรายกลุ่ม กิจกรรมที่ใช้ปัญหาเป็นฐาน การให้คำปรึกษากับผู้เรียนเป็นรายบุคคล การทำงานกลุ่ม และการทดสอบ ในขณะที่การเรียนแบบออนไลน์จะเหมาะสมกับการศึกษาคำศัพท์ โครงสร้าง ไวยากรณ์ การใช้ภาษา ฝึกทักษะภาษาต่าง ๆ และการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานเป็นวิธีการเรียนการสอนที่ช่วยพัฒนาผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวิชาภาษาอังกฤษให้สามารถฝึกและพัฒนาทักษะการสื่อสารของผู้เรียนได้

บทสรุป

การแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 เกิดผลกระทบต่อระบบการศึกษาทั่วโลก ทำให้ผู้เรียนผู้สอนตลอดจนผู้ปกครองต้องปรับเปลี่ยนการใช้ชีวิตแบบเดิม ๆ เป็นการใช้ชีวิตในวิถีชีวิตใหม่ และเกิดวิถีใหม่ทางการศึกษา อย่างไรก็ตามการจัดการเรียนการสอนต้องดำเนินต่อไป เพราะผู้เรียนเป็นกำลังสำคัญและอนาคตของประเทศต่าง ๆ พวกเขาต้องเข้าสู่เวทีการแข่งขันในชีวิตจริงในเรื่องของการทำงาน คนที่มีความพร้อมในทักษะวิชาชีพและทักษะทางภาษาอังกฤษจะมีความได้เปรียบในการสมัครเข้าทำงานมากยิ่งขึ้น ดังนั้นกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ นวัตกรรมและวิจัยโดยผ่านความเห็นชอบของ ศูนย์บริหารสถานการณ์โควิด-19 (ศบค.) จึงได้ประกาศให้มีการจัดการเรียนการสอนในทุกรายวิชาของแต่ละสถานศึกษาออกมาใน 5 รูปแบบ ได้แก่ On-line, On-air, On-demand, On-hand และ On-site โดยทั้งนี้ให้คำนึงความปลอดภัยของผู้เรียนและผู้สอนตลอดจนความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ ที่สถานศึกษาตั้งอยู่เป็นสำคัญ ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษจึงดำเนินไป 5 รูปแบบตามประกาศของกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ นวัตกรรมและวิจัยโดย ทั้งนี้ พบว่า แต่ละรูปแบบมีข้อดีและข้อจำกัดแตกต่างกันไป เพราะปัจจัยสำคัญอยู่ที่ผู้เรียนและผู้สอน ผู้เรียนต้องเรียนรู้และพยายามปรับตัวกับวิธีการเรียนที่ต่างจากการเรียนปกติในชั้นเรียนให้ได้ ต้องมีวินัยในการเรียน และต้องมีอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่เหมาะสมระหว่างเรียนอีกด้วย ซึ่งบางครั้งครัวเรือนไม่สามารถสนับสนุนบุคลากรของตนเองได้อย่างเพียงพอ ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเกิดขึ้นในบางพื้นที่ ในส่วนของผู้สอนเองก็ต้องเรียนรู้การเตรียมการสอนที่ต้องใช้สื่อเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนการสอน เพราะเทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ

มีบทบาทเป็นอย่างมากในการเข้ามาช่วยให้การจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษให้ประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้ผู้สอนต้องพิจารณาวุฒิภาวะของผู้เรียนด้วยว่าสื่อประเภทไหน และวิธีการสอนแบบไหนถึงจะเหมาะสมที่สุดกับแต่ละช่วงวัย เพราะการรับรู้และความรับผิดชอบต่อการเรียนของแต่ละช่วงวัยมีความแตกต่างกัน ส่วนการประเมินผลนั้น การประเมินไม่ใช่ประเมินการเรียน แต่เป็นประเมินผลการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับและสามารถนำไปปรับใช้ต่อไปได้ในอนาคต อย่างไรก็ตาม หากในการจัดการเรียนการสอน ผู้สอนได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณให้ผู้สอนได้มีโอกาสเรียนรู้ฝึกอบรมจากผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อและเทคโนโลยีช่วยสอนอย่างต่อเนื่อง (Continuous Professional Development: CPD) เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนประสบผลสำเร็จยิ่งขึ้นในระยะยาวต่อไป เพราะเราอาจเผชิญกับการแพร่ระบาดของโรคต่าง ๆ ได้โดยไม่คาดคิดในอนาคต ดังนั้น ทุก ๆ สถานศึกษาจึงต้องมีแผนผังการจัดการศึกษาและการเตรียมพร้อมเพื่อรองรับสถานการณ์ และประการสำคัญที่สุด คือ ทุกคนต้องตระหนักรู้ ยอมรับและปรับตัวในการใช้ชีวิตแบบวิถีชีวิตใหม่และวิธีการศึกษาใหม่ที่เกิดขึ้นด้วย

รายการอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). แบบฝึกหัดประกอบการสอนตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนภาษาอังกฤษ (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กาญจนาพร รุจิโณม. (2561). การสื่อสารภาษาอังกฤษของคนไทยกับการดำเนินชีวิตใน ศตวรรษที่ 21. *วารสารศิลปการจัดการ*, 2(3), 199-210.
- ธิษณา ศรัทธาธรัตน์ธนา. (2564). การจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในวิถีชีวิตใหม่ใน บริบทการศึกษาของประเทศไทย. *วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม*, 20(3), 1-15.
- เบญจวรรณ พงศ์มีฆวาน. (2544). การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการพูด ภาษาอังกฤษระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดเจ็ดยอด อำเภอเมือง เชียงใหม่ (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่.
- สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ. (2557). รายงานผลการทดสอบทางการศึกษา ระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2567. สืบค้น 22 มิถุนายน 2567, จาก <http://www.newonetestresult.niets.or.th/AnnouncementWeb/Login.aspx>.
- สมยศ เม่นแย้ม. (2542). *คู่มือครู ครูไทยสอนภาษาอังกฤษ*. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.

สลิสสา ยุกตะนันท์. (2560). ชาวไทยทักษะภาษาอังกฤษแย่ อันดับ 53 จาก 80 ประเทศ.

สืบค้น 3 ตุลาคม 2561, จาก <https://www.voicetv.co.th/read/538570>

สิริภาณณ์ ทองมาก. (2564). การพัฒนารูปแบบการสอนภาษาอังกฤษในยุคความปกติใหม่.

วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร,
5(2), 182-207.

Krashen, S.D. (1995). *The Natural Approach Language Acquisition in the classroom*. London: Prentice Hall Europe.

สุขภาวะองค์รวม: ผู้สูงวัยป่วยกาย ไม่ป่วยใจ ตามแนวพุทธจิตวิทยา

Holistic Well-Being: Elderly Physically Ill but not Mentally Ill

Buddhist Psychology style

Received: April 11, 2022
Revised: April 26, 2022
Accepted: April 27, 2022

อัจฉรา วิเศษวร¹ และ พุทธชาติ แผนสมบุญ²
Atchara Visasvora, Phutthachat Phaensomboon
(atcharav@yahoo.co.uk, saha70@gmail.com)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายให้เห็นถึงความสำคัญในการใช้หลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งมีมานานกว่า 2,600 ปี และทฤษฎีจิตวิทยาที่มีหลักทฤษฎีสร้างวิธีคิดบวกเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป โดยจะนำมาบูรณาการรวมกันเรียกว่า พุทธจิตวิทยา เป็นการใช้หลักการทั้งทางพุทธศาสนาและทฤษฎีจิตวิทยาในการเสริมสร้างความสุขรับรู้ความทุกข์ด้วยใจที่เข้าใจธรรมชาติ เกิดความรู้ใหม่ในการส่งเสริมความสุขของครอบครัวให้ผู้สูงวัย ให้มีการรับรู้ต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวัยของผู้สูงวัย สามารถพัฒนาจิตใจจนกลายเป็นจิตใจที่ยอมรับ รับรู้ ต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายได้ เรียกว่า เมื่อกายป่วย ใจไม่ป่วย อันนำมาซึ่งความสุขแบบภาวะองค์รวมได้ ซึ่งความหมายของสุขภาวะองค์รวม คือ ภาวะความสุขขององค์ประกอบหลายด้านมารวมกันเป็นองค์รวม ได้แก่ ทางด้านร่างกาย ทางด้านจิตใจ ทางด้านสังคม ทางด้านอารมณ์ และทางด้านปัญญา ทำให้ผู้สูงวัยสามารถมีความสุขได้แม้ร่างกายจะมีทุกข์จากความเสื่อมตามสังขารที่เปลี่ยนแปลงจากวัยที่เพิ่มมากขึ้น ผู้เขียนมุ่งหวังว่าผู้สูงวัยที่กำลังป่วยกาย หรือผู้ที่ต้องการศึกษาทำการศึกษาไว้ก่อนที่จะเจ็บป่วย ได้เริ่มเรียนรู้การบูรณาการศาสตร์ทั้งสอง เพื่อทำความเข้าใจในชีวิตที่ถ่องแท้ ตามคติธรรมที่กล่าวว่า ไม่มีใครในโลกนี้ จะหลีกเลี่ยงไปได้ คือความแก่ ความเจ็บและความตาย

คำสำคัญ: สุขภาวะองค์รวม, ผู้สูงวัย, ป่วยกาย, ป่วยใจ, พุทธจิตวิทยา

¹ สมาคมสตรีนักธุรกิจและวิชาชีพแห่งประเทศไทย-กรุงเทพฯ ในพระบรมราชินูปถัมภ์

Women's Association of Thailand-Bangkok under the Royal of Her Majesty the Queen.

² ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Department of Psychology, Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

This article aims to highlight the importance of applying the teachings of the Lord Buddha, which have existed for more than 2,600 years and the theory of psychology that has the means of creating positive ways of thinking and been accepted by the general public, which will be integrated together into a new concept called Buddhist Psychology. It uses both Buddhist Principles and Psychological theories to enhance happiness and recognize suffering with a heart that understands nature. This new knowledge aims to promote holistic well-being for the elderly who will be aware of the changes that occur in the various stages of life, so, they will be able to develop the mind that accepts and recognizes the changes in their body. Or known as when the body is sick, but the mind is not sick. This approach can bring happiness to the elderly. Holistic Well-Being, which attempts to treat both the body and the mind, is the state of happiness through which many elements come together, which including physical, mental, social, emotional and intellectual. These elements allow the elderly to be happy even, if their bodies are suffering from deterioration brought about by the changes from an increasing age.

It is the author's belief that this may help the elderly those who are already physically ill, or those who may wish to first study this concept, even though they may not be ill as yet. This philosophy integrates the principles of Buddhism and Psychology, because illness, aging and death are common to everyone, and an inescapable fact of life.

Keywords: Holistic Well-Being, Elderly, Physical illness, Mental illness, Buddhist Psychology.

บทนำ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายให้เห็นถึงความสำคัญในการใช้หลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งมีมานานกว่า 2,600 ปี และทฤษฎีจิตวิทยาทางตะวันตกที่มีหลักทฤษฎีสร้างวิธีคิดบวก เป็นแนวคิดของการสร้างความสุขที่ยอมรับของคนทั่วไป โดยจะ

นำมาบูรณาการรวมกัน เพื่อให้เกิดเป็นความรู้ใหม่ในการส่งเสริมสุขภาวะองค์รวม ให้แก่ผู้สูงวัยที่ป่วยกาย ไม่ให้ป่วยใจ สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดย มีสติรู้ถึงทุกข์ที่เกิดทางกาย โดยไม่เกิดทุกข์ทางใจตามมา ไม่ซึมเศร้า ไม่สลดหดหู่ อันเป็นเหตุที่อาจนำมาซึ่งโรคทางใจเพิ่มได้ เป็นไปตามแนวทางพุทธจิตวิทยาซึ่งมีความประสงค์ให้เกิดความสุขมาก มีความทุกข์น้อย หรือไม่มีเลย

คำว่าสุขภาวะองค์รวม ภาษาอังกฤษเรียกว่า Holistic well-being ส่วนในภาษาบาลีทั้งคำว่าสุขภาวะและสุขภาพ เดิมเป็นคำเดียวกัน มีความหมายเหมือนกัน แต่คำในภาษาไทยใช้ได้ทั้งสองคำ อธิบดีกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยฯ นายแพทย์วิชัย โชควิวัฒน์ กล่าวว่า คำว่า สุขภาวะ เป็นคำที่มีความหมายกว้าง ตั้งใจใช้แทนคำว่า สุขภาพ ซึ่งมีความหมายในเรื่องของโรคภัยไข้เจ็บเป็นหลักเท่านั้น (นายแพทย์วิชัย โชควิวัฒน์, 2555) จวบจนองค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) ได้ให้คำนิยามไว้กว้าง ๆ ว่า สุขภาวะ หมายถึง องค์รวมความสัมพันธ์ที่ดีของ กาย ใจ สังคม อารมณ์ ปัญญา รวมถึงจิตวิญญาณ เชื่อมโยงเข้าไว้ด้วยกันอย่างสมดุล (องค์การอนามัยโลก, 2547) ท่านสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ สุขภาวะองค์รวมแนวพุทธว่า คำว่าสุขภาวะองค์รวมที่ขยายความหมายโดยมองให้ครอบคลุมอย่างนี้ สื่อความหมายใกล้เคียงกับคำว่า สุข มากขึ้น คือเป็นภาวะที่หมดทุกข์ ปลอดทุกข์ เป็นภาวะที่สมบูรณ์ หรือจะเรียกว่า เป็นภาวะที่เป็นสุขขององค์รวมได้ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ.ปยุตโต, 2562)

ดังนั้น สุขภาวะองค์รวม ในความหมายของบทความวิชาการนี้จึงหมายถึง ความสัมพันธ์เชื่อมโยงที่ดีขององค์ประกอบรวม 5 ด้าน ได้แก่ กาย (Physical) ใจ (Mental) สังคม (Social) อารมณ์ (Emotional) และปัญญา (Intellectual) เกิดเป็นองค์รวม 5 ด้านอย่างสมดุล ทำให้บุคคลปลอดจากความทุกข์ หรืออีกนัยคือ ทำให้เกิดความสุขเป็นองค์รวม ซึ่งสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) ยังกล่าวด้วยว่า ภาวะของความสุข คือ การมี *วิชา* ได้แก่ ความผ่องใส กระฉ่างแจ่ม มองเห็นสรรพสิ่งชัดเจน มี *วิมุตติ* ได้แก่ ความหลุดพ้น เป็นอิสระเสรี มี *วิสุทธิ* ได้แก่ ความหมดจด ไม่ขุ่นข้องหมองใจ และมี *สันติ* ได้แก่ ความสงบในใจ ถึงแม้จะมีความเจ็บป่วยทางกายก็ตาม (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต, 2562)

บทความวิชาการนี้จึงขอเสนอแนะให้ ผู้สูงวัยนำแนวทางของพระพุทธศาสนามาปรับใช้ร่วมกับทฤษฎีจิตวิทยา ในการดำเนินชีวิตให้มีสุขภาวะที่ดีโดยเริ่มจากการมีสุขภาพจิตดี แม้ว่ากายจะป่วยก็ตาม

จากคำจำกัดความขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) ให้ความหมายของสุขภาพจิตไว้ด้วยว่า คือความสามารถที่จะปรับตัวให้มีความสุขอยู่กับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ดี มีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่นและดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยความสมดุลอย่างสุขสบาย รวมทั้ง สนองความสามารถของตนเองในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงได้โดยไม่มีข้อโต้แย้งภายในจิตใจและอยู่อย่างมีความสุข ทุกสิ่งเริ่มต้นจากจิตที่ดี (องค์การอนามัยโลก, 2544) ตามพระไตรปิฎกที่กล่าวไว้ว่า ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว สรรพสิ่งสำเร็จได้ด้วยใจ ผู้สูงวัยที่ได้ปฏิบัติทั้งแนวพุทธศาสนาและจิตวิทยา จะทำให้มีสุขภาพจิตที่ดีตามคำจำกัดความของ WHO นี้ได้ ซึ่งนอกจากจะนำความสุขมาสู่ผู้สูงวัยเอง ยังนำความสุขมาสู่ครอบครัว สังคมโดยรอบ ท้ายสุดยังนำความสุขส่งมาสู่ประเทศชาติที่รักของเราได้ ส่วนการมีสุขภาวะองค์รวมตามพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 คือ ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งทางกาย ทางจิตใจ ทางสังคม ทางอารมณ์ และทางปัญญา เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุลได้อย่างแท้จริงอีกด้วย (พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ, 2550)

สำหรับประเทศไทย “ผู้สูงวัย” ตามพระราชบัญญัติผู้สูงวัย พ.ศ. 2546 หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุเกินกว่าหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไป (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2553) ซึ่งวัยนี้บางคนเรียกว่าเป็นวัยเปราะบาง เพราะเหตุที่วัยนี้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาทั้งกายและใจ ทางกายเกิดความเปลี่ยนแปลงมีความเสื่อมจากสังขารที่อยู่มายาวนาน และทางใจที่ถูกกระทบจากการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งต่าง ๆ มากมาย ตัวอย่างเช่น ความกังวลทางร่างกายที่เสื่อมถอย อีกทั้งทางเศรษฐกิจที่อาจเกิดจากการที่ขาดรายได้เนื่องจากเกษียณอายุ แล้วร่างกายมาเจ็บป่วยเป็นการเพิ่มความกังวล รวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเช่น เพื่อนฝูง ญาติพี่น้องที่เริ่มมาจากไปอีกด้วย ดังนั้นในฐานะนักพุทธจิตวิทยา ผู้เขียนจึงประสงค์ที่จะช่วยทำให้ผู้สูงวัย ที่มีความทุกข์ทางกายอยู่แล้ว ให้มีความทุกข์ทางใจน้อยลง โดยใช้หลักการทางพุทธจิตวิทยาปรับใช้

หลักพุทธจิตวิทยา

หลักพุทธจิตวิทยาในบทความนี้หมายถึง การนำหลักการพระพุทธศาสนามาบูรณาการกับทฤษฎีจิตวิทยา แล้วนำมาปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายให้ผู้ปฏิบัติคลายความทุกข์ทางใจ โดยใช้สติปัญญาของตนในการมองเห็นความจริงที่เกิดขึ้น ดังที่ นายแพทย์ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ จากกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข กล่าวถึงความหมายจิตวิทยาแนวพุทธว่า คือ การนำศาสตร์ที่ศึกษาถึงจิตใจและกระบวนการทางจิตใจคือจิตวิทยา มาอธิบายกระบวนการเกิดทุกข์และการพ้นทุกข์ อันเป็นสาระสำคัญของพุทธศาสนา (นายแพทย์ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์, 2552)

หลักธรรมในการปฏิบัติตนเมื่อเกิดความทุกข์จากร่างกายที่เจ็บป่วย เพื่อไม่ให้เกิดความทุกข์ทางใจตามมา โดยการหมั่นฝึกจิตของผู้ป่วย เมื่อผสมผสานหลักทฤษฎีจิตวิทยาเชิงบวก (Positive psychology) หรือที่เรียกว่าความคิดเชิงบวก (Positive Thinking) เป็นการบูรณาการ 2 ศาสตร์ ที่สำคัญเข้าไว้ด้วยกันในการดูแลผู้ป่วยที่ป่วยกาย ไม่ให้ป่วยใจ ผู้เขียนคาดว่าองค์ความรู้ที่ได้จากการบูรณาการทั้ง 2 ศาสตร์นี้ จะช่วยให้ผู้ป่วยที่กำลังป่วยกาย หรือผู้ที่ต้องการทำการศึกษาไว้ก่อนจะเป็นผู้ป่วยและเจ็บป่วย ได้รักษาใจไว้ได้ เพราะความเจ็บป่วย ความแก่ และความตาย เป็นเรื่องธรรมดาของทุกคน ไม่มีใครหลีกเลี่ยงพ้นแม้คนเดียว

ตามหลักพุทธศาสนา การปฏิบัติตนเพื่อให้จิตสงบตามแนวพุทธศาสนามีหลายวิธี เช่นการฝึกสมาธิ การสวดมนต์ การไปวัด ทำบุญ การนั่งวิปัสสนาสมาธิ เคยมีการวัดผลทางวิทยาศาสตร์โดยการศึกษาของนักวิทยาศาสตร์และวงการแพทย์ ได้ยืนยันมาแล้วโดยมีการวัดคลื่นสมองว่า การปฏิบัติวิปัสสนาสมาธินั้น สมองจะหลั่งสาร Neuro Transmitter ซึ่งเป็นสารสื่อประสาทประเภท Endorphin ซึ่งสารนี้จะไปตัดสัญญาณความเจ็บปวด ไม่ให้ส่งไปถึงสมองได้ ลดเรื่องความเจ็บปวดทางกาย สามารถทำให้เกิดความสงบทางใจได้จริง เมื่อรวมกับทฤษฎีทางจิตวิทยา เช่นการฝึกคิดบวก ไม่คิดลบต่อตัวเองและสังคมรอบ ๆ ข้าง การฝึกสมาธิแบบง่าย ๆ ก็จะสามารถช่วยให้ผู้ป่วยสามารถอยู่กับปัจจุบันมากขึ้น เช่นการตามดูลมหายใจ ใช้สติปัญญาในการเข้าใจเหตุและผล คือเข้าใจว่าเพราะเหตุเช่นนี้ ผลจึงเป็นเช่นนั้น หรือที่ผลเป็นเช่นนี้เนื่องจากสาเหตุนี้ ประกอบกับการมีเทคนิคในการหาความสุขโดยการคิดบวก มีอารมณ์บวก มีความสัมพันธ์เชิงบวก เช่น คำนึงถึงคนรอบข้างเสมอ หาความหมายให้กับชีวิตของตนเอง ไม่อยู่อย่างไม่มีจุดหมายหมาย เช่น การอยู่เพื่อสร้างความดี

อยู่เพื่อดูแลลูกหลาน เป็นต้นและมีความพยายามทำสิ่งต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จโดยเริ่มจากการทำหรือเปลี่ยนแปลงนิสัยบางอย่างของตนก่อน ทีละเล็กทีละน้อย เช่น เลิกการกินรสหวาน หรือการเลิกกินเค็ม เป็นต้น ในที่สุด ถึงขั้นที่มีสุขภาพของคร่อมได้ คือ สุขทั้งกาย ใจ สังคม อารมณ์ และปัญญา แม้จะป่วยกายบ้างก็ตาม

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “การเกิด แก่ เจ็บ ตาย ไม่มีใครหนีพ้น” ทุกคนเมื่อเกิดมาแล้วล้วนต้องประสบพบเจอไม่สามารถหลีกเลี่ยงไปได้ ทั้งนี้ขึ้นกับ *กรรม* ของแต่ละบุคคลว่าใครจะประสบกับอะไรก่อนหลัง บางคนก็ตายก่อนแก่ หรือ บางคนก็เจ็บก่อนตาย เป็นต้น และความมากน้อยของการเจ็บป่วยก็ไม่เท่ากัน บางคนเป็นมะเร็ง บางคนเป็นกล้ามเนื้ออ่อนแรงสมองเสื่อม บางคนตลอดชีวิตไม่เจ็บป่วยรุนแรงอะไรเลย นอกเหนือแล้วตายไปเลยก็มีให้เห็นอยู่มาก *ทุกข* หรือ ทุกข์ ภาษาบาลี คือ ทุกข์ เป็นหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นความจริงอันประเสริฐข้อแรกในอริยสัจ 4 ที่ประกอบด้วยทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เรียกว่า ทุกขสัจ จากการเทศนาเรื่องแนวปฏิบัติทางจิต ของสมเด็จพระญาณสังวร วันที่ 15 ธันวาคม 2515 กล่าวว่า ทุกขสัจ นั้นมี 11 ประการ ได้แก่ 1) *ชาติ* คือการเกิด ความปรากฏแห่งชั้นของความได้อายุตนะ 2) *ชรา* คือความแก่ เช่น ฟันหลุด ผมหงอก ความเสื่อมแห่งอายุและอินทรีย์ 3) *มรณะ* คือความตาย ความแตกดับของชั้น การเคลื่อนแห่งภพ 4) *โสกะ* คือความเศร้า โศก ความห่อเหี่ยวใจ 5) *ปริเทวะ* คือความคร่ำครวญ ความรำไรรำพัน 6) *ทุกขกาย* คือความลำบากกาย ไม่สบายกาย 7) *ทุกขใจ* หรือ *โทมนัส* คือความทุกข์ทางจิต จากการนึกคิดปรุงแต่ง 8) *อุปายาส* คือความคับแค้นใจ 9) ความประจวบกับสิ่งไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ 10) ความพลัดพรากจากสิ่งทีรัก และ 11) ความปรารถนาสิ่งใดไม่เป็นไปตามที่ต้องการ ดังสรุปรวมลงได้ว่าเป็น อุปาทานชั้น 5 ทั้งหมด คือ รูปชั้น เวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น และวิญญาณชั้น นั่นแหละที่เป็นทุกขสัจ (ลานธรรมเสวนา, 2546) ทั้งนี้ มีกิเลส คือ อุปาทานทำให้หลงผิด โดยสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า อุปาทาน คือ ความยึดมั่น ความถือมั่นด้วยอำนาจกิเลส ความยึดติดอันเนื่องมาจากตัณหา ผูกพันเอาตัวตนเป็นที่ตั้ง และสำคัญผิดว่าเป็นตัวตนของตน หรือเป็นอัตตา ซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ทั้งปวงตามหลักศาสนาพุทธ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), อ้างแล้ว)

เคยสงสัยบ้างไหมว่า เพราะอะไรความทุกข์ของผู้สูงวัยแต่ละคนจึงมีไม่เท่ากัน บางครั้งเรื่องเดียวกัน ผู้สูงวัยบางคนที่มีมองแง่บวก ความทุกข์มากมายก็ดูเหมือนจะน้อย เช่น มองว่าการเจ็บป่วยเป็นเรื่องธรรมดา หรือมองว่าทุกสิ่งในโลกล้วนเป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ มีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป แต่ถ้าผู้สูงวัยมองแง่ลบ ความทุกข์แค่เล็กน้อยก็ดูเหมือนจะมากมาย

ใหญ่หลวง เช่น คิดวนอยู่ว่าทำไมต้องเป็นฉันที่ป่วย ทำไมคนนั้นไม่เห็นดูแลตัวเองดีเท่าฉันไม่เห็นเจ็บป่วยเลย ยิ่งคิดยิ่งตอกย้ำ ยิ่งเพิ่มความทุกข์ให้แก้ไข ทุกข์ทุกอย่างล้วนเกิดที่ใจที่ปรุงแต่งให้ทุกข์หรือสุข ใจเป็นผู้นำสรรพสิ่ง ใจเป็นใหญ่ ใจเป็นประธาน ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว เพราะฉะนั้น ผู้สูงวัยต้องควบคุมใจของตนเองให้ได้

จากความจริงข้างต้น จะเห็นว่า มนุษย์ทุกคน ไม่ว่าฐานะใด เกิดในตระกูลใด ล้วนต้องมีความทุกข์ทั้งทาง ร่างกาย (กายิกโรโค) โดยเฉพาะผู้สูงวัยเมื่อกายเจ็บป่วยจากโรคร้ายหรือเกิดความเสื่อม เนื่องจากความชรา และความทุกข์ทาง ใจ (เจตสิกโรโค) ที่ปรุงแต่งไปต่าง ๆ เมื่อเกิดความทุกข์ทางกาย การปรุงแต่งนี้เองเป็นต้นเหตุที่ก่อให้เกิดการทุกข์ใจ ป่วยใจ

แนวทางพุทธจิตวิทยาในการดูแลไม่ให้ป่วยไปตามร่างกายที่ป่วย

หลักพุทธศาสนา

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวถึงทุกข์ไว้ว่า ทุกข์มี 2 แบบ คือ ทุกข์ทางกายหรือกายิกทุกข์ (physical suffering) และทุกข์ทางใจหรือเจตสิกทุกข์ (mental suffering) (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), อ้างแล้ว) เป็นทุกข์ที่ทุกคนล้วนต้องเจอต้องประสบ โดยเฉพาะผู้สูงวัยที่ถือว่าเป็นวัยเปราะบาง เนื่องจากเป็นวัยที่ชรา ร่างกายเริ่มเสื่อมถอยย่อมเกิดมีทุกข์ทางกายขึ้น และเนื่องจากเป็นวัยที่สูญเสียสมรรถภาพทางกายนี้เอง ย่อมมีความทุกข์ทางใจตามมา ผู้สูงวัยจะออกจากทุกข์เหล่านี้ได้อย่างไร ตามหลักพุทธศาสนามีวิธีการบริหารจัดการ เมื่อกายป่วย ไม่ให้จิตใจป่วย พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวเทศนาในวันไหว้ครูของสาขาพุทธจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2564 โดยพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณ ได้ยกพระไตรปิฎกที่กล่าวเรื่องของการดูแลใจ เมื่อร่างกายป่วยใช้ทั้งจากการเจ็บป่วยจากโรคร้ายและจากความชราขึ้นมา 2 เล่ม ดังนี้

พระไตรปิฎกเล่มที่ 25 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 17 ฉบับมหาจุฬาฯ สัลลสูตร กล่าวว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสพระสูตรนี้แก่อุบาสกคนหนึ่งว่า วิธีที่สัตว์ผู้เกิดมาแล้วจะไม่ตายย่อมไม่มี แม้จะอยู่ไปจนถึงชรา ก็จะต้องถึงความตาย การป่วยกายก็เหมือนการถูกยิงด้วยลูกศรดอกที่ 1 มีความทุกข์ทางกาย เวทนาทางกายอยู่แล้ว แต่ถ้าเกิดทุกข์ทางใจด้วย ก็เหมือนถูกยิงซ้ำด้วยลูกศรดอกที่ 2 จากลูกศรดอกแรกที่ไม่ตาย เมื่อโดนลูกศรซ้ำดอกที่ 2 ย่อมต้องทุกข์ทรมานมากขึ้นและอาจถึงตายเลยได้ และพระไตรปิฎกเล่มที่ 2 ที่ท่านยกมาคือ

พระไตรปิฎกเล่มที่ 17 พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 9 ฉบับมหาจุฬาฯ นกฺขลปิตุสูตร ที่พระศาสดา ได้ตรัสแก่ นกฺขลปิศาหบดีที่เจ็บป่วยจากการที่ร่างกายเริ่มชราว่า บุคคลผู้บริหารกายนี้อยู่ พึง รับรองความไม่มีโรคได้แม้เพียงครู่เดียว เมื่อเรามีกายกระสับกระส่ายอยู่ จิตจักไม่ กระสับกระส่าย ไม่เศร้า ไม่ยึดมั่นถือมั่นในรูปว่าเป็นอัตตา ไม่มีอะไรที่เป็นตัวเราเลย ควรทำจิต ให้สงบนิ่งเป็นสมาธิ จากพระไตรปิฎกทั้ง 2 เล่มเห็นได้ชัดว่า พระพุทธองค์ ได้ตรัสถึง ความ เจ็บป่วยทางกาย นำความทุกข์มาให้เหมือนโดนลูกศรยิง 1 ดอกอยู่แล้ว เมื่อจิตใจ กระสับกระส่าย จิตใจไม่สงบ นำความทุกข์มาสู่ใจอีก เหมือนถูกยิงด้วยลูกศรซ้ำอีก 1 ดอก ผู้เขียนจึงมีความประสงค์จะเห็นผู้สูงวัยรอดพ้นจากการถูกลูกศรดอกที่ 2 ยิงซ้ำ ด้วยการนำพุทธ จิตวิทยา มาเป็นแนวทางในการสกัดกั้นไม่ให้ถูกลูกศรดอกที่ 2 ยิงซ้ำซึ่งจะเจ็บปวดมากขึ้น

ผู้สูงวัยสามารถบริหารจัดการจิตของตนเองได้ โดยการปฏิบัติตามคำสอนของพระสัมมาสัม พุทธเจ้า ที่เมื่อกายเจ็บป่วย จิตจะไม่ป่วยไปด้วย กล่าวคือ พระพุทธเจ้าสอนให้เราทำจิตให้ สงบ เช่น การปฏิบัติกรรมฐาน สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า กรรมฐาน ในภาษาอังกฤษ คือ meditation, contemplation ในภาษาบาลี kammattana, กม มฐาน และ ในภาษาสันสกฤต karmasthana หมายถึง ที่ตั้งแห่งการทำงานของจิต สิ่งที่ใช้ เป็นอารมณ์ในการเจริญภาวนา อุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรมจิตใจ หรืออุปาย กลวิธีเหนี่ยวนำ ให้เกิดสมาธิ กรรมฐานจึงเป็นสิ่งที่นำมาให้จิตกำหนด เพื่อให้จิตสงบอยู่ได้ ไม่เที่ยวเตลิดเลื่อน ลอยฟุ้งซ่านไปอย่างไร้จุดหมาย พระพรหมบัณฑิต ยังกล่าวว่า กรรมฐานนั้นเป็นระเบียบวิธี (Methodology) เป็นวิธีรักษาจิตใจตัวเองที่ดียิ่ง สามารถดับทุกข์ได้ทั้งต้นเหตุ และสามารถมุ่ง สู่นิพพานได้เลยด้วยการฝึกสติ (Mindfulness Meditation) ฉวีวรรณ คงโชคสมัย กล่าวว่า หลักการคือ อยู่กับปัจจุบันขณะนั้นให้ได้มากที่สุด ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่คิดเรื่องอื่น (ฉวีวรรณ คงโชค สมัย, 2562) ส่วนการปฏิบัติอานาปานสติ คือ การพิจารณาลมหายใจเข้าออก พิจารณาเรื่อง ของตนเอง ดูลมหายใจของตนเองว่าเป็นอย่างไร สั้นหรือยาว เบาหรือแรง อุ่นหรือเย็น ร่างกายเป็นอย่างไร ส่วนไหนทำงานเป็นอย่างไร พิจารณาเป็นส่วน ๆ โดยไม่ปรุงแต่ง นั่ง พิจารณาโดยใช้ใจดูอย่างเดียว ไม่ใช้สังขารมาปรุงแต่ง ฝึกให้ใจเห็นกายให้ชัดเจนว่าแยกส่วน กันระหว่างกายกับใจ การฝึกสมาธิ (Meditation) และฝึกสติ (Mindfulness) ที่ด้นั้น สิ่งที่ได้ จากการฝึกสมาธิและฝึกสติ คือ เมื่อฝึกไปสม่ำเสมอมาก ๆ จะเกิดปัญญาเห็นสัจธรรมของ ชีวิตว่าธรรมชาติของสรรพสิ่งคือ การเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ไม่ว่าจะเป็นกายหรือใจ ไม่มี

ข้อยกเว้น ให้มีสัมมาทิฐิ คือ ความเห็นที่ถูกต้อง การปฏิบัติกรรมฐานนั้นยังช่วยให้วงจรของจิตลดลงโดยอาศัยองค์กรรมฐาน หรือการเจริญสติ สามารถลดความเครียด ความกังวล ซึ่งพิสูจน์ได้ด้วยวิทยาการทางการแพทย์ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น การไม่กังวลถึงอนาคต หรืออดีตที่ผ่านมาแล้ว ให้เหลือแค่ปัจจุบัน คือลมหายใจ เมื่อผู้สูงวัย เกิดปัญญา เกิดสมาธิ จิตใจจะหมกมุ่นกับการเจ็บป่วยทางกายลดลง ก็จะลดความเจ็บป่วยทางกายของผู้สูงวัยลงได้

ส่วนการฝึกสติให้อยู่กับปัจจุบัน ผู้สูงวัยสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การนั่งสมาธิ การสวดมนต์ การเดินจงกรม เป็นต้น แม้แต่การทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันตามปกติ เช่น การอ่านหนังสือ การทำสวน การทำงานบ้าน เป็นต้น ก็สามารถฝึกสติของผู้สูงวัยได้โดยการหมั่นฝึกในการรับรู้ในทุกอิริยาบถในปัจจุบันที่กำลังทำอยู่ มีใจจดจ่อกับสิ่งที่กำลังทำ การฝึกปฏิบัติทุกวัน การอยู่กับปัจจุบัน ไม่กังวลสิ่งที่ผ่านไปแล้วที่ย้อนคืนไม่ได้ เช่น สุขภาพที่เคยแข็งแรง วัยหนุ่มสาวของตนเอง เป็นต้น ส่วนสิ่งที่ยังมาไม่ถึงก็ไม่ต้องไปกังวล เช่น เจ็บป่วยเมื่อไหร่จะหาย หรือกังวลว่าจะตายไปก่อน เป็นต้น ผู้สูงวัยจะเกิดปัญญาขึ้นได้ว่าทุกสิ่งล้วนอนิจจัง ลดการยึดมั่น ถือมั่น เห็นจริงถึงกฎไตรลักษณ์ คือมีเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป โดยเห็นได้ด้วยปัญญาของตนเอง

ดังที่กล่าวข้างต้นว่า สมาธิทำให้เกิดปัญญา และปัญญาทำให้เกิด วิมุตติหรือการหลุดพ้น แต่ถ้าผู้สูงวัยในฐานะปุถุชนที่ไม่ได้นั่งกรรมฐาน อย่างน้อยควรต้องหมั่นฝึกเรื่อง โยนิโสมนสิการ ให้ได้ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ กล่าวว่า โยนิโสมนสิการ (yonisomanasikara) คือ การทำในใจโดยแยบคาย รู้คิดพิจารณาหาเหตุหาผลโดยถูกวิธี พิจารณาสิ่งต่าง ๆ ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ มองโลกให้เป็นอย่างที่มีนัยเป็นจริง เข้าใจธรรมชาติของสรรพสิ่ง ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากปัจจัยที่อยู่ภายในตัวเราเอง เมื่อปฏิบัติไปอย่างต่อเนื่องจะเกิดความสงบขึ้นในใจ มองเห็นธรรมชาติตามความเป็นจริงของชีวิต โดยเฉพาะเรื่องการเจ็บ การแก่ และการตาย ซึ่งจะช่วยให้ผู้สูงวัยเห็นความจริงตามธรรมชาติของชีวิต

พระอาจารย์ไพศาล วิสาโล เคยกล่าวไว้ว่า เมื่อเจ็บป่วยมี 2 สิ่งที่ต้องทำคู่กัน คือ การทำกิจและการทำจิต การทำกิจ นั้นเป็นหน้าที่ของหมอ ป่วยกายก็ให้หมอรักษาไป เรามีหน้าที่ปฏิบัติตามที่หมอแนะนำและรับประทานยาอย่างต่อเนื่อง ส่วนสิ่งที่สำคัญไม่แพ้กัน คือ การทำจิต หรือ ใจ ซึ่งเป็นของเราเอง เราต้องรักษาเอง ผู้สูงวัยต้องเข้าใจเรื่องนี้อย่างถ่องแท้ ต้องมีโยนิโสมนสิการอย่างแท้จริง (พระอาจารย์ไพศาล วิสาโล, 2562) การทำกิจทุกอย่าง

ตามที่ต้องทำโดยยึดตามหลักอิทธิบาท 4 (path of accomplishment, basis for success) คือ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ประกอบด้วย ฉันทะ (aspiration) ขอบใจ คือ ใฝ่รักที่จะทำสิ่งนั้นและปรารถนาที่จะทำสิ่งนั้นให้ดียิ่งขึ้น คือ การรักที่จะมีชีวิตที่ดีขึ้น ร่างกายแข็งแรงขึ้น วิริยะ (effort) แข็งใจ คือ อดทน ไม่ท้อถอย มีความพยายามในการทำกิจ เช่น รับประทานยาต่อเนื่อง หมั่นออกกำลังกาย ทานอาหารที่ดี ลดอาหารที่เป็นโทษ อยู่ในสถานที่สัปปายะ จิตตะ (dedication) ตั้งใจ คือ เอาจิตฝึกใฝ่ อุทิศตัวอุทิศใจในสิ่งที่ทำ เช่น ตั้งใจปฏิบัติตนเองให้ดีขึ้น มีความตั้งใจจริง เอาใจใส่ และ วิมังสา (investigation) เข้าใจ คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตรา คิดแก้ไขปรับปรุง เมื่อทำกิจครบถ้วนแล้ว ที่เหลือก็ทำจิต ปล่อยวาง ไม่ไปยึดติดให้จิตเป็นทุกข์ เข้าใจทุกสิ่งตามความเป็นจริง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), อ้างแล้ว)

สรุป ว่าเมื่อผู้สูงวัยปฏิบัติตนได้ตามหลักพุทธศาสนาข้างต้น ตามแนวทางที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนมาเนิ่นนานแล้ว เมื่อตั้งใจปฏิบัติ จิตใจมีแนวโน้มที่จะพัฒนาเกิดมี วิชา คือ ความรู้แจ้ง เห็นตามความจริง วิมุตติ คือ ความหลุดพ้น ไม่ยึดติด วิสุทธิต่อ คือ ความบริสุทธิ์ มีศีลมีธรรม และ สันติ คือความสงบสุขทางใจ นั่นคือ วิถีหนทางแห่งความสุขที่แท้จริงที่ผู้สูงวัยควรปฏิบัติ จะช่วยให้คลายจากความทุกข์ทางใจที่เกิดจากการป่วยทางกายให้เบาบางลงได้

หลักจิตวิทยาเชิงบวก

การสร้างความสุขโดยอาศัยทฤษฎีทางจิตวิทยา Positive Psychology: An Introduction American Psychologist โดย Seligman Martin ถือว่าเป็นบิดาของศาสตร์นี้ เน้นการมองโลกในแง่ดี การมีความหวังเสมอ ยึดเอาจุดแข็งของมนุษย์เป็นจุดหลักของการพัฒนาความสุข เป็นการเน้นพัฒนาด้านคุณค่า สติรับรู้ในการปฏิบัติกิจต่าง ๆ เป็นหลักและเป็นแนวคิดที่เน้นการพัฒนาด้านใจมีความสุข ช่วยให้บุคคลมีชีวิตที่น่าพอใจ สามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุขมากขึ้น เป็นคนดี มองโลกในแง่ดี มีปัจจัยมากมายที่มีอิทธิพลต่อความสุขในชีวิต เช่น สุขภาพกายและใจที่ดี ความสัมพันธ์ที่ดีทางสังคม ทั้งกับคู่ชีวิต ครอบครัว เพื่อนฝูง เพื่อนร่วมงาน องค์กรทางสังคมต่าง ๆ ทั้งยังพบว่าความสุขใจ บางครั้งเพิ่มขึ้นเมื่อรายได้เพิ่มขึ้น การออกกำลังกายมีความสัมพันธ์กับความสุขทางใจ ดังนั้น ถ้ามีการส่งเสริมให้ผู้สูงวัย สามารถปฏิบัติสิ่งต่าง ๆ ได้ตามปกติ รวมถึงการทำงานหาเงิน การได้ออกกำลังกาย ร่วมกับเรื่องอื่น ๆ

ตามที่คุณสูงวัยสามารถทำได้แล้ว ผู้วิจัยเชื่อว่าจะสามารถนำความสุขใจ มาให้แก่ผู้สูงวัยได้อย่างแน่นอน (Seligman, Martin E.P, 2555)

การพัฒนาคนุษย์ให้มีชีวิตที่ดี (good life) ดั้งเดิมมาจากแนวคิดของ Aristotle นักปราชญ์ชาวกรีก ที่คิดว่า อะไรที่เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมชีวิตให้ดีที่สุด สมบูรณ์ที่สุด นำมาสู่ความสุข ซึ่งแนวความคิดนี้ได้ถูกนำมาพัฒนาต่อเนื่องจนมาถึงปัจจุบัน ตามที่กล่าวมาข้างแล้วข้างต้น Seligman M. นักจิตวิทยาแนวคิดบวกในยุคปัจจุบัน ได้พัฒนาแนวคิดนี้ จนได้สร้างทฤษฎีสร้างสุขที่เรียกว่า **PERMA** โดยมองว่าความสุขของบุคคล ประกอบด้วย 5 สิ่งต่าง ๆ ที่สำคัญ และสามารถนำมาปรับใช้กับผู้สูงวัยคือ

1. **P – Positive Emotion** มีความหมายกว้างกว่าคำว่ามีความสุข เพราะเกิดจากการที่บุคคลมีอารมณ์บวก มองโลกในแง่ดี สนุกสนาน หัวเราะได้ ยิ้มได้ สงบได้เมื่อนั่งเฉย ๆ เรื่องทุกข์ มีความหวัง ดังนั้น ผู้สูงวัยจะมีความสุขใจได้ ต้องปรับอารมณ์ของตนเองให้เป็นคนมีอารมณ์บวก ไม่ขุ่นมัว ไม่หงุดหงิด มีสติที่ดี แม้กายจะป่วย ก็ไม่พาลโกรธ ไม่หมดหวัง หรืออารมณ์เสียใส่ผู้อื่น รักษาอารมณ์ตนเองให้สงบได้

2. **E – Engagement** การมีส่วนร่วมในกิจการต่าง ๆ ผู้สูงวัยควรใช้เวลา ให้ความทุ่มเทความสามารถให้กับการงาน หรือกิจกรรมที่ตนมีความพอใจ เช่น ผู้สูงวัยบางคนชอบร้องเพลง ชอบเต้นรำ ชอบทำอาหาร ก็ควรทำต่อไป จิตใจก็จะมีความสุข สัมผัสความทุกข์ทางกายลงได้ ผู้สูงวัยบางคนก็ทำงานต่อเนื่องถึงแม้จะป่วยกายก็ไม่ยอมหยุดทำงานที่ตนเองรัก หลักคือ ให้จิตอยู่กับกิจให้มากที่สุด และไม่ลืมหันที่จะพักผ่อนให้เพียงพอ

3. **R – Positive Relationships** ผู้สูงวัยควรสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกกับคนรอบข้าง ทำให้ไม่รู้สึกเหงา หรือโดดเดี่ยว ทำให้มีกำลังใจจากคนรอบข้าง มีคนให้คำปรึกษา คอยช่วยเหลือกันเมื่อเจ็บป่วย ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของความสุขของผู้สูงวัย ทำคนรอบข้างอยากที่จะช่วยเหลือ ผู้สูงวัยต้องเริ่มจากตนเองในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนรอบข้าง

4. **M – Meaning** ผู้สูงวัยควรสร้างความรู้สึกว่าคุณค่าตนเองมีความหมาย มีคุณค่า รวมถึงการนับถือศาสนา นับถือตนเอง ทำบุญ ใส่บาตร ไปวัด ยึดมั่นอุดมการณ์ มีเป้าหมายในชีวิต สร้างความมั่นคงให้ตนเองและครอบครัวได้ ช่วยดูแลลูกหลานบ้าง ให้คำปรึกษา เล่าประวัติชีวิตที่มีคุณค่าให้ลูกหลานได้ฟังเพื่อเอาเป็นเยี่ยงอย่างที่ดี ทำให้ชีวิตมีคุณค่า มีความสุข ไม่กังวลกับกายที่ป่วยจนลืมหันความหมายของการมีชีวิต

5. **A – Accomplishment** ความสำเร็จ การได้ไปถึงเป้าหมายที่ตั้งใจไว้ เช่น ผู้สูงวัยอาจตั้งเป้าหมายว่าจะเดินออกกำลังกายทุกวัน วันละ 100 ก้าว 500 ก้าว เพื่อความแข็งแรงของร่างกาย ทำตามความสามารถของร่างกายเท่าที่ทำได้ แล้วปฏิบัติให้สำเร็จให้ได้ สร้างความสำเร็จเล็ก ๆ น้อย ๆ ชีวิตก็มีความสุขเมื่อประสบความสำเร็จตามที่ตั้งใจ (Seligman M, 2543)

แนวคิดเชิงบวกนี้ช่วยให้บุคคลเปลี่ยนความคิดเชิงลบกับตนเอง กับอนาคตและกับบุคคลอื่น เป็นการบำบัดทางปัญญา (Cognitive therapy) ใช้ปัญญาของตนเองในการจัดการปัญหา เมื่อนำมาปฏิบัติร่วมกับแนวทฤษฎีของ Bandura A. นักจิตวิทยาชาว Canadian-American ที่นำเสนอแนวคิดเรื่องของ Self-Efficacy คือ บุคคลต้องเชื่อในความสามารถของตนเองในการควบคุมเรื่องต่าง ๆ ที่มีผลกระทบตนเอง ต้องบอกตัวเองให้ได้ว่า “เราทำได้” เชื่อในความสามารถของตนเอง ค่อย ๆ พัฒนาความสามารถของตนเอง ให้บรรลุเป้าหมายให้ได้ สร้างความเข้มแข็งภายในจิตใจให้แก่ตนเอง ผู้สูงวัยต้องบอกตัวเอง เช่นนั้น ต้องสร้างความเข้มแข็งในจิตใจของตนเองให้ได้ เมื่อบอกตัวเองว่า เราทำได้ ก็ต้องบังคับกายและใจตนเองให้ทำได้ คือ Self-Regulation หรือ มีความสามารถในการกำกับและยับยั้งจิตใจตนเองทั้งทางด้านจิตใจ อารมณ์ และพฤติกรรมของตนได้ โดยผ่านความรู้คิดพิจารณาไตร่ตรองว่าควรทำตัวอย่างไรจึงจะเหมาะสม ไม่วู่วาม หักห้ามใจได้ ทำให้เกิดพฤติกรรมที่เหมาะสม ทั้งนี้ต้องหมั่นสังเกตตนเองสม่ำเสมอ คือ Self-Observation ว่าตนเองมีความสำเร็จหรือไม่เพียงใด มีพัฒนาการที่ดีเพียงใด ต้องปรับปรุงสิ่งใดอีกบ้าง (Bandura A, 1997) เมื่อผู้สูงวัยปฏิบัติตามนี้อย่างสม่ำเสมอ ก็จะพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นมาตามลำดับจนสามารถมีความสุขแม้จะป่วยกายได้

สุขภาวะองค์รวม: ผู้สูงวัยป่วยกาย ไม่ป่วยใจ ตามแนวพุทธจิตวิทยา

การบูรณาการหลักพุทธศาสนากับทฤษฎีจิตวิทยา มาเป็นหลักพุทธจิตวิทยา ผู้สูงวัยจะได้รับผลลัพธ์จากการหมั่นฝึกปฏิบัติทั้งทางหลักพุทธศาสนา เช่น การฝึกสติให้อยู่กับปัจจุบัน การทำสมาธิ การสวดมนต์ ตลอดจนการคิดที่ถูกต้องมีสัมมาทิฐิ มีการคิดพิจารณาแบบโยนิโสมนสิการ และทฤษฎีจิตวิทยา คือการมองโลกในแง่บวก การบอกตนเองว่าเราต้องทำได้ สามารถนำมาบูรณาการใช้ร่วมกันได้ กล่าวคือ เมื่อกายเจ็บป่วย ให้หมั่นเจริญสติ

เช่นทำสมาธิให้ใจจดจ่ออยู่กับการกระทำของเราอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การสวดมนต์ การอ่านหนังสือ การทำสวน และการมีโยนิโสมนสิการ คือ คิดให้เป็น คิดถูกต้องอย่างแยบคาย คิดว่าการเจ็บป่วยเป็นธรรมดาของชีวิต เป็นการฝึกความอดทนหรือขันติบารมีได้ ฝึกเมตตาบารมีได้ด้วย คือ ในขั้นแรกต้องมีเมตตาต่อตนเองก่อน การมีความอดทนอดกลั้น ตามแนวทางของการเป็นอริยะบุคคล ร่วมกับการบูรณาการกับการใช้หลักจิตวิทยาเชิงบวก ในการดำเนินชีวิตต่อไป เช่น มองโลกในแง่ดี ไม่เศร้าซึม มีความเข้มแข็งที่เผชิญกับความจริง มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ กับครอบครัว กับเพื่อนฝูง กับสังคมรอบ ๆ ตัว รักษาอารมณ์ตนเองเพื่อจะได้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนรอบ ๆ ข้าง ทำให้ตนเองมีประโยชน์เท่าที่สุขภาพกายและสมองจะเอื้ออำนวย และสุดท้ายเมื่อทำอะไรก็ตั้งใจจริง ทำให้สำเร็จตามความตั้งใจ โดยบอกตนเองว่า เราต้องทำได้ถ้าเราตั้งใจจริง ผู้สูงวัยจะเกิดความสุขในองคร่วม มีความสุขสงบทางจิตใจ และจิตวิญญาณ ตามแนวทางของพุทธจิตวิทยา คือ ป่วยกาย แต่ไม่ป่วยใจ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ กล่าวถึงการมีสุขภาวะองคร่วมที่ดี กล่าวคือ เป็นการพิจารณาถึง 5 องค์ประกอบของสุขภาวะองคร่วม ซึ่งผู้สูงวัยควรให้ความสำคัญได้แก่ 1) สุขภาพร่างกาย ผู้สูงวัยเมื่อมีความเจ็บป่วยหรือมีความผิดปกติเกิดขึ้นจะสามารถสังเกตถึงความผิดปกติได้ง่าย มีการดูแลร่างกายอย่างดี ทานอาหารที่มีประโยชน์ นอนหลับพักผ่อนเพียงพอ ออกกำลังกายสม่ำเสมอ อยู่ในที่อากาศถ่ายเท เป็นต้น 2) สุขภาพจิต ผู้สูงวัยต้องมีการจัดการกับความเครียด ความทุกข์ ทำจิตใจให้สงบได้ เช่น สวดมนต์ นั่งสมาธิ คิดบวก เป็นต้น 3) สุขด้านสังคม ผู้สูงวัยต้องสร้างสังคมที่ดี มีสัมพันธ์ที่ดีกับคนรอบข้าง และสังคมทั่วไป 4) สุขด้านจิตวิญญาณหรือปัญญา ผู้สูงวัยควรฝึกจิตวิญญาณหรือฝึกการคิด ที่จะทำให้เราเข้าใจถึงความจริงของชีวิต มีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ เช่นศาสนา การฝึกสมาธิ การเล่นโยคะ ทำกิจกรรมที่ชอบและสนใจที่สร้างความสุขทางจิตใจให้ตนเอง และ 5) สุขด้านจิตปัญญา คือ ผู้สูงวัยต้องมีการเปิดกว้างต่อความคิด และประสบการณ์ใหม่ ๆ พัฒนาความรู้ ศักยภาพของตนเอง ใช้สมอง ใช้ปัญญา เช่น ลองเล่นเกมบ้าง หัดใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น ซึ่งสุขภาวะองคร่วมตามแนวคิดนี้ คือความสุขทั้งกาย จิตใจ สังคม จิตวิญญาณ และจิตปัญญานี้ สามารถเกิดได้จากการที่ผู้สูงวัยปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา และแนวทางจิตวิทยาคิดบวกและสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจได้ ซึ่งจะช่วยสร้างสมดุลให้ชีวิต และสามารถทำให้ผู้สูงวัยมีชีวิตที่สุขสงบเป็นสุขภาวะองคร่วมที่แท้จริง ได้อย่างยั่งยืนต่อไป แม้จะมีความเจ็บป่วยทางกายก็ตาม

บทสรุป

ตามแนวทางพุทธจิตวิทยา ผู้เขียนขอแนะนำให้ผู้สูงวัยนำแนวทางของพระพุทธศาสนา มาปรับใช้ร่วมกับทฤษฎีจิตวิทยา ในการดำเนินชีวิตต่อไป ถึงแม้จะป่วยกาย ทำให้ตนเองมีความสุขครอบคลุมในทุกด้านของชีวิต เป็นความสุขอย่างองค์รวม ดังที่กล่าวไว้ว่าคือ ความสามารถที่จะปรับตัวให้มีความสุขอยู่กับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ดี มีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น และดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยความสุขอย่างสุขสบาย รวมทั้งสนองความสามารถของตนเองในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงได้โดยไม่มีข้อโต้แย้งภายในจิตใจและอยู่อย่างมีความสุข ความสงบ หาความหมายที่ต้องการในชีวิตของตนเอง สามารถทำความสำเร็จตามที่ตนต้องการถึงแม้จะเป็นเรื่องเล็กน้อย ผู้สูงวัยที่ได้ปฏิบัติทั้งแนวพุทธศาสนาและจิตวิทยาดังกล่าวข้างต้นแล้ว จะทำให้มีสุขภาพจิตที่ดีได้ ซึ่งนอกจากจะนำความสุขมาสู่ผู้สูงวัยเอง ยังนำความสุขมาสู่ครอบครัว สังคมโดยรอบท้ายสุดยังนำความสุขสงบมาสู่ประเทศชาติที่รักของเราได้ อันถือว่าเป็นสุขภาวะองค์รวมอีกด้วย เป็นการเปลี่ยนทัศนคติที่ว่าผู้สูงวัยเป็นวัยที่เปราะบาง เป็นวัยที่เข้มแข็ง ซึ่งเป็นความเข้มแข็งจากภายในสู่ภายนอกที่แท้จริง

รายการอ้างอิง

- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2553).พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เทพพิณวานิสัย.
- ฉวีวรรณ คงโชคสมัย. (2562). The Organice Creative Talk. สืบค้น 24 ธันวาคม 2564, จาก <https://creativetalklive.com>.
- พระอธิการไพศาล วิสาโล (วงศ์วรวิสิทธิ์). (2562). ป่วยกาย แต่ไม่ป่วยใจ (เผชิญความป่วยไข้ ด้วยใจที่ปล่อยวาง). สืบค้น 24 ธันวาคม 2564, จาก <https://www.youtube.com>.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์. (2552). จิตวิทยาแนวพุทธ: กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ (2550, มีนาคม 19). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 124 (ตอนที่ 16 ก), หน้า 1.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2564). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 27). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2564). *การดูแลสุขภาพองค์รวม หรือ Holistic Health คืออะไร*. สืบค้น 9 เมษายน 2565, จาก <https://www.thaihealth.or.th/blog/myblog/topic/1186>

Bendura, A. (1997): *Self-Efficacy: The Exercise of Control*. W H Freeman & Co. New York, New York.

Bandura, A. (1997). *Social Learning Theory*. Alexandria, VA: Prentice Hall. P.

Seligman, Martin E.P. (2000). *Positive Psychology: An Introduction*. American Psychologist.

Seligman, Martin E.P. (2002). *Authentic happiness: Using the new positive psychology to realize your potential for lasting fulfillment*. New York, NY: Fress Press.

Seligman, Martin E.P. (2012). *Flourish: A Visionary new understanding of happiness and well-being*. New York, NY: Atria Paperback.

ศรัทธากับปัญญา : วิเคราะห์มุมมองในพุทธปรัชญาเถรวาท

Faith and Wisdom : An Analysis in the Vision Of Theravada Buddhist Philosophy

Received: April 18, 2022

Revised: May 03, 2022

Accepted: May 03, 2022

พระมหาไพจิตร อุตตมธมโม¹

Phramaha Paijit Uttamadhammo

(paijitsakong@gmail.com)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีจุดประสงค์เพื่อวิเคราะห์เรื่องศรัทธากับปัญญาที่เป็นหลักธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท ที่มีคุณค่าและมีประโยชน์อย่างมากในพระพุทธศาสนา ศรัทธากับปัญญา จัดเป็นหัวข้อธรรมที่มีความสำคัญและมีประโยชน์ในการวิเคราะห์หลักธรรมอย่างแยกย่อย โดยวิธีการปฏิบัตินั้นต้องมีความเชื่อเป็นพื้นฐานเมื่อมีศรัทธาแล้วบุคคลจะให้ความสนใจและประพฤติตามกฎเกณฑ์ และหลักธรรมนั้น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่ปัญญาอันประเสริฐ ศรัทธากับปัญญาในพุทธปรัชญาเถรวาท มีการมุ่งเน้นเริ่มตั้งแต่ให้มนุษย์เรามีการพัฒนาอย่างเป็นลำดับเพื่อให้เกิดผลที่บริบูรณ์ และส่งผลให้การดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมโลกมนุษย์อย่างมีความสุข หยั่งรากฝังลึกลงในจิตใจของบุคคลไม่ให้อัตถิยติดหลงมกย แต่จะสร้างให้บุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยเหตุผล โดยที่ไม่มีความหลงเคลือบแคลงสงสัยหลงเหลืออยู่ เมื่อพิจารณาแล้วก็จะพบว่า ศรัทธากับปัญญาเป็นธรรมที่สามารถทำให้ผู้ประพฤติ ปฏิบัติเข้าถึงความสุขได้จริงในระดับหนึ่งและสามารถนำพาตนไปสู่การบรรลุธรรมในชั้นสูง ๆ อีกต่อไปได้เป็นอย่างดี ศรัทธากับปัญญาจึงมีความสำคัญมากและเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติตนให้มีการดำเนินชีวิตที่ดีได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: ศรัทธา, ปัญญา, พุทธปรัชญาเถรวาท

¹ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University, Mahavajiralongkornrajavidyalaya Campus

Abstract

This academic article was aimed to analyze faith and wisdom which is the Buddhist principles in Theravada Buddhist Philosophy which are invaluable and precious in Buddhism. Hence, faith and wisdom are significant topics and precious in the Buddhist teaching analysis ingeniously. For the ways of the practice, faith is a fundamental basis. When having a faith, a person shows an interest and follows the rules as well as the Buddhist principles efficiently which will lead to the splendid wisdom. While the faith and the wisdom in Buddhism in Theravada Buddhist Philosophy focuses on the continuous development of human's mind for a complete result which leads to peaceful living deep inside a human's mind without any attachment. It fulfills people with suitable reasons without any hesitation. After consideration, it is found that faith and wisdom are the Buddhist teachings which carry those who follow to reach another level of actual happiness and to another advanced level of the Dhamma achievement. Hence, faith and wisdom are hugely significant which is also an instrument for self-practice for a good living.

Keywords: Faith, Wisdom, Theravada Buddhist Philosophy

บทนำ

การดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นอาศัยปัจจัย 4 เป็นเครื่องดำรงชีพ และยังต้องอาศัยหลักธรรมต่าง ๆ เป็นหลักในการดำเนินชีวิต เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมอย่างมีปกติสุข ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาน่าจะอยู่บนพื้นฐานของความศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา ถึงจะเป็นศรัทธาที่มีคุณภาพ และสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้ แต่หากความศรัทธาอยู่บนพื้นฐานของความงมงาย จะส่งผลทำให้ การศรัทธานั้น ส่งผลร้ายต่อการดำเนินชีวิตอย่างมั่นคง แน่นนอน ในทางตรงกันข้าม ถ้าหากชาวพุทธขาดความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเสียแล้ว พระพุทธศาสนาก็คงเสื่อมสลายไปจากประเทศไทย เพราะขาดศรัทธาแล้ว ก็ไม่มีความเจริญก้าวหน้าในการดำเนินชีวิตที่ดีได้ (คุณ โทชน์, 2545) สอดคล้องกับแนวคิดของ

ณรงค์ฤทธิ์ ศรีรัตนภาส (2563) ได้แสดงทัศนะสำหรับพุทธปรัชญาในการมองศรัทธากับปัญญา ต่างกันออกไป ในพุทธปรัชญาเห็นว่า ศรัทธาเป็นรากฐานที่สำคัญในการที่จะส่งผลเชื่อมโยงไปสู่การเจริญปัญญาได้อย่างมีจุดหมายที่ชัดเจน มีหลักยึดที่จะทำให้ศรัทธามีที่มียุ่มนั้น ไม่มีความหลงงมงายเกิดขึ้น

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่อธิบายปรากฏการณ์ในโลกตามหลักเหตุและผล จึงมักถูกจัดอยู่ในฝ่ายศาสนาที่เน้นเรื่องปัญญา อย่างไรก็ตาม ในพระพุทธศาสนาไม่ได้มีแต่เรื่องที่ต้องใช้หลักเหตุผลแต่เพียงอย่างเดียว บางอย่างที่เกิดขึ้นขัดจำกัดในการสืบสาวด้วยเหตุผลของมนุษย์ ก็ต้องอาศัยศรัทธาเป็นตัวตั้งต้นก่อน เช่นกัน พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เน้นการพัฒนาศรัทธาและปัญญาที่ถูกต้อง (นาโซค อุ๋นเวียง, 2564) ดังเช่นพระพุทธองค์จึงทรงแสดงกาลามสูตร ว่าด้วยวิธีปฏิบัติต่อสิ่งที่ตนสงสัย หรือหลักความเชื่อ 10 ประการ เป็นหลักตัดสิน คือ 1) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตาม ๆ กันมา 2) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา 3) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ 4) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์ 5) อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ 6) อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุมาน 7) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล 8) อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้ากันได้กับทฤษฎีที่พอใจแล้ว 9) อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้ 10) อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา พระสูตรนี้ท่านมิได้ห้ามมิให้เชื่อ แต่ให้เชื่อด้วยมีปัญญาประกอบด้วย มิฉะนั้นความเชื่อต่างๆ จะไม่พ้น “ความงมงาย” และไม่พึงแปลความเลยเถิดไปว่าพระพุทธเจ้าทรงสอนไม่ให้เชื่อสิ่งเหล่านี้ และให้เชื่อสิ่งอื่นนอกจากนี้ แต่พึงเข้าใจว่า แม้แต่สิ่งเหล่านี้ซึ่งบางอย่างก็เลือกเอามาแล้วว่า เป็นสิ่งที่น่าเชื่อที่สุด ท่านก็ยังเตือนไม่ให้ปลงใจเชื่อ ไม่ให้ด่วนเชื่อ ไม่ให้ถือเป็นเครื่องตัดสินเด็ดขาด ยังอาจผิดพลาดได้ ต้องใช้ปัญญาคิดพิจารณาให้ดีก่อน (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2515)

กล่าวโดยสรุป มนุษย์ยังคงต้องอาศัยศรัทธาเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิต ถ้าขาดศรัทธาแล้วก็จะส่งผลการเป็นอยู่อย่างไม่มีหลักของใจเลย และในการที่จะสานต่อไปถึงการเจริญปัญญาก็จะมีความยุ่งยากมากขึ้น ดังนั้นศรัทธาจึงมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตเป็นอย่างมาก และถ้าเมื่อไหร่ มนุษย์มีศรัทธาที่ผิดก็จะส่งผลให้ประพฤติดุกปฏิบัติผิดไป ศรัทธากับปัญญาจึงมีความสำคัญพอ ๆ กัน เพราะเป็นเรื่องของจิตที่เป็นเครื่องปรุงแต่งจิตให้แสดงออกทางวาจาคือการพูด ทางกายคือการกระทำได้เป็นอย่างดี

ความหมายของศรัทธากับปัญญาในพุทธปรัชญาเถรวาท

ความศรัทธาที่เป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิต และเป็นหัวข้อธรรมที่พระองค์ให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นเมื่อครั้งที่พระพุทธองค์ทรงตรัสในตอนแรกก่อนเสด็จออกประกาศพระศาสนาว่า “ใครใคร่จะฟังก็จงปล่อยศรัทธามาเถิด” พระพุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นว่าพระองค์ให้ความสำคัญต่อศรัทธาเป็นอย่างมาก และทรงเห็นว่าศรัทธาเป็นพื้นฐานที่ดี ถ้าขาดศรัทธาแล้วก็จะทำให้การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ขาดประสิทธิภาพไปด้วย ดังนั้น ศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้นทางของการพัฒนาปัญญาที่ประเสริฐได้เป็นอย่างดี

ความหมายของศรัทธา

ศรัทธา คือ ความเชื่อ ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง ความเชื่อที่ประกอบด้วย เหตุผล ผ่านการกลั่นกรองแล้วจากปัญญา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551) ศรัทธาและการสร้างศรัทธาถือเป็นบันไดขั้นแรกที่จะนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนา นอกจากนี้ศรัทธามีลักษณะ 2 ประการ คือ 1) มีลักษณะทำให้ใจให้ผ่องใส 2) มีลักษณะทำให้แล่นไปด้วยดี เช่น เมื่อเห็นในสิ่งดีก็มีความเพียรไปในสิ่งดีนั้น ๆ

กล่าวโดยสรุป ศรัทธาหมายถึงความเชื่อและความเลื่อมใสในคุณงามความดีที่ตนเองได้ทำหน้าที่ในงานนั้น ๆ น้อมใจไปในสิ่งที่ตนเองทำอย่างมีความสุข และเชื่อในกฎแห่งกรรมที่ให้ผลตามเหตุผลที่ได้ตรองตรึกดีแล้วตามลักษณะต่าง ๆ แล้วแต่สถานการณ์ที่เป็นไป

ความหมายของปัญญา

ปัญญา มีรากศัพท์มาจาก ป+ญา ซ้อน ญ: ป+ญ+ญา= ปัญญา “ป” (ปะ) มีความหมายว่า ทัว, ข้างหน้า, ก่อน, ออก “ญา” แปลว่า “รู้” ภาษาไทยเขียนว่า “ปัญญา” อ่านเหมือนบาลี “ปัญญา” จึงมีความหมายว่า รู้ทั่วถ้วนทั่วถึง, รู้ล่วงหน้า (รู้ว่าเหตุอย่างนี้จะเกิดผลอย่างไร, ต้องการผลอย่างนี้ จะต้องทำเหตุอย่างไร, รู้ก่อนที่จะทำ จะพูด จะคิด, รู้แล้วนำชีวิตหลุดออกจากปัญหาพ้นจากทุกข์ได้ (ทองย้อย แสงสินชัย, 2557) และสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2559) ให้ความหมายของปัญญาไว้ว่า ปัญญาแปลว่าความรู้ทั่ว ปรีชาหยั่งรู้ เหตุผล ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้เข้าใจแยกได้ในเหตุผลดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์เป็นต้น และรู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการดำเนินการทำให้ลุล่วงพ้นจากปัญหา

สรุป ปัญญาหมายถึง ความรู้ที่ประกอบด้วยหลักเหตุและผล อันจะนำไปให้ตนเองสามารถที่จะช่วยแก้ปัญหาได้ โดยอาศัยหลักการฟัง การคิด และการภาวนาด้วยการ ประพฤติปฏิบัติตามหลักการที่ถูกต้อง

ลักษณะและขั้นตอนของศรัทธากับกระบวนการพัฒนาปัญญาในพุทธปรัชญาเถรวาท

ลักษณะและขั้นตอนของพัฒนาศรัทธา

ลักษณะของศรัทธาแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ 1. มีลักษณะทำให้ผ่องใส 2. มีลักษณะทำให้เล่นไปด้วยดี มีรายละเอียดดังนี้

1) ศรัทธามีลักษณะทำให้ผ่องใส หมายถึง ศรัทธาเมื่อเกิดขึ้นย่อมข่มนิรณันไว้ได้ จิตก็ปราศจากนิรณัน ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว เปรียบได้กับพระเจ้าจักรพรรดิที่เดินทางไกลไปพร้อมกับเหล่าทหาร มีความจำเป็นที่จะต้องข้ามแอ่งน้ำ เมื่อข้ามไปแล้วทำให้น้ำนั้นขุ่น เพราะเหล่าช้าง ม้า รถ และพลเดินเท้าทั้งหลาย เมื่อจักรพรรดิมีความต้องการที่จะดื่ม น้ำ และพระราชาทรงมีแก้วมณีที่สามารถทำน้ำให้ใสได้ จึงสั่งให้คนไปตักน้ำใส่ภาชนะมาให้ เมื่อใส่แก้วมณีที่ใช้ทำน้ำให้ใสลงไปในน้ำ เพียงเท่านั้นบรรดาสาหร่าย จอก แหน ก็เป็นอันหายไป และเกิดการตกตะกอน กลายเป็นน้ำใสไม่ขุ่นมัว สามารถนำมาดื่มกินได้ จึงได้นำไปน้อมถวายแก่พระเจ้าจักรพรรดิ เปรียบได้ว่าจิตเหมือนน้ำ พระโยคาวจรเหมือนคนที่ไปนำน้ำมา ก็เล็ดทั้งหลายว่าเป็นเหมือน สาหร่าย จอก แหน และตะกอน ศรัทธาว่าเป็นเหมือนแก้วมณีที่ใช้ทำน้ำให้ใส เมื่อเพียงแต่ใส่ลงไปในน้ำเท่านั้น สาหร่าย จอก แหน ก็เป็นอันหายไป และตกตะกอน ทำให้น้ำกลายเป็นน้ำที่ใส สะอาด ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว ปราศจากสิ่งเจือปนอย่างไร ศรัทธาเมื่อศรัทธาเกิดย่อมข่มนิรณันทั้งหลายได้ จิตก็ปราศจากนิรณันผ่องใส ไม่ขุ่นมัว อย่างนั้นเหมือนกัน (มหา มกุฏราชวิทยาลัย, 2551) และ

2) ศรัทธามีลักษณะทำให้เล่นไปด้วยดี หมายถึง เหมือนกับว่าพระโยคาวจรพอเห็นจิต ของผู้อื่นพ้นพิเศษจากกิเลสอาสวะแล้ว ย่อมเล่นไปด้วยดีในพระโสดาปัตติผลบ้าง ในพระสกทาคามีผลบ้าง ในพระอนาคามีผลบ้าง ในพระอรหัตตผลบ้าง ย่อมทำความเพียร เพื่อบรรลุธรรมที่ตนไม่บรรลุแล้ว เพื่อได้บรรลุธรรมที่ตนยังไม่ได้บรรลุแล้ว เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ตนยังไม่ทำให้แจ้งแล้ว (มหามกุฏราชวิทยาลัย, อ้างแล้ว)

ในลักษณะของศรัทธานี้จะเห็นได้ว่า มนุษย์ทั้งหลายคงยังต้องอาศัยศรัทธาที่มีต่อพระผู้มีพระภาคเจ้า เพื่อจะหาความมั่นใจในพระองค์ว่า เป็นผู้ตรัสรู้จริง เป็นผู้ทำให้เหล่าสรรพสัตว์มีความสุขทั้งกายใจได้ และยังมีความเชื่อว่า ตัวมนุษย์เองก็สามารถที่จะฝึกฝนพัฒนาตนเองจนบรรลุถึงเป้าหมายได้ โดยอาศัยศรัทธาเป็นฐานของกุศลธรรมที่ประเสริฐให้

เกิดกับจิตใจ ในการวางเป้าหมายสูงสุดคือนิพพานเอาไว้ในใจ เพียรพยายามที่จะบ่มอบรม ภายใจของตัวเองให้ดี โดยอาศัยพระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินทางที่ถูกต้อง ดังนั้น ลักษณะของศรัทธามีลักษณะทำให้จิตใจแล่นไปด้วยดีในทุกสภาวะทั้งหลายได้ และยังเป็นเหตุให้คนทั้งหลายมีความกระสันในการออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตบ้าง ถีอศีลบ้าง เป็นต้น เกิดความมุ่งมั่นในใจ ที่จะหยานสู่เป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาอันได้แก่นิพพานนั่นเอง

นอกจากนี้ยังมีทัศนะของนักปราชญ์ทางศาสนา ที่แสดงทัศนะเกี่ยวกับศรัทธาในพระพุทธศาสนาเอาไว้ในทำนองเดียวกันหมดว่า เป็นศรัทธาที่เนื่องด้วยเหตุผล มีปัญญารองรับ เชื่อโดยปัญญา ใช้คู่กับปัญญา ไม่หลบลี้หลบลี้ตาเชื่อ แต่เชื่อเพราะยอมรับหลักแห่งเหตุผล ทั้งหมดนี้เท่ากับเป็นคำรับรองและยืนยันว่าศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นศรัทธาแบบญาณสัมปยุต ไม่ใช่แบบญาณวิปยุต

ศรัทธาในพระพุทธศาสนามีหลายประการโดยชื่อก็จริง แต่โดยอรรถ หรือเนื้อหาแล้ว หมายถึง ความเชื่อเพียงเท่านั้น แต่ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนานั้นมี 2 อย่าง คือ ศรัทธาแบบมีปัญญา กับแบบไม่มีปัญญา ในเรื่องนี้มีอุปมาไว้ว่า ศรัทธาเหมือนเสาระเนียด มีปรากฏในพุทธวรรค แห่งอุปาสิเถราปทานสูตร ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้มีความเพียร ในนครคือพระธรรมนั้น พระองค์มีศีลเป็นปราการ มีพระญาณเป็นขุมประตุ มีศรัทธาเป็นเสาระเนียด และมีความสังวรเป็นนายประตุ” (ขุ.อป. (ไทย) 32/535/81) จากใจความดังกล่าวทำให้ทราบว่ ศรัทธาก็เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ท่านอุปาสิเถระได้ทรงยกย่องพระพุทธองค์ ศรัทธาเมื่อมองในแง่ของการเกิดร่วมกับปัญญาแล้วมี 3 ประการ คือ ศรัทธา ระดับสุดมยปัญญา หมายถึง ศรัทธาจากการศึกษาเล่าเรียนเขียนอ่าน พุคคย ศรัทธา ระดับจินตามยปัญญา หมายถึง ศรัทธาจากการปฏิบัติในสมาธิภาวนาในฉาน ศรัทธา ระดับภาวนามยปัญญา หมายถึงศรัทธาจากการเจริญสติปัฏฐาน 4 จนเกิดปัญญารู้แจ้งในรูปนามกายใจของตนเองตามลำดับแห่งวิสุทธิ 7 ประการ ถือว่า เป็นพุทธศาสนิกชนผู้ที่สนใจในหลักสัจธรรมแห่งองค์พระศาสดา ศรัทธา ชนิดนี้เป็นศรัทธาในปัญญาของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เพราะพัฒนาคนให้เป็นอริยะได้จริง (พระพุทธโฆษาจารย์, 2549)

จากทัศนะของนักปราชญ์นี้จะเห็นได้ว่า การเจริญขึ้นศรัทธานั้น ต้องมีพื้นฐานของการใช้เหตุผลมารองรับทุกครั้งไป แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าจะทำให้เรานั้นมีสติปัญญาไปด้วย แต่ก็ต้องอาศัยการเจริญบ่อย ๆ ในเรื่องของการสร้างกำลังแห่งจิตที่ประกอบด้วย

เชื่อมั่น เพราะไม่ว่าจะเป็นการฟัง การเล่าเรียน การคิดอ่านเขียนต่าง ๆ ก็ยังต้องมีความเชื่อเป็นป्राการไว้ใจเสมอ ก่อน จึงจะทำให้เข้าถึงระดับของการเจริญจิต และแก้ไขระบบชีวิตเราได้เป็นอย่างดี และมีเหตุผลรองรับจิตทุกขั้นตอน เพื่อที่จะรองรับการเจริญขั้นของจิตในลำดับที่สูงขึ้นได้อย่างถูกต้อง เพราะในปัจจุบันนี้เรื่องของความเชื่อมีผลต่อการดำรงชีวิตของสังคมไทยเป็นอย่างมากในแง่มุมต่าง ๆ ตามที่เห็นในข่าวต่าง ๆ ในช่องทางออนไลน์ เชื่อเป็นอย่างยิ่งว่า เราทุกคนจะหันมาศึกษาให้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในเรื่องของความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญามากขึ้น

ลักษณะและขั้นตอนของการพัฒนาปัญญา

ปัญญาที่ประกอบด้วยสัมมาทิฐิ คือ ความเห็นที่ถูกต้องหรือความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องอันเป็นพื้นฐานหรือปัญญาอันดับแรกที่บุคคลจะต้องมี หรือจะต้องแสวงหาก่อนเพื่อเป็นเครื่องนำไปสู่ปัญญาในขั้นต่อไป ตลอดจนเป็นปัญญาที่ถูกต้องตามหลักพุทธปรัชญา คือ ปัญญาที่มีองค์ประกอบในการพิจารณา 2 ประการ คือ ปรีโธมะและโยนิโสมนสิการ ทั้งสองอย่างนี้ถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้เกิดปัญญาหรือเกิดความเห็นชอบ มีพระพุทธพจน์ปรากฏว่า “ภิกษุทั้งหลาย ปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งสัมมาทิฐิ มี 2 ประการ คือ ปรีโธมะและโยนิโสมนสิการ (ม.ม.12/452/403.) เราจะเห็นได้ว่าในองค์ประกอบทั้ง 2 ประการนี้ ยิ่งทำให้เราได้เห็นว่า ก่อนที่จะเกิดเป็นปัญญาที่บริสุทธิ์ได้นั้น แล้วยังเป็นปัญญาที่จะต้องคอยชำระกิเลสอย่างหยาบ กลาง ละเอียดยด้วยแล้ว ยิ่งต้องมีความแยบคาย พอสสมควร และมีขั้นตอนที่ปฏิบัติตามเส้นทางของปัญญาที่ถูกต้องด้วย

การพัฒนาปัญญาตามหลักของพระพุทธศาสนา สามารถพัฒนาได้ 3 ทางคือ 1) สุตมยปัญญา 2) จินตามยปัญญา 3) ภวานมยปัญญา ซึ่งในวิธีการพัฒนาปัญญา 3 วิธีดังกล่าว พุทธศาสนาถือว่าวิธีที่ 3 สำคัญมากที่สุด เพราะเป็นวิธีที่เราสามารถสร้างสรรค์ปัญญาขึ้นมาได้ด้วยตนเอง โดยผ่านการกระทำ การลงมือปฏิบัติ การเผชิญสถานการณ์หรือปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ด้วยตนเอง จนเกิดประสบการณ์ทางปัญญาหรือการประจักษ์แจ้งสัจจะแห่งปัญหาสาเหตุ และสามารถแก้ปัญหาได้เสร็จสิ้นด้วยตนเอง วิธีที่ 1 และ 2 ดูเหมือนจะสอนกันได้ ในสถานศึกษา หรือเป็นปัญญาที่พัฒนาได้ด้วยการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม แต่วิธีที่ 3 ดูจะเป็นเรื่องของปัจเจกแต่ละคน หรือเป็นปัญญาที่ปัจเจกบุคคลอาจสร้างขึ้นได้ด้วยตนเองเท่านั้น เป็นเรื่องที่สอนกันไม่ได้ เพราะเป็นปัญญาประจักษ์แจ้งสัจจะที่เป็นประสบการณ์ตรงของแต่ละบุคคล (สุรพศ ทวีศักดิ์, 2552)

นอกจากนี้ ในทฤษฎีของพุทธศาสนา ปัญญาที่เกิดขึ้นภายในตนเองตามวิธีการพัฒนาปัญญาแบบที่ 3 นั้นเอง ที่ทำให้คนเรามีคุณธรรมจริยธรรมที่ยั่งยืน มีอิสรภาพ สันติภาพ และมีความสุขที่แท้จริง แต่วิธีพัฒนาปัญญาแบบที่ 3 ย่อมอาศัยวิธีพัฒนาปัญญา 2 อย่างแรกเป็นพื้นฐาน กล่าวคือเมื่อมีการศึกษาค้นคว้า แล้วนำมาไตร่ตรองจนมองเห็นคุณค่า จึงเกิดการนำมาปฏิบัติจนบังเกิดผลขึ้นจริง หรือเกิดการประจักษ์แจ้งสัจจะด้วยตนเอง ดังนั้น วิธีการพัฒนาปัญญาทั้ง 3 แบบจึงเชื่อมโยงเป็นเหตุเป็นผลแก่กัน ถ้าเราต้องการปฏิรูปการศึกษาเพื่อสร้างสังคมแห่งปัญญา คือ เป็นสังคมที่รักการเรียนรู้ คิดเป็น ผลิสร้างและใช้ความรู้ในการพัฒนาทุกด้าน อยู่ร่วมกันอย่างใช้เหตุผล เคารพกติกา มีคุณธรรมจริยธรรม เราจำเป็นต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาปัญญาทั้ง 3 ด้านดังกล่าว โดยทำให้ผู้เรียนรักการอ่าน รักการคิด มีหลักคิด และวิธีคิดที่ถูกต้อง และให้เรียนรู้จากของจริง จากปัญหาที่เป็นจริงในสังคม เพื่อสร้างสรรค์ปัญญาที่กระจ่างชัดในปัญหาต่าง ๆ สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง และมีสำนึกร่วมในการหาทางแก้ปัญหาหรือพัฒนาสังคมให้น่าอยู่ยิ่งขึ้น

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับศรัทธาและเป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาวิเคราะห์ใน พุทธปรัชญาเถรวาท

ประเภทของศรัทธา ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทได้แบ่งศรัทธา ออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1) กัมมศรัทธา หมายถึง เชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่าเมื่อทำอะไรโดยมีเจตนา คือ จงใจทำทั้งรู้ ย่อมเป็นกรรม เป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป เชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มิใช่ด้วยอำนาจ หรืออนอนคอยโชคเป็นต้น 2) วิปากศรัทธา หมายถึง เชื่อวิปาก เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของ กรรมมีจริง คือ เชื่อว่ากรรมที่ทำ แล้วต้องมีผลและผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว 3) กัมมัสสกตา ศรัทธา หมายถึง เพื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของ จะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน และ 4) ตถาคตโพธิศรัทธา หมายถึง เชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคต ว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง 9 ประการ ตรัสธรรมและบัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ทั้งมวล หากฝึกตนด้วยดี ก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุด บริสุทธิหลุดพ้นได้ ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ป ยุตโต), 2546)

สรุปได้ว่า ในทางพระพุทธศาสนาสอนเรื่องหลักของศรัทธาความเชื่ออย่างเป็นระบบ ดังที่เราจะเห็นได้ว่า ทรงยกเรื่องของระบบกรรมมาก่อน เนื่องจากมนุษย์อาศัยการกระทำอันไม่ขาดสายหล่อเลี้ยงชีวิตเป็นเวลายาวนาน และไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงการทำงานได้ ไม่ว่าจะทำโดยเจตนา หรือไม่เจตนา สุดท้ายก็ยังจัดว่าเป็นกรรมอยู่ดี และเมื่อทำลงไปแล้วโดยทางกาย ทางวาจา และทางใจก็ดี เราจะได้รับผลอย่างแน่นอน หากเป็นกรรมดีย่อมจะส่งผลดี หากเป็นกรรมชั่วย่อมจะส่งผลไม่ดี หรือแม้แต่ถ้าไม่ประมาท กรรมก็ยังส่งผลถึงผู้นั้นอยู่ดี ถ้าได้กระทำลงไปแล้ว ไม่ว่าจะป็นทางตรง หรือว่าทางอ้อมก็ตาม เนื่องจากว่าเราทุกคนเป็นเจ้าของกรรมของเราเอง คนอื่นมาแย่งเราไปไม่ได้ จึงเป็นเหตุให้เราได้มีความเชื่อในคำสอนของพระพุทธศาสนาได้อย่างลงใจ ตามคำสั่งสอนที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ และนำมาประกาศให้โลกรับรู้กัน

ประเภทของปัญญา ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

ปัญญามี 3 ประเภท คือ 1) สุตมยปัญญาปัญญาเกิดจากสุตะ ได้แก่ปัญญาที่คนทั่วไปจะพัฒนาขึ้นได้ โดยต้องอาศัยสุตะคือ เมื่อยังคิดเองไม่เป็น หรือคิดไปไม่ถึงมองอะไร ๆ ไม่ออก ไม่เข้าใจ ก็ต้องมีผู้แนะนำสั่งสอน บอกให้เช่น มีท่านที่เรียกว่า กัลยาณมิตร อย่างพระพุทธเจ้า ท่านผู้รู้ ครูอาจารย์มาแนะนำชี้แจงอธิบาย จึงรู้เข้าใจถึงความจริงได้ในระดับหนึ่ง 2) จินตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากจินตะ ได้แก่การรู้จักคิด คือ เมื่อได้ความรู้เข้าใจในสุตะ เกิดมีสุตมยปัญญาจากการเล่าเรียนสดับฟังแล้ว ก็ฝึกโยนิโสมนสิการให้มองเห็นรู้เข้าใจกว้างไกล ลึก รอบทั่วตลอดแยกโยงได้ ทำให้ก้าวต่อไปในการเข้าถึงความจริง และใช้ความรู้อย่างได้ผล 3) ภวานามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการภาวนาคือการปฏิบัติบำเพ็ญทำให้เป็นให้ขึ้นได้จริงโดยลงมือทำกับประสบการณ์ตรง หมายถึงปัญญาที่พัฒนาต่อจากสุตมยปัญญา และจินตมยปัญญา สองอย่างแรกนั้น คืออาศัยปัญญาสองอย่างแรกนั้นพัฒนาต่อไปด้วยการมนสิการตัวสภาวะจนเกิดปัญญารู้จริงที่เป็นมรรคให้บรรลุผล

จะเห็นได้ว่าเมื่อนำหลักธรรมของปัญญาทั้ง 3 ประเภทมาใช้อย่างถูกวิธีและถูกโอกาสแล้ว เราก็จะสามารถเข้าถึงการพิจารณาธรรมได้อย่างดี โดยเฉพาะในเรื่องของการเจริญทางจิตตภาวนา การพิจารณาร่างกายตามธาตุ 4 พิจารณาระบบชั้น 5 อย่างเป็นระบบ เราจะได้ประจักษ์ในตนเองว่า เรามีการเปลี่ยนแปลงในด้านของการคิด อารมณ์ และอีกหลายอย่างที่จะทำให้เราทั้งหลายมีความแยบคายในการตรึกนึกอย่างละเอียด จนสามารถที่

จะมองเห็นสังขารชีวิตในระบบของไตรลักษณ์ได้อย่างถ่องแท้ ถู้อได้ว่าหลักธรรมทั้ง 2 หมวดนี้ ไม่ว่าจะเป็น ประเภทปัญญา 3 ประการก็ดี ไตรลักษณ์ 3 ประการก็ดี ถู้อว่าเป็นหลักธรรมที่จะคอยชี้แนะเราให้เข้าถึงปัญญาอันบริสุทธิ์ได้อย่างแน่นอน

หลักการวิเคราะห์ศรัทธาและปัญญาในพุทธปรัชญาเถรวาท

หลักการวิเคราะห์ความศรัทธา

1. กัมมัสสกตาสัทธา ความเชื่อในเรื่องกรรมที่เป็นเหตุเป็นผล คือ เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของกรรม ตนจะต้องรับผิดชอบเสวยผลแห่งกรรมของตน เหมือนการรับประทานอาหาร ใครรับประทานอาหารคนนั้นก็อิ่ม แต่จะให้คนที่ไม่รับประทานอิมด้วยไม่ได้ เพราะเขาไม่ได้รับประทาน กรรมนี้ก็เหมือนกัน ใครทำไว้ก็ ได้รับเอง สมดังพุทธพจน์ที่ว่า “ความบริสุทธิ์หรือความไม่บริสุทธิ์เป็นของเฉพาะตน คนอื่นจะทำคน อื่นให้บริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์หาได้ไม่” กัมมัสสกตาสัทธานี้ ตรงกันข้ามกับอเหตุกทฤษฎี คือเห็นว่าเหตุของความดีความชั่วไม่มีคนจะได้ดีได้เอง คนจะได้ชั่วก็ได้ชั่วเอง อันเป็นการปฏิเสธทั้งกรรม และผลของกรรม คำว่า กัมมัสสกตาสัทธานี้ ไม่มีรูปศัพท์โดยตรง มีแต่กัมมัสสกตาญาณ มีตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อในเรื่องสัตว์มีกรรมเป็นของตนไว้ว่า การกระทำของสัตว์โลก ทำกรรมที่เป็นเหตุไว้ อย่างไร ก็ย่อมได้รับผลที่ตอบสนองอย่างนั้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงเรื่องกรรมและผลของกรรมไว้แน่ชัดโดยไม่ผิดเพี้ยนและไม่บิดเบือนโดยแสดงเป็นคู่ ๆ ไว้ 7 คู่ คือ 1) เกิดมาเป็นคนมีอายุสั้น เพราะมีการฆ่าสัตว์เป็นเหตุ เกิดมาเป็นคนมีอายุยืน เพราะการไม่ฆ่าสัตว์เป็นเหตุ 2) เกิดมาเป็นคนมีโรคมากเพราะการเบียดเบียนสัตว์ ทำให้สัตว์ได้รับทุกข์ทรมาน เกิดมาเป็นคนมีโรคน้อยเพราะการไม่เบียดเบียนสัตว์ ไม่ทำให้สัตว์ได้รับทุกข์ทรมาน 3) การเกิดมาเป็นคนมีผิวพรรณทราม เพราะเป็นคนมักโกรธ ฉุนเฉียวง่าย การเกิด มาเป็นคนมีผิวพรรณงาม เพราะเป็นคนไม่มักโกรธ มีจิตเมตตา 4) การเกิดมาเป็นคนมีศักดิ์าน้อย เพราะเป็นคนมีใจริษยาในลาภ และ เกียรติยศ ชื่อเสียงของผู้อื่น การเกิดมาเป็นคนมีศักดิ์านุภาพมาก เพราะเป็นคนมีใจริษยาในลาภ และเกียรติยศ ชื่อเสียงของผู้อื่น 5) เป็นคนเกิดมียากจนขัดสน เพราะการไม่บริจาคทาน ช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ผู้อื่น เป็นคนเกิดมั่งคั่ง มีทรัพย์สินมากเพราะการบริจาคทาน ยินดีในการให้ทานที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น (กองวิชาการ มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2515)

2. วิปាកสหธา ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับผลของกรรมนี้ เป็นความเชื่อที่เกิดจากการกระทำที่เป็นเหตุ คือเกิดจากการกระทำความกรรมมาก่อนแล้ว กรรมดีกรรมชั่ว ความเชื่อในเรื่องของผลกรรมว่า ใครทำดีได้ดี ใครทำชั่วได้ชั่ว ทำกรรมใดไว้จะต้องได้รับผลของกรรมนั้นไม่เร็วก็ช้า กาลเวลาเป็นเครื่องพิสูจน์ผลของกรรม เหมือนคนปลูกพืชชนิดใดก็ได้ผลของพืชชนิดนั้น ฉะนั้น พระพุทธศาสนาจึงเป็นกรรมวาที คือ เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม กัมมวิปាកสหธา ตรงกันข้ามกับนัตถิกทิกฏฐิ ซึ่งมีความเห็นว่า บาปบุญไม่มี อันเป็นการปฏิเสธวิบาก ในมัชฌิมนิกาย มูลปิณณาสก์ กล่าวถึงวิปាកสหธาไว้ในรูปของวิปាកญาณ ซึ่งเป็นพระญาณของพระตถาคตเจ้า เป็นข้อหนึ่งในทศพลญาณ 10 ในมหาภิณทิสสูตร พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ พระผู้มีพระภาคตรัสถึงการให้ผลของกรรมตามความเป็นจริงไว้ว่า “ดูกรอานนท์ ในบุคคลที่ทำความกรรม 4 พวก นั้น บุคคลที่มักทำกุศลกรรม “ตายไปแล้วเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก นี้เป็นเพราะว่า เขาทำความชั่ว ที่ให้ผลเป็นทุกข์ไว้ในกาลก่อนบ้าง ในกาลภายหลังบ้าง หรือความเหินผิด ยึดถือแล้วในเวลาใกล้จะตายบ้างเพราะฉะนั้น เมื่อเขาตายไป จึงเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ก็แล บุคคลที่มักจะทำอกุศลกรรม 10 ประการนี้ ย่อมเสวยวิบากของอกุศลกรรมนั้น ในชาตินี้หรือในชาติหน้า หรือในชาติต่อ ๆ ไป

การที่คนมักทำชั่วอยู่เสมอ ตายไปแล้ว เกิดในอบายนั้นอาจจะไม่ใช่เป็นผลของกรรมชั่วที่ทำอยู่ในชาตินี้ ที่เรียกว่า ทิฏฐธรรมก็ได้ แต่อาจเป็นผลของกรรมชั่วที่ได้ทำไว้ในชาติที่แล้ว ที่เรียกว่า ปุพพกรรมบ้าง หรือเป็นผลของกรรมชั่วที่เขาได้ทำไว้ในหลังจากชาติที่แล้วบ้าง หรือผลของกรรมชั่วที่ได้ทำไว้ในเวลาใกล้ตายบ้าง เพราะฉะนั้นการที่บุคคลที่ได้ทิพยจักขุ อภิญญา เห็นคนที่ทำอกุศลกรรมในชาตินี้เสมอ ๆ ความรู้ของเขาจึงเป็นความรู้ ที่ถูกต้องเพียงส่วนเดียวไม่ถูกต้องทั้งหมด แต่พระผู้มีพระภาคทรงรู้แจ้ง ถูกต้องทั้งหมด ทั้งนี้เพราะพระผู้มีพระภาคทรงมีมหาภิณทิสญาณ แต่คนอื่นหาไม่มี

กรรมดีแม้จะมีมากมาย ก็ไม่อาจลบล้างกรรมชั่วเพียงครั้งเดียวได้ กรรมดียังคงเป็นกรรม ดี กรรมชั่ว ก็ยังคงต้องเป็นกรรมชั่วไม่เคยปะปนกันเลย และผลของกรรมดีต้องเป็นความสุข ผลกรรมชั่วต้องเป็นความทุกข์อย่างแน่นอน แต่ไม่ควรชี้ชัดลงไปว่า ผลเหล่านี้เกิดขึ้นจากกรรมที่ทำไว้แต่เมื่อไร เพราะเราไม่มีมหาภิณทิสญาณ เหมือนอย่างพระพุทธเจ้า

3. กัมมสหธา พระพุทธองค์ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลลงใจแล้วย่อมกระทำทางกาย ทางวาจา (หรือ) ทางใจ” พระพุทธพจน์นี้ แสดง

ให้เห็นชัดเจนว่า การกระทำที่จัดเป็นกรรม ไม่ว่ากรรมนั้นจะเป็นฝ่ายกุศลหรือฝ่ายอกุศลกรรม จะต้องเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาหรือความจงใจการกระทำ ทั้งที่เกิดขึ้นโดยไม่มีเจตนาหรือมิได้ตั้งใจ การกระทำใดที่เกิดขึ้นโดยไม่มีเจตนาหรือมิได้ตั้งใจ จึงไม่จัดว่าเป็นกรรม เป็นเพียงสักแต่ว่ากิริยาหรืออาการที่สักแต่ว่าทำเท่านั้น ไม่ก่อให้เกิดผลดีหรือผลชั่ว แต่ทั้งนี้และทั้งนั้นมีได้หมายเอาการกระทำที่เกิดจากความประมาทเลินเล่อแต่อย่างใด (พระโสภณคณารักษ์ (ระแบบ วิฑูยาโณ), 2522)

4. ตลาคตโพธิสัทธา เชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้ามั่นใจในองค์พระตลาคต บุคคลที่ฟังธรรมของพระผู้มีพระภาคแล้วได้เกิดศรัทธาในตลาคต เมื่อมีศรัทธาแล้วย่อมจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วน แต่การกระทำเช่นนั้นไม่ใช่ว่าจะทำได้ง่าย ทำให้บางคนยินดียิ่งใจที่จะออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตละทิ้งสมบัติ และเครือญาติทั้งหลาย เพื่อจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน อาศัยความยึดมั่นในตลาคตโพธิสัทธานำพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้สอนไว้แล้วมาปฏิบัติตาม สามารถที่จะบรรลुरुหันต์และเข้าถึงนิพพานได้ ตามอย่างพระผู้มีพระภาค ดังที่มีพระอรหันตสาวกสาวิกาจำนวนมากและได้รับการยกย่องจาก พระผู้มีพระภาคให้เป็นเลิศในแต่ละด้านต่างกัน รวมไปถึงคุณุศลที่เป็นอุบาสกอุบาสิกา (พระไตรปิฎกภาษาไทย 20/188-267/25-33)

จะเห็นได้ว่าในการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถือว่าเป็นนิมิตหมายที่ดียิ่งมั่งคั่งแด่โลกธาตุ เพราะไม่เหมือนใครอื่นเลยในยุคนั้น ไม่ว่าจะเป็นในด้านของการแสดงธรรม การนำองค์ธรรมของพระองค์ไปในทิศทางที่ถูกต้อง แต่ในทางตรงกันข้ามพระองค์ก็มีศัตรูมากมายด้านความเห็นที่ขัดแย้งต่อพระองค์เหมือนกัน แต่ด้วยพระปัญญาบารมี พระกรุณาธิคุณ ของพระองค์ทำให้คนเหล่านั้นหันมาศรัทธาในพระองค์ได้อย่างลึกซึ้ง และเป็น การศรัทธาในพระองค์แบบปัญญาชน คือมีเหตุผลรองรับด้วยในแต่ละครั้งที่ทรงประกาศธรรม ถือได้ว่า พระองค์เป็นแบบอย่างให้กับเหล่าสรรพสัตว์ทั้ง 3 แดนโลกธาตุเลยทีเดียว

นอกจากนี้ยังมีทัศนะของศรัทธาหรือความเชื่อทางศาสนา ว่าเป็นลักษณะทางจิตประเภทหนึ่งของบุคคล หมายถึงการรับรู้และการยอมรับว่าเป็นความจริงในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความรู้ ความเข้าใจและสภาพของแต่ละบุคคลที่มีต่อเรื่องนั้น ๆ แต่สำหรับในทางพุทธศาสนาถือว่า ความเชื่อต้องเป็นไปตามหลักการใช้สติปัญญา และการใช้เหตุผลสามารถนำความเชื่อไปปฏิบัติได้ (พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต), 2531)

กล่าวโดยสรุป ศรัทธา หมายถึงความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผลผ่านการกลั่นกรอง แล้วจากหลักการของความเชื่อที่พร้อมด้วยเหตุผลตามสถานการณ์ที่ประสบเจอในชีวิต และการสร้างศรัทธาเปรียบเป็นบันไดขั้นแรกในการก้าวเข้าสู่ขั้นของการปฏิบัติธรรม จนถึงการเจริญปัญญาอันเป็นจุดที่เชื่อมต่อกันอย่างถูกต้องและมีความสมบูรณ์แบบของหลักการ ในการที่ก้าวเดินไปสู่จุดหมายที่ตั้งใจไว้ และจะทำให้เราเข้าใจในระบบของร่างกาย จิตใจเรามากขึ้น พร้อมทั้งจะใช้งานของการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสมบูรณ์ ในกระบวนการเกิดของศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีเป้าหมายเพื่อการดับทุกข์เป็นที่สุด เป็นธรรมที่เป็นอาหารของกันและกัน หรือเป็นอัญมณีนุญปัจจัย มี 2 ประเภท คือ 1) กระบวนการเกิดโดยไม่ได้ทรงเริ่มที่ศรัทธาแต่ทรงแสดงถึงมูลเหตุของการเกิดของ แล้วพัฒนาไปจนหลุดพ้นจากทุกข์ เพราะว่าพระพุทธองค์ทรงแสดงถึงปัจจัยที่ศรัทธาก่อให้เกิดศรัทธา เป็นวิธีการของการปฏิบัติธรรมที่พัฒนาไปอย่างมีขั้นตอน แต่ละขั้นเป็นความก้าวหน้า ที่สนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติขั้นถัดไป 2) กระบวนการเกิดโดยเริ่มที่ศรัทธา แล้วพัฒนาไปจนถึงบรรลุมรรคผล เพราะว่า พระพุทธองค์ทรงแสดงกระบวนการเกิดของศรัทธาโดยทรงเริ่มที่ตัวศรัทธา แล้วพัฒนาไปตามลำดับอันเป็นกระบวนการตามธรรมชาติโดยตรงที่ทรงมุ่งเน้นให้เห็นถึงการเกิดต่อ ๆ กันไปของกระบวนการธรรม จนถึงการหยั่งรู้สัจธรรม เรียกว่า “อนุพุทธปฏิบัติพา”

วิเคราะห์เรื่องปัญญา

การเกิดขึ้นของปัญญาตามหลักของพระพุทธศาสนาเกิดได้ 3 ทางคือ 1) สุตมยปัญญา 2) จินตามยปัญญา 3) ภวานามยปัญญา

การเกิดขึ้นของปัญญาทั้ง 3 ประเภท สามารถขยายความได้ดังต่อไปนี้

1. สุตมยปัญญา หมายถึง ปัญญาที่เกิดจากการฟัง ได้แก่ ปัญญาที่เกิดจากการฟังมาจากผู้อื่น เช่น การศึกษาเล่าเรียนจากครู จากการอ่านหนังสือ ยิ่งในปัจจุบันนี้ เราจะเห็นได้ว่าเราไม่จำเป็นต้องเจอหน้ากันแบบตัวต่อตัวก็สามารถที่จะได้คุยกัน และฟังบรรยายในการทัศนศึกษาต่าง ๆ หลากหลายในโลกของโซเชียลมีเดียในช่องทางต่าง ๆ ปัญญาประเภทนี้มีการพยายามแสวงหากันมากในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดมีขึ้นแก่คนในประเทศชาติของตน มีปรากฏให้เห็นได้ทั่วไปทั้งโลก

จะเห็นได้ว่า สุตมยปัญญานี้มีความสำคัญมากต่อการพัฒนาตนเองในหลาย ๆ ด้านที่เราต้องการจะเพิ่มศักยภาพและสังคม เราสามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการประกอบ

อาชีพต่าง ๆ ในสังคมโลกที่มีธุรกิจแบบออนไลน์มากมาย และยังสามารถนำเอาปัญญาระดับนี้มาแก้ปัญหาในด้านของจิตใจได้อีกด้วย แก้ปัญหาระบบสังคมที่เน่าใน และมีการเป็นอยู่ที่ขาดคุณธรรมกัน มนุษย์มีความจำเป็น ที่ต้องแสวงหาปัญญาชนิดนี้ และเป็นปัญญาที่ทำให้เกิดขึ้นได้ไม่ยากนักในสมัยปัจจุบันนี้ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ฟังด้วยดี ย่อมได้ปัญญา” (ส.ส. (ไทย) 15/845/213) ประโยคนี้หมายถึงว่าต้องฟังด้วยความตั้งใจ ด้วยจิตที่ตั้งมั่น และต้องมีการสังสมจึงจะเกิดปัญญาขึ้นได้ การที่เราจะเป็นผู้ที่ฟังมาก คงแก่การเรียนรู้ มีทักษะในตนเองมากมาย และยังเป็นที่รักที่พอใจแก่คนรอบข้างอีกด้วย เรามักเรียกผู้นั้นว่าเป็นผู้คงแก่เรียน ดังพุทธพจน์ว่า “พหูสูต ทรงสุตะ สังสมสุตะ เป็นผู้ที่ได้ฟังมาก ซึ่งธรรมทั้งหลาย ที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วน แล้วทรงจำไว้ได้ คล่องปาก ขึ้นใจ แหว่งตลอดดีด้วยทัญญู” (อง.ปญจก. (ไทย) 22/87/155.) มีความเข้าใจได้ลึกซึ้งเนื่องจากฟังมาก และสามารถที่จะนำเสนอแก่ผู้อื่นได้ดีด้วยความถูกต้อง

องค์ประกอบ 5 ประการที่จะทำให้เรามีคุณสมบัติ เป็นพหูสูต ผู้คงแก่เรียน คือ 1) พหูสูตา ฟังมาก คือได้เล่าเรียนสดับฟังไว้มาก 2) ธตา จำได้ คือจับหลักหรือสาระได้ ทรงจำความได้แม่นยำ 3) วจสาปริจิตา คล่องปาก คือ ท่องบ่นหรือใช้พูดอยู่เสมอจนแคล่วคล่องชัดเจน 4) มนसानุเปกขิตา เพ่งขึ้นใจ คือใส่ใจนึกคิดพิจารณาจนเจนใจ นึกถึงครั้งใดก็ปรากฏเนื้อความขึ้นสว่างชัดขึ้นทันที 5) ทัญญูยา สุปฏิวิธธา ขบคิดได้ด้วยทฤษฎี หรือแทงตลอดดีด้วยทัญญู คือ มีความเข้าใจลึกซึ้ง มองเห็นประจักษ์แจ้งด้วยปัญญา ทั้งในแง่ความหมายและเหตุผล (อง.ปญจก. (ไทย) 22/87/84.) หลักทั้ง 5 ประการนี้มีอยู่ในผู้ใดแล้ว ผู้นั้นย่อมที่จะเป็นบัณฑิตที่ชาญฉลาดแน่นอน

2. จินตามยปัญญา หมายถึง ความรู้ที่สำเร็จจากการใช้ความคิดวิเคราะห์ มีกระบวนการของการคิดที่เป็นระบบ อ่างความมีเหตุผลในเรื่องนั้น ๆ ยิ่งในสังคมปัจจุบันนี้มีการเสพข่าวต่าง ๆ มากมายในช่องทางออนไลน์ จึงเป็นเหตุทำให้คนทั้งหลายขาดวิจารณญาณในการนำมาพิจารณาไตร่ตรอง ใคร่ครวญ หรือในทางพระพุทธศาสนาเรียกวิธีคิดแบบนี้ว่าเป็นการคิดแบบโยนิโสมนสิการ สอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2529) ได้ประมวลและวิเคราะห์วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ การคิดอย่างมีวิธีถูกวิธี (อุบายมนสิการ) คิดถูกทาง (ปณมนสิการ) คิดค้นหาสาเหตุ คิดอย่างมีเหตุผล (การณมนสิการ) คิดให้เกิดผล (อุปปาทกมนสิการ) ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกอรรถกถาและฎีกาไว้ว่า มี 10 วิธี ได้แก่

1) คิดแบบสวหาเหตุ หรือ คิดแบบอิทัปปัจจยตา ซึ่งก็แยกย่อยออกเป็นคิดแบบปัจจัย สัมพันธ์ และคิดแบบสอບສວນ 2) คิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ หรือสมัยใหม่เรียกว่า คิดแบบวิเคราะห์ 3) คิดแบบสามัญลักษณะ หรือ คิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา 4) คิดแบบอริยสัจหรือ คิดแบบแก้ปัญหา 5) คิดแบบบรรณสัมพันธ์ เป็นการพิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างหลักการกับความมุ่งหมาย 6) คิดแบบคุณโทษและทางออก 7) คิดแบบคุณค่าแท้คุณค่าเทียม 8) คิดแบบปลูกเร้าคุณธรรม 9) คิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน 10) คิดแบบวิรักษชาท

ปัญหาที่เกิดจากการคิดนี้ เป็นปัญหาที่เกิดจากการพบเห็นเรื่องราวที่ประสบมาแล้ว คิดหาเหตุและผลด้วยปัญญาของตนเอง ถ้าเราสามารถนำหลักการทั้ง 10 ประการนี้มาใช้ในยุคนี้แล้วยิ่งดี เนื่องจากในปัจจุบันเป็นยุคที่ต้องการปัญญาแบบนี้เป็นอย่างมาก ไม่ว่าในเรื่อง การครองตนในองค์กร การครองงานที่ทำแต่ละวันต้องเจอกับสื่อต่าง ๆ และยิ่งมาเจอกับช่วง การแพร่ระบาดของโรคโควิดอีกด้วย ยิ่งมีความจำเป็นอย่างมากในการที่เราจะรู้เท่าทัน สถานการณ์ตลอดเวลา ถึงอย่างไรก็ตามการนี้ต้องใช้จิตที่เป็นสมาธิอย่างมากพอสมควร เพื่อที่จะนำมาขบคิดตามเหตุผลตามสภาวะที่เกิดขึ้นจริง สามารถไตร่ตรองถึงสถานการณ์ที่เหมาะสม นี่จึงเป็นคุณสมบัติของจิตตามยปัญญาอย่างแท้จริงตามหลักพระพุทธศาสนา

3. ภาวนามยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการภาวนา) ได้แก่ปัญญาของผู้ที่จะก้าวเข้าสู่ หลักของการปฏิบัติตามหลักการทางพุทธศาสนา ด้วยการเจริญสมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนา กัมมัฏฐานอย่างถูกต้องตามวิธีการเจริญ การเจริญกัมมัฏฐาน 40 อย่างใด มีความจำเป็นมาก ในทางพระพุทธศาสนา การที่เราฝึกปฏิบัติทั้งสมถกรรมฐานและปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ด้วยการผ่านการลองผิดลองถูกจนมีความคล่องแคล่วในอารมณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านทางอายตนะ ภายในและภายนอก จนในที่สุดเรารู้จักอารมณ์เหล่านั้นอย่างชัดเจนตามความเป็นจริง รู้เท่าทันสภาวะธรรมต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาเหล่านั้น จึงถือได้ว่าเป็นปัญญาที่เกิดจากประสบการณ์ตรง อันเป็นผลมาจากการลงมือฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง ทำให้เข้าใจชีวิตมากขึ้นตามความเป็นจริง ว่า สิ่งทั้งปวง ล้วนเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ตามความเป็นจริงของกฎธรรมชาติ ไม่ยึดมั่น ถือมั่นให้เกิดทุกข์ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก” (ส.ส. (ไทย) 15/80/85.) และจากการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ถูกต้อง ยิ่งในปัจจุบันนี้มีช่องทางการฝึกมากมายที่ ทำให้เราได้อิสระในการไปฝึกปฏิบัติ แม้แต่ในทางออนไลน์ก็ยังมี เหล่านี้ทั้งหมดถือว่า เป็น ปัญญาที่เกิดจากประสบการณ์โดยตรงทั้งนั้น

กล่าวโดยสรุป พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับศรัทธาว่าเป็นสิ่งจำเป็นเบื้องต้นในขบวนการปฏิบัติธรรม ศรัทธาเป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผลในการพิจารณา วิเคราะห์ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา ไม่มีความเชื่อในสิ่งใด สิ่งนั้นจะต้องได้รับการพิจารณา วิเคราะห์ ถึงความถูกต้อง ดังาม เป็นไปเพื่อความสงบสุข พ้นจากความทุกข์ จึงกล่าวได้ว่าการสร้างศรัทธาที่ถูกต้องก็คือการสร้างปัญญานั้นเอง ส่วนในทัศนะของพุทธปรัชญา เห็นว่า ศรัทธาและปัญญา เป็นเหตุปัจจัยแก่กันและกันขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ เมื่อมีศรัทธาแล้วจะต้องมีปัญญาเป็นตัวคอยกำกับเพื่อไม่ให้ศรัทธาเกินเลยหรือไปสู่จุดหมายที่ไม่ควรมีควรเป็น พุทธปรัชญาเห็นว่าปัญญาคือ หลักยึดที่จะทำให้ศรัทธาที่มียึดมีที่มั่นไม่ลวงเลยความเป็นธรรมไปได้ เมื่อมีปัญญาเป็นหลักยึดศรัทธาก็เป็นมัชฌิมาปฏิปทาได้ ก็จะนำเข้าสู่การปฏิบัติในขั้นของการเจริญวิปัสสนาญาณได้เป็นอย่างดี

บทสรุป

พระพุทธศาสนานั้น ให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องของศรัทธาว่าเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตเป็นอย่างมาก ยิ่งถ้าใครสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติแล้ว ก็จะก่อให้เกิดความสุข และเป็นไปเพื่อความเจริญของงานทั้งตนเองและสังคม เนื่องจากศรัทธามีส่วนสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนกุศลธรรมข้ออื่น ๆ เหตุนี้ศรัทธามีความสำคัญเป็นจุดเริ่มต้นของบุคคลทั่วไป เป็นหัวข้อธรรมที่ก่อให้เกิดคุณงามความดีตามมาหลากหลายในทางพระพุทธศาสนา ศรัทธามีความหมายไปในทางการพัฒนาปัญญาด้วย เป็นไปเพื่อความเจริญของงานทั้งตนเองและสังคม ความสำคัญของศรัทธาในฐานะเป็นธรรมเกิดก่อน มีส่วนในการส่งเสริมสนับสนุนหัวข้อธรรมข้ออื่น ๆ ให้ขับเคลื่อนไปในแนวทางที่พึงประสงค์ได้เป็นอย่างดี ผู้มีศรัทธาทำให้จิตมีกุศลธรรมด้วยการระวังกาย ระวังรักษาวาจา ให้สุจริต เห็นได้ว่าศรัทธาเป็นธรรมที่มีคุณค่ามากต่อการดำเนินชีวิต ที่ทำให้บุคคลพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้อง เมื่อเกิดศรัทธาแล้ว ศรัทธาเป็นธรรมที่ทำให้เกิดพลังในการประพฤติปฏิบัติธรรมอันจะนำไปสู่ กระบวนการพัฒนาปัญญาในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยมีการมุ่งเน้นเริ่มตั้งแต่ให้มนุษย์เรามีการพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา ให้เต็มเปี่ยมบริบูรณ์ เพื่อให้การดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมโลกมนุษย์อย่างมีความปกติสุข เป็นประการแรก และปัญญาก็เป็นตัวส่งผลทำให้ศรัทธานั้นเป็นความเชื่อที่ยังรากฝังลึกลงในจิตใจของบุคคลนั้นอย่างแน่นหนา เป็นศรัทธาที่ไม่ยึดติดหลงมกมาย แต่จะเป็นศรัทธาที่

ประกอบด้วยเหตุผล ความกระจ่างชัด และความถูกต้อง เป็นศรัทธาที่ประกอบด้วยประโยชน์ โดยที่ไม่มีความหลงเคลือบแคลงสงสัยหลงเหลืออยู่ เมื่อพิจารณาแล้วก็จะพบว่า ศรัทธากับปัญญาเป็นธรรมที่สามารถทำให้ผู้ประพฤติ ปฏิบัติเข้าถึงความสุขได้จริงในระดับหนึ่งและสามารถนำพาตนไปสู่การบรรลุธรรมในชั้นสูง ๆ อีกต่อไปได้เป็นอย่างดี

รายการอ้างอิง

- กรมศาสนา. (2525). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- กองวิชาการและแผนการมหาวิทยาลัย. (2515). *มิลินทปัญหา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- คุณ โทชนันท์. (2545). *พุทธศาสนากับสังคมวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ โอ.เอส.พรินติ้ง เฮาส์.
- ณรงค์ฤทธิ์ ศรีรัตนภาส. (2563). *ศรัทธากับปัญญา*. สืบค้น 9 เมษายน 2565, จาก <https://www.naewna.com/columnonline/45906>
- ทองย้อย แสงสินชัย. (2557). *บาลีวันละคำ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- นำโชค อุณเวียง. (2564). *ศรัทธาและปัญญาในพระพุทธศาสนา*. สืบค้น 9 เมษายน 2565, จาก <https://www.truelookpanya.com/learning/detail/34752>
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2531). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ : ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: บริษัทด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.
- “_____”. (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ : ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ : ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตญาโณ). (2522). *พระพุทธศาสนาปริทรรศน์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2533). *ใจความสำคัญแห่งคัมภีร์มนุษย์*. กรุงเทพฯ: หจก.ภาพพิมพ์.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมโร). (2515). *มงคลยอดชีวิต*. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.
- สมุณทา คณาเจริญ. (2548). ศรัทธาในพระพุทธศาสนา. *วารสารวงการครู* 2(18), 98 – 101. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2536). พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- “_____”. (2551). *มิลินทปัญหา* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *พุทธธรรม: ฉบับปรับขยาย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2515). *พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เกษมบรรณกิจ.
- สุรพศ ทวีศักดิ์. (2552). *การพัฒนา "ปัญญา" และ "สังคมแห่งปัญญา"*. สืบค้น 2 พฤษภาคม 2565, จาก <https://prachatai.com/journal/2009/08/25556>

พุทธจิตวิทยา : การให้คำปรึกษาในพระพุทธศาสนา

Buddhist Psychology: Counseling in Buddhism

พระมหาสายัณห์ วงศ์สุรินทร์¹, สำราญ ศรีคำมูล² และ พระมหายงยุทธ์ ทำพะพนัน³

Phramahasayan Wongsurin, Samran Srikammul and

Phramahayongyut Thamphaphanna

(wongsurin2520@gmail.com)

Received: April 14, 2022

Revised: May 15, 2022

Accepted: May 17, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งวิเคราะห์ความหมายของการให้คำปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา แนวคิดการให้คำปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา เป้าหมายของการให้คำปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา ลักษณะของผู้ให้คำปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา และขั้นตอนและกระบวนการให้คำปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา การให้คำปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา เป็นกระบวนการที่พัฒนาสติปัญญาและเยียวยาจิตใจของบุคคลผู้มีความทุกข์ให้พ้นจากทุกข์ รวมทั้ง ช่วยพัฒนาจิตใจของบุคคลให้สามารถอยู่กับการเปลี่ยนแปลงและเผชิญหน้ากับปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเข้าใจ การให้คำปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา ใช้หลักอริยสัจมาเป็นแนวคิดในการให้คำปรึกษา เพราะมุ่งให้บุคคลเข้าใจถึงความเป็นจริงตามธรรมชาติของสรรพสิ่ง รู้จักสาเหตุของปัญหา วิธีการแก้ไข ปัญหา ตลอดจนเยียวยารักษาให้พ้นจากความทุกข์ การให้คำปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา สามารถทำให้ผู้มารับคำปรึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านพฤติกรรม ด้านอารมณ์ ด้านจิตใจ และด้านทัศนคติต่อโลกและชีวิต ดังนั้น การให้คำปรึกษาแก่บุคคลในแต่ละครั้ง พระพุทธองค์ทรงมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและทัศนคติของผู้มารับคำปรึกษาไปในทางที่ดีขึ้น โดยเฉพาะการบรรลุธรรมขั้นใดขั้นหนึ่งรวมถึงการเข้าถึงพระนิพพานและดับความทุกข์ได้ในที่สุด

คำสำคัญ: พุทธจิตวิทยา, การให้คำปรึกษา, พุทธศาสนา

^{1,2} มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University, Mahavajiralongkornrajavidyalaya Campus

³ โรงเรียนมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

Mahavajiralongkornrajavidyalaya School

Abstract

The purpose of this article was to analyze the meaning of Buddhist Psychology Counseling, the concept of Buddhist Psychology Counseling, the goal of Buddhist Psychology Counseling, characteristics of Buddhist Psychology Counselors, including the steps and processes of Buddhist Psychology Counseling. The Buddhist Psychology Counseling was a process that developed the intellect and healed the mind of the person who suffered from sufferings. It also helped to develop the mind of the person to live with change and faced with various problems understandably. The Buddhist Psychology Counseling was based on the concept of counseling. It aimed to make people understand the nature of all things, knew the cause of the problem, how to solve the problem, and healing from suffering. The Buddhist Psychology Counseling could make the consultants who have changed in various aspects, such as behavior area, emotional area, mental area, and the attitudes towards the world and life. Therefore, the counseling to each, the Buddha had a clear goal to improve the behavioral change and attitudes of the consultants in a better way, especially in one of the attainments, the access to nirvana and to finally extinguished sufferings.

Keywords: Buddhist Psychology, Counseling, Buddhism

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญาและเหตุผล มุ่งใช้ปัญญานำหน้าศรัทธาตามหลัง ให้อิสระแก่บุคคลทุกคนในการเคารพนับถือ ให้ความเป็นประชาธิปไตยแก่บุคคลทุกคนชั้น มีหลักคำสอนที่เป็นสัจจธรรมของชีวิต คือ ขาติ (ความเกิด) ขรา (ความแก่) พยาธิ (ความเจ็บป่วย) มรณ (ความตาย) และความทุกข์ (ทุกข์ทางกายและทางจิตใจ) ที่มีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่า ไตรลักษณ์ (สามัญลักษณ์) คือ สิ่งที่มีอยู่ประจำในตัวของ

สังขารทั้งปวง หรือเป็นกฎธรรมดาที่แน่นอนของสังขารได้แก่ อนิจจลักษณะ สรรพสิ่งล้วนมี อาการไม่เที่ยง ไม่คงที่ ไม่ยั่งยืน เกิดขึ้นแล้วเสื่อมและสลายไป อาการที่แสดงถึงความเป็นสิ่ง ไม่เที่ยงของขันธ ทุกขลักษณะ สรรพสิ่งล้วนเป็นทุกข์ ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายตัว เพราะปัจจัยที่ปรุงแต่งให้มีสภาพเป็นอย่างนั้นเปลี่ยนแปลงไป จะทำให้คงอยู่ในสภาพนั้น ไม่ได้ อาการที่ไม่สมบูรณ์ มีความบกพร่องอยู่ในตัว อาการที่แสดงถึงความเป็นทุกข์ของขันธ และอนัตตลักษณะ สรรพสิ่งล้วนเป็นอนัตตา เป็นสิ่งที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่มีตัวตน แสดงถึงความ ไม่ใช่ใคร ไม่ใช่ของใคร ไม่อยู่ในอำนาจควบคุมของใคร เป็นอาการที่แสดงถึงไม่มีตัวตนที่ แท้จริงของมันเอง

ในยุคปัจจุบันระบบเศรษฐกิจและสังคมโลกมีการขยายตัวและแปรเปลี่ยนอยู่ ตลอดเวลา ซึ่งเป็นไปตามกฎของไตรลักษณ์ ทำให้เกิดวิกฤติการณ์ที่เป็นปัญหาในหลาย ๆ ด้านในทุกประเทศทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย สังคมไทยตกอยู่ภายใต้อำนาจของวัตถุนิยม และบริโภคนิยมอย่างขาดสติ ผู้คนจำนวนมากวิ่งตามกระแสโลกจนก่อให้เกิดปัญหาในทุก ๆ มิติของสังคม ล้วนก่อให้เกิดความทุกข์กาย ทุกข์ใจ ในระดับปัจเจกบุคคลแทบทั้งสิ้น หากผู้ ประสบปัญหาไม่สามารถจัดการชีวิตของตนหรือไม่ได้รับการช่วยเหลือได้อย่างเหมาะสม อาจ เกิดความสับสนในชีวิต มีการตัดสินใจที่ผิดพลาดเป็นการเพิ่มปัญหาต่าง ๆ ให้ยุ่งยากมาก ยิ่งขึ้น และหากต้องเผชิญภาวะวิกฤตอย่างต่อเนื่องย่อมจะนำพาจิตไปสู่ภาวะที่ผิดปกติ หรือ ออกจากโลกแห่งความเป็นจริง (Sucaromana, 2016) อย่างไรก็ตาม จากปัญหาที่กล่าว มาแล้วข้างต้นสามารถจำแนกโรคความทุกข์ของมนุษย์ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ โรคทาง กาย คือ ความเจ็บป่วยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งภายนอกและภายในกายเรา โรคทางใจ คือ อาการ ที่จิตใจเกิดความแปรปรวนไปตามอำนาจของกิเลส ในคัมภีร์สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย โรค สุตรว่า พระพุทธองค์ตรัสว่า “คนที่ไม่มโรคทางกายตั้งแต่มียายุ 1 ปี จนถึงเกิน 100 ปี ยังพอ หาได้แต่คนที่ไม่มโรคทางใจแม้เพียงครู่เดียวหาได้ยาก เว้นแต่ท่านผู้หมดกิเลส คือพระ อรหันต์” (อง.จตุกก. (ไทย) 21/157/217)

ในสมัยที่พระพุทธศาสนายังไม่อุบัติขึ้น ผู้คนทั้งหลายที่เกิดโรคความทุกข์จะเข้าหา พวกเจ้าลัทธิต่าง ๆ พราหมณ์ ฤๅษี หรือนักปราชญ์ที่มีอยู่ในสมัยนั้น เพื่อเรียนรู้วิธีการแก้ไข ปัญหาเรื่องความทุกข์ของตน การแก้ไขปัญหาคความทุกข์ในสมัยนั้นอาจแก้ไขได้บ้าง ไม่ได้บ้าง แล้วแต่ว่าใคร สำนึกไหนมีความสามารถเพียงใด ภายหลังเมื่อพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้น

พระพุทธเจ้าทรงเป็นนายแพทย์ผู้ยิ่งใหญ่ของโลก เพราะทรงค้นพบวิธีการรักษาโรคความทุกข์กายและจิตใจของสรรพสัตว์ได้ หลักคำสอนที่พระองค์ตรัสรู้ถือเป็นหลักการสำคัญที่จะทำให้มนุษย์เข้าใจความทุกข์ กล่าวคือ ทุกข์คืออะไร สาเหตุของความทุกข์คืออะไร และเข้าถึงแนวทางการดับทุกข์ คือ อริยสัจ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ครอบคลุมคำสอนทั้งหมด และเป็นแก่นแท้ของแนวคิดพุทธจิตวิทยาด้วย เนื่องจากเป็นหลักธรรมที่มุ่งผลในทางปฏิบัติสามารถใช้แก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในชีวิตของมนุษย์ได้ ในครั้งพุทธกาลเมื่อมนุษย์เกิดความทุกข์ต้องหาวิธีการแก้ไขความทุกข์ด้วยการเข้ามาขอรับการแนะนำและคำปรึกษาจากพระพุทธองค์หรือเหล่าพุทธสาวก

การให้คำปรึกษาในทางพระพุทธศาสนา จำแนกเป็น 2 แนวทาง คือ 1) พุทธวิธีจิตวิทยาในเชิงทฤษฎี ว่าด้วยหลักการที่เป็นทฤษฎีของความทุกข์ ได้แก่ อริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค 2) พุทธวิธีจิตวิทยาเชิงปฏิบัติ ว่าด้วยแนวทางการรักษาโรคความทุกข์ให้แก่ผู้ป่วย (ความทุกข์อันเนื่องมาจากกิเลส) ด้วยการลงมือปฏิบัติตามหลักการของสมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งการให้คำปรึกษาทั้งสองอย่างนี้ มุ่งให้มนุษย์ได้ฝึกฝนพัฒนาตนเองเพื่อช่วยเยียวยาความทุกข์และยกระดับคุณภาพจิตใจให้สูงขึ้น

กล่าวโดยสรุป พุทธจิตวิทยา คือ กระบวนการการศึกษาเรื่องจิตและพฤติกรรมที่เกิดขึ้นของมนุษย์ กล่าวคือ การใช้สติปัญญาในการแก้ความทุกข์ทั้งปวง การเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์กันกับความทุกข์อันเป็นสภาพความเป็นของชีวิต เข้าใจสาเหตุแห่งทุกข์ และรู้วิธีการปฏิบัติเพื่อเผชิญกับความทุกข์ที่เกิดขึ้นทำให้จิตใจอย่างมั่นคงตามหลักพุทธธรรม เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกายและจิตใจ

ความหมายของการให้คำปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการแนะนำ เป็นศาสนาที่ต้องการช่วยเหลือคนเริ่มตั้งแต่ด้าน จิตใจ จึงต้องมีการให้คำแนะนำ การชี้แนะให้คำสั่งสอน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการแนะนำที่จะให้บุคคล สามารถช่วยเหลือตนเองได้โดยทั่วไปคนทั้งหลายยังพึ่งตนเองได้ไม่เต็มที่หรือมีระดับการพึ่งตนเองที่ยัง ไม่สมบูรณ์จึงต้องการผู้มาชี้แนะให้การศึกษาเมื่อช่วยตัวเองไม่ได้ก็ต้องมีผู้ช่วยให้พึ่งตนเองได้โดยใช้ ภาษาและกิจกรรมเป็นต้น เข้ามาช่วยการช่วยคนให้ช่วยตนเองได้การแนะนำ การให้การศึกษา เป็นหน้าที่ของพระพุทธองค์ดังที่ทรงตรัสไว้ว่า

“ตถาคตเป็นเพียงผู้บอก การกระทำเป็นเรื่องท่านทั้งหลาย ต้องเพียรพยายาม” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต, 2551) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของโสริช โพร้แกว (2553) ที่กล่าวถึงการให้การปรึกษาแนวพุทธไว้ว่า เป็นกระบวนการที่นำพามนุษย์ออกจากอวิชชาจากภาวะทุกข์ที่กดดัน บีบคั้นจิตใจ ไปสู่สัมมาทิฐิ เข้าใจโลกตามความเป็นจริง สามารถจัดการสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม โดยใช้หลักธรรมอริยสัจ 4 เป็นแผนที่นำทางออกจากทุกข์ และประทีป พืชมงคลกลาง (2556) กล่าวว่าพุทธวิธีการปรึกษา คือ กระบวนการที่ผู้ให้การปรึกษา ซึ่งเป็นปรโตโฆสะและมีภาวะแห่งความเป็นกัลยาณมิตร นำหลักการ กระบวนการและวิธีการทางพุทธธรรมมาเป็นหลักในการช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหาหรือความทุกข์ที่เกิดจาก 2 ลักษณะ คือ ปัญหาภายนอกใจและปัญหาภายในใจ โดยหน้าที่ของผู้ให้การปรึกษา คือ ช่วยให้ผู้รับการปรึกษาเข้าใจปัญหาภายใน คือ ความทุกข์ใจ สาเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์ตามความเป็นจริงของธรรมชาติและสามารถแก้ปัญหา หรือความทุกข์ตามทางสายกลาง คือ มรรคมิองค์ 8 ส่วน มั่นเกียรติ โกศลนิรัตน์ (2541) กล่าวถึงวิธีการให้การปรึกษาพุทธธรรมไว้ว่า เป็นกระบวนการกัลยาณมิตรหรือผู้ให้คำปรึกษาที่เข้าใจถึงพุทธภาวะในตัวมนุษย์แล้วเห็นทางในการปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ที่มีทุกข์ มีปัญหา แล้วกระตุ้นให้มิตรผู้มีทุกข์เกิดสติ เมื่อมีสติ ปัญญาก็จะเกิดตามมาสามารถ ดับทุกข์ด้วยตนเอง

อาภา จันทรสกุล (2545) ได้กล่าวถึงวิธีการให้การปรึกษาพุทธธรรมไว้ว่า เป็นกระบวนการที่ผู้ให้คำปรึกษานำเอาหลักธรรมตามแนวคิดทางพุทธศาสนาให้ความช่วยเหลือแก่ผู้รับการปรึกษาให้ได้สำรวจตนเอง ทั้งด้านความคิด ความเชื่อ ความรู้สึกและพฤติกรรม เพื่อนำไปสู่การรู้จักตนเองตามเป็นจริง เป็นผลให้ผู้รับการปรึกษาสามารถตัดสินใจเลือกเป้าหมายและแนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนาตนเองไปตามลำดับ ส่วนพระครูปลัดมาธูวรมงคล (2553) กล่าวว่า การให้การปรึกษาตามแนวพุทธศาสตร์ คือ กระบวนการที่ผู้ให้การปรึกษา ซึ่งมีภาวะแห่งความเป็นกัลยาณมิตร คือ เป็นผู้นำหลักพระพุทธศาสนาที่เป็นหลักการ กระบวนการและเทคนิควิธีการ มาเป็นพื้นฐานในการช่วยเหลือบำบัดผู้รับการปรึกษา ซึ่งเป็นผู้ที่มีความทุกข์ เพราะอวิชชา คือ ความไม่รู้เท่าทันและรู้แจ้งตามความเป็นจริงให้เกิดสติ มีปัญญา ตระหนักรู้ความทุกข์ที่เกิดขึ้นและสาเหตุที่มาแท้จริง จนทำให้ผู้รับการปรึกษาเกิดความพร้อมที่จะลดความทุกข์ลงพร้อมกับลงมือปฏิบัติพัฒนาไปในทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านความคิด ด้านพฤติกรรม และด้านอารมณ์ความรู้สึก

จากการให้คำนิยามในความหมายต่าง ๆ ดังกล่าว จึงสรุปได้ว่า การให้คำปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา คือ วิธีการหรือกระบวนการช่วยเหลือของพระพุทเจ้าให้แก่ผู้มารับขอรับคำปรึกษาให้คลายความทุกข์ ความโศกหรือพ้นจากความทุกข์ได้ด้วยตนเอง ด้วยมีพระพุทองค์ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรให้คำปรึกษา ท่ามกลางบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นกันเองและมีความเข้าใจบุคคลผู้มีความทุกข์อย่างแท้จริง ทำให้ปัญหาที่เผชิญหน้าอยู่เกิดอาการผ่อนคลายหรือพ้นจากสภาพนั้น ๆ ในที่สุด

ประเภทของการให้คำปรึกษาในทางพระพุทธศาสนา

พุทธวิธีจิตวิทยาในเชิงทฤษฎี

1. เป็นกระบวนการให้การปรึกษาที่มีลำดับขั้นตอนการให้การปรึกษาเป็นไปตามแนวอริยสัจคือ ทุกข์ (ปัญหา) สมุทัย (สาเหตุของปัญหา) นิโรธ (ความดับทุกข์) และมรรค (วิธีปฏิบัติเพื่อการดับทุกข์)
2. เป็นการช่วยให้ผู้รับการปรึกษาได้ฝึกพัฒนาตนเองตลอดจนแก้ไขปัญหามีใช้วิธีแบบสายกลางตามแบบไตรสิกขา คือ ฝึกฝนในด้านพฤติกรรมกรอยู่ร่วมกันในสังคม (ศีล) ด้านจิตใจ (สมาธิ) และด้านปัญญา คือ การรู้จักคิด คิดเป็น ตามวิธีการโยนิโสมนสิการ
3. ปัจจัยที่ทำให้การปรึกษามีประสิทธิภาพ คือ คุณสมบัติของผู้ให้การปรึกษาที่มีลักษณะของกัลยาณมิตรสามารถชี้แนะแนวทางแห่งปัญญาให้แก่ผู้รับการปรึกษา (อาภา จันทรสกุล, 2545)

แนวคิดที่สำคัญของพุทธจิตวิทยา : อริยสัจ 4

หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบและนำมาสั่งสอนมวลมนุษยชาติมาเป็นเวลากว่า 2500 ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หลักธรรมของพระพุทธเจ้าได้รับการยอมรับจากพุทธศาสนิกชนทั่วโลก จัดเป็นอภินิหาร เป็นธรรมที่ให้ผลแก่ผู้ปฏิบัติไม่จำกัดกาลเวลา ดังนั้นหลักธรรมที่นำมาใช้ในการแก้ไขปัญหและยกระดับคุณภาพจิตใจของมนุษย์ ได้แก่ อริยสัจ 4 ซึ่งเป็นแก่นแท้ที่สำคัญของแนวคิดทางพุทธจิตวิทยา ตลอดจนเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้เข้าใจถึงสาเหตุของความทุกข์และแนวทางในการดับทุกข์ การเข้าใจในหลักอริยสัจ 4 ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจถึงกระบวนการความทุกข์ที่เกิดขึ้นในจิตใจ ตั้งแต่จุดเริ่มต้นไปจนถึงจุดสิ้นสุดของความทุกข์อย่างละเอียด

นอกจากอริยสัจ 4 จะเป็นคำสอนที่ครอบคลุมหลักธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนา ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติแล้ว ยังมีคุณค่าเด่นอื่น ๆ หลายประการ สรุปได้ดังนี้ (พระธรรมปิฎก, 2546)

1. เป็นวิธีการแห่งปัญญา ซึ่งดำเนินการแก้ไขปัญหามาตรบระบบแห่งเหตุผล เป็นระบบวิธีแบบอย่างซึ่งวิธีการแก้ปัญหาคใด ๆ ก็ตามที่จะมีคุณค่าและสมเหตุสมผลจะต้องดำเนินไปในแนวเดียวกันเช่นนี้
2. เป็นการแก้ปัญหาและจัดการกับชีวิตของตนด้วยปัญญาของมนุษย์เอง โดยนำเอาหลักความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ ไม่ต้องอ้างอิงอำนาจดลบันดาลของสิ่งที่เหนือธรรมชาติ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ
3. เป็นความจริงที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนทุกคน ไม่ว่ามนุษย์จะไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับสิ่งที่อยู่ห่างไกลตัวมากมายเพียงใดก็ตาม แต่ถ้าเขายังจะต้องใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าและสัมพันธ์กับสิ่งภายนอกด้วยดี เขาจะต้องเกี่ยวข้องและใช้ประโยชน์จากหลักความจริงนี้ตลอดไป
4. เป็นหลักความจริงกลาง ๆ ที่ติดเนื่องอยู่กับชีวิต หรือเป็นเรื่องของชีวิตแท้ ๆ ไม่ว่ามนุษย์จะสร้างสรรค์ศิลปะวิทยาการ หรือดำเนินการใด ๆ ขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ของตนและไม่ว่าศิลปะวิทยาการ หรือกิจการต่าง ๆ นั้นจะเจริญขึ้น เสื่อมลง สูญสลายไป หรือเกิดมีใหม่มาแทน อย่างไรก็ตาม หลักความจริงที่เรียกว่า อริยสัจนี้ ก็คงยั่งยืนงใหม่และใช้เป็นประโยชน์ได้ตลอดทุกกาล

โดยสาระสำคัญของอริยสัจ 4 คือ

1. ทุกข์ สภาวะที่ทนได้ยาก หรือความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ได้แก่ ปัญหาทั้งหลายที่เกิดขึ้นต่างของมนุษย์ สภาวะของสิ่งทั้งปวงที่ตกอยู่ภายใต้ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และความไม่ใช่ตัวตน ไม่อาจให้ความพึงพอใจเต็มอิมแท้จริง พร้อมทั้งจะก่อปัญหาขึ้นมาได้เสมอ แก่ผู้ที่ยึดติดถือนั่นในสิ่งใด ๆ ไว้ด้วยกิเลส
2. สมุทัย สาเหตุเกิดแห่งความทุกข์ เพราะความทุกข์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น มีสาเหตุมาจากอะไรบางสิ่งบางอย่าง ไม่ได้เกิดขึ้นลอย ๆ โดยไร้เหตุ สิ่งที่จะต้องกระทำ คือ การแสวงหาสาเหตุแห่งความทุกข์และละเหตุนั้นเสีย
3. นิโรธ ความดับทุกข์ ได้แก่ การกำจัดอวิชชา ขจัดตัณหา ซึ่งเป็นต้นเหตุสิ้นแล้วทุกข์ที่เป็นผลก็ดับสิ้นไป ไม่ถูกตัณหาจุตลาคไป ไม่ถูกบีบคั้น ด้วยความรู้สึกระวนกระวาย ความเบื่อหน่าย หลุดพ้นเป็นอิสระ ประสบความสุขที่บริสุทธิ์ ปลอดโปร่ง

4. มรรค วิธีการที่นำไปสู่ความดับทุกข์ หรือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา เป็นทางสายกลาง ซึ่งดำเนินไปพอดีที่จะให้ถึงนิโรธ โดยไม่ติดข้องหรือเอียงไปหาที่สุด 2 อย่าง คือ กามสุขัลลิกานุโยค ความหมกมุ่นในกามคุณ และอัตตกิลมณานุโยค การทรมานตนเองให้เดือดร้อน เป็นกระบวนการวิวัฒนามนุษย์ไปสู่การมีปัญญานจนกระทั่งไม่ต้องอาศัย อวิชชา ตัณหา อุปาทาน ในการดำเนินชีวิต

กล่าวสรุปว่า อริยสัจ 4 คือ ทุกข์ (ปัญหา) สมุทัย (สาเหตุของปัญหา) นิโรธ (ความดับทุกข์) และมรรค (วิธีปฏิบัติเพื่อการดับทุกข์) เป็นกระบวนการให้การปรึกษาที่มีลำดับขั้นตอน และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาชีวิตได้ หน้าที่ของบุคคลที่จะต้องกระทำต่ออริยสัจ 4 คือ ทุกข์ เป็นสิ่งที่ควรกำหนดรู้ รู้สภาพปัญหา สมุทัย เป็นสิ่งที่ควรละหรือกำจัดให้หมดไป นิโรธ เป็นสิ่งที่ควรทำให้แจ้งหรือทำให้สำเร็จ และมรรค เป็นสิ่งที่ควรดำเนินการตามหรือปฏิบัติ

พุทธวิธีจิตวิทยาเชิงปฏิบัติ

การรักษาโรคความทุกข์ให้แก่ผู้ป่วยด้วยการลงมือปฏิบัติตามหลักการของสมถะ กัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน การให้คำปรึกษาทั้งสองอย่างนี้ มุ่งให้มนุษย์ได้ฝึกฝนพัฒนาตนเองเพื่อช่วยเยียวยาความทุกข์และยกระดับคุณภาพจิตใจให้สูงขึ้น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวหลักการของพุทธจิตวิทยาเชิงปฏิบัติดังกล่าวไว้ว่า ภาวนา 2 คือ การเจริญการฝึกอบรมการทำให้เกิดให้มีขึ้น ได้แก่ 1) สมถภาวนา คือ การฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบหรือการฝึกสมาธิ 2) วิปัสสนาภาวนา คือ การฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามเป็นจริงหรือการ เจริญปัญญา (สองอย่างนี้ ในบาลีที่มาท่านเรียกว่า ภาเวตัพพะธรรม และ วิชาภาคิยธรรมในคัมภีร์สมัยหลัง บางทีเรียกว่า กรรมฐาน หรืออารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งงาน เจริญภาวนา ที่ตั้งแห่งงานทำความเพียรฝึกอบรมจิต วิธีฝึกอบรมจิต (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2546) ซึ่งสมถะและวิปัสสนาก็น่าจะจะได้บรรลุวิชา 3 อภิญญา 6 ทำให้บุคคลนั้นพ้นจากความทุกข์ในที่สุด

การให้การปรึกษาในแบบสมถกรรมฐาน มุ่งเน้นการฝึกจิตให้มีความเข้มแข็งเพื่อเผชิญกับความทุกข์ที่ตนประสบอยู่ ทำจิตให้ปราศจากนิเวศทั้งหลาย ส่วนการให้คำปรึกษาแบบวิปัสสนากรรมฐาน มุ่งเน้นการฝึกจิตให้เห็นความเป็นจริงของชีวิตด้วยการกำหนดให้จิตให้เกิดสมาธิจากนั้นก็ยกขึ้นสู่การพิจารณาด้วยปัญญาให้รู้เห็นตามความเป็นจริงของสิ่ง

ทั้งหลายจนกระทั่งเข้าสู่การดับทุกข์ในที่สุด ดังนั้น การฝึกจิตให้มีพลังที่เข้มแข็งหรือการฝึกจิตให้รู้เท่าทันตามความเป็นจริงของชีวิตแล้ว เมื่อเกิดปัญหาขึ้นมาก็สามารถรู้เท่าทันและยอมรับกับสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างมีสติได้

เป้าหมายของการให้คำปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา

เป้าหมายของการให้คำปรึกษาและการพัฒนาคนตามแนวพุทธศาสตร์

1. เป้าหมายของการให้คำปรึกษาตามแนวพุทธศาสตร์ คือ การพัฒนาปัญญาและในการจะพัฒนาปัญญาได้นั้นจะต้องประกอบด้วย (อาภา จันทรสกุล, 2545)

1.1 การสำรวจตรวจสอบตนเอง เพื่อจะได้มีความมั่นใจในศักยภาพของมนุษย์ แล้วสำรวจตรวจสอบไปถึงปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่ทำให้ตนเองยังติดขัดไม่พัฒนาจะได้หาวิธีการแก้ไขตามแนวทางอริยสัจ เมื่อแก้ไขปัญหาที่ติดขัดแล้วก็พัฒนาตนเองต่อไปให้เป็นสิ่งที่ดีของตน ให้รู้จักคิด คิดเป็นตามแนวปัญญา ให้มีคุณลักษณะของคนดีที่เป็นคนเต็มคน

1.2 การดำเนินชีวิตตามแนวทางแห่งปัญญาซึ่งเป็นวิถีการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม จนถึงขั้นการมีจิตใจเป็นอิสระพ้นจากการครอบงำของกิเลสและความทุกข์ ตามหลักการของพุทธศาสตร์การดำเนินชีวิตที่ถือว่าถูกต้องดีงาม ต้องดำเนินชีวิตให้บรรลุจุดหมายทั้ง 3 ระดับ คือ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต, 2550)

1.2.1 ประโยชน์ปัจจุบัน (ทิฏฐธัมมิกัตถะ) หรือประโยชน์ที่เห็น ๆ กันได้ เฉพาะหน้า ได้แก่ ทรัพย์สิน เกียรติยศหรือฐานะในสังคม การงานอาชีพ มิตร บริวารและชีวิตครอบครัวที่เป็นสุขคือ พึงตนเองได้ในทางเศรษฐกิจและสังคม ประโยชน์ในระดับนี้จะต้องให้เกิดมีขึ้นหรือแสวงหามาด้วยความเพียรและสติปัญญาของตนโดยทางชอบธรรม

1.2.2 ประโยชน์เบื้องหน้า (สัมปรายิกัตถะ) หรือประโยชน์ขั้นที่เลยจากการมองเห็นกันเฉพาะหน้าเป็นประโยชน์ด้านคุณค่าของชีวิตด้านใน คือ มีชีวิตที่ดีงามมีคุณค่า มีคุณธรรมความดีทำให้มีความมั่นใจในคุณค่าชีวิตของตน เริ่มตั้งแต่เป็นผู้มีความประพฤติดีงาม ดำรงอยู่ในศีลธรรม มีความสงบสุขของจิตใจ มีปัญญาเข้าใจโลกและชีวิตพอสมควร การได้สร้างสรรค์บำเพ็ญประโยชน์ต่าง ๆ จนมั่นใจในคุณค่าความมีชีวิตที่ดีของตน ไม่หวั่นกลัวต่อความตายและปรโลก คือ มีความมั่นใจในชีวิตเบื้องหน้า จึงไม่กลัวปรโลกนับเป็นประโยชน์ระยะยาว

1.2.3 ประโยชน์สูงสุด (ปรมัตถะ) หรือประโยชน์ชั้นหลุดพ้นเป็นอิสระ ซึ่งเป็นสาระที่แท้จริงของชีวิต คือ การมีจิตใจเป็นอิสระ ผ่องใส เบิกบาน สามารถแก้ปัญหาในจิตใจได้สิ้นเชิง ไม่ถูกบีบคั้น กำจัดอวิชชา ตัณหา อุปาทาน จึงอยู่อย่างไร้ทุกข์ เพราะรู้จักสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันคตินิยามของสังขารทั้งหลาย ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิต เป็นประโยชน์สูงสุดของชีวิตตามหลักของพุทธศาสตร์

ผู้ที่ได้ชื่อว่ามีการศึกษาฝึกฝนอบรมตนที่จัดว่าเป็น บัณฑิต ต้องบรรลุประโยชน์หรือจุดมุ่งหมายแห่งชีวิตอย่างน้อย 2 ชั้นแรก

นอกจากจุดมุ่งหมายทั้ง 3 ระดับแล้ว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต, 2550) ยังกล่าวเพิ่มเติมว่า การดำเนินชีวิตต้องให้บรรลุจุดมุ่งหมายอีก 3 ประเภท คือ

1) ความไม่ต้องเป็นภาระแก่ผู้อื่นและเพื่อความเป็นผู้พร้อมที่จะบำเพ็ญกิจเพื่อผู้อื่นและกิจทุกอย่างได้ผลดี

2) ประโยชน์ผู้อื่น (ปรัตถะ) คือ การช่วยเหลือสนับสนุนให้ผู้อื่นบรรลุจุดมุ่งหมายแห่งชีวิตของเขา ได้แก่ ประโยชน์ 3 ระดับ ที่กล่าวมาแล้วนั่นเองเท่าที่เกี่ยข้องกับคนอื่นเป็นผลที่จะช่วยทำให้เกิดขึ้นแก่คนอื่น มุ่งประคับประคองให้เขาสามารถพึ่งตนเองได้โดยการทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรให้ เป็นต้น

3) ประโยชน์ร่วมกันทั้ง 2 ฝ่าย (อุภยัตถะ) คือ การสร้างสรรค์ปัจจัยที่อำนวยให้ทุกคนทุกฝ่ายทั้งสังคมบรรลุจุดมุ่งหมายแห่งชีวิตทั่วกัน ได้แก่ ประโยชน์ 3 ระดับที่กล่าวมาแล้วนั่นเอง ที่เป็นผลเกิดขึ้นทั้งแก่ตนเองและคนอื่น ๆ หรือแก่สังคมแก่ชุมชน อันเป็นส่วนรวม เช่น ประโยชน์ที่เกิดจากของกลางและกิจส่วนรวม เป็นต้น โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่อันเอื้ออำนวยแก่การปฏิบัติ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และการบำเพ็ญปรัตถะของทุก ๆ คน

2. เป้าหมายของการพัฒนาคนตามแนวพุทธศาสตร์ คือ อิสราภาพหรือความหลุดพ้น (นิมุตติ) ได้แก่ ความปลอดโปร่ง เป็นอิสระ ภาวะที่พ้นจากความบีบคั้น ขัดข้อง พ้นจากทุกข์ ภาวะที่เป็นไทแก่ตัวซึ่งทำให้พร้อมที่จะทำ (และไม่ทำ) การใด ๆ ได้ตามที่ต้องการหรือเห็นสมควรอย่างอิสระ สำหรับอิสราภาพนี้ ได้อธิบายไว้ 4 ด้านสรุปได้ ดังนี้ (พระเทพเวที, 2532)

2.1 อิสราภาพทางกาย หรือ อิสราภาพพื้นฐานของชีวิต ได้แก่ อิสราภาพของกายที่ปลอดพ้นจากการบีบคั้นเบียดเบียนในทางธรรมชาติ หรือสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น

โรคภัยไข้เจ็บ การมีปัจจัย 4 เพียงพอที่จะหลุดพ้นจากความยากจนแร้นแค้นขาดแคลน ไม่มีภัยธรรมชาติเบียดเบียนหรือมีแต่พอจะป้องกันแก้ไขได้ ตลอดจนการรู้จักใช้เทคโนโลยีอย่างถูกต้องเป็นคุณประโยชน์

2.2 อิสราภาพทางสังคม หรือเกี่ยวกับศีล คือ ความปลอดพ้นจากการบีบคั้นเบียดเบียนระหว่างมนุษย์พ้นจาก ความอยุติธรรม การเอารัดเอาเปรียบ การข่มเหงแย่งชิง มีอาชีพคืออาชีพที่ประกอบได้โดยสุจริต ดำรงชีวิตอย่างโปร่งโล่ง ไม่ว่างงาน พึ่งตนได้ รวมไปถึงความหลุดพ้นจากความบีบคั้นในการใช้สติปัญญา สามารถแสดงออกซึ่งความคิดเห็นอันเป็นผลแห่งสติปัญญานั้นโดยเสรี ซึ่งสัมพันธ์กับอิสราภาพทางปัญญาในข้อสุดท้ายด้วย

2.3 อิสราภาพทางจิตใจ เช่น มีจิตใจที่มีคุณธรรมมีความเข้มแข็งมั่นคง ไม่หวั่นไหวด้วยโลกธรรม ไม่ถูกกิเลสและความทุกข์บีบคั้นครอบงำ ไม่มีความโศก ปราศจากความขุ่นมัวเศร้าหมองเบิกบาน เป็นสุข

2.4 อิสราภาพทางปัญญา คือ ภาวะที่มีการรับรู้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง ไม่เอนเอียงด้วยอคติ รู้จักคิดคิด เป็นด้วยวิธีโยนิโสมนสิการ มีความคิดวินิจฉัยที่บริสุทธิ์ ไม่เป็นทาสของกิเลส ใช้ปัญญาคิดการต่าง ๆ โดยบริสุทธิ์ใจ ไม่มีเงื่อนไขหรือกิเลสเคลือบแฝง ตลอดจนรู้แจ้งสัจธรรมถึงขั้นหลุดพ้นจากความทุกข์อันเกี่ยวเนื่องกันกับอิสราภาพทางจิตใจ

สรุปได้ว่า เป้าหมายของการให้คำปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา ก็คือพัฒนาปัญญาและในการที่จะพัฒนาปัญญาได้นั้นต้องดำเนินชีวิตให้บรรลุจุดหมายทั้ง 3 ระดับ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน (พึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจและสังคม) ประโยชน์เบื้องต้น (มีชีวิตที่ดีงาม มีคุณธรรมความดี) และประโยชน์สูงสุด (ความหลุดพ้น) ตลอดจนต้องดำเนินชีวิตให้บรรลุจุดหมาย 3 อย่าง คือ ประโยชน์ตน การบรรลุจุดหมายแห่งชีวิตของตน ประโยชน์ผู้อื่น การช่วยเหลือสนับสนุนผู้อื่นให้บรรลุจุดหมายแห่งชีวิต และประโยชน์ร่วมกัน การสร้างสรรค์ปัจจัยอำนวยให้ทุกคนในสังคมบรรลุจุดหมายแห่งชีวิตโดยทั่วกัน ตลอดจนการพัฒนาตนสู่อิสราภาพแห่งความหลุดพ้น (วิมุตติ)

ลักษณะของผู้ให้คำปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา

ลักษณะของผู้ให้คำปรึกษาตามแนวพุทธศาสตร์

1. เป็นกัลยาณมิตรกับผู้รับคำปรึกษา คือ มีลักษณะตามที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต, 2551) แสดงไว้ดังนี้

1.1 ปิโย น่ารัก ในฐานะเป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษา ไต่ถาม มีบุคลิกภาพที่ชวนเข้าไปปรึกษา ทำให้ผู้รับคำปรึกษารู้สึกอบอุ่นใจ ต้องการจะปรึกษาพูดคุยด้วยเอาใจใส่ผู้รับคำปรึกษา

1.2 ครู นำเคารพ ให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้ น่าไว้วางใจ น่านับถือ น่าเชื่อถือ หนักแน่น อบอุ่น ปลอดภัย

1.3 ภาวนีโย น่าเจริญใจ หรือน่ายกย่อง เป็นผู้ที่มีภูมิรู้ มีภูมิธรรม มีภูมิปัญญาสูง เป็นผู้ที่มีการศึกษาพัฒนาตนดีแล้ว ทำให้ผู้มาขอรับคำปรึกษารู้สึกพอใจภูมิใจที่ได้เข้าใกล้ชิด และเห็นว่าเป็นคนที่น่าเอาอย่าง

1.4 วตฺตา จ รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร ผู้ให้คำปรึกษาต้องมีทักษะในการพูดจาสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ พูดได้น่าฟัง พูดได้เหมาะสมกับผู้รับการปรึกษาในวัยต่าง ๆ

1.5 วจนฺทโม อุดหนุนต่อถ้อยคำ พร้อมทั้งจะรับฟังคำปรึกษา ชักถาม อุดหนุนฟังได้ ไม่เบื่อ อุดหนุนต่อการระบายความทุกข์ของผู้รับคำปรึกษา อุดหนุนการพูดซ้ำ ๆ ในเรื่องทุกข์ของผู้รับคำปรึกษา การรู้จักฟังจะทำให้ผู้ให้คำปรึกษาได้ข้อมูลเพียงพอ ได้รู้เหตุปัจจัยของปัญหา ได้รู้จักตัวผู้รับคำปรึกษาว่าเขาคิด รู้สึกและมองปัญหานั้น ๆ อย่างไร

1.6 คมภีรณฺจ กถํ กตฺตา แกล้งเรื่องเล็กซึ่งได้ เมื่อผู้รับคำปรึกษามีปัญหาที่ซับซ้อน หรือเล็กซึ่ง ผู้ให้การปรึกษาก็สามารถอธิบายแจกแจงเนื้อหาเรื่องราวและประเด็นต่าง ๆ ให้ผู้รับคำปรึกษาเข้าใจถึงปัญหา สาเหตุของปัญหาและวิธีการแก้ไขต่าง ๆ ได้อย่างกระจ่างชัดเจน เข้าใจง่าย อะไรที่เป็นเรื่องซับซ้อนก็สามารถนำมาจัดลำดับอธิบายเชื่อมโยงให้เข้าใจได้โดยง่าย

1.7 โน จฏฐาเน นิโยชเย ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย ผู้ให้คำปรึกษาช่วยให้ผู้รับคำปรึกษา มีทิศทางหรือเป้าหมายที่ชัดเจนในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาตน รวมทั้งช่วยวางวิธีการที่ถูกต้อง เหมาะสมที่ผู้รับคำปรึกษาสามารถเลือกนำไปปฏิบัติได้สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อมของตน แล้วสามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาตนได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ ผู้ให้คำปรึกษาต้องไม่ชักจูงผู้รับคำปรึกษาให้เกิดความเสียหายด้วยการแนะนำวิธีการที่ไม่ถูกต้อง หรือชักจูงไปนอกเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ใช่สาระที่แท้จริงที่จะทำให้ผู้รับคำปรึกษาพ้นจากทุกข์หรือปัญหาที่เขาประสบอยู่ (อภมา จันทรสกุล, 2545)

2. เป็นผู้ที่มีพรหมวิหารธรรมภายในจิตใจ คือ เป็นผู้ที่มีลักษณะผู้ที่มีพรหมวิหาร 4 เป็นพื้นฐานจิตใจ ดังนี้

2.1 เมตตา ความรัก ความปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข ต้องการช่วยเหลือให้ผู้รับคำปรึกษาประสบความสำเร็จ

2.2 กรุณา ความสงสารอยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ใส่ใจที่จะบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของผู้อื่น

2.3 มุทิตา ความยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีใจแช่มชื่นเบิกบาน เมื่อเห็นเขาประสบความสำเร็จองงามก็ พลอยยินดีไปกับเขาด้วย

2.4 อุเบกขาความวางใจเป็นกลาง มองเห็นความเป็นจริง โดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอมั่นคงมองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุที่ตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัย วางตนและปฏิบัติตามความเที่ยงธรรม

3. เป็นผู้แสดงออกภายนอกด้วยลักษณะของสังคหวัตถุธรรม 4 ประการ คือ การปฏิบัติ ดังนี้

3.1 ทาน การให้ ผู้ให้คำปรึกษามีเจตนาที่จะให้ความช่วยเหลือผู้รับคำปรึกษา โดยการสร้างความเข้าใจอันดีให้เกิดขึ้นแก่ผู้รับคำปรึกษาจึงจะเข้าถึงผู้รับคำปรึกษาได้ และให้กำลังใจ ความรักความเมตตา และแนวคิดที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิต

3.2 ปิยวาจา วาจาพูดดีมีน้ำใจ กล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวาน ปราศร้ายยิ้มแย้มแจ่มใสสื่อสารสัมพันธ์กับผู้รับคำปรึกษาด้วยความเข้าใจสามารถแนะนำอธิบายให้เข้าใจ ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิต และสามารถพัฒนาตนเองได้

3.3 อัตถจริยา ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์และมีจิตใจประสงค์ที่จะช่วยเหลือหรือบำเพ็ญประโยชน์ในการให้คำปรึกษาแก่ผู้รับคำปรึกษา

3.4 สมานัตตตา ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย และการทำตนให้เป็นกันเองเข้ากับผู้รับคำปรึกษา วางตนอย่างสม่ำเสมอ ปฏิบัติตัวเหมาะสมให้ผู้รับคำปรึกษา รู้สึกว่า ผู้ให้คำปรึกษา รู้สึกร่วมสุขร่วมทุกข์กับเขา

สรุปว่า ผู้ให้คำปรึกษาตามแนวพุทธศาสตร์ต้องเป็นผู้มีลักษณะเป็นกัลยาณมิตร ประกอบด้วย น่ารัก น่าไว้วางใจ น่าเจริญใจ รู้จักพูด รู้จักฟัง อธิบายเรื่องที่ซับซ้อนได้ และไม่ชักจูงในทางที่เสื่อมเสีย เป็นต้น เป็นผู้ที่มีพรหมวิหารธรรม ประกอบด้วย มีเมตตา กรุณา มุทิตาต่อผู้อื่น และมีอุเบกขา ตลอดจนเป็นผู้มีสังคหวัตถุธรรม มีการให้ การพูดจาไพเราะ การช่วยเหลือสังคม และทำตนเป็นกันเอง วางตนอย่างสม่ำเสมอ

ขั้นตอนและกระบวนการให้คำปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา

ขั้นตอนและกระบวนการให้คำปรึกษาตามแนวพุทธศาสตร์

ขั้นตอนและกระบวนการของการให้คำปรึกษาตามแนวพุทธศาสตร์ เป็นไปตามแบบ อริยสัจ ซึ่งเป็นหลักธรรมคำสอนที่ครอบคลุมหลักธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนา ทั้ง ภาควิชาและภาคปฏิบัติ เป็นวิธีการแห่งปัญญาที่ดำเนินการแก้ไขปัญหามาตามระบบแห่ง เหตุผล เป็นกระบวนการแก้ปัญหาและจัดการกับชีวิตของตนเองด้วยปัญญาของมนุษย์เอง และเป็นความจริงที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนทุกคนประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้ (อาภา จันทรสกุล, อ้างแล้ว)

ขั้นที่ 1 การเป็นกัลยาณมิตรและการกำหนดรู้ปัญหา ผู้ให้คำปรึกษาแนะนำผู้รับ คำปรึกษาใช้หลักกัลยาณมิตรธรรม 7 และหลักพรหมวิหารธรรม 4 ในการสร้างสัมพันธภาพ กับผู้รับคำปรึกษาผู้ให้คำปรึกษาช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาทำความเข้าใจปัญหา ขอบเขตของ ปัญหา ช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาเข้าใจให้ชัดเจนว่า ปัญหาคืออะไร เป็นอะไร เป็นที่ตรงไหน ผู้ให้ คำปรึกษาอาจใช้วิธีการรวบรวมข้อมูล เช่น การใช้คำถามรวมทั้งเทคนิควิธีการต่าง ๆ ทางด้านจิตวิทยามาช่วยในการกำหนดรู้ปัญหาของผู้รับคำปรึกษา

ขั้นที่ 2 การสืบสาวเหตุแห่งปัญหา ผู้ให้คำปรึกษาช่วยผู้รับคำปรึกษาสืบสาววิเคราะห์ ตรวจสอบค้นหามูลเหตุหรือสาเหตุของปัญหา ซึ่งจะต้องแก้ไข กำจัดหรือทำให้หมดสิ้นไป

ขั้นที่ 3 การระบุเป้าหมายให้ชัด ผู้ให้คำปรึกษาช่วยผู้รับคำปรึกษาระบุเป้าหมายที่ ต้องการให้ชัดเจน ว่าต้องการอะไรจากการมาขอรับคำปรึกษา เช่น ผู้รับคำปรึกษาต้องการ อะไรแน่ อะไรกันแน่ที่ผู้รับคำปรึกษาควรต้องการและสามารถต้องการ ชีวิตของผู้รับ คำปรึกษาต้องการอะไร อะไรควรเป็นจุดหมายแห่งชีวิตของผู้รับคำปรึกษา เป็นต้น ผู้ให้ คำปรึกษาต้องช่วยให้ผู้รับคำปรึกษามีความชัดเจนเกี่ยวกับเป้าหมายและหลักการทั่วไป หรือ ตัวกระบวนการของการแก้ปัญหาก่อนที่จะวางรายละเอียดและวิธีการปลุกย่อยในขั้นการ แก้ปัญหา

ขั้นที่ 4 การจัดวางการแก้ปัญหาเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย เมื่อผู้รับคำปรึกษามี ความชัดเจนเกี่ยวกับเป้าหมายและหลักการทั่วไปของพุทธศาสตร์แล้ว ผู้ให้คำปรึกษาก็ช่วย แนะนำผู้รับคำปรึกษาถึงวิธีการต่าง ๆ ที่เป็นไปได้ที่จะนำไปปฏิบัติแล้วบรรลุตามเป้าหมายที่ วางไว้ โดยให้ผู้รับคำปรึกษาเลือกวิธีการต่าง ๆ ซึ่งเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติ การจัดวาง

วิธีการแก้ไขปัญหาควรลงรายละเอียดให้ชัดเจนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้และเป็นไปได้ โดยกำหนดวงวิธีการ แผนการ และรายการสิ่งที่จะต้องทำในการที่จะแก้ไขกำจัดสาเหตุของปัญหาให้สำเร็จ โดยสอดคล้องกับเป้าหมายและหลักการทั่วไปของพุทธศาสตร์แล้วให้ผู้รับคำปรึกษาเตรียมลงมือแก้ไขปัญหาคต่อไป หรือนำไปปฏิบัติต่อไป ผู้รับคำปรึกษาต้องมีความรับผิดชอบ มีพยายามที่จะปฏิบัติตามวิธีการที่ได้วางไว้ เมื่อปฏิบัติแล้วได้ผลอย่างไร ก็นำกลับมาพูดคุยปรึกษากับผู้ให้คำปรึกษาเพื่อจะได้ช่วยกันตรวจสอบวิธีการต่าง ๆ ที่ได้วางไว้นั้นว่า ปฏิบัติแล้วได้ผลเป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการ หรือไม่ อย่างไร

กล่าวสรุป วิธีการหรือกระบวนการให้คำปรึกษาตามแนวพุทธศาสตร์เชื่อมโยงกับลำดับขั้นตอนของการให้คำปรึกษาตามแบบอริยสัจ คือ ขั้นที่ 1 เป็นกัลยาณมิตรและการกำหนดรู้ปัญหา ผู้ให้คำปรึกษามีลักษณะของกัลยาณมิตร มีพรหมวิหารธรรม สนใจผู้รับคำปรึกษาด้วยการเป็นผู้ฟังที่ดี รับฟังปัญหา เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีแก่ผู้รับคำปรึกษา ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์เหตุแห่งปัญหา ผู้ให้คำปรึกษาช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาพิจารณาทำความเข้าใจถึงประเด็นที่เขาติดขัดด้วยตนเอง รวมทั้งสาเหตุที่เป็นปัญหา ซึ่งจะต้องแก้ไขให้หมดไป ขั้นที่ 3 ระบุเป้าหมายให้ชัดเจน ผู้ให้คำปรึกษาช่วยให้ผู้รับคำปรึกษากำหนดเป้าหมายให้ชัดเจนทั้งเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาที่มีอยู่และเป้าหมายของการพัฒนาตน และขั้นที่ 4 วิธีการแก้ปัญหาเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ผู้ให้คำปรึกษาให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการแก้ปัญหาและวิธีการพัฒนาตนเอง

บทสรุป

พุทธจิตวิทยา เป็นวิธีการหรือกระบวนการของพระพุทธเจ้าที่มีประโยชน์อย่างยิ่งในการช่วยเหลือเยียวยาจิตใจของบุคคลผู้มีความทุกข์ให้คลายจากทุกข์ คลายโศกหรือพ้นจากความทุกข์ได้ ด้วยตนเอง ตลอดจนช่วยพัฒนาจิตใจของบุคคลให้ดำรงอยู่กับการเปลี่ยนแปลงและเผชิญหน้ากับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างเข้าใจและรู้เท่าทัน โดยที่พระองค์ทรงทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรผู้ชี้ทาง การให้คำปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยานั้นใช้หลักอริยสัจมาเป็นแนวคิดการให้คำปรึกษาในการแก้ไขปัญหาความทุกข์ของบุคคล พุทธจิตวิทยาทำให้ผู้มารับคำปรึกษาเกิดพัฒนาและมีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านพฤติกรรม เปลี่ยนจากการประพฤติชั่วมาเป็นการประพฤติดี การเปลี่ยนแปลงคุณธรรมจากปुरुชนกลายเป็นอริยบุคคล ด้านอารมณ์ เปลี่ยนจากอารมณ์โกรธ เกลียด กระวนกระวาย มาสู่อารมณ์ที่สงบเยือกเย็น ด้านจิตใจ เปลี่ยน

จากจิตใจที่หดหู่ วิตกกังวล กระสับกระส่าย และเศร้าโศกอยู่ตลอดเวลาเข้าสู่จิตใจสดใส ร่าเริง และใสสะอาด ด้านทัศนคติต่อโลกและชีวิต เปลี่ยนจากการยึดมั่นถือมั่นไปสู่การปล่อยวาง การเปลี่ยนมุมมองจากมองโลกในเชิงลบมาเป็นเชิงบวก และการมองโลกตามความเป็นจริง เป็นต้น ดังนั้น การให้คำปรึกษาแต่ละครั้งของพระพุทธรงค์ พระองค์ทรงมีเป้าหมายที่ชัดเจนแน่นอนในการพัฒนา เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและทัศนคติของผู้มารับคำปรึกษาไปในทางที่ดีขึ้น โดยเฉพาะการบรรลุลุทธิขั้นใดขั้นหนึ่ง และการเข้าถึงพระนิพพานจนสามารถดับความทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิง

รายการอ้างอิง

- ประทีป พิษทองกลาง. (2556). *รูปแบบการปรึกษาเชิงพุทธตามหลักกัลยาณมิตร* (วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
พระนครศรีอยุธยา.
- พระครูปลัดมารุต วรมงคล. (2553). *การศึกษาวิเคราะห์พุทธจิตวิทยาในพระไตรปิฎก*. (รายงานการวิจัย) กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2532). *การศึกษาที่สาละวนฐานแห่งภูมิปัญญาไทย*. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2546). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ : มัชฌิมนิเทศนา/มัชฌิมาปฏิบัติ หรือ กฎธรรมชาติและคุณค่าสำหรับชีวิต* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. นนทบุรี : บริษัท เอสอาร์พริ้นติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด.
- “_____”. (2545). *พุทธศาสตร์กับการแนะแนว* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ : กองทุนวัฒนธรรม เพื่อการศึกษาและปฏิบัติธรรม.
- “_____”. (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- “_____”. (2550). *ธรรมนุญชีวิต*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มันเกียรติ โกศลนริตติวงศ์. (2541). *พุทธธรรมทฤษฎีและเทคนิคการให้คำปรึกษา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุวิริยาศาสตร์.

โสรัจ โปธิ์แก้ว. (2553). *จากจิตวิทยาสู่พุทธธรรม*. นครปฐม : บริษัท วี.พรีนธ์ จำกัด.

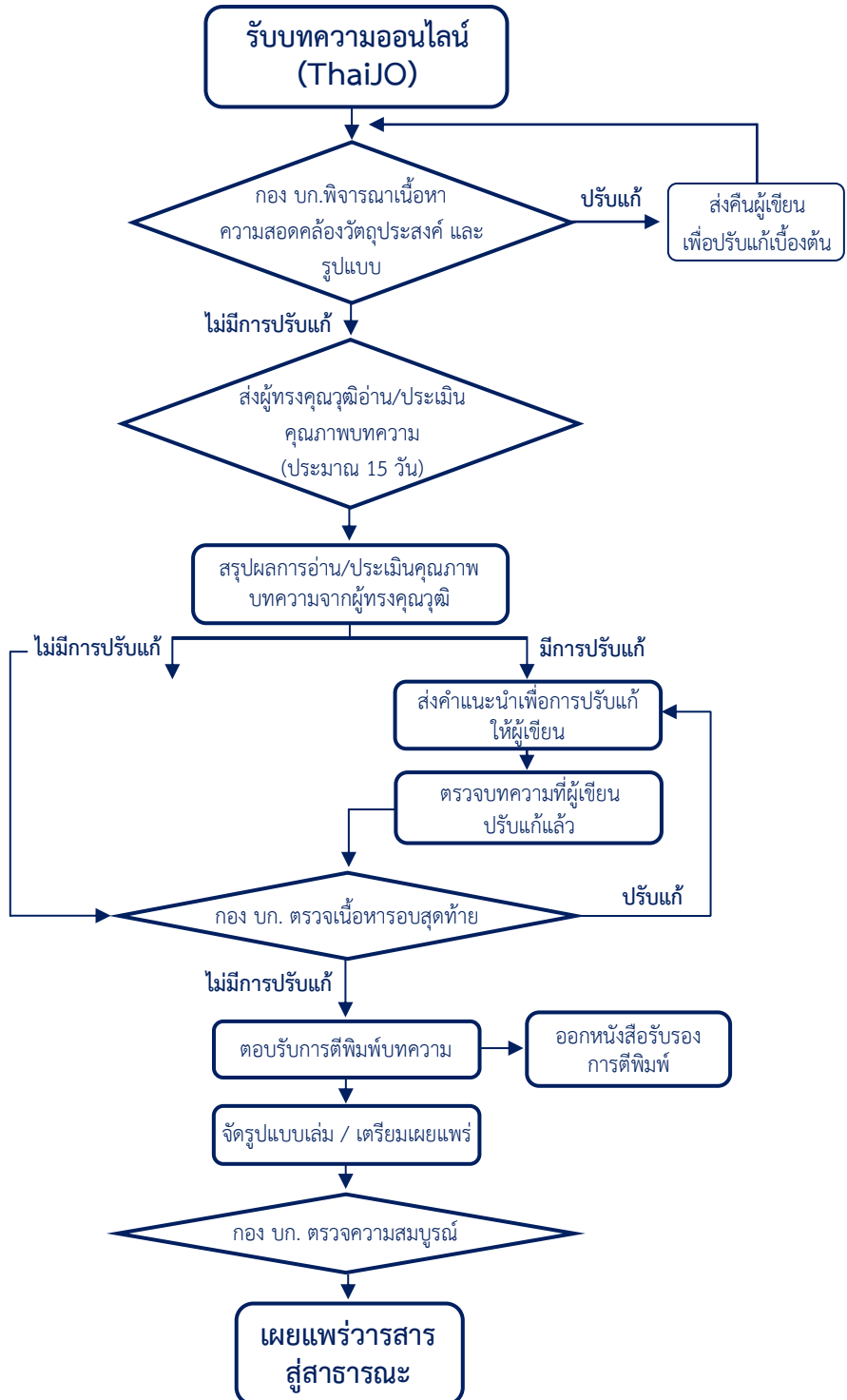
อาภา จันทรสกุล. (2545). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการให้การปรึกษา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

“_____”. (2545). *เอกสารการสอนชุดวิชาทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการให้การปรึกษา หน่วยที่ 11 หลักธรรมและแนวปฏิบัติในการให้การปรึกษา*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

Sucaromana, A. (2016). Resilience Quotient: RQ. *Journal of MCU Peace Studies*, 4(1), 209-220.

ภาคผนวก

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

1. สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

สำนักงานวารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์

ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

79 หมู่ 1 ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา 13170

เว็บไซต์ : <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/human/index>

โทรศัพท์ : 064-745-6253, 062-514-1564, 094-878-9191

อีเมล : noonsuwat@gmail.com, cd15_tu2007@hotmail.com

2. ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับบทความ

1) ประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

1.1) บทความวิชาการทั่วไป (Academic article) ได้แก่ บทความที่นำเสนอเนื้อหาความรู้ทางวิชาการอันเป็นประโยชน์ และไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารอื่นมาก่อน

1.2) บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ และไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารอื่นมาก่อน

2) การส่งบทความ

ผู้ที่ประสงค์จะตีพิมพ์บทความ ให้ส่งเข้าระบบออนไลน์ของ วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ ดำเนินการ ดังนี้

2.1) เข้าสู่ระบบวารสารที่เว็บไซต์ <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/human/index>

2.2) ลงทะเบียน เข้าใช้ระบบของวารสาร (Register)

2.3) ล็อกอิน (Login) เข้าใช้ระบบ

2.4) เลือกเมนู ส่งบทความ (Submissions) จากนั้นเลือกตัวเลือก เริ่มการส่งบทความเรื่องใหม่ (Make a new submission)

2.5) ทำการส่งบทความใหม่ตามขั้นตอนในระบบ (Submit an Article)

2.6) เมื่อส่งบทความเข้าสู่ระบบแล้ว กองบรรณาธิการวารสารฯ จะพิจารณาความตรง/สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวารสาร คุณภาพเนื้อหา และรูปแบบของบทความ ตามขั้นตอนการดำเนินงานวารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์

2.7) เมื่อส่งบทความแล้ว ผู้ส่งบทความสามารถติดตามความคืบหน้าของบทความ โดยเข้าที่เว็บไซต์ของวารสารฯ แล้วล็อกอิน (Login) เข้าใช้ระบบ จากนั้น เข้าที่เมนู ส่งบทความ (Submissions) จากนั้นเลือกตัวเลือก ดูการส่งที่รอดำเนินการ (View your pending submissions) แล้วปฏิบัติตามที่กองบรรณาธิการแจ้งไว้จนได้รับหนังสือรับรองการตีพิมพ์ จึงถือว่าสิ้นสุดกระบวนการส่งบทความเข้าตีพิมพ์

3. คำแนะนำการตีพิมพ์

คำแนะนำสำหรับผู้เขียนบทความ “วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์”

การตั้งค่าหน้ากระดาษ

1. ตั้งค่าขอบกระดาษ

ขอบกระดาษด้านบน (Margins Top) = 25.4 mm. หรือ 2.54 cm. หรือ 1 in.

ขอบกระดาษด้านล่าง (Margins Bottom) = 12.7 mm. หรือ 1.27 cm. หรือ 0.5 in.

ขอบกระดาษด้านซ้าย (margins Left) = 25.4 mm. หรือ 2.54 cm. หรือ 1 in.

ขอบกระดาษด้านขวา (Margins Right) = 12.7 mm. หรือ 1.27 cm. หรือ 0.5 in.

2. ตั้งค่าหน้ากระดาษ

ขนาดหน้ากระดาษ B5 (หรือตั้ง Paper แบบ Custom size = 176 x 250 mm. หรือ 17.6 x 25 cm. หรือ 6.93 x 9.84 in.)

3. ย่อหน้าเนื้อหา

ย่อหน้า 1 แอป (1.25 ซม.) จัดข้อความกระจายชิดขอบกระดาษด้านซ้าย – ขวา

รูปแบบการเขียนบทความวิชาการ

1. ชนิดตัวอักษร (Font) = TH SarabunPSK

2. **ชื่อเรื่อง** (กึ่งกลางหน้ากระดาษ) ชื่อเรื่องภาษาไทย / ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ = ขนาดตัวอักษร 18 point

3. **ชื่อผู้เขียนบทความ** (ชิดขวาหน้ากระดาษ)

- ชื่อผู้เขียนภาษาไทย / ภาษาอังกฤษ = ขนาดตัวอักษร 14 point

(ผู้เขียนบทความ ต้องเขียนทั้งชื่อภาษาไทย ชื่อภาษาอังกฤษ และอีเมลครบทุกคน)

- แทรกอ้างอิง (References) แบบ Footnotes โดยระบุต้นสังกัดหรือสถานที่ทำงานทั้งภาษาไทย / ภาษาอังกฤษไว้ท้ายชื่อของผู้เขียนบทความ (ชื่อภาษาไทย) ทุกคน โดยเลือกเลขอ้างอิงเป็นตัวเลขอารบิกและแทรก Footnotes ไว้ที่ด้านล่างของหน้านั้น (Bottom of page)

4. เนื้อหาบทความวิชาการ

บทคัดย่อ (พิมพ์กึ่งกลางหน้ากระดาษ) = ขนาดตัวอักษร 18 point โดยเนื้อหาบทคัดย่อ มีความยาวไม่เกิน 300 คำ (18 – 20 บรรทัด) = ขนาดตัวอักษร 16 point

คำสำคัญ: (พิมพ์ชิดซ้ายหน้ากระดาษ) = ขนาดตัวอักษร 18 point คำสำคัญ ควรมี 3 – 6 คำ (ครอบคลุมเนื้อหาในบทความ)

Abstract (พิมพ์กึ่งกลางหน้ากระดาษ) = ขนาดตัวอักษร 18 point เนื้อหา Abstract ความยาวไม่เกิน 300 คำ (18 – 20 บรรทัด) = ขนาดตัวอักษร 16 point ตรงกับบทคัดย่อภาษาไทย

Keywords: (พิมพ์ชิดซ้ายหน้ากระดาษ) = ขนาดตัวอักษร 18 point โดย Keywords: ควรมี 3 – 6 คำ (ครอบคลุมเนื้อหาในบทความ)

* กรณีเขียนบทความภาษาอังกฤษ ไม่ต้องเขียนบทคัดย่อภาษาไทย

หัวข้อสำคัญในบทความวิชาการ = ขนาดตัวอักษร 18 point (พิมพ์ชิดซ้ายหน้ากระดาษ)
ประกอบด้วยหัวข้อสำคัญต่อไปนี้

- บทนำ (กล่าวถึงปัญหา ความสำคัญ มีข้อมูลยืนยัน และประโยชน์ที่ได้รับ)
- เนื้อหา (แยกประเด็นหลัก ประเด็นรองตามความเหมาะสม)
- บทสรุป (สรุปสาระสำคัญ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ สั้น กระชับ)
- รายการอ้างอิง (เขียนตามแบบ APA Style V.6 ที่วารสารกำหนด เรียงตามลำดับตัวอักษร

ก – ฮ, A – Z โดยเรียงภาษาไทยไว้ก่อนภาษาอังกฤษ)

ส่วนเนื้อหา ใช้ขนาดตัวอักษร 16 point

5. **การอ้างอิงและการเขียนรายการเอกสารอ้างอิง** เขียนอ้างอิงตามแบบ APA Style (พิมพ์ครั้งที่ 6)

รูปแบบการเขียนบทความวิจัย

1. ชนิดตัวอักษร (Font) = TH SarabunPSK
2. **ชื่อเรื่อง** (กึ่งกลางหน้ากระดาษ) ชื่อเรื่องภาษาไทย / ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ = ขนาดตัวอักษร 18 point
3. **ชื่อผู้เขียนบทความ** (ชิดขวาหน้ากระดาษ)

- **ชื่อผู้เขียนภาษาไทย / ภาษาอังกฤษ** = ขนาดตัวอักษร 14 point

(ผู้เขียนบทความ ต้องเขียนทั้งชื่อภาษาไทย ชื่อภาษาอังกฤษ และอีเมลครบทุกคน)

- **แทรกอ้างอิง** (References) แบบ Footnotes โดยระบุต้นสังกัดหรือสถานที่ทำงานทั้งภาษาไทย / ภาษาอังกฤษไว้ท้ายชื่อของผู้เขียนบทความ (ชื่อภาษาไทย) ทุกคน โดยเลือกเลขอ้างอิงเป็นตัวเลขอารบิกและแทรก Footnotes ไว้ที่ด้านล่างของหน้านั้น (Bottom of page)

4. **เนื้อหาบทความวิจัย**

บทคัดย่อ (พิมพ์กึ่งกลางหน้ากระดาษ ตัวหนา) = ขนาดตัวอักษร 18 point เนื้อหาบทคัดย่อ มีความยาวไม่เกิน 300 คำ (ประมาณ 18 – 20 บรรทัด) ขนาดตัวอักษร 16 point

คำสำคัญ: (พิมพ์ชิดซ้ายหน้ากระดาษ ตัวหนา) = ขนาดตัวอักษร 18 point ควรมี 3 – 6 คำ (ครอบคลุมเนื้อหาในบทความ)

Abstract (พิมพ์กึ่งกลางหน้ากระดาษ ตัวหนา) = ขนาดตัวอักษร 18 point โดยเนื้อหา Abstract ความยาวไม่เกิน 300 คำ (ประมาณ 18 – 20 บรรทัด) ขนาดตัวอักษร 16 point และต้องตรงกับ บทคัดย่อภาษาไทย

Keywords: (พิมพ์ชิดซ้ายหน้ากระดาษ ตัวหนา) = ขนาดตัวอักษร 18 point ควรมี 3 – 6 คำ (ครอบคลุมเนื้อหาในบทความ) และตรงกับบทคัดย่อภาษาไทย

*** กรณีเขียนบทความภาษาอังกฤษ ไม่ต้องเขียนบทคัดย่อภาษาไทย**

หัวข้อสำคัญในบทความวิจัย = ขนาดตัวอักษร 18 point (พิมพ์ชิดซ้ายหน้ากระดาษ ตัวหนา)
ประกอบด้วยหัวข้อสำคัญต่อไปนี้

- บทนำ (กล่าวถึงปัญหา ความสำคัญ มีข้อมูลยืนยันและประโยชน์ที่ได้รับ)

- วัตถุประสงค์การวิจัย (ชัดเจน วัดได้ สอดคล้องกับเรื่องที่วิจัย)
 - สมมติฐานการวิจัย (ถ้ามี)
 - วิธีดำเนินการวิจัย (ตรงวัตถุประสงค์ วิธี/ขั้นตอนวิจัยชัดเจน สถิติถูกต้อง)
 - ผลการวิจัย (ตรง/เรียงตามวัตถุประสงค์และวิธีวิจัย เสนอผลชัดเจน สั้น กระชับ)
 - สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย (สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย สอดคล้อง/ไม่สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยอื่นหรือไม่ อย่างไร)
 - องค์ความรู้จากการวิจัย (ความรู้ใหม่ที่ได้ เสนอเป็นความเรียง หรือแผนภาพ)
 - ข้อเสนอแนะการวิจัย (เช่น ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะจากการวิจัย ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้หรือเพื่อการวิจัยต่อ เป็นต้น)
 - รายการอ้างอิง (เขียนตามแบบ APA Style V.6 ที่วารสารกำหนด เรียงตามลำดับตัวอักษร ก – ฮ, A – Z โดยเรียงภาษาไทยไว้ก่อนภาษาอังกฤษ)
- ส่วนเนื้อหา = ขนาดตัวอักษร 16 point
5. การอ้างอิงและการเขียนรายการเอกสารอ้างอิง เขียนอ้างอิงตามแบบ APA Style ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6

4. ภาพประกอบ

ภาพประกอบในบทความ ให้ใช้ตามความเหมาะสมกับเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอ ทั้งนี้หากเป็นภาพที่นำมาจากแหล่งอื่น ให้อ้างอิงถึงเจ้าของภาพด้วย โดยถือเป็นความรับผิดชอบของเจ้าของบทความ

5. ลิขสิทธิ์

วารสารถือกฎหมายลิขสิทธิ์เป็นสำคัญ ผู้นิพนธ์บทความทุกคนต้องยืนยันว่า บทความที่ส่งมาได้รับการพิจารณาเพื่อตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์ที่วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์เพียงแห่งเดียวเท่านั้น ไม่ส่งซ้ำซ้อนกับวารสารอื่น กรณีใช้เนื้อหา ภาพ ตาราง หรือข้อมูลอื่นใดของบุคคลอื่น ต้องขออนุญาตเจ้าของผลงานนั้น และหรือต้องอ้างอิงถึงทุกครั้ง

ปัญญา โลกสมัย ปชชิต
ปัญญาเป็นแสงสว่างของโลก

วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์

ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน) 2565

ISSN: 2586-9817

